

**HUSITSKÝ
TÁBOR**

HUSITSKÝ TÁBOR

SBORNÍK HUSITSKÉHO
MUZEA
SUPPLEMENTUM II

SBORNÍK HUSITSKÉHO MUZEA
TÁBOR 2004

HUSITSKÝ TÁBOR
A JEHO POSTAVENÍ
V ČESKÉ HISTORIOGRAFII
V 70. A 80. LETECH
20. STOLETÍ

uspořádaného Výzkumným centrem pro dějiny
vědy ve spolupráci s Husitským muzeem v Táboře
dne 11. září 2003 v prostorách FF UK v Praze

Doubravka Olšáková - Zdeněk Vybíral (edd.)

Tento sborník vychází za finančního přispění Ministerstva školství, mládeže
a tělovýchovy v rámci podpory projektu výzkumu a vývoje LN00A041

© 2004 Husitské muzeum v Táboře
ISBN 80-86067-98-x

Obsah

I. Seminář

Miloš Drda: Husitský Tábor – minulost a perspektiva	11
Petr Čornej: Husitský Tábor v kontextu české historiografie 70. a 80. let minulého století	15
Doubravka Olšáková: Reflexe husitologických symposií v rozhovorech s jejich účastníky	65
Miloš Drda: Husitský Tábor a archeologie	99
Jiří Rak: České dějiny 19. století na stránkách Husitského Tábora	103
Jiří Pokorný: Právě minulé století na stránkách Husitského Tábora	113
Jiří Kořalka: Zahraniční ohlasy Husitského Tábora	119
Maciej Górny: „Husitské revoluční hnutí“ v české historiografii stalinského období	129
Ludmila P. Laptěva: Ruská historiografie husitského hnutí v poslední čtvrtině 20. století	149
Miroslav Vaněk: Možnosti metody „Orální historie“ při výzkumu nedávné minulosti	163

II. Rozhovory s účastníky husitologických symposií

Rozhovory	190
Mgr. Petr Brátka	192
Prof. PhDr. Petr Čornej, CSc.	196
Doc. PhDr. Ivana Čornejová, CSc.	211
PhDr. Miloš Drda, CSc.	218
PhDr. Zdeněk Hojda, CSc.	234
PhDr. Jiří Kořalka, DrSc.	240
Doc. PhDr. Rudolf Krajíc, CSc.	253
Prof. PhDr. Jiří Pešek, CSc.	261
PhDr. Miloslav Polívka, CSc.	270
PhDr. Jiří Rak, CSc.	278
Prof. PhDr. František Šmahel, DrSc.	289
PhDr. Michal Svatoš, CSc.	295
PhDr. Rudolf Tecl	305
PhDr. Blanka Zilynská	319

III. Rejstříky a bibliografie k prvním deseti svazkům Husitského Tábora

Bibliografie příspěvků Husitského Tábora I – 10	327
Rejstřík přispěvatelů	477
Rejstřík autorů recenzovaných prací	482

I. SEMINÁŘ

Husitský Tábor – minulost a perspektiva

Miloš Drda

V roce 1978 oslavilo tehdejší Muzeum husitského revolučního hnutí v Táboře 100 let svého trvání. K tomuto výročí bylo připraveno několik akcí jak populárního, tak vědeckého charakteru. Mezi ty druhé patřilo zejména Husitologické sympozium a vydání prvního čísla sborníku Husitský Tábor. Táborské muzeum sice bylo řízeno okresem, ale v tehdejší muzejní síti nehrálo roli muzea okresního. Přesto nám bylo líto, že ve srovnání s některými jinými, přibližně stejně velkými muzei jako Litoměřice, Příbram nebo Tachov nemáme žádné periodikum, v němž by bylo možné publikovat výsledky slibně se rozvíjejícího historického a archeologického výzkumu regionu a zároveň příspěvky s husitskou tematikou. Považovali jsme se za muzeum specializované, což nám bylo někdy v dobrém, jindy ve zlém a spíše ironicky čas od času zdůrazňováno.

A z tohoto zorného úhlu jsme s troškou nostalgie pohlíželi na stránky zejména předválečného JSH vydávaného Jihočeskou společností pro zachování husitských památek v Táboře, jehož náplň byla v naprosté převaze husitská. JSH však po krátké ekvilibristice s Místním národním výborem v Táboře, respektive Městským muzeem, které vydalo pouze první číslo roku 1953, a následně Okresní osvětovou besedou v Táboře, přešel v roce 1955 administrativním zásahem pod Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích a stal se z něho krajský regionální sborník, v některých číslech s určitým důrazem na husitskou tematiku. Svou původní strukturu však velice rychle ztrácel.

Proto jsme se rozhodli, že se pokusíme vytvořit sborník, který by štafetu předválečného JSH převzal. Jeho náplň měly být v prvé řadě příspěvky husitologické a to jak z období vlastní české reformace, tak z průběhu jejího „druhého života“, označovaného tehdy velmi populárním, někdy až zprofanovaným slovem „tradice“. Administrativní řízení bylo sice zdoluhavé, ale z dnešního pohledu po uplynulém čtvrtstoletí nebylo tak děsivé, jak se nám snad tehdy zdálo. Slovo *husitský* přeci jen v Táboře i v Jihočeském kraji mělo značnou váhu a my jsme se ji pomalu učili využívat. Husitský Tábor tedy spatřil světlo světa a my jsme ho mohli na sympoziu rozdávat. Referáty ze sympozia Husitský Tábor v českých dějinách se pak staly náplní HT 2.

Přestože se nám nepodařilo vydat číslo HT každoročně, bylo v osmdesátých letech jeho vydávání celkem pravidelné a podařilo se udržet i jeho specializovaný charakter, neboť naprostá většina příspěvků regionálních se více či méně týkala husitství. Náš sborník se zároveň stal publikační platformou referátů tří husitologických

symposií, na něž jsme si dovolili zvát i badatele, kterým totalitní režim příliš nepřál. Okruh historiků, který se postupně začal kolem HT vytvářet, se zároveň zasloužil o jednu z nejzajímavějších rubrik tohoto sborníku ve své době, Obzor literatury. Zejména v této rubrice se projevilo naše široké chápání pojmu husitství, které jsme odmítali ztotožňovat pouze s dobou od vystoupení Husa po bitvu u Lipan, případně se sociálním, vojenským, případně nacionálním aspektem tohoto hnutí.

Po 10. čísle vydném v roce 1991 došlo ke stagnaci HT, pokud nemám spíše použít slovo krizi. Nebylo to ani z důvodu personálních změn, či nedostatku chuti sborník vydávat, ani z důvodu nedostatku přispěvatelů. Důvod byl zcela prozaický – nedostatek peněz. Dokonce jednou jsme přistoupili k poněkud šílenému a naivnímu kroku – tisknout sborník vlastními silami, což se technicky i personálně samozřejmě ukázalo jako nemožné.

Tím nechci vůbec říci, že se k nám náš bývalý zřizovatel choval macešsky. Naopak, ve srovnání s jinými okresními muzei jsme na tom byli docela dobře. Leč přesto peníze nestačily nebo snad, lépe řečeno, každým rokem se nám znovu a znovu připomněla bezedná studnice, co chvíli hrozící havarií – budova augustiniánského kláštera, kterou jsme dostali převodem od vojska v roce 1975 v souvislosti s pozůstalostí Hany Benešové a kam jsme se po výpovědi z domu patřícího městu museli v roce 1992 přestěhovat. Na čtvrt století to byl danajský dar. Teprve před rokem 2000 se podařilo uzavřít stavební rekonstrukci rozsáhlého objektu, který nicméně dnes představuje pro Husitské muzeum prostorovou perspektivu několika dalších desetiletí.

V této době se zároveň naskytla jedinečná příležitost, vydat v Husitském Táboře referáty mezinárodního husovského symposia v Římě. Protože se nám už rýsovala obsahová struktura a nová podoba sborníku Husitský Tábor, rozhodli jsme se pro supplementum. Rozsah svazku, obohacený o několik dalších referátů se ovšem neobešel bez podstatné finanční dotace MK ČR. Sborník byl slavnostně prezentován v Arcibiskupském paláci v Praze a my máme pocit, že přes nedostatky v barevných přílohách zahájil novou řadu Husitského Tábora. O rok později vyšlo číslo 13., které si, myslím se supplementem příliš nezadá a v současné době máme připravenou náplň do 14. Doufám jen pevně, že obávané rozpočtové změny nám nezamezí v nastoupené druhé etapě HT pokračovat.

V čem je Husitský Tábor 21. století stejný a v čem se liší? Stejný je především svým hlavním zaměřením na problematiku husitství a české reformace a zároveň jejich odrazu v novějších dějinách. Chceme zachovat nadále i příspěvky regionální, zejména v souvislosti s naším stále nesplaceným dluhem v podobě Dějin Tábora, a zabývat se také staršími dějinami. Husitský Tábor je však sborníkem muzejním, proto jsme přidali do rubrik dva tématické okruhy charakteristické právě

pro činnost muzeí. Jde o rubriku „Sbírky“, v níž bychom chtěli publikovat sbírkové předměty mimořádné hodnoty, vztahující se k výše jmenovaným okruhům nejen z tábořského, ale i ostatních muzeí. Dále pak je to rubrika „Kulturní dějiny“. S vědomím určité problematičnosti tohoto názvu ji chceme věnovat každodennosti starších dějin. To, co patřilo ve své době asi k nejcennějším přínosům Husitského Tábora – obzor literatury, teprve rozjždíme a hlavně se těšíme na Vaše příspěvky.

Husitský Tábor – Vergangenheit und Perspektive

Miloš Drda

Anlässlich des 100. Jahrestags der Gründung des Museums in Tábor, wurde 1978 das auf die hussitische Problematik eingerichtete Symposium veranstaltet und die erste Nummer des Sammelbandes Husitský Tábor herausgegeben. Was die Konzeption betrifft, knüpfte der Sammelband an die Tradition des vor dem zweiten Weltkrieg herausgegebenen Jihočeský sborník historický an. Im Sammelband sollten v.a. die das Hussitentum und die böhmische Reformation betreffenden Beiträge veröffentlicht werden und zwar mit der Absicht, Vermächtnis und Bedeutung dieser Erscheinungen für die Geschichte der Neuzeit zu betonen. In den 80er Jahren erschien Husitský Tábor verhältnismäßig regelmäßig, nach der 10. Nummer – d.h. im Jahre 1991 – kam es jedoch aus den finanziellen Gründen zur Stagnation. Erst vor 2000, als die Baurekonstruktion des Hauptobjekts des Museums beendet wurde, wurde die finanzielle Lage besser und der Sammelband Husitský Tábor meldete sich in der tschechischen historischen Gemeinde wieder zu Worte. Den Eintritt in diese neue Etappe bedeutete das Supplementum 1 mit den Referaten des internationalen Symposiums über Meister Jan Hus in Rom. Von der Nummer 13 an wurde der traditionelle Inhalt um weitere Themenkreise bereichert, die außerordentliche Sammlungsgegenstände und Kulturgeschichte betreffen.

Husitský Tábor v kontextu české historiografie 70. a 80. let minulého století

Petr Čornej

Sigmund Freud kdysi napsal, že přílišné teoretizování bývá symptomem šílenství. Ačkoliv s ním v zásadě souhlasím, kloním se občas i k mínění některých postmoderně uvažujících historiků, historiosofů a filozofů, podle nichž historie jako obor nemá žádnou metodu, neboť se snaží poznávat a rekonstruovat nenávratně minulé a jedinečné dění, do něhož zákony a zákonitosti (ve smyslu pravidelně se opakujících zákonů) pouze dodatečně projektuje. Mou pozici ještě problematizuje osobní konzervativní založení, projevující se mimo jiné v názoru, že historie je pouze jedna a nemá tudíž přílišný smysl členit ji do škály rozmanitých módních disciplín, jejichž množství v posledních desetiletích povážlivě narůstá. Možná se tak děje jen proto, aby bylo více profesur pro ambiciózní badatele. Ve shodě s Lucienem Febvrem pak soudím, že jediným předmětem historie jsou lidé, kteří vždy existují jako součást společnosti v určitém přesně vymezeném čase. Ztotožňuji se i s Karlem Raimundem Popperem a jeho pojetím tří relativně autorních světů (vnějšího světa, světa lidské psychiky a světa produkovaného lidskou psychikou), vytvářejících náš celistvý svět, který historie musí zkoumat v jeho propojenosti, tj. na základě fakticky neomezeného množství pramenů, jimiž jsou všechny stopy po minulosti. Prameny, které badatel používá a využívá, jsou však (až na výjimky) již interpretací skutečnosti, takže historik minulost vždy prezentuje jako vlastní interpretaci interpretací. Jiným způsobem nám dějiny nejsou dostupné. Rychle ale dodávám, že navzdory všemu, co jsem uvedl, nepochybuji o vědeckém charakteru historiografie. Ta sice, pomineme-li evidenci banálních pravd, nikdy nepostihne zkoumané téma v úplnosti a zůstane v lepším případě jen v rovině pravděpodobnosti, vždy se však kvalitativně výrazně liší od čisté fikce, s níž bývá v poslední době ztotožňována.¹ Slova, jimiž

¹ Ačkoliv se i čeští historikové dotkli této problematiky, kterou otevřel Roland Barthes a prohloubili zejména Hayden White, Hugh Trevor-Roper a Umberto Eco, zásadně se jí zabývají především literární vědci. Z posledních prací (s důrazem na pravdivostní funkce historie) např. Lubomír DOLEŽEL, *Fikční a historický narativ: setkání s postmoderní výzvou*, Česká literatura 50, 2002, s. 341-370 (zde i shrnutí diskuse o „možných světech“, probíhající od konce 80. let). K tématu se vztahuje též úvaha, již publikoval Vladimír PAPOUŠEK, *Pojetí „new history“ S. Greenblatt a problematika literární historie*, tamtéž, s. 371-382. Pro úplnost nutno odkázat i na práci Dušana TŘEŠTÍKA, *Mysletí dějiny*, Praha

se historikové převážně vyjadřují, zkrátka postrádají sílu znovu stvořit minulost, pouze více či méně přesvědčivě přibližují některé její aspekty.

Tento delší úvod postrádám za nezbytný, neboť úkolem, jenž mi byl zadán, nejsou vzpomínky, nýbrž úvaha nad metodologickými problémy fenoménu zvaného Husitský Tábor. Pod tímto pojmem zde chápu nejen sborník, nýbrž také všechna tři táborská husitologická symposia uskutečněná v letech 1978, 1980 a 1983. Naprostá většina příspěvků, přednesená na setkáních pořádaných tehdejšímu Muzeem husitského revolučního hnutí, byla ostatně na stránkách stejnojmenného sborníku publikována. Předmětem mého zájmu je pouze prvních devět čísel Husitského Tábora, které vyšly v letech 1978 – 1987,² neboť desátý svazek, vznikající převážně před listopadem 1989, se v konečné podobě zrodil až na přelomu let 1991 – 1992 a částečně již reagoval na převratné politické změny.

První číslo Husitského Tábora obdrželi účastníci husitologického symposia, konaného u příležitosti 100. výročí založení táborského muzea, při prezenci v září 1978. Bylo to v době vrcholící normalizace, přibližně půldruhého roku po kampani proti Chartě 77, v čase počínajících útoků proti Kutnarovým (a Markovým) Přehledným dějinám českého a slovenského dějepiscetví,³ ve chvílích, kdy se zdálo, že do hlubin zkázy směřuje v důsledku tvrdých ran, které ji postihly v první polovině 70. let, též česká husitologie. Téměř celá česká historiografie byla tehdy ve značné míře izolována od vývoje oboru v západním světě, což kontrastovalo se soudobým dějepiscetvím maďarským a zvláště pak polským. V průběhu roku 1970 skončila například oficiální spolupráce s francouzskou institucí École pratiques des Hautes études en Sciences Sociales, tedy fakticky se skupinou kolem časopisu *Annales*, zajištěná dohodou z poloviny 60. let. Na jejím pokračování ztratili zájem francouzští vědci, neboť v porovnání s Poláky fungovala (alespoň podle Le Goffových slov) „po všech stránkách hůře“ a navíc se Braudel et alii na české straně „nesetkali po intelektuální, ale ani po lidské stránce“ s tak skvělými

1998. Viz také Jaroslav MAREK, *Historické dílo jako text*, in: Miloslav Polívka – František Šmahel (edd.), *In memoriam Josefa Macka (1922 – 1991)*, Praha 1996, s. 317–328; TÝŽ, *Historie a postmoderna*, ČCH 92, 1994, s. 477–496. TÝŽ, *Historie mezi teorií a praxí*, ČCH 96, 1998, s. 779–802; Josef VÁLKA, *Historiografie před koncem tisíciletí*, ČMM 119, 2000, s. 429–467; TÝŽ, *Co vlastně píšeme?* Marginalia Historica 4, 2001, s. 7–16.

² Ve skutečnosti bylo deváté číslo vydáno roku 1988, i když je v něm uvedeno vročení 1986 – 1987.

³ František KUTNAR, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscetví I – II*, Praha 1973 – 1977 (recte 1978). Druhé, doplněné vydání vyšlo už v jediném svazku roku 1997 v Praze i s uvedením Jaroslava Marka.

partnery, jakými byli Kula, Geremek a Manteuffel v Polsku.⁴ Rozhodující ovšem byla Braudelova, Furetova a Le Goffova osobní zkušenost. Všichni tři jmenovaní badatelé navštívili v roce 1970 normalizující se Prahu a pochopili, jakým směrem se budou poměry vyvíjet.⁵ Kontakty s progresivním centrem světové historiografie, zvláště medievistiky, se tak omezily na osobní vazby Josefa Macka⁶ a Františka Šmahela,⁷ ústící později v dlouhodobější pobyty obou mužů ve Francii. Ale to pochopitelně nestačilo. V důsledku „normalizačních“ tlaků se oslabily i tradiční kontakty, vzniklé v 60. letech mezi českými historiky a jejich kolegy v Německé spolkové republice, v Rakousku i ve Spojených státech, stejně jako vztahy k exilu. Redaktoři Husitského Tábora sice udržovali zásluhou Jiřího Kořalky styky s několika rakouskými badateli (zejména Arnoldem Suppanem), kontakty s anglosaským světem však byly poměrně slabé. Naproti tomu bylo z taktického hlediska vhodné udržovat vztahy s historiky v Německé demokratické republice a v Sovětském svazu, když Polsko bylo od samého počátku 80. let nepříteli žádoucí.

Všechny tyto skutečnosti ovlivnily jak pořádání tábořských symposií, tak obsah sborníku Husitský Tábor, u jehož zrodu organizačně stáli Jiří Kořalka, Miloš Drda a další pracovníci Muzea husitského revolučního hnutí. Cennými radami přispěli do vínku též František Šmahel, Amedeo Molnár, Jan Havránek i některé další osobnosti.⁸ Kdybychom nevzali tyto okolnosti v potaz, připadal by nám první svazek Husitského Tábora,⁹ až na drobná vybočení (recenze Františka Šmahela na dvě studie Johna M. Klassena pod průhlednou šifrou F. Š., anotace Františka

4 Jacques LE GOFF, *Život v znamení historie*. Rozhovory s Marcom Heurgonom. Bratislava 2003, s. 158-159.

5 *Tamtéž*. Francouzi přihlédlí i k názoru českých opozičních historiků, sledovaných Husákovým režimem, dohodu neobnovovat, aby ji nemohly využít normalizační kádry. Viz k témuž i Jaroslav MAREK – František ŠMAHEL, *Škola Annales v zrcadle českého dějepisceřví*, ČČH 97, 1999, s. 1-18, zde zvláště s. 12 (v této stati i výčty českých stipendistů ve Francii).

6 Dokladem osobních kontaktů Josefa Macka s Robertem Mandrou bylo vydání knihy (kterou oba historikové podepsali, byť je vlastně dílem Mackovým) *Histoire de la Bohême des origines à 1918*, Paris 1984.

7 Viz Šmahelovu knihu, vzešlou z jeho francouzských přednášek, které proslavil v roce 1983 jako hostující profesor Collège de France, *La révolution bussite, une anomalie historique*, Paris 1985 (předmluva Jean Delumcau). Česká verze je nyní přetištěna v souboru Šmahelových pojednání *Husitské Čechy. Struktury. Procesy. Ideje*. Praha 2001, s. 9-75.

8 Okolnosti líčím na základě poznámek, které jsem si učinil při rozhovoru s Jiřím Kořalkou na jaře 2000.

9 *Husitský Tábor. Sborník Muzea busitského revolučního hnutí 1* (dále jen HT). Tábor 1978. 131 s.

Hoffmanna, publikované rovněž pod iniciálami),¹⁰ zcela konformní a nijak výrazně se neodlišující od obdobných počínů normalizační éry.¹¹ Ideově neproblematické, jakkoliv objevené archeologické a pomocněvědné příspěvky¹² doplňovala Kořalkova stať o pojetí dějin husitství v ideologicko – politické argumentaci československých komunistů v první polovině 30. let a Janouškův článek o podobě husitské revoluční tradice roku 1948.¹³ Široce koncipovanému Obzoru literatury, předzvěsti budoucích obsažných rozhledů, dominovalo Polívkovo pojednání o husitství v sovětské historiografii a Rakova shrnující recenze, hodnotící literaturu o husitských tradicích.¹⁴ V září 1978 nemohl ještě nikdo tušit, že v táborském muzeu, stranou pražského normalizačního centra, začíná jeden z pokusů opětovně pěstovat a prezentovat historii jako poctivou vědu, zbavenou křiklavých ideologických nánosů.

Jak je patrné z tvářnosti prvního, ještě útlého svazku, byl to krůček zprvu nesmělý, zatížený ohledy na atmosféru v Praze i v jihočeském regionu a náležitě zaštitěný citátem z díla Zdeňka Nejedlého,¹⁵ politickou autoritou Bohumíra Janouška, účastí pracovníka tehdejšího Ústavu československých a světových dějin ČSAV i výběrem vhodných témat. Nebylo by nic snadnějšího, než toto počínání

¹⁰ HT 1, 1978, s. 114-115 (Šmahel), s. 113-114, 121 (Hoffmann).

¹¹ Snad to bylo způsobeno i tím, že původní projekt vydávání sborníku táborského muzea počítal se zřetelnějším uplatněním politicky aktuálnějších témat, jak dokládá publikace *Revoluční Tábor*. Dvě studie z dějin Tábora a Táborska ve 20. století, České Budějovice – Tábor 1979. Knižka obsahuje především rozsáhlou práci Jiřího KOŘALKY, *Cesta dělnického hnutí Táborska ke komunistické straně (1918 – 1921)*, s. 11-119. Tu doplňuje kratší studie Františka NESVADBY, *Osvobození Táborska Sovětskou armádou*, s. 121-141. Jinak ovšem vznik této publikace i HT souvisel s přípravou třísvazkových *Dějin Tábora*, pro jejichž sepsání se kolektiv pracovníků *Muzea husitského revolučního hnutí*, „jemuž byl v roce 1976 přiznán čestný titul kolektivu socialistické práce“, rozhodl v srpnu 1975. Tamtéž, s. 7-8. Za řadu údajů děkuji Rudolfu Teclovi.

¹² Miloš DRDA, *Soubor nálezů ze Sezimova Ústí*, HT 1, 1978, s. 7-44; Jiří KOŘALKA – Rudolf TECL, *Historické osudy táborské městské knihy z druhé poloviny 15. století*, tamtéž, s. 45-77. K těmto statím je nutné přiřadit materiálový příspěvek J. KOŘALKY, *Akce česko-budějovické diecéze proti Husovým oslavám roku 1869*, tamtéž, s. 105-109.

¹³ J. KOŘALKA, *Pojetí dějin husitství v ideologicko – politické argumentaci československých komunistů v letech 1934 – 1936*, tamtéž, s. 79-97; Bohumír JANOUŠEK, *Husitská revoluční tradice v roce 1948*, tamtéž, s. 99-103.

¹⁴ Miloslav POLÍVKA, *Husitství v sovětské historiografii po roce 1970*, tamtéž, s. 117-120; Jiří RAK, *Z poslední historické literatury o husitských tradicích v českých dějinách 16. – počátku 19. století*, tamtéž, s. 123-125.

¹⁵ „Tábor je veliký fakt v dějinách, je to první krok nejen k hlásání, ale již i k budování socialismu.“ Tamtéž, s. 5.

s časovým odstupem zlehčovat či kritizovat. V daných podmínkách obdobně postupovaly všechny instituce, které se snažily alespoň částečně rozšířit úzký prostor, vymezený humanitním vědám politickými direktivami. Taktika bývala jednoduchá. Zveřejnění striktně vědeckých příspěvků či publikování prací ne právě žádoucích osob bylo vyváženo otištěním politicky exponovaných materiálů nebo dokonce zařazováním statí sovětských autorů. Předcházelo se tak možným obviněním z bezideovosti, apolitičnosti a pozitivismu. V každém dalším čísle se pak redakce mohla pokusit dané mantinely zase o něco posunout, pokud ovšem sborník, resp. symposium nezbudily podezření komunistických orgánů. Husitský Tábor tedy rozhodně neprováděl žádný odboj, ale pozvolna vytvářel stále širší možnosti pro revitalizaci české husitologie i pro výzkumy mladších dějinných období formálně ukrytých pod studiem husitských revolučních tradic. V tehdejších poměrech to nebylo málo. Nezapomínejme, že od roku 1972 až do roku 1982 nevyšla v Československu žádná zásadní vědecká či populárně naučná kniha, věnovaná husitské tematice, nepočítáme-li Molnárovo průkopnickou práci valdenských, nekoncepční publikaci Výzkumného ústavu pedagogického a vědecky problematickou knížku Jaroslava Kosa.¹⁶

I tyto drobné okolnosti přispívaly k charakteru normalizačního Československa jako Absurdistánu. Komunistický režim se sice k husitským tradicím verbálně hlásil, studium husitské doby i jiných epoch starších českých dějin jej však ve skutečnosti nezajímalo. V porovnání s 50. léty to byl nezanedbatelný posun. Straničtí ideologové se spokojovali s kontrolou nejnovějších dějin, začínajících pro ně zhruba léty 1917 – 1918, a předchozí epochy je příliš nevzrušovaly. Zato pečlivě sledovali aktivity historiků vyloučených z KSČ či jinak ostrakizovaných.

Neutěšená situace české husitologie v první polovině 70. let spočívala právě v personálním stavu. Nejvýraznější představitelé husitologického bádání, Josef Macek a František Šmahel, patřili z hlediska normalizátorů mezi proskribované osoby. Někdejší prominentní marxista Macek působil jako akademik na ponižující krátkodobé pracovní smlouvy v Ústavu pro jazyk český ČSAV¹⁷ a později v Archeologickém ústavu ČSAV. Šmahelovi pak úvazek v Ústavu československých a světových dějin skončil (stejně jako Kořalkovi) k 31. prosinci 1974 a poté nastoupil jako řidič tramvají Dopravního podniku hlavního města Prahy. Sazba

¹⁶ Amedeo MOLNÁR, *Valdenští*. Evropský rozměr jejich vzdoru, Praha 1973; Tomáš SLOUKA, *K pramenům výchovy v husitské době*, Praha 1973; Jaroslav KOS, *Rakovnicko v husitském revolučním bnutí*, Praha 1974.

¹⁷ K tomu blíže Igor NĚMEC, *Josef Macek a Staročeský slovník*, in: In memoriam Josefa Macka (1922 – 1991), s. 329–336.

objevné knihy Jaroslava Mezníka Praha před husitskou revolucí byla rozmetána krátce po autorově zatčení v lednu 1972, ač již existoval signální výtisk.¹⁸ Zatímco Mezník, který ještě v roce 1971 publikoval dvě koncepční stati¹⁹ a následujícího roku dvě studie v Pražském sborníku historickém,²⁰ putoval do vězení, čekalo Františka Kavku, ohlásivšího na školní rok 1970/1971 výběrovou přednášku o husitství, propuštění ze svazku Univerzity Karlovy a místo správce depozitáře v Státním židovském muzeu.²¹ Z Československé akademie věd musel odejít Robert Kalivoda, zabývající se vedle vztahu marxismu a strukturalismu i problematikou husitství jako raně buržoazní revoluce,²² existenční nejistota provázela Františka Hoffmanna, naleznuvšího útočiště v Komisi pro soupis rukopisů při Ústředním archivu ČSAV. František Graus, jehož badatelské pole se již dříve přesunulo z české minulosti do sféry obecných dějin, zakotvil v kostnickém exilu. Do Německé spolkové republiky směřovala též cesta Karla Hrubého, jenž v letech 1968 – 1969 zveřejnil mimořádně inspirativní, leč dodnes nedocenené, sociologicky laděné studie o politickém systému pražských měst v husitském období.²³ Stranou pozornosti normalizátorů nezůstali ani editoři, což platí o Jiřím Daňhelkovi, který pro tisk připravoval kritické vydání českých spisů Husových.²⁴ K dovršení všeho zemřel 12. května 1972 nestor husitologického bádání František Michálek Bartoš. Bilance let 1970 – 1974 tak byla bez nadsázky hrůzná. Spolu s oblastí současných dějin patřila husitologie k nejvíce postiženým

18 O tom Jaroslav MEZNÍK v předmluvě ke své práci *Praha před husitskou revolucí*, Praha 1990, s. 5.

19 J. MEZNÍK, *Tábor a Staré Město pražské*, ČSČH 19, 1971, s. 45-52; *Die Entwicklung der bussitischen Städte vor der bussitischen Revolution*, Folia diplomatica 1, 1971, s. 227-238.

20 J. MEZNÍK, *Pražská řemesla počátkem 15. století*, PSH 7, 1972, s. 5-38; *Vlastnictví rent na Starém Městě počátkem 15. století*, tamtéž, s. 50-61.

21 Viz František KAVKA, *Oblédnutí za padesáti lety ve službě českému dějepisceví*, Praha 2002, s. 63-66.

22 Kuriózní osud měla Kalivodova předmluva k českému překladu zásadní práce táboorského seniora Mikuláše z Pelhřimova, srov. Amedeo MOLNÁR – F. M. DOBIÁŠ (edd.), *Mikuláš z Pelhřimova, Vyznání a obrana táborů*, Praha 1972. Nakladatelství *Academia* bylo donuceno již vytištěnou knihu stáhnout a Kalivodův text, vytištěný na s. 5-11, nahradit úvodem Jakuba Netopilíka. Část nákladu však již byla v distribuci a dostala se k čtenářům i s původní předmlouvou.

23 Karel HRUBÝ, *Sociologický model husitské revoluce v hranicích politického systému pražských měst*, Sociologický časopis 3, 1967, s. 575-590; *Struktury a postoje husitských skupin pražského politického systému*, AUC – HUCP IX/1, 1968, s. 29-78.

24 Jiří DAÑHELKA (ed.), *Magistri Iohannis Hus Opera omnia I. Výklady*, Praha 1975. V publikaci chybí editorovo jméno, předmluva je ale datována „v Olomouci“, kde Daňhelka bydlel. Tamtéž, s. 17.

specializacím. Nikoliv náhodou vyslovil na podzim 1974 Josef Petrář v soukromém rozhovoru obavu, že bádání o husitství v Československu na delší čas skončilo, neboť existenční postihy, vězňení a emigrace znamenaly obvykle i ztrátu oficiálních publikačních možností.

Krise, v níž se česká husitologie v důsledku politických zásahů nečekaně ocitla, doložily rozpačité akce k 550. výročí Žižkovy smrti v podzimních měsících roku 1974. Autor vojevůdcovy poslední větší biografie František Šmahel se k dějinnému významu trocnovského zemana oficiálně vyslovit nemohl a příležitostně sborníčky prozrazovaly především chvat a rozpaky. Nejzdařileji vyznělo zvláštní číslo Jihočeského sborníku historického, do něhož z uznávaných a represemi nepostížených znalců přispěli Jiří Kejř, Amedeo Molnár a Pavel Spunar.²⁵ Nedostatek kvalitních autorů vedl k oslovení badatelů ze Slovenska a Sovětského svazu,²⁶ což tehdy byla běžná praxe i v jiných vědeckých časopisech.²⁷ Pro českobudějovické nakladatelství Růže přichystali drobnou „žičkovskou“ publikaci jihočeští archiváři, z nichž ani jediný se husitstvím systematicky nezabýval.²⁸ Kompilační charakter nezapře brožura Josefa Schneidra Jan Žižka a Tábor,²⁹ zatímco Národní muzeum vydalo katalog výstavy (Jan Žižka z Trocnova – demokratické a bojové tradice našeho lidu), která celkovým pojetím i vystavenými exponáty³⁰ připomínala proslulou expozici Husitské revoluční hnutí,³¹ uspořádanou stejnou institucí v letech 1953–1955. Razanci politické díkce však katalog z roku 1974 svého předchůdce kupodivu předčil. To vše představuje bilanci natolik výmluvnou, že se není třeba divit dalšímu zdánlivému paradoxu.

25 Jiří KEJŘ, *Žižka jako politik a státník*, JSH 43, 1974, zvláštní číslo, s. 19-26; A. MOLNÁR, *Na okraj Žižkova rozchodu s Tábořem*, tamtéž, s. 27-35; Pavel SPUNAR, *Soupis písemné pozůstalosti Jana Žižky z Trocnova*, tamtéž, s. 46-49. Cenné jsou i některé další příspěvky (Michal FLEGL, *Žižka a bitva u Sudoměře*, tamtéž, s. 11-18; Jaroslav ŠULA, *K názvu a lokalizaci bitvy u Hradce Králové*, tamtéž, s. 36-45; Antonín HEJNA, *Trocnov a jeho archeologický výzkum*, tamtéž, s. 1-10).

26 Branislav VARSÍK, *Ján Žižka a Slovensko*, tamtéž, s. 61-63; L. P. LAPTEVA, *Ruská literatura 19. a počátku 20. století o Janu Žižkovi a husitských válkách*, tamtéž, s. 74-86.

27 O tom např. Petr ŠÁMAL, *Normalizace literární vědy v zrcadle časopisu Česká literatura*, Česká literatura 50, 2002, s. 239-240.

28 František CRKOVSKÝ – Eva BARBOROVÁ (edd.), *Jan Žižka z Trocnova*. Sborník k 550. výročí úmrtí, České Budějovice 1974. Do publikace přispěli kromě obou editorů také Lidmila Dědková a Jana Vačkářová.

29 Josef SCHNEIDER, *Jan Žižka a Tábor*, České Budějovice 1974.

30 Zoroslava DROBNÁ – Jan DURDÍK, *Jan Žižka z Trocnova – demokratické a bojové tradice našeho lidu*. Výstava k 550. výročí smrti Jana Žižky z Trocnova, Praha 1975.

31 Vladimír DENKSTEIN, *Husitské revoluční hnutí*. Praha 1953-1955. Průvodce výstavou, Praha, b. d.

Kromě studií Klassenových nepřineslo první číslo Husitského Tábora jedinou recenzi na opravdová husitologická pojednání. Žádná totiž nevycházela. Petráňovy obavy o osud české husitologie byly na místě, protože odborníci z regionálních institucí postrádali čas na základní výzkum a vědecký dorost, který neměl kdo vychovávat, zdánlivě chyběl.

Léta 1970 – 1972 byla v československé společnosti zlomovým obdobím, tvořícím přechod do šedivé normalizační beznaděje. První svazek Husitského Tábora sám o sobě neukazoval české husitologii cestu z nastalého marasmu. Významnějším počinem, který vlastně rozhodl o existenci a významu sborníku, bylo sympozium Husitský Tábor v českých dějinách, na němž se v onom památném září 1978 setkali příslušníci nastupující generace historiků (Jiří Rak, Michal Svatoš, Petr Čornej, Jaroslav Pánek, Miloslav Polívka, Ivana Raková, Josef Žemlička) s badateli, kteří setrvali na fakultách, ve vědeckých ústavech (Josef Janáček, Josef Petráň, Ivan Hlaváček, Jiří Kejř, Pavel Spunar, Eduard Maur, Amedeo Molnár, Emanuel Michálek, Anežka Vidmanová, Jan Havránek, Jaroslav Kolár, Miroslav Richter, Anna Skýbová, Jiří Dvorský) i v muzeích (Pavel Floss, Jarmila Hásková), ale také s Františkem Šmahelem, jenž dvakrát vystoupil v diskusi, přičemž druhý příspěvek měl charakter referátu, který z taktických důvodů nebyl uveden v oficiálním programu.³² Již to bylo v dané situaci něco mimořádného. Významná role připadla pracovníkům pořádající instituce, především řediteli muzea Miloši Drdovi, Rudolfu Teclovi a Jiřímu Kořalkovi, jejichž zásluhou se podařilo perfektně zvládnout a dodržet harmonogram, což bývá při akcích tohoto typu více než vzácné. K vynikající atmosféře přispěla též otevřená a poměrně svobodná diskuse (zasvěcencům neunikla Kejřova ostrá kritika Kalivodovy Husitské ideologie)³³ a závěrečná vystoupení mužů, držících nad sympoziem jakýsi ideový patronát.

Josef Janáček, v té době ještě vedoucí oddělení Ústavu československých a světových dějin, vyzdvihl úcast mladé badatelské generace, která se dle jeho mínění v referátech i v diskusi prezentovala „velice šťastně“.³⁴ Budoucí ředitel Ústavu teorie a dějin umění ČSAV Jiří Dvorský, tehdy pracovník Vysoké školy stranické ÚV KSČ (!), k velké radosti většiny přítomných upozornil na „nebezpečné tendence, které se pokoušejí negovat naši minulost. Projevuje se obava ze starších dějin, aby z nich náhodou nevyuniklo něco, co by nás mohlo nějak ohrozit.

32 F. ŠMAHEL, *Dodatek k historii Tábora v roce 1420: Obživa revoluční obce*, HT 2, 1979, s. 91-95.

33 Viz *Diskuse*, HT 2, 1979, s. 59.

34 Viz *Diskuse*, HT 2, 1979, s. 148.

V jednotlivých případech je to strach z knížete Václava, strach z Karla IV., strach z husitského revolučního hnutí, strach z Komenského, strach z umění 17. a 18. století. Ve svých důsledcích by tyto tendence znamenaly rezignaci na vědecké poznání národní minulosti, na historickou determinaci (...) Věřím, že naše jednání ukázalo základní problémy husitského Tábora a prolomilo bariéru vůči starším dějinám, která je ve své podstatě nemarxistická a politicky nebezpečná.“³⁵ Řečník tu reagoval jednak na masový úspěch právě probíhající výstavy Doba Karla IV. v dějinách národů ČSSR, jejíž návštěvou občané manifestovali pozitivní vztah k výjimečné epoše české historie, a dále na razantní omezení výzkumu starších dějinných období. Normalizační moc jednoznačně preferovala nejnovější dějiny, na jejichž prezentaci v požadovaném politickém a ideologickém hávu vydávala značné finanční prostředky. Vědecké ústavy, muzea i další instituce měly předepsáno, že třetinu své pracovní kapacity musí věnovat historii po roce 1945, zatímco období před rokem 1918 (v komunistickém pojetí před listopadem 1917) bylo z pohledu vládnoucího režimu okrajovou, trpěnou, ne-li zbytečnou záležitostí.

Přítomní zástupci mladé vědecké generace nemohli v září 1978 plně docenit Janáčkova slova, zdůrazňující, že se husitologická komunita sešla v Táboře po osmi letech.³⁶ V roce 1970 se v městě nad Lužnicí konalo poslední ze čtyř pověstných pražských husitologických symposií,³⁷ jejichž řadu zahájila roku 1964 slavná konference *Cultus Pacis*, věnovaná mírovému projektu Jiřího Poděbradského a poprvé navštívená i západními badateli (Ferdinand Seibt, F. G. Heymann, Victor L. Tapié) a předními historiky z východního bloku (Eduard Winter, Roman Heck, mladá Ludmila Laptěva aj.). Pro českou medievalistiku to byla událost srovnatelná s pověstnou konferencí o Franzi Kafkovi, uskutečněnou rok předtím.³⁸ Zatímco Josef Janáček, František Šmahel, Jiří Kejř, Amedeo Molnár i další badatelé středního a staršího věku vnímali symposium Husitský Tábor v českých dějinách jako určité navázání na přerušenu tradici, jejich mladší kolegové, kteří v roce 1970 na vědeckém kolbišti z věkových důvodů chyběli, tuto zkušenost postrádali.

³⁵ *Tamtéž*, s. 145.

³⁶ *Tamtéž*, s. 148.

³⁷ Jeho výsledky shrnul útlý svazek *Tábor a husitská revoluce*. Soubor příspěvků ze IV. symposia Pragense. Tábor 22. – 25. září 1970, JSH, zvláštní číslo 40. ročníku, 1971. Zde jsou otiš-těny příspěvky Alberta Tenentioho, jednoho z vůdčích představitelů francouzsko-italského strukturalismu v historické vědě, Františka Šmahela, Romana Hecka, Jiřího Kejře, Fredericka G. Heymanna, Jiřího Daňhelky, Bohumíra Janouška, Stanisława Byliny, J. B. Čapka, György Székelyho a Miroslava Richtra.

³⁸ Viz sborník Václav Vaněček (ed.), *Cultus pacis*, Praha 1966.

Povzbudivé ovzduší symposia bylo impulsem, který z mnoha účastníků učinil soustavně přispěvatele sborníku Husitský Tábor, jehož úroveň se od druhého, výrazněji však od třetího čísla zdatelně zvýšila. Zásahu na zlepšení kvality měl nesporně František Šmahel, od počátku roku 1980 pracovník tábořského muzea. V součinnosti s Jiřím Kořalkou si předsevzal, že z recenzní rubriky Husitského Tábora učiní obdobu druhy slavného recenzního oddílu Časopisu (resp. Sborníku) Matice moravské, avšak výsledek byl ještě zdařilejší než záměr. V tehdejší Československu neměl tábořský Obzor literatury v historiografické sféře konkurenci, ať již co se týče škály sledovaných témat, rozsahu a kvality recenzních příspěvků či šíře autorského zázemí. Srovnáme-li značně liberální poměry druhé poloviny 60. let a tíživé normalizační klima, pak Husitský Tábor svůj brněnský vzor, alespoň dle mého mínění, předčil. Právě rozbor recenzní rubriky názorně ukazuje přednosti, možnosti, dobové limity i pozvolné proměny tábořského sborníku.

Nyní přichází vhod statistika. Zastavme se nejdříve u problému, v kterých tehdy existujících státech byly recenzované práce publikovány, eventuálně jaká byla státní příslušnost jejich autorů.

Tabulka č. 1

Počet recenzovaných prací se zřetelem k místu původu stát	počet recenzovaných titulů	%
ČSSR	668	57, 5
SSSR	45	4, 0
NDR	67	6, 0
NSR	148	13, 0
Rakousko	97	7, 8
Švýcarsko	1	0, 01
Francie	8	0, 7
Itálie	10	1, 0 ³⁹
Velká Británie	15	1, 3
USA	19	1, 7
Kanada	5	0, 5
Polsko	48	4, 0
Maďarsko	17	1, 5
Rumunsko	1	0, 01

39 Procenta u desetin jsou vzhledem k zanedbatelným hodnotám zaokrouhlena.

Jugoslávie	5	0, 5
Benelux	6	0, 5
Celkem	1160	100, 0

Téměř každá tabulka vyžaduje komentář.⁴⁰ Převaha zpráv a recenzí věnovaných vědecké produkci vycházející v Československu nebyla podmíněna pouze politickými poměry, ale také primárním zaměřením sborníku na husitství, husitské tradice a regionální dějiny Táborska. Tento záběr se sice dařilo pomalu rozšiřovat, avšak v přímočařejší cestě stály rozličné překážky, např. s obstaráváním zahraniční literatury západní proveniencce. Až od roku 1982 se objevují ve větším počtu recenze na tituly americké i britské a zároveň pronikavě vzrůstá zájem o práce západoněmecké, rakouské a maďarské. Ačkoliv o zařazení do *Obzoru literatury* rozhodovaly kvalita, tematické zaměření a dosažitelnost titulů, ve značné míře daná osobními kontakty a možností zahraničních cest, je třeba zmínit výmluvný trend. Zatímco v prvním ročníku tvořila produkce zemí východního bloku (bez Československa) 47% recenzovaných publikací (z toho práce sovětských sovětských badatelů 41%), na stránkách devátého svazku už pouhých 15, 5%. Celková bilance je ještě přesvědčivější. Ze západní literatury se dočkalo pozornosti 309 publikací, z Východu pak 178 prací. Tato čísla sice na jedné straně vypovídají o rozložení husitologických výzkumů ve světě (české dějiny a husitství tradičně přitahují evangelicky orientované badatele a vědce ze sousedních států), na straně druhé však dokládají nezadbatelný posun. Taktické ohledy, patrné v prvních třech číslech, mizely a redakce zřetelně preferovala vědecké hodnoty bez ohledu na státní hranice a ideové i politické rozdíly.

Každé schema zkresluje pestrou a v úplnosti obtížně reprodukovatelnou skutečnost. Tabulky a čísla v některých případech dokonce matou. Počet recenzovaných titulů ze států sovětského bloku patří mezi takové případy. Více než čtvrtinu z nich totiž představují díla polské historiografie, která se již v roce 1956 programově otevřela západním vlivům a navázané kontakty si udržela i v následujících desetiletích, takže řadě českých vědců sloužila jako „okno do světa“. Navíc Husitský Tábor začal vycházet v době, kdy se v Polsku znovu schylovalo k dramatické a vleklé politické krizi, vyřešené až roku 1989. Mezi autory recenzovaných prací nalezneme Wojciecha Iwańczaka a Krzysztofa Baczkowského, ale příznačně zde

⁴⁰ Při sestavování tabulky a komentáře jsem se přidržel metody, již uplatnila Kateřina BLÁHOVÁ, *České dějepiscectví a Evropa*. Recenzní a informační oddíly Českého časopisu historického a Časopisu Musea Království českého na přelomu 19. a 20. století, ČČH 100, 2002, s. 815-840.

figuruje také Henryk Samsonowicz, tehdejší proreformní rektor varšavské univerzity.⁴¹ Z významných sovětských historiků uvádím za všechny mezinárodně uznávaného Arona Gureviče, považovaného za výhonek školy Annales daleko na Východě.⁴² Ze západních badatelů tu defiluje celá plejáda profilových jmen, důležitých z hlediska metodologického přínosu i z pohledu dějin reformace, herezí a husitství. Stačí uvést německé historiky Alexandra Patschovského, Hermanna Heimpla, Christianu Mathies, Petra Segla a Ferdinanda Seibta,⁴³ čelné osobnosti francouzského dějepiscevtví (Jean Delumeau, Emmanuel Le Roy Ladurie),⁴⁴ historiky

41 Samsonowiczovu stat *Soziale und wirtschaftliche Funktionen der Kleinstädte in Polen 15. Jahrhundert* (zveřejněnou v *Jahrbuch für Geschichte des Feudalismus* 2, 1978) recenzoval Ivan MARTINOVSKÝ, HT 6-7, 1983 – 1984, s. 467-468. Ten věnoval i pozornost Baczkowského knize *Walka Jagiellonów z Maciejem Korwinem o koronę czeską w latach 1471 – 1479*, Viz HT 5, 1982, s. 341-342. Souhrnnou recenzi na Iwańczakovy studie z roku 1983 zveřejnil J. MACEK, *Tři studie o rytířské kultuře v Čechách*, HT 8, 1985, s. 343-344.

42 Recenze na Gurevičovu knihu *Problemy srednevekovoj narodnij kultury*, vydanou roku 1981 v Moskvě, jsem se ujal sám. Viz HT 6-7, 1983 – 1984, s. 475-477. Nebylo to snadné, neboť jediný vytištěný exemplář měl v Praze Jaroslav Kolár, který Gurevičův text překládal pro chystané české vydání. Poskytl mi proto alespoň Gurevičův ruský strojepis. Překlad, původně chystaný pro nakladatelství *Vyšehrad*, vyšel zásluhou nakladatelství H&H až v roce 1996 pod názvem *Nebe – peklo – svět. Cesty k lidové kultuře středověku*.

43 Mnichovský badatel Alexander Patschovsky patřil a nadále patří, i díky osobním kontaktům s českými historiky, k nejsledovanějším německým autorům. O jeho pracích, věnovaných problematice kacířských hnutí a inkvizičním procesům s heretiky, referoval Rudolf TECL už v HT 1, 1978, s. 112. Ještě přívětivějšího ocenění se dostalo Patschovského objevené knize *Quellen zur böhmischen Inquisition im 14. Jahrhundert*, vydané ve Výmaru roku 1979 a recenzované F. ŠMAHELEM, HT 3, 1980, s. 139-140. Týž historik kladně zhodnotil i Patschovského studii o krutém pronásledování valdenských ve slezské Svídnici roku 1315. Viz HT 4, 1981, s. 290-291. Jiný jeho přehledný článek o pronásledování kacířů v Čechách ve 14. věku anotoval Ivan HLAVÁČEK (HT 9, 1986 – 1987, s. 406-407). Hermann Heimpel se dočkal zásluhou Miloslava POLÍVKY pozornosti také již na stránkách HT 1, 1978, s. 115-116, větší zájem však vzbudila jeho kniha o Venerech z Gmündu, o jejímž recenzním ohlasu viz zde pozn. 49. I. HLAVÁČEK se podrobně zabýval (HT 4, 1981, s. 297-299) disertací Christiane Mathies o kurfiřtském spolku, namířeném v čase husitské revoluce proti Zikmundovi Lucemburskému. O knize Petra Segla *Ketzer in Österreich* (Paderborn – München – Wien – Zürich 1984) psal v hutné zkratce A. MOLNÁR, HT 9, 1986 – 1987, s. 406. Pečlivě byly evidovány zásadní tematické sborníky redigované Ferdinandem Seibtem. Publikaci *Europa 1400* (spolueditor Winfried Eberhard, Stuttgart 1984) posoudil I. HLAVÁČEK, HT 8, 1985, s. 313-314. Jeden z nejvýznamnějších sborníků mnichovské instituce Collegium Carolinum (*Die Juden in den böhmischen Ländern*, München – Wien 1983) charakterizovali F. ŠMAHEL – J. KOŘÁLKA, tamtéž, s. 405-406.

44 Vynikající knize Emmanuela Le Roy Ladurie o katarské vesnici v Pyrenejích (*Montaillou, village occitan de 1294 a 1324*, Paris 1975) se věnoval obsáhle, byť se značným zpožděním F. ŠMAHEL, *Oživilá minulost Montaillou*, HT 5, 1982, s. 303-308 (se zhruba

severoamerické (Howard Kaminsky, J. M. Klassen, Jarold K. Zeman),⁴⁵ britské (Anthony Kenny, Anne Hudson)⁴⁶ a z Itáliu například Romola Cegnu.⁴⁷ Stranou nezustali ani znalci 19. a 20. století, symptomaticky pocházející zejména z německých jazykových oblastí (Jürgen Kocka, Hans Lemberg, Peter Heumos, Brigitte Hamann),⁴⁸

stejným časovým odstupem o ní detailně referovali Petr CHARVÁT – Zdeněk SMETÁNKA, *Montaillou – možnosti poznání středověké vesnice*, ČsČH 30, 1982, s. 219-235). Neméně zásadní dílo Jeana Delumeaua (*La péché et la peur. La culpabilisation en Occident*. Paris 1983; nyní i česky *Hřích a strach. Pocit viny na evropském Západě ve 13. – 18. století*, Praha 1998) vyzdvihl J. MACEK, HT 8, 1985, s. 310-312.

45 J. MACEK si vcelku detailně povšiml (HT 6-7, 1983 – 1984, s. 483-485) Kaminského knihy *Simon de Cramaud and the Great Schism* (New Brunswick 1983), o známé bibliografické příručce Jarolda K. Zemana (*The Hussite Movement and Reformation in Bohemia, Moravia and Slovakia /1350 – 1650/*, Ann Arbor 1977) referoval I. HLAVÁČEK, HT 2, 1979, s. 154-156. Na některé Klassenovy studie upozornil F. ŠMAHEL již roku 1978 (viz zde pozn. 8) a poté (studie *Women and Religious Reform in Late Medieval Bohemia*, in: *Renaissance nad Reformation* 5, 1981) v HT 5, 1982, s. 313-314. O Klassenově stěžejní knize (*The Nobility and the Making of the Hussite Revolution*, New York 1978) se rozepsal Bohdan ZILYNSKYJ, tamtéž, s. 293-295.

46 Kennyho knihu *Wyclif* (Oxford 1985) stručně charakterizoval A. MOLNÁR, HT 9, 1986 – 1987, s. 401. Publikaci Anne Hudson o lolardech (*Lollards and their Books*, London and Ronceverte 1985) přiblížil zájemcům Jiří KEJŘ, tamtéž, s. 405-406.

47 Práce znalce pozdně středověkých herezí sledoval HT velmi detailně, za všechny uvedme recenzi na objemnou knihu *Fede ed etica valdese nel Quattrocento* (Torino 1982), již recenzoval J. M. (tj. J. MACEK), HT 6-7, 1983 – 1984, s. 490-491.

48 V současné době rozborů dějepisných učebnic stojí za zmínku, že se J. KOŘALKA (HT 4, 1981, s. 319-320) zamyslel nad analýzami, jež provedl kolektiv německých a rakouských autorů pod vedením Ferdinanda Seibta a Hanse Lemberga z iniciativy známého Eckertova institutu v Braunschweigu (*Deutsch – tschechische Beziehungen in der Schulliteratur und im populären Geschichtsbild*, Braunschweig 1980). Jürgen Kocka se ocitl v optice tábořského sborníku zásluhou přehledové, referativní a recenzní stati J. KOŘALKY, *Metodické podněty západoněmecké „historické sociální vědy“ a čtvrtletníku Geschichte und Gesellschaft*, HT 6-7, 1983 – 1984, s. 523-526. To jen dokládá zájem o jeden z tehdejších určujících evropských historiografických směrů. Pozornost věnovaná Heumosovi byla logická vzhledem k jeho badatelským zájmům (sociální dějiny českých zemí v 19. století). Viz např. J. KOŘALKA, HT 6-7, 1983 – 1984, s. 553-554. Brigitte Hamannová, dnes uznávaná autorka prací o sklonku podunajské monarchie a osobnostech habsburského rodu, se objevuje v rámci obsáhlé recenze sborníku *Österreich und die deutsche Frage im 19. und 20. Jahrhundert* (Wien 1982), který sestavili Heinrich Lutz a Helmut Rumpler. Publikaci, do níž mimo jiné přispěli také Fritz Fellner a Jiří Kořalka, recenzoval J. RAK, HT 6-7, 1983 – 1984, s. 543-547. Z německé jazykové oblasti by bylo možné uvádět i další recenzované autory, např. Arnolda Suppana, Karla G. Voelku, Richarda Georga Plaschku, ale myslím, že vzorek je dostatečně přesvědčivý.

doplňovaní badateli severoamerickými (Bruce Garver, Gary B. Cohen, Joseph F. Zacek).⁴⁹

Z tabulky naprosto zjevně vyvstává tradiční orientace české historiografie na německy mluvící země (26 % recenzí), podmíněná jazykovými znalostmi, společně sdíleným středoevropským prostorem a osobními vztahy s odborníky z obou částí rozděleného Německa a Rakouska. Navzdory existujícím omezením byl Husitský Tábor sborníkem, který se snažil zachytit podstatné trendy v zahraničním dějepiscetví se zřetelem k svému tematickému zaměření a v tomto směru nenacházel v Československu obdobu. Nebylo však v jeho možnostech pokrýt vše. Stranou zájmu tak zůstal nástup postmoderny, včetně lingvistického obratu i militantního feminismu, tedy proudů, pro něž poněkud konzervativní české prostředí nemělo valné porozumění.

Kvalitní recenzní rubrika byla výsledkem systematické práce i početného okruhu autorů, který se, jak dokládá následující tabulka, ustálil mezi 30-40 osobami.

Tabulka č. 2

Počet recenzentů a recenzovaných titulů v jednotlivých svazcích

ročník	1978	1979	1980	1981	1982	1983/84	1985	1986/87
recenzenti	9	11	21	19	24	30	31	41
počet prací	64	42	105	93	137	157	319	243

Jádro skupiny recenzentů bylo ovšem podstatně slabší, což lze označit za nespornou přednost. Zachovávala se tak názorová kontinuita, úhel pohledu i kritéria, na jejichž základě se práce posuzovaly. V důsledku toho mohla vyniknout osobitost nejčastějších recenzentů, kteří na druhé straně přispívali k profilaci a jedinečnosti sborníku. Čtenáři mnohdy stačilo přečíst první větu recenze,

⁴⁹ Také knihu Odložilíkova žáka Bruce M. Garvera (*The Young Czech Party 1874 - 1901 and the Emergence of a Multi - Party System*, New Haven - London 1978) recenzoval J. KORÁLKA, HT 4, 1981, s. 325-326. Totéž platí v případě slavného sborníku o Františku Palackém, který sestavil Joseph Frederick Zacek (*František Palacký /1798 - 1876/: A Centennial Appreciation*. Colorado 1981), i o publikaci Garyho B. Cohena (*The Politics of Ethnic Survival: Germans in Prague 1861 - 1914*, New Jersey 1981). Viz HT 5, 1982, s. 347-348, 360-361. Je pochopitelné, že pouhá sonda nemůže vyčerpát veškeré bohatství recenzní rubriky, v níž se objevily i práce Marie Bogucké, Aleksandra Gieysztor, Janusze Tazbira, Stanisława Byliny, Richarda van Dülmena, Petra Urbanitsche, Petra Hilsche, Waltra Schamschuly, Françoise Fureta, André Vaucheze a dalších.

aby poznal, kdo je jejím autorem. Poměrně přesný obraz o nejpilnějších přispěvatelích Obzoru literatury přináší tabulka.

Jednoznačně dominantním recenzentem byl František Šmahel, který se díky rozsáhlému záběru vyjadřoval k celé paletě problémů od dějin politických a vojenských přes historii hospodářskou a kulturní až k dějinám literatury, filozofie, umění a mentalit.

Tabulka č. 3

Nejpilnější recenzenti Husitského Tábora v letech 1978 – 1986/87

	<i>jméno</i>	<i>rok narození</i>	<i>počet příspěvků</i>
1.	Šmahel František	1934	100
2.	Kořalka Jiří	1931	52
3.	Čornej Petr	1951	50
4.	Tecl Rudolf	1950	30
5.	Rak Jiří	1947	29
6.	Polívka Miloslav	1951	27
7. – 8.	Hoffmann František	1920	24
7. – 8.	Martinovský Ivan	1937	24
9.	Hlaváček Ivan	1931	16
10. – 12.	Čechura Jaroslav	1952	14
10. – 12.	Kořalková Květa	1930	14
10. – 12.	Svatoš Michal	1947	14
13. – 15.	Bobková Lenka	1947	13
13. – 15.	Boubín Jaroslav	1954	13
13. – 15.	Macek Josef	1922	13

František Hoffmann sledoval především moravskou a právněhistorickou problematiku, o níž se zajímal též Ivan Martinovský. Poměrně široké spektrum problémů pokrývali Ivan Hlaváček, Jaroslav Čechura, Miloslav Polívka a Petr Čornej, orientovaný i k otázkám literárním a sémiotickým. Dějiny 19. – 20. století byly doménou Jiřího Kořalky a také Jiřího Raka, historická regionalistika Táborska poutala pozornost Rudolfa Tecla, otázky vzdělanosti a školství v pozdním středověku i v raném novověku Michala Svatoše a husitské tradice v slovanských oblastech Květy Kořalkové. Josef Macek pak recenzoval stěžejní díla západoevropské mediévistiky (např. Heimplovu rozměrnou knihu *Die Vener von Gmünd a Delumeauovy práce o strachu a vině*).⁵⁰

⁵⁰ Mackův referát o knize Jeana Delumeaua viz zde pozn. 43. O objemném díle

Generačně je skupina nejčastějších recenzentů rozdělena téměř přesně na dvě poloviny. Osm přispěvatelů, narozených v letech 1947 – 1954, tehdy náleželo mezi mladé historiky, kteří však nikdy netvořili ucelený kruh, byť se dnes někdy hovoří o „generaci Husitského Tábora“. Spíše šlo o několik skupinek, jejichž členové se většinou znali již z časů vysokoškolských studií, avšak rozdílné politické a životní postoje, odlišné pohledy na historii i absence skutečných vůdčích osobností neumožňovaly, aby vznikla silná generační platforma. Vnitrogenerační tenze, již plně neodstranila ani změna politických poměrů v listopadu 1989, pramenila především z odlišné míry loajality vůči komunistickému režimu. Část mladých historiků se rozhodla pro život v „šedé zóně“, což fakticky vylučovalo naději na rychlou kariéru, chápeme-li pod tímto pojmem bezproblémové dosažení vědeckých hodností a vedoucích funkcí na vysokých školách či ve vědeckých ústavech. Jiní vsadili na součinnost s tehdejšími establishmentem v domněnku, že tak snáze uskuteční své vědecké i životní cíle a nahlédnou do světa. Byla to čistě osobní volba a záleželo pouze na konkrétním jedinci, jak se rozhodne. V této situaci poskytlo vedení tábořského muzea i redakce sborníku prostor všem kvalitním mladým přispěvatelům bez ohledu na okolnost, že jim některá vystoupení mladíků z takzvané šedé zóny mohla přinést (a brzy také přinesla) nepříjemnosti. I poté jim však zůstaly stránky Husitského Tábora k dispozici, ačkoliv komplikace vzbuzovala již jména politicky nepohodlných přispěvatelů střední a starší generace, zvláště Josefa Macka, jenž v Praze publikoval pouze zaštitěn jmény svých kolegů z akademických ústavů či pod neutrální kolektivní šifrou (*sčts*) oddělení Staročeského slovníku Ústavu pro jazyk český.⁵¹ Ředitelství muzea a redakce sborníku se tak nepochybně zasloužily o vědecké zrání řady mladých badatelů, jimž centrální vědecká periodika neposkytovala náležitě publikační možnosti.

Toto konstatování však neznamená, že si každý přispěvatel mohl recenzovat, co chtěl. Do určité míry tomu tak bylo, nicméně hlavní slovo si v této záležitosti podržela užší (výkonná) redakce, tedy František Šmahel pro období středověku

Hermann Heimpela (*Die Vener von Gmünd und Straßburg 1167–1447*. Band 1-3, Göttingen 1982), které metaforicky charakterizoval jako román – řeku, viz HT 6-7, 1983 – 1984, s. 507-508.

⁵¹ Určitou, zdaleka ne však úplnou představu podává Robert ŠIMŮNEK. *Výběrová bibliografie prací Josefa Macka z let 1949 – 1991*, in: In memoriam Josefa Macka (1922 – 1991), s. 9-43. Četné drobné příspěvky zveřejnil Macek pod šifrou *sčts* v pravidelné rubrice *Z historie slov a věcí*, vydávané ve *Svobodném slově*. Viz k tomu i P. ČORNEJ, *Význam Staročeského slovníku pro českou historiografii*, Naše řeč 81, 1998, č. 2-3, s. 61-69.

i renesance a Jiří Kořalka pro dějiny 17. – 20. století. K třecím plochám mezi autory recenzí docházelo jen občas, spíš v důsledku ne zcela dostatečné komunikace než záměrně či ze zlé vůle. Nezanedbatelný, ne-li zásadní vliv na chod sborníku i na obsazení II. a III. husitologického symposia referenty uplatňoval od přelomu 70. – 80. let neformální kruh badatelů, převážně medievistů, soustředěný kolem Josefa Macka a organizačně vedený Pavlem Spunarem. Kromě obou jmenovaných do něho patřili Amedeo Molnár, František Šmahel, Jiří Kejř, František Kavka, Josef Válka, Zdeněk Smetánka, Jaromír Homolka, Ivan Hlaváček, Jaroslav Kolár a Emil Pražák.

Mackova společnost, zakládající si na harmonických vztazích a kultivované diskusi, i Husitský Tábor tak zůstaly uzavřeny konfrontačnímu debatérovi Robertu Kalivodovi, jenž se ve stejné době začal uplatňovat na uherskobrodských komeniologických sympozicích. S Kalivodovým hodnocením řady dějinných jevů, např. adamitství, někteří husitologové (zvláště Jiří Kejř) ostře nesouhlasili, nechápajíc však, že osobitý filozof pojímal husitské radikály a jejich obhajobu jako velkolepou alegorii. V adamitství spatřoval obdobu umělecké avantgardy 20. – 30. let, onoho snu o úplném osvobození člověka, oné marxisticko-freudovské symbiózy, která tolik ovlivnila surrealismus. Ostatně Kalivoda sám byl v mládí (přesněji od jara 1943) členem spořilovské surrealistické skupiny, sdružené kolem Zbyňka Havlíčka, a dlouhá léta se přátelil, hádal a přel s Vratislavem Effenbergrem. Avantgardu jako nositele programu osvobozených tvůrčích sil člověka vyzdvihoval jako protipól komunistickému dogmatismu, setrvávajícímu na zkostnatělých principech schematického marxismu, který se uzavřel vůči světu, ač byl zprvu koncipován jako otevřený systém a pouze jako otevřený systém si, podle Kalivodova přesvědčení, mohl podržet inspirativnost i přitažlivost a stát se zárukou naplnění svých původních ideálů. Žižka a další představitelé husitských stran pořádku tak v Kalivodově koncepci představují paralelu ke komunistickým funkcionářům, kteří již přestali kráčet za strhující vizí a postupně vytvářeli nový „establishment“. Analogicky postupoval Karel Kosík, když mladé radikální demokraty z roku 1848 interpretoval jako progresivní protiklad politiky Františka Palackého.⁵²

Právě důraz na uměleckou avantgardu a otevřenost marxismu vadily po roce 1948 i v následujících etapách existence komunistického režimu Ladislavu Štollovi i dalším stranickým ideologům, byť se svého času rovněž napájeli četbou historicko –

⁵² O Kalivodovi viz úhledný konferenční sborníček *Historicko – filozofické dílo Roberta Kalivody*, Olomouc 2000 (zde například příspěvky Františka Šmahela, Josefa Války, Petra Horáka, Pavla Flosse, Květoslava Chvatíka a dalších). Na jeho okraj jsem se vyjádřil v recenzi in: *Acta Comeniana* 15-16 (XXXIX-XL), 2000, s. 453-457. Za některé údaje o svérázném mysliteli děkuji Josefu Válkovi a Jakubu Effenbergrovi.

publicistických statí Závíše Kalandry, Kurta Konrada a Jana Švermy,⁵³ z nichž vycházeli i Kosík s Kalivodou. Složitě Kalivodovy (a Kosíkovy) jinotaje plnily aktuální politickou a společenskou funkci, v historické vědě samotné se však sotva mohly setkat s příznivým ohlasem. I kdyby někdo z vědecké obce rozluštil všechny jejich významové roviny, musel by konstatovat jejich anachroničnost i ahistoričnost. To byl také důvod, proč se v Husitském Táboře setkala s odmítnutím Kalivodova teze o husitství jako první fázi dvě stě let trvající raně buržoazní revoluce,⁵⁴ jejíž druhou etapu v českých zemích tvoří protihabsburské povstání v letech 1618 – 1620.

Pohled filozofa Kalivody se ovšem s odstupem doby může jevit jako nosný. Některým mladým zahraničním badatelům dnes znějí sympaticky úvahy o radikálně emancipačním charakteru názorů tábořských sektářů, jejichž cílem bylo přivést člověka „ke svobodě, sebevládě, původní nevinnosti“, tedy k „přirozenému řádu, který sám v sobě nosí.“⁵⁵ Od Kalivodových závěrů se toto mínění v podstatě neliší a užívá i podobné aktualizace (charakteristika tábořských heretiků jako „disentu“).⁵⁶ Nemožu si na tomto místě odpustit drobnou poznámku. Je občas úsměvně sledovat, jak se některé náhledy a hodnocení po letech vrací v téměř módních vlnách. Dnešní bádání se nejen kloní ke Kalivodovi, ale zároveň se kriticky obrací i proti soudům R. E. Lerner a jeho následovníků,⁵⁷ zpochybňujících historickou existenci sekty svobodného ducha. Podíl vyznavačů svatého ducha při formování raného táborství musí být ovšem zřejmý každému, kdo si přečetl rozličné verze chiliastických článků.

Úvaha o příčinách neúčasti Roberta Kalivody mezi přispěvateli Husitského Tábora vytváří vhodný přechod k pasáži, zabývající se hodnotou vědeckých studií, které

⁵³ Kalandrovu brožuru *Znamení Lipan* (Praha 1934) si mladý Ladislav Štoll příkladně podtrhal modrou a obyčejnou tužkou, kterou si činil i marginální poznámky. Výtisk publikace je v mém vlastnictví.

⁵⁴ Polemickou recenzi s koncepční Kalivodovou statí (*Husitství a jeho vyústění v době předbělohorské a pobělohorské*, *Studia Comeniana et historica* 25, XIII, 1983; později přetištěna ve výboru Kalivodových úvah, článků a recenzních zamyšlení *Husitská epocha a J. A. Komenský*, Praha 1992, s. 9-60) jsem publikoval na stránkách HT 6-7, 1983 – 1984, s. 514-516.

⁵⁵ Krista FEIGL – PROCHÁZKOVÁ, *Frei sollen sie sein, die Söhne und Töchter Gottes*. Chiliastisches Gerüst, gnostisches Fundament des taboritischen Radikalismus, HT 13, 2002, s. 28-29.

⁵⁶ K. FEIGL – PROCHÁZKOVÁ, *Eine diffamierte Emanzipation: Petr Chelčickýs Zeugnis und Urteil über den Hussitischen Dissent – die Aussagekraft einer „vernachlässigten“ Quelle*, in: *Colloquia mediaevalia Pragensia* 1. Geist, Gesellschaft, Kirche im 13. – 16. Jahrhundert, s. 109-125. Označení *dissent* převzala autorka od J. B. Russella.

⁵⁷ R. E. LERNER, *The Heresy of the Free Spirit in the Later Middle Ages*, Berkeley 1972, s. 82-83, 135-139; Malcolm LAMBERT, *Středověká hereze*, Praha 2000, s. 267-274.

sborník publikoval. Původně rozšířená obava, již sdílel též Josef Janáček, že nebude dostatek kvalitních autorů k zajištění existence relativně ambiciózního projektu,⁵⁸ se poměrně brzy rozplynula. Ačkoliv tábořská husitologická symposia, od počátku koncipovaná i jako zásobárna příspěvků pro sborník, v září 1983 skončila, zdroj nevyschl.

Při hodnocení tří tábořských symposií i samotného sborníku se často skloňují substantiva interdisciplinarita či mezioborovost. Skloňovala se i tehdy, na přelomu 70. - 80. let, kdy zrcadlila odhodlání dělat vědu jinak, než bývalo zvykem. V první řadě vyjadřovala touhu komunikovat přes hranice oborů. Toto volání nevyplývalo pouze z potřeb humanitních oborů, byrokraticky rozčleněných v rámci Československé akademie věd a vysokých škol, nýbrž odráželo celosvětový trend, zahájený již v 60. letech a patrný kupř. v nových historiografických směrech (dějiny každodennosti, historická sociolingvistika i historická antropologie, byť tento termín nemám rád, poněvadž jej pokládám, ve shodě s Georgesem Dubym, za pleonasmus).⁵⁹ Jeho podstata tkvěla v přesvědčení, že právě na linii dotyku příbuzných věd lze dosáhnout překvapivých poznatků. V poryvech zaujetí pro mezioborovou součinnost, v pochopitelné snaze překonat dědictví pozitivismu a marxismu i v úsilí vymanit se z pasti stále užší specializace, poněkud zanikalo nebezpečí, že volné překračování hranic mezi jednotlivými obory může vést i k metodologické nejasnosti, rozmytosti a v konkrétní vědecké práci i k povrchnosti. V českém kontextu se však důraz na mezioborovost jevil progresivně a byl chápán jako tichá polemika s oficiálním výměrem marxismu, zvláště když se orientoval na sféru kultury (duchovní i hmotné) a narušoval tak zažitá schéma základny a nadstavby, tedy model, který nedokázal postihnout skutečnost v její rozmanitosti a neúnosně redukoval smysl lidského počínání.

Poměrováno později publikovanými (ale v průběhu 80. let vznikajícími) knihami Josefa Macka a Zdeňka Smetánky,⁶⁰ se heslo mezioborovosti jevílo spíše jako výzva, náběh či ideál, k jehož naplňování docházelo spíše výjimečně. Na většině domácích konferencí se interdisciplinárnost pojímala jednoduše, tj. zastoupením referentů reprezentujících jednotlivé obory a vyslovujících se ze své pozice k hlavnímu tématu či k tématům příbuzným. Nejinak tomu bylo i v Husitském

⁵⁸ V osobním rozhovoru s autorem této práce dne 7. září 1978.

⁵⁹ Vymejujeme-li historii jako vědu o lidech ve společnosti v určitém čase, je pojem *historická antropologie* nadbytečný. Platí to i v případě, kdy člověka chápeme jako jednotu biologických, psychologických a sociálních faktorů.

⁶⁰ J. MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471 - 1526), I - IV*, Praha 1992 - 1999; Zdeněk SMETÁNKA, *Legenda o Ostojovi*. Archeologie obyčejného života v raně středověkých Čechách, Praha 1992 (2. vydání, Praha 2004).

Táboře, ačkoliv i zde, zalistujeme-li sborníkem pozorněji, evidujeme pokusy o hlubší či alespoň dílčí propojení, resp. prolnutí sousedních oborů, např. historie a archeologie (stati Miloše Drdy a Rudolfa Krajíce),⁶¹ jejichž součinnost vytvářela předpoklady pro studium hmotné kultury a v současnosti tolik módní každodennosti.⁶² Pokus o organické sepětí historie a dějin umění, resp. historie a literárních dějin evidujeme ve stati Zdeňka Hojdy o Šalounovu pomníku Jana Husa a v Molnárově příspěvku věnovaném tábořskému písemnictví.⁶³

Spolupráce historiků s filology se odvíjela ve dvou liniích. První se soustředila na složité problémy ediční teorie a praxe, bez jejichž zvládnutí nelze zpřístupňovat pozdně středověké písemnosti. Nespornou hodnotu, již prověděl čas, představují ediční principy pro vydávání starších česky a latinsky psaných textů, jak je s důrazem na období 14. – 15. století připravili Jiří Daňhelka a Anežka Vidmanová.⁶⁴ Vzhledem k obtížné dostupnosti starších zásad to byl počin mimořádného významu. Škoda jen, že mladší generace historiků tyto principy dobře neznají, takže se leckdy uchylují k zbytečné transliteraci i tam, kde je spíš na místě srozumitelnější transkripce. Jednotný přístup je tu podmínkou, přičemž rozhodující roli budou mít vždy (a to i v případě novověkého či současného materiálu) filologické disciplíny.

Bohužel, propojení historie a jazykovědy, patrné tehdy zvláště ve slibných výsledcích historické sémantiky, prosazované Josefem Mackem a pečlivě recenzované na stránkách Husitského Tábora,⁶⁵ se (odhlédneme-li od dvou menších, ale důležitých příspěvků Emanuela Michálka)⁶⁶ nepodařilo ve velké studii zúročit.

61 M. DRDA, *Archeologický výzkum Tábora*, HT 2, 1979, s. 63-68; TÝŽ, *Urbanistická tradice v zástavbě středověkého Tábora*, HT 6 - 7, 1983 - 1984, s. 7-46; Rudolf KRAJÍČ, *Současný stav poznání hmotné kultury středověké vesnice na Táborsku*, tamtéž, s. 47-82.

62 Za krok tímto směrem lze pokládat studii R. TECLA, *Tábor v druhé polovině 15. století*, HT 2, 1979, s. 69-89. Náběh k nosné spolupráci mezi historiky a archeology ocenil i J. JANÁČEK, tamtéž, s. 148.

63 A. MOLNÁR, *O tábořském písemnictví*, tamtéž, s. 17-31; Zdeněk HOJDA, *Filozoficko - dějinné představy Ladislava Šalouna a pomník mistra Jana Husa na Staroměstském náměstí*, HT 4, 1981, s. 209-214.

64 Anežka VIDMANOVÁ, *K vydávání latinských textů české proveniencí ze 14. a 15. století*, HT 8, 1985, s. 271-283; J. DAÑHELKA, *Směrnice pro vydávání starších českých textů*, tamtéž, s. 285-301.

65 Učinil tak hlavně P. ČORNEJ v shrnující recenzi *Studie k významovým posunům slov v češtině 14. a 15. století*, HT 3, 1980, s. 152-160. Zde sledoval zejména práce Josefa Macka, zveřejňované pod jmény jeho kolegů a kolegyně, později anotoval i studie Jana Horálka, Jindřicha Holečka, Wernera Barlmeyera; částečně se této problematice věnoval také Jaroslav KOLÁR, HT 9, 1986 - 1987, s. 388-389.

66 Emanuel MICHÁLEK, *Jazyk busitů tábořského směru*, HT 3, 1980, s. 67-78; Týž, *Antikrist - klíčové slovo v jazyce doby busitské*, HT 4, 1981, s. 110-112.

Mackův referát K sémantice středověkého domu a jeho členění, přednesený na husitologickém sympoziu v září 1983, mohl vyjít až v porevolučním, desátém číslem.⁶⁷ Navíc bylo Mackovo vystoupení nepřímým důvodem k ukončení tábořských sympozií. Telefonát ředitele Archeologického ústavu Miroslava Richtra Miloši Drdovi, řediteli Muzea husitského revolučního hnutí, obsahoval (dovládáme se zde na rozhovor s Jiřím Kořalkou) jasné sdělení: Bude-li Mackův referát publikován, jeho autora nemine existenční postih. Tento dobově příznačný moment dokládá, jak byly jednotlivé vědecké akce bedlivě sledovány represivními složkami tehdejšího režimu, jak drtivým tlakům byli vedoucí pracovníci vystaveni a jak ne-snadné bylo těmto zásahům čelit. V dané situaci tábořské muzeum na pořádání dalších sympozií rezignovalo. Uchovalo si tak sice tvář, uchránilo své spolupracovníky od případných nepřijemností, ale všichni, kdo Husitskému Táboru nepřáli (a nebylo jich málo) si alespoň chvilku mnuli radostí ruce. Jistou neoblubu tábořských aktivit na oficiálních místech signalizovala už absence pracovníků Ústavu československých a světových dějin ČSAV na třetím husitologickém sympoziu, podmíněná především osobními motivy a zájmy jeho ředitele Jaroslava Purše.

Vedle velkých tradičních témat, k jakým například náleží historie bitev a politické i sociální dějiny,⁶⁸ se na stránkách Husitského Tábora uplatňoval v propojení s analytickými metodami a výzkumem regionálních dějin mikrohistorický přístup. Tato kombinace přinesla cenné poznatky v příspěvku Eduarda Maura o Žižkově listu Domažlickým i v jeho historickodemografické stati, zabývající se počátky táborství a související s autorovými objevnými studiemi, které vlastně zahájily dosud trvající diskusi o důsledku morových epidemií pro vývoj pozdně středověkých Čech.⁶⁹ Ruku v ruce s tímto badáním krácela moderně pojatá historická regionalistika

67 HT 10, 1991, s. 47-66.

68 Nutno podotknout, že dějiny bitev a vojenských tažení byly obvykle nazírány v širším kontextu. Viz Marián KONEČNÝ, *Príspevky k chronológii a topografii busitskej výpravy na Spiš*, HT 5, 1982, s. 177-208; Jindřich KEJŘ, *Bitva u Vyšehradu roku 1420*, HT 6-7, 1983 - 1984, s. 123-144; P. ČORNEJ, *Lipany ve svědectví pramenů*, HT 8, 1985, s. 155-184; TÝŽ, *Bitva na Vítkově a zhroucení Zikmundovy křížové výpravy v létě 1420*, HT 9, 1986 - 1987, s. 101-152; R. TECL, *Tábor a bitva u Křeče*, tamtéž, s. 153-190. Z širších průhledů do politického dění, uvádím alespoň M. POLÍVKA, *Tábor v českých dějinách*, HT 2, 1979, s. 7-16; J. KEJŘ, *Česká otázka na basilejském koncilu*, HT 8, 1985, s. 107-132. Ryze politických témat je v HT až nápadně málo. K sociálním záležitostem např. Rostislav NOVÝ, *Poddaní v busitské revoluci*, HT 4, 1981, s. 93-100.

69 Eduard MAUR, *Ještě jednou Kučtajn Žižkova listu Domažlickým*, HT 9, 1986 - 1987, s. 335-349; TÝŽ, *Príspevek historického demografa k objasnení počátků lidového kacířství na Tábořsku*, HT 4, 1981, s. 101-106. Své názory na demografické trendy v českých zemích pozdního středověku a raného novověku shrnul Maur v kolektivní publikaci Ludmila

v podání Rudolfa Tecla a Františka Šmahela, ústící posléze v dvousvazkové Dějiny Tábora, dovedené k počátku září 1452 a vzorně zužitkovávající výsledky archeologického a historického výzkumu i poznatků pomocných věd historických.⁷⁰

Nejsystematičtější a nejprůbojnější prosazoval nové metody František Šmahel, jehož vědeckou tribunou se Husitský Tábor v této době stal. V rozměrných studiích, převážně analytické povahy, je patrný autorův ústup od syntetických prací biografického charakteru⁷¹ a otázek spjatých s vývojem národní ideje i problematikou vzdělanosti k minuciózním rozborům pramenů se zjevným cílem nově pojmout dějiny husitství a husitského Tábora. V tomto směru byl Šmahel nepochybně ovlivněn devítiletým profesním zakotvením v tábořském muzeu, spoluprací s Rudolfem Teclem i přátelskými vztahy s Ivanem Hlaváčkem. Na první pohled se ve svých studiích opřel o dějiny správy, vnímané jako součást pomocných věd historických a pěstované zejména archiváři i některými historiky státu a práva. Šmahel však tuto disciplínu nepojal „an sich“ a „für sich“, nýbrž jako východisko pro systémovou analýzu tábořského husitského svazu a jeho jednotlivých složek, včetně obce Hradiště hory Tábor, vojenských posádek a městských i šlechtických spojenců. Podařilo se mu tak rekonstruovat volně federativní uspořádání tábořského svazu a způsob jeho fungování a zároveň vytvořit

FIALOVÁ – Pavla HORSKÁ – Milan KUČERA – Eduard MAUR – Jiří MUSIL – Milan STLOUKAL, *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1996, s. 55-100. Diskusi o důsledcích morových epidemií stručně charakterizovala Lenka BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české IVb*. 1310 – 1402, Praha – Litomyšl 2003, s. 412-413. Velmi cenné mikroanalýzy, věnované husitské problematice, zveřejňoval Maur i v různých regionálních periodikách (*Mimulostí Západočeského kraje*, *Západočeský sborník historický*), v příležitostných publikacích a především na stránkách sborníku *Táborský archiv* (dále jen TA), vydávaného od roku 1987 z iniciativy Rudolfa Tecla, jenž přešel z *Muzea husitského revolučního hnutí* do funkce ředitele *Okresního* (posléze *Státního okresního*) *archivu v Táboře*. Nový sborník se soustředil zejména na regionální historii Tábora a Táborska, ale i na témata husitologická v čase, kdy se *HT* stále častěji obracel k záležitostem celočeským i evropským a pravidelnost jeho vydávání v důsledku pracovního vytížení Jiřího Kořalky a Františka Šmahela slábla. Nominálně právě TA vyhradil část svého prostoru k publikování soupisů zapomenutých a nesdažně přístupných edicí pramenů husitské doby, což byl jeden z úkolů, který 21. října 1981 formulovalo pracovní zasedání husitologů v Táboře. Viz Marián KONEČNÝ, *Dokumentace a zpřístupnění pramenů husitského období*, HT 5, 1982, s. 365-368.

⁷⁰ F. ŠMAHEL a kol., *Dějiny Tábora I/1 – I/2*, České Budějovice 1988 – 1990. Touto prací tábořské muzeum alespoň částečně naplnilo svůj závazek ze srpna 1975 (viz zde pozn. 11).

⁷¹ Jakýsi dovětek za nimi a doplněk ke knížce o Žižkovi (*Jan Žižka z Trocnova*, Praha 1969) představuje studie *Zábady dvou Žižků a Žižkova věku*, HT 3, 1980, s. 5-50. Částečně jde o polemiku s příliš jednoznačnými závěry Emanuela Vlčka o tzv. časlavské kalvě.

předpoklad pro koncepční začlenění Tábora a táboritů do širšího politicko-konfesijního systému husitských Čech.⁷² Tento přístup učinil autor opěrným pilířem své koncepce husitství, jak to dokládají jeho francouzská kniha, vydaná v březnu 1985, *Dějiny Tábora i monumentální čtyřsvazková Husitská revoluce*,⁷³ dokončená v roce 1989 a do značné míry rovněž založená na metodě systémové analýzy, doplněné o srovnávací studium poměrů v jiných oblastech západokřesťanské Evropy a o výsledky studia dějin myšlení a mentalit.

Metoda systémové analýzy, průkopnický aplikovaná Šmahelem na historický materiál, tehdy nacházela uplatnění v přírodních vědách, ekonomii a i v textologii.⁷⁴ V historické vědě by bez ní nebylo možné studium tzv. okrajových skupin, včetně středověkých herezí, které se po roce 1970 dostávaly do centra vědecké pozornosti. V mediévistice naráží ovšem tato metoda na četná úskalí, zvláště v důsledku neúplně zachovaných pramenů. Vzniká tak mimo jiné nebezpečí, že z ojedinelých údajů budou vyvozovány závěry zásadní povahy, ač např. absence některých jmen v sněmovních zápisech nemusí ještě sama o sobě znamenat nesouhlas s politickým kursem, nýbrž nepřítomnost z důvodu nemoci, rodinných problémů či momentální komunikační nedostupnosti. Ani písemnosti úřední provenience, tolik adorované historiky pozitivistického zaměření, nesposkytují tedy záruku k plnému postizení dějinné skutečnosti, nýbrž přinejlepším k rekonstrukci pohybující se na hraně pravděpodobnosti. Tím více platí tento postřeh o narativních textech. František Šmahel nebyl v české historiografii sám, kdo modely historické reality budoval s pomocí dějin správy. Obdobně ve stejné době postupovala Ivana Čornejová, když rekonstruovala činnost pražské univerzity v pobělohorské době.⁷⁵ Na rozdíl od Šmahela, jenž se zaměřil na vnitřní život tábořské strany a funkci i náplň jednotlivých úředních orgánů, dominuje u Čornejové více hledisko právní. V obou případech se však dějiny správy mění z poněkud nudné a na deskripci spočívající disciplíny v nástroj plastičtějšího a strukturovanějšího uchopení dějinné reality. Lze proto jen litovat, že obdobné systémové analýzy

⁷² Viz F. ŠMAHEL, *Základy města: Tábor 1432 – 1452*, HT 5, 1982, s. 7-134; *Táborská obec a městská samospráva v letech 1420 – 1452*, HT 6-7, 1983 – 1984, s. 145-180; *Tábor a jeho strana v předvečer Lipan*, HT 8, 1985, s. 145-154; *Organizace a skladba tábořské strany v letech 1420 – 1434*, HT 9, 1987, s. 7-90.

⁷³ F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce I-IV*, Praha 1993.

⁷⁴ V textologii a teorii komunikace např. Pavel VAŠÁK, *Metody určování autorství*, Praha 1980; TÝŽ, *Autor, text a společnost*, Praha 1986; TÝŽ, *Matematika, exaktnost a literatura*, Praha 1986.

⁷⁵ Ivana ČORNEJOVÁ, *Kapitoly z dějin pražské univerzity 1622 – 1654*, Praha 1992 (dokončeno 1987).

nebyly, až na dílčí náběhy, uplatněny v případě husitské Prahy, východočeského husitského svazu a katolických seskupení.⁷⁶

Profilující role vědecké osobnosti Františka Šmahela se ovšem zdaleka neomezovala pouze na metodu systémové analýzy, komparativní přístupy a zřetel k dějinám mentalit. V rozsáhlé studii o základech Tábora např. uplatnil znalost metod statistických, filologických a geografických, aby ozřejmil složení obyvatelstva revoluční i porevoluční obce a její hospodářství.⁷⁷ Trvale přítomný zůstal v Šmahelově práci zřetel k dějinám umění, vysvětlitelný jeho dlouhodobým zájmem o tento obor, i k projevům a produktům hmotné a duchovní kultury, vnímaným a interpretovaným se smyslem pro jejich symbolický rozměr.⁷⁸ V tomto ohledu nalézal styčné plochy s archeologem Zdeňkem Smetánkou, který však do užšího okruhu Husitského Tábora nepatřil.⁷⁹

Ze studií a referátů, otištěných v sborníku tábořského muzea, vyrůstaly nejen dva svazky Dějin Tábora, ale též některé kapitoly tří knih, které Petr Čornej dopsal před listopadem 1989.⁸⁰ Kromě problematiky adekvátního přístupu k pozdně středověkým historiografickým textům⁸¹ se tyto práce vyslovovaly ke koncepčním záležitostem dějin husitství (místo a hodnocení lipanské bitvy)⁸² a k ožehavým tématům moderního českého dějepiscectví,⁸³ obvykle se skrytou polemikou vůči

76 Výjimky ovšem existují. V případě husitské Prahy mám na mysli studie Karla Hrubého (viz zde pozn. 23) i dosud nepublikovanou disertaci Martina ŠANDERY, *Strana Opočenských v husitské revoluci*.

77 F. ŠMAHEL, *Základy města*, s. 75-95, 100-103. Ekonomickým a sociálním problémům se věnoval též v příspěvku, který má spíše povahu přípravného materiálu, *Dvanáct pramených sond k sociálním poměrům na Táborsku od poloviny 14. do konce 15. století*, HT 9, 1986 - 1987, s. 277-322.

78 Pregnantně to dokládá výbor ŠMAHELOVÝCH studií *Mezi středověkem a renesancí*, Praha 2002. Řada z nich, byť nebyly publikovány v HT, vznikla v souvislosti se zpracováním dějin Tábora.

79 Z. SMETÁNKA, *Legenda o Ostojovi*; TÝŽ, *Archeologické etudy*, Praha 2003. Obě práce jsou výsledkem autorova čtyřicetiletého promyšlení archeologie středověku, disciplíny, jejíž záběr se stále více rozšiřuje v interdisciplinárním smyslu.

80 P. ČORNEJ, *Rozhled, názory a postoje busitské inteligence v zrcadle dějepiscectví 15. století*, Praha 1986; TÝŽ, *Tajemství českých kronik. Cesty ke kořenům husitské tradice*, Praha 1987 (2., rozšířené a přepracované vydání, Praha - Litomyšl 2003); TÝŽ, *Lipanská křižovatka. Příčiny, průběh a historický význam jedné bitvy*, Praha 1992 (odevzdáno do nakladatelství Panorama v dubnu 1989).

81 TÝŽ, *K projevům nacionalismu ve Starých letopisech českých*, HT 4, 1981, s. 41-44; TÝŽ, *Bitva na Vítkově*, HT 9, 1986 - 1987, s. 51-102.

82 TÝŽ, *Lipany ve svědectví pramenů*, HT 8, 1985, s. 155-184.

83 TÝŽ, *Pojetí busitského Tábora v díle Zdeňka Nejedlého*, HT 2, 1979, s. 119-127.

dogmatickému marxismu, znovuoživenému v normalizačních časech. Pozornost, následování i metodologickou korekci si vysloužila zejména Čornejova stať o geograficko – politickém horizontu kronikářů husitské doby.⁸⁴ Byl to první vstup na netradiční terén, provázený i pochopitelnými omyly, avšak vyrůstající též z autorovy vlastní zkušenosti s odcházejícími příslušníky generací, zakotvenými po celý život v místech svého narození a jen výjimečně se ocitnuvšími mimo rodný region, ať již v důsledku válek či u příležitosti ojedinělých a slavnostně chápaných návštěv hlavního města. Zjevnou polemikou s marxistickými pohledy se vyznačoval také krátký, leč obsahově hutný referát Jiřího Kejře na prvním husitologickém sympoziu.⁸⁵ Na jeho podkladě se poměrně záhy zrodila kniha Pražští mistři a kněží táborští, v níž autor historicky rehabilitoval husitské univerzitní učence, které marxistické bádání 50. a 60. let označovalo jako kolísavé konzervativce, ne-li přímo jako zrádce.⁸⁶ Podobně lze v referátu Františka Kavky na III. husitologickém sympoziu rozpoznat kritiku tradičně negativního hodnocení Zikmunda Lucemburského,⁸⁷ jehož českou politiku v období husitské revoluce koncepčně uchopil o patnáct let později v pěkné a poměrně čtivé knížce.⁸⁸ Také tento názorový posun byl v souladu s evropským bádáním, což potvrdila budapeštská konference o Zikmundovi v létě 1987 a následná exploze odborné produkce.⁸⁹

Bylo s podivem, že Husitský Tábor poněkud opomíjel problematiku šlechty, která tehdy začínala přitahovat zájem mladé generace a vstupovala do období

84 TÝŽ, *Geograficko – politický horizont kronikářů doby husitské*, HT 6-7, 1983 – 1984, s. 83-122. Metodu brzy poté zpřesnilo a aplikovalo na odlišný typ pramenů několik badatelů. Viz Antonín KOSTLÁN – Blanka ZILYNSKÁ, *Geografický horizont venkovského města ve druhé polovině 15. století (K možností využití edice lounské knihy počtů)*, FHB 9, 1985, s. 427-471; Jaroslav ČECHURA – Marie RYANTOVÁ, *Stavební činnosti na Zvíkově v letech 1431 – 1472*, CB 1, 1989, s. 35-66; Zdena WIENDLOVÁ, *Geografický horizont středoevropských vesničanů na konci 14. století*, ČČH 93, 1995, s. 65-85. Při analýze práce kronikářského rázu k ní přihlédl také Bohdan ZILYNSKYJ, *Letopis měšťana Nového Města pražského z let 1492 až 1539*, PSH 17, 1984, s. 52-89.

85 Jiří KEJŘ, *Tábor a pražská univerzita*, HT 2, 1979, s. 33-45.

86 TÝŽ, *Mistři pražské univerzity a kněží táborští*, Praha 1981.

87 F. KAVKA, *Zikmundova politika let 1429 – 1434 a husitství*, HT 8, 1985, s. 89-105. Nově otištěn in F. KAVKA, *Ohlédnutí*, s. 236-257.

88 TÝŽ, *Poslední Lucemburk na českém trůně*. Králem uprostřed revoluce, Praha 1998.

89 Příspěvky budapeštského rokování vyšly se značným zpožděním. Viz Josef MACEK – Ernő MÁROSI – Ferdinand SEIBT (edd.), *Sigismund von Luxemburg*. Kaiser und König in Mitteleuropa 1387 – 1437, Warendorf 1994. Nedávnou produkci shrnul a charakterizoval Thomas KRZENCK, *Nejnovější literatura o Zikmundovi Lucemburském*, ČČH 95, 1997, s. 460-472.

badatelské konjunktury, jež dodnes neskončila. V první polovině 70. let, přinášejících na pražské filozofické fakultě záplavu diplomních a rigorózních prací o české nobilitě, šlo o doznívání relativně svobodného klimatu předchozí dekadý, obracející zraky k donedávna tabuizovaným a zanedbávaným tématům. V seminářích Zdeňka Fialy, Josefa Petráně, Rostislava Nového a částečně Anny Skýbové vznikaly práce, pokrývající problematiku české šlechty od jejího formování v průběhu 12. století až do konce třicetileté války. Zatímco Petráň zaměřil výzkum svých studentů na problematiku pozemkové držby od sklonku husitské epochy až do poloviny 17. věku (uvádím namátkou Evu Berndorfovou, Bohuslavu Rotterovou, Petra Čorneje, Lenku Dvořákovou, Jiřího Kovaříka, Ondřeje Felcmana),⁹⁰ věnovali se diplomanti Zdeňka Fialy dějinám jednotlivých rodů (Vratislav Vaníček, Jan Urban, Ivana Horáková, provdaná Raková, od 1985 Čornejová)⁹¹ a seminaristé Rostislava Nového⁹² zprvu berním rejstříkům (Jiří Pešek, Zdeněk Hojda, Jiří Jurok),⁹³ vzniku prohusitských šlechtických svazů (Bohdan Zilynskyj)⁹⁴ i otázkám

90 Výsledky této skupiny, navštěvující v letech 1972 – 1974 diplomový seminář Josefa Petráně, v němž občas zanepřázdněného vedoucího nahrazoval Eduard Maur, shrnula publikace *Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu*, AUC – Philosophica et historica 1, 1976 (Studia historica XIV). Zde jsou otištěny též příspěvky obou vedoucích semináře a Anny Skýbové.

91 Vratislav VANÍČEK, *Příspěvek k problematice studia feudální třídy v přemyslovských Čechách (Rozmach a pokles rodu Hrabšiců v 11. – 13. století)*, in: Genealogia. Problemy metodyczne nad polskim społeczeństwem średniowiecznym na tle porównawczym. Toruń 1982, s. 160-171; Jan URBAN, *Lichtenburská država na Českomoravské vrchovině ve 13. -14. století*, Historická geografie (dále jen HG) 18, 1979, s. 31-68; Ivana RAKOVÁ, *Vývoj pozemkové držby pánů z Vartenberka*, tamtéž, s. 69-102. Oba poslední jmenovaní pak na své diplomové práce navázali studiemí o významných protagonistech husitské revoluce Hynku Krušinovi z Lichtenburka, resp. Čeňkovi z Vartenberka.

92 O zaměření Nového seminářů podal užitečný přehled Z. HOJDA, *Diplomové práce vedené Rostislavem Novým na katedře PVH a archivního studia v letech 1963 – 1991*, in: Zdeněk Hojda – Jiří Pešek – Blanka Zilynská (edd.), *Seminář a jeho hosté*, Praha 1992, s. 347-352.

93 Jiří PEŠEK, *Feudální rozdrobenost v západních Čechách v době předhusitské*, in: *Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu*, s. 259-260; Zdeněk HOJDA – Jiří PEŠEK, *Osídlení a feudální rozdrobenost v Plzeňském kraji (na základě berního rejstříku z roku 1379)*, HG 18, 1979, s. 103-163; Jiří JUROK, *Příspěvky k problematice sociální a majetkové struktury předbělohorské feudální třídy a k otázce příčin českého stavovského povstání*, Studia Comeniana et historica 28, XIV, 1984, s. 43-75.

94 B. ZILYNSKYJ, *Česká šlechta a počátky husitství (1410 – 1415)*, JSH 49, 1979, s. 52-65; TÝŽ, *Stížný list české a moravské šlechty proti Husovu upálení (Orázky vzniku a dobování)*, FHB 5, 1983, s. 195-237.

sekularizace církevního majetku (Milan Moravec).⁹⁵ V době, kdy začal vycházet Husitský Tábor, však již většina z nich odevzdala výsledky svých prvních graduačních prací do tisku na jiná místa.

Táborský sborník tak mohl přinést vlastně jen poměrně stručné závěry z kandidátské disertace Miloslava Polívky o Mikulášovi z Husi.⁹⁶ Nicméně fakt, že řada jmenovaných historiků, k nimž musíme připočítat předčasně zesnulého Vladimíra Hrubého, autora práce o Matyáši Laudovi z Chlumčan,⁹⁷ táborská symposia navštěvovala a do Husitského Tábora přispívala, svědčí o souznění českého bádání s mezinárodními proudy, jež v husitologii reprezentoval John M. Klassen a v středoevropských souřadnicích Stanislav Russocki.⁹⁸ Se studii o šlechtě úzce souvisely některá pojednání Jaroslavy Čechury o sekularizaci církevních statků v západočeském prostoru i řada jeho dalších článků.⁹⁹

Na tomto místě snad neuškodí malý exkurs. V erupci literatury o české středověké a raně novověké nobilitě, vydávané v průběhu 80. let, postupně převládlo porozumění pro šlechtickou politiku, v níž autoři, ať implicitně nebo otevřeně, spatřovali počátek protoparlamentních tendencí, případně anticipaci budoucích demokratických principů.¹⁰⁰ Tradiční hodnocení vyšší šlechty i českého stavovského státu, který se komplikovaně rodil od konce 14. století, tak doznalo zásadní

95 Milan MORAVEC, *Zástavy Zikmunda Lucemburského v českých zemích z let 1420 – 1437*, FHB 9, 1985, s. 89–173.

96 M. POLÍVKA, *Mikuláš z Husi v počátcích husitské revoluce*, HT 4, 1981, s. 69–75. Hlavní část Polívkovy kandidátské disertace vyšla pod názvem *Mikuláš z Husi a nižší šlechta v počátcích husitské revoluce*, Rozpravy Československé akademie věd, Řada společenských věd 92 – sešit 1, Praha 1982.

97 Vladimír HRUBÝ, *Matyáš Louda z Chlumčan, husitský hejtman města Písku*, JSH 47, 1978, s. 183–194. V textu píše *Lauda*, což zdůvodnila Alena M. ČERNÁ, *Nectný Matěj Louda z Písku*, Naše řeč 87, 2004, s. 51–52.

98 Je příznačné, že kromě Zilynského napsala na Klassenovu knihu o husitské šlechtě (viz zde pozn. 92) recenzi též Ivana RAKOVÁ, FHB 3, 1981, s. 296–300. Russockého práci *Protoparlamentarizm Czech do początku XV wieku* (Warszawa 1973) recenzovala kupř. Anna SKÝBOVÁ, *Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu*, s. 266–267.

99 Jaroslav ČECHURA, *Sión a Kuněrická Hora: brady husitské revoluce?* HT 5, 1982, s. 153–163; TÝŽ, *Na okraj interpretace jednoho Žižkova listu*, HT 6–7, 1983 – 1984, s. 413–420; TÝŽ, *Struktura pozemkové držby v západních Čechách na počátku husitské revoluce*, SH 31, 1985, s. 5–53.

100 Literaturu, zabývající se českou nobilitou v období pozdního středověku a raného novověku, charakterizovali Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA – Pavel KRÁL – Zdeněk VYBÍRAL, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha – Litomyšl 2002, s. 7–34. Jen v korektuře zde registruji rozsáhlé poznámky, které k témuž tématu vystavil v aparátu své knihy Petr MAŤA, *Svět české aristokracie (1500–1730)*, Praha 2004.

proměny. Po roce 1860 totiž v českém historickém vědomí zakořenila teze o zrádné a sobecké šlechtě, necitlivé vůči nižším vrstvám i národním zájmům a oslabující český středověký stát i jeho panovníka; naopak stát a dobrý vládce byly vnímány veskrze kladně jako záruka stability, prosperity i opory vůči odstředivým snahám a kořistnictví panstva. Dnes dobře víme, jak se tento obraz rodil a jakou plnil funkci. V každém případě jej v principu přejala i česká meziválečná a posléze též marxistická historiografie.¹⁰¹ Zkušenost s totalitními režimy, tuhá normalizace, prosazovaná státním aparátem, touha po demokratizaci veřejného prostoru i nástup neoliberálních koncepcí v západním světě však pohled historiků vychýlily opačným směrem, což lze ukázkově demonstrovat na pracích Josefa Macka. Podíváme-li se do jeho knih z první poloviny 50. let¹⁰² a do závěrečného životního díla o jagellonském věku,¹⁰³ musíme konstatovat dokonalý názorový obrat. S porozumivým úsměvem proto vyčkejme, jak se optika badatelů změní, až současný oslabený stát, zříkající se postupně svých stěžejních kompetencí, selže a do decentralizovaných úřadů prorostou metastázy organizovaného zločinu. To není ironie, ani sarkasmus, ani jiný druh metonymie. Je to prosté konstatování, že i historikové hromadně podléhají tomu, co se vznešeně nazývá duch doby, ideová struktura doby i jinými pojmy, ale co je často pouhou módou či ztotožněním se s náladami veřejného mínění, ne-li se společenskou objednávkou. Budiž nám útěchou, že ekonomové, s oblibou operující matematickými modely, jsou na tom ještě hůře.

Poměrně dlouho absentovala ve sborníku Husitský Tábor uměleckohistorická problematika. Kromě krátké stati nedoceňovaného Františka Fišera o Husově upálení z Roudník¹⁰⁴ se zřetelně frekventovala až na III. husitologickém sympoziu, věnovaném částečně fenoménu ikonoklasmu. Jména referentů ještě dnes udivují svým věhlasem (Josef Krása, Jarmila Vacková, Karel Stejskal, Jan Chlíbaec,

¹⁰¹ Pěkně to ukázal i na příkladu beletrie a výtvarného umění J. RAK, *Bývalí Čechové...* České historické mýty a stereotypy, Praha 1994, s. 67-81. Zatím nejfundovanější rozbor proměn pojetí šlechty v českém historickém myšlení podal Vratislav VANÍČEK, *Strukturální vývoj sociálních elit v českých zemích do roku 1310*, in: *Genealogia*, Toruň 2003, zvláště s. 235-256.

¹⁰² Viz např. J. MACEK, *Husitské revoluční hnutí*, 2. vydání, Praha 1952, s. 11, 27-28; TÝŽ, *Tábor v husitském revolučním hnutí I*, 2. vydání, Praha 1956, zvláště s. 78-84.

¹⁰³ TÝŽ, *Jagellonský věk v českých zemích (1471 - 1526)* 2. Šlechta, Praha 1994, zvláště s. 209-221.

¹⁰⁴ František FIŠER, *Husovo upálení z Roudník*, HT 6 - 7, 1983 - 1984, s. 421-422.

Noemi Rejchrtová, Jana Nechutová),¹⁰⁵ při bližším ohledání ovšem zjistíme, že se jejich záběh soustředil na linii Bible – Husovi předchůdci (zejména Matěj z Janova) – Jan Hus – husité, ale (s výjimkou Jany Nechutové)¹⁰⁶ v podstatě pomíjel názory autoritativních myslitelů raného a vrcholného středověku, tedy platformu, z níž vyrůstala a na kterou se odvolávala husitská i katolická stanoviska. Svým způsobem je to doklad tehdejší mezinárodní izolovanosti české vědy, možná ale i neochoty zabývat se tematikou těsně spjatou s věroučnými a dogmatickými záležitostmi katolicismu.¹⁰⁷ Nápravu přinesla až změna situace po roce 1989.

Ještě menší prostor než dějiny umění obdržela literárněvědná témata. Vedle již uvedeného Molnárova článku o táborském písemnictví sem patří především Kolárova studie o transformaci literárního žánrového systému v husitské době.¹⁰⁸ Její autor jednak zpřesnil závěry starší stati Josefa Hrabáka¹⁰⁹ a dále zdůvodnil oprávněnost pomocného termínu „mezidruhový kontext“, který umožňuje postihnout společného jmenovatele, resp. dominantní funkci (v tomto případě aktuální a agitační poslání) tvorby sledované epochy. Jiné příspěvky, ač v jejich názvu nechybí atribut literární či se literatury dotýkají, se zpravidla věnovaly

¹⁰⁵ Josef KRÁSA, *Husitské obrazoborectví: poznámky k jeho studiu*, HT 8, 1985, s. 9-17; Karel STEJSKAL, *Funkce obrazu v husitství*, tamtéž, s. 19-28; Jan CHLÍBEC, *K vývoji názorů Jana Rokycany na umělecké dílo*, tamtéž, s. 39-58; Jarmila VACKOVÁ, *Ikonoklasmus evropské reformace – Nizozemí 1566*, tamtéž, s. 69-82; Jana NECHUTOVÁ, *Prameny předhusitské husitské ikonofobie*, tamtéž, s. 29-38; Noemi REJCHRTOVÁ, *Obrazoborecké tendence utrakvistické mentality jagellonského období a jejich dosah*, tamtéž, s. 59-68. Biblické zdroje husitského ikonoklasmu zdůraznil nedlouho předtím též Josef Macek, skrytý ovšem pod jménem své kolegyně. Viz Milada NEDVĚDOVÁ a kol., *Sémantická analýza staročeského slova obraz*, LF 99, 1976, s. 75-85.

¹⁰⁶ Ta je i editorkou zajímavého dílka, které opatřila průvodním slovem. Viz J. NECHUTOVÁ, *Traktát „De ymaginibus“, připisovaný Petru Paynovi (Pražský univerzitní kodex IX E 10, ff. 210v – 214r)*, HT 9, 1986 – 1987, s. 325-334.

¹⁰⁷ Příliš zájmu nejnovější západní uměleckohistorické produkci HT nevěnoval. Jednu z výjimek představuje recenze provokativního díla Horsta Bredekampa (*Kunst als Medium sozialer Konflikte. Bilderkämpfe von der Spätantike bis zur Hussitenrevolution*, Frankfurt am Main 1975), sepsaná však nikoliv specialistou na dějiny umění, nýbrž Zdeňkou HLEDÍKOVOU, která si povšimla zvláště pasáží o husitském ikonoklasmu. Kompilace z pera historického materialisty ale katolicky orientovanou badatelku nenadchla. Viz HT 3, 1980, s. 148-149.

¹⁰⁸ Jaroslav KOLÁR, *K transformaci středověkého žánrového systému v literatuře husitské doby*, HT 5, 1982, s. 135-144 (nově přetištěno ve výboru Kolárových statí, uspořádaném Lenkou Jírouškovou, *Návraty bez konce*. Studie k starší české literatuře, Brno 1999, s. 33-42).

¹⁰⁹ Josef HRABÁK, *Ze starší české literatury (studie Poznámky o zanikání a vzniku žánrů v literatuře doby husitské)*, Praha 1964, s. 131-151.

otázkám datace a autorství zkoumaného díla.¹¹⁰ Výsledky některých z nich lze označit za velmi cenné.¹¹¹ V příspěvcích z oblasti literární vědy a dějin umění bychom jen s obtížemi hledali závažnější pokus o programový interdisciplinární přesah, což jen potvrzuje správnost dosavadních postřehů o charakteru Husitského Tábora.

Je-li řeč o metodách, nelze se nezastavit u oblíbenosti analogií a paralel, zvláště patrné v příspěvcích tehdejší nastupující generace. V historické obci se užívání těchto prostředků (v podstatě rétorických figur) často setkává s námitkou, že jde o neadekvátní postup, ba nepřipustný anachronismus, neboť dějinné jevy jsou jedinečné, neopakovatelné, a tudíž i nesrovnatelné. Pracujeme-li však s modelovými situacemi či komparační metodou, sotva podobné argumenty obstojí. Něco jiného je ovšem násilná či nepřiměřená aplikace paralel a analogií, která se nakonec obrátí proti samotnému autorovi, poněvadž zákonitě ústí v nelogické konstrukce, resp. úsměvné či naopak těžkopádné scholastické důkazy kruhem. Původní dobrý úmysl nepochopí adresát ani po letech.¹¹²

I když, jak víme, byl výzkum husitských tradic často pláštíkem, zastírajícím moderně vedené bádání o historickém vědomí a o dějinách 19. a 20. století, neležela tato problematika ladem. Husitskému Táboru patří zásluha, že zřetelně definoval požadavky, jak má studium historických tradic vypadat, aby splňovalo skutečně vědecká kritéria. Hned na prvním tábořském sympoziu v září 1979 zazněl názor, že husitskou tradici nemůže zkoumat žádný badatel, který nezná vlastní husitství a vědeckou literaturu o tomto období.¹¹³ Byla to reakce na nedávný a s počátkem normalizace oživený stav, kdy historikové, ale také politici, osvětoví a kulturní agitátoři regionální úrovně zpracovávali tato témata povrchně a v souladu s ideologickým zadáním. První husitologické sympozium poskytlo, zejména zásluhou

¹¹⁰ Jaroslav BOUBÍN, *Počátek literární činnosti Petra Chelčického*, HT 5, 1982, s. 145-152.

¹¹¹ A. VIDMANOVÁ, *Husův přívrženec Mikuláš Mníšek*, HT 3, 1980, s. 51-66; TÁŽ, *Stoupenci a protivníci mistra Jana Husí*, HT 4, 1981, s. 49-56; Miroslav TRUC, *K sociálnímu zařazení Petra Chelčického a Petra Záborky*, tamtéž, s. 76-81; A. MOLNÁR, *Neznámý spis Prokopa z Jindřichova Hradce*, HT 6-7, 1983 - 1984, s. 423-448.

¹¹² V příspěvcích zveřejněných v HT se tak stalo dvakrát. Viz J. BOUBÍN, *Příspěvek k hodnocení tábořských pikartů a adamitů*, HT 4, 1981, s. 107-109; J. ČECHURA, *Sekularizace církevních stavek v husitské revoluci a některé aspekty ekonomického a sociálního vývoje v Čechách v době pozdního středověku*, HT 9, 1986 - 1987, s. 91-100. V prvním případě zaplatil autor daň za mladickou nezkušenost, druhý pak uvízl v argumentační pasti, když se snažil marxisticky vyvrátit původní marxistická klíše posrpnového emigranta Františka Grause.

¹¹³ Tento požadavek se objevil v diskusním příspěvku Jana Havránka, který v tištěné podobě, pokud si správně vzpomínám, svůj výrok poněkud oslabil: „Skutečným základem pro pochopení místa Tábora v našich dějinách může být jen hluboká znalost faktů o dávné minulosti.“ Viz HT 2, 1979, s. 146.

Jiřího Raka, Jiřího Kořalky¹¹⁴ (ale i v následné zajímavé diskusi se vstupy Josefa Petráně a Eduarda Maura),¹¹⁵ nosný návod, jak se z těchto osidel vymanit.

Právě zde totiž můžeme hledat kořeny metody, která se v českém dějepisectví ujala v druhé polovině 80. let a jež zkoumá příslušný jev (ať již osobu či událost) v jeho historické jedinečnosti i širších souvislostech, aby posléze organicky postihla zrod tradice (resp. takzvaného druhého života) i její transformaci v následujících obdobích. Tento přístup ve svých knižních i časopiseckých pracích programově uplatnili zejména Petr Čornej a Eduard Maur, o něco později pak Ivana Čornejová a zvláště Vít Vlnas.¹¹⁶ Ještě dříve však k němu významný náběh uskutečnil Josef Petráň ve studii *Obraz Karla jako hlavy státu v dějepisectví šesti století*,¹¹⁷ původně zařazené do ineditního sborníku k sedmdesátinám Františka Kutnara. Zkoumání proměn obrazu určitého dějinného fenoménu, takzvaná imagologie, neprobíhalo ve vzduchoprázdnu. V domácích poměrech se sblížovalo s úsilím některých představitelů české literární vědy a s její nově vznikající disciplínou, nazvanou později historická poetika a reprezentovanou jmény Daniely Hodrové a Vladimíra Macury,¹¹⁸ jenž se s mladšími i staršími příspěvateli *Husitského Tábora* přátelil, ale také s osobitou lingvoliterární metodou o generaci staršího filologa Alexandra Sticha.¹¹⁹ V širším kontextu prozrazovalo toto zaměření souvislost jak

¹¹⁴ J. KOŘALKA, *Výzkum husitského Tábora v počátcích tábořského muzea*, tamtéž, s. 107-118; J. RAK, *Zrod novodobé husitské tradice*, tamtéž, s. 97-106.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 143-145.

¹¹⁶ E. MAUR, *Chodové. Historie a historická tradice*, Praha 1984; TÝŽ, *Chodové – Prohlavci, jejich přezdívká, prapor a „znak“*, AUC – Philosophica et historica 2, 1987 (Studia historica XXXI), s. 67-96; P. ČORNEJ, *Václav IV. v proměnách času (Příspěvek k české pověsti královské)*, Česká literatura 33, 1985, s. 408-424; TÝŽ, *Tajemství českých kronik*; TÝŽ, *Lipanské ozvěny*, Praha 1995; I. ČORNEJOVÁ, *Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*, Praha 1995 (2. vydání, Praha 2002); VÍT VLNAS, *Jan Nepomucký. Česká legenda*, Praha 1993 (a ovšem i v dalších knižních pracích téhož autora).

¹¹⁷ J. PETRÁŇ, *Obraz Karla jako hlavy státu v dějepisectví šesti století*, in: Václav Vaněček (ed.), Karolus Quartus, Praha 1984, s. 77-104.

¹¹⁸ Daniela HODROVÁ, *Hledání románu (Kapitoly z historie a typologie žánru)*, Praha 1989; *Román zasvěcení*, Praha 1993; TÁŽ, *Mista s tajemstvím (kapitoly z literární topologie)*, Praha 1994; Vladimír MACURA, *Šťastný věk. Symboly, emblémy a mýty*, Praha 1992; TÝŽ, *Masarykovy boty a jiné semi(o)fejetony*, Praha 1993. Materiálové podklady a koncepce uvedených prací vznikaly už v průběhu 80. let.

¹¹⁹ HT přinesl např. recenzi P. ČORNEJE na Stichovu základní stať *Tři kapitoly o českém baroku I. K Jirákovu pojetí českého baroka* (Wiener slawistischer Almanach 8, 1981, s. 187-244), uveřejněnou pod jménem Miroslav Toušek (pod autorovým vlastním jménem vyšla až ve výboru Stichových stať *Od Karla Havlíčka k Františku Halasovi*, Praha 1996, s. 174-241). Viz HT 6-7, 1983-1984, s. 539-540.

s publikacemi Františka Grause,¹²⁰ tak třeba s Dubyho knihou *Neděle u Bouvines*.¹²¹ Především však znamenalo rázné vykročení k interdisciplinaritě, podpořené i účastí řady autorů z okruhu Husitského Tábora na plzeňských mezioborových konferencích.

Studium historických tradic se přirozeně dotýkalo též dějin českého dějepiscevtví a českého historického vědomí, což ilustrují stati Jiřího Raka o husitství v díle Václava Vladivoje Tomka a Františka Martina Pelcla, Čornejovy příspěvky o Zdeňkovi Nejedlém a dále články Josefa Války, Jiřího Peška, Miloslava Bělohávka a dalších badatelů.¹²² I v těchto pracích docházelo k přehodnocování zafixovaných, leč mnohdy účelově zkreslených pohledů. Ne vždy a všude se ale tyto snahy setkávaly s kladným přijetím.¹²³

Při zkoumání historických tradic se ovšem projevovala dobová omezení. Týkalo se to zvláště některých článků věnovaných husitské tradici po roce 1945, o jejíž podstatných rysech se autoři nemohli rozhovořit naplno.¹²⁴ Naproti tomu

120 František GRAUS, *Kněžna Libuše – od postavy báje k národnímu symbolu*, ČSČH 17, 1969, s. 817-844; TÝŽ, *Littérature et mentalité médiévales: Le roi et le peuple*, *Historica* 16, 1969, s. 5-79; TÝŽ, *Die Herrschersagen des Mittelalters als Geschichtsquelle*, *Archiv für Kulturgeschichte* 51, 1969, s. 65-93; TÝŽ, *Přemysl Otakar II. – sein Ruhm und sein Nachleben*. Ein Beitrag zur Geschichte politischer Propaganda und Chronistik, *MIÖG* 79, 1971, s. 57-110; TÝŽ, *Lebendige Vergangenheit*, Köln – Wien 1975.

121 Georges DUBY, *Le dimanche de Bouvines*. 27. juillet 1214, Paris 1973 (český překlad *Neděle u Bouvines*. 27. červenec 1214, Praha 1997).

122 Kromě studie uvedené zde v pozn. 82 viz P. ČORNEJ, *Husitská tematika v moskevských rozblasových projevech Zdeňka Nejedlého*, HT 3, 1980, s. 121-126 (s edicí proslavů k výročí 30. července 1419 a II. října 1424); J. RAK, *Husitství v díle Václava Vladivoje Tomka*, HT 4, 1981, s. 193-196; TÝŽ, *Osudy české Walbally*, HT 6-7, 1983 – 1984, s. 215-238; TÝŽ, *Protiosvicenská reakce v pojetí busitství u F. M. Pelcla*, HT 8, 1985, s. 195-205; J. VÁLKA, *Pešimův „Mars Moravicus“ jako pramen a jako literatura k dějinám busitství*, HT 4, 1981, s. 170-172; Jiří PEŠEK, *Husitská tematika v librářích a obrazových galeriích pražských měšťanů na přelomu 16. a 17. století*, HT 4, 1981, s. 163-166; TÝŽ, *Husitství v disertacích na české a německé univerzitě v letech 1882 – 1939*, HT 9, 1986 – 1987, s. 271-276; Miloslav BĚLOHLÁVEK, *Antibusitská tradice v Plzni a boj proti ní (Nový svátek)*, HT 4, 1981, s. 197-202; TÝŽ, *Obraz busitství v nejstarších plzeňských kronikách 15. a 16. století*, HT 9, 1986 – 1987, s. 191-198.

123 V regionu to bylo zejména českobudějovické *Jihočeské muzeum*, které jako instituce krajského významu těžce snášelo úspěchy tábořského muzea, které sice spadalo mezi okresní ústavy, avšak návštěvností a výstavními i vědeckými aktivitami patřilo mezi nejlepší v celé republice. Snad právě toto byl jeden z důvodů, proč v roce 1980 předvedli v *JSH* Evžen Schneider a Vratislav Kulíř okázale svou marxistickou a komunistickou pravověrnost útokem na některé spolupracovníky *Husitského Tábora*, především na Petra Čorneje, když už předtím se ostrého posudku, resp. odsudku z Kulířova pera dočkal František Šmahel.

124 Viz např. Stanislav SLAVÍK, *K metodologii výzkumu busitských tradic a jejich uplatňování v Československu v letech 1948 – 1951*, HT 4, 1981, s. 227-231; Marián KONEČNÝ, *Husitská symbolika v politickém živoře Československa v letech 1945 – 1948 (Příspěvek k teoretickým*

pojednání o formování a vývoji moderního historického vědomí navazovala v mnoha ohledech, a to i personálně (Miroslav Hroch, Jiří Kořalka), na bádání sklonku 60. let a zároveň zaujímal stanovisko i k diskusi (živé roku 1967 v Československu a po roce 1975 v Německé demokratické republice), zda je současná společnost pouze dědicem oněch složek minulosti, k nimž se sama hlásí, nebo minulosti veškeré, včetně momentů hodnocených či pocítovaných negativně.¹²⁵

Zájem o tyto problémy i bádání imagologické, opírající se stále zřetelněji o sémiotické metody, byl v Československu i ve světě součástí dobového klimatu. Zkušenost s tím, jak moderní svět 19. a 20. století dokázal v zájmu dosažení politických cílů manipulovat s dějinami, rozmanité a rafinované způsoby vytváření a ovládání veřejného mínění, a to nejen v totalitních státech, i silící vliv reklamy nesporně přispěly k vědeckému zájmu o problematiku historických tradic a historického vědomí. Bylo zajímavé nahlédnout, jak tyto či obdobné mechanismy fungovaly v předchozích stoletích, jak se historické argumenty uplatňovaly v politické agitaci a propagandě i pojednat projevy historické tradice jako prameny, vypovídající o době svého vzniku. Ze záměrně zkresleného a účelového zacházení s dějinami se tak nepřímou, resp. v průhledné alegorii dařilo usvědčovat též komunistický režim. Současně ovšem tyto výzkumy naznačovaly, jak nesnadné, ne-li nemožné, je rozlišit autentické dějiny od jejich interpretace, která nikdy není věrným otiskem historické reality.

Metodologické diskuse ovšem neprobíhaly ani na husitologických sympoziích, ani na stránkách Husitského Tábora. Odehrávaly se spíše v kuloárech, kde se často vzrušeně diskutovalo o nových podnětech, k nimž česká historická obec, ve své většině konzervativní, zůstávala zdrženlivá a odmítala neústrojnou aplikaci módních trendů. V jedné z takových debat o přehlížení impulsů francouzsko-italského strukturalismu poznamenal Jiří Kořalka, že dává přednost klasické metodě Františka Palackého. Myslel tím nejen tradiční metody a techniky, jak je

otázkám aktualizace husitství), HT 8, 1985, s. 247-261; Petr BRÁTKA, *Idea husitství v některých aspektech české kultury v letech 1948 až 1955*, tamtéž, s. 263-270.

¹²⁵ Miroslav HROCH, *Několik poznámek k problému: historické vědomí a zájem rodícího se národa*, tamtéž, s. 185-194. Nelze zde nevzpomenout na starší Hrochovu práci *Die Vorkämpfer der nationalen Existenz* (Praha 1968), resp. Kořalkovu knížečku *Co je národ?* (Praha 1969), s nevolí přijatou v Sovětském svazu. Dále J. RAK, *Diskuse historiků NDR o pojetí historického dědictví a historických tradic*, HT 6-7, 1983-1984, s. 551; Jan NOVOTNÝ, *K formování husitské tradice za národního obrození*, HT 4, 1981, s. 187-192; Jan GALANDAUER, *Poměr Bobumím Šmerala k náboženské otázce, klerikalismu a husitství*, tamtéž, s. 215-220; Jan HAVRÁNEK, *Husitství očima Němců z českých zemí v 19. a první polovině 20. století*, HT 8, 1985, s. 239-246.

v středoevropském prostoru dovedla k zdánlivé dokonalosti německá a rakouská historiografie 19. století, nýbrž i badatelský étos a spolupráce historikova tvůrčího subjektu, jenž na základě masy prostudovaného materiálu oživuje a evokuje minulost. Bez tohoto svým způsobem romantického vkladu by historie byla jen hromadou mrtvých údajů. Sám Kořalka se snažil tímto krédem řídit, a to i v rozsáhlých materiálových studiích, dokládajících, jak pečlivě se připravoval k sepsání rozměrné biografie Františka Palackého.¹²⁶

Znalosti diskuse o takzvaném lingvistickém obratu či postmoderních trendech v historické vědě bychom ve sborníku táborského muzea hledali marně. Byly příliš čerstvé a do komunistického Československa se postmoderna zatím dostávala jen v podobě Ecova románu *Jméno růže* a v divácky vděčných filmech Stevena Spielberga o Indiana Jonesovi.¹²⁷ Ani do devátého čísla Husitského Tábora postmoderní myšlení neproniklo. Ostatně česká historická obec (lépe řečeno někteří jednotlivci) se s ním začala blíže seznamovat až po listopadu 1989.

126 J. KOŘALKA, *Bavorská a saská korespondence Františka Palackého 1836 – 1846*, HT 5, 1982, s. 209-252; *Palacký a Frankfurt 1840 – 1860: busitské bádání a politická praxe*, HT 6-7, 1983 – 1984, s. 239-360; *Evropský zájem o husitství a František Palacký (do roku 1848)*, HT 8, 1985, s. 207-238; *Palacký, Sybel a počátky Historische Zeitschrift*, HT 9, 1986 – 1987, s. 199-248. Monumentální biografii vydal Kořalka až k 200. výročí narození velkého historika a politického myslitele. Viz *František Palacký (1798 – 1876)*. Životopis, Praha 1998. Bylo přirozené, že v jubilejním sborníku, shrnujícím příspěvky z konference konané u příležitosti stejného výročí, defilují mnozí přispěvatelé HT (Josef Válka, Petr Čornej, Eduard Maur, Ivan Hlaváček, Miloslav Polívka), uznávající Palackého jako nespornou hodnotu. Viz František ŠMAHEL – Eva DOLEŽALOVÁ (edd.), *František Palacký 1798/1998*. Dějiny a dnešek, Praha 1999.

127 V daném kontextu symptomaticky vyzněla mimořádně hojně navštívená diskuse, uspořádaná mediévistickou sekci *Jednoty klasických filologů při ČSAV* v roce 1987 nad prvním českým vydáním románu Umberta ECA, *Jméno růže*, Praha 1986. Většina referujících a debatujících, mezi nimi špičkoví čeští znalci středověkých dějin, dílo nepochopila a fakticky si ani nepoložila otázku, do jaké míry se autor pokusil v románu uplatnit svou teorii „otevřeného díla“, s níž vystoupil už roku 1962 v publikaci *Opera aperta*, diskutované v českých literárněvědných kruzích již na přelomu 60. a 70. let a dráždivé svým protidogmatickým důrazem. Nikdo se ani nepokusil analyzovat titul, který je sice citací ze Shakespeara dramatu *Romeo a Julie* („Co růži zvánó, vonělo by stejně“), avšak odkazuje ke sporu mezi nominalisty a realisty. Nejlepší tehdejší interpretaci díla podala *db* (tj. Daniela HODROVÁ), in: V. MACURA a kol. (edd.), *Slovník světových literárních děl 1*, Praha 1989, s. 238-239. Ani ona si však nepovšimla, že román má, stejně jako velká středověká umělecká díla, čtyři významové roviny (historickou, alegorickou, morální a anagogickou), takže se v něm odráží i Ecova znalost diskusí středověkých učenců (Augustin, Tomáš Akvinský, Dante, Mikuláš z Lyry aj.) o symbolismu a možnostech jeho aplikace na biblické a nebiblické texty.

O metodologickém zaměření Husitského Tábora leccos vypovídá i přehled badatelů, kteří jej nejvíce zásobili studii, případně písemnou podobou referátů přednesených na tábořských symposiích. Ze sedmi desítek autorů, publikujících v prvních devíti číslech své stati, se pouze dvanáct může pyšnit třemi a více příspěvky. Výčet zaměstnanců Muzea husitského revolučního hnutí (Kořalka, Šmahel, Konečný, Brátka) přitom dokládá, že si vydávající instituce podržela nad obsahem sborníku kontrolu.

Tabulka č. 4

Nejčastější autoři studií, referátů a materiálových příspěvků
v Husitském Táboře
1978 – 1986/87

	<i>jméno</i>	<i>počet statí</i>
1.	Kořalka Jiří	11
2.	Šmahel František	7
3.	Čornej Petr	6
4 – 7.	Hlaváček Ivan	4
4 – 7.	Konečný Marián	4
4 – 7.	Rak Jiří	4
8. – 12.	Brátka Petr	3
8. – 12.	Čechura Jaroslav	3
8. – 12.	Kejř Jiří	3
8. – 12.	Molnár Amedeo	3
8. – 12.	Vidmanová Anežka	3

Zatímco stránky Husitského Tábora umožňovaly, aby se autoři vyjadřovali v rámci vědeckého diskursu relativně volně a svobodně, pořádání a průběh husitologických symposií prozrazují zřetelné taktizování, úsilí předcházet eventuálním nepřijemnostem i očividnou snahu účelově zastřešit odborná setkání aktuálními politickými a ideologickými hesly. Smysl tohoto počínání byl jediný: ukonejšit nadřízené a dohlížecí orgány, aby nevyrukovaly s absurdními námitkami a dlouhodobě připravovanou akci nezrušily. Tak tomu tehdy ostatně bylo i u jiných vědeckých konferencí konaných na československém území. V případě prvního symposia se zvolená taktika nedá zpětně vyčíst, neboť dějištěm slavnostního shromáždění účastníků, vyplněného pozdravnými projevy a předáním pamětních medailí Muzea husitského revolučního hnutí, bylo tábořské divadlo. Sborník Husitský Tábor záznam či podrobnější zprávu o události nepřinesl. Pro dobové

poměry bylo typické, že Václav Pubal, známý ideový strážce nad muzejními pracovišti, popřál při přebírání medaile mnoho úspěchů socialistickému zemědělství a teprve výbuch smíchu jej přiměl k opravě.

Zato druhé symposium, podle mého názoru nejméně zdařilé po stránce organizační i z hlediska vědeckého přínosu, se odehrálo ve znamení tématu *Idea míru a internacionální spolupráce v husitství*. Téma samotné bylo ve skutečnosti protismyslné, neboť nejméně jedenáct referátů se soustředilo na problematiku dějin vojenství, resp. bitev, válečných tažení a jejich důsledků. Úvodní zasedání navštívili funkcionáři celostátního i regionálního významu (mezi nimi akademik Bedřich Švestka, člen Ústředního výboru Komunistické strany Československa a člen předsednictva Světové rady míru),¹²⁸ aby si vyslechli úvodní ideově laděný projev z úst politicky spolehlivého vědce, který ovšem jen přečetl text připravený pracovníky tábořského muzea.¹²⁹ Poté samozřejmě (jak bylo a je zvykem) symposium rychle opustili. Tíživost situace ještě umocňovaly širší mezinárodněpolitické souvislosti, zejména propaganda Sovětským svazem oživeného a podporovaného mírového hnutí, zaměřeného proti Spojeným státům a jejich stále očividnější technologické a vojenské převaze, jejímž dobovým symbolem se stala neutronová puma. Zaměstnanci tábořského muzea se akcentováním politicky vypjatého tématu pokoušeli čelit i ostrým atakům, směřujícím proti některým účastníkům husitologických symposií. Jejich úsilí však nepřinášelo očekávané výsledky, neboť aktivity úspěšného pracoviště plodily na celostátní i regionální úrovni nadále závist, zášť, intriky, pomluvy i další v českém prostředí oblíbené praktiky.

Po těchto zkušenostech organizátoři od sjednocujícího politicky motivovaného sloganu ustoupili, nicméně třetí, polytematicky pojaté symposium (obrazoborectví – basilejský koncil – Lipany – tradice – dům a obydlí pozdního středověku), bylo symposiem posledním. Úvahy o případné podpoře čtvrtého symposia Československou lidovou armádou (prostřednictvím majora Jindřicha Kejře) nepřekročily hranici námětu. Opětovně se tak potvrdilo, že v normalizačním Československu vadil režimu a jeho výkonným složkám každý vážně míněný pokus dělat tvůrčí práci opravdově a seriózně. Ani sebevětší a sebelépe míněné taktizování nemohlo natrvalo odvrátit nežádoucí pozornost, poněvadž systém kontroly a dozírání prostupoval všemi vrstvami i sférami společnosti. Kdyby však lidé na hustou neviditelnou síť, která je obepínala, mysleli, nevykonali by vůbec nic.

¹²⁸ HT 4, 1981, s. 7.

¹²⁹ Bohumír JANOUŠEK, *Husitská myšlenka v boji za mír a přátelství mezi národy*, tamtéž, s. 9-20. Bylo jistě příznačné, že symposium k obdobnému tématu (*Idea míru v díle J. A. Komenského*) uspořádalo o pouhý měsíc později, tj. v říjnu 1980, uherskobrodské muzeum. Viz *Studia Comenia et historica* XI, 23, 1981.

Naopak, touha věnovat se skutečnému vědeckému výzkumu, nezatíženému ideologickými zřeteli, byla na přelomu 70. a 80. let patrná v značné části spektra humanitních oborů. Společný zájem některých starších badatelů se stále očividněji prolínal s entuziasmem řady příslušníků mladé vědecké generace, zasažené zkušeností let 1968 – 1969, avšak vzhledem k věku nepostížené čistkami z počátku normalizačního období. Téměř ve stejném čase jako idea husitologických symposií a Husitského Tábora vznikla i myšlenka důkladně poznat přehlížené výtvarné umění 19. století, stížené nálepkou akademismu a historismu. Tak se zrodila tradice plzeňských mezioborových symposií, které se konají každoročně a jež vydržely bez jediné přestávky dosud.

Na jejich počátku stál nezdařený pokus několika nadšenců uspořádat vědeckou konferenci o českém umění 19. věku. Akce, ohlášená do pražského Uměleckoprůmyslového muzea, však byla na poslední chvíli zakázána, což byl hlavní důvod, proč se interdisciplinární setkání začala pořádat v přednáškovém sále Státní vědecké knihovny v Plzni, ač ne vždy bez problémů.¹³⁰ První se uskutečnilo 26. – 28. února 1981, pro následující byl již typický březnový termín, korespondující se Smetanovým festivalem, jehož součást symposia tvoří.

Větší stabilita a odolnost plzeňských symposií vůči ideologickým a politickým tlakům lze vysvětlit jak autoritou institucí, které je organizovaly (Ústav teorie a dějin umění ČSAV a Národní galerie v součinnosti s plzeňským městským archivem), tak relativně pevným postavením jejich ředitelů, tj. Jiřího Dvorského a zejména Jiřího Kotalíka, soustavně tehdy mapujícího a zpřístupňujícího v sérii výstav české malířství 19. věku, jistě i v souvislosti s připravovanou expozicí v nově rekonstruovaném Anežském klášteře. Opravdovou duší symposií ale nebyl ani jeden z jmenovaných mužů, byť Jiří Kotalík přednesl v Plzni několik referátů zásadní povahy, nýbrž skupina vědců mladšího a částečně též středního věku, především historikové umění Tomáš Vlček, Markéta Nováková - Theinhardtová, Roman Prahel, muzikologové Marta Ottlová a Milan Pospíšil a postupně také někteří další badatelé, zvláště historik Zdeněk Hojda. Ti se také, ve shodě s moderním nazíráním, přiklonili ke koncepci tzv. dlouhého 19. století, začínajícího v českých zemích v poslední čtvrtině 18. věku a končícího výbuchem I. světové války. Nosné pojetí pokrylo počátky obrození, genezi a formování občanské společnosti i prudkou diferenciaci myšlenkových, politických a uměleckých směrů na rozhraní 19. – 20. století, včetně (už po roce 1970) znovuobjevené a doceněné secese.

¹³⁰ Následující pasáže vycházejí z textu mých dvou statí. Viz P. ČORNEJ, *Deset let plzeňských symposií*, ČČH 89, 1991, s. 150-156; *Věda v plzeňském azylu*, Pěší zóna 9, 2001, s. 89-92.

První ročník symposia, věnovaný fenoménu historismu, tolik příznačnému pro evropský a také český romantismus, se setkal s mimořádným úspěchem i ohlasem ve vědeckých kruzích. Sborník obsahující přednesené příspěvky byl záhy beznadějně rozebrán.¹³¹ Důvody nadšeného echa byly zřejmé: šťastná volba ústředního tématu i referujících a nejen proklamovaná interdisciplinarita. Ačkoliv plzeňská symposia byla a jsou především záležitostí uměnovědnou, takže nejvíce prostoru přirozeně dostávají referáty z oblasti dějin umění, muzikologie, literární vědy, teatrologie a částečně filmové vědy, náležité proporční zastoupení zaujímají obecná historie (v široké škále od dějin politických až po dějiny vědy a techniky či lékařství), filozofie, jazykověda, sociologie, psychologie a případně etnologie. Od prvního okamžiku bylo i v Plzni patrné, že zde neexistují uměle budované generační přehradu a že se referenti i diskutující, až na výjimky, vyhýbají marxistické terminologii. Řada příspěvků byla podána s nadhledem i vtipem, takže se již na prvním symposiu zrodil charakteristický žánr „plzeňského referátu“, těžcího z napětí mezi zkoumanou minulostí a zažívanou přítomností a spočívajícího na obecně srozumitelných jinotajích, historických analogiích i vědecky únosné nadsázce. To však neznamená, že by se ocenění dočkaly příspěvky toliko vtipné, ale jinak povrchní, odbyté či zjevně improvizované. Kritika bývala nelibostná a v jednom případě téměř skončila inzultací referenta ještě v průběhu jeho vystoupení.

Plzeňská symposia se od první chvíle stala záležitostí, která i díky vhodně voleným tématům (roku 1982 Město v české kultuře 19. století,¹³² dále pak divadlo, povědomí tradice, průmysl a technika, v roce 1986 ekologicky motivovaná problematika člověka a přírody, v posledních třech předrevolučních let postupně sen a ideál, prameny české umělecké tvorby 19. století a konečně smích v umění) získala ve vědecké obci jedinečné renomé.¹³³ Dostat se mezi nevelký počet účastníků, limitovaný kapacitou sálu, nebylo vůbec snadné, zadání referátu se pak

131 Tomáš VLČEK (ed.), *Historické vědomí v českém umění 19. století*, Praha 1981. Viz i recenzi J. KOŘALKY, HT 8, 1985, s. 400-402.

132 Milena FREIMANOVÁ (ed.), *Město v české kultuře 19. století*. Studie a materiály I, Praha 1983. Viz též recenzi I. ČORNEJOVÉ, HT 8, 1985, s. 402-403.

133 Viz příslušné sborníky Milena FREIMANOVÁ (ed.), *Divadlo v české kultuře 19. století*. Studie a materiály II, Praha 1985; Milena FREIMANOVÁ (ed.), *Povědomí tradice v moderní české kultuře*. Studie a materiály III, Praha 1988; Marta OTTLOVÁ (ed.), *Průmysl a technika v novodobé české kultuře*, Praha 1988; Milena FREIMANOVÁ (ed.), *Člověk a příroda v novodobé české kultuře*, Praha 1989; Marta OTTLOVÁ (ed.), *Proudy české umělecké tvorby 19. století*. Sen a ideál, Praha 1990; Oldřich KRÁL – Blanka SVADBOVÁ – Pavel VAŠÁK (edd.), *Prameny české moderní kultury*, Praha 1988; Marta OTTLOVÁ – Milan POSPÍŠIL (edd.), *Proudy české umělecké tvorby 19. století*. Smích v umění, Praha 1991.

rovnalo vyznamenání a sloužilo jako důkaz nesporné vědecké prestiže osloveného badatele.

Nebylo divu, že se na plzeňských sympoziích poměrně brzy objevili v úloze předních a téměř nepostradatelných referentů přispěvatelé Husitského Tábora, pochopitelně především badatelé zabývající se 19. stoletím. V západočeském městě se nemuseli ohlížet na husitské tradice a mohli se volně vyslovovat i k záležitostem koncepčním. Stačí zde jmenovat Jana Havránka, Jiřího Kořalku, nepronikajícího do Plzně právě jednoduše, Jiřího Raka a Jana Novotného, kteří zde vystupovali spolu s dalšími historiky (Otto Urban, Jan Hozák) i odborníky z jiných oborů (vedle už jmenovaných např. literární vědci Vladimír Macura, Daniela Hodrová, Jaroslava Janáčková, posléze též Dagmar Mocná a Věra Brožová, filozofové Jaromír Loužil, Jaroslava Pešková, Jaroslav Strátecký a Miloš Havelka, jazykovědec Alexandr Stich, znalci architektury Marie Benešová a Pavel Zatloukal, dějepisci umění Petr Wittlich, Helena Lorenzová a Vojtěch Lahoda, muzikolog Ivan Vojtěch, filmový historik Ivan Klimeš i mnozí další). Z tradičních autorů Husitského Tábora a účastníků husitologických sympozií se jako aktivní účastníci plzeňských akcí prezentovali mimo jiné Jaroslav Kolár, Petr Čornej a Eduard Maur. Docházelo tak k bližšímu vzájemnému poznávání vědců rozmanitého zaměření a z rozličných pracovišť i k bezprostřednímu mezigeneračnímu dialogu, posílenému ještě přítomností mladých historiků soustředěných kolem nejmladších přispěvatelů Husitského Tábora, tj. Jiřího Peška a Zdeňka Hojdy. V obtížně větratelném sále se tak představili též Bohdan Zilynskyj (účastník tábořského sympozia v roce 1980 i 1983) a Jiří Pokorný.

Právě posledně uvedená skupina, vzešlá ze seminářů Rostislava Nového a profesně i badatelsky tehdy spjatá s pražským městským archivem, měla hlavní zásluhu na založení sborníku *Documenta Pragensia* a na pořádání každoročních a dosud existujících sympozií, resp. vědeckých diskusí, věnovaných dějinám hlavního města. Obojí, vydávání sborníku i konání sympozií, zaštili vedoucí pracovníci Archivu hlavního města Prahy, ředitel František Holec a jeho zástupce i nástupce Václav Ledvinka. První číslo řady *Documenta Pragensia* vyšlo v roce 1980 a obsahovalo především články pracovníků pražského městského archivu (Jan Prošek, Tomáš Jelínek, Miroslava Urbanová, Jiří Pešek, Bohdan Zilynskyj), ale i Antonína Kostlána, jenž spolu s Blankou Zilynskou-Nořížovou rovněž náležel do okruhu žáků Rostislava Nového.¹³⁴ I druhý a třetí ročník charakterizovaly materiálové stati,

¹³⁴ Jiří PEŠEK – Václav LEDVINKA (edd.), *Documenta Pragensia I* (dále jen DP). *Sborník materiálů z Archivu hlavního města Prahy*, Praha 1980.

zabývající se dějinami správy, písemnými pozůstalostmi významných umělců 19. – 20. století a 100. výročím otevření Národního divadla.¹³⁵

Zvrat znamenalo čtvrté číslo, přinášející referáty z prvního diskusního zasedání, uspořádaného 18. ledna 1984 v tzv. cukrárně Obecního domu u příležitosti 200. jubilea spojení čtyř pražských měst v jeden správní organismus. Defilé autorů (František Kavka, Ivan Hlaváček, František Šmahel, Jaroslav Čechura, Jiří Pešek, Petr Čornej, Zdeněk Hojda, Rostislav Nový, Jan Novotný, Blanka Zilynská, Bohdan Zilynskij) připomínalo táborská sympozia. K nim se přiřadili Zdeňka Hledíková, Zdeněk Dragoun Václav Ledvinka, Karel Beránek, Valentin Urfus i další. Ač některé názory působily objektivně i neotřele, většina účastníků se v souladu se zadáním soustředila k dějinám správy, pojímaným v méně (Jiří Pešek, František Šmahel, Petr Čornej) či více tradičním duchu.¹³⁶ Akce se setkala s úspěchem a podnítila organizátory k dalším počínům, tentokrát již převážně zaměřeným k tématům typickým pro francouzskou školu Annales, moderní německou kulturní historii a překotně se rozvíjející bádání o dějinách měst. Byla to bez nadsázky především zásluha Jiřího Peška, skutečné duše vědeckých diskusí k pražským dějinám.

V relativně krátkém sledu následovala další zasedání. Již 28. listopadu 1984 to bylo téma Vývoj Prahy v moderní velkoměsto, navozující složením referentů (Pavla Horská, Otto Urban, Valentin Urfus, Jiří Kořalka, Jan Havránek, Jaroslava Janáčková, Václava Ledvinka, Jiří Pešek, Bohdan Zilynskij i mnoho jiných), takřka „plzeňskou“ atmosféru, v roce 1985 Praha ve válkách a revolucích, dále pak Zdravotní poměry, zdravotní péče, hygiena městského prostředí a populační proměny v Praze od 13. do 19. století, Šlechta a církev v Praze od doby předhusitské do roku 1848, problematika výroby a distribuce knih a na podzim 1989 Pražské festivity, pojednávající o slavnostech v širokém záběru od vrcholného středověku až do roku 1949.¹³⁷

Zdánlivě odtaziť a poněkud obsírnější exkurs o dvou sympoziích konaných v posledním desetiletí existence totalitní moci měl jediný smysl. Chtěl ukázat na vzájemné propojení stále širšího okruhu lidí, kteří se pokoušeli vlastní poctivou prací dodat smysl existenci humanitních oborů i svých životů v tíživé atmosféře normalizace a upozornit, že se tyto aktivity odvíjely od fenoménu Husitského Tábora, který stál na jejich počátku. Ostatně srovnání některých referentů na

¹³⁵ Viz DP II, 1981; DP III, 1983.

¹³⁶ Viz DP IV, 1984.

¹³⁷ DP V/1-2, 1985; DP VI/1-2, 1986; DP VII/1-2, 1987; DP IX/1-2, 1991; DP X, 1992; DP XII, 1995.

táborských a plzeňských sympoziích i na vědeckých zasedáních k dějinám hlavního města Prahy hovoří přesvědčivě.¹³⁸

Tabulka č. 5

Porovnání účasti vybraných referujících a diskutujících na mezioborových sympoziích

<i>Jméno</i>	<i>T 78</i>	<i>T 81</i>	<i>T 83</i>	<i>P 83</i>	<i>P 84</i>	<i>Pr 84</i>	<i>Pr 85</i>
Bělohlávek	-	p	p	p	-	-	-
Benešová	-	-	-	p	p	-	-
Čornej	p	p	p	-	p	p	p
Dvorský	p	p	-	p	p	-	-
Havránek	p	p	p	p	p	p	-
Hlaváček	-	p	-	-	-	p	p
Hledíková	-	p	-	-	-	p	-
Hojda	-	p	-	-	p	p	-
Kavka	-	-	p	-	-	p	-
Kořalka	p	p	p	-	p	p	-
Kotalík Jiří T.	-	-	-	-	p	p	-
Kvaček	-	-	-	p	-	-	p
Maur	p	p	-	-	p	-	-
Novotný Jan	-	p	-	-	-	p	p
Nový Rostislav	-	p	-	-	-	p	-
Ottlová	-	-	-	p	p	-	-
Pešek	-	p	p	p	p	p	p
Polívka	p	p	-	-	-	-	p
Pospíšil Milan	-	-	-	p	p	-	p
Prahl	-	-	-	p	p	-	-
Rak	p	-	p	p	p	-	p
Stich	-	-	-	p	p	-	-
Ševčík Jiří	-	-	-	p	p	p	-
Šmahel	p	p	p	-	-	p	-
Tomas	-	p	-	-	-	p	-
Urban Otto	-	-	-	p	p	p	-

¹³⁸ Zaslужná by byla kompletní analýza personální skladby referentů na všech třech sledovaných sympoziích, ale taková práce by přesáhla téma tohoto příspěvku. Proto jsem zvolil cestu sondy.

Urfus	-	-	-	-	p	p	-
Zilynská	-	p	-	-	-	p	-
Zilynský	-	p	-	-	p	p	p

p = referát či diskusní příspěvek, T = Tábor, P = Plzeň, Pr 1984 = obě pražské konference konané k 200. výročí spojení pražských měst

Celkem sedm lidí (Kořalka, Havránek, Pešek, Čornej, Zilynskyj, Rak, Hojda) vystoupilo na všech třech sympoziích (táborských, plzeňských i pražských), k nim pak je třeba připočítat Eduarda Maura a Jana Novotného, kteří v Praze, resp. v Plzni referovali v předrevolučních letech nezahrnutých do tabulky. Bylo by však omylem vidět v těchto badatelích jakési pevné jádro, poněvadž jen část z nich spojovaly shodné názory na smysl i funkci historické vědy a přátelské svazky.

Táborské, plzeňské i pražské akce nebyly v průběhu 70. a 80. let osamocené. Vysokou vědeckou úroveň si uchovávaly především konference k dějinám raného novověku, pořádané Muzeem J. A. Komenského v Uherském Brodě a s nimi spjatý časopis *Studia Comeniana et historica*. Původně komeniologické zaměření uherskobrodských setkání se otvíralo různými směry, ať již k problémům historickým, literárněvědným, filozofickým, uměleckohistorickým i pedagogicko-psychologickým. Zřetel k interdisciplinaritě není překvapivý, uvědomíme-li si rozpětí Komenského zájmů. Jádro účastníků bývalo poněkud jiné než v případě tří výše zmíněných seriálů, ale i v Uherském Brodě vystupovali někteří badatelé, známí užší či dílčí spoluprací s Husitským Táborem (Josef Válka, Jaroslav Pánek, Jaroslav Kolár, Pavel Floss, v roce 1981 i František Šmahel), resp. s předjarní Plzní (Jaroslava Pešková, Petr Horák aj.). O něco kratší tradicí se může pochlubit sympozium *Historická Olomouc a její současné problémy*, konané od prosince 1977, avšak při veškerém úsilí o meziborovost přece jen více regionálně sevřené. I výsledky těchto jednání přibližují stejnojmenné sborníky.

Když nedlouho po listopadu 1989 probíhalo v ještě vzrušené atmosféře hodnocení normalizačního dvacetiletí české historiografie, užil německý badatel Robert Luft pro polooficiální aktivity metaforické pojmenování *nika*, resp. *miky*. Tento pojem značí jednak výklenek ve zdi, ale také soubor všech faktorů, které organismus jako součást ekosystému využívá pro zdárný průběh svých životních funkcí. Oba významy, architektonický i ekologický, mají v tomto případě své oprávnění. Přžití humanitních věd na určité úrovni nebylo myslitelné bez existence zákoutí, do nichž ničivé politicko-ideologické paprsky sice pronikaly, avšak narážely na určitou rezistenci, danou mírou odpovědnosti a úctou k nesporným vědeckým a kulturním hodnotám. Tato zákoutí a závětrí nacházeli badatelé

z pražských institucí symptomaticky mimo Prahu, v provinčních městech, jejichž někteří představitelé pokládali za čest, že právě v jejich lokalitě zasedají přední čeští a dokonce i zahraniční odborníci. Přísloví, že pod svícnem bývá tma, platilo jediné v případě vědeckých diskusí organizovaných pražským městským archívem.¹³⁹

Zvláštní a svým způsobem schizofrenní pozici zaujímal v tehdejší české historiografii Ústav československých a světových dějin ČSAV, svázaný v mnoha ohledech s vysokou komunistickou nomenklaturou, včetně Ústředního výboru KSČ. Starší dějiny byly na tomto pracovišti, jež samo sebe s oblibou označovalo za špičkový vědecký ústav, spíše trpěným než preferovaným oborem, jehož úroveň udržovali Josef Janáček a Dušan Třeštík, přibližně v polovině 70. let se tu prosadili zvláště Josef Žemlička, Jaroslav Pánek, Miloslav Polívka, částečně pak Pavel Bělina, později (po odchodu Petra Křivského, Jana P. Kučery a Jana Kumpéry, jimž bylo prostředí emauzského kláštera příliš těsné) Antonín Kostlán a Jaroslav Boubín. Poněvadž redakce ústavem vydávaného Československého časopisu historického vyplňovala centrální vědecké periodikum stále více ideologicky laděnými studii z nových a nejnovějších dějin, vydávala jednotlivá oddělení vlastní sborníky, resp. ročenky. Týkalo se to i oddělení dějin feudalismu.

Sborník *Folia Historica Bohemica* (dále jen FHB či *Folia*), vycházející od roku 1979 v nákladu 450–550 kusů, přinášel zajímavé a z valné části i hodnotné studie, drobné edice a recenze, převážně z pera zaměstnanců oddělení, ale prostor tu obdrželi i autoři z jiných pracovišť. Do listopadu 1989 se do rukou čtenářů dostalo dvanáct svazků, ovšem i třinácté číslo bylo z větší části připraveno ještě před revolucí. Husitologická problematika se dočkala pozornosti především v třetím až šestém svazku. *Folia* zveřejňovala i příspěvky z vědeckých zasedání, na nichž se oddělení starších českých dějin podílelo jako hlavní organizátor. Hned první svazek přinesl materiály ze sympozia o Přemyslu Otakarovi II., od počátku 80. let se pak stala pravidlem tzv. mikulášská zasedání, konaná počátkem prosince v refektáři emauzského kláštera, kde tehdy pořádající instituce sídlila. Týkala se například problematiky stavovství v 15. – 16. století, stavovského povstání v letech 1618 – 1620, předbělohorského českého státu i jiných témat. Možnost přednést výsledky svého výzkumu měli sice i oslovení jednotlivci z jiných institucí, vůdčí roli si však střežili pracovníci domácího ústavu, chápající prosincová setkání jako příležitost předvést se shromážděnému publiku v roli osobností,

¹³⁹ Z českých historiků reagoval nejlépe na Luftovu stat' (Bohemia 35/1, 1994, s. 105–121) Jiří PEŠEK, *Frische Luft in der tschechischen Geschichtswissenschaft*, Bohemia 35/2, 1994, s. 485–490.

kteřé spolurozhodují o cestách, jimiž se bude ubírat česká historiografie a které v dohledné době převezmou její vedení.¹⁴⁰

I to byl důvod, proč mikulášská symposia postrádala bezprostřednost plzeňských a táborských zasedání i uvolněnost diskusí po přednáškách v mediivistické sekci Jednoty klasických filologů.¹⁴¹ Druhou příčinu lze spatřovat ve způsobu výběru referentů. Ačkoliv v Emauzích hovořili nejen Bohdan Zilynskyj a Jiří Pešek, ale také Josef Válka,¹⁴² bylo zřejmé, že obdobnou šanci nedostane každý. Stejná slova platí o publikování příspěvků ve FHB. Už v prvních ročnících se se zde setkáváme se jmény Ivany Rakové, Jana Urbana, Amedea Molnára, ba i Františka Šmahela

¹⁴⁰ Pěkně to ilustrují referáty, které tehdy mladí pracovníci oddělení starších dějin přednesli na V. sjezdu československých historiků v únoru 1982. Hlavní vystoupení si propachtovali vůdčí představitelé normalizace v historických oborech (Zdeněk Snítal, Václav Král, Viliam Plevza, Josef Kočí, Jurij Křížek, Ivan Krempa, Jaroslav Cesar, Karel Herman), z jejichž projevů ještě po více než dvou desetiletích běhá mráz po zádech, mladším a méně významným zůstal vyhrazen prostor v sekcích. Jejich proslovy se nedostaly ani do sjezdového protokolu (viz *V. sjezd československých historiků*, AUC - Philosophica et historica 5, 1981; vyšlo 1983). Příspěvky mladých badatelů spolu s referáty několika zralých historiků (Josef Janáček, Eduard Maur, Miroslav Toegel, Jiří Spěváček, Dušan Třeštík, František Hejl) otiskla FHB 5, 1983, s. 307-438. Dlužno poznamenat, že vystoupení Jaroslava Pánka, Josefa Žemličky, Miloslava Polívky a Pavla Běliny působila a i po letech působí, v porovnání s referáty normalizačních koryfeů věcně a střízlivě, i když se v nich zřetelně reflektuje duch doby a pracoviště i individuální ambice. Ve všech uvedených případech je patrná snaha nikoho nejmenovat (a tudíž nikomu neublížit), což zřejmě byla předem dohodnutá taktika. Nemohlo se tak stát, aby si posluchači či čtenáři spojili proslavenou narážku s konkrétní osobou, jako tomu bylo v referátu Josefa Kočího, jenž uvedl, že se „zatím nepodařilo vytvořit předpoklady pro zpracování velké marxistické syntézy husitského období“ a zároveň kritizoval, že při výzkumu husitství „zaujmají dosud i značné místo práce idealistického zaměření z pozic různých směrů křesťanské ideologie, s nimiž se naše marxistická historiografie dostatečně kriticky a zásadně nevypořádává.“ Viz Josef KOČÍ, *Úvodní referát sekce dějin feudalismu*, V. sjezd československých historiků, s. 49. První výrok mířil na Františka Šmahela, druhý na Amedea Molnára. Tento drobný moment současně objašňuje nesnadnou pozici HT. Mnozí jeho stabilní přispěvatelé ostatně V. sjezd záměrně ignorovali a do hlavní budovy pražské filozofické fakulty, v níž se zasedání konalo, vůbec nepřišli.

¹⁴¹ Také dlouhodobá činnost této sekce, již vedl jako organizační tajemník Pavel Spunar, by si zasloužila detailní zhodnocení, neboť přispěla k rozvoji mezioborového přístupu v oblasti dějin českého středověku. Její existence trvající od sklonku 50. let se nedá posoudit na malém prostoru.

¹⁴² Viz J. PEŠEK, *Měšťanská kultura a vzdělanost v rudolfínské Praze*, FHB 5, 1983, s. 173-193; J. PEŠEK - B. ZILYNSKYJ, *Městský stav v boji se šlechtou na počátku 16. století*, FHB 6, 1984, s. 137-161; J. VÁLKA, *Stavovství a krize českého státu ve druhé polovině 15. století*, tamtéž, s. 65-98.

a později (i když jen v recenzní rubrice) též Petra Čorneje.¹⁴³ Nezasvěcený člověk tak mohl nabýt dojmu, že v české historické obci vlastně žádné generační a názorové přehradby neexistují. Bohužel, šlo pouze o jeden z mnoha náběhů, které se nestačily rozvinout. Navzdory těmto konstatováním však mikulášská symposia a jednotlivé svazky Folii nepochybně přispívaly ke komunikaci mezi tehdy oficiální a úředně „posvěcenou“ sférou historické vědy a tzv. šedou zónou.

Užší vedení Ústavu československých a světových dějin tyto kontakty nesledovalo s nadšením, pokud je zrovna nemělo pod přímou kontrolou. Bylo již řečeno, že pracovníci ústavu nuceně absentovali na posledním táborském husitologickém sympoziu, na plzeňské konferenci sice pravidelně jezdili, ale nesměli zde vystupovat.¹⁴⁴ Na vědeckých zasedáních pořádaných pražským městským archivem jejich referáty občas zazněly, avšak v poměrně skromné míře.¹⁴⁵ Svým způsobem k těmto omezením přispívala struktura pracoviště, založená na přísném plánování a z něho vyplývající „rajonizaci“, tj. striktním vymezení témat a úkolů, kterým se jednotliví badatelé mohli věnovat a jejichž překročení se pokládalo za nedisciplinovanost. Např. Pavel Bělina, jenž dostal přiděleno období let 1740 – 1806, se v podstatě nesměl věnovat předhusitské epoše, kterou začínal svou vědeckou činnost,¹⁴⁶ ani prusko-rakouské válce roku 1866, jejímž je zasvěceným znalcem. S přibývajícimi 80. lety připomínalo vedení ústavu ohrožené mocnáře, žárlivé a podezíravě sledující z vysoké hradní věže vše, co se děje pod ní, a čelící plodným aktivitám stále silnějším sklonem k sebeizolaci. Téměř naprostý vědecký úpadek Československého časopisu historického, který redakční rada pozvolna proměňovala

143 I. RAKOVÁ, *Rožmberské teritorium v předvečer busitské revoluce (Vztahy Oldřicha z Rožmberka k Čeňkovi z Vartenberka)*, FHB 3, 1981, s. 263-284; Jan URBAN, *Hynek Krušina z Lichtenburka a busitská revoluce*, FHB 4, 1982, s. 7-47; A. MOLNÁR, *Martin Lupáč: Modus disputandi pro fide*, tamtéž, s. 161-177; F. ŠMAHEL, *Táborskí vladaři*, tamtéž, s. 83-125; P. ČORNEJ (rec.), *Jiří Kejř: Husité, Praha 1984*, in: FHB 8, 1985, s. 391-403.

144 Týkalo se to např. Petra Mareše, Milana Hlavačky a Františka Koláře.

145 Vystupovali tu zejména Miloslav POLÍVKA (*Vývoj zbrojních řemesel v Praze na konci 14. a v první polovině 15. století*, DP VI/1, 1986, s. 47-74; *K postavení nižší šlechty v předhusitské Praze*, DP IX/1, 1991, s. 27-40), Jaroslav PÁNEK (*Úloha předbělohorské Prahy v obraně proti osmanské expanzi*, DP VI/1, 1986, s. 150-181; *Feudální velmož v předbělohorské Praze*, DP IX/1, 1991, s. 77-112), Pavel BĚLINA (*Praha v pruských strategických plánech 18. a 19. století*, DP VI/2, 1986, s. 374-385) a Antonín KOSTLÁN (*K hospodářskému zázemí spojené Prahy 1518 – 1528*, DP IV, 1984, s. 218-255), dále Otto Smrček a jako důchodkyně Pavla Horská, která navštěvovala též plzeňská symposia.

146 P. BĚLINA, *Ze správní a hospodářské agendy města Hradce Králové ve 14. a na počátku 15. století*, SAP 23, 1973, s. 156-191; TÝŽ, *K předpokladům vzniku busitsví ve východních Čechách*, SH 29, 1982, s. 63-118.

v období jakéhosi politického věstníku, byl neklamným důkazem tristní situace. Listopad 1989 bariéry mezi „hradem“ a „podhradím“ sice zrušil, ale individuální lidská zkušenost se jich snadno zbavit nedokáže.

Širší souvislosti musely být zmíněny kvůli přesnějšímu postizení významu Husitského Tábora pro české dějepisectví. Lidé kolem Husitského Tábora se na sklonku 70. let 20. věku nesporně zasloužili o obnovu vědecky seriózního husitologického bádání v českých zemích, přičemž badatelsky i personálně (František Šmahel, Josef Macek, František Hoffmann, Amedeo Molnár, Jiří Kejř) navázali na plodné období let 1964 – 1970. Zároveň poskytli publikační platformu jak konfesijním historikům (vedle Amedea Molnára Noemi Rejchrtová), tak nastupující badatelské generaci, jejíž část odmítala vyhraněné ideologické chápání humanitních věd a snažila se formulovat své osobité pohledy, často uplatňující prvky „hry“ jako výraz nesouhlasu se stávajícími poměry.¹⁴⁷ Ačkoliv to nemohla otevřeně definovat, bylo jí zřejmé, že totalitární historiografii nejde o přepisování minulosti, nýbrž o její předělání a kontrolu i za cenu zamlčování dokumentovaných faktů.

Husitský Tábor reflektoval v určité míře nástup nových historiografických trendů, které se v českém dějepisectví plně prosadily až po roce 1989 (snahy o interdisciplinární přístup, kulturně historické bádání se zaměřením na studium hmotné kultury a každodennosti, sémiotika). Jak je patrné, nenapájel se pouze z pramenů 60. let, ale částečně již předjímal rámec nového diskursu.¹⁴⁸ Poněkud se však zdržel,

¹⁴⁷ Takovou „hrou“ byly nejen četné provokativní recenze v HT, ale také uspořádání privátního sympozia o habsburské monarchii v Děčíně 2.srpna 1980 za účasti Jiřího Raka, Ivany Rakové, Jana Slavička, Hany Slavičkové, Zvonimira Dragouna, Pavla Běliny, Petra Čorneje, Eduarda Míkuška, Jana Urbana a dalších. Akce měla úspěch a nalezla pokračování i v následujících letech, avšak již o prvním ročníku panovalo v určitých pražských kruzích relativně dobré povědomí. Princip „hry“ programově prosazoval ve svém rozmanitém působení i Vladimír Macura (např. uspořádání konference o „zrádci“ Karlu Sabinovi v lednu 1978, uvedené mottem „Ach, to bude švanda!“), spoluzakladatel a spiritus movens *Baltského svazu*, upozorňujícího na hodnoty estonské kultury, ohrožované postupující rusifikací a anticipující možný osud kultury české. Mistr mystifikací Macura, poučený slavným Huizingovým spisem *Homo ludens*, se „hrou“ zabýval i teoreticky a model „hry“ mu posloužil jako jeden z nosných pilířů jeho stěžejní knihy *Znamení zrodu*. České obrození jako kulturní typ, Praha 1983 (2., rozšířené vydání, Praha – Jinočany 1995). Spojení „hry“ a seriózní vědy uplatňoval Macura i ve funkci ředitele *Ústavu pro českou literaturu AV ČR* např. jako organizátor konference *Hospody a prvo v české společnosti* (26. – 27. 9. 1994), na níž se sešli pravidelní účastníci tábořských a plzeňských symposií s nastupujícími vědeckými osobnostmi typu Víta Vlnase.

¹⁴⁸ Pokus o zhodnocení významu *Husitského Tábora* podnikl v knižní práci o dějinách českého dějepisectví po druhé světové válce Josef Hanzal, v rámci přehledného zpracování však této otázky věnoval jen omezený prostor, který žel vyplnil i několika faktografickými chybami. Viz J. HANZAL, *Cesty české historiografie 1945 – 1989*, Praha 1999, s. 190.

a to při výzkumu husitologickém i v bádání o problematice historického vědomí, latentní, leč soustavnou polemikou s marxismem. Ta byla sice nezbytná, ale čas takto strávený nedovoloval plně rozvinout podněty moderních historiografických trendů.¹⁴⁹ Téměř to vypadá, jako by české dějepisectví zasáhlo v důsledku mnoha politických zvrátů zvláštní prokletí a ono bylo odsouzeno po několik desetiletí začínat stále znovu.

Budiž mi alespoň v samém závěru dovoleno osobní vyznání. Pobyty na tábořských husitologických sympozicích i vydávání Husitského Tábora pocitovala tehdejší mladá generace historiků jako svátečnost, jako festivitvu, jako vybočení z šedé každodennosti normalizačního kolotoče. Alespoň chvílemi to vypadalo, že skutečný život je jinde. Tento pocit se po listopadu 1989 rychle zhroutil v důsledku exploze vědeckých konferencí a mnohdy absurdní scientometrie, nutící badatele publikovat za každou cenu. Jedinečné okamžiky tak ztratily svou výjimečnost a měnily se v běžnou, ne-li nudnou a navíc statisticky vykazovanou součást vědeckého dění. Možná však, že je to pouze můj subjektivní dojem. Jiní historikové, včetně příslušníků mé generace, mohou mít na věc názor zcela opačný. Ostatně týká se to i hodnocení Husitského Tábora, nutně podmíněného mou osobní zkušeností i mým pohledem na lidi, dějiny a překotně se měnící okolní svět, jemuž stále méně rozumím.

¹⁴⁹ Tato stať vznikla na základě mých výpisků, nikoli počítačové databáze. Výsledky v tabulkách se tak nemusí zcela krýt s bibliografií HT, samozřejmě i proto, že evidence recenzí a autorů se může lišit.

Hussite Tábör in the context of Czech historiography of the 1970's and 1980's

Petr Čornej

In this study, I understand the concept of Hussite Tábör as both the anthology of the same name, published by the Tábör Museum, and three Hussitology symposiums (held in 1978, 1980 and 1983), most of the lectured contributions having been printed in the above almanac. I am interested in the first nine issues as the tenth, although prepared to a large extent before November 1989, was received by the public early in 1992. The first issue of Hussite Tábör was published on the 100th anniversary of the Tábör Museum in 1978. Despite being created by staff of the Museum of the Hussite Revolutionary Movement of that time (Jiří Kořalka, Miloš Drda, Rudolf Tecl), helped by advice from František Šmahel (a tram driver in Prague at the time), Jan Havránek and Amedeo Molnár, it wasn't so different from other publications from the so-called period of normalization (a relatively large number of current political topics, materially researched contributions on older history), except for the review column where František Šmahel and František Hoffman, among others, published under a pseudonym. Given this, Hussite Tábör showed certain continuity from the sixties (in terms of personnel and research).

This trend was confirmed on 6-7 September 1978 when the first Tábör symposium was held, representing a revival of serious Hussitological research work, which had suffered heavy losses when so-called normalisation was introduced (František Graus and Karel Hrubý emigrate, Jaroslav Mezník is imprisoned, František Šmahel, Robert Kalivoda, František Kavka are persecuted). Acknowledged older-generation researchers (Jiří Kejř, Amadeo Molnár, František Šmahel, Jiří Kořalka) were joined by young researchers (Miloslav Polívka, Jiří Rak, Rudolf Tecl, Michal Svatoš, Petr Čornej) to take the stage at the symposium. They, along with others (Ivana Raková, Jaroslav Boubín, Jaroslav Čechura, Jiří Pešek) became permanent contributors to the anthology. From the third issue (1980) on, its profile stabilized when František Šmahel became full-time employee of the Tábör Museum. Along with Jiří Kořalka, he determined the shape of Hussite Tábör. Older historical issues were covered by Šmahel and Kořalka took care of the early New Age and 19th and 20th centuries as well as the study of Hussite traditions, which initially shielded research of modern history.

The pride of Hussite Tábör was its review column, which could not be rivalled in Czechoslovakia. To a large extent, it was thanks to a stable team of contributors (František Šmahel published 100 reviews and annotations in the given period, Jiří Kořalka 52, Petr Čornej 50, Rudolf Tecl 30, Jiří Rak 29, Miloslav Polívka 27 and Josef Macek was also one of the reviewers) but it was also down to the selection of reviewed works, gradually covering not only Czech and Central European

history from 1310- 1526 but also more recent history, particularly 19th and 20th century. Although reviews focused mainly on Czech sources (57.5% of all published reviews), German publications were also included, as is tradition (26%). Polish and Soviet literature was covered to a much lesser extent (4%). The small quantity of Anglo-Saxon and French titles was balanced out by their quality. Leading European and North American medievalists and New Age historians are widely represented (Jean Delumeau, Emmanuel Le Roy Ladurie, Malcolm Lambert, Aron Gurevič, J. M. Klassen, Howard Kaminsky, Hermann Heimpel, Romolo Cegna, Alexander Patschovsky, Ferdinand Seibt, Henryk Samsonowicz, Stanislaw Bylina, Wojciec Iwańczak, Aleksander Gieysztor). The same goes for experts in the field of modern Central European history (Jürgen Kocka, Hans Lemberg, Peter Heumos, R. G. Plaschka, Bruce M. Garver, Gary B. Cohen and others). Only adherents of militant feminism and the post-modern movement were left aside.

Authors of original studies oscillated between traditional (biographically conceived papers, “event” and social history) and more modern methods of that time (systematic analysis using the history of administration in František Šmahel’s extensive work, doing the groundwork for the double-volume *History of Tabor* and the fundamental *Hussite Revolution*, a reconstruction of the geographical / political horizon of medieval man and new possibilities of analysing narrative sources in Petr Čornej’s studies, micro-history contributions from Eduard Maur, etc.). On the whole, there was a tendency to follow cultural history and everyday life understood in a modern way using medieval archeological findings, historical semantics and linguistic procedures. Even in its very first research publication, *Hussite Tabor* represented the progressive trend in Czech historiography.

The concluding part of the study focuses on the position of *Hussite Tabor* and Hussitology symposiums in terms of activities which, within a very tight “normalisation” environment, attempted serious research (the Pilsen interdisciplinary symposium on the “long” 19th century, conferences held by Prague Town Archive covering various issues from the capital’s history and focused on “new” historiography topics) and expresses continuity of personnel and, to a certain extent, opinion as regards organisers, speakers and authors.

The significance of *Hussite Tabor*, a phenomenon of Czech historiography in the so-called period of normalisation that cannot be overlooked, is summed up by the author in three main points.

1) *Hussite Tabor* continued on from the sixties as far as research and personnel are concerned, evident from the names of its principal contributors (František Šmahel, Josef Macek, Amadeo Molnár, František Hoffman, Jiří Kořalka) who faced hostility in the Husák regime. This enabled the continuity of Hussitological research to be saved and the already undertaken research on changes in Czech historical awareness to be carried on from.

2) It gave the young generation of Czech historians a chance to publish their research. A number of them refused to accept normalisation and tried to retain independent opinion.

3) It explored and enforced several modern historiographical schools of thought, based on an interdisciplinary approach and with a particular tendency towards research of cultural history, this having won significant recognition in Western historiography.

Reflexe husitologických symposií v rozhovorech s jejich účastníky

Doubravka Olšáková

Husitologická symposia pořádaná na konci sedmdesátých let a na počátku let osmdesátých (1978, 1980, 1983)¹ Muzeem husitského revolučního hnutí v Táboře tvoří jednu z tzv. klasických nik české historiografie 2. poloviny 20. století.² Ve druhé polovině 70. let se na několika místech v Československu podařilo vytvořit taková pracoviště a taková prostředí, jež se stala „platformami“ svobodného bádání. K jejich výčtu patří již zmiňované Muzeum husitského revolučního hnutí v Táboře, Muzeum Jana Ámose Komenského v Uherském Brodě, Ústav dějin University Karlovy (dnešní Archiv Univerzity Karlovy), Slezský ústav ČSAV v Opavě, Moravské muzeum vydávající Opus Musicum, plzeňská symposia pořádaná Ústavem teorie a dějin umění ČSAV, Národní galerií a plzeňským městským archivem či mnohokrát opomíjené, poněvadž archeologické konference. Dějiny ustavení a etablování těchto míst a akcí ve své době již byly popsány jinde. Naším cílem však není vylíčení dějin těchto akcí jako

1 První tábořské husitologické vědecké symposium proběhlo ve dnech 6.-7. 9. 1978 a jeho ústředním tématem byl *Husitský Tábor v českých dějinách*. Referáty symposia byly následně rozděleny do tří tematických bloků: 1) *Tábor a husitská revoluce*, 2) *Husitský Tábor ve světle archeologického a historického výzkumu*, 3) *Pokrokové tradice Tábora* (Srov. *Husitský Tábor, Sborník Muzea husitského revolučního hnutí 2*, 1979). Druhé symposium uspořádalo Muzeum o dva roky později na téma *Idea míru a internacionální spolupráce v husitsství* ve dnech 9.-11. 9. 1980. Tematicky byly referáty rozděleny již do pěti sekcí: 1) *Idea míru a internacionální spolupráce v husitsství*, 2) *Místa a postavy předhusitských a husitských Čech*, 3) *Husitsství a svět*, 4) *Starší husitské tradice*, 5) *Novodobé husitské tradice*. (Srov. *Husitský Tábor, Sborník Muzea husitského revolučního hnutí 4*, 1981). Třetí husitologické symposium, které proběhlo ve dnech 12.-15. 9. 1983, již jednotné téma nemělo, ale bylo rovnou rozděleno do pěti hlavních tematických okruhů: 1) *Husitsství a obrazoborectví*, 2) *Basilej a Lipany*, 3) *Aktualizace a husitsství v průběhu staletí*, 4) *Ediční zásady pro vydávání pramenů husitského období*, 5) *Dům předhusitského a husitského období* (Srov. *Husitský Tábor, Sborník Muzea husitského revolučního hnutí 8*, 1985).

2 Srov. „Nischen“ für die tschechische Geschichtsschreibung in der kommunistischen Ära. In: *Bohemia*, Band 33, 1992, s. III-143, s. 354-370.

3 V našem případě husitologických symposií a sborníku *Husitský Tábor*, o nichž již pojednal Jiří KOŘALKA, *Neun Jahrgänge des Husitský Tábor*, in: *Tamtéž*, s. 128-138; dále Jiří KOŘALKA, *Nad desátým svazkem Husitského Tábora*, *Husitský Tábor 10*, 1988-1991, s. 9-16.

takových, nýbrž jejich reflexe v rozhovorech s jejich tehdejšími účastníky.⁴ Výraz reflexe budí v našem článku směrodatným: přestože se v „oral history“, již bylo v rámci tohoto výzkumu použito, vkládají ze strany historiků zabývajících se dějinami zejména posledních padesáti let velké naděje, její možnosti využití při výzkumu stavu československé historiografie v letech 1945-1989⁵ narážejí na mnohé limity.

Prvním limitem omezujícím možnost plného využití potenciálu „oral history“ při výzkumu dějin československé historiografie v uvedeném období je sebeidentifikace sociální identity narátorů. Sociální role historika v české společnosti se od 19. století značně proměnila: historik přestal být z povahy své profese jednou z vůdčích osobností svého národa, a přestože byl jeho ústup z politické scény vyvážen jeho uzavíráním se do „slonovinové věže“ profesionality vlastního oboru a vlastní profesní obce, stále je to on, kdo kodifikuje náhled na dějiny v celospolečenském kontextu. Tyto dva faktory se střetávají právě v okamžiku rozhovoru. Každý rozhovor je již v okamžiku svého uskutečnění uvědoměním si vlastní dějinnosti a vlastního postavení v této dějinnosti jakožto aktéra těchto dějin. V případě práce s historiky však vstupuje do hry i vlastní sebeidentifikace se jakožto historika, tedy zdvojení vlastní dějinnosti. Jak správně poznamenal Paul Thompson, klasik „oral history“, práce s politiky, historiky a učiteli je vlastně to nejhorsí, co může historika potkat: „The more people are accustomed to presenting a professional public image, the less likely their personal recollections are to be candid; politicians are therefore particularly difficult witnesses. So are those who, through reading, have fixed upon a view of the past which they propagate

4 V době největší slávy symposií dosahoval počet účastníků cca jednoho sta. Rozhovory byly natočeny se 17 přímými účastníky symposií, tj. s necelou jednou pětinou. Musíme však brát v potaz fakt, že ne všichni se účastnili všech tří symposií zároveň. V rámci výběru narátorů bylo tedy přihlíženo především ke třem faktorům: 1) účast na co největším počtu symposií; 2) přímá participace na symposiu (příspěvek, příprava, ...); 3) tzv. metoda „nabalování“ – narátoři byli v rámci rozhovoru dotazováni na kontakty na další účastníky. Na základě těchto kritérií bylo nakonec vybráno 21 účastníků (se třemi z nich se vzhledem k různým okolnostem rozhovor natočit nepodařilo, rozhovor s jedním vypravěčem se tématu *Husitského Tábora* a husitologických symposií dotýkal příliš vágně). Tento vzorek narátorů považujeme vzhledem k efektivnosti rozhovorů za adekvátní. Přepis citovaných rozhovorů, stejně jako minidisky s nahrávkami se nacházejí ve Výzkumném centru pro dějiny vědy (společné pracoviště Ústavu soudobých dějin AV ČR a University Karlovy).

5 Srov. např. Martin NODL, *Možné přístupy ke studiu dějin české historické vědy v letech 1945-2000*, Soudobé dějiny VIII, č. 1, 2001, s. 9-22.

professionally – such as historians and teachers. They can be the most insightful, but equally the most misleading sources.“⁶

Druhým významným limitem je vliv skupinové a profesní identity. Vliv vlastní profese na vnímání rozhovoru jakožto „fixace“ jistého obrazu dějin je v důsledku navíc umocněn vědomím příslušnosti k vlastní profesní skupině, k historické obci. Dvě největší nebezpečí představují v tomto případě autocenzura a snaha o vystavění a legitimizace vlastní identity právě za pomoci poskytnutí rozhovoru („Selbstidentitätbildung“). První fenomén je vystavěn na úzkém, a tedy zainteresovaném, vztahu narátora ke svému okolí (historické obci), druhý potom na sebereflexi svého postavení v tomto okolí.

Posledním limitem jsou podmínky zapamatovatelnosti. Podle Lintona je nezbytnou podmínkou zapamatovatelnosti jistého okamžiku či sekvence historického dění jeho jedinečnost jak v kontextu soudobého dění, tak i pro jedince jako takového.⁷ Událost by neměla být přehlušena pozdějšími jevy, její postavení v paměti jedince by mělo zaujímat centrální místo v kontextu širšího povědomí, nejlépe podobu jakéhosi „bodu zvratu“ ve vnímání soudobé situace. Vliv těchto faktorů určuje místo dané události v paměti jedince, jejich nesplnění oslabuje původní charakter vzpomínky a doplňuje (či spíše nahrazuje) její strukturu nepůvodními („falešnými“) vzpomínkami, jež však nejsou nic více než odvozeninami z interpretací původní vzpomínky v kontextu faktorů popsanych výše. V případě možnosti výzkumu tzv. „nik“ české (československé) historiografie v rámci „oral history“ představuje tento limit jednoznačně největší úskalí. Z rozhovorů, jak bude v textu naznačeno dále, totiž jednoznačně vyplývá, že skupina navštěvující husitologická symposia se aktivně účastnila ve své velké většině i dalších akcí na pomezí mezi oficiální a neoficiální historiografií.⁸ Charakter

6 Paul THOMPSON, *The Voice of the Past. Oral History*, Oxford University Press, Oxford, London, New York, 1978, s. 126.

7 András KOVÁCS, *The Abduction of Imre Nagy and his Group, The „Rashomon Effect*, in: *International Yearbook of Oral History and Life Stories*, Vol. I – *Memory and Totalitarianism*, Oxford University Press, 1992, s. 121: „According to Linton such memories occur under the following conditions: the event must be salient and be perceived as strongly emotional at the time it occurs, or it must be rewritten shortly thereafter; the life's subsequent course must make the target-event focal in recall – the event must be seen as a turning – point (...) the event must remain relatively unique. Its image must not be blurred by subsequent occurrences of similar events.“

8 Vzhledem k nedostatečnému zpracování období vývoje české historiografie, jímž se zabývá tato stať, vycházíme ze stručného rozlišení československé historiografie po roce 1968 na tři funkční skupiny: oficiální historiografie, neoficiální historiografie, historici tzv. šedé zóny. Srov.: Jiří KOŘALKA, *Historiography of the Countries of Eastern Europe: Czechoslovakia*, *The American Historical Review*, Vol 97, No. 4, Oct., 1992, s. 1031.

jedinečnosti jednotlivé akce je tak nahrazen charakterem jedinečnosti těchto akcí jako celku. Toto překrytí je patrné zejména při interpretaci dotazu na účastníky husitologických symposií, kdy mezi nejběžnější odpověď patřila omluva za nemožnost poskytnutí přesné odpovědi, neboť jednotlivé akce narátorům navzájem splývaly. V rámci rozhovorů se však objevil i další typ překrývání: překrytí vzpomínky na jistou událost „falešnou“ vzpomínkou odvozenou ze skupinové identity. V několika případech tak byli v odpovědi na žádost o kontakt na další účastníky uvedeni lidé, kteří se husitologických symposií neúčastnili, ba kvůli svému mládí se jich v té době ani účastnit nemohli, ovšem v současné době již tvoří členy historické obce s úzkou vazbou na historiky, kteří se husitologických symposií pravidelně účastnili. To je příklad Jiřího Pokorného, jež byl jako účastník uveden v několika (!) tipech na rozhovory s dalšími účastníky.⁹

Vzájemné překrývání těchto faktorů v důsledku posouvá hranici od rámce úzkého tematického výzkumu jednotlivých fenoménů k širší reflexi dění v historické obci. Jak však uniknout nástrahám jejich interpretace?¹⁰

Úspěch husitologických symposií, stejně jako i úspěch sborníku Husitský Tábor se nachází na průsečíku tří hlavních os, kolem nichž se bude soustředit náš text:

- 1) místo – město Tábor, jedno z tradičních kulturních regionálních center jižních Čech, umístěné mimo přímý dosah centrálních institucí
- 2) aktéři – hlavní jádro Muzea husitského revolučního hnutí v Táboře při vzniku a koncepci dění kolem muzea: sem patří Miloš Drda, Rudolf Tecl, Jiří Kořalka, František Šmahel
- 3) využití oficiální koncepce husitství jakožto protěžovaného historického období a její postupná modifikace

Tábor

Na výčtu tzv. „nik“ české historiografie, kam tábořské muzeum také patří, je patrné, že akce uspořádané v této době mimo centrum a centrální instituce měly větší šance na úspěch nežli akce, u nichž se organizátoři snažili zůstat v Praze.¹¹

9 Čímž se mu na tomto místě omlouvám za možné způsobené nepřijemnosti.

¹⁰ Zde se v začarovaném kruhu vracíme zpět k jednomu z limitů, jímž je *skupinová identita*.

¹¹ Za typický příklad můžeme v tomto ohledu považovat pokus o první „plzeňskou“ konferenci, jež se měla původně konat v Praze v prostorách Uměleckoprůmyslového muzea (1980). Po zásahu policie bylo od tohoto pokusu upuštěno, přičemž původní myšlenka uspořádat konferenci věnovanou 19. století byla nakonec realizována v Plzni, kde se celá akce vzdor všemu ve dnech 26.-28. 2. 1981 uskutečnila.

Výčet časopisů, jejichž tvorbu lze považovat za minimálně poznamenanou kontextem své doby a jež můžeme považovat za publikační platformy historiků nacházejících se mezi oněmi dvěma skupinami historiků oficiální a neoficiální historiografie (sem patří Husitský Tábor, *Studia comeniana et Historica*, Ústecký sborník historický, *Minulostí Západočeského kraje*, *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis*, *Časopis Matice Moravské*) dává tušit, že odklon historického bádání do regionálních center byl paradoxně přímým důsledkem snahy o jeho centralizaci.

Tábor zůstává v jižních Čechách tradičním regionálním centrem dodnes, v období 70. a 80. let 20. století hrál navíc důležitou roli fakt, že se nacházel mimo přímý dohled centrálních institucí a jeho přímým nadřízeným orgánem byly České Budějovice. Mezi Českými Budějovicemi a Táborem však existovala tradiční regionální revnivost umocněná z historiografického pohledu tím, že Jihočeský sborník historický byl po 2. světové válce převeden z Tábora právě do Českých Budějovic. Táborský „lokálpatriotismus“, který jihočeské vedení značně podcenilo, se stal posléze hlavní hnací silou k ustavení takového prostředí v tábořském muzeu, že po roce 1975 již byla půda připravena i k náročnějším úkolům, kterými pořádání symposia bezesporu bylo. Táborský lokálpatriotismus totiž stimuloval činnost tábořského muzea často v opozici vůči Českým Budějovicím: (Rudolf Tecl) „... začala se projevovat taková ta touha nějak – ne upozornit, ale ukázat, že Tábor není jen to Muzeum, ale že je to takové – ne centrum, ale že tady už něco vzniká ...“¹² Konkurenční regionální boj se však projevoval i na úrovni stranických jednání: nesrovnalosti mezi okresním a krajským výborem se odehrávaly ve stejném duchu: (Rudolf Tecl) „A možná tady hrály svou roli i takové ty souvislosti mezi OV KSČ a KV KSČ, tím nechci říct, že by si dělali naschvály, ale spíše to bylo takové to poštuchování, že když oni něco zakázali, tak ti druzí to honem obrátili jinak.“¹³ Například člena redakční rady, historika Bohumíra Janouška, který se podílel na jednání s krajskými institucemi a který zaštiťoval činnost redakční rady Husitského Tábora mj. i svým členstvím v KSČ, charakterizoval Jiří Kořalka takto: (Jiří Kořalka) „On s námi také v řadě věcí nesouhlasil, ale nějak tomu v opozici proti Jihočeskému muzeu dost fandil.“¹⁴

¹² Rozhovor s Rudolfem Teclem, 29. 1. 2003, dále *tamtéž*: „... ale takové napětí bylo. A to nemyslím jenom z hlediska Prahy, ale to mohly být i České Budějovice a podobně. Ale nevím nic konkrétního o nějakém zákazu nebo že by třeba někdo přišel, aby se to zakázalo nebo omezilo.“

¹³ *Tamtéž*.

¹⁴ Rozhovor s Jiřím Kořalkou, 7. 1. 2003.

Animozita mezi Tábořem a Českými Budějovicemi co do koncepce muzejní práce sahá až do 1. poloviny 60. let 20. století. Podle ní se mělo tábořské muzeum – v té době pod vedením Františka Kroupy, napříště zaměřit na husitství a jeho tradice. Josef Schneider, který působil jako metodicky nadřízený orgán jihočeského muzea, na adresu pozdější faktické činnosti tábořského muzea, kam spadá sborník i symposia, napsal: (Josef Schneider) „Na rozdíl od Františka Kroupy jsme spolu s Vratislavem Kulířem odmítali zúženou orientaci pouze na poměrně krátké období tzv. revolučního táboritství, vědomi si výrazně odlišné úlohy města Tábořa v následných obdobích dějin, ...“¹⁵ Je tedy náhodou, že oba výše uvedení historikové se stali autory nejvyostřenější reakce na tzv. Čornejův triptych?¹⁶

V době, kdy ohlas symposií výrazně překročil regionální úroveň, muselo totiž Jihočeské muzeum z povahy věci zasáhnout. Kromě tradičních invektiv jako bylo např. špatné metodické hodnocení expozic, apod. publikovali roku 1981 na stránkách Jihočeského sborníku historického dva výše zmiňovaní historikové stati, které téměř všichni dnešní zaměstnanci Husitského Muzea považují za nepřímý útok na muzeum: (Miloš Drda) „...ale ten nejhorší útok byl ten, který v podstatě oficiálně nešel ani tak na nás jako na Petra Čorneje. Každému bylo ale jasné, že je to útok, který si bere Čorneje jako našeho spolupracovníka a že je to tedy zejména útok proti Muzeu a Husitskému Tábořu ...“¹⁷

Oba články pak řešilo vedení Ústavu pro jazyk český, kde v té době Petr Čornej působil: (Petr Čornej) „V Ústavu o tom jednal stranický výbor, jak jsem byl bezpartijní, a vedení Ústavu, co se mnou. Hned to tam někdo donesl. (...) A Janáček napsal dopis na vedení Ústavu, jehož kopii mi poslal, že by bylo chybou, kdyby se u tak nadaného člověka přistoupilo k nějakému nedomyšlenému opatření. A utichlo to, vyznělo to do ztracena, jenom Janáček řekl: Nepátrejte po tom, co za tím bylo.“¹⁸

¹⁵ Z dopisu Josefa Schneidera, srpen 2003.

¹⁶ Jedná se o tři články publikované Petrem Čornejem – Petr ČORNEJ, *Vývoj názorů na husitství v díle Zdeňka Nejedlého v letech 1898-1920*, Česká Literatura, roč. 26, č. 3, 1978, s. 235-247; Petr ČORNEJ, *Pojetí Husitského Tábořa v díle Zdeňka Nejedlého*, Husitský Tábor 2, 1979, s. 119-127; Petr ČORNEJ, *K některým otázkám Nejedlého výkladu husitství*, Jihočeský Sborník Historický XLIX, č. 2, 1980, s. 80-92. Reakce na tyto články byla publikována v Jihočeském sborníku historickém: Evžen SCHNEIDER, *Oč jde Petru Čornejovi v kritice Nejedlého výkladu husitství*, Jihočeský Sborník Historický XLIX, č. 2, 1980, s. 95-100; Vratislav KULÍŘ, *Nejedlého vědecké dílo stále aktuální (Proti některým zkreslením díla Zdeňka Nejedlého v kritických rozborech Petra Čorneje)*, Jihočeský Sborník Historický XLIX, č. 2, 1980, s. 104-110.

¹⁷ Rozhovor s Milošem Drdou, 5. 2. 2003.

¹⁸ Rozhovor s Petrem Čornejem, 16. 4. 2003.

Na otázku, proč nechaly regionální instituce zajít celou věc až tak daleko a nezasáhly dříve, odpověděl Josef Schneider: (Josef Schneider) „Odpovědní straníci a státní funkcionáři se evidentně neobtěžovali podrobněji se seznámit s odbornými názory, jež byly na sympoziích vyslovovány, natož pochopit jejich charakter. Ale zcela se opájeli vidinou dobového lokálně patriotického zviditelnění města Tábora, jeho významu jako údajné odvěké revoluční bašty na českém jihu.“¹⁹ Faktickou ignoranci nadřízených orgánů vůči dění a vlastně i samotné existenci husitologických sympozií zdůrazňují i takové detaily jako bylo faux-pas při přivítání účastníků prvního sympozia, kteří byli osloveni stranickým funkcionářem jako zemědělci JZD, nežli se přišlo na to, že zdravici tohoto znění přednesl dotyčný funkcionář již předchozího dne jinde.²⁰ Dalším, byť v tomto případě paradoxním příkladem ignorance nadřízených orgánů je i označení Miroslava Ransdorfa těmito orgány jako jediného účastníka sympozií za revizionistu: (Ivana Čornejová) „Takže tam byl vždycky někdo, kdo na to dohlížel, ale bylo pikantní (...), že jako největší revizionista tam byl vytipován kolega Ransdorf, který se tenkrát zabýval husitstvím a který k tomu skutečně přistupoval z těch marxistických pozic a ten byl (...) právě tehdy byl označen za velkého revizionistu, kdežto ostatní, kteří mluvili samozřejmě zdaleka ne z pozic marxistických, tak byli bráni jako takoví mladí, nadějní historikové, kteří mohou do toho vnést něco světla ...“²¹

Tábor však dosti dlouho unikal i pozornosti centrálních institucí. Stejně jako jihočeské muzeum i Ústav československých a světových dějin Akademie věd podcenil regionální dění. Člen redakční rady Husitského Tábora Miloslav Polívka dosazený na toto místo vedením Ústavu československých a světových dějin zcela popřel jakýkoli tlak na svou osobu ze strany vedení: (Miloslav Polívka) „Víte, naštěstí to byla instituce, která měla své problémy a jeden problém si odškrtnla tím, že na žádost o to, aby byl někdo jmenován do redakční rady Husitského Tábora, a příliš se o to nestarala. Tam jsem, prosím Vás, nebyl podroben žádné kontrole, nebo aby mi někdo říkal, co mám dělat.“²² A tak přestože většina z dotazovaných se domnívala, že existovala „doporučení“ oficiálních institucí nejezdit na tábořská sympozia, na základě rozhovorů se jeví jako velmi pravděpodobné, že v jistém okamžiku se dostala jistá část Ústavu československých a světových dějin do izolace od faktického dění především v regionech natolik, že podobné akce značně

19 Z dopisu Josefa Schneidera, srpen 2003.

20 Rozhovor s Michalem Svatošem, 12. 6. 2003; dále: Rozhovor s Rudolfem Teclm, 29. 1. 2003.

21 Rozhovor s Ivanou Čornejovou, 10. 6. 2003; dále: Rozhovor s Blankou Zilynskou, 9. 6. 2003; Rozhovor s Jiřím Rakem, 11. 6. 2003.

22 Rozhovor s Miloslavem Polívkou, 5. 6. 2003.

marginalizovala. Nikdo z dotazovaných nebyl schopný udat podrobný údaj a ve všech případech jednalo se pouze o domněnku. Navíc v jednom z rozhovorů byla jasně nastíněna situace, kterou můžeme s největší pravděpodobností aplikovat i na další pracoviště: bez jasného nařízení shora si účast na sympoziu nikdo zakázat nedovolil.²³

Izolace od faktického dění v regionech tak mohla být v případě ČSAV ovlivněna třemi faktory:

1) centralizací vědy: (Jiří Pešek) „... těm to připadalo minderfertig, protože to bylo regionální a necentrální a co se nekonalo v Praze a nebylo posvěcené činnostmi centrálních vševědných institucí, tak to jako by nebylo“²⁴;

2) relativní uzavřeností sympozií: v rozhovorech se totiž velmi často při charakteristice účastníků sympozií objevuje výraz „ti, co spolu mluví“, což fakticky omezuje největší vliv sympozií na relativně úzkou a uzavřenou skupinu

3) alibismem centrálních institucí: (Ivana Čornejová) „... oni právě ty věci, co jim byly ne zrovna tak košer, tak přehlíželi.“²⁵

Postoj Ústavu československých a světových dějin byl udržitelný pouze do určitého okamžiku – a to do té doby, kdy byl v Obzoru literatury Husitského Tábora z roku 1983 recenzován Přehled československých dějin I/2 (1526 až 1848). Autorská dvojice Jiří Rak – Ivana Raková v recenzi podrobila kritice četné části zmiňované publikace. Reakci Ústavu československých a světových dějin charakterizoval Miloslav Polívka takto: (Miloslav Polívka) „Přece jenom to byl časopis, který byl pro tu instituci svým způsobem velmi regionální, a ve chvíli, kdy ta instituce zjistila, že už není regionální, tak bylo příliš pozdě, aby se dalo cokoli dělat. To už prostě nešlo zvrátit. Můžu Vám ten moment klidně jmenovat: to byla chvíle, kdy – neřeknu Vám přesně rok, vyšel druhý díl Přehledu československých dějin, na který napsal recenzi Jiří Rak. Pak se tedy i tento časopis stal zjevně někým sledovaný, ale já jsem nikdy nedostal žádné pokyny, abych tam něco za ústav prosazoval, ne, tak to nebylo ...“²⁶

23 Rozhovor s Jiřím Rákem, 11. 6. 2003: „Ona [soudružka Hyndráková – pozn. autorka] by byla proti, kdyby to dostala oficiálně. Teprve, kdyby přišel nějaký z těch partajních orgánů a řekl jí: „Pozor, tohle je ideologicky špatný ...“, tak to by byl konec. Ale na to, co ti chytří poznali a viděli, že jim to slízá z lopaty, to na ní bylo moc, protože představa soudružky Hyndrákové, která si vezme historický sborník, patří do oblasti scifi.“

24 Rozhovor s Jiřím Peškem, 9. 6. 2003.

25 Rozhovor s Ivanou Čornejovou, 10. 6. 2003.

26 Rozhovor s Miloslavem Polívkou, 5. 6. 2003.

Zdá se tedy, že pokud se dráha Husitského Tábora nekřížila s oficiální linií určovanou centrálními orgány (či jí přímo nenapadala), nebyla její samotná existence ohrožena. V tomto kontextu je zajímavý jeden z termínů, který pro tento stav použil jeden z vypravěčů – Jiří Pešek – „paralelní vědecký svět“. Poukazuje opravdu tato situace na tento fenomén?

Pokud však byla recenze Rak – Raková hlavním důvodem k přehodnocení postoje Ústavu československých a světových dějin k táborským sympoziím, jak vysvětlit fakt, že v čísle Husitského Tábora, které předcházelo této recenzi, pu-blikoval Michal Svatoš svou recenzi na první díl Přehledu dějin Československa, která také kritizuje jisté aspekty této práce? Při srovnání obou recenzí totiž zjistíme, že v obou případech recenzovali autoři díla, na nichž měli velkou účast František Šmahel (1. díl) i Jiří Kořalka (2. díl), tj. historici vyloučení z Ústavu. V obou případech vyslovili autoři k jistým partiím díla své výtky, stejně tak ovšem zdůraznili jejich přínos. Proč však představuje zlom teprve druhá recenze? Recenze Rak – Raková byla bezesporu ostřejší nežli Svatošova, její hlavní problém však spočíval v očích oficiálních představitelů s největší pravděpodobností v tom, že pouze nekritizovala, ale přímo napadala koncepci českých dějin Přehledu ze setrvávání na koncepci českých dějin ustavenou národním obrozením. Michal Svatoš tento fakt uvedl také a to ve spojitosti negativního hodnocení úlohy šlechty v husitském hnutí, avšak tato výtka byla velmi stručná.

Na tomto konstatování je však zajímavější jiný aspekt: v obou recenzích vynívají nejlépe ocenění textů Šmahela a Kořalky. Pokud nereagoval Ústav (jak je patrné z Polívkova vyjádření) dříve (a jako středověkář by si byl toho faktu bezesporu povšimnul), mohla by tak být potvrzena naše domněnka o jeho izolovanosti od faktického dění v regionech (viz výše), stejně jako o nezadržitelném vlivu tzv. „dominového efektu“ (historikové režimem vyloučení z oboru se mohli prezentovat na odborné veřejnosti postupně, kdy prvotní protržení mlčení – publikace textu, pozvání na konferenci, seminář – inspirovalo a dodalo odvahy dalším²⁷): léta 1983-4 se v kontextu Husitského Tábora zdají být tím okamžikem, kdy byla naplněna míra a možnost prezentovat i tyto historiky se prolomila – alespoň na neoficiální platformě, jak vyplývá z obou recenzí i faktického postoje nadřazených orgánů k jejich účasti na sympoziích.

Mezi oficiální reakcí metodicky a regionálně nadřazeného orgánu na tzv. Čornejův triptych a reakcí centrálního orgánu na recenzi Rak – Raková však existuje jasná spojnice: obě reagují na kritiky faktu, že soudobá historiografie

27 K „dominovému efektu“ blíže viz dále.

vychází především z obrozeneckého konceptu českých dějin, a tento koncept před obdobnou kritikou hájí a zdůrazňuje.

Aktéři

Hlavní jádro Muzea husitského revolučního hnutí v Táboře tvořil Miloš Drda, který od roku 1975 nahradil ve vedení muzea Františka Crkovského, Rudolf Tecl, Jiří Kořalka, který byl přijat do muzea ještě před rokem 1975 zásluhou předchozího ředitele Josefa Schneidera, a František Šmahel, který začal působit v muzeu na hlavní pracovní poměr od roku 1980. Oba posledně zmiňovaní historikové již přišli do styku s tábořským muzeem v rámci přípravy tábořských expozic v I. polovině 70. let.

Největší zásluha na úspěchu pozdějšího dění v tábořském muzeu přináležejí Miloši Drdovi, který zde dokázal vybudovat jedinečný tým pracovníků a později zaštiťoval muzeum vůči oficiálním institucím. Všichni dotazovaní se shodli v tom, že právě jemu přináležejí největší díl vděčnosti za to, že se vůbec podařilo sympozia uspořádat a vydávat Husitský Tábor. Nejvíce problémů bylo samozřejmě spjato s působením Františka Šmahela a Jiřího Kořalky. Jiřího Kořalku přijímal Josef Schneider, který prý v ostré hádce s vedoucí kulturního odboru prohlásil, že si jeho přítomnost v Muzeu vezme tak říkajíc „na triko“²⁸, zatímco k působení Františka Šmahela Miloš Drda, který jej přijímal, podotkl: „Když jsem obhajoval Šmahelovo přijetí, které jsem musel obhájit na stranické schůzi, tak jsem byl nařčený z toho, že muzeum pohnojuji takovými individui ...“²⁹ K bližšími dotazy na to, jaké byly problémy s oficiálními místy pak prohlásil: (Miloš Drda) „Strašné, to si ani nedovedete ..., o tom radši ani nebudeme mluvit.“³⁰ Hlavním důvodem k jeho rozhodnutí přijmout Františka Šmahela byla podle jeho vyjádření prostá lidská i profesionální snaha dát tomuto historikovi příležitost k realizaci v oboru, ze kterého byl nucen odejít.³¹ Neméně důležitou úlohu však sehrál na druhou

²⁸ Rozhovor s Jiřím Kořalkou, 7. 1. 2003: „Neměl to lehké, dokonce na něho vedoucí odboru kultury křičela, že mě nemá vzít, a on tvrdil, že si to vezme na triko.“

²⁹ Rozhovor s Milošem Drdou, 5. 2. 2003.

³⁰ *Tamtéž*.

³¹ *Tamtéž*: „V prvé řadě asi proto, že přestože nejsem historik jako takový, tedy historik politických dějin, tak jsem asi dovedl odhadnout, jestli tihle dva lidé jsou nebo nejsou dobří historici. A potom asi proto, že mě strašně štvalo, že takoví kvalitní historici a odborníci dělají práci, která je pro ně ponižující. Chraň Pán Bůh, že by práce jako taková byla ponižující, ale oni měli na víc, podstatně na víc. Proč by měl Šmahel jezdit na tramvaji, když mohl psát dějiny Tábora? A že je napsal dobře, o tom snad není pochyb. Nebo *Husitskou revoluci ...* Prostě protože proto ...“

stranu i věk muzejního zázemí v Táboře. Mladý kolektiv, jehož hlavní aktéři ukončili před nedávnem vysokou školu (Drda, Tecl, později Krajíc), byl v jistém smyslu co do fungování moci zřejmě trochu naivnější a zčásti i mnohem odhodlanější: (Rudolf Tecl) „Myslím, že to byla opravdu taková ta zdravá ambice, to bych asi tipl nejvíc, ale myslím, že tam zapůsobilo i to mládí. Teď když už jsme v tomhle věku, tak už je člověk takový pohodlnější, takže by se to třeba nestalo.“³²

Nejasným okamžikem utváření nejužšího jádra husitského muzea je rok 1978. Miloš Drda se pokoušel přijmout Františka Šmahela již roku 1978, kdy byla tato věc předložena k jednání OV KSČ, který ji zcela zamítl. Miloš Drda nechal pokus na dva roky odložit a o dva roky později předložil tuto věc znovu k jednání: tentokrát s úspěšným výsledkem. František Šmahel však tuto možnost zcela popírá – a to zejména vzhledem k rodinným důvodům, poněvadž v té době prý vůbec nepřipadalo v úvahu, aby opustil Prahu. Přesto se Muzeu podařilo prosadit, že od září do prosince 1979 mohl bádát nad heuristikou k dějinám Tábora. František Šmahel tedy nastoupil od roku 1980 (od 1. 1. 1980 do 31. 1. 1981 na poloviční úvazek, od 1. 2. 1980 potom na celý).

Důvody Jiřího Kořalky a Františka Šmahela, které je vedly k rozhodnutí se pro spolupráci s tábořským muzeem, byly pro každého jiné: Jiří Kořalka v roce 1975 nabídl Františku Šmahelovi, že vzhledem k situaci, do které se oba dostali, se mohou pokusit řešit ji navzájem. František Šmahel však s ohledem na svou rodinnou situaci odmítl, zatímco Jiří Kořalka nastoupil od roku 1975 do tábořského muzea nejprve na poloviční úvazek, později na celý (1976). Přesto však oba neztratili kontakt: v roce 1977, kdy vznikala koncepce sborníku Husitský Tábor podle výpovědi Jiřího Kořalky navštívila Františka Šmahela v jeho pražském bytě trojice Drda, Tecl, Kořalka, aby spolu projednali podrobnosti této koncepce.³³

František Šmahel se nakonec rozhodl k přijetí práce v tábořském muzeu pod vlivem ztížených pracovních podmínek v Dopravním podniku Hl. m. Prahy, Jiří Kořalka chtěl zůstat v oboru již od počátku. I oni si však uvědomovali svou situaci a daň doby: (Jiří Kořalka) „My jsme oba dva, Šmahel méně, já tedy rozhodně více, protože jsem dělal novodobé dějiny, byli ochotni přijmout prostě tu politickou linii, pokud to nebude křičet, rozumíte?“³⁴

³² Rozhovor s Rudolfem Teclm 29. 1. 2003; dále rozhovor s Milošem Drdou, 5. 2. 2003; „... tenkrát jsme byli do toho muzea dost zbláznění a hrozně nás to bavilo, a pochopitelně, že mladý člověk má elán a mnohem více životního optimismu než člověk, který má před důchodem.“

³³ V případě verze návštěvy Františka Šmahela v Praze se výpovědi různých účastníků liší.

³⁴ Rozhovor s Jiřím Kořalkou, 7. 1. 2003.

Zapojení obou historiků znovu do oboru bylo velmi důležité i pro další vývoj české historiografie v tomto období – a to zejména z důvodu tzv. „dominového efektu“.³⁵ V okamžiku, kdy se protrhlo oficiální mlčení, začala reálně existovat možnost odvolávat se na takový precedens a bylo možno zpočátku sporadicky, později ovšem o to častěji zvát k účasti či k publikaci i historiky, kteří nebyli režimem protěžováni. Byl to důležitý okamžik nejen pro jedince samotného, poněvadž oficiálně vystoupil ze své oborové izolace, ale také pro historiografii jako takovou.

Velmi zajímavé je však zjištění, že na počátku tohoto „dominového efektu“ je možno postihnout jistý okamžik reflexe toho, co se smí a co ne, a následný údiv, že projde i situace, která byla v myslích mnoha účastníků nemyslitelná. Jedná se např. o reflexi vystoupení Františka Šmahela na sympoziích: (Miloslav Polívka) „... protože se ukázalo, když na jedno z těch prvních sympozií přišel profesor Šmahel, že se vlastně vůbec nic nestalo a že ta cesta je vlastně otevřena, protože ten dozor nešel zřejmě až do těch důsledků.“³⁶

Hannah Arendtová hovoří ve svém popisu Eichmannova procesu v Jeruzalémě o „banalitě zla“³⁷, a přestože ona svůj přírůbek použila pro vyhraněný typ násilí v ideologicky manipulovatelné společnosti, myslím, že je legitimní otázkou, zda se opravdu se dostala česká společnost v té době až do takovéto situace? Podobná reflexe totiž klade otázku, nakolik se faktické hranice moci překrývaly se společenskými představami o nich. Pokud zde na chvíli odbočíme od popisu prostředí tábořského muzea k reflexi tohoto prostředí nejmladšími účastníky sympozií, na základě jejich výpovědí zjistíme, že existovalo cosi jako virtuální realita moci. Jak jsem uvedla už výše, nepodařilo se dokázat, že by existovaly oficiální příkazy či nařízení týkající se frekvence sympozií v Táboře – všichni dotazovaní se pouze domnívali, že obdobné instrukce existují. Pokud vznikaly problémy s účastí jistých historiků či dokonce byly nelibě vnímány jejich příspěvky, oficiální místa reagovala pouze na oficiální udání přicházející ponejvíce z vnějšku.³⁸ Nakolik

³⁵ Rozhovor s Františkem Šmahelem, 19. 2. 2003: „Třebas když jsem byl poprvé tištěn u nás, tak to bylo ve Sborníku vlastivědných prací Podblanicka, nebylo to v Táboře, a teprve to, že ten odpovědný redaktor za to vzal odpovědnost, byl to tehdy ředitel Etnografického institutu, on měl vysoké postavení nebo vlivné postavení, tak to zase osmělilo další. Tohle to je, řekl bych, takový dominový efekt, že když už to někdo protrhl a zaštitil, tak už to ostatní mohli udělat taky s tím, že už se na to odvolávali, ...“, dále např. i rozhovor s Jiřím Peškem, 9. 6. 2003.

³⁶ Rozhovor s Miloslavem Polívkou, 5. 6. 2003.

³⁷ Hannah ARENDTOVÁ, *Eichmann v Jeruzalémě*, Praha 1995.

³⁸ Jak vyplynulo z pozdějšího rozhovoru s Milošem Drdou mimo mikrofon (debata v kuloárech semináře *Husitský Tábor a jeho postavení v české historiografii v 70. a 80. letech*

se tedy faktické mantinely moci shodovaly s těmi virtuálními? Pokud přijmeme za svou myšlenku, že se alespoň zčásti překrývaly, pak mohla v Čechách opravdu existovat „věda“ a „paralelní věda“, tj. dvě skupiny: ti, kteří hráli v mantinelech faktických, a ti, kteří se pohybovali v intencích oficiálních představ o moci. Průnik, který se nacházel mezi těmito dvěma množinami, reprezentovali lidé, kteří buď kryli hráče „faktických“ mantinelů nebo ti, kteří na ně naopak donášeli hráčům „virtuálního“ hřiště. Aktéři této hry si totiž svůj prostor definovali jinak než ti druzí: nikoli ve smyslu „co je možné“, ale právě naopak „co je nemožné“. V rozhovorech se k tomu objevily četné postřehy: (Jiří Kořalka) „... kdežto my jsme zkoušeli, co je možné. A když to nebylo možné, tak se cuklo.“³⁹ Tím se pole působnosti na rozdíl od druhé skupiny hrající v intencích představ o moci podstatně rozšířilo. Rozdíl je na prvních pohled naprosto nepatrný, pozná se však v důsledcích chování jednotlivce i režimu. Podle mého názoru se tato definice stala základním kamenem pozdějšího úspěchu dění kolem tábořského muzea.

Tato domněnka je navíc umocněna relativní „izolací“ obou skupin mezi sebou. V dotazech účastníkům symposií se totiž objevila mj. i otázka na úroveň symposií ve srovnání s jinými akcemi, zejména potom s akcemi „oficiální“ proveniencí. V několika případech se objevilo konstatování, že tento problém vypravěč nedokáže posoudit, poněvadž žádné obdobné akce nenavštěvoval (– a pokud ano, nebylo tomu tak v dostatečné míře, aby mohl zevšeobecnit – např. Jiří Rak, Michal Svatoš, ...). Jedna z nejmladších účastnic dokonce konstatovala: (Blanka Zilýnská) „Mám pocit, že kdyby potom zpětně nepřišla nějaká ta informace nebo prostě se staršími kolegy o tom nebyla řeč, tak bychom asi nevnímali, že je to v podstatě mimořádnost ve své době.“ Většina účastníků totiž navštěvovala a účastnila se akcí obdobného charakteru jako Husitský Tábor (plzeňská symposia, symposia v Uherském Brodě, atd.), přičemž v Praze navštěvovali přednášky Historického klubu (do roku 1981) či Medievistickou sekci klasických filologů. Pouhé výpovědi účastníků husitského Tábora však nemohou prokázat fakt, zda se v české historické obci opravdu etablovala skupina, která se po celou (či alespoň většinu) své kariéry pohybovala na hřišti „faktické“ moci, nikoli virtuální.

20. století), Šmahelovu publikaci vydanou v Paříži (František ŠMAHEL, *La révolution bussite, une anomalie historique*, Paris, Presses universitaires de France, 1985) řešilo vedení Husitského muzea na základě Puršova udání, které přijel ředitel Ústavu československých a světových dějin ČSAV osobně oznámit vlakem z Prahy na Okresní národní výbor v Táboře.

³⁹ Rozhovor s Jiřím Kořalkou, 7. 2. 2003, dále *tamtéž*: „Podívejte se, to je všechno děláno až na doraz: když jde ta myška až k tomu, když máte klec, která je nabitá elektrickým proudem, tak musí jít, a když jí to klepne, tak musí jít zpátky.“

Velmi úzce se dotýká dalšího tématu, které se v rozhovorech velmi často objevovalo, – tématu „úlitby režimu“ – i postoj osob, jež zaštitovaly dění v tábořském muzeu vůči svým „protihráčům“, jak tomu bylo např. v případě Miloše Drdy či Josefa Schneidera. Z pohledu chování jedince v prostoru mezi výše zmiňovanými dvěma množinami se jednalo pouze o vyšachování těch členů, kteří se nacházeli v průniku těchto dvou množin a mohli ohrozit stávající dění, ven z faktické hry.⁴⁰ K jejich odkázání do patričních mezí virtuální (symbolické?) moci znovu dostačoval pouze symbol (pamětní medaile⁴¹, plakety, symbolické uctění čehokoli, ...). Ujištění symbolikou moci vneslo do řad všech zúčastněných na obou stranách symbolické potvrzení vědomí virtuálních hranic, jejich další respektování však již skupina ujištěná uznáním virtuální moci nesledovala. Příklad medaile udělené Františku Šmahelovi za ocenění jeho faktických zásluh tak v tomto případě může vyznívat jako absurdita, poněvadž se tak stalo v kontextu právě jednoho z aktu symbolického uznání virtuální moci.⁴²

Isolovaná skupina by však nikdy nemohla dokázat to, co se podařilo např. v Táboře. Kontakt, byt za cenu úlitby, byl nutný: (Rudolf Tecl) „Poněvadž kdybychom zůstali vůči těm vlivům naprosto sterilní, tak bychom mohli tak maximálně šušovat ty nové vitríny a nadávat na režim. Protože faktem je, a to si málokdo uvědomuje, že když někdo chtěl v těch 70. letech něco menšího – a to byly skutečně někdy ani ne tak tragické věci, ale z mého pohledu spíše věci směšné, směšné až tedy opravdu k pláči – , pak se musel dostat do určitého kontaktu a jak s tím kontaktem naložil, jak se s ním ztotožnil a jak moc mu propadl, to jsou právě ty otázky ...“⁴³

Na návaznost na danou dobu a zakotvenost v ní se odvolávala většina z pořadatelů husitologických symposií. Ostatně i samotnou existenci husitologických symposií a vznik Husitského Tábora vnímala nejužší část tábořského

⁴⁰ Toto konstatování zajisté nelze generalizovat, a proto se zde omezují pouze na příklad Husitského Tábora.

⁴¹ Příklad střetu dvou myšlenkových světů, světů definovaných pohledem zevnitř systému a pohledem z jeho vnějšku, tj. bez uvědomění si jeho vnitřních hranic, představuje naprosto banální příběh pamětní medaile, která byla na prvním symposiu (1978) předána Františku Šmahelovi. Pamětní medaile byly u příležitosti 100 let tábořského muzea předávány představitelům oficiální moci i těm, kteří se zasloužili o tábořské muzeum či výzkum husitského období. Zatímco pro Miloše Drdu představovalo její předání Františku Šmahelovi nebezpečí úskalí dalších zákazů a příkazů, pro Františka Šmahela představovala běžné ocenění mírně znehodnocené inflací obdobných pamětních medailí.

⁴² Zřejmě stejnou optikou nahlížel tento fakt i samotný František Šmahel, srov. rozhovor s Františkem Šmahelem, 19. 2. 2003.

⁴³ Rozhovor s Rudolfem Teclm, 29. 1. 2003.

Muzea (Drda, Tecl, Kořalka) jako výraz jejich snahy o „poctivou vědu“ a vědeckou serióznost⁴⁴ – vše však v kontextu dané doby. Znovu se tím vracíme k problému hranic moci systému: (Miloš Drda k otázce na postavení husitologických sympozií v kontextu dobové historiografie) „Takže, takhle, mně se pořád nelíbí to slovo, že to jako vybočovalo z rámce dobové historiografie. Já bych spíš použil, že tam bylo koncentrováno něco, co bylo v té dobové historiografii pozitivní. Tak to tady v tom Husitském Tábore bylo třeba koncentrovanější než v jiných časopisech, jestli si rozumíme“⁴⁵. Znovu se tak vrací problém definice hranic moci a jejich vymezení. Podobný úhel pohledu nalezneme i v rozhovorech těch, jež se sympozií účastnili jako hosté či referenti, přestože v tomto případě jsou jejich výpovědi mnohdy nemalou mírou ovlivněny i současnou situací v oboru: (Michal Svatoš) „... teď se z toho dělá podvrtná činnost a všichni se pyšní, jak se účastnili na odboji ... Nic takového nebylo. Lidi se udržovali jenom v normálním intelektuálním provozu, říkali si o knížkách, směňovali si informace ...“⁴⁶

Vraťme se však k tábořskému muzeu: čtveřice badatelů, kteří se na počátku 80. let 20. století etablovali jako hlavní jádro celého dění, tvořila výborný tým, kdy mladší kolegové byli inspirací pro starší, zatímco na mladší působil především styl práce starších a jejich autorita. A tak zatímco Jiří Kořalka byl vnímán především jako spiritus agens celé akce a všeho dění kolem Muzea, (Drda jako zaštitovatel, Tecl jako archivář s neobyčejným přehledech o fondech k dějinám Tábora a k husitské problematice), František Šmahel propůjčoval v té době celé akci lesk a nádech – smíme-li to takto říci – exotična.⁴⁷ Jedna z nejpočetnějších charakteristik, které se objevily v rozhovorech ve spojitosti s jeho osobou a s jeho účastí na husitologických sympoziích bylo slovo „zjevení“. František Šmahel působil jako zjevení především na mladší kolegy: (Rudolf Tecl) „Říkám, pamatují si, jaké to bylo zjevení, když se tam tenkrát objevil Šmahel. Toho dodneška vidím, jak tam najednou přišel ...“⁴⁸

44 Rozhovor s Jiřím Kořalkou, 7. 1. 2003: „Ale já si přitom nemyslím, že by to byla nějaká ilegální, my jsme přitom chtěli dělat poctivou vědeckou práci, to byl jediný záměr, v tom nebyl záměr nějaké opozice.“ – „My jsme opravdu neměli zájem provokovat. A to, jak se to vyvinulo, to se vyvinulo mimo náš záměr. My jsme opravdu neměli zájem být nejlepším historickým časopisem, pokud jde teda o sledování literatury. To se vyvinulo automaticky, protože ti lidé nám, nebo třeba mně osobně, posílali ty knihy“ – další pokračování „dominového efektu“?

45 Rozhovor s Milošem Drdou, 5. 2. 2003.

46 Rozhovor s Michalem Svatošem, 12. 6. 2003.

47 Rozhovor s Rudolfem Teclem, 29. 1. 2003: „Možná to mělo pro některé i chuť takového senzačna, že tam uvidí Šmahela a že tam bude pan profesor Molnár.“

48 Rozhovor s Rudolfem Teclem, 29. 1. 2003; dále např. rozhovor s Ivanou Čornejovou, 10. 6. 2003; rozhovor s Petrem Čornejem, 16. 4. 2003; atd. ...

Pozice, ve které se tak František Šmahel společně s Jiřím Kořalkou ocitli (a nejen oni, ale přesto ve větší míře právě oni), však byla v jistém smyslu nezáviděníhodná. Na jedné straně byli pod tlakem hrozby z oficiálních míst, na straně druhé byli – svým způsobem – pod nepřímým tlakem svých mladších kolegů, kteří v nich spatřovali zosobnění vědecké a nejen vědecké, ale i morální autority. A takovýto pohled vytváří také představy o tom, jaký mají tyto autority zaujmout k mnoha problémům postoj. Na posledním husitologickém sympoziu roku 1983 tak došlo k přímé konfrontaci představ o autoritě s faktickou realitou tehdejší doby.

V době konání tohoto sympoza zemřel František Kutnar. Zprávu o jeho úmrtí zatelefonovala Jiřímu Rakovi Kutnarova bývalá diplomantka Alena Šubrtová s tím, že by se zpráva měla při tak velké koncentraci historiků na jednom místě oznámit i veřejně. Jiří Rak proto odešel s touto zprávou za Jiřím Kořalkou a za Františkem Šmahelem a požádal je o zveřejnění. Zpráva však na třetím husitologickém sympoziu nikdy oficiálně nezazněla. František Šmahel vysvětlil tento fakt tím, že zprávu napsanou na kusu papíru předal tehdy Miroslavu Hrochovi, který byl v té době na tribuně: (František Šmahel) „... napsal jsem prof. Hrochovi na lístek, prosím tě, ohlas tohleto. Odnesl jsem to Hrochovi, protože takhle jsem přístup na tu tribunu měl, Hroch si to přečetl a neudělal nic. A já taky ani nevěděl, že to nepřečetl, ...“⁴⁹

Pozdější ostrá neshoda mezi Jiřím Rákem, Ivanou Čornejovou, Petrem Čornejem, Vratislavem Vaníčkem⁵⁰ na straně jedné a Františkem Šmahelem a Jiřím Kořalkou⁵¹ na straně druhé vycházela z nevysloveného předpokladu, že právě František Šmahel bude mít po všech útrapách svého osudu pro daný stav větší pochopení: (Petr Čornej) „... a říkali jsme si, že ten Šmahel prostě jako člověk autoritativní a zároveň tedy postižený tím režimem, že když plné čtyři roky jezdil na tramvaji, že pro to bude mít větší pochopení, ale ukázalo se, že v podstatě jejich taktika byla jasná.“⁵²

I po dvaceti letech zůstalo téma nikdy neohlášené smrti „traumatem“ pro všechny zúčastněné. V každém případě to bylo jednoznačně nejživější téma ze všech témat, které se v rozhovorech vyskytla.

Další průběh večera toho dne se nesl ve vyhrocené atmosféře. Mladší se sešli v jednom z tábořských pohostinství v početném složení, přičemž byl mezi nimi

49 Rozhovor s Františkem Šmahelem, 19. 2. 2003.

50 Rozhovor s Vratislavem Vaníčkem se mi bohužel získat nepodařilo.

51 Jiří Kořalka zůstal stávajícím sporu částečně stranou, protože se jej přímo nezúčastnil.

52 Rozhovor s Petrem Čornejem, 16. 4. 2003.

i „Chlíbec z Ústavu dnes dějin umění, který tam přijel pozdě a neměl referát. Teda přijel pozdě, měl mít referát, neměl ho, přijel pozdě a nevysvětlil proč, takže toho jsme si podali jako takovou rozcvičku, pak jsme šli teprve za tím Šmahelem. Takže tam jsme si to ostří tak nabrousili ...“⁵³ (Petr Čornej). Argumenty mladších v následné výměně názorů po příchodu Františka Šmahela byly jednoznačné: (Ivana Čornejová) „Ale samozřejmě pokládám to i v té době za naprostou blbost, neříct, že zemřel historik, který nota bene nikdy odsouzen jako persona non grata nebyl, takže jsme měli pocit, že především před tím majestátem smrti je dělat takovéhle kličky hloupé.“⁵⁴ Vyhrocená atmosféra toho večera se odrážela i v rozhovorech: (Jiří Rak) „Protože to nebyla taková ta normální hospodská hádka, po které se člověk vybouří. Tady jsme byli fakt naštvaní. (...) To byl strašný večer, to byl šílený večer, kdy jsme se s tím Šmahelem pohádali.“⁵⁵

Rozladění z celého konfliktu a důsledky jeho doznívání zrcadlí odlišné vnímání času: (Petr Čornej) „... tak jsem šel za ním [Františkem Šmahelem – pozn. autora] a říkal jsem mu, že je to sice blbé, že padají takováhle slova, ale že to nic nemění na našem názoru na celou tu záležitost kolem Kutnarovy smrti a mluvil jsem s ním asi pět minut.“⁵⁶ (František Šmahel) „A pak vím, že to rozladění bylo tak velké, že jsme pak s Petrem Čornejem chodili snad ještě ten den strašně dlouho do noci a pořád jsme to rozebírali ...“⁵⁷

František Šmahel dostal ještě to ráno důtku ředitele muzea, kterou mu byl povinen udělit na nátlak nadřízených míst za oslovení „dámy a pánové“ při svolávání zahájení ranního bloku a jeho pozice byla v této situaci o to křehčí, o co více v očích svých mladých představoval právě onu autoritu: (František Šmahel) „Oni ve mně viděli někoho, kdo to má říct, a to je v můj prospěch a to jim nevyčítám, ale vůbec si neuvědomili, že oni mají stejnou odpovědnost, povinnost vnitřní nebo jinou. (...) A já Vám dodneska říkám, že odpovědnost těch Čornejů a všech těch ostatních, kteří to věděli jako já, je stejná jako moje.“⁵⁸

Nedorozumění, které vzniklo kolem vyhlášení či nevyhlášení zprávy o úmrtí Františka Kutnara, všichni zúčastnění výslovně odmítli považovat za generační střet. Nelze ovšem přehlédnout, že výtky adresované Františku Šmahelovi a Jiřímu Kořalkovi měly charakter výtek z „úlitby“ režimu. Předpoklad, že právě nejvíce

⁵³ *Tamtéž.*

⁵⁴ Rozhovor s Ivanou Čornejovou, 10. 6. 2003.

⁵⁵ Rozhovor s Jiřím Rákem, 11. 6. 2003.

⁵⁶ Rozhovor s Petrem Čornejem, 16. 4. 2003.

⁵⁷ Rozhovor s Františkem Šmahelem, 16. 2. 2003.

⁵⁸ *Tamtéž.*

postížený František Šmahel bude mít pro celou situaci vzhledem ke svému postavení v historické obci pochopení (viz rozhovor s Petrem Čornejem), byl předpokladem mylným, neboť právě tento fakt zužoval faktické pole jeho možné působnosti na minimum. Incident, který v očích mladších účastníků představoval morální selhání vůdčích autorit v oboru, byl však „daní za to, že to tam běží“.⁵⁹

Petr Čornej se v jednom ze svých článků vyjádřil k Husitskému Táboru v tom smyslu, že v entuziasmu z atmosféry, která tam vznikla, se začala mladší generace nazývat „generací Husitského Tábora“. Z odpovědí narátorů je však patrné, že ne všichni se tak i viděli. Místo dvou skupin (zastánci existence „generace Husitského Tábora“ a její odpůrci), však můžeme v odpovědích objevit skupiny tři: zastánci „generace Husitského Tábora“ (nespecifikováno), její odpůrci a ti, kteří odmítají hovořit o generaci v biologickém smyslu slova, ale přesto ve svých vzpomínkách či rozhovorech zdůrazňují prožitek husitologických sympozií jakožto formující faktor ovlivňující jejich další působení.

Ani první skupina, tj. ti, kteří v odpovědi na otázku, zda existuje „generace Husitského Tábora“, odpověděli ano, však není definována tak jasně, jak by se mohlo na první pohled zdát. Ve většině případů totiž v jejich očích reprezentuje pro tuto generaci Husitský Tábor a sympozia především příležitost a možnost publikační platformy (Petr Čornej, Miloslav Polívka, atd.), přičemž jako upřesňující faktor uvádějí dobu trvání husitologických sympozií (Jiří Kořalka, Ivana Čornejová, Petr Brátka, Rudolf Krajíc).

Odpovědi se striktním ne bylo mnohem méně (Jiří Pešek, Blanka Zilynská, Michal Svatoš, Jiří Rak), v mnoha případech však byla tato ryze negativní odpověď vyvážena následným konstatováním, které napovídalo, že striktní odmítnutí generace ve smyslu biologického determinantu je v jejich odpovědích vyvažováno „prožitkem“, který si určitá skupina lidí spjatých s husitologickými sympozii (účastníci, apod.) odnesla.

Na otázku, zda tedy existuje „generace Husitského Tábora“, jasná odpověď neexistuje. Neexistuje zejména z toho důvodu, že v debatách, které se kolem stavu české historiografie za posledních padesát let rozvířily, není slovo „generace“ jasně definováno. Pokud by totiž bylo definováno nikoli ve smyslu biologickém, museli bychom velmi striktně konstatovat, že vyprávěči podobnou možnost příkře zamítlí. Pokud však budeme slovo „generace“ definovat ve smyslu generační mentality⁶⁰, tj.

⁵⁹ Rozhovor s Jiřím Rakem, II. 6. 2003.

⁶⁰ Miloš HAVELKA, *Historické a systematické předpoklady tematizace problému mentalit v sociologii*, in: *Semináře a studie Výzkumného centra pro dějiny vědy z let 2002-2003*, (Práce z dějin vědy, sv. 6), Výzkumné centrum pro Dějiny vědy, Praha 2003, s. 255, pozn. 2.

„skupiny lidí se stejným formujícím prožitkem“, pak je existence „generace Husitského Tábora“ neoddiskutovatelným faktem.⁶¹

Otázka na existenci „generace Husitského Tábora“ je také úzce spjata s otázkou vztahu vzpomínky jednotlivce a kolektivního vědomí. Jak již bylo naznačeno výše, hlavní problém rozhovorů s účastníky (nikoli pořadatelé) husitologických symposií spočíval v tom, že pro většinu z nich se vzpomínky na toto dění odvíjely v převážně většině případů nikoli ze vzpomínek na vlastní událost jako takovou, ale ze všeobecného vědomí dění na akcích podobného typu. Charakteristické znaky pro rozlišení obou úrovní vzpomínek jsou obsaženy i v našich rozhovorech.⁶² Zatímco hlavní pořadatelé husitologických symposií Husitského Tábora (Miloš Drda, František Šmahel, Jíří Kořalka, částečně i Rudolf Tecl) byli schopni ve svém vyprávění používat v mnohem větší míře lineární posloupnosti, účastníci husitologických symposií se soustřeďovali především na všeobecnosti a jejich vyprávění jsou charakteristická především velmi častým používáním neosobních podmětů („člověk“, „se“, „lidi“, ...). Částečně je tak bezesporu proto, že konkrétní vzpomínky na husitologická symposia jsou již často příliš vybledlé, další interpretace rozhovorů však ukazuje, že tomu tak může částečně být i z důvodu širšího kolektivního povědomí, jak tomu nasvědčuje časté používání zájmena „my“ (znovu v komparaci s rozhovory s hlavními pořadatelé). Jistá reflexe spojitosti jednotlivých účastníků husitologických symposií tedy – ať již „generace Husitského Tábora“ existuje či nikoli – přeci jen existuje.

61 Na celkovou nekonceptnost používání a žonglování se slovem „generace“ v kontextu české normalizační historiografie již poukázal ve své stati František Svátek (Srov. František SVÁTEK, *Pokus o bilanci příběhu a výsledků „sporu historiků“ v České republice na přelomu tisíciletí*, Soudobé dějiny VII, č. 1, 2001, s. 78-94), který upozornil na stejné neduhy používání tohoto slova, jaké se objevily i v kontextu našeho výzkumu. Faktická dvouznačnost „existence“ a zároveň i „neexistence“ „generace Husitského Tábora“ tak klade problémy zejména pro další interpretace celého sledovaného období. Pokud se totiž historikové nedohodnou či alespoň ve svých státech předem neupozorní, v jakém smyslu o generaci hovoří, pak můžeme být svědky stejného faktu, jako dnes, kdy pro jistou skupinu budeme využívat pouze označení ve smyslu biologickém, zatímco pro další skupinu se omezíme pouze na faktor „společného formujícího prožitku“. Ke studiu obdobného postupu doporučuji zejména vystoupení Petra Zídka na posledním Historickém fóru (Srov. Petr ZÍDEK, *Historici pohledem novináře*, www.clavmon.cz/archiv/polemiky/prispevky/5HDFzidek.htm).

62 Srov. Daniel BERTAUX und Isabelle BERTAUX-WIAME, *Autobiographische Erinuerungen und kollektives Gedächtnis*, in: Lutz Niethammer (ed.), *Lebenserfahrung und kollektives Gedächtnis, Die Praxis der „Oral History“*, Suhrkamp Taschenbuch, Wissenschaft 490, Frankfurt am Main, 1985, s. 146-164.

Využití oficiálního konceptu husitství jakožto protěžovaného historického období a jeho postupná modifikace

Myšlenka uspořádání sborníku vznikla roku 1977 při zájezdu tábořského muzea na Slovensko a mezi bezprostřední aktéry patřil Miloš Drda, Rudolf Tecl, Jiří Kořalka, Květa Kořalková a Jiří Rak. Centrálním tématem mělo zůstat husitství, ovšem Jiří Kořalka přinesl nový impuls v podobě začlenění tématu tradice. A to nikoli husitské tradice v čísle jednotném, nýbrž husitských tradic v čísle množném. Jiří Rak k tomu při popisu začátků prohlásil: „... a to se mi tam líbilo – že to, co šlo proti tomu, bylo, že Kořalka říkal husitské tradice v plurálu. Protože tady byla jedna, ta oficiální, kdežto on říkal, vždyť to je přece náboženská, reformovaných církví, vojenská tradice husitská, politická, masarykovská, sociálního boje. A to mě nadchlo.“⁶³ Opuštění konceptu jedné husitské tradice a jeho proměna na koncept plurality husitských tradic šel proti oficiálnímu směru té doby. Vycházel však ze samotné koncepce pojetí tématu: (Jiří Kořalka) „... už tenkrát jsme si říkali, že celé naše dějiny střední Evropy do husitství jsou předpoklady husitství a celý vývoj až do 20. století jsou husitské tradice a další vývoj. Bylo to drzé, ale umožnilo nám to pokrývat velkou část českých dějin.“⁶⁴

Takovéto pojetí umožnilo opravdu pokrýt velkou část dějin. Tato definice totiž vycházela do jisté míry vstřícně oficiálním požadavkům té doby, která akcentovala komunistickou tradici českého národa reprezentovanou právě husitstvím (koncept Nejedlého), avšak na druhou stranu se jí však podařilo vyhnout oné oficiální interpretaci právě zahrnutím plurality tradic.

Stejná „klička“ se podařila už při vzniku a etablování Husitského Tábora: rok 1978 byl pojat jako 100. výročí vzniku tábořského muzea, stejně jako 100. výročí narození Zdeňka Nejedlého. Obě výročí zaštitovala žádost o povolení uspořádání podobné akce. To se nakonec povedlo. Jiří Kořalka v jednom ze svých článků upozornil na datum 1878, datum k výročí Zdeňka Nejedlého bylo zřejmě přidáno později a mělo celou akci zaštitovat „ideologicky“.⁶⁵

63 Rozhovor s Jiřím Rakem, II. 6. 2003.

64 Rozhovor s Jiřím Kořalkou, 7. I. 2003.

65 Rozhovor s Rudolfem Teclem, 29. I. 2003: „Kořalka tehdy velmi brilantním způsobem napsal o počátcích a o založení tábořského muzea a vlastně přišel na to krásné datum 1878, čímž tady vznikla velká příležitost říci, že tábořské muzeum patří mezi ty naše nejstarší české ústavy a slaví 100 let. No a od toho se potom odvíjela ta celková snaha – diskutovalo se o tom, jak se prezentovat, začaly se hledat publikační možnosti a to vyvrcholilo potom tím, že nejdříve vyšel ten tzv. Revoluční Tábor. K tomu vlastnímu výročí vznikl po dosti obtížném jednání – a tady zase Drda zabodoval, protože ta situace byla, co si budeme povídat, velmi sešněrovaná, ten Husitský Tábor.“

Ostatně nejinak tomu bylo i se samotným názvem Husitského Tábora. V oficiální argumentaci se mohl Miloš Drda opřít především o fakt, že přívlástek husitský odkazuje na sociální aspekt.⁶⁶ V 70. a v 80. letech 20. století však již bylo ve společnosti jako takové silně zakořeněno Nejedlého pojetí husitství jakožto hnutí předurčujícího komunistickou budoucnost českého národa. Takže snad ani nebylo třeba obávat se větších problémů. Znovu se tak vrací na scénu využívání symbolického potvrzení setrvání na komunistických tradicích za pomoci převzetí dobové rétoriky. Ostatně již první pokus o vydávání historického sborníku v Táboře se nesl ve stejném duchu, jak o tom svědčí jeho název *Revoluční Tábor*.

Pokud bychom se na tomto místě měli blíže zaměřit na dějiny sborníku *Husitský Tábor*, narazíme na úskalí spjaté nejen s tímto sborníkem, ale vlastně i dějin všech ostatních časopisů české historiografie 1945-1989. Šíře záběru historických témat obsažených v těchto sbornících či časopisech velmi často překračuje úroveň specializace jednotlivce. Na problémy však narazíme i v případě, kdy se chceme zaměřit pouze na dějiny redakční rady jako takové (tedy na dějiny vzniku a etablování sborníku). Písemné prameny, cosí jako redakční archivy, neexistují, nástup „nové“ technologie zcela spolehlivě nahradil písemné dokumenty (projednávání pracovních záležitostí telefonickými rozhovory), před čímž zůstává historik stát v koncích. Ovšem ani historik novodobý, poučený trendy „oral history“, na tom není v důsledku o mnoho lépe. Představa, že výpovědi členů redakčních rad nám pomohou osvětlit fungování časopisů, jejich strukturu a postavení v dané době a situaci, je zcestná. V případě sborníku *Husitský Tábor* jsme pokus o rekonstrukci jeho vzniku a fungování provedli. Jeho výsledkem jsou čtyři naprosto odlišné verze vzniku myšlenky Husitského Tábora a jeho první realizace. Předpoklad spasitelnosti „oral history“ v českém prostředí vychází z mylného dojmu objektivních výpovědí, v nichž vypravěč sděluje, jak se skutečně věci udály. I při zohlednění faktické zpětné reflexe vypravěče,⁶⁷ která nám

66 Rozhovor s Milošem Drdou, 5. 2. 2003: „My jsme si dali za název toho časopisu *Husitský Tábor*, což bylo zase do určité míry pragmatické ... Ten Tábor byl samozřejmě v rámci husitství asi nejvíce doleva, pokud to tedy můžeme říci těmi současnými politickými pojmy nebo tou současnou politickou terminologií. Asi nejvíce v něm zněla ta sociální struna, to je také evidentní. Takže ono se právě tím husitským Tábořem dalo poměrně slušně manipulovat a předkládat ke schválení, o kterém jsme předpokládali, že tedy bude schváleno, a ono taky bylo. A přitom, pokud se podíváte na ty články a na ty autory, tak vidíte, že je to poměrně reprezentativní vzorek a že to není pochopitelně jen to sociální. Ale to už zase potom nikoho z těch politických představitelů do té míry, aby se v tom začali nějakým způsobem vrtat, nezajímalo.“

67 Srov. úvod našeho textu.

dokáže při citlivé interpretaci zohlednit sociální realitu vypravěče, bychom neměli zapomenout na jednu z hlavních charakteristik rozhovorů vedených v rámci „oral history“: je jí jejich necitelnost vůči událostem. Na první pohled se nám tímto potenciál tématických vyprávění a jejich využití při výzkumu české historiografie snižuje na minimum, přesto bychom se neměli „oral history“ jako takové vzdávat. Její faktickou neschopnost zachytit „wie ist es eigentlich gewesen“, se kterou jsme se setkali právě při výzkumu Husitského Tábora, totiž vyvažuje její potenciál zohlednění sociálních jevů, jak je tomu právě v případě Husitského Tábora.⁶⁸

Příkladem nemožnosti zachytit, jak se to „opravdu“ stalo, je samotný vznik Husitského Tábora a fungování jeho redakční rady. Hlavním motivem snahy vedení husitského muzea byla z jedné části tradice vydávání historického sborníku či časopisu v Táboře, která byla přerušena po válce převedením Jihočeského sborníku historického do Českých Budějovic a kterou umocňoval relativní „neúspěch“ Revolučního Tábora, z části druhé ambicióznost mladého kolektivu, kde zřejmě Jiří Kořalka sehrál roli akcelerátoru celého dění. Zatímco Jiří Kořalka však uvádí účast Františka Šmahela již od počátku celého dění, František Šmahel s jistým odstupem konstatuje, že na přípravě Husitského Tábora se začal aktivněji účastnit teprve od jeho třetího čísla.

Nad výpověďmi ohledně fungování redakční rady potom zůstává historik stát s rozpaky, neboť již samotný dotaz po jejím fungování rozdělil dotazované členy redakční rady na dvě skupiny. Skupina těch, kteří zastávali názor, že redakční rada fakticky nefungovala, byla mnohem početnější. S největší pravděpodobností se nám na tomto místě vrací znovu fenomén, který byl zmíněn již u problému hranic systému a relativní izolovanosti skupiny účastníků husitologických symposií. Zatímco mladší členové redakční rady (Miloslav Polívka, Michal Svatoš, Rudolf Tecl) uváděli, že rada fungovala, její starší, byť třeba i neformální členové (Miloš Drda, František Šmahel, Jiří Kořalka), se vyjádřili v tom smyslu, že „redakční rada vlastně nefungovala, to nebyla redakční rada, ale to je u jiných časopisů taky zhusta. To všechno se dělalo neformálně.“⁶⁹ Rozdílnost nahlížení fungování či nefungování redakční rady, což se zdá být po formální stránce aspektem relativně závažným, může být vysvětlena znovu relativním mládím mladších účastníků a jejich nezkušeností. Zatímco oba starší historikové již za sebou práci v redakčních radách měli, pro mladší to byla ponejvíce první příležitost aktivně participovat na dění kolem redakce časopisu. To, co pak v měřítku starších historiků z praxe bylo oním „nefungovala“, představovalo pro mladší měřítko „běžné“ činnosti redakční rady.

68 Srov. závěr našeho textu.

69 Rozhovor s Františkem Šmahelem, 19. 2. 2003.

I samotného sestavení redakční rady se znovu týkalo lavírování kolem povolení či nepovolení vzniku nového sborníku. Do redakční rady tak byli přizváni i lidé, kteří měli sehrát pouze roli jakéhosi „štitu“ a ideologické průchodnosti (Stanislav Veřtát, Ludmila Kopečková, Bohumír Janoušek), přestože se později na činnosti redakční rady nikterak nepodíleli. Vše se projednávalo telefonicky, písemné záznamy z jednání redakčních rad neexistují. Přijetí článku či statě do tisku bylo podrobena zpravidla pouze měřítku kvality dané statě⁷⁰, autory ideologicky zbarvených statí byli povětšinou členové redakční rady (Stanislav Veřtát), kteří byli o příspěvek požádáni z důvodu symbolického zaštitětní fungování celého sborníku. Postupem doby však nároky na kvalitu rostly: (Jiří Rak) „Potom mi jednou říkal Kořalka, že už ta symposia skoro nemá rád, protože ten sborník vyrostl a musíme tam otisknout vlastně každý žblempt, když je to protokol té konference, zatímco u toho sborníku máme redakční radu, a když je to blbě, tak to vyhodíme a tím donutíme autora k přepracování.“⁷¹

Faktickou dvoukolejnost fungování redakční rady podtrhuje činnost Jiřího Kořalky a Františka Šmahela v rámci zadávání recenzí pro *Obzor literatury*. Značný díl úspěchu Šmahelova nápadu na vytvoření recenzní rubriky, kde by se nerozlišovalo mezi anotací a recenzí, leč každý autor dostal k dispozici tolik místa, kolik podle něj recenzovaná publikace zasluhuje, tvoří i přesné rozdělení práce mezi Františkem Šmahelem, jež sledoval období do roku 1526, a Jiřím Kořalkou, který sledoval období od roku 1526. Všichni vypravěči totiž shodně uvedli, že Husitský Tábor patřil v té době k nejlepším recenzním časopisům u nás, který v podstatě suploval recenzní rubriku ČsČH. Za pomoci zahraničních institucí bylo možno recenzovat i knihy, které se do ČSSR běžnou cestou nedostávaly. K jejich získávání přispěly četné zahraniční kontakty Jiřího Kořalky, stejně jako i ochota zahraničních institucí do regionálního městečka Tábora obdobné publikace zasílat. (Jiří Rak) „A v té době zase ty západní instituce byly výborné v tom, že takhle pomáhaly: poslali jim jeden svazek Husitského Tábora a oni výměnou poslali deset výborných knih.“⁷² Knihovna v tábořském muzeu tak obsahovala na svou dobu unikátní publikace.⁷³ O významu a úrovni *Obzoru literatury* Husitského Tábora svědčí například fakt, že určité položky z jeho recenzní rubriky byly po revoluci převzaty do prvních čísel ČČH, které vznikaly pod vedením Františka Šmahela. (Jiří

⁷⁰ Srov. rozhovor s Miloslavem Polívkou, 5. 6. 2003; rozhovor s Jiřím Rákem, II. 6. 2003; atd.

⁷¹ Rozhovor s Jiřím Rákem, II. 6. 2003.

⁷² *Tamtéž*.

⁷³ Srov. rozhovor s Rudolfem Teclem, 29. 1. 2003.

Kořalka) „Vždyť František Šmahel nám některé zprávy, které patřily sem, vytáhl a dal je do prvních čísel ČČH.“⁷⁴

To, čím se Husitský Tábora vymykal ostatním historickým časopisům, nejlépe celkově charakterizoval František Šmahel: (František Šmahel) „... tři body: že jsme měli kritické rubriky. U nás relativně to byl jediný časopis, který prováděl kritiku odbornou nebo vědeckou. Tam to bylo, sice měli taky recenze, ale ty byly většínou podmíněné nebo se vyhýbaly věci. Za druhé, u nás byli autoři šedé zóny, sem tam někdo z té horší kategorie. To jinde nebylo možné v takovém rozsahu. A konečně interdisciplinarita, to je závažný moment ...“⁷⁵

I v případě sborníku Husitský Tábora se objevuje motiv „dělat poctivou vědu“. Svým způsobem je zajímavé konstatovat, že samotní jeho tvůrci sledovali etablování se Husitského Tábora na půdě českých historických časopisů s údivem: (Jiří Kořalka) „... to, jak se to vyvinulo, to se vyvinulo mimo náš záměr. My jsme opravdu neměli zájem být nejlepším historickým časopisem, pokud jde teda o sledování literatury. To se vyvinulo automaticky, protože ti lidé nám, nebo třeba mně osobně posílali ty knihy. Nebo přivezli.“⁷⁶

Pověst Husitského Tábora se dostala v jisté době až na takovou úroveň, že bylo „společenskou nutností“ jej číst: (Michal Svatoš) „Vzpomenu si na jednu věc: ne na zcela konkrétní věc, ale na to, co znamenalo, když se objevil Husitský Tábora, když vyšel a fyzicky se objevil v Praze, až to mělo charakter řekněme snobismu, to jest ten, kdo v ten týden nedržel v ruce Husitský Tábora a nečetl, nevyrovnával se, nekritizoval nebo naopak nesouhlasil s nějakou novou tezí či s novým poznatkem, nebyl považován za dostatečně verzírovaného historika.“⁷⁷ I tady však vznikla ze strany přispěvatelů Husitského Tábora k jeho neoficiálnímu vedení mírná nevráživost – ať už se jednalo o otištění či neotištění jistých článků (Petr Čornej)⁷⁸

74 Rozhovor s Jiřím Kořalkou, 7. 1. 2003.

75 Rozhovor s Františkem Šmahelem, 19. 2. 2003.

76 Rozhovor s Jiřím Kořalkou, 7. 1. 2003.

77 Rozhovor s Michalem Svatošem, 12. 6. 2003.

78 Rozhovor s Petrem Čornejem, 16. 4. 2003: „Vznikaly generační spory, ale nikoli v recenzích. V té recenzní rubrice někdy došlo třeba ke srážce, že upřednostnili Peškovu recenzi proti mně s tím, že já si to mohu otisknout spíš jinde. Ale vznikaly třenice u čísla pět, kdy si vlastně Šmahel začal budovat ten sborník do značné míry dost k obrazu svému a vzali si to s Kořalkou především jako svou publikační platformu. Nešlo tam uveřejnit některé poměrně zásadní věci, takže mi tam neotiskli rozbor Palackého edice Starých letopisů a já jsem ho potom musel otisknout ve zkrácené podobě ve Slavii a to mě mrzí, protože to byl přesně ten typ studie, který ve Slavii zanikl a v Husitském Táboře by vynikl. Nevím, proč to tak bylo, vím, že Kořalka se pokoušel to tam prosadit. Ale vyšlo to, odkazuje se na to, ale byl bych radši, kdyby to vyšlo v Husitském Táboře.“

či zásahy do recenzí (Jiří Rak⁷⁹). Vše se však neslo v přátelském duchu: (Petr Čornej) „Takže jsme dokonce říkali Kořalkovi, že jsou se Šmahalem jako dva námořníci, kteří se celou dobu na lodi těšili, že až přijedou na pevninu, tak si otevrou hospodu, a když si ji otevřeli, tak se tam zamkli a vypili veškerý rum, co tam byl.“⁸⁰

Těžištěm dění kolem tábořského Muzea se však stala husitologická sympozia. Avšak zatímco první symposium se uskutečnilo téměř v komorní sestavě, další dva ročníky začaly nabývat na síle a počet zúčastněných přesáhl sto. Hlavní nevýhoda je nasnadě: akce masového charakteru, kterými se husitologická sympozia na počátku 80. let 20. století stala, nemohla projít na veřejnosti bez povšimnutí. Masovost si vybírala svou daň v podobě větších problémů zapříčiněných tím, že sympozia byla všem na očích, a tudíž se již nedalo spoustu věcí „ututlat“ (viz příkaz udělit důtku Františku Šmahelovi za oslovení „dámy a pánové“), podle jistých účastníků docházelo díky masovosti akcí i k postupnému poklesu úrovně příspěvků.⁸¹ Svou roli také sehrála oficiální reakce Schneider-Kulíř, která přitáhla pozornost na dění v Táboře a pozice Miloše Drdy vůči metodicky nadřazenému jihočeskému muzeu se zhoršila. To, co mu oficiální instituce vyčítaly, byl především fakt, že nemá situaci pevně ve svých rukou.⁸² Úměrně k tomu, jak klesala chuť vedení bojovat proti nepřízni nadřazených, klesala i chuť samotných organizátorů: (Jiří Kořalka) „... třetí symposium už nemělo dobrou atmosféru (...), prostě už se ty možnosti vyčerpaly. A to, co dělala Plzeň, kde vlastně to 19. století převzalo tu vedoucí a hlavní linii, bylo možné jenom tím, že to nedělali jenom historikové, ale že to dělali uměnovědci literární a že se to přece jenom roztáhlo na širší základnu.“⁸³

⁷⁹ Rozhovor s Jiřím Rakem, 11. 6. 2003; „Protože třeba když jsem psal recenzi na Johanidesa, na toho Pelcla, který se mi moc nelíbil, tak (...) jsem tam pak našel dvě věcné chyby: Jedna byla, že jezuiti měli sutany, tak jsem napsal, že řádový oděv byl talár, a potom tam měl na začátku, že Prušáci za sedmileté války brali ty kluky do armády a že mnoho Pelclových kamarádů obléklo bílý kabát, což mě rozčílilo, protože Prušáci měli modré a bílé byly naše, císařský. A Kořalka mi tenkrát říkal: „Tak to ne, buďto talár nebo modrý kabát. Vyber si.“ A talár nenechal, takže tam samozřejmě zůstal ten vojenský kabát. (...) A potom mi nechtěl vzít recenzi na Ivanova.“

⁸⁰ Rozhovor Petr Čornej, 16. 4. 2003.

⁸¹ Rozhovor s Jiřím Rakem, 11. 6. 2003; Rozhovor s Ivanou Čornejovou, 10. 6. 2003.

⁸² Rozhovor s Jiřím Kořalkou, 7. 1. 2003.

⁸³ *Tamtéž*; dále srov. rozhovor s Jiřím Rakem, 11. 6. 2003: „Ten Tábor už šel potom taky trošinku dolů. Potom mi jednou říkal Kořalka, že už ta sympozia skoro nemá rád, protože ten sborník vyrostl a musíme tam otisknout vlastně každý žblept, když je to protokol té konference, zatímco u toho sborníku máme redakční radu a když je to blbě, tak to vyhodíme a tím donutíme autora k přepracování. Kdežto takhle on přijede, řekne tam něco a my už to holt musíme vzít.“

Největším přínosem symposií byly z pohledu jejich účastníků následující body:

- 1) vysoká míra odbornosti a profesionality
- 2) návrat k pramenům
- 3) zajištění kontinuálního vývoje české husitologie
- 4) otevřená diskuse
- 5) interdisciplinarita
- 6) socializační funkce
- 7) minimum vnějších faktorů ovlivňujících symposia či dění na nich

ad 1) Vysoká míra odbornosti pronesených příspěvků, na níž poukazovala většina účastníků, se však nevyhnula oné přímé úměrnosti, kdy čím blíže bylo sledované téma dané době, tím byly politické a ideologické tlaky na něm patrnější. Tato přímá úměra však jakoby vyplývala z povahy věci již od samotného začátku: (Jiří Kořalka) „My jsme oba dva, Šmahel méně, já tedy rozhodně více, protože jsem dělal novodobé dějiny, byli ochotni přijmout tu politickou linii, pokud to nebude křičet, rozumíte? Pokud, tak tedy dělnické hnutí rozhodně ano, já jsem dokonce zpracoval cestu tábořského dělnického hnutí ke Komunistické straně na základě velice podrobného výzkumu.“⁸⁴ A tak zatímco dále konstatujeme, že pro husitské bádání znamenala husitologická symposia nový impuls a oživení odborného diskursu jako takového, pro výzkum století devatenáctého století se stalo největším přínosem rozpracování konceptu tradic, které mu pomohlo vymanit se ze jha „revolučních“ tradic národního obrození a přineslo s sebou mj. i částečné odideologizování tématu a změnu pohledu na celé století.⁸⁵ Století dvacáté však zůstalo zcela ve stínu křídel internacionálního boje za lepší zítřky.⁸⁶ Na druhou stranu však statě tohoto typu s největší pravděpodobností plnily funkci „úlit- by“.

ad 2) Zajímavým okamžikem je v mnoha případech zdůrazněný návrat historického bádání v té době zpět k pramenům, vedený zejména snahou o odideologizování pohledu na dané téma. (Jiří Pešek) „... na tom bylo krásné to, že tam člověk mohl přijít s něčím, co předem nebylo vůbec jasné a co si člověk prostě

⁸⁴ Rozhovor s Jiřím Kořalkou, 7. 1. 2003.

⁸⁵ Rozhovor s Michalem Svatošem, 12. 6. 2003.

⁸⁶ Není předmětem této stati věnovat se podrobně jednotlivým obdobím a jejich rozboru. Jak již bylo zmíněno v textu, tento úkol v případě Husitského Tábora značně překračuje možnosti detailního hodnocení celého vývoje a posunu tohoto sborníku za sledované období, neboť jeho hlavní specializace je rozdělena rovným dílem mezi období patnáctého a devatenáctého století.

odvodil z pramenů, zkombinoval to s literaturou ...⁸⁷; (Blanka Zilynská) „Takže po této stránce je to snaha vrátit to mezi ostatní témata, jít do pramenů, protože to se v 50. letech nežádalo, ačkoli vznikala celá řada antologií. Až jsem se divila, co všechno je k dispozici, pokud chceme použít překlady pramenů pro český středověk, tak máme k dispozici akorát antologie z 50. let. Ale na druhé straně se zase nežádalo jít z pramenů, ale dát tomu nějaký ten nadhled, dát tomu tu předepsanou formu. Na těch sympoziích je určité snaha jít do pramenů a ukázat to jako jedno z těch normálních témat, které se dají vidět různě, nejenom tedy jedněma očima.“⁸⁸

Ad 3) Husitologická sympozia se stala jedním z velkých impulsů k dalšímu bádání o husitství. A to nejen tématicky (novým přístupem k tématu a k pramenům), ale také personálně. Od roku 1970 existovalo v husitském bádání vakuum, jehož situace se ještě více zhoršila po odchodu Františka Šmahela z ČSAV. Miloslav Polívka, který nastoupil na jeho místo, nemohl jako čerstvý absolvent zastat obdobnou úlohu. Navíc byla i v 70. letech pocítována vůči husitství i v historických kruzích jistá averze pramenící z protěžování tohoto tématu v minulosti.⁸⁹ Nový pohled na husitství a zejména vědomí kontinuity, kdy mladší generace směla šanci vidět starší kolegy při práci, zlomila setrvalý stav a stala se novým impulsem. Atmosféra a přístup k referátům se dostala na sympoziích až do takové situace, že (Michal Svatoš) „... tam neodezdněl, neodbručel někdo, neodemlel někdo svůj referát, ale klepal se, pokud byl mladší, anebo měl obavy, pokud byl jaksi matadorem, s čím přijdou ti mladší ...“⁹⁰

87 Rozhovor s Jiřím Peškem, 9. 6. 2003; dále *tamtéž*: „Protože Akademie věd byla mimo nikoli – nebo nejenom kvůli tomu, že byla ideologicky zaměřená a že se tam navzájem buzerovali s politickými stanovisky, ale ona měla tu tradici, že vám třeba na začátku doktorandského vzdělávání sdělili, k čemu máte dojít a vy jste potom měla ty roky k tomu, abyste došla k tomu, co Vám řekli, že máte. A kdybyste si, nedej Bože, něco nabádala sama, tak měli tendenci vám to spíše vyhodit.“

88 Rozhovor s Blankou Zilynskou, 9. 6. 2003.

89 Rozhovor s Michalem Svatošem, 12. 6. 2003: „Musím říct jednu důležitou věc, do té doby jsem husitství z duše neměl rád. To je obecný postoj tehdejší doby, řekl bych, že pro mě husitství stálo ve stínu té slavné Nejedlého paroly „Řekni mi, co si myslíš o husitství, a já ti povím, kdo jsi.“, což je samozřejmě ryzí bolševismus a byla to parafráze nějakého citátu, tuším Maxima Gorkého, takže jsem si ošklivil husitství, tím spíš, že do té doby jsem o husitství mohl číst jenom – sice díla taky Pekařova, ale především Josefa Macka a, řekněme Františka Grause, a to, co napsali o husitství bylo pro mě naprosto nestravitelné. Naprosto nestravitelné. Zvláště hrůzy z konce 50. a počátku 60. let.“; dále srov. např. rozhovor s Ivanou Čornejovou, 10. 6. 2003.

90 Rozhovor s Michalem Svatošem, 12. 6. 2003.

Ad 4) Jedním z nejvýznamnějších bodů celého hodnocení přínosu husitologických symposií je otevřená diskuse. Možnost volně reagovat na pronesený příspěvek je podmíněna mírou odbornosti daného příspěvku a v neposlední řadě také mírou odbornosti publika. (Jiří Rak) „Bylo to prostě příjemné v tom, že tam běžela diskuse, že to nebyla ta konference, které byly předtím běžné, to znamená, že když se vyzvalo k diskusi, tak všichni mlčeli a pak se šlo do hospody a tam všichni včetně organizátorů a referujících říkali, že to je strašná blbost. Tady prostě ta diskuse byla ...“⁹¹ V rámci organizace konferencí však husitologická symposia přinesla i inovaci v podobě panelové diskuse a „table ronde“. Inovaci doslova a do písmene: (Rudolf Tecl) „Ten třeba zorganizoval [František Šmahel – pozn. autorky], table ronde“ – to člověk ani nevěděl, co to bude, jestli s nějakým pochoštěním nebo něco takového – a on už to u toho kulatého stolu moderoval a spolupracovnice z muzea mu tam pomalu přinášely dotazy.“⁹²

Ad 5) Interdisciplinarita husitologických symposií znamenala zejména pro okruh bádání o husitství faktické ustavení platformy pro výměnu názorů mezi historiky a archeology. Vyvrcholení těchto snah představuje jeden z tématických okruhů třetího symposia Dům předhusitského a husitského období. Nejedná se však pouze o navázání užší spolupráce mezi těmito dvěma obory, ale také o jedno z prvních zohlednění spolupráce mezi historiky umění a historiky,⁹³ což bylo téma, které bylo v rámci historického výzkumu rozvíjeno dále především na plzeňských symposiích. Interdisciplinární spolupráce mezi různými obory a její progresivní rozvoj v daném období však umožňovala odklon od tradiční interpretace, tedy interpretace především politické.⁹⁴

Ad 6) Přestože hlavním důvodem vysokého oceňování tábořských symposií je jejich odbornost a interdisciplinarita, stejně tak byla ovšem oceňována jejich atmosféra a společenské dění kolem. Slova a slovní spojení, která se objevovala ve spojitosti s atmosférou, která na symposiích panovala, byla tato: (Jiří Pešek) „bylo to naprosto euforické“, (Michal Svatoš) „je to takové velmi příjemné, je to u mě, jak jste slyšela, nostalgické – a je to – obávám se, nesdělné ...“, (Petr Brátka)

91 Rozhovor Jiří Rak, II. 6. 2003.

92 Rozhovor s Rudolfem Teclm, 29. I. 2003.

93 Srov. např. statě Petra Brátky, Zdenka Hojdy, atd.: Petr BRÁTKA, *Husitské motivy na československých poštovních známkách 1918-1978*, Husitský Tábor 3, 1980, s. 127-136; TÝŽ, *Výtvarné řešení Národního památníku na Žižkově*, Husitský Tábor 4, 1981, s. 233-238; TÝŽ, *Idea husitství v některých aspektech české kultury v letech 1948 až 1955*, Husitský Tábor 8, 1985, s. 263-270; Zdeněk HOJDA, *Filozoficko-dějinné představy Ladislava Šalouna a pomník mistra Jana Husa na Staroměstském náměstí*, Husitský Tábor 4, 1981, s. 209-214.

94 V žádném rozhovoru se však reflexe tohoto typu neobjevila.

„prostě ta atmosféra byla naprosto mimořádná.“, (Rudolf Krajíc) „... čísel z toho strašný náboj.“ Ze společenského pohledu se stala sympozia pro historiky svým způsobem „plesem v opeře“ (Michal Svatoš). V době, kdy se většina oficiálních podniků pořádala zejména z toho důvodu, aby byl oficiálně vzdán hold režimu, se v Táboře měli příležitost setkávat lidé, kteří mezi sebou ztratili po 70. letech 20. století často kontakt, byli „odejiti“ ze svých míst, apod.

Již mnohokrát jsme se zmiňovali o tom, že sympozia pravidelně navštěvovali i mladší účastníci, kteří mezi sebou vytvořili pevné jádro. Funkci symposií můžeme tedy vnímat ještě i v jiném nežli v čistě odborném světle: (Zdeněk Hojda) „... člověk se prostě v té době jako mladý historik socializoval do té historické obce ...“⁹⁵ Socializační funkce symposií či konferencí je dnes z důvodu silné inflace akcí podobného charakteru zcela potlačena, respektive se o ní nedá s výjimkou akcí mimo Prahu (nejlépe vícedenních) většinou vůbec hovořit. Ve 2. polovině 70. let a na počátku let osmdesátých, kdy bylo přínosem už jenom to, že se podobná akce vůbec uskutečnila, však představovala podobná příležitost jedinečnou šanci nejen seznámit se s novými poznatky v oboru, ale také se svými kolegy.

Ad 7) Minimum vnějších faktorů ovlivňujících sympozia či dění na nich. Při dotazu na existenci či neexistenci „generace Husitského Tábora“ zaznělo z úst ředitele tábořského muzea Miloše Drdy: (Miloš Drda) „V každém případě jsme si tady asi udělali trošičku takové mikroklíma, které nám v tom Muzeu vydrželo vlastně až do toho listopadu.“⁹⁶ Relativní uzavřenost daného okruhu lidí (viz návštěvnost symposií těch, „co spolu mluví“) umožňovala jeho víceméně bezkonfliktní fungování (zevnitř tohoto okruhu nebezpečí nehrozilo), které kryl před vnějšími zásahy především Miloš Drda.

mlčeti zlato?

I přes veškeré nevýhody, o nichž jsme v předchozím textu pojednali a jež jsme se v úvodu pokusili vřadit do širší problematiky výzkumu dějin české historiografie v kontextu „oral history“, bychom zde chtěli upozornit na významnou odlišnost mezi prací s interpretací materiálu vzniklého na základě „oral history“ a historickými dokumenty jako takovými. Sociální rozměr materiálů vzniklých na základě rozhovorů totiž umožňuje v mnohem větší míře zaměřit se na to, co bývá v rámci kritiky pramene z pohledu běžné historické metody často opomíjeno. Rozlišení pravdivého a nepravdivého údaje a jeho omezení na toto konstatování

⁹⁵ Rozhovor se Zdeňkem Hojdou, 18. 7. 2003.

⁹⁶ Rozhovor s Milošem Drdou, 5. 2. 2003.

opomínají jeden z nejvýraznějších rysů „oral history“: možnost interpretace těchto omylů, ať již záměrných či nikoli, a jejich postavení v širším kontextu narace jako takové (např. vliv autocenzury, snaha o sebeoceňování, ...). Specifickou roli potom hraje v rámci interpretace rozhovorů také motiv mlčení.⁹⁷ Přestože bývá tento problém některými sociology považován za výraz falešného textuálního obratu v sociálních vědách (v jejich případě tedy v sociologii⁹⁸), není bezpředmětné se zamyslet nad tímto fenoménem v kontextu jeho přínosu interpretaci rozhovorů „oral history“. Omezení vyplývající ze soustředění pozornosti historiků „oral history“ zpravidla na jediný aspekt vyprávění (aspekt vylíčení faktů, jak se podle vypravěče udály – epistemologický realismus), ji ochuzuje o přesah vyplývající z vlastní interdisciplinarity tohoto oboru, z něž se vlastně „oral history“ zrodila – přesah k aspektům vlastním sociologii. Sem patří zohlednění subjektivity vypravěče (fenomenologicky orientovaný směr sociologie), stejně jako i zohlednění textu samotného jakožto symbolického zprostředkování mezi subjektem a objektem (poststrukturalistická a postmoderní sociologie). Ať již je výsledek metodologických debat sociologů jakýkoli (je-li téma mlčení falešným či pravým textuálním obratem či není), podstatné pro nás je, že obdobné téma se v našich rozhovorech vyskytlo. Přestože se v případě Husitského Tábora tento fenomén neobjevil v té míře jako je tomu v případě biografických vyprávění – a z podstaty zadání řešeného tématu ani nemohl –, objevila se zde témata, která byla v mnoha rozhovorech naznačena, ale „nedovyslovena“ ...

Takto „jasně“ definované téma se vlastně objevuje v tomto kontextu pouze jedno: spolupráce historiků spjatých s Husitským Táborem se Státní bezpečností. Toto téma vstupuje do odpovědi jednoho z narátorů v okamžiku osobní reflexe celého výzkumu: (František Šmahel) „No a teď všechno to, co Vám tak hezky vyprávím o těch lidech, je takhle opravdu v mé paměti a říkám to upřímně, a – pozor!, to je pro Vás jako pro historičku důležité –, bez vědomí, co je v mých aktech v Pardubicích. To jsou velice choulostivé věci. A teď si představte, že já

97 Srov. Philipp JOUTARD, *Ces voix qui nous viennent du passé*, Hachette, Paris 1983, s. 234: „L'interprétation des lacunes, des absences, des distorsions avec le réel connu par ailleurs est donc au centre de l'analyse du document oral. D'où les difficultés d'une telle analyse, car les historiens positivistes nous ont bien appris à distinguer le vrai du faux, mais non à considérer le faux comme significatif.“, dále i *Tamtéž*, s. 233: „Une mentalité collective se définit plus par ce qu'elle rejette que par ce qu'elle accepte et l'imaginaire guide autant le comportement humain que la perception.“

98 Srov. např. Zdeněk KONOPÁSEK, *Estetika sociálního státu: o krizi reprezentace (nejen) v sociálním zabezpečení*, Praha 1998, s. 55-96. V českém prostředí na tento fenomén poukázala Zuzana Kusá. Srov. *Tamtéž*.

jsem tam v těch Pardubicích nebyl, a ti co tam byli, mě vždycky zrazovali, abych tam nejezdil, protože to pak zůstává v jejich paměti. To se tam dočtou o svých kolezích, kdo udával, kdo sledoval ... Já jsem nepochybně byl sledován, to nebylo ani jinak možné. Kým, to zůstává utajeno. Ale kdybych já to věděl, tak třeba nebudu ..., přemožte to v sobě, že pak o tom člověku budete mluvit taky takhle pěkně ... A tohle vy si musíte uvědomit, když zpracováváte tuto dobu, co pak slyšíte od lidí.“⁹⁹

V dalších případech bylo dané téma znovu pouze naznačeno a znovu zůstalo nedovysloveno (příkladem je rozhovor s Miloslavem Polívkou). Nad celým tématem totiž visí Damoklův meč interpretace ...

Dalším tichým fenoménem rozhovorů Husitského Tábora je vypravěčská reflexe konfrontace postoje starší generace historiků k otázkám úzce spjatým se současnými trendy a stavy české historiografie. V několika případech se zde zřejmě pod vlivem aktuální situace v české historické obci za posledních 5-10 let objevila snaha objasnit skrze odpovědi postoj starší generace k metodologii historických věd: (Ivana Čornejová) „A tam jsme se snažili, což je asi zase přístup, který nám mladší generace historiků vyčítá, odbourat veškerou tu oficiální metodologii, čili jsme skeptičtí i vůči všem těm vnucovaným ... nebo když máte, že teď je módní, já nevím, jaký směr, tak se tomu podřizovat ... Čili u nás je to zažito asi díky tomu, že jsme se takhle stavěli proti té oficiální metodologii, ...“¹⁰⁰

„Tiché“ morální vyrovnávání se s minulostí se potom odvíjelo především v rámci nepřímé konfrontace s názory generace mladší. (Rudolf Tecl) „Tady je takovou tou špičkou, která to prožrávala, Drda. Můžeme mu teď třeba vyčítat, jestli se namočil nebo ne ..., já nevím. To je právě to dilema, když slyším výkřiky těch, já nevím, pánů Nodlů ... Myslím, že jsou to velmi chytří hoši, ale oni nežili v té době, a já nevím, jak by se ten Nodl – je to člověk ambiciózní, jak by se asi zachoval ... Tak buď by jezdil s tou tramvají jako Šmahel a byl by světec a opravdu by se mu potom nemohlo nic vyčítat nebo by se asi musel nějak zaplést – někdo víc, někdo méně. To je právě to dilema, které nikdo z těch mladých nevysloví, to je samá katarze, atd.: byl ve straně, tak musí platit ... No tak mají svým způsobem pravdu, ale pořád vychází z toho, že oni vlastně publikují a žijí

⁹⁹ Rozhovor s Františkem Šmahelem, 19. 2. 2003.

¹⁰⁰ Rozhovor s Ivanou Čornejovou, 10. 6. 2003: „... která byla samozřejmě na úrovni teda velmi primitivní, to, co se nějak stačilo napsat, jako nějaké citáty z různých klasiků a už to bylo teda asi bráno lépe, než když člověk ty citáty neuvedl.“; dále např. rozhovor s Jiřím Rakem, 11. 6. 2003: „Takže my jsme si ty teoretické otázky už x-krát v té hospodě řekli, jo? My jsme si už nemuseli znovu říkat, jak to budeme psát, protože to bylo v podstatě jasné.“

ve společnosti po roce 1990 a že je to trošku o něčem jiném než mají oni své představy.¹⁰¹ Zevšeobecnění příjmení („pánů Nódlů“) v rozhovoru s Rudolfem Teclm se však v rozhovorech na téma Husitský Tábor neobjevuje poprvé: (František Šmahel při odpovědi na otázku na ohlášení zprávy Františka Kutnara) „A já Vám dodneska říkám, že odpovědnost těch Čornejů a všech těch ostatních, kteří to věděli jako já, je stejná jako moje.“¹⁰² Že by přeci jen stejný „generační“ problém v jiné době...?

Téma mlčení v rozhovorech Husitského Tábora bylo vybráno na závěr našeho textu. To, co tematizaci tohoto fenoménu mnozí sociologové vyčítají, je fakt, že z metodologického problému byl tímto „obratem“ učiněn vlastní předmět a cíl celého výzkumu. V případě Husitského Tábora však tomu tak nebylo. Toto téma nebylo hlavním předmětem výzkumu, v širším pojetí dějin husitologických symposií a Husitského Tábora jako určitého úseku dějin historické obce v jejím sociálním kontextu se však nedalo pominout.

Závěr

Táborská husitologická symposia a *Husitský Tábor* jsou v povědomí historiků již dnes zapsána jako jedna z nejklassičtějších „nik“ české historiografie v období komunistického režimu. Bezesporu tomu tak je. Toto označení však postihuje pouze fakt, že existovalo místo, kde se mohla „obyčejná“ věda dělat i při jistém tlaku zvenčí víceméně svobodně. Mnohem významnějším aspektem, který vyplynul na povrch teprve při rozhovorech s jejich účastníky, však je, že táborské muzeum a dění kolem něj výrazně utvářelo vědomí současné historické obce v Čechách i na Moravě. Z tohoto důvodu přináleží táborskému muzeu bezesporu i označení lieu de mémoire české historiografie po roce 1945.

Tento text vznikl za finančního přispění Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR v rámci projektu podpory výzkumu a vývoje LNo0A04.

¹⁰¹ Rozhovor s Rudolfem Teclm, 29. 1. 2003.

¹⁰² *Tamtéž.*

Reflection of hussites symposia in the interviews with their participants

Doubravka Olšáková

Three hussites symposia organized in 1978, 1981 and 1983 by Museum of hussite revolutionary movement in Tabor represent one of the classic niche in the Czech historiography 1945-1989. For the research concerning this historical period it seems to be necessary to use above all oral history and its methodology because of lack of the conventional historical sources and materials. This method, however, shows its limits that we have to realise during the interviews with direct participants of this symposia – historians. Here belong self-identification of narrator social identity, group and professional identity and remembering conditions.

Success of hussites symposia is to be found on the crossing of three principal factors. The first one is place – town Tabor that was out of the direct authority surveillance. Working environment in the Museum was over and above stimulated by traditional rivalry between Tábora a České Budějovice. Hussites symposia also run out of the authority attention thanks to the science centralisation in the Czechoslovakia of that period, relative private character of symposia and in a special way also thanks to alibismus central authority bodies in Prague towards actions held out of the capital city. Superior bodies started to handle with symposia held in Tabor not until the moment when – according to theirs assumptions – theirs participants started to make for the official line of Czechoslovak historiography (so called Čornej's triptych, review of the second tome Přehled československých dějin by Rak-Raková).

The composition of working collective in Tabor's Museum in the second half of the 70s played also important part. Its guts was created by new director Miloš Drda and Rudolf Tecl later joint by Jiří Kořalka a František Šmahel, two historians that were since the 31st December 1974 sacked from the Historical Institute of ČSAV. Their reintegration into the Czech historical research plays an important part in the future of this field because of so-called „domino's effect": the first break-through „tabou" around their persons represented also the possibility of their slow integration to the course of events in the Czech historical community.

It was possible to realise the idea of hussites symposia as well as the idea of Husitský Tábora thanks to the „abuse" of officially favoured interpretation of Hussitism as well as thanks to the reinterpretation of tradition that was interpreted in the contraposition to the official interpretation in plural as

traditions (in Czech language the singular is the same as plural: sg. tradice = tradition, pl. tradice = traditions). The fundamentals of Tabor's success however seems to be hidden in a different comprehension of definition concerning the field of self-actualisation in the totalitarian society: the question put by the organizers was not „What is possible?“, but „What is not possible?“.

As for general characteristic the most important contribution of hussites symposia seems to be: 1) high level of proficiency and professionalism at the symposia in comparison to the others conferences; 2) come back to the historical sources; 3) thanks to the hussites symposia the continuity of Czech hussitology was ensured; 4) open discussion; 5) interdisciplinarity; 6) socialization function of symposia in the context of Czech historical community formation; 7) minimum of external factors able to influence symposia. It is important to mention the formation of young historians participating at the symposia in the context of socialization function. We can talk about „generation of Husitský Tábor“ only in the context of „formative experience“, not at all in the context of biological generation. The most important contribution of Husitský Tábor is the creation of high-quality review rubric, interdisciplinarity and integration of the authors so-called grey zone.

It was also possible to thematize topics man kept „thematically“ silent. It is above all the cooperation of historians connected with the hussites symposia with State Security. Another mentioned topic also never clearly brought out, it is the elder generation conciliation with younger historians concerning the conciliation with their own past.

Realised interviews showed that the course of events around Tabor's Museum in the 70s and 80s of the 20th century in a very important way influenced and formed the historical community consciousness in Bohemia and Moravia. On this account we can consider the Tabor's Museum as lieu de mémoire of the Czech historiography after 1945.

Husitský Tábor a archeologie

Miloš Drda

Svůj příspěvek nepovažuji ani tak za referát, jako spíše za diskusi doplnění komplexního pohledu na sborník Husitský Tábor. Od samého začátku jsme se snažili vytvořit z Husitského Tábora sborník víceoborový zejména s určitým důrazem na dějiny hmotné kultury. To sice není příliš obvyklé u časopisů historických, nicméně u muzejních zcela běžné. Přesto však o určitou specifiku v tomto případě jde. V regionu Táborska se nachází dosti slušná koncentrace lokalit, které mají bezprostřední vztah k husitskému hnutí, či snad výstižněji řečeno, jde o místa, na nichž se česká reformace do značné míry tvořila. Je to v prvé řadě legendární trojice Kozí hrádek, Sezimovo Ústí a Tábor, která svými dílem náhodnými, dílem cílenými a zatím jen částečně publikovanými nálezy, obsadila podstatnou část staršího fondu naší sbírky středověké archeologie. Pak je to řada dalších lokalit zaniklých v souvislosti s husitskými válkami. Zaniklé osady, zaniklé tvrze.

Jak vypadala archeologická situace na těchto lokalitách v době vzniku Husitského Tábora? Kromě nenávratně zničených nálezových okolností na Kozím hrádku¹ velice slibně. Systematický archeologický výzkum Sezimova Ústí běžel na plné obrátky.² Slibnou perspektivu nabízel rozvíjející se výzkum

¹ Z poměrně rozsáhlých výkopů amatérského archeologa Josefa Švehly na Kozím hrádku se nezachovala téměř žádná dokumentace. Výsledky těchto výkopů jsou ve velice stručném přehledu dostupné v následujících titulech: J. ŠVEHLA, *Kozí hrádek*, Tábor 1915; TÝŽ, *Kozí*, Tábor 1920; TÝŽ, *Kdy zašel Kozí hrádek?*, JSH 2, 1929, s. 13-17. Ani Švehlovy informace o jeho výkopech v Sezimově Ústí nejsou podrobnější: J. ŠVEHLA, *Z českých Pompejí*, Tábor 1900; TÝŽ, *Nádobí kuchyně a stolu staročeského*, Tábor 1901; TÝŽ, *Ústí Sezimovo*, Knihovnička Jiskry 1907; TÝŽ, *Oblasy z Ústí Sezimova v nejstarší gruntovní knize tábořské z let 1432 - 1450*, JSH I, 1928, s. 80-84, 120-124; TÝŽ, *Výzkumné práce v Ústí Sezimově*, JSH 2, 1929, s. 95-96.

² M. RICHTER - Z. SMETÁNKA - L. ŠPAČEK, *Výzkum v Sezimově Ústí v r. 1962 a 1963*, AR XVI, 1964, s. 691-715; M. RICHTER - L. HRDLIČKA, *Výzkum v Sezimově Ústí v r. 1964*, AR 17, 1965, s. 648, 655-658; M. RICHTER, *Některé výsledky a problémy výzkumu v Sezimově Ústí*, AR 19, s. 712-717; TÝŽ, *Výzkum v Sezimově Ústí v letech 1966 - 1968*, AR 21, 1969, s. 712-717, 768-782; TÝŽ, *Archeologický výzkum v Sezimově Ústí*, in: Tábor, Sborník k 550. výročí vzniku města, Tábor 1970, s. 23-42; TÝŽ, *Der archäologische Beitrag zur Kleinstadtforschung in Böhmen*, in: editor, *Vor- und Frühformen der europäischen Stadt im Mittelalter 2*, Göttingen 1974, s. 239-257; TÝŽ, *Středověká keramika ze Sezimova Ústí*, České Budějovice 1978.

Tábora³ i zajišťovací výzkumy zaniklých osad⁴. Všechno nasvědčovalo tomu, že výsledky archeologie mohou během určité doby výrazným způsobem obohatit náš pohled na každodenní život husitské doby a dílčím způsobem přispět i k řešení některých otázek přesahujících rámec hmotné kultury.⁵

Prvním úkolem Husitského Tábora bylo vyrovnat se se starým fondem nálezů. Jelikož keramika ze zmíněné trojice lokalit a kovový inventář z Kozího hrádku byly publikovány na jiném místě,⁶ šlo zejména o rozsáhlý soubor železných artefaktů vykopaných převážně amatérským archeologem Josefem Švehlou v Sezimově Ústí. To také bylo náplní hned prvního článku nového sborníku.⁷

V roce vzniku Husitského Tábora a zároveň stého výročí táborského muzea jednalo v Táboře husitologické sympozium na téma Husitský Tábore v českých dějinách, jehož referáty vyšly o rok později ve 2. čísle našeho sborníku. Dva z nich se týkaly archeologie. Zhodnocení dosavadních výsledků výzkumu v Sezimově Ústí přednesl Miroslav Richter⁸, o počátcích výzkumu táborského hovořil autor tohoto příspěvku⁹.

Vzhledem k rozpracovanosti výzkumu na několika táborských lokalitách archeologické příspěvky ve třech dalších číslech sborníku chybí. Do určité míry je nahrazuje v koncepci Husitského Tábora stavebněhistorický příspěvek Jana Muka o hradu Hradišti v čísle 5/1982.¹⁰

Následující dvojčíslo z roku 1984 pak už mohlo přinést dvě rozsáhlejší studie o hmotné kultuře středověkých vesnic na Táborsku od Rudolfa Krajíce¹¹ a o urbanistické tradici v zástavbě Husitského Tábora od Miloše Drdy¹².

3 M. DRDA, *Archeologický výzkum Tábora 1974 - 1977*, Dokumentační řada Tábore, Praha 1978.

4 Z. SMETÁNKÁ, *Povrchový průzkum zaniklých osad v okolí Sezimova Ústí*, AR XVII, 1965, s. 668-674; TÝŽ, *Problematika studia venkovského osídlení v okolí Sezimova Ústí*, AR XIX, 1967, s. 717-719; TÝŽ, *Archeologický výzkum zaniklých osad na Táborsku*, in: Tábore, Sborník k 550. výročí vzniku města, s. 39-42.

5 M. DRDA - R. TECL, *K předhusitskému osídlení Tábora*, ČSČH 26, 1978, s. 740-764.

6 K. REICHERTOVÁ, *Středověká keramika ze Sezimova Ústí, Tábora a Kozího hrádku*, ASM III, Praha 1965; M. DRDA, *Archeologické nálezy z Kozího hrádku*, AR XXX, 1978, s. 394-407, 480.

7 M. DRDA, *Soubor nálezů ze Sezimova Ústí*, HT I, 1978, s. 7-44.

8 M. RICHTER, *Archeologický výzkum Sezimova Ústí (Výtah z referátu)*, HT 2, 1979, s. 61-62.

9 M. DRDA, *Archeologický výzkum Tábora*, HT 2, 1969, s. 63-68.

10 J. MUK, *Táborský hrad Hradiště ve středověku*, HT 5, 1982, s. 165-176.

11 R. KRAJÍČ, *Současný stav poznání hmotné kultury středověké vesnice na Táborsku*, HT 6-7, 1983 - 1984, s. 47-82.

12 M. DRDA, *Urbanistická tradice v zástavbě středověkého Tábora*, HT 6-7, 1983 - 1984, s. 7-46.

Až v roce 1991, s velkým osmiletým opožděním se na stránky Husitského Tábora dostaly referáty 5. tématického okruhu Třetího husitologického symposia v Táboře z roku 1983, jehož tématem byl dům předhusitského a husitského období. Shodou nepříznivých okolností archeologické příspěvky v tomto skutečně víceborovém čísle chybí.

Mám-li tedy zhodnotit přínos Husitského Tábora pro archeologii, musím se zastavit u dvou aspektů. Předně je to prezentace současného stavu poznání života na středověkých vesnicích Táborska, a to těch, jejichž obyvatelé se s velkou pravděpodobností účastnili budování husitské pevnosti na ostrožně mezi Lužnicí a Tismenickým potokem, těch, které s velkou pravděpodobností zanikly tak, jako Sezimovo Ústí v důsledku odchodu obyvatel na Tábor, případně jiným způsobem v průběhu husitských válek.

Druhý aspekt se týká vlastního města Tábora. Sborník zveřejnil první velký soubor dokladů o existenci předhusitského města Hradiště a prokazatelné urbanistické návaznosti husitské pevnosti, pozdně středověkého a raně novověkého města a tím pádem historického jádra města současného na lokaci 13. století.

Archeologie je jeden z mála historických oborů, ne-li jediný, který každoročně přináší kvantum nových pramenů. V naprosté většině se sice týkají hmotné kultury, přesto se v nich tu a tam najde takový, jehož vypovídací schopnosti jsou daleko širší. Pak si ovšem archeolog obvykle nevystačí sám a musí se obrátit na své kolegy s více či méně příbuzných nebo i úplně odlišných vědeckých disciplin. Říkám to z toho důvodu, že jsme s kolegou Krajícem nedávno takový nález zpracovávali a za to, co se z něho podařilo vytáhnout, vdčíme opravdu velké řadě odborníků z nejrůznějších společenských i přírodovědných oborů, tedy interdisciplinární spolupráci s velkým „I“. Jde o tzv. Husův hrneček publikovaný v suplementu HT.¹³ Asi takto bych si představoval perspektivu archeologie ve sborníku Husitský Tábor.

¹³ M. DRDA – R. KRAJÍC, *Tzv. Husův hrneček – originál nebo dokonalý padělek?*, in: M. Drda – F. J. Holeček – Z. Vybíral (edd.), *Jan Hus na přelomu tisíciletí*, HT supplementum 1, Tábor 2001, s. 505-601.

Husitský Tábor und Archäologie

Miloš Drda

Der Sammelband Husitský Tábor sollte von Anfang an interdisziplinär konzipiert werden und angesichts der Tatsache, dass viele Lokalitäten mit enger Beziehung zur hussitischen Revolution im Gebiet von Tábor konzentriert sind, sollte Archäologie eine bedeutende Stelle einnehmen. Nach dem Ausgleichen der Schuld den alten Funden aus dem Museum in Tábor gegenüber, lösten Archäologen auf den Seiten des Sammelbands vor allem die Fragen der Kontinuität und der gegenseitigen Beziehung der vorhussitischen Stadt Hradiště und der hussitischen Gründung und weiter auch Fragen des Alltags der in der Umgebung vorkommenden sog. hussitischen Siedlungen. Unter der vorbildlichen interdisziplinären Zusammenarbeit ganzer Reihe der sowohl philosophischen als auch naturwissenschaftlichen Fächer wurde ein alter archäologischer Fund aus Sezimovo Ústí, das sog. Hus-Töpfchen im Supplementum I analysiert, das zu den ältesten erhaltenen mit der mittelalterlichen Heresien verbundenen liturgischen Gegenständen gehört.

České dějiny 19. století na stránkách Husitského Tábora

Jiří Rak

Úkol zhodnotit celkově studie a obsáhlé recenze, které byly na stránkách Husitského Tábora (dále jen HT) věnovány problematice dějin 19. století, byl a je pro mne obtížný. Jako aktivní účastník tábořských sympozií a přispěvatel tábořského sborníku, mohu jen těžko podat vyvážený a objektivní obraz. Pohled do auditoria jubilejní konference, kde sedělo tolik známých tváří mi pak vnukl nápad, že se v jistém smyslu jedná o „setkání veteránů“ a rozhodl jsem se tedy také svůj příspěvek pojmut jako „povídku vysloužilcovu“, řečeno slovy Svatopluka Čecha.

Tábor byl v prvé řadě pro mne a jistě i pro mnohé z dalších příslušníků naší generace vlastně prvním impulsem k zájmu o dějiny 19. století. Tady je ovšem nutné připomenout některé skutečnosti, které našim mladším kolegům budou – Bohu díky – znít již jen jako vypravování z jiného světa. Dále je třeba ještě úvodem upozornit, že v následujících řádcích se bude opakovat často jedno jméno – ale jinak to nejde. Mluvit o studiu dějin 19. století, jak se odráželo v tábořských sympoziích a v HT, totiž znamená mluvit také o Jiřím Kořalkovi.

Ke správnému pochopení významu, který měl HT pro české dějepisce 19. století, je nutné se alespoň zkratkovitě zmínit o stavu, který na tomto poli panoval v době počátků tábořských konferencí a vydávání sborníku. Naše generace totiž vyrůstala v určité nechuti k moderním dějinám a ve slušné společnosti studentů historie bylo „salonfähig“ zabývat se spíše staršími obdobími, nejlépe středověkem. Bylo to logické, studium dějin vzdálených století přece jenom nebylo vystaveno tak ostrým ideologickým tlakům jako historie novějších dob, mnohdy ještě bezprostředně spjatých s tehdejší současností.

Deformacím tak podléhal i výklad dějin 19. věku – pozornost se soustřeďovala na dějiny dělnického hnutí nahlíženého jenom jako předehra k pozdějším dějinám hnutí socialistického a komunistického. Z toho vyplývala naše nechuť i k beletristické tvorbě tohoto období. Naše generace ještě na základních školách zažila poslední dozvuky „jiráskovské akce“, která nám tohoto autora na dlouhá léta spolehlivě odcizila a totéž lze říci i o ostatní povinné školní četbě, podávané v bezduchých interpretacích. Babička Boženy Němcové, několik naučených básniček z Nerudy a neúplná faktografie, to bylo všechno, co zbylo ve hlavách po maturitě z češtiny. Podobně neutěšený stav panoval i v dějinách výtvarného

umění. Studium akademismu či historismu nebylo příliš podporováno, protože tyto směry byly považovány za projevy úpadkové buržoazní kultury. Milosti se dostalo pouze Mikoláši Alšovi a Josefu Mánesovi jako vlasteneckým umělcům spjatým s prostým lidem. Také odborní kunsthistorikové se ale od klasicismu vrhali rovnou na modernu; oficiální výklad dějin výtvarného umění 19. století se tak omezil na zmínku o pokleslém buržoasním vkusu (jeho představitelem byl v nejedlovském pojetí zejména František Ladislav Rieger). Totéž platí i o hudbě, z koncertních pódíí kromě protěžovaného Bedřicha Smetany zněla již i díla A. Dvořáka, ale také selektivně. Např. oslavovaný Smetana napsal jedinou symfonii a ta se nehrála a ani se o ní příliš nemluvilo, protože ji autor věnoval oslavě sňatku císaře Františka Josefa I. s Alžbětou Bavorskou a na několika jejích místech cituje císařskou hymnu. Pokud byl zmiňován širší dobový kontext české kultury, byl výsledný obraz opět schématický. Podle tradovaných klíše buržoazie představitele skutečně národního umění odmítala, protože se obávala revolučního obsahu jejich tvorby, ale lid jim rozuměl a miloval je. Politické dějiny (opět s obligátní nálepkou politiky „buržoasní“) se v oficiálním výkladu změnily v nudný přehled nepochopitelných událostí s podivnými názvy jako fundamentálky, punktace, deklaranti apod. Mezníkem bylo až založení sociální demokracie chápané jako předchůdkyně strany komunistické. Cestu k vlastnímu obrazu moderních dějin jsme si tak většinou nacházeli sami a cesty byly různé – nepředpojatá četba některého z klasických autorů, objevení starého výtisku autorů v současnosti nevydávaných apod. Prostě každý začínal tušit, že i v 19. století „to všechno bylo jinak“.

Nelze také zapomínat na to, že čas od roku 1948 (s krátkou přestávkou kolem roku 1968) byl ve vědě i v kultuře dobou „úhybných manévřů“. Dodnes o tom svědčí doslovy a předmluvy k některým knihám, v nichž byl ten který autor a jeho dílo představováno z „pokrokového hlediska“, detektivky „nastavovaly zrcadlo upadající buržoasní společnosti“. Mnohé historické osobnosti se tak měnily přímo v revolucionáře, aby bylo umožněno vydání jejich díla nebo monografie jim věnované.

Také v HT se výzkum dějin 19. století zpočátku odehrával pod označením „husitské tradice“. V dobovém kontextu to byl samozřejmě šikovný tah. V rámci tohoto vymezení bylo totiž možné se zabývat v podstatě čímkoliv. Existuje skutečně jen velmi málo hnutí, politických stran, jednotlivců i významnějších událostí v moderní české historii, které by nějakým způsobem nevzpomínaly husitské minulosti. Je ale třeba upozornit na zdánlivou maličkost. Už plurál „husitské“ použitý v tomto názvu byl tehdy svým způsobem průbojným činem. Do té doby byla totiž pěstována a až do omrzení omílána jen jedna jediná husitská tradice,

většinou s obligátním adjektivem revoluční. Pouhé připomenutí, že historických tradic spjatých s husitstvím bylo a je více (národní, vojenská, náboženská apod.) a ona slavná revoluční (míněna byla samozřejmě revoluce sociální) je jenom jednou z nich, bylo něčím novým a neobvyklým ... Tuto skutečnost připomněl např. Jan Havránek v diskusi na prvním tábořském sympoziu.¹ Tam ostatně zazněla i nádherná ukázka zmíněné dobové scholastiky, kdy Jiří Dvorský marxistickou terminologií obhajoval studium témat, jimž tehdejší oficiální věda nepřála. Jeho krátký příspěvek je pro dobu počátků existence HT natolik charakteristický, že zasluhuje obšírnější citaci. „Projevuje se obava ze starších dějin, aby z nich náhodou nevyniklo něco, co by nás mohlo nějak ohrozit. V jednotlivých případech je to strach z knížete Václava, strach z Karla IV., strach z husitského revolučního hnutí, strach z Komenského, strach z umění 17. a 18. století.“ V dalších větách pak tyto tendence s odkazem na Zdeňka Nejedlého označil za „nemarxistické a politicky nebezpečné“.²

Z bádání o husitských tradicích se postupně vyklubalo studium českého historismu obecně, které pro některé z nás znamenalo nové odborné zaměření. Dnes patří „nachlebeny“ a druhé životy ke standardnímu vybavení většiny historických monografií. Jako excelentní ukázky tohoto přístupu, kdy se proměny hodnocení určité osobnosti nebo události v dalších staletích či desetiletích stávají integrální součástí vědecké interpretace, stačí připomenout z oblasti starších dějin Vlnasův životopis Evžena Savojského³ a bitvu u Zborova od Jana Galandauera⁴.

Vraťme se ale k obrazu husitských tradic v užším slova smyslu a ke způsobu jejich studia, jak byl publikován na stránkách HT. Aby bylo možno přínos HT správně zhodnotit je ovšem třeba se nejprve zabývat otázkou, jaké byly dosavadní znalosti dané problematiky. Základním dílem je bohatý sběr materiálu obsažený v třídílném kompendiu Arnošta Krause Husitství v literatuře, zejména německé,⁵ Urbánkova útlá knížka o Žižkovi v české tradici,⁶ a některé stati v jubilejních sbornících Husově⁷

1 HT 2, 1979, s. 145-146.

2 HT 2, 1979, s. 145.

3 Vít VLNAS, *Princ Evžen Savojský. Život a sláva barokního válečníka*, Praha - Litomyšl 2001. Princově posmrtné slávě jsou věnovány strany 649-776.

4 Jan GALANDAUER, 2. 7. 1917. Bitva u Zborova. Česká legenda. Praha 2002. Proměny zborovské legendy jsou zde líčeny na stranách 79-149.

5 Arnošt KRAUS, *Husitství v literatuře, zejména německé, I-III*, Praha 1917 - 1924. Největšímu období je věnován díl III: Husitství v literatuře devatenáctého století.

6 Rudolf URBÁNEK, *Žižka v památkách a úctě lidu českého*, Brno 1924.

7 Kamil KROFTA - Jan HANUŠ - František X. ŠALDA - Václav V. ŠTECH - Josef HOLEČEK, *Mistr Jan Hus v životě a památkách českého lidu*, Praha 1915.

a Žižkově⁸, nemluvě o drobnějších časopiseckých příspěvcích. Po druhé světové válce se dílem určujícím na dlouhou dobu základní směry studia stal propagandistická brožurka Zdeňka Nejedlého představující komunistickou stranu jako jediného legitimního dědice velkých tradic českého národa.⁹ Z jeho tezí potom v padesátých letech vycházely i monografie Františka Kavky¹⁰ a Milana Machovce¹¹.

Studium husitských tradic a jejich významu v moderních českých dějinách bylo ale selektivním přístupem k látce zatíženo už od přelomu 19. a 20. století, tehdy ovšem bylo při výběru rozhodující hledisko nacionální. Tehdy vytvořené schéma vyhlíželo zhruba následovně: Vlastenecky smýšlející čeští autoři se od počátku 19. století postupně seznamovali s husitstvím, jehož obraz byl v uplynulém období zdeformován nenávisným přístupem protireformace. Především jezuité se snažili vymýtit vzpomínku na hrdinské období českého národa, která ale i nadále žila v prostředí prostého lidu. Na konci 18. století čeští osvícenští učenci začali s nezaujatým studiem, které s husitského odkazu sňali kletbu kacířství. Na ně navázaly nastupující obrozenecké generace a k očištěnému pohledu na husitské hnutí ještě přistoupilo jejich horoucí národní cítění; tento proces pak vyvrcholil velkým vědeckým i upřímně vlastenecky pojatým dílem Františka Palackého. Podle tohoto schématu vlastně každý český autor tak, jak se postupně seznamoval s husitskými dějinami, projevoval stoupající národní entuziasmus a naopak. I národnostně indiferentní člověk byl mnohdy husitskými reminiscencemi přiveden na správnou vlasteneckou cestu a naopak. Nepřátelé českého národa se snažili vzpomínku na první polovinu 15. století potlačit nebo vykreslit v černých barvách. S nacionální koncepcí husitského hnutí souvisela i fikce jednotného národa vedeného Janem Žižkou bojující proti nepřátelským útokům. Lipanská bitva je v této souvislosti naprosto jednoznačně národní pohromou. Jestliže vědecké husitologické bádání takřka vůbec nestudovalo dějiny české katolické strany, platí to v oblasti husitských tradic dvojnásob o barokních oslavách husitských porážek a vůbec o všech pozdějších odsudcích husitské minulosti. Pokud byly tyto jevy na stránkách českých knih zmiňovány, tak většinou jenom jako odstrašující příklad národního renegátství.¹²

8 Rudolf URBÁNEK (ed.), *Sborník Žižkáv*, Praha 1924.

9 Zdeněk NEJEDLÝ, *Komunisté dědici velkých tradic českého národa*, Praha 1947.

10 František KAVKA, *Husitská revoluční tradice*, Praha 1953.

11 Milan MACHOVEC, *Husovo učení a význam v tradici českého národa*, Praha 1953.

12 Obecně viz Jiří RAK, *Bývali Čechové... České historické mýty a stereotypy*, Jinočany 1994. Speciálně k problematice historických proměn obrazu a hodnocení bitvy u Lipan srov. Petr ČORNEJ, *Lipanské ozvěny*, Jinočany 1995.

Nacionální interpretace zůstala zachována i v druhé polovině 20. století, socialističtí autoři ji pouze obohatili o prvek revoluční. Podle těchto názorů v revoluci roku 1848 česká buržoasie (a za její mluvčí byla přece pokládána většina českých obrozeneckých autorů) opustila své původní pokrokové postoje a před strachem ze sociální revoluce přešla na reakční pozice, což se v ideologické sféře projevilo i dezinterpretací revolučního odkazu husitství. Vztah k husitskému odkazu se pak stává kritériem pokrokovosti či zpátečnictví té které osobnosti. Problémem pro marxistické historiky zůstával po roce 1948 František Palacký, v jehož koncepci českých dějin představovalo husitství klíčovou epochu. Palackého navíc rozhodně nebylo možné řadit k revolučně smýšlejícím politikům českého 19. století. Východisko bylo nalezeno v rozštěpení osobnosti a díla „Otcе národa“ na jeho činnost historickou a politickou. František Palacký byl historikem „objektivně pokrokovým“ a to na vzdory svým subjektivním postojům a názorům. Právě na progresivní stránku Palackého díla tak mohlo navázat pokrokové a marxistické dějepiscectví.¹³ Stejně jako v době pobělohorského „Těma“ i v 19. a první polovině 20. století žije husitská tradice ve své revoluční podobě v lidovém prostředí navzdory pokusům „reakčních“ historiků o její diskreditaci. V této souvislosti bylo demonizováno zejména dílo Josefa Pekaře. Proti němu byl jako strážce správného chápání husitské tradice oslavován Alois Jirásek. Tak v kostce vypadalo v padesátých letech takřka kanonizované pojetí vývoje husitské tradice posvěcené ještě rituálně citovanými výroky Klementa Gottwalda o únoru 1948, který porazil novodobou panskou jednotu a zabránil opakování lipanské katastrofy. Tyto a podobné téze se samozřejmě šířily i v projevech nižších činitelů, v literatuře a v kinematografii.

Teprve na tomto pozadí vynikne způsob prezentace výzkumu novodobých husitských tradic na stránkách HT, který si všímal i témat dosud opomíjených nebo dokonce zapovídaných. Tak např. Miloslav Bělohávek zaměřil svou pozornost na plzeňskou protireformační tradici oslav vítězné obrany města proti husitským vojskům¹⁴ a na něj navázal Jiří Tywoniak diskusním příspěvkem věnovaným obdobnému svátku připomínajícímu záchranu Sedlčan před Žižkou¹⁵.

¹³ Zajímavá problematika marxistické adaptace staré liberálně nacionální historické koncepce českých dějin není v naší literatuře dosud zpracována. Viz Maciej GÓRNY, *Miedzy Marksem a Palackým*. Historiografia w komunistycznej Czechoslowacji, Warszawa 2001.

¹⁴ Miloslav BĚLOHLÁVEK, *Antibusitská tradice v Plzni a boj proti ní (Nový svátek)*, HT 4, 1981, s. 197-202.

¹⁵ *Tamtéž* s. 239-240.

Něčím dosud nemyslitelným byla také Havránkova studie o nacionálně podmíněném pohledu na husitství očima českých Němců.¹⁶ Autorovi se v ní podařilo názorně ukázat, že německý negativní obraz husitství je vlastně jen replikou obrazu českého, která ovšem byla vybavena odlišnými hodnotovými znaménky. Průkopnickým činem byl ještě v polovině osmdesátých letech pouhý zájem o dějiny Němců v Čechách (pokud samozřejmě nešlo o propagandistické články, které neměly s historickou vědou nic společného), natož poukaz na vnitřní příbuznost obou nacionalismů.

Úplně nový pohled na politické aspekty rodící se české národní ideologie 19. století podaly samozřejmě rozsáhlé materiálové stati Jiřího Kořalky, z nichž vyrůstala jeho monografie o Františkovi Palackém.¹⁷ Tyto práce již v mnoha ohledech přesahují obzor byt široce pojímaných husitských tradic, mění pohled na politickou stránku českého (zdánlivě jen literárního a historizujícího) národního hnutí předběžné epochy a do nového světla staví i česko - německý spor kulminující během české revoluce roku 1848. Jiří Kořalka ostatně i na jiných místech záslužně překračoval hranice převládajícího bohocentristu české historiografie, když právě na příkladu husitských tradic poukazoval na mezinárodní rozměr husitských reminiscencí, na jejich fungování v Německu (např. na rozdíly mezi katolickými a protestantskými zeměmi) apod.¹⁸

Od husitských tradic autoři publikující v HT logicky přešli k výzkumu historických tradic jako takových a historismu vůbec. Tradice (a historická paměť obecně) zde byly zkoumány jako svébytný historický fenomén, a to nejen z hlediska svého obsahu (jako tomu bývalo v případě uměleckých děl s historickými náměty při obvyklém srovnávání „Dichtung und Wahrheit“). O této problematice pojednával např. diskusní příspěvek Jaroslava Kolára na II. husitologickém sympoziu v roce 1980.¹⁹ Postupem času se pak objevily i ryze teoreticky pojaté články zaměřené na obecné otázky historického vědomí a jeho významu v dějinách moderních národních hnutí.²⁰

¹⁶ Jan HAVRÁNEK, *Husitství očima Němců z českých zemí v 19. a první polovině 20. století*, HT 8, 1985, s. 239-246.

¹⁷ Jiří KOŘALKA, *Bavorská a saská korespondence Františka Palackého 1836 - 1846*, HT 5, 1982, s. 209-252; *Palacký a Frankfurt 1840 - 1860: husitské bádání a politická praxe*, HT 6-7, 1983 - 1984, s. 239-260; *Evropský zájem o husitství a František Palacký (do roku 1848)*, HT 8, 1985, s. 207-238; *Palacký, Sybel a počátky Historische Zeitschrift*, HT 9, 1987, s. 199-248.

¹⁸ Viz bibliografický soupis v publikaci *Český historik Jiří Kořalka*. Tisk k šedesátým narozeninám (* 7. 2. 1931), Tábor 1991.

¹⁹ HT 4, 1981, s. 243-244.

²⁰ Např. Miroslav HROCH, *Několik poznámek k problému: historické vědomí a zájem rodícího se národa*, HT 8, 1985, s. 185-194.

Výrazným způsobem se přínos HT české historiografii projevil také v jeho recenzní rubrice nesoucí tradičně znějící název *Obzor literatury*. Tato část táborského sborníku by si zasloužila speciální pozornost v komparaci s obdobnými rubrikami ostatních tehdejších historických časopisů. Srovnání titulů zde uváděných nebo naopak ignorovaných, případně srovnání hodnotících soudů různých autorů při posuzování stejných nebo příbuzných prací, by asi nejlépe vymezilo postavení HT v kontextu české resp. československé historiografie 70. a 80. let. Jsem přesvědčen, že taková srovnávací studie by především ukázala, že v HT vycházely skutečně odborné recenze, kde pochvala i výtky vycházely z věcných vědeckých stanovisek a nikoliv z ideologických klišé, případně z politické situace autora. Mnohé zde publikované posudky jsou dodnes nutným doplňkem ke studiu recenzovaných prací. Jako příklad lze uvést třeba Kořalkovo doplnění výčtu článků Jana Erazima Vocela v Augsburgers Allgemeine Zeitung, jak je podal v recenzi Sklenářovy knihy o zakladateli české archeologie.²¹ Tato recenze stejně jako posuzovaná kniha je ostatně příznačná pro postupně se měnící poměry osmdesátých let – i když jsme tuto změnu tenkrát ještě možná všichni nechápali. Monografie o konzervativním Janu E. Vocelovi totiž vyšla v ediční řadě Melantrichu, která svým názvem připomínala ještě padesátá léta: „Odkazy pokrokových osobností naší minulosti“. Jiří Kořalka tento posun ve svém posudku zdůraznil i zpochybněním dosud tak hojně užívané nálepky konzervativců pro „všechno, co je v revolučním roce 1848 napravo od maloburžoasní a proletářské demokracie“.

Samozřejmostí vyplývající z charakteru HT bylo, že se zde objevovaly recenze prací i těch domácích badatelů, kterými se oficiální dějepiscectví odmítalo zabývat. Příkladem za mnohé může být Otto Urban, jehož zásadní monografie o české společnosti 19. století akademický ČsČH důsledně ignoroval.²² Jiří Kořalka také systematicky informoval o nové produkci evropské (především západoněmecké a rakouské), ale i zámořské historiografie. Tábořský *Obzor literatury* se tak v době ztížených mezinárodních styků a spolupráce stával důležitým informačním zdrojem o stavu současné historické vědy. Pro oblast dějin 19. století to byly např. zprávy o metodických podnětech, vycházejících z okruhu časopisu *Geschichte und Gesellschaft*.²³

²¹ HT 5, 1982, s. 356-357. (Karel SKLENÁŘ, *Jan Erazim Vocel, zakladatel české archeologie*, Praha 1981)

²² Zde ji obšírně recenzoval Jiří Kořalka v HT 6-7, 1983 - 1984, s. 536-538.

²³ Jiří KOŘALKA, *Metodické podněty západoněmecké „historické sociální vědy“ a čtvrtletníku *Geschichte und Gesellschaft**, HT 6-7, 1983 - 1984, s. 523-526.

Svůj odraz našlo v recenzní rubrice i výše zmíněné rozšiřování tematického záběru příspěvků zabývajících se nejprve jen husitskými tradicemi v nejlustnější slova smyslu. Původní oddíl „husitské tradice“ byl později podrobněji členěn na „národ a historické vědomí“, „národ a historismus“ apod.

Určítým nedostatkem, který lze v jinak širokém zájmu HT o 19. století najít, je poměrně malá pozornost věnovaná dějinám umění a kulturní problematice vůbec; jednoznačně zde dominuje zaměření na politické dějiny. Kultura přitom v moderních českých dějinách mnohokrát plnila jiné funkce, než bylo jen uspokojování estetických potřeb veřejnosti, o dílech čerpající náměty z husitského období platí toto konstatování dvojnásob. Některé recenze se dotýkaly prací o historickém románu a z relevantních autorů pochopitelně Aloise Jiráka. Z jirákových recenzí je pak třeba zvláště vyzdvihnout příspěvek Petra Čorneje, který zde referoval o zásadní stati Alexandra Sticha (vydané ve Vídni pod jménem Miloslav Toušek) o Jirákově pojetí baroka. Stichova studie byla významná tím, že totálně vyvracela v té době ještě takřka povinnou interpretaci Zdeňka Nejedlého, který prezentoval Jiráka jako jednostranného obdivovatele husitství a zásadního odpůrce „Temna“ doby pobělohorské).

Bohužel takřka úplně opominuto bylo v HT výtvarné umění. Čestnou výjimkou pro celé dlouhé 19. století je vlastně jen stať Zdeňka Hojdy o Šalounově Husově pomníku v Praze.²⁴ Pro úplnost uvedme, že některými aspekty výtvarného zpracování husitské tematiky se v několika příspěvcích zabýval Petr Brátka.²⁵ Oba jmenovaní se také snažili svou recenzní činností pokrýt alespoň domácí a částečně, pokud to bylo v jejich silách, i dostupnou zahraniční literaturu týkající se historické malby a příbuzných oborů.

Stejně jako v medievistice představovala první éra HT i v oblasti výzkumu českých dějin 19. století významný předěl. Příspěvky zde vycházející formulovaly nové pohledy nejenom na husitské tradice jako takové, ale i na celou problematiku historismu a jeho významu pro dobovou národní ideologii i politiku. Jestliže k tomu přičteme i skutečnost, že HT zejména také svými recenzemi úspěšně prolamoval mezinárodní izolovanost tehdejší české historiografie, je jasné, že táborový sborník podstatně přispěl k rehabilitaci studia české společnosti před první světovou válkou. Jeho iniciátorům a redaktorům za to patří dík.

²⁴ Zdeněk HOJDA, *Filozoficko – dějinné představy Ladislava Šalouna a pomník Mistra Jana Husa na Staroměstském náměstí*, HT 4, 1981, s. 209-214.

²⁵ Např. Petr BRÁTKA, *Husitské motivy na československých poštovních známkách 1918 – 1978*, HT 3, 1980, s. 127-135; TÝŽ, *Výtvarné řešení Národního památníku na Žižkově*, HT 4, 1981, s. 233-238.

Tschechische Geschichte des 19. Jahrhunderts auf den Seiten des Sammelbandes Husitský Tábor

Jiří Rak

Die Forschung der neuen Geschichte stand in den 50er Jahren und in der Zeit der sog. Normalisation unter noch größerem ideologischem Druck als die Forschung der älteren historischen Epochen. Erlaubt wurde nur die Geschichte der Arbeiterbewegung, die in die Gestalt des Vorläufers des Sozialismus und Kommunismus degradiert wurde. Die sog. „nationale Wiedergeburt“ wurde pflichtig im Geiste von Zdeněk Nejedlý als seltsame Symbiose des Nationalismus und der Bemühungen der näher nicht spezifizierten „Volksschichten“ um soziale Emanzipation interpretiert und die mit dem Klebezettel „bourgeoise“ markierte politische Geschichte bechränkte sich nur auf die Aufzählung der Grundereignisse. Ähnliche Verhältnisse herrschten auch im Bereich der Kunstgeschichte. Was die eigene hussitische Tradition betrifft, war nur die Interpretation des Hussitentums als sozialer Revolution zulässig.

Dank Husitský Tábor und persönlich Jiří Kořalka, mit dessen Namen ist die Problematik des 19. Jahrhunderts auf den Seiten dieses Periodikums unwegdenkbar verbunden, begann sich die Situation allmählich zum Besseren zu ändern. Von Bedeutung war schon die Einführung des Plurals „husitské tradice“ (hussitische Traditionen) selbst. So erschienen auch nationale, religiöse und andere Traditionen im Mittelpunkt der Aufmerksamkeit, einschließlich der bisher ganz unterlassenen katholischen historischen Traditionen, die mit den Feiern des Sieges über die hussitischen Heeren verbunden wurden. Auch die Rezensionenrubrik, in der auch die von der damaligen offiziellen Historiographie ignorierten ausländischen Arbeiten bewertet wurden, war außerordentlich wichtig. Von der im engen Sinne aufgefassten hussitischen Tradition überging Husitský Tábor zum Studium der historischen Traditionen und des Historismus im allgemeinen Maßstab und auch dank dieser Praxis gehört das sog. „zweite Leben“ heute zur Standardausstattung der meisten Monographien.

Právě minulé století na stránkách Husitského Tábora

Jiří Pokorný

Všichni účastníci symposia mluvili o tom, čím HT vynikal nad všemi tehdejšími odbornými časopisy nebo tedy alespoň většinou tehdejší produkce. Moje role byla mnohem těžší. HT se zaměřoval přirozeně na husitství jako takové, jeho předpoklady či doznívání v 15. a 16. století a – v tom skutečně neměl konkurenci. Totéž platí o husitských tradicích v 19. století. V obou případech zaslouží HT velkou pochvalu. To, co na stránkách HT nacházíme k dějinám 20. století, však není zdaleka tak pozoruhodné a zajímavé. Ani nemohlo být. Jestliže v 70. a 80. letech minulého století se dalo – ovšem za udržení patřičných bezpečnostních opatření – mluvit svobodněji o dávnější minulosti (ale už i 19. století!), bylo období 20. století, konkrétněji období, v němž působila komunistická strana či do něhož zasahovala svou prehistorií, sledováno se zvláštní bdělostí a ostražitostí a takové práce byly posuzovány s “nulovou tolerancí”. Přitom příslušné orgány vyžadovaly, aby historie řekla své slovo i k této epoše. Na stránkách HT to vyjádřil např. prof. dr. Bohumír Janoušek, CSc., předseda Krajské mírové rady v Českých Budějovicích: “... v našich pracích musí dělníci, družstevní rolníci a ostatní pracující především nacházet sami sebe, svůj život, proces zápasu za dobytí socialismu, za jeho budování a další rozkvět. Avšak nejen to: rovněž poznávat zdroje, z nichž tento gigantický zápas vzešel...”¹

Jak se dal takový rozpor řešit? Buď se historici rozhodli pro patřičnou úlitbu – a sestavili své práce z citátů anebo na druhé straně zase úplně rezignovali na normální studium a interpretaci pramenů a naplňovali svá pojednání frázelemi či konečně vyklízeli pole těm, kteří zase jinou historii než tu prefabrikovanou, frázovitou psát neuměli, a sami se utíkali do epoch s bezpečnější minulostí. Panuje názor, že v té nedávno minulé době se nepsaly jiné dějiny než dějiny dělnického hnutí. Na první pohled by to tak mohlo vypadat, pokud bychom však chtěli vzít v úvahu jen ty práce, které snesou normální měřítka, zjistili bychom, že je můžeme svázat jen do velmi skromného uzlíčku. Dějiny dělnictva jsou myslím nyní již méně známy než dějiny měšťanstva. Samozřejmě existují i výjimky. Ale – ani v HT jich nebylo mnoho.

¹ Bohumír JANOUŠEK, *Husitská myšlenka v boji za mír a přátelství mezi národy*, HT 4, 1981, s. 19.

Teď se tedy pokusím ukázat, jak to konkrétně vypadalo na stránkách HT. Tento sborník se samozřejmě zaměřoval na husitské tradice, obsáhlejší práci na toto téma, např. o slavení Husova svátku (za první republiky velice významného oficiálního svátku) bychom zde však hledali marně. Jako kuriozitu mohu z oblasti husitských tradic připomenout např. příspěvek vedoucího odboru kultury ONV v Táboře Stanislava Veřtáta o iniciativě Tábora při zřizování Aktivu pro občanské záležitosti v roce 1953.² Jeho vyprávění o tom, jak zanikl Svaz občanů bez vyznání, ale jak byl vzápětí péčí tábořských volnomyšlenkářů nahrazen Aktivem pro občanské záležitosti, nemohlo nepotěšit. Vždyť tento aktiv prosazoval např., aby kříže a kalichy na úmrtních oznámeních byly nahrazovány pochodněmi, symboly pokroku a neuhasínající touhy lidstva po štěstí a klidu, a organizoval skupinové vítání novorozenců do jak zahrada rozkvetlého života. Veřtátovo povídání samozřejmě obsahovalo i některé pozoruhodné informace zřejmě autobiografického charakteru. Méně zajímavé se mi zdály příspěvky Mariána Konečného, Husitská symbolika v politickém životě Československa v letech 1945-1948 (Příspěvek k teoretickým otázkám aktualizace husitství), Miroslava Mudry, Husitství v československé armádní tradici či Stanislava Slavíka, K metodologii výzkumu husitských tradic a jejich uplatňování v Československu v letech 1948-1951.³ Jde o podle mého názoru příspěvky nekonkrétní, frázevitě, neslané, nemastné. Pokusy o formulování teoretických přístupů k problematice tradic mi připadají také jaksi příliši chtěné – mnoha slovy a složitými formulacemi se dokazují známé skutečnosti, jako že autorské poselství může být pochopeno jinak, než jak bylo míněno, v závislosti na zkušenostech a znalostech recipientů apod. Pozoruhodnější byly třeba příspěvky Jiřího Kořalky Pojetí dějin husitství v ideologicko politické argumentaci čs. komunistů v letech 1934-1936 či článek téhož autora ve spolupráci s Jaroslavem Vrbatou, K tradici husitského Tábora v revolučním dělnickém hnutí.⁴ Zde se objevila jinak málo známá, zapomínaná nebo k zapomenutí odsuzovaná jména Karla Kautského, Františka Modráčka a dokonce Závise Kalandry. V prvním citovaném příspěvku udeřilo každého čtenáře do očí, že autor cituje

² Stanislav VEŘTÁT, *Iniciativa Tábora při zřizování Aktivu pro občanské záležitosti v roce 1953*, HT 5, 1982, s. 275-282.

³ Marián KONEČNÝ, *Husitská symbolika v politickém životě Československa v letech 1945-1948* (Příspěvek k teoretickým otázkám aktualizace husitství), HT 8, 1985, s. 247-261; Miroslav MUDRA, *Husitství v československé armádní tradici*, HT 4, 1981, s. 221-225; Stanislav SLAVÍK, *K metodologii výzkumu husitských tradic a jejich uplatňování v Československu v letech 1948-1951*, HT 4, 1981, s. 227-231.

⁴ Stanislav SLAVÍK, *K metodologii výzkumu*, s. 227-231; Jaroslav VRBATA – Jiří KOŘALKA, *K tradici husitského Tábora v revolučním dělnickém hnutí*, HT 2, 1979, s. 129-142.

archivní prameny – v takových případech se jindy většinou vystačilo s citáty z Rudého práva či sebraných spisů nějakého klasika. Nicméně se domnívám, že tyto práce zůstanou ve stínu těch studií, jimiž se Kořalka proslavil.

Za upozornění stojí ovšem studie již uvedeného autora, napsaná společně s Květou Kořalkovou, *Táborská idea sociální rovnosti v české krajanské osadě Zelově v Polsku*.⁵ Zde se objevuje nová tematika, totiž našich krajanů, jejichž osudy patří nepochybně do dějin příslušné země, ale kteří stále souvisejí s našimi dějinami. Podobným tématem se zabývala rovněž sama Květa Kořalková ve článku *Příklad husitů v časopisech československého zahraničního odboje za druhé světové války*.

Celkem sympaticky působí i kratší studie Petra Brátky, věnované projevům husitské tradice v umění 20. století. Jde o práce *Výtvarné řešení Národního památníku na Žižkově*, *Idea husitství v některých aspektech české kultury v letech 1948-1955* či *Husitské motivy na čs. poštovních známkách 1918-1978*.⁶ Brátka si vybíral menší témata a pojednával o nich dost stručně, ale nepochybně s citem a věcně; myslím, že kdyby tehdejší typografické možnosti dovolily připojovat kvalitní obrazovou dokumentaci, celkovému vyznění této práce by to nepochybně prospělo a i jejich poznávací hodnota by se ještě zvýšila. V této oblasti nacházíme jednu skutečně mimořádnou studii, totiž Zdenka Hojdy, *Filosoficko-dějinné představy Ladislava Šalouna a pomník Mistra Jana Husa na Staroměstském náměstí*.⁷ Přiznávám, že dnes, když jsem její jinou verzi četl asi pětkrát, opravoval v korekturách apod., už na mne tak nepůsobí, ale ve své době znamenalo upozornění na skutečnost, jak prostřednictvím jednoho pomníku lze vyjádřit celou koncepci českých dějin, nepochybně nově. Se zájmem jsem si přečetl také menší práci Petra Čorneje *Pojetí husitského Tábora v díle Zdeňka Nejedlého*, v níž autor upozorňuje, jak tento kdysi patentovaný vykladač husitství se touto dobou zabýval na vědecké úrovni pouze před první světovou válkou a jak se jeho názor na ni vyvíjel, resp. jaké favority si volil.⁸ Je však třeba říci, že o této otázce publikoval Čornej již dříve v časopise *Česká literatura*. Jinak pěkná studie Jana Galandauera

⁵ Jiří KOŘALKA – Květa KOŘALKOVÁ, *Táborská idea sociální rovnosti v české krajanské osadě Zelově v Polsku*, HT 3, 1980, s. 93-113; Květa KOŘALKOVÁ, *Příklad husitů v časopisech československého zahraničního odboje za druhé světové války*, HT 6-7, 1983-84, s. 391-410.

⁶ Petr BRÁTKA, *Výtvarné řešení Národního památníku na Žižkově*, HT 4, 1981, s. 233-237; TÝŽ, *Idea husitství v některých aspektech české kultury v letech 1948-1955*, HT 8, 1985, s. 263-270; či TÝŽ, *Husitské motivy na čs. poštovních známkách 1918-1978*, HT 3, 1980, s. 127-136.

⁷ Zdeněk HOJDA, *Filosoficko-dějinné představy Ladislava Šalouna a pomník Mistra Jana Husa na Staroměstském náměstí*, HT 4, 1981, s. 209-214.

⁸ Petr ČORNEJ, *Pojetí husitského Tábora v díle Zdeňka Nejedlého*, HT 2, 1979, s. 119-127.

Poměr Bohumíra Šmerala k náboženské otázce, klerikalismu a husitství přestává jen přepis příslušných pasáží z jeho knihy.⁹

Na závěr jsem si nechal studii, kterou jsem zde opravdu nečekal a která na mne možná právě i proto nejvíc zapůsobila – Zdeněk Jelínek, *Železniční destrukce partyzánské brigády Mistra Jana Husa v jižních Čechách*.¹⁰ Autor střízlivě popisoval jednu destrukční akci včetně problémů, jimiž byla provázena – nedostatečnou připravenost českých partyzánů, nedodržování konspiračních pravidel atd. Neheroizované líčení dlouhého bloudění mrazivými prosincovými nocemi, hledání přístřeší, spolupráce s místním obyvatelstvem, které bylo potom těžce postiženo – ovšem ale také zásluhou místních udavačů, to vše ukazuje složitý obraz našeho odboje proti nacistům a stojí nepochybně za přečtení. Poctivý, bohatě dokumentovaný Jelínkův příspěvek je zároveň svědectvím, že i tehdy se dala psát slušná historie těch nejožehavějších let.

⁹ Jan GALANDAUER, *Poměr Bohumíra Šmerala k náboženské otázce, klerikalismu a husitství*, HT 4, 1981, s. 215-220.

¹⁰ Zdeněk JELÍNEK, *Železniční destrukce partyzánské brigády Mistra Jana Husa v jižních Čechách v prosinci 1944*, HT 5, 1982, s. 253-73.

The last century in black and white in *Hussite Tabor*

Jiří Pokorný

In this article, the author examined contributions devoted to the 20th century which appeared in Hussite Tabor. He first remarked that the political atmosphere at the time Hussite Tabor came out was much less favourable for a study of the most modern history than is usually thought; even history of the proletariat movement was viewed with great suspicion by the authorities in charge and even this area, which could have flourished, was logically neglected.

Because Hussite Tabor was interested in New Age Hussite traditions, 20th century research could have focused on that. Several studies on this topic were indeed written. However, most of them were schematic pieces, bringing neither new perspectives nor new sources. Only a few were on a level comparable to contributions concerning the Middle Ages or 19th century (Čornej's study of the concept of Hussite Tabor in the book by Zdeněk Nejedlý, Hojda's study of Šaloun's memorial to Master Jan Hus, several smaller contributions by Petr Brátka devoted to the interpretation of Hussite traditions in 20th century art). Jiří and Květa Kořalka's study of the Czech compatriots' settlement in Zelov, Poland brought attention to a new issue, that of our fellow countrymen living abroad.

The author considers the best piece of work to be Zdeněk Jelínek's study, Railroad Destruction by the "Master Jan Hus" Partisan Brigade in South Bohemia. The author soberly describes one act of destruction including the problems which accompanied it – lack of preparation of the Czech partisans, failure to abide to conspiracy rules, etc. At the same time, this conclusive, abundantly documented contribution by Jelínek is a testimony that, even then, a decent history of those most delicate years could be written.

Zahraniční ohlasy Husitského Tábora

Jiří Kořalka

Iničiátoři Husitského Tábora v roce 1978 počítali od samého počátku s rozšiřováním sborníku nejen v domácím prostředí, ale i do zahraničí. Několik desítek exemplářů se rozesílalo z Tábora hlavním zahraničním knihovnám, významným vědeckým a univerzitním pracovištím, která se zejména v Rakousku, Německu, Polsku, USA a Kanadě zabývala dějinami českých zemí, a také předním zahraničním husitologům. Knihovně táborského muzea to přineslo cenné publikace v rámci mezinárodní knižní výměny, a především se podařilo mezi zahraničními odborníky a přáteli českých historiků prosadit povědomí o existenci, postupně zvětšovaném rozsahu a narůstající kvalitě Husitského Tábora.

Svědčí o tom sedm závažných recenzí uveřejněných v zahraničních odborných periodikách již v letech 1982-1984. První dvě recenze se zabývaly Husitským Táborem 1 až 3, další dvě recenze se zaměřily na čtyři svazky našeho sborníku, nejzávažnější dvě recenze se zabývaly prvními pěti svazky Husitského Tábora. Sedmá recenze ve svazku amerického periodika, datovaném na titulní straně léty 1983-1984 (ale vydaném skoro o dva roky později), stačila již podrobně rozebrat neobjemnější dvojčíslo 6-7 táborského sborníku, rovněž za léta 1983-1984. K tomuto dvojčíslu se roku 1989 ještě jednou vrátil dílčí recenzí přední časopis západoněmeckých odborníků.

Nejdříve, již roku 1982 a v ústředním orgánu rakouské historiografie, věnovala Husitskému Tábora pozornost vídeňská historička Anna M. Drabek.¹ Zdůraznila úvodem jedinečný význam husitského hnutí z českého i mezinárodního hlediska, připomněla minulost a zaměření činnosti táborského muzea jako vydavatele sborníku a přetiskla německé znění názvů všech základních příspěvků v prvních třech svazcích sborníku. Zvláště se zaměřila na obzor literatury, v němž podle jejího názoru byly oddíly o předpokladech husitství a o husitských tradicích pojaty tak široce, že zde čtenář mohl získat informativní přehled o nejdůležitějších novinkách k celým českým dějinám nebo aspoň k jejich podstatné části, a to o knihách a člancích vydaných nejen v Československu, Polsku, NDR a Sovětském svazu, nýbrž i v Rakousku, západním Německu, USA a Kanadě. Celkově označila vídeňská bohemistka nové periodikum za cenné obohacení odborné historické literatury, ale jako závažný nedostatek mu vytkla chybějící shrnutí

¹ Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung (Wien) 90, 1982, s. 259-460.

článků v cizích jazycích, takže pro převážnou většinu odborných čtenářů ze střední a západní Evropy byly příspěvky ve sborníku prakticky nepoužitelné.

O rok později Josef Bujnoch, opavský rodák a absolvent teologického semináře v Olomouci, který studoval klasickou filologii a historii na německé univerzitě v Praze, později působil jako středoškolský učitel ve vestfálském Münsteru a připravil německý překlad kroniky Vavřince z Březové,² recenzoval první tři svazky Husitského Tábora v nejdůležitějším západoněmeckém časopise pro dějiny východní Evropy.³ Ve svém přehledu se omezil v podstatě na archeologické, historické, literárněvědní a lingvistické příspěvky z období 14. a 15. století. Z prvního svazku Husitského Tábora vyzvedl články o nálezech hmotné kultury ze Sezimova Ústí, Kozího hrádka a Tábora a o historických osudech druhé nejstarší táborské městské knihy. Mezi referáty přednesenými na sympoziu ke stému výročí táborského muzea vyvolalo recenzentovo nadšení (označil je výslovně jako Glanzstück) pojednání Amedea Molnára o táborském písemnictví, zejména o úloze lidového kazatelství a bohoslužebného zpěvu. Podrobnějšího shrnutí obsahu v této recenzi se z druhého svazku dočkaly také příspěvky Jiřího Kejře o vztahu Tábora a pražské univerzity a Michala Svatoše o husitských mecenáších univerzity. Nejobsáhleji komentoval Bujnoch ze třetího svazku Husitského Tábora studii Františka Šmahela o záhadě dvou Žižků a Žižkova věku, kterou považoval za poutavou kapitolu bádání. Kromě toho zaujaly recenzenta také příspěvky Anežky Vidmanové o Husově přívrženci Mikuláši Mníškovi a Emanuela Michálka o jazyce husitů táborského směru, takže vždy ve dvou obsáhlejších větách shrnul jejich závěry. Rovněž Bujnochovi se velice zamlouval obzor literatury ve všech svazcích sborníku, protože přiměřeně zahrnoval recenze knih a článků uveřejněných také v Rakousku, ve Spolkové republice a v NDR.

Pojednání o prvních čtyřech svazcích Husitského Tábora se ve specializovaném americko-kanadském časopise pro dějiny středovýchodní Evropy⁴ ujal Čech-američan Jarold K. Zeman, autor dosud nejobsáhlejší mezinárodní husitologické bibliografie.⁵ Východiskem Zemanovy recenze bylo připomenutí historického

2 *Die Hussiten. Die Chronik des Laurentius von Březová 1414-1421*. Aus dem Lateinischen und Altschechischen übersetzt, eingeleitet und erklärt von Josef BUJNOCH. Graz - Wien-Köln, Verlag Styria 1988, 359 s. (= Slavische Geschichtsschreiber, hg. von Günther Stökl, 11).

3 *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* (Wiesbaden) 31, 1983, s. 311-312.

4 *East Central Europe / L'Europe du Centre-Est* (Irvine, California) 10, 1983, s. 198-199.

5 Jarold K. ZEMAN, *The Hussite Movement and the Reformation in Bohemia, Moravia and Slovakia (1350-1650)*. A Bibliographical Study Guide (With Particular Reference to Resources in North America). Ann Arbor, University of Michigan 1977, XXXV + 390 s. (= Michigan Slavic Publications; Reformation in Central Europe 1).

významu husitského Tábora a jeho novodobé tradice jako symbolu české národní identity a boje za nezávislost. Stejně jako se tábořské muzeum za sto let své existence změnilo z místa ukládání sbírkových předmětů lokálního a regionálního zájmu v národní a mezinárodní středisko husitských studií, přesáhl sborník Husitský Tábor od počátku úroveň běžných českých regionálních periodik svým mezioborovým zaměřením a obsahem uveřejněných příspěvků od známých českých vědců, kteří podle Zemanova názoru představovali široké spektrum ideologických orientací a metodologií. Při charakteristice základních oblastí, jimž Husitský Tábor věnoval pozornost (husitská revoluce, její kořeny, ideologické, sociální a politické rozměry, její vliv na národní i mezinárodní život; proměna interpretací a vlivů husitské tradice během staletí až do současnosti; tábořská místní a regionální historie a archeologie), se Zemanovi zvláště líbilo, že podstatná část obsahu každého svazku byla věnována vynikajícím recenzím knih a článků, které se týkaly okruhu zájmu sborníku. Přestože každý výběr článků z bohatého obsahu čtyř svazků byl nutně věcí subjektivního úsudku recenzenta, vybral Zeman pět příspěvků interdisciplinárního rázu (jejich autory byli Amedeo Molnár, František Šmahel, Emanuel Michálek, Petr Brátka a Jiří Kořalka) a v první řadě podnětnou úvahu Jiřího Kejře o cestách bádání o husitství včetně koreferátů třinácti autorů. Jediným zklamáním recenzenta byla skutečnost, že redakce nezařadila do každého svazku několik vybraných textů z původních pramenů, ale jinak vyjádřil názor, že si Husitský Tábor zaslouhuje místo na poličkách univerzitních a jiných vědeckých knihoven.

Čtyři svazky Husitského Tábora si jako podklad své recenze pro ústřední orgán maďarské historiografie vzal přední znalec slovenských a českých dějin László Szarka.⁶ Také tento recenzent připomněl sté výročí založení tábořského muzea a charakterizoval zaměření obou husitologických symposií z let 1978 a 1980. Hned v úvodu recenze Szarka připomněl, že velkou posilou pro tábořské muzeum, pro obě symposia i pro sborník Husitský Tábor se stali dva mezinárodně uznávaní čeští historikové, František Šmahel jako odborník na husitskou dobu a Jiří Kořalka jako autor řady prací o problematice národa a habsburské monarchie v 19. a 20. století. Ze Šmahelových článků se maďarská recenze dosti obsírně věnovala jeho referátu o myšlence internacionální spolupráce v husitství a přitažlivé studii o záhadě dvou Žižků. Z mých příspěvků věnoval Szarka nejvíce místa pojednání o tábořské tradici v české krajanské obci v polském Zelově, které jsem připravil společně s Květou Kořalkovou, a souhrnu dosud známých informací o rozšíření husitského odkazu mezi českými emigranty a vystěhovalci v zahraničí

⁶ Századok (Budapest) 118, 1984, s. 148-149.

od poloviny 16. století. Pro maďarské zájemce připravil Szarka ze čtvrtého svazku *Husitského Tábora* shrnutí obsahu dvou slovenských referátů, Júlia Bartla a Mariána Konečného, z druhého táborského sympozia.

Nejpodrobnější recenze celého souboru *Husitského Tábora* 1 až 10 z let 1978-1991 přinesl vídeňský čtvrtletník *Österreichische Osthefte* ve dvou pokračováních na třinácti tištěných stranách. Prvních pět svazků recenzovali Arnold Suppana Ferdinand Zeller roku 1984.⁷ Zahájili svůj recenzní článek konstatováním, že odborným časopisem *Husitský Tábor* získala bohemistika v mnohém ohledu závažný orgán, který pojednává o husitství a husitských tradicích až do nejnovější doby ve vzrůstajícím rozsahu sborníku na zcela pozoruhodné úrovni. Detailně pak probrali v podstatě všechny větší články z pěti svazků sborníku s výstižnými charakteristikami jejich obsahu, v některých případech i s citáty z příspěvků, které je nejvíce zaujaly. Závěrem rakouští odborníci poznamenali, že se *Husitský Tábor* vyznačoval nejen závažnými články a uveřejňováním cenných pramenů, ale považovali za nutné vyzvednout počínaje prvním svazkem stále narůstající recenzní část sborníku, která zahrnovala podstatnou národní i mezinárodní literaturu k husitskému hnutí, dějinám feudálních stavů a měst, evropskému kacířství, univerzitním dějinám, literatuře a kultuře husitského období, zahraničním vztahům husitství, husitským tradicím, jakož i k archeologii a dějinám Tábora. Výslovně se zmínili o recenzích šesti rakouských monografií a sborníků. Tím vším se *Husitský Tábor*, který od pátého svazku obsahoval také německá resumé, stal podle vídeňského hodnocení během několika málo let jedním z nejdůležitějších historických periodik v Československu.

Soubornou recenzi prvních pěti svazků *Husitského Tábora* uveřejnil také roku 1984 přední americký husitolog Howard Kaminsky, působící tehdy na univerzitě ve Floridě, ve sborníku *Austrian History Yearbook*, jehož vydávání bylo nedlouho předtím přeneseno z texaského Houstonu na minnesotskou univerzitu v Minneapolisu.⁸ Hodnotil náš sborník nejen jako pokus obnovit památku mezinárodní spolupráce husitologů (v americkém znění monumentum), ztracenou po ruské intervenci z roku 1968, ale také jako obdivuhodný pokus pokročit kupředu, protože *Husitský Tábor* se stal prvním periodikem věnovaným speciálně husitskému hnutí. Mezi autory uveřejněných příspěvků rozpoznal Kaminsky některé z nejvýznamnějších osobností husitologie padesátých a šedesátých let (včetně těch, kteří nebyli dotčeni perzekucí po roce 1968, i těch, kteří byli na dlouhou

⁷ *Husitský Tábor – Stadt und Programm*, in: *Österreichische Osthefte* (Wien) 26, 1984, s. 625-631.

⁸ *Austrian History Yearbook* (Minneapolis) 19-20 (1983-1984), část 2, s. 559-561.

dobu zbavení zaměstnání v oboru), ale spatřil také některá neznámá jména, zřejmě z řad mladších vědců. Zaujala ho všeobecně vysoká kvalita příspěvků ve sborníku, ovšem v rámci poněkud úzkého obzoru, daného potřebou zabývat se místními dějinami a národně omezenými okolnostmi. Zatímco se podstatná část obsahu každého svazku Husitského Tábora zabývala novou literaturou v oboru bez zřetelného rozlišení mezi domácí a zahraniční produkcí, byly všechny původní články dílem českých autorů jako důsledek pravděpodobně nevyhnutelné snahy vyřadit příspěvky zahraničních badatelů z toho, co se před rokem 1968 utvářelo jako opravdové mezinárodní podnikání. Jelikož husitské hnutí je podstatnou součástí evropské historie, musí se tento nedostatek ukázat jako škodlivý, neboť čeští vědci, kteří pracují v rámci národních dějin a komunikují hlavně mezi sebou, nemohou rozpracovat široké perspektivy, které tento obor vyžaduje. A skutečně, interpretační a syntetizující myšlenky zastoupené v těchto svazcích zůstávají na úrovni nebo pod úrovní dosažené v letech před invazí. Avšak i to byl za současného režimu velký výkon (achievement), dodal Kaminsky na závěr své obecné úvahy. Konkrétní část jeho recenze vyzvedla Šmahelovy Základy města jako důležitou přípravu trísvazkových Dějin Tábora a ocenila myšlení v evropských souvislostech u jeho dalších příspěvků. Kaminsky připomněl dále pozoruhodnou hloubku úvah Amedea Molnára a bezkonkurenční znalost rukopisných pramenů ve dvou článcích Anežky Vidmanové. Bez povšimnutí neponechal ani polemickou výměnu názorů mezi Miloslavem Polívkou, Amedcem Molnárem, Jiřím Kejřem a Františkem Šmahelem o historické úloze tábořské krajní levice. Přestože vytyčení problému nepřesáhlo úroveň prací z padesátých a šedesátých let, ocenil Kaminsky diskusi na tábořském sympoziu roku 1978 jako zdařilou snahu české husitologie o zachování vlastní tradice v nepříznivých podmínkách.

Opožděným vydáním dvojčísla 19-20 amerického sborníku *Austrian History Yearbook* ve dvou svazcích bylo způsobeno, že redakce mohla do stejného svazku zařadit také recenzi kanadského husitologa Johna M. Klassena o dvojčíslu Husitského Tábora 6-7.⁹ Klassen připomněl, že zatímco jeho torontský kolega Gordon Skilling označil některé české historiky působící po roce 1968 jako bezostyšně antihistorické nebo nehistorické, že zatímco Milan Kundera obvinil pražskou vládu z organizovaného zapominání na minulost, dodržují autoři Husitského Tábora zásady objektivní vědy. Toto hodnocení vztahoval nejen na příspěvky k dějinám 15. století, nýbrž i na dějiny 20. století, a jako příklad uvedl článek Květy Kořalkové o husitské tematice v časopisech československého zahraničního odboje za druhé světové války. Recenzentovu pozornost upoutaly články Miloše

9 Tamtéž, s. 561-563.

Drdy a Rudolfa Krajíce o výsledcích archeologických výzkumů města Tábora a okolních vesnic, a zvláště studie Františka Šmahela o tábořské obci a městské samosprávě, které Klassen považoval za důležitý příspěvek k poznání revolučních přeměn v evropském kontextu. K článku Jiřího Juroka o protikrálovské opozici vysoké šlechty za Jiřího z Poděbrad poznamenal, že autor měl připomenout období s událostmi v devadesátých letech 14. století. Celkově pak Klassen zhodnotil vydané svazky Husitského Tábora jako důležitý příspěvek k dějinám českých zemí, který pomáhal oživovat památku husitských ideálů a tradic v Československu i v zahraničí.

Stejně dvojčíslo 6-7 Husitského Tábora přimělo roku 1989 už dřívějšího recenzenta prvních tří svazků sborníku Josefa Bujnocha k tomu, aby se v západoněmeckém časopise pro dějiny východní Evropy obšírně zabýval mým stodvacetistránkovým pojednáním o Františku Palackém a Frankfurtu, v návaznosti na předcházející zpřístupnění bavorské a saské korespondence Palackého.¹⁰ Vyzvedl v obšírném komentáři nejen důkladnou znalost dobových souvislostí, zejména politického a duchovního života v Německém spolku, ale především bohatství původních pramenů dokumentujících vědecké kontakty Palackého s předními německými historiky a okolnosti jeho pozvání do frankfurtského Výboru padesáti v dubnu 1848. Výslovně se Bujnoch zmínil o zpřístupnění dosud neznámých rukopisů Palackého, zejména pěti dopisů Terezii ze studijní cesty po Německu v červnu a červenci 1846, německého článku o vztahu Čech k Německu z počátku dubna 1848 a ve své době neuveřejněné předmluvy ke svazku III/2 *Geschichte von Böhmen* z konce října 1851.

Pokud se mi podařilo zjistit, přinesl rakouský odborný časopis *Österreichische Osthefte* jako jediný v zahraničí podrobnou recenzi nejen o dvojčísle Husitského Tábora 6-7, ale také o následujících třech svazcích 8, 9 a 10.¹¹ Autorem recenzního přehledu byl vídeňský historik mladší generace Thomas Winkelbauer, který se velice angažoval pro rozvoj vědeckých styků mezi jižními Čechami, jižní Moravou, Dolními a Horními Rakousy.¹² Hned úvodem Winkelbauer konstatoval, že se Husitský Tábor v osmdesátých letech stal jedním z nejdůležitějších a svou úrovní jedním z nejceněnějších publikačních orgánů české historiografie. Autor recenze přijal vysvětlení vydavatelů sborníku, že tento úspěch byl do značné míry

¹⁰ *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* (Wiesbaden) 37, 1989, s. 614-616.

¹¹ „*Husitský Tábor*“ (1983-1991), in: *Österreichische Osthefte* (Wien) 36, 1994, s. 169-175.

¹² Thomas Winkelbauer byl hlavním organizátorem vědecké konference a vydavatelem sborníku *Kontakte und Konflikte. Böhmen, Mähren und Österreich: Aspekte eines Jahrtausends gemeinsamer Geschichte*. Horn-Waidhofen an der Thaya 1993 (= Schriftenreihe des Waldviertler Heimatbundes 36).

umožněn decentralizací českého historického bádání po roce 1970, kdy někteří přední odborníci nedobrovolně odešli z pražských pracovišť a našli nové uplatnění v regionálních muzeích, zejména v Táboře. Winkelbauer ocenil, že v deseti svazcích tábořského sborníku byly otištěny – v interdisciplinární různorodosti – závažné články z dějin husitství, o zařazení husitské reformace a revoluce do evropských souvislostí, o úloze husitských tradic od 15. do 20. století v Čechách i v Evropě, jakož i edice a analýzy nových pramenů k dějinám husitství a husitských tradic. Časové těžiště prací uveřejněných v tábořském sborníku bylo v pozdním středověku a v 19. století.

Vzhledem k tomu, že se úpadek kvality Československého časopisu historického pod ideologicko-politickým tlakem zvláště zřetelně projevoval na recenzích a zprávách o literatuře, převzal Husitský Tábor v osmdesátých letech úkol přibližovat a posuzovat bez ideologických brýlí a klapek na oči všechny české a nejdůležitější cizojazyčné nové práce z tematických oblastí husitství, kacírství, reformace a baroka, jakož i novinky ze sociálních, hospodářských a kulturních dějin, dějin mentality a dějin měst, zvláště zajímavé pro husitology, medievisty, historiky raného novověku a 19. století. Z tematického i časového hlediska široce koncipovaná recenzní část (Obzor literatury) se rozrostla z 21 sevřeně potištěných stran v prvním svazku přes 26 stran v druhém, 56 stran ve třetím, 57 stran ve čtvrtém, 98 stran ve pátém svazku, 105 stran v dvojsvazku 6-7 až na 115 stran v osmém, 120 stran v devátém a 145 stran v desátém svazku Husitského Tábora. Nejedna recenze je zřejmě vůbec nejobširnějším pojednáním vyšlým o příslušné knize. V recenzních částech věnovaných novověku převládá 19. století, především zásluhou neúnavného sledování rakouské a německé odborné literatury k tomuto období.

Další část Winkelbauerova zasvěceného referátu o svazcích Husitského Tábora z let 1983-1991 se pak podrobně zabývala jednotlivými články a většinou materiálů, ve všech případech se shrnutím obsahu příspěvků a často s výstižnými glosami. Komentovanou edici Amedea Molnára „Proč lidé k víře nuceni býti nemají“ označil jako nanejvýš pozoruhodnou obhajobu náboženské tolerance, zahrnující dokonce ateisty. Editoři středověkých latinských textů české proveniencce a staročeských rukopisů budou velice vděční za názorné poučení v příspěvcích Anežky Vidmanové a Jiřího Daňhelky o vydávání textů. Autor souhrnné recenze vysoce ocenil závažná a obsáhlá pojednání Františka Šmahela o tábořské obci, městské samosprávě a tábořské straně (bratrstvu). Winkelbauerovu zvláštní pozornost si vysloužily také všechny zmínky o území dnešního Rakouska, včetně zjištění z Čornejova článku o geograficko-politickém horizontu kronikářů husitské doby, že Vavřinec z Březové nezmínil ve své proslulé kronice ani jedině

rakouské místo. Winkelbauer výslovně ocenil obrazovou dokumentaci v příspěvcích z historické archeologie a o středověkém domu, kdežto moje pramenná studie o Palackém a Frankfurtu, z níž vyzvedl uveřejnění řady klíčových pramenů, se mu jevila jako „kniha v knize“.

Závěr Winkelbauerovy recenze zahrnul již velké změny po listopadu 1989, kdy František Šmahel převzal řízení obnoveného *Českého časopisu historického*, zatímco odborníci na husitství a raný novověk mohou využívat speciální orgány *Mediævalia Bobemica* a *Folia historica Bobemica*. „Bez ohledu na to, dokáže-li tábořské muzeum sehnat v budoucnosti finanční a intelektuální prostředky na další vydávání periodika, splnil *Husitský Tábor* skvělým způsobem svou snad historickou úlohu“, uzavřel Thomas Winkelbauer svou závažnou úvahu.

Der Widerhall des *Husitský Tábor* im Ausland

Jiří Kořalka

Die Initiatoren des *Husitský Tábor* rechneten von Anfang an damit, daß das Jahrbuch nicht nur im Inland, sondern auch im Ausland verbreitet werden soll. Dutzende von Exemplaren wurden von Tábor aus an bedeutende Bibliotheken, wissenschaftliche Institute und Universitäten, die sich vor allem in Österreich, Deutschland, Polen, den Vereinigten Staaten von Amerika und Kanada mit der böhmischen Geschichte befaßten, und auch an bekannte ausländische Hussitologen versandt. Der Bibliothek des Hussiten-Museums brachte es mehrere Fachbücher im Tausch, und in den betreffenden Ländern wurde in wenigen Jahren das Bewußtsein über den Bestand und das steigende Niveau des Jahrbuchs verbreitet.

Bereits in den Jahren 1982-1984 erschienen sieben ausführliche Rezensionen des *Husitský Tábor* in ausländischen historischen Zeitschriften. Die ersten drei Hefte wurden in den Wiener Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung (Jg. 90, 1982, S. 459-460) von Anna M. Drabek und in den westdeutschen Jahrbüchern für Geschichte Osteuropas (Jg. 31, 1983, S. 311-312) von Josef Bujnoch besprochen. Während die Aufmerksamkeit des deutschen Rezensenten nur den Beiträgen über das 14. und 15. Jahrhundert galt, umfaßte die Wiener Spezialistin das breite Spektrum des *Husitský Tábor*; sechs Jahre später ergänzte Bujnoch noch einen speziellen Bericht zur Untersuchung über Palacký und Frankfurt. In der amerikanisch-kanadischen Zeitschrift *East Central Europe / L'Europe du Centre-Est* (Jg. 10, 1983, S. 198-199) besprach der Hussitologe Jarold K. Zeman bereits vier Bände des Jahrbuchs, aus denen er fünf anregende Beiträge heraushob, aber er vermißte Veröffentlichungen von wichtigen Quellen zur Hussitengeschichte. Auch der ungarische Kenner der tschechischen und slowakischen Geschichte László Szarka besprach die ersten vier Bände mit sachlicher Kenntnis in der Budapester Zeitschrift *Századok* (Jg. 118, 1984, S. 148-149). Die vier ausführlichsten und inhaltlich wichtigsten Besprechungen erschienen im *Austrian History Yearbook* (Howard Kaminsky, Bd. 19-20, 1983-1984, Teil 2, S. 559-561; John M. Klassen, ebenda, S. 561-563) und vornehmlich in den Österreichischen Ostheften (Arnold Suppan und Ferdinand Zeller, Jg. 26, 1984, s. 625-631; Thomas Winkelbauer, Jg. 36, 1994, S. 169-175). Ausnahmslos alle Rezensenten zollten eine besondere Anerkennung den Literaturberichten.

„Husitské revoluční hnutí“ v české historiografii stalinského období

Maciej Górny*

V českém historickém myšlení hrálo období husitské revoluce hlavní roli. František Palacký viděl v husitských válkách střet Čechů s německým feudalismem. Katolická církev se v tomto konfliktu postavila na stranu Němců a tím i na stranu středověku chápaného jako synonymum zpátečnictví, zatímco husité (a to nejen Jan Hus, ale také radikální táborité a válečníci) válčili za svobodu vyznání byli představiteli novověku, předvojem reformace, jíž Palacký, sám protestant, nemohl hodnotit jinak než kladně. Bylo to zároveň další pokračování v odvěkém střetávání slovanského a německého principu, které podle Palackého představovalo smysl a podstatu celých českých dějin.¹ Jinak než Palacký hodnotil husitismus Václav Vladivoj Tomek. Podle něj započala husitská revoluce v českých zemích období rostoucí anarchie, která vyvrcholila v protihabsburském povstání stavů. I přes kritický postoj k husitům Tomek vesměs – jinak nežli Palacký – oceňoval vojenské a politické schopnosti Jana Žižky z Trocnova.² Podle Tomáše Garrigua Masaryka byl Hus a husité předchůdci boje za svobodu vyznání. Ne náhodou vyhlásil Masaryk své rozhodnutí o započetí rozhodujícího odboje v den výročí Husovy smrti. Také hlavní Masarykův protivník ve sporu o smysl českých dějin Josef Pekař vypracoval vlastní pohled na husitskou epochu. V rozsáhlé práci Žižka a jeho doba (1927-1933) vylíčil zpusošení, které bylo výsledkem husitských válek. Husitská revoluce podle jeho názoru zapříčinila civilizační opoždění Čech, které se v předchozích letech vyvíjely dynamicky. Husitské války také podle Pekaře zapříčinily, že v době, kdy se již v Evropě začínala rozvíjet renesance, vrátily se duchovně Čechy do náboženského a „zpátečnického“ středověku. Tento historik nakonec nechtěl v universitních mistrech a lidových husitských kazatelích vidět předchůdce reformace a poukazoval na znaky hnutí, které byly charakteristické pro středověké hereze.

* Autor je stipendistou nadace pro polskou vědu (Fundacja na Rzecz nauki Polskiej).

¹ František PALACKÝ, *Stručný přehled dějin českých doby starší*, Praha 1976, s. 20; Petr ČORNEJ, *Ke genezi Palackého pojetí husitsví*, in: František Šmahel - Eva Doležalová (edd.), *František Palacký 1798-1998. Dějiny a dnešek*. Sborník z jubilejní konference, Praha 1999, s. 123-135.

² Petr ČORNEJ, *Lipanské ozvěny*, Praha 1995, s. 89; Jiří RAK, *Bývali Čechové... České historické mýty a stereotypy*, Praha 1994, s. 61.

Na ustálení všeobecných představ o husitství měly obrovský vliv populární historické pověsti Aloise Jiráska. Této době zasvětil monumentální díla *Proti všem* a *Mezi proudy*. Bitva u Lipan, kde umírnění kališníci porazili radikální tábory, byla v jeho pojetí národní katastrofou. Jirásek však dával přednost popisům českých vítězství a tak se soustředil na pohromy následujících křížových výprav.

Česká levice konce 19. století se často dovolávala paměti husitské epochy tím, že se v publicistice nezřídka ztotožňovala s radikálním křídlem táboritů.³ Samotná husitská revoluce měla podle nich především sociální a nikoli náboženský (jak chtěl Masaryk) či národní charakter (Pekař). V roce 1909 publikoval Karel Kautský knihu *Die Vorläufer des neueren Sozialismus*. Poprvé v ní bylo kodifikováno rozdělení husitů na levici, centrum a pravici. Kautský toho o husitských válkách sice příliš nevěděl, jeho cílem však nebyl jejich podrobný popis. Posloužil si analogiemi především s francouzskou revolucí. Jeho myšlenka, kterou čeští komunisté-historikové přepracovali, se v české historiografii po roce 1948⁴ výborně uchytila.

Ve využívání husitské tradice začali komunisté konkurovat státu teprve ve třicátých letech tím, že částečně revidovali svůj dřívější až neobvykle kritický postoj k národním tradicím.⁵ Zdeněk Nejedlý, který na tradici národního obrození osobně lpěl, již v roce 1919 v brožurce *Mistr Jan Hus a naše doba* přirovnával tábory k bolševikům. V roce 1921 se KSČ účastnila oslav Husova výročí pod heslem „Hus a první komunisté v Čechách.“ Přesto však důslednou a ucelenou komunistickou vizi husitského období podal teprve Závěš Kalandra (1902-1950). V brožurce *Znamení Lipan* (1934) využil k objasnění událostí 15. století spisů Marxe, Engelse a Lenina. Výbuch revoluce byl tedy u Kalandry uspišený krizí feudalismu a povstání padlo z důvodu zrady vyšších společenských tříd nebo proto, že se v té době ještě v Čechách nevyvinula ani buržoazie, ani proletariát. Podobné byly i předpoklady obsažené v práci dalšího komunistického předválečného badatele Kurta Konráda sepsané již v době okupace, ovšem publikované teprve roku 1964 (nakonec stejně jako Kalandra se i Konrád zabýval především literaturou).⁶

3 Jiří Rak cituje příklad brožury sociálního demokrata Františka Modráčka, *Mistr Jan Hus a jeho doba* z roku 1903. Srov. J. RAK, *Bývali Čechové...*, s. 62.

4 Srov. P. ČORNEJ, *Lipanské ozvěny*, s. 110-113.

5 Dřívější pokusy Karla Kreibicha (*Tábor*, 1923) nebyly tak propracované a neslavily takový úspěch jako interpretace Kalandrova.

6 Kalandra se nedožil největší slávy své koncepce. V roce 1936 podrobil kritice moskevské procesy a byl vyloučen z KSČ. Opustil politickou činnost a soustředil se na surrealistickou literární teorii. Po roce 1948 se dostal do vězení, v roce 1950 byl v procesu s Miladou

Ve třicátých letech představil svou interpretaci husitství také „nezávislý“ marxista a jeden z prvních sovětologů Jan Slavík. V jeho pojetí bylo husitství velkou sociální revolucí podmíněnou hospodářskou situací. Byla to vzpoura českých měst proti feudalismu. Slavík oceňoval význam národní otázky v 15. století a navíc postuloval širší využití komparatistiky nebo sociologických poznatků v historické práci.⁷

Jako poslední upevnil komunistický pohled na minulost po roce 1948 Zdeněk Nejedlý. Ve své práci *Komunisté, dědici velikých tradic českého národa* tvrdil: „Tam, u Táborů, vidí i dnes národ pravé češství, pravou národní sílu i myšlenku, dobře rozeznává, co bylo tehdy opravdu české a co nebylo, a kdo byl či nebyl toho nositel, i kdo tudíž je či není hoden zůstat v paměti národa jako representant této pravé české národní tradice. A my komunisté i v tom jsme ovšem plně zajedno s národní tradicí.“⁸ Husitská revoluce byla „revolucí proti tehdejšímu feudalismu a největšímu tehdy představiteli tohoto feudalismu – papežské kurii (...) za vykořisťované proti vykořisťovatelům, (...) proti starému špatnému řádu za lepší nový řád“, byl to „boj, který v nových formách vedeme i my dnes“.⁹

Pravý lesk měli této koncepci husitského období dodat o mnoho mladší marxističtí historikové nežli Nejedlý.¹⁰ Mezi nimi byl vůdčí postavou první ředitel v roce 1953 vzniklého Historického Ústavu ČSAV Josef Macek. Ohromující kariéra, kterou

Horákovou a činiteli české strany národních socialistů odsouzen k smrti. I přes mezinárodní protesty a žádosti o milost (pod jednu z nich se podepsal i Albert Einstein) byl rozsudek vykonán. Konrádův pohled na husitskou revoluci byl částečně a velmi přesně vyjádřen v posmrtně vydané práci *Svoboda a zbraně*, Praha 1949.

⁷ Srov. Jaroslav BOUČEK, *Jan Slavík*, *Historie a vojenství* 40, 1991, s. 133; Jan SLAVÍK, *Husitská revoluce*. Studie historicko-sociologické, Praha 1934.

⁸ Zdeněk NEJEDLÝ, *O smyslu českých dějin*, Praha 1953, s. 222.

⁹ *Tamtéž*, s. 239.

¹⁰ V tomto textu jsou čeští historikové publikující ve stalinském období (1948-1963) označováni jako marxisté, přestože zdaleka ne všichni badatelé jsou ochotni je takto označovat (autor se s tímto faktem setkal v souvislosti s kritikou dvou českých recenzentů knihy *Między Marksem i Palackým. Historiografia w komunistycznej Czechosłowacji*, Warszawa 2001, Jiřího Raka a Martina Nodla – *Historie a vojenství* 51, 2002, č. 2, s. 469-471; *Soudobé dějiny* 9, 2002, č. 1, s. 109-119). Autor vychází z předpokladu, že není důvod, aby jim byl upírán název, kterými se sami v četných vědeckých i publicistických statích označovali. V souladu s polskými badateli, zabývajícími se tímto problémem, Leszkiem Kołakowskim a Jerzym Szackim autor tvrdí, že stalinismus představoval jednu z evolučních etap marxistické doktríny v historiografii, ovšem upírání mu názvu „opravdového“ marxismu je zcela beze smyslu, neboť „opravdové“, stále a nezměnné doktríny totiž neexistují. Srov. Leszek KOŁAKOWSKI, *Główne nurty marksizmu*, t. 3, Poznań 2000, s. 111-126; Jerzy SZACKI, *Historia myśli socjologicznej*. Wydanie nowe, Warszawa 2003, s. 213.

měl za sebou v té době 31letý historik, byla úzce svázána se státním oceněním, které obdržel za svůj doktorát věnovaný právě husitskému revolučnímu hnutí. Dlužno dodat, že Mackův kariérní postup neměl v zemích východního bloku prakticky žádnou obdobu.¹¹

Josef Macek se kromě středověku zabýval i dějinami české historiografie, zvláště různými pohledy na roli husitsví. Rozsáhlý výklad, který byl tomuto problému věnován, je obsažen v jeho nejrozsáhlejší knize o husitství – Tábor v husitském revolučním hnutí.¹² Zde byl František Palacký hodnocen kladně, přestože Macek nikdy nesouhlasil s tvrzením o převažující roli náboženských prvků v husitském hnutí. Jedinou výhodou prací Václava Vladivoje Tomka je potom podle Macka pramenný materiál, který je v nich obsažen. Stejně tak dopadlo i hodnocení Pekaře. Tito tři historici představovali Mackovi příklad postoje české buržoazie k „revolučním“ tradicím v různých fázích společenského vývoje: „V protívě Palacký – Tomek – Pekař se odrážejí různé etapy rozvoje buržoazie. Zatímco Palacký byl mluvčím buržoazie nastupující, Tomek vládnoucí, byl Pekař mluvčím buržoazie v rozkladu, v období imperialismu a zostřených třídních bojů“.¹³

Nová marxistická interpretace husitského období byla přijata v podobě periodizace do tří období, která byla navržena dalším mladým marxistou, prvním redaktorem Československého časopisu historického, Františkem Grausem: převaha chudiny, převaha měšťanstva a poslední období, které vyvrcholilo bitvou u Lipan a vítězstvím šlechty.¹⁴ Čtenář četných prací Josefa Macka a dalších marxistických medievistů si však často odnáší dojem, že hlavní osu výkladu vůbec netvoří proces přerůstání náboženského hnutí v revoluci, ba co více: periodizace revoluce je problémem nepodstatným, mnohem závažnější se zdá hodnocení nejvýznamnějších individuálních i skupinových aktérů událostí. Je tomu tak proto, že v případě hodnocení husitství nemáme co do činění pouze a jen s historickým materiálem, ale s jistým mýtem. Na straně jedné se jedná o národní mýtus, který je v české kultuře přítomen odnepaměti, jak o tom psal Jiří Rak, na straně druhé se stalo husitství velmi podstatným, neboť chronologicky prvním kolečkem

¹¹ Srov. Frank HADLER, *Geschichtsinstitute an ostmitteleuropäischen Wissenschaftsakademien*. Budapest, Prag und Warschau im Vergleich, in: Matthias Middel - Gabriele Lingelbach - Frank Hadler (edd.), *Historische Institute im internationalen Vergleich*, Leipzig 2001, s. 292-294. Další informace o Mackovi a bibliografie jeho tištěných prací viz Miloslav POLÍVKA - František ŠMAHEL (edd.) *In memoriam Josefa Macka (1922-1991)*, Praha 1996.

¹² Josef MACEK, *Tábor v husitském revolučním hnutí 2*, Praha 1956, s. 14-38.

¹³ *Tamtéž*, s. 17-18.

¹⁴ František GRAUS, *Pokus o periodisaci českých dějin*, Československý Časopis Historický (dále jen ČsČH) 1, 1953, s. 202-213.

v soukolí tzv. „pokrokových tradic“. Ono soukolí však bylo marxistickou historiografií vytvořeno v alternativě – do určitého stupně – vůči tradičnímu vnímání mýtu. Tento text má za úkol za prvé postihnout hlavní interpretační myšlenky Josefa Macka a dalších medievistů líčících husitskou revoluci z marxistických pozic, za druhé se snaží na základě polsko-českých polemik z padesátých a šedesátých let zjistit, jakým způsobem byly „pokrokové tradice“ objeovány a jakým způsobem se představitelé marxistických historiografií různých států východního bloku dokázali o toto nedostatkové zboží hašteřit.

I přes marxistické postuláty o „odheroizování“ historie hráli v české interpretaci husitské revoluce klíčovou roli dva doboví hrdinové: Jan Hus a Jan Žižka. Dřívější dějepisci proti sobě nezřídka kladli jednoho proti druhému, když vyzdvihovali tu kladné vlastnosti náboženského reformátora (Palacký), jinde však geniálního vůdce (Tomek). Z pohledu historika marxisty měli oba dva jisté nedostatky: Hus byl bohužel hluboce věřící, Žižka potom původem i mentalitou náležel k rytířstvu (nižší šlechtě) a netoleroval nejradikálnější sociální náboženská hnutí. Nad oběma problémy se však českým historikům podařilo zvítězit.

Téměř každá práce zasvěcená českým dějinám v patnáctém století obsahuje následující citát Jana Husa: „Protož diem, k svědomí, že bych znal cizozemce odkudkolivěk v jeho ctnosti, an více boha miluje a o dobré stojí než můj vlastní bratr, byl by mi milejší než bratr. A proto kniežie dobrí Engliři jsú mi milejší než nestateční kniežie čeští a Němec dobrý milejší než bratr zlý.“¹⁵ Tohoto výroku bylo neustále využíváno k očistění Husa od eventuálního nařčení z českého nacionalismu. Zdeněk Nejedlý napsal již před válkou: „Nebyl proto nacionalistou, abych to ukázal na příkladech. Vzpomeňme jen jeho věty, že jemu jest dobrý Němec milejší než špatný Čech.“¹⁶ Tato formulace se zdála marxistickým historikům natolik významnou, že zcela opomíjeli další část Husovy výpovědi. Nekomunista Rudolf Urbánek udává tento citát zároveň s jeho pokračováním, což poněkud ohraničuje jeho internacionalistické vyznění: „A zase z prirodzenie více miluji bratra svého, když vizi, že nenie zle zjevně živ, než cizozemce více prospěšného.“¹⁷ Nadto je

15 Citováno podle Josef Macek – František Graus – Ján Tibenský (ed.), *Přebled československých dějin 1*, do roku 1848, Praha 1958, s. 176. Stejně či podobné citáty a jejich pokračování v J. MACEK, *Husitské revoluční hnutí*, Praha 1952, s. 166; úvodní slovo Vladimíra Denksteina v *Wystawa Rewolucyjny ruch husycki (Muzeum Narodowe w Pradze – Muzeum Historyczne Miasta Stołecznego Warszawy, Listopad-grudzień 1959*, s. 6 a 14.

16 Z. Nejedlý, *Nacionalismus a národnost* (1931), in: *O smyslu českých dějin*, Praha 1953, s. 181.

17 Citováno podle *Český nacionalismus ve své době hrđinské*, in: Rudolf URBÁNEK, *Z husitského věku*. Výbor historických úvah a studií, Praha 1957, s. 8.

druhým motivem, který se objevuje v pracích o Husovi, jeho cesta do Kostnice. Pouť přes Německo byla obrovským úspěchem propagandy kazatelů. Zvláště sedláci se k němu hrnuli a poslouchali jeho učení, což nebylo šlechtě po chuti.¹⁸

Internacionalismus je hodnotou pozitivní, jeho nadbytek však může vést až ke kosmopolitismu. Také před tímto nařčením byl Hus pro každý případ chráněn zdůrazňováním jeho horoucího vlastenectví (V. Husa), lásky k českému jazyku (J. Macek), ale také náklonnosti, kterou projevoval vůči jiným slovanským národům.¹⁹ Proto i dnes „je učitelem vlastenectví, a to vlastenectví nerozlučně promíšeného s city mezinárodní solidarity. O kolik věků předběhl Hus svou dobu! Nesnesl klapky na očích, zrak se mu nekalil zuřivým šovinismem. Naše socialistické vlastenectví a proletářský internacionalismus má v Husovi věčně živý vzor a příklad“.²⁰

Sociální původ Husa byl z pohledu historiků-marxistů správný. Pocházel z chudé rodiny z kraje, kde žilo mnoho Němců (internacionalismus). Postavení universitního mistra dosáhl díky své práci a svým schopnostem. Jeho učení však neobsahovalo revoluční prvky, což ostatně přiznávali všichni historikové.²¹ Tento nedostatek byl retušován následujícím způsobem: „Mistr Jan Hus, vyšší z chudých poměrů, dovršuje tuto reformátorskou řadu svým dílem, životem i smrtí. Vytváří ideologii sice opravnou, reformátorskou, avšak tím, jak neúchylně za svými myšlenkami stojí, odvahou a smělostí i mučednickou smrtí proměňuje své reformátorské dílo v revoluční odkaz a výzvu.“²²

Tento problém byl vyřešen (ostatně ve stejných knihách) jinak. Jan Hus měl totiž za svého života projít vývojem, jak vysvětluje Josef Macek. Došlo k „dialektickému provázání“ skvělého jedince s revolučním lidem. Odtud se posléze bere mocná „vlna optimismu v díle, životě i smrti [! – MG]“²³ Jana Husa. Tato vlna optimismu je v důsledku vzhledem ke srovnání, které často nastupuje na tomto místě, opodstatněná. Dopisy z Kostnice, které napsal Hus ve vězení, když čekal na smrt, marxistickým historikům i historikům literárním živě připomínaly Reportáž psanou na oprátce Julia Fučíka, ba co více, radostné sebeobětování

¹⁸ Srov. Jan DURDÍK, *Husitské vojenství*, Praha 1954, s. 19, 20; Tento motiv se objevuje i v Polsku v práci Ewy Maleczyńskiej, *Ruch husycki w Czechach i w Polsce*, Warszawa 1959, s. 399.

¹⁹ J. MACEK – F. GRAUS – J. TIBENSKÝ (edd.), *Přehled československých dějin 1*, s. 176.

²⁰ J. MACEK, *Jan Hus*, Praha 1963, s. 142.

²¹ Srov. J. MACEK, *Ktož jsú boží bojovníci*, Praha 1951, s. 14; Týž, *Husitské revoluční hnutí*, Praha 1952, s. 50.

²² Týž, *Ktož jsú boží bojovníci*, s. 14.

²³ Týž, *Husitské revoluční hnutí*, s. 49-50.

se „syna jara, krásy a mládež“²⁴: „Jak hluboká je souvislost mezi prvou literární prací mladičkého Julia Fučíka a jeho hrdinným životem! Šestnáctiletý Fučík si vybral jako téma písemné práce Husovo: „Neodvolám“. (...) Po letech Fučík vězeň ne-zradil cestu svého učitele. Kostnické listy a Fučíkova reportáž psaná na oprátce nemá společné jen vnější osudy, nýbrž i vnitřní zdroje.“²⁵

Vedle nedostatečného sociálního radikalismu zůstávalo dalším problémem, který bylo nutno vyřešit i to, že Hus vykládal především otázky náboženské. V pojetí historiků to však byla pouze forma výpovědi charakteristická pro středověk, jejíž podstatu je zapotřebí chápat naprosto jinak: „Ideový boj proti církvi však mohli vést lidé, kteří k tomu byli svým vzděláním vyzbrojeni – a to byli drobní, chudí kněží, kazatelé. Mohli ovšem vést boj jen těmi formami, jimiž církev zastírala svůj třídní postoj, formami náboženskými. (...) Z kazatelny mohli lidové kazatelé vychovávat masy k boji.“²⁶ Kazatelé – politrucci i kazatelny v úloze novověké propagandistické hlásné trouby, toť pouze určitá vyústění jinak pravděpodobně seriózních tezí Františka Michálka Bartoše, historika-protestanta, jehož práce jsou prosty marxistického žargonu.²⁷ Obohaceny navíc o Nejedlého tezi, že Hus by byl dnes bezpochyby komunistou, se staly základem hodnocení hrdinů událostí první poloviny 15. století. Využití kostela jako místa agitace sociálně-pokrokového hnutí si, jak je patrné, žádalo ospravedlnění o to více, že husitství vlastně v marxistickém pojetí zcela přestalo být vnímáno jako náboženské hnutí: „Dokud byla na toto hnutí nahlíženo z pozice idealistické nauky a dokud bylo v husitství viděno především nábožensko-morální záležitost, dotud nebylo možno v plné šíři docenit významu husitství jakožto velké sociální války. Teprve nová historiografie založená na metodě historického materialismu mohla v úplnosti osvětlit historický význam husitství a dokázat, že sociální skladba husitů a jejich demokratismus nejsou přesným odrazem nábožensko-morálních myšlenek či dokonce jejich důsledkem, ale naopak, že vnitřní podmínky české společnosti

24 Srov. Vladimír MACURA, *Šťastný věk – symboly, emblémy a mýty 1948-89*, Praha 1992, s. 40-56. Ve sbírce pramenů Bohuslav HAVRÁNEK – Josef HRABÁK – Jiří DAŇHELKA a kol. (edd.), *Výbor z české literatury doby husitské*, I, Praha 1963 čteme v komentáři k dopisům z Kostnice: „Své listy posílal z vězení tajně – vtírá se paralela, že jejich soubor tvoří v našich kulturních dějinách vlastně reportáž psanou z plamenů.“ (s. 180).

25 J. MACEK, *Jan Hus*, Praha 1963, s. 146.

26 J. MACEK – F. GRAUS – J. TIBENSKÝ (edd.), *Přehled československých dějin* I, s. 171.

27 Na Bartoše se odvolává J. Macek (*Husitské revoluční hnutí*, s. 41); Bartoš publikoval v 50. letech drobné studie k husitské tématice. Neztratily nic ze své aktuálnosti a prakticky nenesou stopy doby, v níž vznikly – například *Dvě studie o husitských postilách*, Rozpravy ČSAV 65, 1955.

jsou bezprostřední příčinou revolučního hnutí, jehož pravé prameny je nutno hledat již dříve ve společenských vztazích feudálních Čech ve 14. století.²⁸

Druhý hrdina husitské revoluce Jan Žižka byl pro marxistickou historiografii těžším interpretačním problémem: nepatřil k husitské levici, nepomohl Janu Želivskému, kazateli, v němž viděli marxisté nejradikálnějšího, a proto i nejvýznamnějšího představitele husitské revoluce, a navíc byl šlechticem, jež strávil mládí loupežemi na cestách. Toto poslední tvrzení bylo buď opomíjeno mlčením nebo mu bylo odporováno tím, že se jedná o výmysly buržoazní historiografie.²⁹ Problém jeho šlechtického původu potom Macek odbyval názorem, že „nelišil se příliš trocnovský vladyka od větších sedláků“.³⁰ V Táboře se spojil se střední vrstvou měšťanstva, a dokonce, o čemž bude ještě řeč, vyvraždil radikální sektu adamitů. Přes to všechno se dočkal uznání. Stejně jako Hus získal podporu „pokrokové chudiny“ díky své nekompromisnosti.³¹ A stejně jako on měl pod vlivem prostého lidu-revolucionářů, kteří pod ním sloužili, projít vývojem.³²

Podstaty celé záležitosti se však do značné míry dotýká i jiná Žižkova vlastnost. Vynikající vůdce, který „postavil svou genialitu zcela do služeb revolučního hnutí“,³³ jednal důsledně. V dobové hospodářské situaci se, pokud chtěl postupovat důsledně, musel opřít o města. Podpora chudiny by k dosažení vojenských úspěchů nedostačovala.³⁴ Žižka byl mnohem větším vlastencem nežli Hus: „V Žižkově koncepci se doplňovaly výzvy za zlepšení společenského uspořádání s výzvami k vlasteneckému boji. Sociální program i národnostní požadavky splývaly v jeden celek zvláště v období, kdy se do Čech valily hordy cizáků, křížáků, většinou ze sousedních krajín“, a proto „postava Jana Žižky z Trocnova, který byl vždy zdrojem a oporou revolučního nadšení, se stala součástí revolučních tradic našeho lidu“.³⁵ Ještě dále zašel filozof Milan Machovec, pro kterého byl Žižka „dědicem Husovy pochodně“. Z tohoto důvodu byl „oblíbencem českého národa“.³⁶

28 *Wystarwa Rewolucyjny ruch busycki (Muzeum Narodowe w Pradze – Muzeum Historyczne Miasta Stołecznego Warszawy, Listopad-grudzień 1959, s. 3.*

29 J. MACEK, *Tábor v husitském revolučním hnutí 2*, Praha 1955, s. 34.

30 *Tamtéž*, s. 32.

31 J. DURDÍK, *Husitské vojenství*, s. 12.

32 Pavel CHOC, *Boje o Prahu za feudalismu*, Praha 1957, s. 335.

33 J. MACEK, *Ktož jsú boží bojovníci*, s. 160.

34 *Tamtéž*, s. 158.

35 J. MACEK, *Husitské revoluční hnutí*, s. 118-119.

36 Milan MACHOVEC, *Husovo učení a význam v tradici*, Praha 1953, s. 250.

Událostí, která byla v očích komunistů stínem na Žižkově postavě, bylo jeho bezohledné nakládání s husitskými sektáři – adamity. Kacíři byli celkově oceňováni kladně, poněvadž byli nakloněni zavedení společného vlastnictví, což bylo, jak pravil Zdeněk Nejedlý, primitivním, ale přesto přeci jen komunismem. Do husitského období však byli hodnoceni jako „nedospělí“ a „neuvědomělí“.³⁷ Teprve adamiti „nebyli žádnými náboženskými šílenci, nýbrž bojovníky za práva a vítězství chudiny. (...) Jejich zdravý rozum, smyslové poznávání a závěry z něho činěné prorážely středověké tmářství a přinášely prvky atheismu.“³⁸

Jak překonat problémy s kladným hodnocením jak Žižky, tak i adamitů a přitom zůstat zároveň v co nejúžší shodě s marxismem ukazuje tento delší citát: „Žižkův boj proti pikartům nemůžeme a nesmíme hodnotit jako projev nerozváženosti či zpátečnictví. Nesmíme ani na chvíli zapomenout, že měšťanská oposice byla za tehdejšího stavu společenského vývoje silou, jež mohla v této situaci nejhluběji zasáhnout starý vykořisťovatelský řád, nemohla jej sice vyvrátit, avšak byla s to zmírnit vykořisťování. Měšťanstvo bylo společenskou silou, jež bylo zákonitostí společenského vývoje povoláno k tomu, aby v budoucnu vyvrátilo feudalismus. (...) Proto ať věnujeme sebevíce sympatií chudině a jejím mluvčím (...) musíme uvážit, že jejich vyhlazení a zničení bylo pro další průběh revolučního hnutí nevyhnutelné, že třídně nezformovaná a neorganisovaná chudina nebyla schopna soustředit revoluční síly a vést je k útoku.“³⁹

Na příkladu Žižky a adamitů je zvláště dobře vidět, kterak se prolíná vlastenecká tradice v Jiráskově pojetí se snahou o vytvoření marxistické historiografie. Váha může být přitom přikládána různým směrům. Milan Machovec se zdá být stoupencem mnohem národnějšího marxismu, nežli je tomu v případě Macka. O adamitech říká jasně: „Kdyby v husitské revoluci převládlo v lidových masách podobné blouznění a spoléhání na pomoc shůry, vedlo by to jednak k odzbrojení lidu, který by pak místo v cepy věřil v Krista.“⁴⁰

Geniální vůdce Jan Žižka vděčil za své vojenské úspěchy nejen vojenského talentu, ale především osobám svých nižších velitelů. První vlastností husitských bojovníků, která byla zdůrazňována marxistickými autory, byla jejich nezištnost: „Víme také, že v počátcích Táboři si nevšimli z kořisti ničeho kromě peněz toliko, odějí a koní, ničíce jinak vše, co jim připomínalo vykořisťovatele.“⁴¹

³⁷ Srov. J. MACEK – F. GRAUS – J. TIBENSKÝ (edd.), *Přehled československých dějin 1*, s. 162.

³⁸ *Tamtéž*, s. 202.

³⁹ J. MACEK, *Husitské revoluční hnutí*, s. 98.

⁴⁰ M. MACHOVEC, *Husovo učení a význam v tradici*, s. 250.

⁴¹ J. DURDÍK, *Husitské vojenství*, s. 100.

S touto nezištností šla ruku v ruce bezohlednost: „v první době válek, hlavně v době, kdy Tábor sám byl chudinou ovládán, pozorujeme charakteristický zjev: Táboři neberou nepřítel, zejména šlechtice do zajetí, naopak – zabíjejí je. Tento zvláštní rys ustupuje do pozadí, jakmile hegemonie selsko-plebejských živlů je nahrazena převahou městské oposice a zemanstva.“⁴² Macek vykládal ničení kostelů, klášterů, obrazů, řezeb i knih nikoli náboženským, ale revolučním fanatismem – husité ničili to, co jim připomínalo nenáviděný feudalismus.⁴³ „Pravda – psal T. Č. Zelinka – nejeden kostel v Praze, někdy i výstavný a umělecky a památkově zajímavý, byl v revoluční době vymazán z plánu města tak důkladně, že po mnohých se nenalezly ani stopy. (...) Ale za to nejedno z těch míst zachovalo na ruině dřívější výstavby paměť nejušlechtilějšího hrdinství nejslavnějších událostí vrcholného období Prahy a celých českých dějin.“⁴⁴

Husitské drancování bylo ospravedlněno dějovou důsledností celého hnutí. Jakkoli viděl Zelinka potřebu ospravedlnovat své hrdiny, pro Macka takovýto problém neexistoval: „Vzdělanost, věda a kultura, jak si je církve zmonopolisovala, nesloužila lidu, nýbrž zdůvodňovala a obhajovala nadřazené postavení feudálů. (...) Proto – pryč s nimi!“⁴⁵ Na jejich místě má vzniknout nové, revoluční umění. Husitství aktualizuje umění tím, že z něj činí prostředek propagandy.⁴⁶ Na druhou stranu se však paradoxně husitské umění neliší od umění dvorského, „vůči němuž přeci husitské hnutí stálo na podstatně nepřátelských ideologických pozicích!“⁴⁷

Další důležitou vlastností husitských bojovníků bylo jejich horoucí vlastenectví, které bylo podle Jana Durdíka „zdrojem morální síly“ husitů.⁴⁸ Stejně jako v případě samotného Husa však toto citění nemělo nic společného s nacionalismem, neboť bylo úzce svázáno s „revolučním bojem proti vykořisťovatelům.“⁴⁹ A nemohlo tomu ani být jinak, pokud „husitské vlastenectví je pro nás pomocníkem při rozvíjení citů socialistického vlastenectví a proletářského internacionalismu“.⁵⁰

42 *Tamtéž*, s. 108.

43 *Tamtéž*, s. 169.

44 T. Č. ZELINKA, *Husitskou Prabou*, Praha 1955, s. 15-16.

45 J. MACEK, *Tábor v husitském revolučním hnutí 2*, s. 119.

46 *Wystawa Rewolucyjny ruch husycki (Muzeum Narodowe w Pradze - Muzeum Historyczne Miasta Stołecznej Warszawy, Listopad-grudzień 1959*, s. 9.

47 *Tamtéž*.

48 J. DURDÍK, *Husitské vojenství*, s. 65; stejně i v práci J. MACKA, *Husité na Baltu a ve Velkopolsku*, Praha 1952, s. 20.

49 J. MACEK, *Husitské revoluční hnutí*, s. 166.

50 J. MACEK, *Národnostní otázka v husitském revolučním hnutí*, ČsČH 3, 1955, s. 30.

Důvodem tak vysokého hodnocení husitských vojsk byla jejich sociální skladba. Šlechta a měšťané, kteří k nim přínáleželi, měli podléhat radikalizaci v důsledku neustálého pobývání mezi prostými bojovníky. „A je to především tento sociální charakter polních vojsk, který pomůže vysvětlit bezvýhradné hrdinství a obětavost husitských bojovníků...“⁵¹ Stejně tak se i vykládají vítězství nad křížovými výpravami. Chybou feudálů bylo hledání příčin husitských vítězství v technice vedení války, přestože ta byla dokonalá.⁵² „Teprve dnes v lidové armádě, se stala husitská tradice zdrojem síly a národní hrdosti, teprve lidová armáda je s to splnit odkaz husitských vojsk, v případě imperialistického útoku ubránit svou zemi a po boku osvoboditelky – Sovětské armády zničit nepřítele v jeho vlastním brlohu“.⁵³

V neposlední řadě hrály v marxistické interpretaci svou roli i otázky vlivů. Otázkou například bylo, zda čeští kacíři čerpali své vzory od jiných evropských heretiků. Odpověď badatelů z padesátých let na tak základní otázku byla jednoznačně negativní a, jak se zdá, bylo tomu tak ze dvou důvodů. Prvním důvodem byla důslednost zohlednění role místních hospodářských a společenských vztahů, poněvadž v marxistické historiografii právě ony rozhodují o idejích, jež se zrodí. Druhý důvod je jiného typu: je jím národní hrdost. Jak pravil Zdeněk Nejedlý: „Ne každý národ má takto vyhraněnou tradici jako my. Mluvíval jsem již kdysi o tom se soudruhy z jiných národů, a ti často až se závistí pozorovali, co pro nás, české komunisty, znamená např. stále živá v našem lidu tradice husitská. Zvláště smutně na tom byli němečtí soudruzí, neboť u Němců není vůbec tradice, jež by vedla až do nejnovější doby jako u nás a stále v souhlase s novými pokrokovými snahami lidovými a národními“.⁵⁴

Podobnost nauk různých kacířských hnutí vykládal Josef Macek takto: „Revoluční ideologie lidového kacířství nebyla tedy odkázaná na přenášení idejí od sekty k sektě, od země do země, nýbrž mohla vyrůst z domácího prostředí, z hlubin ponížení, útlaku a vykořisťování našeho lidu. A je-li tolik kacířských bludů navzájem si podobných, je to důsledkem stejného (kvalitativně) vykořisťování venkovského lidu u nás, právě jako v jižní Francii, Rakousích či Anglii a důsledkem stejného nepřítele, církve-vykořisťovatele“.⁵⁵ Jiný pohled měl na tento problém Robert Kalivoda, jehož práce byla oceněna také západními medievisty. Vycházel

⁵¹ J. DURDÍK, *Husitské vojenství*, s. 34.

⁵² *Tamtéž*, s. 191.

⁵³ *Tamtéž*, s. 198.

⁵⁴ Z. NEJEDLÝ, *O smyslu českých dějin*, Praha 1953, s. 232. Nejedlý při těchto slovech zapomněl na německou selskou válku r. 1525.

⁵⁵ J. MACEK, *Tábor v husitském revolučním hnutí 1*, s. 153.

ze stejných marxistických předpokladů a poukázal i na vliv evropských herezí na husitské hnutí.⁵⁶

Srovnání těchto dvou pohledů je příkladem náznamu změn, které se v československém vědeckém životě udály v polovině padesátých let, kdy psal Macek, a počátkem let šedesátých, kdy publikoval svou monografii Kalivoda. Otázka příslušnosti do jedné rodiny kladně hodnocených historických jevů byla přítomna ve všech historiografiích zemí lidových demokracií. V SSSR se např. bojovalo proti „normanské teorii“, která přiznávala zásluhy na vytvoření státních struktur v Kyjevské Rusi příchozím ze skandinávského poloostrova. Při referátu o tomto problému na veřejném shromáždění v Leningradu v roce 1949 zapracoval do svého výkladu V. Mavrodin „reakci z Wall Street“, potupil „škodlivou nestrannost“ a „profesorský objektivismus“. To vše je načichlé „příkrým závanem normanismu“. A přesto je známo – vyložil Mavrodin – že stát může vzniknout teprve tehdy, kdy již existují třídy. Normané nemají žádné zásluhy v tom ohledu, že podmínky k rozvoji státu již jednoduše existovaly.⁵⁷

Vlivy dalších herezí na husitství představovaly téma, kterým se zabíralo nerosrovnatelně méně studií, nežli tomu bylo naopak v případě vlivu husitství na zbytek světa, zvláště na sousedy českého království. Česká kultura 15. století byla pro historiky-marxisty zdrojem národní hrdosti (čímž se nikterak nelišili od svých „buržoazních“ kolegů). Zdůrazňovali přede vším vliv češtiny na okolní jazyky (zvláště na polštinu).⁵⁸ Český jazyk měli ve své korespondenci používat nejen Jagelonci, ale také uherský král Matyáš Korvín „v korespondenci (...) s německým patriciátem Jihlavy“.⁵⁹

Také vliv husitského vojenství na dnešní výzbroj v průběhu několika století vývoje střelné zbraně byl obrovský: „Od husitských houfnic a tarasnic vede přímá, i když dlouhá cesta k moderním dělům a houfnicím, které J. V. Stalin nazývá bohem války“.⁶⁰ Husitská pištála dala název pistoli. Hejtman Jan Tarnowski využíval vozových hradeb a také používal český vojenský slovníček. Nejraději však

⁵⁶ Robert KALIVODA, *Husitská ideologie*, Praha 1961.

⁵⁷ Władimir MAWRODIN, *Walka z „teoria normańska“ w rosyjskiej nauce historycznej*, Warszawa 1951, překlad W. Głuchowski. Je charakteristické, že ve dvoudílné historické fresce Ejzenštejna *Ivan Hrozný* natočené v roce 1944-45 pronáší titulní hrdina řeč, v níž stvrzuje, že Rusové nepotřebují Varjagy, aby jim vládli, ale že si s tím poradí sami (tj. on sám).

⁵⁸ Srov. J. MACEK, *Husité na Baltu a ve Velkopolsku*, s. 163; dále J. MACEK – F. GRAUS – J. TIBENSKÝ (edd.), *Přehled československých dějin 1*, s. 227.

⁵⁹ J. MACEK, *Husitské revoluční hnutí*, s. 169.

⁶⁰ J. DURDÍK, *Husitské vojenství*, s. 197.

bylo připomínáno, že českého vojenského umění využívali Chmelnického povstalci „v době velkého boje za osvobození Ukrajiny zpod jha polských pánů“. Kozáci nejenže využívali vozů, ale také si vypůjčili nemálo z českého vojenského slovníčku (puszkar – puškař, tábor a jiné).⁶¹ Zdá se, že důvodem k takovému zdůrazňování svazků kozáctví s českým vojenským myšlením bylo přesvědčení o pokrokovém charakteru Chmelnického povstání. Od druhé poloviny 15. století však bylo používáno metod války odvozujících se z husitských válek dosti všeobecně a slovo puškař není neznámé ani polskému a dokonce ani uherskému jazyku (puskás – myslivec, ale také střelec palnou zbraní). Slovo tábor, které se ujalo nejen v ukrajinském jazyce, také slavilo mezinárodní úspěchy. Ale Chmelnického povstání představovalo tak silný zdroj „revolučních tradic“, že se badatel husitského vojenství Jan Durdík rozhodl jej spojit s husitskými hnutími, čímž mu dal lesku.

Hlavním výrazem husitského vlivu v zahraničí byly rejsy. Jejich charakter je v historiografii vnímán především jako propagandistický. Měly hrát stejnou roli jako výprava Husa do Kostnice a zároveň byly zkouškou o „přenesení revoluce“ za hranice. Na tomto místě se jednomu badateli naskytlá zajímavá analogie. Církevní propaganda podle něj špinila před svými věrnými husity tím, že je přesvědčovala, že katolíky, jež vzali do zajetí, neskutečně mučí a dokonce pijí jejich krev. Stejně tak postupovala i buržoazní propaganda (a Josef Pekař, jak také tvrdil Josef Macek) vůči bolševikům.⁶² Podobné aktualizace se dopustil i Macek, když tvrdil, že husitské výpravy do Polska vedly k uzavření příměří utiskovaných vrstev, které se po válce, jež trvala staletí, konečně realizuje v bratrství zemí lidových demokracií.⁶³ Ba co více, rejsy byly projevem slovanské vzájemnosti a umožnily Čechům první kontakt s ruským národem (budiž sovětským – čeština dovoluje v tomto ohledu jistou interpretační volnost), „který byl tehdy na západní Ukrajině a Bělorusku připojen ke království polskému“.⁶⁴ Nebylo však vysvětleno, proč právě „ruský lid (...) byl revolučním husitským výzvám zvláště nakloněn“.⁶⁵

„Buržoazní“ historiografie hodnotila rejsy jako běžné loupežné výpravy, což byl pohled, který byl jednoznačně odmítnut. Naopak: „Bylo dávným snem husitů vyburcovat lid okolních zemí z feudální poroby a spojit se s ním k společnému

61 *Tamtéž*, s. 191-196.

62 *Tamtéž*, s. 19.

63 J. MACEK, *Husité na Baltu a ve Velkopolsku*, s. 163.

64 J. MACEK, *Národnostní otázka v husitském revolučním hnutí*, ČsČH 3, 1955, s. 27.

65 J. MACEK, *Husité na Baltu a ve Velkopolsku*, s. 28.

boji proti společnému nepříteli, církvi, opoře feudalismu“.⁶⁶ Tuto novou koncepci vystavěnou na Marxovi doprovázely četné výzkumy ohlasů husitství v zemích středovýchodní Evropy.⁶⁷ Jejich efekt byl jednoznačný a synteticky vyjádřen v konstatování, že „polský lid s vroucí sympatií sledoval revoluční válku českého lidu“.⁶⁸ Zdůrazňovalo se, že husiti loupili majetek pouze feudálům.⁶⁹ Na druhou stranu však byl zdůrazňován fakt husitských válečných operací a hrůzu, jakou budili ve svém okolí. Tento rozpor je dobře patrný u Josefa Macka, který nejdříve přesvědčuje o téměř mírovém charakteru rejs, aby v následujícím odstavci popisujícím výpravu z roku 1432 hrdě tvrdil: „Bez porážky a s obrovskou kořistí se obě vojska vrátila na počátku května do Čech.“⁷⁰

Propagandistický význam je také přiřčen výpravě husitů ve službách polského krále proti křižákům. Kromě šíření revoluční ideologie byla jejich hlavním důvodem snaha o „rozbití hnízda nejtemnější reakce“. Na stranu husitů se přidali členové náboženské obce všech národností. Husiti konali nezištně, byť obdrželi polský žold, ale: „Tyto úmluvy o výši žoldu a náhrad i dodávky obilí, sukna a zbraní nejsou dokladem žoldněřského charakteru chystané výpravy, nýbrž svědectvím, že přátelská smlouva byla plněna a polský král touto formou odměňoval přátelskou pomoc husitů“.⁷¹

Česká marxistická historiografie učinila z husitství jeden z kulminačních bodů národního hnutí a podstatnou část „pokrokových tradic“. Husitská revoluce měla být zdrojem národní hrdosti především proto, že byla silným sociálním hnutím a pokusem o svržení feudalismu. Odtud pocit nadřazenosti nad kolegy z jiných států, který pociťoval Zdeněk Nejedlý. Historici mimo Československo se však

66 *Tamtéž*, s. 15.

67 *Tamtéž*; Rudolf URBÁNEK, *K 500. Výročí českých polních rot na Slovensku*, in: Týž, *Z husitského věku. Výbor historických úvah a studií*, Praha 1957, s. 191-205 (jedná se o práci z roku 1936 vydanou znovu i s jistými politickými archaismy – československý národ!); Ladislav HOSÁK, *Oblasť husitství v Rakousích*, ČsČH 4, 1956; J. MACEK, *K oblasť husitství v Německu*, *tamtéž*; Rudolf HOLINKA, *Z oblasť husitství v Polsku*, *Časopis Matice Moravské* 72, 1953, s. 360-365. Zahraniční medievisté se tímto problémem také zabývali. Z větších prací je nutno uvést knihu Branislava Varsika, *Husitské revoluční hnutí a Slovensko*, Bratislava 1965. V Polsku o něm psala Ewa Maleczyńska, autorka teze o silném husitském hnutí ve Slezsku.

68 *Wystawa Rewolucyjny ruch husycki (Muzeum Narodowe w Pradze – Muzeum Historyczne Miasta Stołeczno-go Warszawy*, Listopad-grudzień 1959, s. 6.

69 P. CHOC, *Boje o Prahu za feudalismu*, s. 341.

70 J. Macek *Husité na Baltu a ve Velkopolsku*, s. 17.

71 *Tamtéž*, s. 40.

neomezili pouze na výrazy uznání k historii sousedů a každá marxistická historiografie středovýchodní Evropy tak hledala vlastní ekvivalent husitské revoluce a nacházela jej tu v Dozsově povstání v Uhrách, tu v německé selské válce nebo také v povstání slovenských horníků popisovaném Petrem Ratkošem.⁷² V rámci těchto snah zaostávali polští marxisté, kteří nemohli v rodných dějinách 15. a 16. století vykázat žádné sociální hnutí sebemeně se blížící husitství, výrazně v týlu (prvním polským protifeudálním hnutím, které polská historiografie připisovala na vrub husitské revoluce, bylo v podstatě povstání Kostky-Napierského v 17. století). Odtud neobvykle zajímavý pokus o „převzetí“ husitství a o jeho zařazení do – i tak dosti hubeného – polského katalogu „pokrokových tradic“. Tohoto pokusu se ujala vratislavská medievistka Ewa Maleczyńska v několika článcích a přede vším v monografii *Ruch husycki w Czechach i w Polsce*.⁷³ Maleczyńska byla profesorkou vratislavské university kde „s ní bylo zacházeno jako s obzvláště cenným, neboť v praxi jediným (...) vyslancem marxistického myšlení“.⁷⁴ Z tohoto pohledu byla pověřena (proti vůli vedení katedry) přednáškami polských dějin pro polonisty, přičemž aby pro ni mohlo vzniknout místo na Katedře dějin středověkého Polska, musel být jeden z profesorů přesunut na Katedru obecných dějin. Tyto kádrové přesuny jí na popularitě nepřidaly: byla považována za důsledného vykonavatele politických potřeb Strany a vlády.⁷⁵

Již název největšího díla Maleczyńskiej *Ruch husycki w Czechach i w Polsce (Husitské hnutí v Čechách a v Polsku)* porušuje v Československu závaznou nomenklaturu. Nepřekvapí nás samozřejmě chybějící slovo „revoluční“, neboť jde o polskou knihu, autorka se však odlišuje od českých kolegů také, pokud jde o základní obsah práce. V pojetí Maleczyńskiej hrají národní otázky mnohem větší roli. Český autor bývá na tomto místě zpravidla pozornější, pokud nechce být nařčen z přebírání myšlenek buržoazních historiků, zvláště Pekaře. Její charakteristika Husa se také značně liší od toho, co o něm bylo napsáno v Československu. V jejím pojetí to bylo „typické dítě své doby“, „náboženský zelota (...) tkvící zcela ve středověkých pojmech“.⁷⁶ S odvoláním na práce českých marxistických

⁷² Peter RATKOŠ, *Povstanie baníkov na Slovensku roku 1525-1526*, Bratislava 1963.

⁷³ Ewa MALECZYŃSKA, *Ruch husycki w Czechach i w Polsce*, Warszawa 1959. O jednotlivých podmínkách historické práce marxistů z vratislavského okruhu píše Marek CETWIŃSKI, *Vratislavští medievalisté a politika (v letech 1953-1963)*, in: Hana BARVÍKOVÁ (ed.), *Věda v Československu v letech 1953-1963*. Sborník z konference, Praha 2000, s. 367-371.

⁷⁴ Tereza SULEJA, *Uniwersytet Wrocławski w okresie centralizmu stalinowskiego 1950-1955*, Wrocław 1995, s. 51.

⁷⁵ *Tamtéž*, passim.

⁷⁶ E. MALECZYŃSKA, *Ruch husycki w Czechach i w Polsce*, s. 277, 351.

historiků připomíná Maleczyńska heslo vyslovené samotným Husem či vzniklé pod jeho vlivem „Čechy Čechům“,⁷⁷ které „v dopisech Husa a jeho současníků vystupuje s naprostou jasností“.⁷⁸ V této situaci by bylo zatěžko jej bránit před výtkou z nacionalismu. V otázce adamatů a dalších radikálních sekt a s tím spojeného hodnocení Žižky se polská autorka znovu značně odlišuje od svých českých kolegů: znovu stejně jako Pekař vykládá ve shodě s katolickými kronikáři nutnost vyvraždění sektářů jejich nemorálností!⁷⁹

A nakonec zásadní otázka hodnocení celého husitského hnutí. Jeho podstatou je podle Maleczyńskiej nejen útisk sedláka, ale navíc i „vědomí celonárodního ohrožení“ (v jednom z článků Maleczyńska konstatuje: „válka za národní osvobození se nedala odloučit od války za osvobození sociální“, čímž postavila národní otázku před otázku sociální!)⁸⁰ nebo „jistou psychózu náboženských prostředků“.⁸¹ To je značný rozdíl vzhledem ke koncepci, podle níž nemělo toto hnutí s náboženstvím téměř nic společného. Dodejme navíc, že Maleczyńska také připomínala úpadek morálky husitských vojsk⁸² a dokonce i to, že ve válečné vřavě „táborský proud (...) již ztratil svou prvotní sociální nekompromisnost“.⁸³

Přese všechno se nejedná o autorku, jíž by bylo možno obvinít z revizionismu. Vývody československé historiografie nahrazovala vlastními teoriemi, jež se setkávaly s kritikou jak v Polsku, tak i v Československu.⁸⁴ V roce 1961 naložil s její knihou v recenzi velmi nevybíravým způsobem Jaromír Mikulka. Stojí za to se na ni podívat zblízka. První Mikulkovou výtkou byl nerovnoměrný přístup k „pokrokovým“ jevům v Čechách a v Polsku: „autorka posuzuje ze společenského a ideologického hlediska nesrovnatelně přísněji české poměry a podrobuje

⁷⁷ *Tamtéž*, s. 276.

⁷⁸ E. MALECZYŃSKA, *Ze studiów nad bastami narodowościowymi w źródłach doby busyckiej*, Przegląd historyczny, (dále PH) 43, 1952, s. 73.

⁷⁹ E. MALECZYŃSKA, *Ruch busycki w Czechach i w Polsce*, s. 394-395.

⁸⁰ E. MALECZYŃSKA, *Ze studiów nad bastami narodowościowymi w źródłach doby busyckiej*, s. 82.

⁸¹ E. MALECZYŃSKA, *Ruch busycki w Czechach i w Polsce*, s. 99.

⁸² *Tamtéž*, s. 479.

⁸³ E. MALECZYŃSKA, in: Henryk Łowmiański (ed.), *Historia Polski, tom I do roku 1764, część I do połowy XV w.*, s. 592.

⁸⁴ W Kwartalniku Historycznym Jerzy Serczyk zpochybnil mimo jiné i její teze o „proticírkevním a tedy v jistém smyslu třídním“ charakteru grunwaldské bitvy. Srov. Jerzy SERCZYK (rec.), *E. Maleczyńska, Ruch busycki w Czechach i w Polsce, Warszawa 1959*, Kwartalnik Historyczny (dále KH) 65, 1959, s. 1136. Kritizoval ji také Karel GÓRSKI (rec.), *Ewa Maleczyńska, Społeczenswo polskie pierwszej połowy XV wieku wobec zagadnień zachodnich. Studia nad dynastyczną polityką Jagiellonów, Wrocław 1947*, PH 38, 1948, s. 456-468.

ostré kritice husitský střed a pravici. Popravdě však řečeno, mnohé jevy, jež v Polsku označuje dokonce jako radikální – táborské, bychom v Čechách vůbec ani nemohli považovat za husitské“.⁸⁵ Maleczyńska podle Mikulky nezohlednila, že Čechy byly v 15. století mnohem rozvinutější nežli Polsko. Recenzent popřel existenci silné táborské emigrace do Polska a také popřel tvrzení, že by měl Spytka z Melsztyna s husity cokoli společného. Ohromující dojem činí jeho mimochodem zaznamenaný postřeh, že Maleczyńska udělala ve čtyřverší písni *Ktoż jsú bożi bojownicy* 20 chyb. Zajímavé je, že Mikulka kritizuje autorčin zvyk zveličování popisovaných jevů, k nimž Mikulka počítá i reakce Němců během cesty Husa do Kostnice. Není těžké poukázat na pramen, odkud autorka čerpala tezi, že tato cesta byla souvislou řadou úspěchů Husa-kazatele: jsou jimi práce Josefa Macka (Macka však Mikulka nezmiňuje – je rozhodně lehčí kritizovat omyly marxistické historiografie v cizích zemích). Z českého pojetí husitského období čerpá Maleczyńska také své nejdůležitější teze: husitské hnutí bylo tak „silným sociálním a myšlenkově-ideologickým revolučním hnutím“, že jeho působení „zdaleka překračuje hranice soudobých Čech a zahrnuje nejen Polsko, ale také Uhry a co je zajímavější i území Německa“.⁸⁶ Pokud, jak tvrdili čeští historikové, toto hnutí tak silně působilo na okolní státy, je logická (byť bez opory ve faktech) teze Maleczyńskiej, že v Polsku v zápětí po bitvě u Lipan „splynula vlna reemigrace Poláků válčících doposud v táborských řadách s vlnou českých emigrantů“ nebo že „polipanská emigrace se stala katalyzátorem velkého povstání uherských sedláků z roku 1437, vření v Polsku v letech 1434-1439 a povstání Spytka z Melsztyna“.⁸⁷

Zdá se, že svou interpretaci husitského hnutí v Čechách překročila Maleczyńska v Čechách i v Polsku povolenou hranici internacionalismu a vstoupila na území českých „pokrokových tradic“. Kritika, se kterou se setkala, znovu poukazuje na to, jak podstatnou část českého historického dědictví byla husitská revoluce. Nebylo by tomu bezpochyby tak, kdyby Josef Macek a další marxističtí historikové

85 Jaromír MIKULKA, *Nad polskou knihou o husitství*, Slezský sborník 59, 1961, s. 260-266.

86 E. MALECZYŃSKA (hlas v diskusi v průběhu I. kongresu polské vědy), KH 58, 1951, s. 398.

87 E. MALECZYŃSKA, *Ze studiów nad ideologią drobnego mieszczaństwa w Polsce XV i początków XVI w.*, PH 47, 1957, s. 448. Teze Maleczyńskiej, což sama ráda zdůrazňovala, se shodovaly s pozorováním sovětského medievisty Borise Grekova, který potvrdil společný základ mnoha historických procesů ve všech zemích na východ od Labe. Srov. E. MALECZYŃSKA (rec.), *F. M. Bartoř, Čechy v době Husově, České Dějiny II, C. 6*, Praha 1947, PH 40, 1950, s. 356-357. V názvu Bartořovy knihy a v jeho jméně bylo učiněno osm chyb (zde opraveny). V tomto případě však pravděpodobně tíží svědomí redaktora a korektora Przeglądu a nikoli autorky.

vytvořili své interpretace událostí „na zelené louce“. Ale o tom, že husitství je čímsi významným, vznešeným a zvláštním způsobem definujícím českost, byl přece přesvědčen již František Palacký.

Přeložila Doubravka Olšáková

(Tento překlad vznikl v rámci projektu podpory projektu výzkumu a vývoje LNOOAO41)

The “Hussite Revolutionary Movement” in Czech historiography from the Stalinist era

Maciej Górny

The author examines how the Hussite Revolution is interpreted by Czech Marxist historians between 1948 and 1963. The first part of the text briefly deals with the most significant interpretations of Hussite issues in Czech historiography (Palacký, Tomek, Pekař), in literature (Jirásek), and in politics (Masaryk, the Social Democrats, Slavík, Kalandra, Nejedlý) in the past. The young generation of Middle Age historians like Josef Macek, Jan Durdík, Pavel Choc or philosopher Milan Machovec were concerned with the reinterpretation of Hussitism. After 1948, the Hussite Revolution became a significant element in the Marxist interpretation of Czech history which simultaneously attempted to transform the national myth and, above all, the “progressive traditions” of the Czech nation. The new interpretation of Hussitism concentrated on acknowledging the heroic individuals and groups of the revolution: Jan Hus, Jan Žižka and the Hussite troops.

In the Marxist historians’ interpretation, Jan Hus was full of positive qualities. He was a patriot Czech as well as an internationalist. Although his social postulates were branded as “reformist” and too restrained, it was acknowledged that they gained radical meaning during the revolution and Hus himself – after his death – became a revolutionary figure. As a rule, Marxist researchers negated the religious character of the Hussite Revolution, concluding that the theological facade was merely a cover for specific social and political postulates.

Jan Žižka was highly regarded in Czech Marxist historiography as a brilliant leader and a prudent politician whose programme combined social and national issues. The slaughter of the Adamites, under his order, was regarded as justified from the point of view of the theory of formation, as they did not have the potential to hasten the defeat of feudalism. Marxist researchers awarded the same high regard to Žižka’s sub-commanders, highlighting their moral superiority over the enemy as well as the social structure of the Hussite troops (mainly plebeian).

One of the main research issues was the influence of other European heresies on Hussitism (dismissed by Marxists) as well as the influence of Hussitism on other social movements in a feudal Europe. The Hussite border raids were significant in this context, interpreted as attempts to spread the social revolution outside of Bohemia. This often led to contradictions as the same researchers emphasized the character of their raids as almost peaceful so that the following

paragraphs could be devoted to a description of the Hussites' loot or their military successes.

The Hussite Revolution was something the Czech Communists were proud of as an element of "progressive traditions". The historiography of other socialist states searched for equivalents to Hussitism, i.e. social revolution in a period of feudalism. In cases where it was particularly difficult to find such "progressive traditions", they resorted to attempts to adopt Czech traditions. Such an attempt is seen in the work of Polish medievalist Ewa Maleczyńska, described in the latter part of the text. She claimed that Hussitism achieved its greatest social radicalism in Polish lands and continued there at a time when moderate elements had gained victory in Bohemia. Maleczyńska's new conclusions were subject to criticism from Czech reviewers. A clear motive for this criticism was the conviction that the Hussite Revolution is of great value, something largely Czech and a part of the national heritage which needs to be protected from foreign claims.

Ruská historiografie husitského hnutí v poslední čtvrtině 20. století

Ludmila Pavlovna Laptěva

Nehledě na výměnu autorit, která nyní probíhá v ruské historické vědě, husitskému hnutí se přese všechno věnuje dostatečně vážně myšlená pozornost. Lze to objasnit jak tradicí, založenou ještě ruskými historiky 19. a počátku 20. století, tak i zvýšením zájmu ruské vzdělané společnosti k dějinám středověké Evropy vůbec. Její studium bylo za socialistického režimu omezováno „neaktuálností“ problematiky středověkých dějin pro ideologii a politiku vlády. Závažný význam má i mentalita ruských intelektuálů. Ta se vyznačuje takovou šíří zájmů, která umožňuje i podněcuje udílení pozornosti tématům, jež nepřinášejí jakékoli bezprostřední výsledky materiálního charakteru, ale jednoduše uspokojují intelektuální potřeby člověka. Proto vědecký život v současné době v Rusku, nehledě na nelehkou ekonomickou a vnitropolitickou situaci, naprosto nezamrzl, ale naopak získal nespornou dynamiku. V humanitních oborech naší vědy se postupně zaplňují tématické mezery a probíhá přehodnocování historického vývoje, což se vztahuje zejména ke studiu husitského hnutí. Zájem o tento fenomén neustal, přestože starší generace historiků v podstatě již ukončila svoji činnost. O husitském hnutí píše nyní v Rusku nejen představitelé starší generace, ale také vědci střední generace; zájem o tuto problematiku dává najevo také vědecká mládež.

Pro uchování kontinuity odborného zájmu o studium tématu má v našich podmínkách velký význam rozšiřování pramenné základny husitství cestou překladů pramenů o husitském hnutí do ruštiny. Během sledovaného období bylo připraveno několik takových překladů. Značný počet obsáhlých úryvků z děl českých středověkých myslitelů byl rusky publikován v „Antologii české a slovenské filozofie“, vydané v roce 1982. Kniha představuje kolektivní dílo spolupracovníků bývalých Filozofických ústavů v Praze a Bratislavě a Ústavu filozofie AV SSSR. Je určena specialistům na kulturní a duchovní dějiny západních Slovanů, i pro široký okruh čtenářů. Ve svazku jsou zařazeny překlady děl některých představitelů předhusitského i husitského období. Poprvé byly v ruštině publikovány výtah z „Pochvalného slova k filozofii“ Vojtěcha Raňkův z Janova a také fragment z třetí knihy „Pravidel Starého a Nového zákona“ Matěje z Janova. Překlady byly zpracovány z latinských edic těchto prací, jež vyšly ve 20. století. Úryvky z děl Tomáše Štítného se celkem vzato už dříve do ruštiny překládaly, avšak do Antologie byl zařazen dosud nepřeložený traktát Štítného „O připodobnění lidských podmínek chórům andělským“, zpracovaný na základě vydání ve staročeštině z roku 1956.

Husitské období je v Antologii představeno traktátem Stanislava ze Znojma „O skutečném a lživém“, jenž se také dříve do ruštiny nepřekládal. Co se týče děl Jana Husa, některá z nich jsou známa z ruských překladů ještě z 19. století. V uvedeném vydání byly opublikovány ve zkrácené podobě tři ústřední kapitoly Husova díla „O církvi“. Naproti tomu táborské myšlenky jsou v Antologii představeny anonymními chiliastickými texty „Bludné táborské články“. Husitská tematika je završena překladem rozsáhlých fragmentů z traktátu Petra Chelčického *Sít víry*.

Prostřednictvím Antologie uskutečněné vydání husitských pramenů je bezpochyby činem velkého vzdělávacího významu. Publikované materiály se v ruštině objevily z větší části poprvé a tímto způsobem se staly dostupné pro široký okruh čtenářů.¹

Druhé vydání pramenů k husitskému hnutí ve sledovaném období představuje v roce 1992 vydaný překlad tří husitských kronik pod souborným názvem „Husitské hnutí ve výkladu současníků“.² Kniha vyšla v nakladatelství Moskevské státní univerzity a byla určena pro studenty Fakulty historie. V úvodu je vysvětlována současná interpretace husitského hnutí, jsou zde charakterizováni autoři přeložených děl, jejich působení, význam pramene pro studium husitského hnutí. Podé následují texty: „Svědectví o mistru Janu Husovi v Kostnici“ Petra z Mladoňovic, od téhož autora „Vypravování o mistru Jeronýmovi Pražském, upáleném v Kostnici ve jménu Krista“ a „Kronika velmi pěkná o Janu Žižkovi, družiníkovi krále Václava IV.“ Všechny tyto kronikářské záznamy byly do ruštiny přeloženy poprvé. „Svědectví o mistru Janu Husovi“ bylo zkráceno, dva zbylé prameny publikovány v úplnosti. Vydání doplňují komentáře, soupis literatury o husitském hnutí, jmenný a historicko-geografický rejstřík. Překlad byl pořízen z češtiny na základě edice *Ze zpráv a kronik doby husitské* (1981).³ Jsou zde i odkazy na dřívější vydání pramenů o husitském hnutí v ruštině. Ačkoli kniha byla vydána pro účely výuky, podle mínění jednoho z recenzentů „ve skutečnosti představuje pro domácí vědu velmi cenné vydání pramenů k historii husitského hnutí prvořadě důležitosti“.⁴

Z vědecké literatury je možné také připomenout „Chrestomatii z historie Slovanů“ vydanou v Minsku v roce 1987, v níž se nachází i oddíl věnovaný historii

1 *Antologija češskoj i slovackoj filosofii*, Moskva 1982, s. 9.

2 L. P. LAPTEVA (ed.), *Gusitskoje dviženie v osveščennii sovremenikov*. Istočniki imateriali dlja praktičeskich zanjatij, Moskva 1992.

3 I. HLAVÁČEK (ed.), *Ze zpráv a kronik doby husitské*, Praha 1981.

4 Slavjanovedenije 1, 1994, s. 104-105.

husitského hnutí.⁵ Jeho větší část zabírá fragment kroniky Vavřince z Březové, přeložený do ruštiny ještě v roce 1962.⁶ Další fragmenty byly také převzaty z již dříve vzniklých ruských vydání, přičemž nová edice opakuje i chyby, které se v těchto starších vydáních vyskytovaly. Tak na s. 184-185 se nalézá dokument pod názvem „Jan Hus v dekretu kutnohorském. Z děl Jana Husa“. Ve skutečnosti náleží tento text mistru Janu z Jesenice a je znám pod titulem „Defensio mandate“.⁷ Některé dokumenty zařazené do „Chrestomatie“ byly do ruštiny přeloženy z českých studijních příruček.⁸

Vedle vydání přeložených textů pramenů k husitskému hnutí byl v knize L. P. Laptěvy „Písemné prameny českých dějin období feudalismu“ publikován jejich přehled a obecná charakteristika.⁹ Zde jsou shromážděny zobecněné informace o historické základně studia husitského hnutí, informace o edicích pramenů a jejich překladů do ruštiny a také o ruské, české i jinojazyčné literatuře vztahující se k vydávaným pramenům.

V ruské historiografii sledovaného období byly rozpracovány i jednotlivé konkrétní otázky k formování husitské ideologie, ke kultuře husitského období, k problémům ekonomického rozvoje měst v předvečer husitské revoluce.

Je třeba poznamenat, že interpretace jmenovaných i dalších otázek v současné době přímo souvisí s věkem autorů. Badatelé staršího pokolení (A. I. Ozolin, J. F. Ivanov a další), jejichž názory se formovaly v období socialismu a kteří již ukončili nebo končí svou vědeckou kariéru, se úporně drží marxistických pouček a metod práce s prameny. Nemohou nebo nechťejí brát na vědomí a promýšlet nové přístupy k problémům, nadále věří v to, že právě marxistická historiografie husitského hnutí představovala vrchol poznání tohoto fenoménu.

Bádání osmdesátých let 20. století o kultuře předhusitského a husitského období se soustřeďovala v zásadě na témata související s pražskou univerzitou. Tak G. I. Lipatnikova se v nepřilíš rozsáhlé stati dotkla otázek ohledně úrovně obeznámení české společnosti, v první řadě univerzitní inteligence, s filozofickým

5 *Chrestomatija po istorii južnych i zapadnych slavjan I*, Minsk 1987, s. 183-193.

6 LAVRENTIJ iz BREZOVOJ, *Gusitskaja chronika*, Moskva 1962.

7 K tomu blíže G. P. MELNIKOV, *Etničeskoje samosoznanie Čechov i nacionalnyje problemy v Čebii v gusitskiju epochu (konec XIV v. – 1471 g.)*. Etničeskoje samosoznanie slavjan v XV. stoletii, Moskva 1995, s. 96 a III.

8 *Naše národní minulost v dokumentech*, Praha 1954; *Minulost našeho státu v dokumentech*, Praha 1971.

9 L. P. LAPTEVA, *Pismennyje istočniki po istorii Čebii perioda feodalizma (do 1848 g.)*, Moskva 1985, s. 122-140.

a uměleckým dědictvím antiky.¹⁰ Zajímavý materiál je shromážděn i v jiné práci téže autorky, věnované problémům feudální inteligence.¹¹ V ruské historiografii to bylo nové téma. Lipatnikové se podařilo na základě dostupných pramenů vytvořit nástin, jenž představuje velkou informační hodnotu.

Bádáním nad intelektuálním životem pražské univerzity, rozličnými aspekty činnosti univerzitních mistrů v předhusitském i husitském období se aktivně zabývá A. V. Randin, představitel nového pokolení ruských husitologů. Je autorem řady zajímavých výzkumů o roli mistrů pražské univerzity a formování utrakvistického programu husitského hnutí,¹² o ideových bojích na pražské univerzitě,¹³ o první generaci českých viklefstů a dalších.¹⁴ Zvláště cenným, podle našeho názoru, se zdá bádání A. V. Randina o původu, společenském postavení, univerzitní a církevní kariéře členů pražské akademické obce v období husitského hnutí. Z příložených tabulek, jež autor sestavil na základě různých druhů pramenů, může čtenář získat uvedené informace o 68 mistrech pražské univerzity za přibližně stoleté období (konec šedesátých let 14. století – polovina šedesátých let 15. století).¹⁵ Pokud je nám známo, podobnou práci dosud nikdo neuskutečnil.

Ve sborníku Tverské univerzity byla zveřejněna stať autorky tohoto sdělení o kultuře období husitského hnutí, kde poprvé v ruské historiografii byl dostatečně podrobně hodnocen kulturní rozvoj Čech v podmínkách husitské revoluce.¹⁶

Zároveň s díly věnovanými speciálně otázkám husitského hnutí je tato problematika dotčena v příslušných oddílech učebnic dějin středověké Evropy,¹⁷

¹⁰ G. I. LIPATNIKOVA, *Vosprijatije elementov antičnoj kultury v gorodskoj kulture Čebii XIV. – XV. v.*, Srednevekovyj gorod 6, (Saratov) 1981, s. 148-150.

¹¹ G. I. LIPATNIKOVA, *K probleme feodalnoj intelligencii (na materiale istorii Pražskogo universiteta)*, Voprosy istorii slavjan, Voronež 1985, s. 3-15.

¹² *Kratkaja istorija Čechoslovakii*. S dřevnejšich vremen do našich dnej, Moskva 1988.

¹³ A. V. RANDIN, *Idejnaja bor'ba v Pražskom universitete (vtoraja polovina XIV. v.)*, in: Obščestvo i gosudarstvo v dřevnosti i srednie veka, Moskva 1986, s. 104-122.

¹⁴ A. V. RANDIN, *Pražskij universitet i rasprostranenie v Čebii učeniya Džona Viklefu (pervoe pokolenie češskich viklefstov)*, in: Socialno-političeskaja bor'ba v stranach Evropy i Ameriki v srednie veka i novoe vremja, Joškar-Ola 1991, s. 76-92.

¹⁵ A. V. RANDIN, *Rasstanovka sil v gusitskom dviženii i magistry Pražskogo universiteta (1419 – seredina 30. godov XV. v.)*, in: Socialno-političeskije i kulturnyje procesy, v stranach Evropy i Ameriki v srednie veka i novoe vremja, Joškar-Ola 1990, s. 3-43.

¹⁶ L. P. LAPTEVA, *Češskaja kulturna v period gusitskogo dviženija v Čebii XV. v.*, in: Srednevekovaja gorodskaja kulturna, Tver 1991, s. 47-62.

¹⁷ *Istorija srednich vekov*. Dlja studentov istoričeskich fakul'tetov pedagogičeskich institutov, Moskva 1986, s. 288-300.

v syntetických pracích o dějinách křesťanství ve středověku¹⁸ i o dějinách Čech a Slovenska. Jako obvykle, tyto kapitoly psali autoři, kteří nestudovali přímo husitské hnutí, neznali příslušnou českou literaturu včetně současné. Autoři obecných přehledů obvykle přebírají informace ze zastaralých děl A. I. Ozolina, B. T. Rubcova a dalších představitelů sovětské historiografie padesátých a šedesátých let a přenášejí do svých nových (z celkového pohledu zajímavých a hodnotných) prací staré charakteristiky ekonomické situace a společenských poměrů v předhusitských Čechách, soudy o charakteru husitského hnutí, o roli tábořské obce atd. Např. v „Krátkém nárysu dějin Československa“ (1988)¹⁹ autor příslušného oddílu při charakteristice podstaty husitství říká: „Jak psal K. Marx, byla to ‚Národně-česká náboženská válka ..., která nesla konfesijní zabarvení‘“.²⁰ Analogická hodnocení a podobné stereotypní závěry, vypracované marxistickou historiografií padesátých a šedesátých let, se nacházejí i v jiných poměrně nových vydáních tohoto typu a nadále do nich přecházejí ze starší literatury.

Nicméně když v roce 1990 vyšla práce L. P. Laptěvy „Husitské hnutí v Čechách 15. století“,²¹ situace se postupně začala měnit. Přestože autorka nepatří ani k mladé ani ke střední generaci husitologů, nikdy nesdílela krajnosti sovětské marxistické historiografie, za což byla čas od času označována jako „pozitivistka“ se všemi z této charakteristiky plynoucími důsledky. Soupis výsledků české, německé i další západní husitologie umožnil autorce představit v knize jiné chápání husitského hnutí než to, jež bylo čtenářům předkládáno v dílech z padesátých až šedesátých let a částečně i v pozdějším období. Vzhledem k tomu, že kniha představuje zároveň studijní příručku pro studenty-historiky, lze vyjádřit naději, že nová generace ruských bohemistů nebude již vycházet z představ o husitském hnutí, kterými se řídili jejich předchůdci. Po roce 1992 byla vydána ještě jedna kniha téže autorky – „Dějiny Čech období feudalismu“,²² v níž husitské hnutí také zaujalo odpovídající místo.

18 Srov. E. V. GUTNOVA, *Klassovaja bor'ba i obščestvennoe soznanie krestjanstva srednevekovoj Zapadnoj Evropy (XI - XV vv.)*, Moskva 1984, s. 223-249; *Istorija krestjanstva v Evrope. Epocha feodalizma*, kniha 2, Moskva 1986, hlavy 9 a 20.

19 *Kratkaja istorija Českoslovakii*, Moskva 1988.

20 *Tamtéž*, s. 79. Podrobněji o této knize srov. *Sovetskoe slavjanovedenie* 3, 1990, s. 90-91.

21 L. P. LAPTEVA, *Gusitskoe dviženie v Čebii XV. veka*. Učebno-metodičeskoe posobie, Moskva 1990.

22 L. P. LAPTEVA, *Istorija Čebii perioda feodalizma (V. - serešina XVII v)*. Učebnoe posobie, Moskva 1993, s. 71-96.

Ještě dále v překonání marxistické koncepce husitského hnutí dospěl G. P. Meľnikov, který na sebe upozornil v devadesátých letech několika nevelkými pracemi o husitské problematice. Bohužel, tento autor, jehož mládí proběhlo v podmínkách panství marxistických pouček ve vědě, ve zjevné snaze sledovat nyní nové vlivy, podlehl módě popírání a odsuzování **všech** závěrů z předchozích let, zvláště veškerých prvků pozitivního hodnocení revolučních hnutí. Husitství považoval G. P. Meľnikov za náboženské hnutí: domnívá se, že jeho základním obsahem jsou náboženské války jak mezi husity a katolíky, tak i mezi jednotlivými uskupeními samotných husitů.²³ Takový úhel pohledu není vůbec nový, panoval v literatuře už od 19. století. Avšak již pozitivisté chápali, že za náboženskými protiklady vždy stály sociálně-ekonomické faktory, přičemž boj za víru byl objektivně jejich ideologickou záštitou. Zvláště přesvědčivě tuto situaci dokazovala zejména marxistická historiografie – nehledě na její jednostrannost a ideologickou předpojatost. Onu skutečnost, že husitské hnutí představovalo střet společenských tříd v boji o moc a materiální výhody, ukazuje průběh samotného hnutí. Vždyt pouze během poměrně nedlouhého období krajního radikalismu husitští „boží bojovníci“ vrhali do ohně materiální cennosti; ale po vyhlazení extrémistů se už takových cenností vůbec nezříkali. Naopak, zabírali majetek a pustošili i sousední země, přivážejíce do Čech ohromné množství trofejí. Masová hnutí nemohou v principu zůstat stále pouze náboženskými nebo prodchnuta výlučně demokratickými, případně jinými idejemi. Taková hnutí jsou možná jen uvnitř úzkého okruhu (vrstvy) společnosti a pouze na krátkou dobu. Příčiny a charakter husitského hnutí plně odhalují jeho výsledky: jakmile se husité obohatili na účet církevních vlastníků a vlastního německého měšťanstva, souhlasili s kompromisem s katolickou církví, a koncem 15. století se husitské vyznání už vůbec jen málo čím odlišovalo od katolického.

Značně aktualizované je v pracích G. P. Meľnikova i hodnocení táboritů. Považuje je za jakýsi předobraz současných fundamentalistů – teroristů: „V dobyté vesnici všichni obyvatelé, včetně žen a dětí, byli nahnáni do velké stodoly a za živa upáleni. Při tom se mělo za to, že Bohu je libé hubení těch, kdo nepřijali nové učení“, a „spasit se může jen ten, kdo bude vraždit nepřítel“.²⁴ Mezi tím prameny přinášejí pestrá svědectví o analogických krutostech nepřátel i husitů, například o tom, že husité byli loveni a vrháni do kutnohorských šachet, byli upalováni na hranicích atd. Vždyt účastníci křížových výprav proti husitským Čechům byli

²³ G. P. MEĽNIKOV, *Kultura zarubežnych slavjanskich narodov*. Dlja učaščichsja gimnazij gumanitarnogo profilja, Moskva 1994, s. 73.

²⁴ *Támtéž*.

církvi osvobození od veškerých morálních povinností ve vztahu k „heretikům“ a sami v první řadě počítali s obohacením na účet českého obyvatelstva, což se chápalo jako něco rozumějící se samo sebou a předpokládalo vůbec nehumánní opatření k dosažení naznačených cílů. Vzhledem k tomu se krutost projevovala na obou stranách a husité v daném případě nevynalezli nic nového. Zanícen kritikou revolučních metod boje za vybudování nové společnosti odmítl G. P. Meľnikov dialektický přístup k historickému procesu a nabídl stejně jednostranný obraz, jaký byl vlastní i marxistické historiografii, která prvoplánově vyzdvihovala revoluční aspekty husitského hnutí jako něco zvlášť pozitivního.

Jednostranně hodnotí G. P. Meľnikov i kulturu epochy, přičemž v ní nevidí „nový element“, neboť se domnívá, že česká kulturní tradice 19. – 20. století, naplněná „husitskými obrazy“, byla založena na z historického pohledu nesprávném hodnocení husitského hnutí.²⁵ I tato teze se podle našeho mínění řadí mezi značně pochybné.

Meľnikovovo hodnocení charakteru a významu husitského hnutí pro dějiny Čech i Evropy, jež Meľnikov vyjádřil také v oddílu napsaném pro knihu „Středověká Evropa pohledem současných historiků“,²⁶ také není nové. Je sice protikladné vůči předchozím závěrům ruské historiografie, bylo však založeno ještě na pracích J. Pekaře. Meľnikov zcela sdílí Pekařova hodnocení, což zdůrazňuje i rozsáhlá citace z Pekaře na s. 116 jmenované knihy. S Pekařovým míněním se autor ztotožnil bez jakéhokoli komentáře.

Během sledovaného období byla značná pozornost v ruské literatuře udělena také historiografii husitského hnutí. J. F. Ivanov v roce 1982 i v pozdější době (do roku 1986) zveřejnil tři stati o sovětské historiografii husitství.²⁷ Zde nejen podrobně vyjmenoval dříve publikované knihy a stati, ale charakterizoval i některé disertace, jež zůstaly v rukopise. Ve svých člancích J. F. Ivanov vystupuje jako zapálený stoupenec marxistické koncepce husitského hnutí, jež charakterizuje jako velkou rolnickou válku národního charakteru, přičemž sovětské husitology považoval za tvůrce této koncepce a tvrdil, že ovlivnila také české historiky. J. F. Ivanov se pokusil shrnout výsledky činnosti své generace v oblasti studia husitského hnutí v Rusku a hodnotil přitom její výsledky jako velmi významný úspěch sovětské historické vědy.

²⁵ *Tamtéž*, s. 80.

²⁶ *Srednevekovaja Evropa glazami sovremennikov i istorikov*. Kniga dlja čtenija, Čast 4. Ot srednevekov'ja k novomu vremeni. Novyj čelovek, Moskva 1994, s. 96-117.

²⁷ J. F. IVANOV, *Gusitskoe dviženije v sovětskoj istoriografii (konec 30. – načalo 50. godov)*, Sovetskoe slavjanovedenie 3, 1982, s. 43-52; TÝŽ, *Načalnyj period izučeniya covetskimi istorikami srednevekovoj Čechii*, Voprosy istorii slavjan, Voronež 1986, s. 105-116.

Sovětskou historiografii šedesátých až osmdesátých let charakterizuje A. N. Galjamičev.²⁸ Z hlediska věku představuje autor novou generaci, avšak podle koncepce ustrnul na stanoviscích svého učitele A. I. Ozolina. Ačkoli – na rozdíl od něho – nesdílí některé příliš kategorické formulace, jež byly typické pro sovětskou historiografii. Práce Galjamičeva „Husitské hnutí pohledem liberální německé medievalistiky druhé poloviny 19. století“²⁹ poprvé v sovětské historiografii charakterizovala dílo německých pozitivistů, jakož i historiků jiných směrů, kteří se zabývali husitským hnutím. Tuto skutečnost je nutno ocenit značně pozitivně, vždyť v souhrnných ruských pracech o evropské historiografii se podobné charakteristiky nevyskytovaly. Např. v přehledu E. V. Gutnovové,³⁰ z níž Galjamičev přebíral většinu metodologických šablon, nebyli němečtí autoři, kteří studovali husitské hnutí (včetně Bezolda), ani připomenuti. A. N. Galjamičev tak rozšířil představy ruských čtenářů o názorech historiků na husitské hnutí.

Jiné nedávno vzniklé ruské historiografické výzkumy a přehledy se týkají ruské předrevoluční literatury o pražské univerzitě,³¹ o Petru Chelčickém,³² Jednotě českých bratrů³³ a československé husitologii období let 1970-1980.³⁴

Ještě jedním problémem, který nalezl odraz v ruské literatuře posledních let, je otázka vztahů mezi Čechy a Němci v období husitského hnutí. Byla sledována v rozsáhlé stati G. P. Melnikova „Etnické sebeuvědomění Čechů a národnostní problémy v Čechách v husitské epoše (konec 14. století – rok 1471)“.³⁵ Autor se domnívá, že tradiční historiografická formulace „národnostní otázka v husitské revoluci“ vyžaduje korekturu a také ji podniká na základě studia „socioetnického obrazu země a konfesijně-ideologických paradigmat“.³⁶ Jako svůj cíl si Melnikov

28 A. N. GALJAMIČEV, *Istorija srednevekovoj Čechii v sovetskoj istoriografii (60. – 80. gody)*, Voprosy istorii slavjan, Voronež 1988, s. 95-106.

29 TÝŽ, *Gusitskoe dviženie v osvveščenií liberalnoj nemeckoj medievalistiki vtoroj poloviny 19. v.*, Saratov 1988.

30 E. V. GUTNOVA, *Istoriografija istorii srednich vekov (sередina 19. v. – 1917 g.)*, Moskva 1985.

31 A. V. RANDIN, *Russkaja dorevoljucionnaja istoriografija ob istorii Pražského universiteta (1346-1434)*, Vestnik Moskovskogo universiteta, Ser. Istorija 1, 1986, s. 71-81.

32 L. P. LAPTEVA, *Petr Chelčickij v osvveščenií russkoj dorevoljucionnoj istoriografii*, FHB 9, 1985, s. 175-234.

33 TÁŽ, *Obščina češskich brat'ev v osvveščenií russkoj istoriografii 19. – načala 20. stol.*, FHB 13, 1990, s. 369-424.

34 TÁŽ, *Gusitskoe dviženie v osvveščenií čechoslovackoj istoriografii poslednego dvacetiletija (1970-1990)*, Voprosy istoriografii zarubežnoj istorii, Joškar-Ola, 1991, s. 77-94.

35 Viz *Etničeskoe samozoznanie slavjan v 15. stoletii*, Moskva 1995, s. 77-113.

36 *Tamtéž*, s. 77.

vytýčil podat charakteristiku českého etnického vědomí v uvedené době a pokusit se objasnit anomální charakter jeho vývoje. Je pozoruhodné, že pramenný materiál, využitý autorem pro vybrané téma, byl v české historiografii nejednou analyzován, avšak problém zůstal nevyčerpán. Nové konceptuální přístupy umožňují nahlížet dávno známá fakta v nové perspektivě, odlišující se od předchozích. Poté co charakterizoval historiografii této otázky, shledal autor stati jako hlavní faktor husitského hnutí právě konfesijní moment. Domnívá se proto, že protiklady mezi Čechy a Němci lze objasnit konfesijními rozdíly. Tato teze se jeví jako značně pochybná, poněvadž nacionální protiklady existovaly mezi Němci a Čechy i před husitským hnutím, což ilustruje např. Kronika tak řečeného Dalimila (první čtvrtina 14. století), v níž je národnostní sebevědomění české šlechty představeno v pevném sepětí s jejím bojem o moc a ekonomickou vládu v zemi. Konfesijní moment se v husitském období mohl stát pouze doplňujícím faktorem, jenž zesílil vzájemnou nenávisť bojujících stran, jakož i národnostní (etnické) sebevědomění Čechů. Co se týče faktografie, Meľnikovova stať představuje nejvíce fundovaný a nejpodrobnější výzkum v ruské literatuře.

Od poloviny devadesátých let až do současné doby byla naše husitologie obohacena ještě několika díly. Mezi nimi zaujímá hlavní místo studie A. V. Randina „Husitská revoluce a pražská univerzita“, publikovaná v roce 1994. Autor pracoval na knize mnoho let, použil i materiály pražských knihoven a archivů a objasnil problém, jenž ani v předrevoluční ani v sovětské historiografii nenašel odezvu. V knize je hlavní pozornost věnována evoluci husitské ideologie v rámci pražské univerzity a jejímu vlivu na praktickou politiku husitů. Zároveň práce neztrácí ze zřetele i další otázky života pražského obecného učení. Vyjasňuje se tak rozhodující úloha univerzity při vzniku raně reformních učení a zároveň jsou analyzovány zájmy různých sociálních institucí, vrstev a skupin, jež se nacházely ve stavu urputného vnitřního boje. Randinovy přístupy k řešení těchto problémů se zakládají na hlubokém studiu pramenů a literatury. Už to samo o sobě odlišuje jeho práci od děl předchozích autorů, kteří často neměli možnosti seznámit se s evropskou vědeckou produkcí o husitském hnutí. Podle mého názoru, monografie A. V. Randina představuje vážný přínos nejen ke studiu husitské ideologie v Rusku ale k evropské husitologii vůbec.

Je možné poukázat také na řadu statí o dějinách husitského hnutí, jež se nedávno objevily v ruském vědeckém tisku. Několik takových napsala L. M. Garkuša. Jedna z jejích statí je věnována významu literární tvorby husitů pro jejich praktickou činnost, tj. pro boj s katolictvím.³⁷

³⁷ L. M. GARKUŠA, *Literatura kak instrument bor'by za novye idei v Čebchii XV veka*, in: Zarubežnye slavjane v prošlom i nastojaščem. Sbornik naučnych trudov, Moskva 1999.

K dispozici je také objemný přehled literatury husitského období českých dějin v prvním svazku „Historie literatur západních a jižních Slovanů“,³⁸ jenž vyšel v roce 1997. Přehled se odlišuje ode všeho, co bylo napsáno o husitské literatuře v ruštině dříve – jak množstvím tak i obsahem. Samotné události husitského hnutí jsou prezentovány jako pozadí, na němž se rozvíjí literární proces. Podle mínění autorky představuje husitská literatura pokračování procesu „sekularizace a čechizace“, jenž začal ještě v době Karla IV. Periodizace husitského hnutí je určena léty 1400–1471 a rozdělena na fáze. Podrobně jsou charakterizovány žánry husitské literatury a také dílo Jana Husa, písňový žánr, kroniky atd. Autorka upozorňuje na vysoký stupeň politizace literatury. K husitské literatuře řadí autorka přehledu také dílo Petra Chlečického. Novým prvkem v charakteristice literatury husitského období se jeví i pozornost, kterou toto vydání udílí také protihusitské literatuře – pamfletům, traktátům, dialogům, písním atp. Text uvádí některé příklady husitských i protihusitských děl. Tak se v nové verzi dějin české literatury husitského období podařilo likvidovat jednostrannost, která se objevovala v dřívějších vydáních.

V roce 2003 spatřil světlo světa první svazek „Dějiny kultury slovanských národů“, věnovaný starověku a středověku.³⁹ Ve svazku je obsažena charakteristika kultury husitského období v Čechách. Po pravdě, oddíl napsaný historikem G. P. Melnikovem představuje spíše stručný výklad průběhu husitského hnutí, než otázky rozvoje kultury. Ve srovnání s jinými pracemi Melnikova, o nichž jsme se zmínili výše, autor hledal novou koncepci hnutí v prostoru mezi katolickou historiografií a Pekařovou koncepcí. Rozhodl se proto k návratu ke starší teorii a zatímco odsunul konfesijní momenty na vedlejší kolej, přiznal postavení hlavního činitele ve vzniku a vývoji hnutí sociálnímu faktoru. Mimo to podle Melnikova končí husitské hnutí rokem 1434, totiž právě bitvou u Lipan, tedy stejně, jak tento periodický mezník zdůrazňuje marxistická literatura – sovětská rovněž tak i česká. Tímto způsobem, jak vidno, došlo k „návratu ztraceného syna“ do lůna marxismu sovětské éry.

Bohužel, v charakteristice se opakují mnohé mýty, jejichž platnost dějepiscův dávno zpochybnilo. Například se zmiňuje použití válečných vozů tábority v ofenzivních operacích (autor líčí, jak táboří s pomocí vozů obkličovali těžkou rytířskou jízdu protivníka⁴⁰; současná literatura toto vyvrací), nebo značné

³⁸ V. V. MOČALOVA, *Češskaja literatura*, in: Istorija literatur južnych i zapadnych slavjan 1. Ot istokov do seređiny XVIII veka, Moskva 1997, s. 606–672.

³⁹ G. P. MELNIKOV, *Kultura Čechii X. – načala XVII. veka*, in: Istorija kultur slavjanskich narodov 1, Drevnosť i srednevekov'e, Moskva 2003, s. 300–361.

⁴⁰ *Tamtéž*, s. 337.

rozšíření gramotnosti mezi husity. Tato poslední teze vůbec vypadá nelogicky. Pražští mistři sice byli gramotnými lidmi, ale masa táborů, tj. základna hnutí, se sotva učila něčemu jinému kromě válečnictví. Ano také školami ani Tábor ani druhá centra husitského hnutí zrovna neoplývala. Vůbec škol bylo v Čechách méně než před výbuchem husitství, což je přirozené, neboť národ byl zaměstnán válkou.

Značně udivující jsou tvrzení autora o tom, že pikarti „hlásali a praktikovali nudismus, promiskuitu, plnou sexuální svobodu a odmítali práci, neboť považovali všechny lidi za bezhříšné a spasené“, že adamité získávali prostředky k existenci nájezdy na okolní vesnice.⁴¹ Autor přiznává, že v zachovaných dílech pikardských vůdců se tato strana jejich činnosti neodrazila.

Charakteristika pikartů uvedená v dané pasáži pochází z katolického tábora, nepřátelského vůči husitům, a také od jejich dalších protivníků. Ukazuje se, že tento mýtus probouzí v autorovi spíše čistě mužské emoce, než úvahy historika.

Podle mého názoru nelze souhlasit ani se závěrečnou tezí autora o tom, že „husitská kultura se pro Čechy stala činitelem, jenž zdržoval jejich začlenění do kulturního prostoru evropské renesance“.⁴² Tato fráze předpokládá negativní hodnocení kulturního hnutí, jež probíhalo v období husitské revoluce. Mezitím, podle našeho mínění, každá revoluce ničí hmotné statky a kulturní památky a likviduje příležitostně i samotné nositele kultury. Má však i nemálo kladných stránek, které se projevují navzdory negativním důsledkům, jež s sebou přináší masová hnutí. Podle mého názoru kulturní význam husitství je vyjádřen především v tom, že reformační myšlení v Čechách, inspirované Viklesem, se podařilo výrazně rozvinout a v konečném výsledku se jevil tím faktorem, jenž způsobil průlom do středověkého způsobu myšlení. Stalo se prostředkem k osvobození lidské osobnosti od strachu před nezávislým vyjádřením podstaty svého ducha. V husitské epoše, jak známo, získal velký význam český jazyk; obohacený a reformovaný se stal faktorem, jenž do budoucna určoval životaschopnost českého národa a rozvoj jeho svébytné kultury. Bez českého jazyka husitského období by nebylo ani Kralické bible. Zachování národa napomohl i odliv německého živlu ze země, k němuž v době husitského hnutí došlo.

Na závěr je třeba poznamenat, že zde vyjmenovanými pracemi nejsou výsledky současné ruské husitologie vyčerpány. Přestože s odchodem staršího pokolení se okruh zájemců o tuto problematiku zúžil, přičemž marxistická ideologie zmizela v minulosti, tradice studia husitského hnutí v Rusku zůstává nepřerušena. My starší jsme udělali, co bylo v našich silách, nechť nyní mladá generace dosáhne více a s lepšími výsledky.

⁴¹ *Tamtéž*, s. 338.

⁴² *Tamtéž*, s. 345.

Russian historiography dealing with the Hussite movement in the last quarter of the 20th century

Ludmila Pavlovna Lapteva

Notwithstanding the change of priorities which has occurred in the Russian history, quite a lot of reasonable attention is paid to the Czech Hussite movement. It can be explained firstly by the traditions started by Russian historians as early as in the 19th century and at the beginning of the 20th century and secondly by the increasing interest of the Russian educated public in the central-European history in general. The interest in the topic in these new conditions is supported by increased availability of sources dealing with the Hussite movement thanks to translations of such sources into the Russian language. Several such translations have been made. A large number of quotations from the works of Czech medieval thinkers were published in the *Anthology of Czech and Slovak Philology* (1982); previously these texts were not translated into Russian. In the year 1992 a translation of three Hussite chronicles was published under a common name *The Hussite Movement as Witnessed by the Contemporaries*. Texts of fragments of the Hussite sources are available in other study materials.

Besides the published translation of some sources, an overview of sources and their general characteristics were published in a book called *Written Sources of the Czech History of the Feudal Times* (1985).

The Russian historiography of the last decades of the 20th century focused on individual specific questions regarding formation of the Hussite ideology, the Hussite culture and problems of economic development of towns in the time before the Hussite revolution. Research from the 1980s focused on the culture of the pre-Hussite and the Hussite period focused on the topics connected with the Prague university. At this point it is necessary to point out the works of the Voronez historian G. I. Lipatnikova and also the works of a representative of the new generation of Russian historians A. V. Randin who researched the origin, social status and the university and religious career of the Prague academics in the time of the Hussite movement. There are works which provide evaluation of the cultural development of Bohemia in the conditions of the Hussite revolution for the first time in the Russian historiography.

The problem of the Hussite movement is dealt with in the respective sections of Russian history textbooks, synthetic works on the history of Christianity in the Middle Ages, on the history of Bohemia and Slovakia. However, such texts were written by persons who did not study the Hussite movement in particular.

Their characteristics are taken over from old-fashioned works with stereotype conclusions and evaluations.

The situation started changing gradually after some works were published in the 1990s. In these works you can trace departure from the traditional interpretation of the Hussite movement which prevailed in the 1980s, however, some authors trying to „overcome the Marxist conceptions“ refuse all elements of positive evaluation of the Hussite movement and return to old conceptions which were refused as early as in the 19th century. Such features are typical for a work by G. P. Melnikov called *The Culture of the Slavic Nations* (1994) and for some parts of a work called *Ethnic Self-Reflection of Slavs in the 15th Century* (1995) for the *History of Culture of the Slavic Nations* (2003).

Contemporary Russian historians explain the questions of the historiography of the Hussite movement in their works. The Saratov professor A. N. Galjamičev wrote a work called *The Hussite Movement in the View of Liberal German Medicivistics in the Second Half of the 19th Century* (1988). Other Russian researches and overviews deal with the Russian pre-revolutionary literature about the Prague University, Petr Chelčický, the Unity of Brethren etc. Several more or less important things on the Hussite movement have appeared since the mid-1990s. The most important of them is the research of A. V. Randin *The Hussite Revolution and Prague University* (1994). Quite large is also the characteristics of literature of the Hussite period in the first volume of *The History of Literatures of the Western and Southern Slavs* (1997).

It shall be noted that at the present time the Russian historiography accepts more and more new influences in evaluation of the Hussite movement, however, the representatives of the young generation seldom chose the Hussite movement or the history of the Czech Middle Ages in general to be their subject of research.

Možnosti metody „Orální historie“ při výzkumu nedávné minulosti¹

Miroslav Vaněk

„Úlohou dějepisce a cílem jeho líčení není pouhý faktografický popis událostí, nýbrž proniknutí k jejich skrytému hlubšímu významu (mají-li jej), odhalení smyslu životů...“, uvedl ve svém doslovu k Wilderovu Mostu Svatého Ludvíka krále Eduard Goldstücker.²

V praxi provází toto hledání hlubšího významu událostí a pátrání po smyslu života (individuálního i v obecnějším smyslu života širších společenství) historiografii již od jejího vzniku. A snad právě toto hledání významu a smyslu, obsaženého v historických partech či v nich „ukrytých“, vede zároveň historiky k vypracování nových metod a postupů, jak se tohoto smyslu a významu dobrat, odkrýt jej a objasnit.

Jednou z metod, soustřeďujících se nyní v řadě humanitních a společenskovedních oborů na zachycení, uložení, analýzu a interpretaci prožitku a zkušenosti jednotlivce, je orální historie, jejímž jádrem je vedení a zpracování rozhovorů s osobnostmi, jež naše poznání minulosti mohou svým sdělením či vyprávěním obohatit. Ať se pak historik zaměří na jejich životní příběh, nebo aktivitu v určité události či procesu, nesleduje jen vlastní náplň a výsledky jejich počínání, ale i osobní motivaci, názorový vývoj a způsob sebereflexe. Svými otázkami a podněty pak hledá a zároveň pomáhá vytvářet historický pramen specifické povahy, jehož hodnotu spatřuje nejen v množství a původnosti takto získaných poznatků, ale i v míře upřímnosti a otevřenosti, k níž se mu podaří vypravěče podnítit. Vypravěčova upřímnost a spontaneita závisí především na důvěře, kterou v něm tazatel (historik) svým přístupem dokáže navodit. Jakkoli kriticky musí badatel přistupovat k poskytnutým informacím a porovnávat jejich obsah s dalšími prameny, je zároveň povinen respektovat tuto důvěru a s ní i osobnost vypravěče jakožto dárce dobrovolně poskytnutého, jakkoli subjektivně zbarveného sdělení.

Zatímco v řadě zejména západních zemí se orální historie přinejmenším od konce 2. světové války mohla svobodně rozvíjet metodicky a v praxi se obohacovat

¹ Článek mohl vzniknout i díky podpoře GA ČR číslo grantu 409/02/1156.

² WILDER, Thornton, Most Svatého Ludvíka krále [doslov Eduard Goldstücker], Státní nakladatelství Krásné literatury, hudby a umění, Praha 1958, s.117.

o zkušenosti badatelů v řadě historických, politologických, sociologických, etnografických a antropologických projektů, v českém prostředí se z objektivních důvodů mohla začít uplatňovat ve výzkumu teprve po roce 1989. Pokud jistá rezervovanost vůči metodě samé i jejím dosavadním, byť přesvědčivým výsledkům přetrvává u části badatelů i v zemích, kde má dnes orální historie již půlstoletou tradici, tím spíše se projevuje určitá skepse k její využitelnosti a přínosu v naší historiografii, donedávna téměř výlučně orientované na písemný, v archivu vyhledaný a klasickými postupy zpracovaný pramen. Pro dosud nevelkou, avšak rozrůstající se skupinu českých historiků však zároveň tato situace představuje určitou výzvu, aby se pokusili přínos a v jistém smyslu nezastupitelnost orální historie ve svém vlastním výzkumu potvrdit.

1) Terminologické nesnáze

Třebaže geneze termínu orální historie sahá až do 19. století, je sám svým způsobem kontroverzní, protože „konečný výsledek“ orální historie není orální a není jí historie. Je jí strojopisný přepis – obvykle redigovaný, indexovaný a svázaný – toho, co jedna osoba sdělila (vyprávěla) druhé v rozhovoru nebo řadě rozhovorů, ve snaze vnést něco hodnotného do tohoto záznamu.

Ať již termín orální historie považujeme za zvolený šťastně či nešťastně (jak pro vágnost pojmu historie v tomto kontextu, tak pro možné konotace přívlastku „orální“), jde o termín zažitý a běžně užívaný nejen anglofonními historiky, ale většinou v původním, nebo jen jazykově adaptovaném znění (orální historie), např. historiky jiných jazyků a jazykových skupin. Je však na druhé straně pravdou, že k vlastnímu termínu se historikové zabývající se touto metodou opakovaně vracejí na pravidelných mezinárodních kolokviích.

Jestliže termín orální historie vyvolal rozpaky u anglofonních historiků, z jejichž jazykového prostředí vzešel, je jen pochopitelné, že s rozpaky, zdrženlivostí, výhradami a nejistotou se střetly i pokusy o jeho překlad či adaptaci do jazyků jiných. V němčině je používán jak anglický termín „Oral History“, tak překlad do podoby „Mündliche Geschichte“ (neboť původní termín prý svádí k nepochopení, jako by celé odvětví historiografie mělo být definováno jedním, tj. ústním pramenem). Ale i sám překlad Mündliche Geschichte má své odpůrce. Například jeden ze zakladatelů orální historie v Německu Lutz Niethammer zastává názor, že tento překlad evokuje představu, že orální historie je přímým výkladem dějin jako celku.³

³ KOWALCZUK, Ilko – Sascha (Hrsg.), *Paradigmen deutscher Geschichtswissenschaft. Ringvorlesung an der Humboldt – Universität Berlin*, Berlin 1994, s. 108.

Terminologické problémy se pochopitelně objevily i v češtině. Český ekvivalent termínu „Oral History“ prozatím neexistuje. Milan Otáhal a Miroslav Vaněk předložili již v 90. letech minulého století k úvaze jako možnost termín „vyprávěné dějiny“. Nakonec však i čeští historikové dospěli k určité vzájemné shodě či kompromisu, kdy zůstal zachován anglický základ termínu, opatřený (díky flexibilitě českých či počestěných adjektiv a substantiv) českými koncovkami, umožňujícími (vcelku) nenásilně používání výsledného termínu „orální historie“ v různých pádových vazbách.

V současné době můžeme předpokládat, že terminologické úvahy se v češtině (ve světě se tak již více méně děje) podřídí praxi, tj. že čím více projektů a prací z orální historie vznikne, tím snáze budou zavedený termín používat i další (a mladší) historikové, upřednostňující určitý jazykový úzus nad jazykovým purismem. Přiklonil se nejspíše tedy ke stanovisku W. W. Mosse, který už v roce 1974 (s jistou mírou shovívavé rezignovanosti) konstatoval, že „Bůh ví, že termín Oral History je dosti špatný, ale má své oprávnění ve čtvrtstoletí používání, zatímco jeho případné náhražky jako Living History (živoucí, žitá historie) a Oral Documentation (orální dokumentace) šly přes palubu“⁴.

Teoretické debaty o názvu metody se v 80. letech rozšířily na detailní zvažování celé terminologie (resp. klíčových slov) související s orální historií (oral biography - životní vyprávění, life story - životní příběh, personal narrative - osobní vyprávění; narátor - tazatel, interview - rozhovor).

Charles T. Morrissey označil tyto disputace za „vedení mezka v terminologické džungli“ a svou podnětnou statí z roku 1984, analyzující do detailů „orálněhistorické názvosloví“⁵, dosáhl přinejmenším toho, že tuto džungli osadil dalšími vitálními a o svůj prostor v ní bojujícími rostlinami.

Důležitější než-li snad pojmenování metody, resp. než lingvistické spory je vymezení obsahu této „nejstarší - nejmladší“ metody, resp. definovat a co možná nejpresněji stanovit, který materiál je součástí orální historie a který (a z jakého hlediska) již přesahuje její rámec, či do něj nezapadá.

Dnes na rozdíl od starší generace historiků specifikujeme termín orální historie pro postup, při němž je veden a zároveň nahráván rozhovor mezi tazatelem a narátorem, jenž sděluje buď svůj prožitek určité události, nebo spontánně líčí

⁴ MOSS, W. William, The Future of Oral History. In: *Oral History review (OHR)*, roč. 3 (1975), s. 11 - 15.

⁵ MORRISSEY, T. Charles, Riding a Mule Through „The Terminological Jungle“: Oral History and Problems of Nomenclature, In: *OHR*, roč. 12 (1984), s. 13 - 28.

průběh celého svého dosavadního života. Tento rozhovor je dále přepsán a uchován (archivován) pro výzkumné účely.

Ve výzkumu uskutečňovaném metodou orální historie může pak badatel vést rozhovor s účastníkem nebo svědkem určité historické události, o níž chce získat specifické informace nebo stanovisko dotazovaného; potom i výsledek takové komunikace označujeme dále termínem rozhovor, případně ponecháváme jeho anglický ekvivalent interview, potřebujeme-li jej odlišit od rozhovoru, jehož smyslem je zachytit celoživotní vývoj určitého jednotlivce (na pozadí zkoumané historické etapy či procesu), případně historický vývoj v určitém období postihnout a přiblížit vylíčením individuálního životního běhu a osudu. Výsledek takto směřovaného rozhovoru jsme označili za životopisné vyprávění,⁶ třebaže pro takový „produkt“ rozhovoru nacházíme řadu použitelných synonym. Tak bychom mohli využít například anglického označení „oral biography“ (ústně podaný životopis / historie), „life story“ (životní příběh), „personal narrative“ (osobní vyprávění), z francouzského označení „histoire de vie“ (životní historie / příběh), či stejně překládaného italského termínu „storia de vita“.⁷ Všechna tato označení vycházejí de facto z téže podstaty, zachycení ústního podání celoživotního osudu na zvukový (audiovizuální) nosič v přítomnosti badatele (historika).

Vzdálenějším – a soudíme, že i poněkud zavádějícím – synonymem pro životopisné vyprávění jsou různé jazykové ekvivalenty termínu „paměti, vzpomínky“ (memoires, memoires),⁸ jimž se vyhýbáme jednak proto, že alespoň v češtině asociují tyto pojmy „vzpomínky“ nebo „paměti“, zachycené pamětníkem až na výjimky v písemné formě, a také proto, že v rozhovoru zachycujícím celý průběh lidského života nechceme redukovat roli vyprávěcího na pouhé užití paměti a vybavení vzpomínek na minulost, ale postihnout pokud možno celou jeho osobnost, včetně jejího „přítomného rozměru“.⁹

Pouze velmi detailní analýzou bychom mohli postihnout rozdíly mezi nejčastěji užívanými termíny „životopisné vyprávění“ a „životní příběh“. Proti druhému z uvedených termínů může snad hovořit pouze to, že substantivum „příběh“ na-

6 Srv. OTÁHAL, Milan – VANĚK, Miroslav, *Sto studentských revolucí. Studenti v období pádu komunismu – životopisná imterviews*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1999, 86o s.

7 MORRISSEY, T. Charles, *Riding...* c.d., s. 17.

8 Tamtéž, s. 15 – 22. Německé ekvivalenty a synonyma podrobně rozvádí a analyzuje např. STRAUB, J., *Geschichte, Biographic und friendspolitische Handeln*. Opladen, Leske und Budrich 1993, s. 50 – 56.

9 Užití pojmu „paměť, paměti, vzpomínky“ má nicméně v orální historii své opodstatnění, jak ukazuje např. *Paměť žen*. I. a II., [ed. FRÝDLOVÁ, Pavla], Praha 2000.

vozuje představu děje, odvíjejícího se, gradujícího a ukončeného v určité linii, a zde bychom rozhodně nechtěli ani v náznu vytvářet dojem, že „příběhy“ těch, kteří nám poskytli rozhovor, cítíme jako ukončené, dovršené, či jakoukoli formou uzavřené bez možného pokračování v budoucnosti.

Termín „životopisné vyprávění“ (autobiografie) je pak do jisté míry diskutabilní proto, že samo označení životopis zdánlivě přibližuje tento pojem písemnému dokumentu, obsahujícímu určité curriculum vitae.

Lze tedy shrnout, že dosud žádné z uvedených označení nepovažujeme za ideální, dokonale výstižné pro záměr takového rozhovoru a zároveň dokonale oprostěné od všech zavádějících konotací.

Jak upozorňuje Daniela Koleva, i v „životním příběhu“ (life story) či životopisném vyprávění lze ještě najít (či vytvořit) další dělítko. Rozhovor sledující celoživotní vývoj či dráhu jednotlivce může být totiž uspořádaný dvěma různými způsoby. Buď sleduje životní dráhu vyprávějícího od jeho dětství (s případným přesahem k osudům jeho původní rodiny, eventuálně i prarodičů z obou stran) až do současnosti po chronologické linii, nebo oddělí různé oblasti a stránky jeho dosavadního života a formuje je jako strukturovaný životopis, v němž je pozornost postupně věnována vzdělání, profesní dráze, veřejnému působení, soukromému životu a osobním zájmům mluvčího.¹⁰

Jakkoli má toto dělítko nepochybně své opodstatnění, lze usuzovat, že bylo do vlastního rozhovoru vneseno spíše „zvenčí“ historiky výzkumníky, než aby pouze sledovalo spontánní vývoj vyprávění oslovených jedinců. Z vlastních zkušeností můžeme konstatovat, že zpravidla se obě formy (chronologická a strukturovaná) prolínají. Líčení životní dráhy začíná obvykle vzpomínkami na dětství (resp. rodinné prostředí v dětství), školní léta a období studií, v němž (nebo po němž) teprve nabývá „strukturované kompozice“ a sleduje paralelně či odbočkami v časové linii – profesní, veřejnou a soukromou sféru života, přičemž ve všech těchto oblastech se zpravidla projevuje snaha vylíčit události a prožitky v nich obsažené chronologicky.

¹⁰ Daniela Koleva na základě svých výzkumů zjišťuje, že chronologicky uspořádané vyprávění je častější u osob staršího věku a méně angažovaných ve veřejném životě, zatímco tematicky strukturované vyprávění je bližší mladším ročníkům a osobám navyklým v rámci své profese nebo funkce koncipovat a předkládat strukturovaná CV. In: KOLEVA, Daniela, *The Normal Biography – Probing into a „Biocratic“ Culture*. Paper for the Conference „*The Presence of the Past*“. Berlin 23. – 25. května 2002.

Osoby, jež spolu rozhovor vedou, označujeme termíny „tazatel“ a „narátor“ s vědomím, že oba tyto termíny by bylo možno z jazykového i věcného hlediska zpochybnit. Pod pojmem tazatel máme na mysli buď historika – odborníka v orální historii, který v rámci určitého projektu vede rozhovory s vybranými jednotlivci, nebo pracovníka zaškoleného v „terénní práci“ orální historie, jehož úkolem je vést konkrétní rozhovory. Úloha „tazatele“ se nevyčerpává pouhým „kladením otázek“, neboť kvalifikovaný tazatel vstupuje do rozhovoru řadou dalších slovních i nonverbálních projevů (přítakání, povzbuzení, zopakování poslední věty, doplnění data, jména apod.). Anglofonní literatura od základních příruček a návodů pro práci v orální historii¹¹ až po specializované monografie řešící současné a nastolující nové otázky v teorii orální historie¹² používá všeobecně termínu interviewer („tazatel, dotazovatel, interviewující, reportér“), který by bylo možno „převzít“ do češtiny bez toporného úsilí o překlad, nebýt zde stejně rozšířeného „protipólu“ v termínu interviewee, který se v anglickém tvaru vzpírá zásadám české flexe substantiv.

Termín interviewee (interviewovaný, dotazovaný)¹³ sice vystihuje jistou polaritu účastníků rozhovoru, avšak jeho přesný překlad by značně „zúžil“ úlohu, kterou osobě, s níž je rozhovor veden, přikládáme. Osoba, s níž je veden rozhovor, není pouze „dotazována“, tj. vedena k jednoznačným odpovědím na jednoznačné otázky, ale od prvního kontaktu žádána o vyprávění a v průběhu rozhovoru k samostatnému vyprávění podněcována.¹⁴ Termínem vystihujícím takový záměr rozhovoru by bylo spíše substantivum vypravěč. Zde je však nutno mít na zřeteli, že v českém jazyce (a českém kulturním, literárním kontextu) je označení „vypravěč“ – snad již i podvědomě – spojováno s tím, kdo vypráví

11 „10 tips for Interviewer“: In: *Oral History: A Practical Guide. Southern Oral History Program*. University of North Carolina at Chapel Hill, Chapel Hill 2000, s. 5; a RITCHIE, A. Donald, *Guidelines and Principles of the Oral History Association, OHA*, č. 3, 1992, s. 1 – 16.

12 Viz např. McMAHAN, M. Eva, *Elite Oral History Discourse. A Study of Cooperation and Coherence*. Tuscaloosa and London, The University of Alabama Press 1989, s. 34.

13 Doslovné překlady anglických termínů, názorů a pojmů se opírají o *Velký anglicko-český slovník*. Leda Academia, Praha 1997. V mnoha případech však bylo nezbytné usilovat spíše o vystižení smyslu anglického termínu, resp. hledat jeho výstižný a nikoli kalkový český ekvivalent.

14 „Avoid interrupting the interviewee“ (vyhýbejte se přerušení narátora). In: *Oral History. A Practical Guide. Southern... c.d.*, s. 5. Viz i RITCHIE, A. Donald, *Doing oral History*. Twayne Publishers, New York 1995, s. 4., kde uvádí, že někteří orální historikové se vyhýbají termínu „Interviewee“, který „zní pasivně“ a hledají proto označení „Informant“ (informátor), „Respondent“, „Oral Author“ a „Narrator“, případně používají termíny „Interviewee“ a „Narrator“ ve stejném smyslu a střídají je., s. 10.

(sděluje, přenáší, interpretuje) již daný, hotový příběh (historiku, pohádku) a nikoli příběh vytvářející se z životního „materiálu“ – prožitků, zkušeností, postojů – v průběhu rozhovoru. I anglofonní literatura však alespoň od sklonku 90. let zčásti rezignuje na výstižnou polaritu termínů Interviewer – Interviewee a pro osobu, jež vypráví svůj životní příběh, nenásilně razí termín „Narrator“.¹⁵ Pouhým počestným transkriptem tohoto termínu jsme dospěli k termínu „narrátor“ („vypravěč, komentátor“ dle citovaného slovníku), jež svým obsahem vhodně vystihuje skutečnost, že narátor v průběhu rozhovoru často nejen vypráví o průběhu prožitých událostí, ale zároveň je komentuje ze svého osobního (tehdejšího i dnešního) stanoviska. Dvojice obsahově spjatých termínů tak sice byla vytvořena z jednoho českého a z jednoho přejatého substantiva, což je přinejmenším diskutabilní z hlediska jazykové čistoty, nicméně však použitelné z hlediska orální historie, jež si i v jazykovém prostředí, kde má podstatně delší tradici než u nás, razí cestu svou vlastní „terminologickou džunglí“.¹⁶

I Portelli, hledající ve svých studiích možné paralely, průsečíky a „místa setkání“ mezi orální historií a beletrií (resp. literární vědou tam, kde se věnuje analýze beletrie), opětovně zdůrazňuje, že v orální historii (resp. rozhovorech) pracujeme s mluveným, živým jazykem, a tudíž jak v samém rozhovoru, tak nepochybně i v teorii orální historie, včetně jejího průběžně vznikajícího názvosloví, je někdy vhodné rezignovat na „filologickou čistotu“ v zájmu vystižení a pochopení smyslu (výpovědi i termínu) a jeho jemných odstínů.¹⁷

Zde uváděné, případně i zaváděné termíny nikterak neaspirují na to, aby se staly základem kodifikované terminologie české orální historie. Lze důvodně předpokládat, že v dalším vývoji orální historie se některé z nich ustálí na základě všeobecného konsenzu historiků zabývajících se orální historií a zvyku, zatímco další budou vytěsňeny a nahrazeny výrazy výstižnějšími a zároveň náležitějšími z jazykového hlediska.

2) Orální historie versus Práce s paměťníky:

Za orální historii nepovažujeme nyní již sdělení získaná formou psaných pamětí či autobiografií, případně učiněná v rozhovoru, který není zaznamenáván na audio (video) nosič, ale jen formou poznámek zachycován tazatelem.

¹⁵ Viz zde PORTELLI, Alessandro: What makes Oral History Different, In: *The Oral History Readers* [Ed. PERKS, Robert a THOMSON, Aliatair], Routledge, London and New York 1998, s. 65. Viz i text přednášky KOLEVA, Daniela, *The normal Biography...* c.d.

¹⁶ MORRISSEY, T. Charles, *Riding...* c.d., s. 13.

¹⁷ PORTELLI, Alessandro, *What makes...* c.d., s. 66 – 68.

Odlišný přístup je patrný především u českých historiků, kteří „pracovali s pamětníky“ v 60. letech. Odlišnost je nejzřejmější v tom, jaký postoj tito badatele zaujali k fenoménu, který dnes považujeme za prakticky hlavní kritérium práce v orální historii – k vlastní „oralitě“, ústnímu sdělení, vyprávění (ať již o celém životě nebo jedné události v životě jednotlivce). Mluvené vyprávění nebo psané vzpomínky tvoří v jejich pojetí jednu kategorii (jeden druh) historického pramene – vzpomínek. „Pamětník“ („pod odborným vedením“) buď své vzpomínky sděluje písemnou formou, nebo vypráví před historikem, v obou případech pracuje pod jeho vedením (otázkami a „usměrňováním“) a v rámci předem dané koncepce, v níž jako a priori „důležitější“ vystupuje oblast veřejného působení a aktivit.¹⁸

Třebaže v 60. letech nacházíme řadu metodických pokynů (např. u přepisu magnetofonové nahrávky, požadavku na pořízení záznamu o vlastním průběhu rozhovoru nebo besedy¹⁹, upozornění na věk pamětníků a „nebezpečí z prodlení“, nebudou-li jejich vzpomínky zachyceny včas, otázky paměti atd.), které odpovídají současným koncepcím nebo se jim blíží (pokud se odlišují, tak např. technickými možnostmi při záznamu, přepisu a archivování rozhovorů v době před rozšířením počítačů, nahrávací audio a videotechniky), pokládáme za zásadní rozdíl v pojetí písemného a ústního sdělení „pamětníka“.

Dalším problémem je ideologická stránka tehdy vedených výzkumů. Konkrétní zadání úkolů týkajících se „práce s pamětníky“ vycházely z politické „objednávky“, totiž ze zadání Ústavu dějin KSČ a tzv. krajských a okresních komisí regionálních dějin, jež se přednostně (byť ne výlučně) orientovaly na regionální dějiny KSČ a zároveň kontrolovaly regionálně zaměřený výzkum. Dalším iniciátorem těchto prací byl Výbor pro dějiny národněosvobozeneckého boje. Meritem tohoto výzkumu byly dějiny odbojového, protifašistického hnutí a snaha o jeho rekonstrukci pomocí vzpomínek někdejších účastníků odboje.

Historik Josef Bartoš zdůraznil, že krom politické objednávky zmíněných Komisí vycházela konkrétní iniciativa také z regionů, „kam přicházeli noví lidé.

¹⁸ Viz MYŠKA Milan – ZÁMEČNÍK, Stanislav – HOLÁ, Věra, *Práce s pamětníky a vzpomínkami. Metodická příručka*. Ve spolupráci s Ústavem dějin KSČ a Komisí pro regionální dějiny při Severomoravském KV KSČ vydala Socialistická akademie, Ostrava 1967, 62 s.

¹⁹ Také ztotožnění formy rozhovoru a besedy se z dnešního pohledu orální historie jeví jako velmi problematické. Rozhovor se vede jen za účasti tazatele a narátora, neboť jen tak se může vytvořit vztah důvěry, který je alfou a omegou kvalitního rozhovoru. Myšlenka vytvoření kolektivní důvěry (v rámci besedy) se zdá za současného stavu poznání neuskutečnitelná.

V podstatě historie byla soustředěna na historické školy, tj. Prahu a Brno. Teď do okresních archivů a muzeí přišla řada mladých historiků, kteří neměli jak se říkává *raison d'être*. Proto oni v masovém měřítku nastoupili na tu práci s pamětníky. Ohromná vlna... Bylo by dobře, a za to bych se přimlouval, nevidět to jen tou první stránkou, tedy politickou objednávkou. Byli tam lidé, kteří prostě chtěli něco dělat, řada prací překračuje solidnosti i celostátní pohledy [...]. Byla tam celá řada odborníků historiků a všichni samozřejmě nemohli být jen v Praze a v Brně“.²⁰

Oslovení archivních a muzejních pracovníků v regionech přineslo další konkrétní informace. Tak v letech 1960 – 1961 vznikala na podnět JKV KSČ v Českých Budějovicích projekt „Vzpomínky pamětníků u příležitosti 15. výročí osvobození ČSSR a 40. výročí založení KSČ“,²¹ v němž byli svědkové a účastníci těchto událostí vyzváni buď k sepsání vlastních vzpomínek (formou drobných slohových prací – životopisů), nebo s nimi (profesně nespecifikovaný!) pracovník krajského výboru KSČ pořídil rozhovor. Na zadání téže instituce pak v 70. a 80. letech zpracovávalo Muzeum dělnického revolučního hnutí v Českých Budějovicích vzpomínky pamětníků v programu „Dokumentace budování socialismu“.²²

V 60. letech byly vedeny rozhovory obdobného charakteru i v Ostravě, kde byl jejich zadavatelem rovněž krajský výbor KSČ. Tyto rozhovory (zápisy z nich a psané vzpomínky dotazovaných) byly uloženy v Muzeu revolučních bojů v Ostravě.

Třebaže od 60. let – a především od poloviny let sedmdesátých – probíhaly obdobné programy v Historickém ústavu Armády ČR (dříve Vojenský historický

²⁰ ÚSD, COH, sbírka Rozhovory. Rozhovor s Josefem Bartošem vedl Miroslav Vaněk, 24. 4. 2003, Olomouc.

²¹ ÚSD, COH, sbírka Rozhovory. Rozhovor s Jiřím Petrášem vedl Miroslav Vaněk, 28. 4. 2003, České Budějovice. Viz i SOA Třeboň, fond JKV KSČ, „Vzpomínky starých členů“, č. kartonu 471 – 473.

²² Tamtéž. K tomuto programu, realizovanému v 70. a 80. letech, Jiří Petráš uvedl, že obsahoval především vzpomínky na druhou světovou válku a „měl silně ideologický náboj“, což J. Petráš přičítá zejména skutečnosti, že tento program měl být po roce 1968 podkladem pro „jakousi ideologickou ofenzivu“ stranických orgánů nového vedení KSČ, třebaže se tento předpoklad funkcionářů KSČ nenaplnil a shromážděný materiál nebyl využit k plánovaným propagandistickým účelům. Při porovnání obou projektů, realizovaných v Českých Budějovicích zároveň zjišťujeme, že rozhovory z počátku 60. let uskutečňovali pracovníci JKV KSČ (tedy nikoli historikové), zatímco v 70. a 80. letech vedli rozhovory s pamětníky již pracovníci muzeí, archiváři, třebaže nebyli k tomuto úkolu speciálně proškolení“. Konstatujeme zde tedy jistý posun k odbornosti u „tazatelů“, byť ještě nebyla zohledněna potřeba zaškolení, natož specializace ve vedení rozhovorů.

ústav), kde vzniklo i Oddělení pro práci s pamětníky, jež pracovalo formou písemných dotazníků, psaných životopisů nebo magnetofonových nahrávek s účastníky odboje (včetně legionářů z první světové války),²³ ukazují nám tyto nálezy i další vyjádření regionálních historiků, že shromažďování psaných, písemně zaznamenaných i nahraných vzpomínek bylo především záležitostí regionů a v nich působících historiků, archivářů a pracovníků muzeí.

Jako se u nás v minulosti nemohla zkoumat určitá témata, zaostávala i historiografie v aplikaci nových metod. Situace se o mnoho nezlepšila ani v první polovině 90. let minulého století. Nezastupitelnost orální historie je přitom zřejmá a má svůj specifický význam právě pro výzkum posttotalitních společností, kde neexistuje pluralita pramenů, kde převažují dokumenty stranické a státní provenience, které navíc zaznamenávaly jen takové události, které jejich původci považovali ze svého hlediska za významné, kde je dodnes řada pramenů z různých důvodů nepřístupná nebo byla zničena. Některé klíčové události písemné dokumenty navíc vůbec nezachycují. Konec konců nemusí se vždy jednat jen o události klíčové.²⁴ Právě v případech kde písemné dokumenty chybí je metoda orální historie často jediným zdrojem informací o určité historické události.

O vlastním rozvoji metody orální historie můžeme hovořit teprve tam, kde jsou splněny následující předpoklady:

- a) zájem o bezprostřední minulost, jejíž svědkové a účastníci doposud žijí,
- b) relativizace výsadního postavení písemného pramene jakožto jediného zdroje poznání minulosti (vzhledem k možnosti petrifikování chyb a nepřesností, vnesených do něj původním pisatelem; zkresení skutečnosti dané záměrem oficiálního orgánu či instituce, z jejichž provenience pramen pochází atd.), a tím i
- c) zájem o ústní, spontánní, z osobních prožitků vycházející sdělení současníků určité události, zachycená formou rozhovorů s nimi či jejich (redigované) vyprávění,

²³ O osudu této sbírky, resp. o uložení přepisů, popř. magnetofonových záznamů rozhovorů dnes nikdo neví. Viz i dotaz na J. Bílka a J. Gebharta, dne 30. 4. 2003.

²⁴ Za dobrý příklad může na tomto místě posloužit také konání husitologických symposií (od prvního již uběhlo 25 let a k tomuto výročí se konal na FF UK v Praze odborný seminář a vznikl i tento článek). Zmíněná symposia přerostla v normalizačním období regionální poměry a podílela se na názorovém uzrávání tehdy nastupující historické generace. Jak z diskusních vystoupení jednotlivých účastníků vyplynulo písemné záznamy většinou chybí. Využití metody orální historie se tak po čtvrtstoletí jeví jako téměř jediná možnost porozumět tehdejšímu snažení historiků, resp. onomu názorovému uzrávání, přiblížit případné střety nebo naopak vystopovat společnou snahu při vydávání sborníku Husitský Tábor.

d) vypracování určitých teoretických přístupů, způsobů a cest, tedy konkrétní metodiky, umožňující rozhovory a vyprávění připravit, získat příslušné narátory, rozhovory (a vyprávění) realizovat a zpracovávat (to je především analyzovat a interpretovat jejich formu obsah i smysl a přínos pro řešení určité historické otázky či problému).

e) technické předpoklady pro získání nahrávky, transkripci a uchování záznamů vyprávění a rozhovorů,

f) společenská (odborná) potřeba takového přístupu k minulosti (k historii), který využívá metodu orální historie a jež zajišťuje například formou grantů, financování výzkumných projektů využívajících metodu orální historie.

3) Rozhovor jako proces a artefakt (výsledek)

Pokud jsme za historický pramen, který orální historie vydobývá z paměti narátora a s nímž pracuje, označili za rozhovor (ať vedený formou interview nebo životopisného vyprávění), je nezbytné specifikovat, jakým způsobem, kde a kdy se historik s tímto pramenem setkává. Pod pojmem rozhovor chápeme totiž jak vlastní proces rozhovoru (situaci, kdy tazatel naslouchá narátorovi, obeznamenému předem s charakterem výzkumného projektu, povzbuzuje jej k dalšímu vyprávění a toto vyprávění zaznamenává na zvukový / audiovizuální nosič), tak i výsledek tohoto procesu, tj. nahraný, případně přepsaný rozhovor, fyzicky existující předmět, který lze podrobit dalšímu zkoumání, deponovat v archivu, případně využít k jiným účelům (publikovat, in extenso nebo formou výňatků citovat v historické studii apod.).²⁵

Historik pracující s písemným pramenem zpravidla – po seznámení se s dosavadní odbornou literaturou a koncipování cílů a struktury odborného projektu – takový pramen vyhledává (především v archivních fondech, sbírkách apod.) a nalézá jej jako dokument, obsahující údaje, jež jsou (bez ohledu na jejich pravdivost, významnost a další vlastnosti) samy o sobě „hotové“ a neměnné. Mezi vznikem písemného dokumentu a jeho nalezením historikem uplynula určitá doba, pro níž tento dokument ve své původní podobě zůstával, a jakkoli kriticky se historik staví k jeho obsahu, motivu vzniku i významu, pramen sám (i v případě, že v něm odhalí falsum) bere za daný a neměnný fakt, jehož existenci nemůže žádným konkrétním způsobem ovlivnit.

Při výzkumu vedeném metodou orální historie však historik (na základě kritérií a záměrů vymezených ve výzkumném projektu) hledá (vybírá) narátora, živého

²⁵ VANĚK, Miroslav, *Orální historie a výzkum soudobých dějin*, (v tisku), Centrum orální historie Ústavu pro soudobé dějiny, Praha 2004, s. 68.

člověka, jehož vzpomínky nejsou v jeho paměti „deponovány“ v neměnné podobě a jejichž proud může v rozhovoru tazatel do určité míry ovlivnit. V procesu rozhovoru je tedy historik – tazatel nejen „nálezcem“ pramene či svědkem vzniku jeho fyzické podoby, ale už volbou tematických okruhů, případnými otázkami a svými vstupy do rozhovoru jeho spolutvůrcem.²⁶

Písemný pramen, k němuž se historik dobírá klasickými metodami, zpravidla také nevznikal (s jistými výjimkami, např. psaných pamětí) proto (nebo především proto), aby se stal historickým dokumentem, ale proto, aby určitým způsobem ovlivňoval přítomnost v době svého vzniku a případně i (blízkou) budoucnost.

Naproti tomu narátor získává již při prvním kontaktu s tazatelem informaci, že rozhovor bude veden v rámci určitého výzkumného projektu, k osvětlení a přiblížení minulých historických událostí nebo procesů, zatímco pro přítomnost a budoucnost bude mít (s velkou pravděpodobností) pouze funkci materiálu sloužícího k rozšíření a prohloubení poznatků o již neměnitelné minulosti a narátorovi samém jako jedním z jejích aktérů.

V procesu vedení rozhovoru se tedy protínají a vzájemně ovlivňují všechny tři základní časové roviny: minulost, kterou má tazatel „nastudovanou“ a narátor si vybavuje v paměti pod prizmatem svých někdejších i současných postojů, přítomnost, v níž se rozhovor vede, a budoucnost, pro níž má být rozhovor uchován a již tazatel a narátor nezbytně vnímají ze svých osobních hledisek, vztahují k ní jiná očekávání (vyřešení výzkumného projektu – uchování životní zkušenosti jednoho lidského života pro příští generace). Proto má vlastní proces rozhovoru svoji vlastní, vnitřní dynamiku, kterou B. Allenová označuje přímo jako a interpretace historických faktů, či přesněji řečeno různý úhel pohledu a perspektiva, z nichž tazatel a narátor k rozhovoru přistupují, konkrétně střetnutí osobní, prožité zkušenosti (ze strany narátora) s informacemi získanými zprostředkovaně, studiem, literaturou, výzkumem na straně tazatele.²⁷

²⁶ Podle M. Rossové „existuje všeobecná shoda v tom, že tazatel, i ve své nejpasivnější roli zprostředkovatele, je aktivním činitelem v realizaci rozhovoru, plánuje strukturu jeho vedení a klade otázky, které vedou narátora k rozsáhlým odpovědím. Tazatel a narátor jsou tedy spolutvůrci následného rozhovoru, třebaže tito spolutvůrci nejsou často jeho rovnocennými účastníky.“ (Rozumějme v tom smyslu, že by rovnou měrou participovali na datech, poznacích či informacích, jež z rozhovoru vyplynou.) ROSS, Mary, Interviewer or Interviewer: Interpretation in the Oral History Review, In: *Maryland Historian* 13 (podzim / zima 1982), s. 3 – 5.

²⁷ ALLEN, Barbara, Re-creating the Past: The Narrator's Perspective in Oral History. In: *OHR* 12 (1984), s. 4.

B. Allenová zároveň upozorňuje na postřeh Davida Dunawaye (sdělený při setkání obou historiků), že různé perspektivy, z nichž tazatel a narátor přistupují k rozhovoru, koření právě v odlišném zaměření každého z nich k určité časové rovině: narátor podle Dunawaye „mluví ‘z minulosti’, z času, který je předmětem rozhovoru, zatímco tazatel je orientován na přítomnost (okamžik, chvíli realizace rozhovoru)“. Oba autoři shodně dospívají k závěru, že „tazatel se v rozhovoru pokouší o rekonstrukci minulosti, narátor ji svými vzpomínkami znovuvytváří, obnovuje“.²⁸

Podle B. Allenové je proto hybnou silou v pozadí rozhovoru badatelův a nikoli nezbytně narátorův zájem o určitý historický fenomén, neboli vlastní výběr témat (námětů) rozhovoru zpravidla provádí spíše badatel než narátor.²⁹

V takových podmínkách rozhovoru je tedy tazatel aktérem, zatímco narátor reaguje, tazatel klade otázky a narátor odpovídá. Zkušenosti z rozhovorů vedených v rámci výzkumného projektu „Studenti v období pádu komunismu“ nás však utvrzují v názoru, že rozhovor se rozvíjí tím spontánněji a přináší bezprostředněji formulované vzpomínky narátorů, čím méně otázek (zejména takových, jež vyžadují konkrétní, věcnou odpověď) tazatel klade a čím širší prostor ponechá narátorovu spontánnímu vyprávění. Právě takový volnější přístup, s minimální a v podstatě jen nápomocnou regulací proudu narátorových vzpomínek nám napomáhá naplnit ten potenciál orální historie, jímž je poskytnutí alternativního přístupu při rekonstrukci minulosti – a to přístupu narátorů samých, tedy jejich znovu vytváření minulosti tak, jak ji sami prožili. Narátor se pak v procesu rozhovoru neobrací pouze k tomu, co ‘se stalo’, ale pokouší se přinést a zprostředkovat takový smysl (pocit z) minulosti, jaký skutečně prožil. Usiluje sdělit určitý komplex své historické zkušenosti, který není limitovaný pouze událostmi a fakty.“³⁰

V procesu rozhovoru zároveň často zjišťujeme, že tam, kde narátor podává svůj životní příběh (životopisné vyprávění), nevystačíme s dosud používaným rozlišováním chronologického a strukturovaného pojetí takového vyprávění.³¹ V kontextu rozhovoru sice můžeme postřehnout tendence narátora držet se v rámci dohodnutých tematických okruhů (tedy určitého strukturovaného životopisného vyprávění) chronologické linie událostí spadajících do těchto okruhů, ale stává se, že narátor vybočí jak z tematického okruhu, tak z chronologické

28 Tamtéž.

29 Tamtéž, s. 5.

30 Tamtéž, s. 6.

31 Viz KOLEVA, Daniela, *The Normal Biography...* c.d., s. 1.

návaznosti líčených událostí a orientuje své vyprávění podle toho, kam jej zavede asociální tok vzpomínání.³²

Je-li konflikt zmiňovaný Allenovou řešen z obou stran konstruktivním způsobem, může přispět k větší živosti a spontaneitě rozhovoru. Pokud není narátora vstřícnost vůči projektu (a tazateli) pouze formální, může v průběhu rozhovoru dojít mezi ním a tazatelem k jakémusi „gentemanskému střetnutí“ (zdůrazňujeme bez ohledu na to, je-li tazatelem a narátorem muž či žena), nebo regulárnímu „boji o pozici“.

At již vztah, který se v průběhu rozhovoru vyvine do některé z výše zmíněných forem, označíme jakýmkoli atributem, platí, že tazatel poskytuje narátorovi zpětnou vazbu (už svou pouhou přítomností). Kdybychom přirovnali narátora k herci na jevišti, vystupoval by tazatel jednou jako citlivý a tolerantní (nedirektivní) režisér, jindy jako partner v dialogu a téměř vždy by suploval „obsazené hlediště“, jemuž narátor svoji výpověď adresuje a od něhož zároveň očekává bezprostřední odezvu (slovem i mimoslovním projevem), která v optimálním případě působí jako stimul k dalšímu, otevřenějšímu vyprávění.

Vlastním výsledkem procesu rozhovoru (vedeného zpravidla při dvou setkáních tazatele s narátorem jako 1. a 2. rozhovor)³³ je nahrávka rozhovoru a jeho přepis. Ani toto, z praktického hlediska samozřejmě konstatování není však všemi specialisty v orální historii přijímáno jednoznačně a nepolemicky. Portelli zdůrazňuje, že atribut „orální“ v charakteristice orálních (ústních, mluvených) pramenů není pouhým epitetem ornans [ozdobným přívlastkem], ale vystihuje samu podstatu těchto pramenů. Upozorňuje, že tak jako rozhovor ve svém vlastním průběhu, je i jeho nahrávka vnímána sluchem, zatímco přepis je objektem, který je vnímán zrakem. „Očekávat, že pro vědecké účely přepis nahradí zvukovou nahrávku, je podle něj totéž jako provádět kritiku výtvarného díla na jeho reprodukci nebo literární kritiku díla na základě jeho překladu.“³⁴

Mluvená řeč obsahuje prvky, které není možné adekvátně zachytit v psané podobě (tón, výšku, rytmus hlasu, délku pauz, hlasitost a její změny). Určitému vyjádření, které v psané podobě bude mít např. emotivně neutrální charakter, lze dodat intonací hlasu celou škálu nejen jemně se odlišujících, ale přímo rozporných významů. Konkrétní intonaci (a tím i smysl a význam) určité promluvy není naopak možno reprodukovat (pouze opisem charakterizovat) v její psané podobě.

³² Viz ALLEN, Barbara, *Re-creating...* c.d., s. 11.

³³ VANĚK, Miroslav a kol.: *Orální historie. Metodické a „technické“ postupy*. FF UP Olomouc, Olomouc 2003, s. 32–36.

³⁴ PORTELLI, Alessandro: *What makes...* c.d., s. 64.

Přepis nahrávky, tedy výsledek rozhovoru jej o určité aspekty (vlastnosti, kvality) nezbytně ochuzuje, a zároveň vnáší do psaného slova kvality, které vyplývají z pravidel ortografie a syntaxe a které přitom mluví v ústním projevu nevyjádřil a třeba ani vyjádřit nezamýšlel. Interpunkce přepisu je víceméně invencí toho, kdo rozhovor přepisuje, a neodpovídá (ani nemůže odpovídat) přirozenému rytmu a frázování mluvené řeči. Písemnou formou nelze zachytit ani rychlost řeči a její případné změny. Tyto změny jsou přitom charakteristickým rysem mluvené řeči, zatímco pravidelnost je charakteristickým znakem psaného textu. Z přepisu tak vymizí celá škála emocí, které mohl narátor projevit.³⁵

Přepis tedy svým způsobem modifikuje sdělení zachycené v nahrávce, ale stejně bychom mohli poukázat na skutečnost, že pouhý zvukový nosič zbavuje vlastní rozhovor těch kvalit, které jsou mu nezbytně přítomny (mimika, výraz, gesta nonverbální, neslyšitelné, ale zrakem postřehnutelné projevy), ale lze je zachytit pouze s pomocí audiovizuální techniky. Třebaže možnost pořízení videonahrávky existuje a uplatňuje se ve stále širším rozsahu, problematická zůstává otázka nákladů na pořízení video nahrávky a alespoň v našem prostředí i ta okolnost, že kamera je přítomná intenzivněji než pouhý mikrofon a u části narátorů může spontaneitu jejich projevu spíše ochudit. Pokud není cílem historického výzkumného projektu pouhé pořízení a uchování (archivování) rozhovorů, ale jejich využití jako historického pramene, je přepis nahrávky nezbytný. Ať řeší historik jakoukoli problematiku a klade si jakékoli otázky, potřebuje pracovat s materiálem, který je „čitelný“, přehledný a buď již určitým způsobem utříděný, nebo se alespoň tomuto utřídění svou vlastní povahou nevzpírající. Těmto požadavkům odpovídá přepis, ale nikoli nahrávka rozhovoru (nebo alespoň přepis lépe než nahrávka, zejména u projektů, v jejichž rámci bylo nutno pořídit řadu rozhovorů). Snad by otázka neměla znít, zda výsledkem rozhovoru (a implicitně historickým pramenem) je nahrávka nebo přepis rozhovoru. Nahrávka a přepis tvoří dvě složky (komponenty) jednoho pramene a historik bude nejspíše používat obě. Přepis rozhovoru bez uchování nahrávky je svým způsobem pouhým torzem rozhovoru, nepřeřesaná nahrávka představuje bludiště slov, jež znesnadňuje či dokonce znemožňuje orientaci ve významu a smyslu toho, co bylo řečeno.³⁶

35 PORTELLI, Alessandro, *What makes...* c.d., s. 65 – 66.

36 Portelli uvádí, že u některých projektů byly uchovány pouze přepisy rozhovorů, zatímco vlastní nahrávky byly zničeny (přičemž tento akt považuje za „symbolickou destrukci mluveného slova“). Viz PORTELLI, Alessandro, *What makes...* c.d., s. 64. Z našeho prostředí jsme naproti tomu získali informace o projektu Vojenského historického ústavu

Veškeré spory a polemiky vedené nad otázkou, je-li historickým pramenem v orální historii pořízení přepisu nahrávky rozhovoru finální metou nebo počátkem vlastního úsilí orálního historika, snad mají původ v rozpačitosti, s níž dosud řada historiků k pramenům získaným metodou orální historie přistupuje.

Staletí trvající a pěstovaná vazba historika na psané slovo vede snad i k tomu, že doposud považujeme, zvláště v analýze a interpretaci rozhovoru, nepřepsanou nahrávku za neutříděný materiál, který se nejprve musí ocitnout před historikovým zrakem, aby s ním bylo možno dále pracovat. Odpůrci samé metody orální historie by zde mohli použít argument, že chce-li orální historik svůj materiál (pramen) dále odborně zpracovat, musí se – pomocí jeho přepisu – pokorně vrátit k psanému slovu a s tímto pak nakládat podle všeobecně akceptovaných zásad vnitřní kritiky historického pramene. Tomuto argumentu lze však odporovat tvrzením, že nelze ztotožňovat pramen od svého počátku vznikající písemnou formou (od konceptů až k finálnímu dokumentu) a pramen pouze – a za cenu nezbytných ztrát určitých kvalit – do písemné podoby adaptovaný ze zvukové (audiovizuální) nahrávky.³⁷

z 60. let, ve kterém byli k rozhovoru (popř. sepsání biografického příběhu) vyzváni vojáci, účastníci druhé světové války, a v jehož rámci byly uskutečněno přes sto výpovědí, u nichž nebyl proveden přepis a jež jsou dnes uloženy jako „nepoužitelný materiál, v němž se nikdo nevyzná“. (J. Bílek, na schůzce ke grantu Politické elity a disent, v Ústavu pro soudobé dějiny v únoru 2001).

37 Spory se vedou i o to, zda a do jaké míry je vhodné či přípustné přepsané nahrávky redigovat. Tak např. v diskusi na II. výročním kolokviu OHA v Quebecu v Kanadě (1977) se vyslovil renomovaný orální historik Barry Broadfoot (autor *Deset ztracených let a Šest let války*) pro minimum redakčních zásahů do přepsaného rozhovoru, zatímco jeho kolega Van Voris (*Nasílí v Ulsteru: Orální dokumentace*) zastával stanovisko, že tam, kde sám tazatel stojí v rozpacích nad získaným materiálem, je redakční zásah nezbytný a kvalifikované redigování přepisů se stává v rámci orální historie prakticky samostatnou disciplínou, kdy si příslušní specialisté pořizují u redigovaných rozhovorů své vlastní poznámky a komentáře. Viz *History Shared Through Memory: The Eleventh Annual Colloquium*. [autor neuveden], In: *OHR* 5 (1977), s. 58 – 63.

Sami jsme při redigování mnoha desítek stran rozhovorů (viz projekty „Studenti“ a „Elity“) dospěli k názoru, že zásady redigování rozhovoru lze stanovit jen v nejobecnější rovině, avšak konkrétní redakční postup musí vycházet ze struktury, stylistických a jazykových specifik rozhovoru samého, tak aby tato specifika zůstala zachována. V rámci projektu, který obsahuje několik desítek rozhovorů, by bylo teoreticky možné stanovit jednotné zásady jejich redigování, avšak výsledkem takového postupu by bylo setření právě jejich individuálních a pro každého narátora příznačných specifických rysů. Redigováním rozhovoru chceme usnadnit jeho srozumitelnost (resp. „čtivost“) pro další badatele (a v případě publikování i širší čtenářskou veřejnost). V rámci redakčních úprav tak členíme

Orální historikové totiž musejí znovu a znovu dokazovat a obhajovat své zkušenostmi potvrzené přesvědčení, že pramen vzniklý metodou orální historie je dostatečně věrohodný, aby byl vůbec jako historický pramen využíván jinak, než jako pouhá ilustrace nebo doplněk „skutečných“, na písemných pramenech postavených dějinách.

Podle Portelliho není věrohodnost („kredibilita“) pramene získaného metodou orální historie nižší, ale je jiná, spočívá na jiných základech než věrohodnost pramene písemného.³⁸

Obdobné stanovisko zastává i Donald Ritchie, podle něhož „je orální historie stejně spolehlivá či nespolehlivá jako ostatní prameny výzkumu. Žádnému údaji jakéhokoli druhu nelze důvěřovat úplně a všechny prameny musejí být zkoumány (testovány) porovnáním s dalšími doklady (důkazy) a na jejich pozadí.“³⁹

Zatímco však D. Ritchie obhajuje způsobnost pramene získaného metodou orální historie vypovídat o minulosti a přinášet o ní nové informace (ověřitelné srovnáním takového pramene jak s dalšími prameny orální historie, tak písemnými), Portelli zdůrazňuje, že význam „ústního svědectví netkví v tom, jak se dokáže přiblížit ke skutečnosti, k faktu, ale spíše v tom, jak se od pouhých faktů odklání a dává prostor imaginaci (obrazotvornosti), symbolice a tužbám [...]; i tzv. „mylná“ ústní sdělení jsou podle něj stále psychologicky „pravdivá“ a tato jejich pravdivost může být stejně důležitá jako faktograficky (fakticky) spolehlivé údaje.“⁴⁰

Zatímco tedy část specialistů v orální historii akceptuje a respektuje, že ústní sdělení narátorů je už svou povahou subjektivní, a hledá v tomto sdělení nové, písemnými prameny nepodchycené – a snad nepostizitelné – informace, další

rozhovor do tematických odstavců (které nezachytí nahrávka), eliminujeme „slovní tiky“ a „výplňková, vatová slova“ tam, kde jejich frekvence znesnadňuje orientaci v textu, ale ponecháváme je tam, kde specifikují charakter a zvláštnosti narátorovy mluvy. Zásadně neupravujeme tvary obecné češtiny do spisovné podoby, ponecháváme v původní podobě gramatická pochybení narátora (nikoli ovšem pravopisné chyby, jež vznikly v přepisu) i specifika narátorovy syntaxe (elize, aukoluty apod.), neupravujeme žargonové a slangové výrazy (tam, kde pochybujeme, že budou čtenáři srozumitelné, doplníme pod čarou příslušnou vysvětlivku). V textu ponecháme i případné vulgarismy nebo osobní neologismy narátora. Zásadou naší redakční práce je, že zredigovaný přepis rozhovoru zašleme (nebo předáme) narátorovi s prosbou, aby text autorizoval, naší snahou je, aby narátor na redigování rozhovoru s tazatelem, případně dalším pracovníkem projektu spolupracoval nebo alespoň přednesl své připomínky.

38 PORTELLI, Alessandro, *What makes...* c.d., s. 68.

39 RITCHIE, A. Donald, *Doing...* c.d., s. 6.

40 PORTELLI, Alessandro, *What makes...* c.d., s. 68.

specialisté spatřují právě v této subjektivitě hlavní přínos orálněhistorických pramenů. Krom toho je i tzv. objektivita, tradičně přisuzovaná písemným pramenům, často spíše zdánlivá, neboť i písemné dokumenty jsou velmi často „pouze nekontrolovaným přenosem (transmisí) neidentifikovaných orálních pramenů.“⁴¹ Poretelli zároveň připomíná, že písemných pramenů se týká i problém chyb, omylů a selhání paměti (jehož zdůrazňováním je zpochybňována spolehlivost pramenů orálněhistorických), neboť písemné prameny jsou obvykle sepsány určitý čas po události, k níž se vztahují a o níž vypovídají, a krom toho pocházejí z pera osob, jež ani nebyly účastníky popisovaných událostí.⁴²

Historikové skeptičtí vůči hodnověrnosti orální historie naopak zdůrazňují, že spolehlivější („objektivnější“) pramen (tj. písemný pramen) může vzniknout právě tehdy, když jeho pisatel není přímým účastníkem popisované události a má tudíž vůči ní určitý odstup, respektive vůči ní zaujímá jistý nezaujatý nadhled.

Pokud bychom však odstup od určité historické události (procesu, období, etapy) považovali jednoznačně za pozitivní, přiblížili bychom se až k pojetí historie jako čehosi nezávislého, odděleného od těch, kteří historii po určité období prožívají (byť s různou měrou jejího reflektování), tedy koneckonců od nás samých. Pokud však nepovažujeme dějiny za proces, který se odehrává v jakémsi odděleném časoprostoru, do něhož pouze nahlížíme „zvenčí“, „přůhledem“ uchovaného písemného pramene, nezbyvá než připustit, že skutečné dějiny jsou uchopitelné (byť ne třeba vždy pochopitelné) právě prostřednictvím autentických prožitků těch, kteří na nich – s různou měrou dosahu, významu a viditelnosti – osobně a individuálně participovali (resp. participují, neboť v orální historii není vlastně žádný životní příběh / životopisné vyprávění hotovým a jednou provždy uzavřeným celkem).

Rovněž bychom pokládali ze přecenění možnosti historika, kdyby měl vystupovat jako ten, kdo díky svému odstupu a odbornému výzkumu chápe minulé události „jasněji než ti, kteří je sami prožívali“.

Tak jako v souladu s Portellim přisuzujeme orálním pramenům ne nižší či vyšší, ale jinou kredibilitu (věrohodnost, spolehlivost), tak i u historika hledáme ne jasnější či méně jasné, ale jiné, specifické nazírání a chápání minulosti, jehož kvalitu jen podpoří a zvýší, spojí-li své, odbornou erudicí získané možnosti s autentickým prožitkem přímých účastníků minulých událostí. Pokud je tento prožitek sdělen v rozhovoru, může historik tato sdělení využít nejen jako pramen z neustále se proměňujících obrazů této minulosti.

⁴¹ Tamtéž, s. 68.

⁴² Tamtéž.

Ani tato proměnlivost minulosti není z našeho pohledu negativním nebo zpochybňujícím rysem orální historie. Paměť narátora, v níž se obraz minulosti nejen ukládá, ale postupně skládá, není také jen „pasivním depozitářem faktů, ale aktivním procesem tvorby jejich významů a smyslu. Specifická využitelnost pramenů orální historie (rozhovorů) pak spočívá nikoli především v jejich schopnosti uchovat minulost, jako právě v těchto jejích, paměti prováděných změnách. Tyto změny samy odhalují na jedné straně narátorovo úsilí nalézt v minulosti smysl a dát tak určitý tvar (formu) svému životu,⁴³ a na druhé straně i skutečnost, že ani minulost sama není ve své podstatě neměnná, ale proměnlivá už tím, jak se od ní s plynoucím časem pohled narátora i historika vzdaluje a nazírá ji tudíž postupně stále z jiné perspektivy a často i z měnících se zorných úhlů.

V té míře, jež je ovlivnitelná vnímatelem – tj. zde historikem – se tak koneckonců proměňuje s plynoucím časem (a tedy s odstupem od zachycovaných událostí) i písemný pramen; jinak by byly „dějiny“ – alespoň starší, nemající již žijící a bezprostředně na svém vývoji zainteresované svědky – jednou provždy „hotové“ a nevyvolávaly by u každé nové generace historiků opětovnou potřebu jejich další a další interpretace.

Poukazem na takto chápanou proměnlivost minulosti zde rozhodně nemíníme nastínit jakýsi orwellovský⁴⁴ koncept libovolně „proměnlivých“ dějin s libovolně (či svévolně) zaměnitelnými událostmi, jejich účastníky a fakty, jen poukázat na to, že vzdálenější i bližší minulost dokážeme koneckonců vnímat pouze prizmatem přítomnosti, jež je v neustálém proudu času vlastně určitou abstrakcí. Čím více konkrétními a různorodějšími obrazy (minulosti plynule přecházející v přítomnost) bude pak vyplněna, tím ucelenější mozaiku dějin si z nich dokážeme sestavit.⁴⁵

Kvalita rozhovoru (interview i životního příběhu) a tím i jeho spolehlivost či jinými kritérii posuzovaná přesnost jakožto historického pramene závisí nejen na vztahu důvěry, který se vytvoří mezi narátorem a tazatelem, a na narátorově paměti (případně na obratnosti tazatele narátora ke vzpomínání podnítit a výbavnost jeho paměti podpořit), ale i na rozhodnutí narátora, kterým oblastem (etapám, událostem, stránkám) svého života bude věnovat větší pozornost, které letmo přejde, a o kterých se nebude vyjadřovat vůbec. Takové rozhodnutí

43 PORTELLI, Alessandro, *What makes...* c.d., s. 69.

44 Srv. ORWELL, George: 1984. [přeložila E. Šimečková] KMa, Edice světových autorů, Praha 2000, s. 216. (“Cyklický pohyb historie byl srozumitelný, nebo se alespoň takový zdál, a jestliže byl srozumitelný, byl i změnitelný“); a s. 226 (“Pozměnitelnost minulosti... Pokud fakta tvrdí něco jiného, je třeba je změnit. Tak se historie neustále přepisuje...“).

45 VANĚK, Miroslav, *Orální historie a výzkum soudobých dějin...* c.d., s.124.

může být buď promyšlené a vědomé, ale i podvědomě vyplývající z toho, co sám považuje za důležité buď ve svém životě, nebo pro právě vedený rozhovor. Záleží tak nejen na tom, co ze svého života hodlá „utajit“ (včetně některých svých počínů nebo postojů v minulosti), ale i na tom, co cítí jako své *privatisimum*, jež nehodlá poskytnout ani veřejnosti, ani jako „materiál pro odborný výzkum“, a konečně i na tom, o čem se domnívá, že třeba v jeho životě hrálo důležitou roli, ale pro veřejnost či výzkum je „nedůležité“ nebo „nezajímavé“. Dnešního narátora (prakticky bez ohledu na jeho věk, profesi a společenské postavení) tu do určité míry formuje, že sám je příjemcem informací zprostředkovaných médií (posluchačem rozhlasu, divákem televize, čtenářem literatury a tisku apod.), z čehož si – reflektovaně nebo v podprahové rovině – vytváří určitý obraz (model) toho, co veřejnost (kterou pro něj reprezentuje i tazatel, výzkumník, vědec) očekává, chce slyšet od politika, umělce, podnikatele nebo „člověka z ulice“, a tomu pak své vyprávění (ne vždy) přizpůsobuje.

Ani zde však nemůžeme tento postřeh zevšeobecňovat. Sami jsme se setkali s narátory, kteří (bez ohledu na svoji profesi, postavení a věk) budou zcela otevřeně a bez zábrán vyprávět i o osobních stránkách svého vlastního nebo rodinného života. Častější ovšem je, že narátor vyprávění o své původní rodině zredukuje na její obecnou charakteristiku, oproštěnou od všech osobních emocí, a drží se pouze toho, co sám pokládá za „fakta“ mající určitou věcnou výpovědní hodnotu.

Třebaže se u značné části narátorů projevuje tendence věnovat největší prostor vyprávění svému profesionálnímu a veřejnému působení, nelze vyloučit, že tam, kde se narátor – alespoň při prvním rozhovoru – ještě neodhodlá otevřeně líčit všechny nuance veřejného (profesního, společenského) života, vytvoří si z vyprávění o své původní rodině a vlastním dětství a dospívání jakýsi zástupný motiv, jehož detailnímu probírání věnuje až neúměrně rozsáhlou část rozhovoru.

Ulpívání narátora na líčení období, do něhož sahají jeho nejstarší vzpomínky, může souviset i s jeho nostalgickým vztahem k té etapě vlastního života, která se mu s odstupem času jeví jako bezkonfliktní a dokonce idylická („staré zlaté časy“). Příklad od případu však musí tazatel (historik) sledovat, zda se takový postup narátora zakládá skutečně na jeho „nostalgickém“ vztahu k nejstarší prožité minulosti, kterou chce takto postavit do kontrastu vůči pozdějším etapám svého života, i vůči přítomnosti, zvláště pokud přítomnost prožívá s pocity nedomnění nebo dokonce utrpené křivdy.

Můžeme tedy shrnout, že „spolehlivost“ orálního pramene a jeho věrohodnost nepoměřujeme jen tím, do jaké míry vypovídá o minulosti shodně (v souladu)

s našimi dosavadními poznatky o minulosti, ale především tím, do jaké míry nám dovoluje poznat osobnost, individualitu narátora a tím jeho úlohu v historickém procesu tak, jak si ji vybavuje a zároveň s tím i hodnotí on sám.

4) Etika práce – vztah důvěry

Bez ohledu na dobu, kterou zkoumáme (středověk – nedávná minulost), shodujeme se v tom, že historik není na jedné straně tím, kdo historické události pouze popisuje, ale na druhé straně ani tím, kdo dějiny z pozice své profese soudí. Tak jako historik mediavelista nepochybně zachází se svými prameny s úctou a respektem, což nejen nevylučuje, ale přímo diktuje kritický postoj k jejich obsahu i formě, i v oblasti soudobých dějin je historik zabývající se orální historií profesionál. Především je lidsky motivován k tomu, vážit si narátora jakožto dárce určitého příběhu, bez ohledu na to, jak kriticky přistupuje ke konkrétním sdělením, učiněným v rozhovoru.

V několika desítkách odborných (instruktivních i specializovaných) prací, jež jsme od počátku zpracování prvního projektu využívajícího metody orální historie porovnávali s našimi vlastními zkušenostmi, jsme nenalezli autora, který by při charakterizování orální historie, jejích cílů a možností opominul zdůraznit vztah důvěry mezi tazatelem a narátorem, bez něž nelze uskutečnit kvalitní rozhovor. Od konkrétních „návodů“, „etických desater“, jak vztah důvěry s narátorem navodit („... začněte s otázkami nekontroverzní povahy, dejte i mimoslovním projevem ‘body language’ narátorovi najevo zájem o jeho vyprávění a úctu k jeho osobnosti, pamatujte, že narátor vás svými vzpomínkami obdarovává...“⁴⁶), až k rozborům etické a psychologické roviny „vztahu důvěry“ se všichni domácí i zahraniční autoři shodují v úsilí akcentovat význam a udržení tohoto vztahu po celé trvání rozhovoru.

Z praktických postupů sloužících k získání narátorovy důvěry se podle naší vlastní zkušenosti osvědčilo obsažné a přesné informování budoucího (a zpočátku zdráhavého) narátora o charakteru, koncepci a cílech projektu, v jehož rámci byl o rozhovor požádán.

Úkolem tazatele (a zároveň zkouškou jeho dovednosti v orální historii) je přesvědčit narátora, že za žádné své výroky (informace, názory a postoje) nebude nikým „souzen“ a hodnocen, že není „zkoušen“ ze svých znalostí (přehledu, vzdělání) ani ze stylistické a jazykové úrovně svého projevu. K navození vztahu důvěry přispěje, pokud dá tazatel jednoznačně najevo, jak si cení možnosti získat spontánní vyprávění i od narátora, který zprvu vyjadřuje přesvědčení, že „o sobě již všechno

⁴⁶ *Oral History: A Practical Guide. Southern...* c.d., s. 5.

řek“ (v předchozích rozhovorech s jinými tazateli), případně namluvil na zvukový nosič či napsal. Má-li pak tazatel i možnost porovnat předchozí stylizovaný monolog (paměti) takového narátora se záznamem skutečného rozhovoru, zjistí, že jakkoli se věcné údaje obou záznamů v podstatě neliší, získal realizací rozhovoru pramen mnohem více vypovídající o narátorově osobnosti.

Vhodným přístupem tazatele lze podnítit narátora k podstatně větší otevřenosti, spontaneitě a k mnohem osobnějším sdělení. Bylo by však jistou devalvací hodnot orální historie, kdybychom rady k nastolení a upevnění narátorovy důvěry pokládali pouze za určitý taktický, účelový manévr, s jehož použitím získá tazatel kvalitnější rozhovor.

Představa, že zcela indiferentní tazatel si „na dobu určitou“ (tj. po čas trvání rozhovoru) získá důvěru, tedy spontánní lidský, pozitivní emoci podbarvený vztah narátora z ryze věcných, „profesionálních“ důvodů (tj. prostředek kvalitnějšího rozhovoru), by však odporovala našemu pojetí etiky orální historie.

Nelze popřít, že tazatel i narátor vystupují v průběhu rozhovoru v určitých předem daných a dobrovolně přijatých rolích – roli narátora a roli tazatele. Zatímco však tazatel se ke své roli propracoval určitou odbornou přípravou, narátor se v rozhovoru (nejčastěji bez předchozí přípravy, pouze na základě svých životních zkušeností a své ochoty o nich vyprávět) ocitá v poněkud paradoxní situaci; svoji roli narátora naplní nejlépe, bude-li maximálně spontánní, upřímný, otevřený. I z tohoto hlediska by bylo možno poukázat na určitou asymetrii v rozhovoru mezi tazatelem a narátorem, třebaže vystupovat v určitých standardních dlouhodobějších či situačních rolích se de facto každý člověk učí od dětství a svůj životní úspěch či selhání poměřuje v podstatě úspěchem či neúspěchem ve zvolených (někdy i vnucených) rolích. Zároveň je jednotlivec svým okolím pojímán a často hodnocen podle toho, jak splňoval společenská a dobová kritéria těch rolí, jež v životě zaujímal. Ocitne-li se však v průběhu rozhovoru v roli narátora, který má spontánně vyprávět o svých předchozích či dosavadních životních rolích, ptáme se, kde v tomto stupňovitě uspořádaní „rolí“ zůstává skutečná individuální osobnost. V praxi se hranice mezi „osobností“ a jejími „rollemi“ často stírají nebo jsou oboustranně „propustné“ – a snad právě proto je jedním z hlavních cílů orální historie získat nejen přehled narátorových dlouhodobějších i situačních rolí, ale proniknout jejich vrstvami k jádru osobnosti – což je, opět paradoxně, možno právě tehdy, zhostí-li se narátor při rozhovoru své role narátora. Za kvalitní, „dobrý“, přínosný rozhovor považujeme ten, v jehož rámci narátor své dosavadní „role“, trvajících či uchované v paměti, nejen líčí a vypráví jejich průběh, ale reflektuje je zároveň podle svých autentických, osobních (osobnostních) hodnotových kritérií, zásad, pocitů a celé škály svých individuálních vlastností.

Pokud však narátor skloubí svoji aktuální roli narátora se spontánním líčením rolí minulých a zároveň je vědomě reflektuje, bylo by reálným důvodem k jeho určité frustraci, kdyby „výměnou“ obdržel jen profesionálně bezchybný a lidsky indiferentní přístup (a odezvu) ze strany tazatele.

Z řady realizovaných rozhovorů – různé kvality – se odvažujeme tvrdit, že tazatelova profesionální role by neměla být jakkoli zručním a „odborně erudovaným“ předstíráním. Tazatel sice nemůže narátorovu důvěru opřevzat tím, že by mu „na oplátku“ poskytl stejně autentické informace (včetně vlastních postojů a pocitů), protože tím by se zhroutila celá stavba rozhovoru, ani v mnoha případech nemůže zaujmout vůči narátorovi ten emotivně podbarvený pozitivní přístup (který podmiňuje otevřenost a důvěru narátora), avšak etika orální historie vyžaduje, aby zájem tazatele o narátorovu osobnost, narátorovy role atd. byl autentický a upřímný a nikoli pouze rutinně prezentovaný či dokonce předstíraný. Tento opravdový zájem, zaměřený na narátora, jehož charakterové rysy, činy, postoje atd. nemusí být ve shodě s tazatelovými morálními zásadami a postoji, teprve činí z tazatele odborníka, jehož k orální historii disponují nejen profesionální znalosti a dovednosti, ale i jeho vlastní osobnost a její kvality. Pokud je tazatelův zájem o osobnost narátora a jeho životní příběh opravdový, může rozhovor nabyt (bez ohledu na zaujímané role) charakteru autentického lidského setkání, opravdové komunikace, jež i z hlediska konkrétního výzkumného úkolu nebo projektu přináší ty nejlepší výsledky.

Vytvoření vztahu důvěry závisí nejen na schopnostech (dovednostech i osobních vlastnostech) tazatele důvěru vzbudit a v průběhu rozhovoru upevňovat, ale i na schopnostech narátora důvěřovat a důvěru projevit, tj. otevřeně vyprávět o svých – někdejších i současných rolích a zároveň dát průchod svým současným i někdejším – postojům a pocitům, jež v něm tyto role vyvolaly, čili projevit svoji osobnost. Zde nacházíme určité rozdíly mezi narátory různých věkových skupin, pocházejících z různého sociokulturního prostředí a zvláště mezi narátory ze zemí se stabilním demokratickým systémem (občanskou společností) a narátory, kteří prožili většinu života v totalitním systému. Jak postřehl již Niethammer v orálněhistorickém výzkumu realizovaném koncem 80. let 20. století v tehdejší Německé demokratické republice, měla řada tamějších narátorů sklon přizpůsobovat svoji „sebe prezentaci“ v rozhovoru potřebám a nárokům svých „oficiálních životopisů“, pohybovali se tedy v hranicích „antiosobnostně koncipovaného programu“,⁴⁷ který akcentoval pouze jejich sociální (společenské)

⁴⁷ Tzv. „Anti – Identitäts – Program“, indoktrinovaný jedinci působením mocenských i ideologických pák totalitního režimu. Viz NIETHAMMER, Lutz, *Annäherung an der*

role za cenu potlačování jejich vlastní osobnosti. Toto akcentování společenské na úkor osobní identity Niethammer označuje termínem biokracie (Bicratie), jehož obsah charakterizuje jako přímé (bezprostřední) byrokratické řízení (organizování, „management“) individuálních biografii v jejich průběhu, obsahu i formě, a upozorňuje, že intenzita tohoto řízení (ovlivňování) vzrůstá úměrně tomu, jak jednotlivec postupuje vzhůru po „mocenské pyramidě“ a s tímto postupem hromadí (akumuluje) neveřejné, neustále „aktualizované“ a byrokraticky systematizované (organizované, strukturované) „životopisy“ ve svých osobních (kádrových) materiálech.⁴⁸

Naproti tomu např. v americkém prostředí se orální historikové jen výjimečně zmiňují o vlivu společenského systému, konkrétního společenského režimu a jakéhokoli působení „mocenských center“ jak na utváření životní dráhy jedince, tak na vliv, jež tyto vnější, politické faktory mohou mít na prezentování jeho životního příběhu a schopnost vytvoření vztahu důvěry k tazateli.

K těmto výjimkám patří např. upozornění W. W. Mosse (byť staršího data), jak v 70. letech tzv. aféra Watergate (spolu s odhalením a zveřejněním záznamů z Watergate) „vyvolala v lidech (potenciálních narátorech) větší opatrnost, sebekontrolu a ostražitost vůči jejich vlastním výrokům a sdělením, větší obezřetnost vůči tomu, co řeknou jak v soukromém, tak jakkoli řízeném rozhovoru“.⁴⁹

Naše dosavadní zkušenosti s narátory střední (v roce 1989 mladé – vysokoškolské studenty) i starší generace (funkcionáři KSČ a disidenti v 70. a 80. letech 20. století) ukazují však na to, že kvalitu a „hloubku“ rozhovorů ovlivní spíše vztah, který se vytvoří mezi tazatelem a narátorem, než třeba letitý návyk narátora při rozhovoru průběžně a ostražitě „biokraticky“ autocenzurovat svá sdělení,

Wandel. Auf der Suche der volkseigenen Erfahrung in der Industrieprovinz der DDR., *BIOS. Zeitschrift für Biographieforschung und Oral History*, No. 1, 1988, s. 19 – 66.

48 NIETHAMMER, Lutz, *Biographie und Biokratie: Nachdenken zu einem westdeutschen Oral history – Projekt in der auf internationalen Oral History – Konferenz 1995*, Sao Paulo, s. 19.

49 Zajímavé a pro nás do značné míry překvapivé je, že tuto větší sebekontrolu a „opatrnost“ lidí považuje Moss z hlediska orální historie za pozitivní jev, neboť, jak uvádí, „lidé vyhradí citlivější náměty rozhovorů pouze pro pečlivě vybrané momenty a okolnosti“, a podle Mossova očekávání si budou „činit patřičné poznámky pro případné osvěžení své paměti v budoucnu. Tato větší rezervovanost a péče věnovaná mluvenému slovu by mohla vést k větší preciznosti a uvážlivosti jejich vyjadřování, což bude ku prospěchu historikům a orální historii“. „Takto,“ pokračuje Moss, „lze doufat, že třeba budeme mít v budoucnu méně nahrávaných rozhovorů, setkáme se s menší ochotou (narátorů) nechat rozhovory natáčet, avšak to, co bude nahráno, bude lepší kvality“. [podtrhl – M. V.]. MOSS, W. Wiliam, *The Future... c.d.*, s. 12.

respektive že v dobře vedeném rozhovoru dokáže narátor postupně na tyto autocenzurní „návyky“ zapomínat – a v důsledku toho tím lépe soustředit svoji paměť na zajímavé a pro sebe samého důležité či významné momenty a okolnosti vlastního života.

Nelze rovněž zevšeobecňovat předpoklad, že „otevřeněji“ a s větší mírou důvěry vůči tazateli budou vyprávět narátoři mladšího věku, či že biokratická kultura zanechá hlubší stopu v narátorech, kteří jejímu vlivu byli podrobeni déle, případně ji sami (jako představitelé establishmentu před rokem 1989) pomáhali vytvářet a upevňovat. Jakékoli snahy o zevšeobecňování se zde střetávají s faktem, že každý narátor je jiný, svérázný, a pokud se podaří odstranit jeho nedůvěru, ostych či trému, začne nenuceně vyprávět jak o citlivých oblastech veřejného (politického) života, v nichž tak či onak působil, i – alespoň do jisté míry – o svém soukromí.

Sdílnost narátora přitom nelze přičítat výlučně míře důvěry, již si vůči tazateli vytvoří, případně vztahu, jaký se mezi ním a tazatelem postupně vyvine.

Důležitou úlohu zde hrají jak motivy, jež narátora vedou k tomu, aby rozhovor vůbec poskytl (a jejichž škála sahá od pochopení a akceptování záměru projektu přes snahu uchovat své vzpomínky, svůj život pro budoucí generace, „zviditelnit se“, obhájit se před „veřejností“ i sám před sebou, poukázat na utrpené křivdy, až po prostou ochotu vyhovět tazateli, který jej oslovil).

Závěr

Orální historii pokládáme nejen za metodu umožňující historikovi shromáždit a interpretovat specifický druh historických pramenů, ale i za způsob komunikace o minulosti mezi těmi, kteří ji naplnili svými činy a prožitky, a těmi, kteří ji zkoumají a studují. Předpokládáme, že jako výzkumná metoda se bude orální historie rozvíjet s rostoucími teoretickými znalostmi a praktickými zkušenostmi současných i budoucích historiků tím bohatěji a prospěšněji, čím dříve historiografie překoná neplodné stadium úvah o „přednostech“ písemného pramene proti orálnímu (a naopak) a začne se orientovat na společné využití všech zdrojů poznání minulosti.

Očekáváme, že jako forma komunikace o minulosti se bude i metodicky rozvíjet a větvit spolu s rozvojem techniky, zprostředkující a usnadňující komunikaci, ale zároveň vyjadřujeme naději, že žádný rozvoj techniky neučiní z autentického rozhovoru dvou lidí, spojených důvěrou pouze „historický dokument“.

The possible methods of Oral History During Research of the Recent Past-summary

Miroslav Vaněk

This article, „The Possible Methods of Oral History During Research of the Recent Past,“ introduces the use of oral history as a method during the research process of contemporary history. It especially responds to the fact that this method was not used during this period of totalitarianism in former Czechoslovakia and its application at the beginning of the 90's was, in comparison to other post-communist countries, quite late. This method was used only by particular historians.

The first part of this study is directed towards clarifying some cumbersome terminology, such as: oral history, interviewer and narrator, interview versus life story, and so on.

In the second part the author contemplates the question whether or not the work with survivors carried out during the 60's and 70's in Czechoslovakia predates the fundamental principles of oral history theory and methods, as are currently understood in contemporary history with particular reference to international performance, but also in reference to personal projects.

The part of study entitled, „Dialogue as a Process and an Artifact,“ introduces the process of how to begin a dialogue (the situation when the interviewer listens to the narrator and encourages further monologue, and that monologue is being recorded) and the result of that process, (i.e., recorded or written dialogue, a physically existing object, which may be subjected to further investigation/observation, located in archives or for use in various purpose).

A dialogue of quality (the interview itself and the narrator's life story) and its reliability, in addition to other criteria, is judged by how precisely the historical source is influenced not only by a trustful relationship, which is created between the narrator and the interviewer, but also the narrator's memory, possibly the dexterity of the interviewer to incite memories in the narrator's mind.

The last part of this article is dedicated to the ethics of work; in essence, an emerging trustful relationship, that is, the process which is not neglectful of the unique theoretical practice dedicated to the method of leadership dialogue. The author takes notice that the interviewer and the narrator engage in a dialogue of storytelling in predertimed and voluntarily accepted roles; those being, the role of narrator and the role of interviewer.

In conclusion, the author will state his opinion that oral history, as a research method, will develop with increasing theoretical knowledge and in practical experience from contemporary and future historians.

II. ROZHOVORY S ÚČASTNÍKY HUSITOLOGICKÝCH SYMPOZIÍ

Rozhovory s účastníky tábořských husitologických symposií (1978-1983)

Milí čtenáři, vážení badatelé!

Jako příloha k jednotlivým příspěvkům ze semináře věnovaného sborníku Husitský Tábor a konferenčním setkáním, která byla v první polovině osmdesátých let 20. století s tímto periodikem neodmyslitelně spojena, se Vám dostává do rukou redakčně upravený přepis rozhovorů s přímými účastníky těchto symposií. Jedná se o bývalé organizátory i účastníky, kteří dnes pracují v různých institucích, ale většinou se i nadále věnují historickému výzkumu. Předložený materiál tvoří vzpomínky a výpovědi o době zcela nedávné a pro mnohé stále velmi živé. Každý historik si uvědomuje, že osobní svědectví představuje pramen výjimečné výpovědní hodnoty. Na druhou stranu však tento typ pramene vyžaduje i výjimečnou heuristickou kritiku. Příčinou není jen přirozený proces zapomínání, nýbrž i problém autocenzury, autostylizace, často podvědomé, a tedy nezamýšlené. K jakým otázkám a výsledkům lze dospět, pokud si budeme vědomi významu i obtížnosti dané pramenné základny, ukazují v tomto sborníku otištěné studie Miroslava Vaňka a Doubravky Olšákové. Posledně jmenovaná také sestavila otázky kladené jednotlivým respondentům a zaznamenala jejich odpovědi. Uveřejňujeme zde redakčně upravené a respondenty autorizované přepisy rozhovorů¹. Redaktoři sborníku rozhovory obsahově neupravovali vyjma technických zásahů nezbytně nutných ke zdárnému přepisu mluveného slova do podoby psaného textu. Odpovědnost za obsah rozhovorů tedy beze zbytku nesou jednotliví dotazovaní.

Každému rozhovoru předchází též malé biogramy respondentů s jednotnou strukturou. Kromě jména, dosud dosažených vědeckopedagogických nebo akademických hodností a data narození uvádíme hlavní badatelská témata, místo působení v době konání tábořských symposií a v neposlední řadě také místo a datum poskytnutí rozhovoru.

Redakce

¹ Výjimku představuje pouze rozhovor s PhDr. Michalem Svatošem, který nebyl přímo autorizován, neboť autor nemohl text autorizovat v termínu nutném pro zaslání textu tiskárně. S textem se však respondent seznámil a podle předběžné ústní domluvy k němu nevyjádřil zásadnější výhrady, přičemž jím zamýšlené zásahy do textu se týkaly především stylistických obrátů a problémů přepisu mluveného slova do podoby psaného textu.

Mgr. Petr Brátka

***1951; hlavní oblasti zájmu: dějiny moderního výtvarného umění; působil v Muzeu husitského revolučního hnutí v Táboře**

(Rozhovor natočen dne 30. 7. 2003 v Husitském muzeu v Táboře)

Já bych se Vás vlastně nejdříve zeptala, jak jste se dostal do okruhu husitského muzea a Husitského Tábora?

První husitologické sympozium bylo na podzim 1978, kdy v podstatě po ročních přípravách vyvrcholily oslavy 100. výročí husitského muzea. To byl jeden z vrcholů těchto oslav. K prvnímu sympoziu byl pak vydán první ročník Husitského Tábora, nového sborníku, který se zabýval husitskou tematikou.

Vy jste na tom participoval?

Já pracuji v muzeu od 1. ledna 1978, takže prakticky tři čtvrtě roku jsme připravovali program.

Mohl byste popsat, jak probíhala ta příprava?

Na přípravu vzpomíná doktor Jiří Kořalka právě v čísle 10 Husitského Tábora a tam je to velmi konkrétní. Vzpomíná na zájezd na Slovensko, to byl zájezd po husitských tradicích, které jsou na Slovensku ještě patrné. Byl jsem tam také a tam vznikla myšlenka oslav, program a vznik nového sborníku.

Byl jste v zákulisí, když se připravovala husitologická sympozia? Vzpomenete si, podle jakého klíče se vybírali účastníci?

Já bych především řekl, že doktor Jiří Kořalka byl skutečně spiritus agens celé té aktivity. Byli to profesori na vysokých školách, jejich asistenti, kteří se zabývali husitstvím a pak samozřejmě i rezonancí husitství, druhým životem husitství. Snažili jsme se podchytit majoritu těch aktivit, které se týkaly husitství jako látky v různých druzích umění – ať už to byla literatura, výtvarné umění a podobně.

To byli účastníci a podle jakého klíče jste vybírali témata?

System měl obsáhnout prakticky všechno. Že by byl nějaký klíč, podle kterého by se určovaly osobnosti, jež měly být přizvány, to si myslím, že nebylo. Skutečně, kdo se do hloubky zabýval tou látkou, tak byl pozván – a nejenom od nás. Například profesorka Laptěva byla proslulá z literatury, takže s ní se počítalo hned na první sympozium.

Zaznamenal jste třeba jako zaměstnanec muzea nějaký ideologický tlak?

Naprosto ne. Samozřejmě, že se dělávaly úlitby. Neřekl bych, že by byla nějaká cenzura.

Jak potom ta sympozia probíhala?

Jestli se nemýlím, tak první symposium bylo dvoudenní. Pak myslím, že se prodloužily na tři dny. Jednak dopoledne – ta byla věnována příspěvkům, které byly určeny. Nejcennější byla panelová diskuse, která probíhala od druhého sympozia. Byly to nové pohledy v rychlém sledu a myslím, že to bylo nejcennější, co vždycky živilo další sborník Husitského Tábora.

Jak vnímáte funkci a roli těch symposií v kontextu té doby?

Já nevím, kontext doby ... Já bych to takto nechápal. Je to jako v té židovské anekdotě, všude kolem šábes a tam, kde stáli, byl čtvrtek. Prostě atmosféra byla naprosto mimořádná. Setkávali se tady profesori vysokých škol, bývalí studenti a dokonce současní studenti s velmi kolegiálními vztahy. Nikdy na ně nezapomenou. A když sympozia končila, tak to bylo v některých případech prostě na pokraji zoufalství.

Existuje něco jako „generace historiků Husitského Tábora“?

Já bych řekl, že ano, že existuje, že může existovat nějakou latentní formou.

Protože se na těch symposiích setkávali mladší i starší historikové, vznikaly tam nějaké generační spory?

Já bych neřekl. Ne, musím říct, ne.

V tomto kontextu se chci zeptat, zda si vzpomenete na symposium z roku 1983 a na vyhlášení, resp. nevyhlášení zprávy o úmrtí Františka Kutnara a na jeho okolnosti?

Ne, to si nevzpomenu.

Jak na Vás jako na zaměstnance působilo, že jste tady pracoval s Františkem Šmahalem a s Jířím Kořalkou?

Oba nastupovali a všichni jsme je znali z publikací jako třeba „Co je národ?“ od Kořalky nebo „Jeronýma Pražského“ od Šmahela, což byly samozřejmě tituly, které každý četl. Myslím, že na všechny působil systém jejich práce. A řekl bych, že špičkový systém práce s prameny, práce s všemožnými reáliemi a tvoření práce, to bylo velmi inspirativní.

Jaká byla úroveň příspěvků na husitologických sympoziích a potom i na stránkách Husitského Tábora?

Tak to je zase příspěvek od příspěvku. Některé byly vynikající, některé nesledovaly žádné ambice, ale třeba oslovovaly nějakou konkrétností a nějakou novostí.

Vy jste přispíval do Husitského Tábora?

Ano.

Vyzval Vás Kořalka, Šmahel nebo jste nabízel něco sám?

Vždycky to bylo na vyzvání.

Vzpomenete si na nějaké reakce na články publikované v Husitském Táboře?

Nevím ...

Já jsem teď měla na mysli reakci Schneider-Kulíš v Jihočeském sborníku historickém?

Na to si vzpomínám velmi dobře.

Můžete říct něco k těm okolnostem tady v Táboře, když to vyšlo?

Já bych řekl, že ty okolnosti byly velmi nízké, v podstatě konkurenční mezi dvěma muzei a tito pánové žili prostě v takovém balastu a spíše to byla závist, že se něco podařilo, protože to oni neprovedli. Já bych to nerad rozebíral ...

Takže si myslíte, že to bylo spíše z regionálních pohnutek?

Já bych řekl, že ano.

Čím Vás zaujalo pojetí toho „Vašeho“ období na stránkách Husitského Tábora v kontextu té dobové oficiální historiografie?

Já můžu hovořit pouze o té oblasti, která se týká dějin umění, což bezprostředně souvisí s mojí prací. Příspěvků tam tedy moc nebylo. Já si vzpomínám na své a v podstatě jsem asi dělal nějakou bilanci k tématice ...

Jaké jsou Vaše vzpomínky na husitologická sympozia?

Řekl bych, že jsem se už k tomu vyjádřil. Mám z toho velmi kladný a příjemný pocit s vědomím, že už se budou jen velmi těžko opakovat. Setkání byla prostě naprosto výjimečná a neformální. Často se stávalo, že kuloární rozměry

se protáhly často dlouho do noci a to zněla Tábořem píseň „Ktož sú Boží bojovníci“ a dalo se dokonce určit, které hlasy tuto píseň zpívají.

Já Vám děkuji za rozhovor.

prof. PhDr. Petr Čornej, CSc.

***1953; hlavní oblasti zájmu: české dějiny pozdního středověku, husitství, dějiny středověké a reformační literatury, dějiny mentalit; působil v Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV v Praze**

(Rozhovor natočen dne 16. 4. 2003 v Praze)

Já bych se Vás chtěla zeptat, jak jste se dozvěděl a jak jste se dostal do okruhu Husitského Tábora?

To je takový kuriózní příběh. Já jsem tehdy pracoval v Ústavu pro českou a světovou literaturu Československé akademie věd a to v oddělení Kabinetu Zdeňka Nejedlého, kde byl jeho osobní fond a knihovna. Tam jsem dělal s doktorem Josefem Hanzalem, který se znal s celou řadou historiků, a jednou, bylo to na jaře 1978, za ním přišel Jiří Kořalka, kterého jsem tehdy viděl poprvé v životě a s nímž jsem se jenom pozdravil, protože on o mě neměl žádný zájem. Proč také? Nic o mně nevěděl a mně bylo tenkrát sedmadvacet. Obrátil se na Hanzala s tím, že se v září koná symposium, tuším kolem 7. září to bylo, v Táboře ke 100. výročí založení tábořského muzea. Ve stejném roce uplynulo i 100 let od narození Zdeňka Nejedlého, takže by bylo dobré, argumentoval Kořalka, aby na konferenci kromě referátů čistě husitologických zazněl i referát na téma „Zdeněk Nejedlý a husitství“ nebo „Vývoj Nejedlého názorů na husitství“. Takové téma je „hodné historika formátu Josefa Hanzala“. Pamatuji si na tato Kořalkova slova naprosto živě. Potom Kořalka odešel a bylo ticho po pěšině. Když nastal srpen, tak za mnou Hanzal, kterému se zjevně nikam do Tábora nechtělo, přišel a řekl: „Víš co, Petře, ty to děláš, tobě teď o tom vyšel článek v České literatuře, tak udělej ten referát místo mě.“ Já jsem už to s Kořalkou dohodl. Pak se Kořalka ozval buď telefonicky nebo přišel osobně, to už nevím, a ještě jednou jsme se domluvili na rozsahu. Já jsem žil celou dobu v domnění, že to bude nějaká konference pro archiváře z jižních Čech a říkal jsem si: „To jim udělám něco z toho článku.“ Tehdy jsem byl novopečený otec a jezdil jsem s kočárkem. A jak jsem tak sedával na lavičkách v parku, tak jsem si přitom psal referát. Měl jsem to načmárané jenom rukou, takřka těsnopisnými klikyháky. V inkriminovaný den jsem nasedl do vlaku a narazil jsem na (dnes již zesnulého) Vladimíra Hrubého, který tehdy směřoval na funkci šéfa zemského archivu, na Josefa Kollmana a na Karla Beránka. Jeli jsme pak spolu v kupé do Tábora. A protože to byli archiváři, tak jsem si říkal: „To bude pro ty archiváře“. Pak jsem přišel na tábořské náměstí před radnici, před muzeum, a tam

stál Mazurkiewicz, to byl můj spolužák, který mě velmi vítal. A byl tam i Kořalka. A teď se to najednou začalo scházet. Přišli Janáček, Skýbová, Maur, Dvorský, a tak jsem si říkal: „To nebude pro jihočeské archiváře.“ A začalo mě polívat horko a stud a výčitky svědomí, co já teď s tím referátem udělám. Kejř také přišel a řada mladých, které jsem znal od vidění: Zemlička, Pánek, Polívka, Michal Svatoš, Vráta Vaníček ... A teď ta konference začala. Sedělo se tam na židlích v řadách, jako kdysi v biografu, takže jsem nemohl referát krasopisně přepsat. O přestávce jsem proto vždycky vyběhl do předsálí a tam jsem referát přepisoval verzálkami, abych to po sobě přečetl. Lidi ke mně chodili a říkali: „Poslyš, ty jsi dobřej, to si teprve teď píšeš referát? To máš teda odvalu.“ Byl jsem tam jako exotické zvíře. Naštěstí jsem měl referát až poslední den toho tří denního sympozia. Už druhý den odpoledne jsem to měl přepsáno tak, abych to byl schopn přečíst. Mohl jsem se tedy zúčastnit večerní zábavy v hotelu Palcát, která nám mladším přišla trochu snobská. Proto jsme se přemístili do krčmy hotelu Slovan, kde měli dobrou Plzeň.

A protože oslava v Palcátu trvala asi do druhé hodiny noční, tak ani koryfejové české vědy, nebyli schopni ráno vstát. Dopolední program posledního dne začínal asi s hodinovým zpožděním. Já jsem nastupoval po první přestávce. To už byly přece jenom naše vědecké kapacity znavené. Hlaváček, Spunar a Kolár seděli vedle sebe a hlavy jim po tom nočním „řádění“ padaly na stranu. A já jsem byl ne rozklepaný, hlas jsem ovládal, ale cítil jsem, že mám v sobě přece jenom jisté napětí, mám-li mluvit před takovým fórem, i když to zdaleka nebylo moje první konferenční vystoupení. Ale mluvit před tolika lidmi, kterých jsem si vážil, něco znamenalo. Asi po třetí nebo po čtvrté větě už jsem hlas plně zvládl a náhle jsem viděl, jak se zvedají hlavy těch, co byli pohrouženi do mikrospánku. Referát měl poměrně slušný aplaus a já jsem se šel posadit do poslední řady, kde jsem seděl jako skromný, mladý, začínající badatel. A najednou koukám, na místě vedle mě se uvelebil Šmahel! Tak to jsem šel do kolen a Šmahel mi povídá polohlasem: „Tolikrát jsme toho Nejedlého četli, ale to, co jste v něm našel, to je pozoruhodné.“ Já byl samozřejmě úplně nadšený a bral jsem to jako velký úspěch. Pak jsem ovšem zjistil, že to Šmahel říká skoro každému. Ale to samozřejmě neměnilo nic na tom pocitu, na euforii, v jaké jsem se ocitl, takže jsem dokonce tolik spěchal domů to oznámit, že jsem nasedl na Vindobonu a musel zaplatit čtyřicetikorunový příplatek. Cesta se mi vlastně o sto procent prodražila, ale nevdalo mi to. Takové bylo moje vystoupení na prvním Husitském Táboře.

Pak už si mě zapamatovali a musím říci, že Kořalka se na mě začal sám obracet s žádostí o příspěvky a eventuelně i o recenze a o zprávy. Od trojky do desítky jsem v té recenzní rubrice hojně publikoval a Šmahel pak říkal, že od toho roku

1978 sledovala mou činnost skupina, která se scházela většinou v pátek z iniciativy Pavla Spunara.

Takže jste tam předtím vlastně nikoho neznal?

Osobně? Osobně jsem znal lidi z fakulty – Maura, Petráně a ... A z těch organizátorů? ... Mazurkiewicz patřil k organizátorům jako všichni zaměstnanci táborového muzea, ale Kořalku jsem vlastně znal letmo a Miloše Drdu jsem poznal až tam. A s Teclm jsme se na fakultě míjeli, protože on byl sice o rok výš, ale končil asi o dva roky později než já.

Jaký byl postoj Vašeho zaměstnavatele k Vaší účasti na sympoziích?

Musím říct, že byl na rozdíl od Ústavu československých a světových dějin velmi vstřícný. V Ústavu pro českou a světovou literaturu to nevadilo a navíc jsem do Tábora nejezdil sám. Už na té první konferenci byl i Jaroslav Kolár, se kterým jsem se tam dostal do blízkého kontaktu. Také jsem vždycky psal o Husitském Táboře i zprávy do České literatury, takže tam nebyl minimální problém a ústav byl velmi vstřícný k plzeňským konferencím, na rozdíl od Puršova ústavu, který to, co neměl přímo pod kontrolou, přehlížel nebo ne úplně bojkotoval – vždycky tam někoho poslal, ale v podstatě bylo vidět, že nechce, aby se tam jeho lidé příliš angažovali.

A jaké bylo postavení těch husitských sympozií v rámci dobových oficiálních akcí? Čím bylo charakteristické?

Já to vidím jako takový takřka přelom ve vývoji české historické vědy a vůbec celého období konce 70. a počátku 80. let. Já jsem ukončil fakultu v červnu v roce 1974, v časech tuhé normalizace, a nastupoval jsem do ústavu 1. října. A například husitství se tehdy vlastně nedělalo, to zůstalo úplně stranou, protože Šmahel byl v 1974 vyhozený z Ústavu československých a světových dějin a na jeho místo byl přijat Polívka. Bylo samozřejmé, že tomu určitý čas trvalo, než se seznámil s materií. To je vždycky zdouhavé, než se člověk do látky dostane a začne téma pořádně zpracovávat. Všichni, co trochu dělali husitství, od něj v 70. letech utekli nebo museli utéct. V roce 1976 nebo 1977 jsem mluvil s Josefem Petráněm, který mi říkal, že husitství a husitologie asi skončí. To byl tristní stav. A Husitský Tábor 1978 dal obrovský impuls tomu, že se bádání znovu rozjelo. Taky je na stránkách recenzní rubriky prvního a druhého čísla sborníku Husitský Tábor patrné, že vlastně nebylo co recenzovat, protože nic pořádně nevycházelo, jenom okrajové záležitosti – buď regionální nebo jinak omezené. Dále se v Táboře podařilo, aby se sešli lidé, dnes by se tomu řeklo „šedé zóny“. Z těch „oficiálních“ tam tehdy

kromě Dvorského, který zaštiťoval jako ředitel Ústavu teorie a dějin umění nejrůznější akce – on to byl katolík, který se dal ke komunistům kvůli kariéře, ale zasloužil se o řadu věcí a svou autoritou vlastně první Husitský Táborec podepřel, stejně jako potom držel s Kotalíkem ochrannou ruku nad plzeňskými sympozii nebo i lektoroval knihy a zaručil se třeba za Rakova a Kučerova Balbína, – moc lidí nebylo. Takže svým způsobem bylo vidět, že i nomenklaturní sféra je trochu diferencovaná, že si sice hlídá své zájmy, ale zároveň má zase okruh lidí, nad nimiž drží ochrannou ruku. Takže v tomhle směru to bylo velmi zajímavé. Nevím, jak se to podařilo vyřešit s těmi tábořskými a českobudějovickými úřady, protože to muzeum bylo přece jenom okresní muzeum, které spadalo pod okresní výbor, jak národní, tak i komunistické partaje. Nevím proto dodnes, jak to bylo řešené, ale nepochybně to musel mít na triku ředitel muzea Miloš Drda a vyjednávat. Jenom vím, že Šmahel a Kořalka, nejdříve Kořalka a později Šmahel, psali těm papalášům zahajovací projevy, když přišel nějaký ten funkcionář a zase odešel, protože ho to absolutně nezajímalo. To byl ten pocit záštity. Ve skutečnosti to byly jenom takové rituální tanečky a úlitby, potom se to docela rozjelo.

A musím říci, že když v roce 1981 začínala plzeňská sympozia o dlouhém 19. století, která měla – tuším taky – začít v roce 1979, kdy se měla konat konference na UMPRUM. Ale skočili po tom estebáci a na poslední chvíli, když už tam byli lidi shromáždění, konferenci rozpustili. Ne že by zatýkali, ale prostě se ta akce nesměla konat. Proto se řeklo, když se to nemůže dělat v Praze, tak to uděláme v Plzni. Tam byli poctěni, že přijíždějí vědci z Prahy. S tím že se 19. století nevěnuje pozornost, přišel Roman Prahla.

Proč se to nesmělo tenkrát konat?

To nevím, to se musíte zeptat Romana Prahla, který o tom asi nejvíc ví, a také Jiří Dvorský. Kotalík je mrtvý, takže Dvorský bude dnes asi jediný, kdo plzeňská sympozia svého času zaštiťoval. Zhruba ve stejnou dobu jako plzeňská sympozia potom v roce 1984 začínala i sympozia pražská, která pořádal městský archiv. Tam to ale bylo neseno vyloženě generačně, protože je organizovali lidé kolem Jirky Peška. V podstatě se ovšem okruh lidí kolem Plzně, pražských konferencí a Husitského Tábora prolínal.

Vy jste psal ve sborníku ke Kořalkovým šedesátinám o generaci Husitského Tábora ...

Hm, ale ten článek je spíš taková sranda ...

Existuje ale nebo existovala ta skupina? Přetrvaly nějaké charakteristické znaky, které ji spojovaly ...?

Ale to byla trošku taková legrace. A já si myslím, že si celé to sousloví „generace Husitského Tábora“ vymyslel Rak ... **Ale napsal jste to vy** ... Napsal jsem to samozřejmě já, ale myslím si, že si to vymyslel Rak a že to řekl před Kořalkou a Kořalka byl v tu chvíli blahem celý bez sebe a úplně se začal tetelit. Je ovšem pravda, že jsme, v nadsázce řečeno, generace Husitského Tábora, protože se nám v něm dostalo publikační platformy, a to v míře nebyvalé. Myslím, že především v recenzích jsme se mohli vyjádřit k leccemu. Obzory literatury byly budovány především poté, co nastoupil Šmahel, s tím že to bude nejlepší recenzní rubrika v historických časopisech v celém Československu a že předčí i obdobnou rubriku v Časopise Matice moravské ve druhé polovině 60. let, která byla považována za špičku svého druhu. Recenzní rubrika byla budována naprosto systematicky. Jednotlivé tituly zadával k recenzování Šmahel, ale někdy vznikaly třecí plochy mezi lidmi, kteří měli zájem recenzovat určitý titul, ale myslím si, že v té recenzní rubrice si i navzdory Šmahelově důkladnosti a puntičkářství, počínal Kořalka koncepčněji. Ten měl vždy vytipované lidi k takzvaným souhrnným referátům třeba na celé řady, edice, atd. Měl naprosto jasnou představu, kdo to nejlíp zvládne. Šmahel si evidoval, kdo co napíše, ale bylo to přece jenom nahodilejší. Kořalka velmi koncepčně upozorňoval právě na historické tradice a na celé období od roku 1526 do současnosti.

Kdo tam patřil? Kořalka jistě řekne, když na to vzpomíná, že Rak a já – v těch recenzích jsme byli asi nejvýraznější mladší autoři. I když se na to podívám s odstupem času, psal tam Michal Svatoš, psala tam Ivana, ne tak často jako my, a psal tam Polívka, který je generačně sice shodný, ale je trochu jiná krevní skupina. To se ostatně týká i Boubína, což je velmi svérázný člověk. Rudolf Tecl je nepochybně generace Husitského Tábora. Takže ono zase těch lidí nakonec není tak moc ... Svým způsobem sem patří i Jirka Pešek a Bohdan Zilynskyj, kteří od druhého ročníku sympozia velmi aktivně vystupovali nejenom s referáty, ale potom i v recenzní rubrice sborníku. To jsou právě ti lidé, kteří se potkávali v Plzni a na pražských sympoziích. Tak vznikal okruh, který si mohl říkat – „my hoši, co spolu mluvíme“. Bohdan měl tehdy strašnou radost, že byl pozván do Tábora na druhé sympozium. Bohdan Zilynskyj a Blanka Zilynská, Zdeněk Hojda tam nepochybně taky patří ... To byli lidé s podobnou představou, jak by se historie měla dělat. Bylo výborné, že Jiří Kořalka spíš povzbuzoval, než brzdil „mladickou radikalitu“ našich recenzí. Byl rád, že je to živé, napsané s vtípem, s nadhledem a že to není pouze konstatující popis. V tehdejších historických časopisech totiž převládala recenzní šed'. Autoři psávali anotace nebo referáty, ale v podstatě nepsali

opravdové recenze. V Táboře se podařilo oživit žánr recenze, která svým způsobem může být i provokující nebo soustředěná na určité sporné momenty. To si myslím, že bylo právě velmi významné. Ale pozor! Na druhou stranu jsme nepsali takové zdrcující recenze, co donedávna psali hoši z okruhu Časopisu Matice moravské nebo Koldinská, Nodl, to ne ... Prostě jsem napsal půl větu s kritickou výhradou o Hlaváčkovi a ten si písemně stěžoval na redakční radě, co si to ten „cucák“ dovoluje ...

A nemyslíte si spíše, že to bylo dané koncepcí, protože oni nerozlišovali anotace, referát, jak se rozlišuje teď ...?

Ale rozlišovali, to se rozlišovalo vždycky, ale lidé se báli a redakce se taky bály, proto se žánry graficky unifikovaly. Alespoň tak nic na první pohled nevybočovalo. Bylo to alibistické. Tehdy obecně převládal názor, že polemika nebo diskuse jsou vlastně něčím špatným, protože to upozorňuje na něco, co není v pořádku. A to se nechťelo. Z polemik a z diskusí byl v tehdejších časopisech velký strach. Husitský Tábor kritické žánry sice graficky sjednocoval, ale neomezoval autory rozsahem, což byla skvělá věc, protože člověk si sám mohl zvolit, jaký význam určitému titulu přikládá a zda mu věnuje zprávu, referát či recenzi. V tomto směru tam byla volnost. Když se třeba v roce 1990 obnovoval ČČH, tak zpočátku také redakce nechťela rozlišovat mezi anotací, recenzí a referátem. Tam už se to tolik nepovedlo. Kdežto v Husitském Táboře to mělo atmosféru. Samozřejmě že některé recenze byly objednané tak, aby se objevovala politicky aktuální témata, ale postupem času jich bylo stále méně. Podívejte se na první tři čísla, kde je poměrně dost vstřícných „aktuálek“, ale v dalších svazcích už jsou, snad až na dvě či tři výjimky, vysloveně badatelské recenze a referáty.

Vy jste byl vždycky požádán o recenzi určité knížky nebo jste si mohl vybírat?

To fungovalo velmi neformálně. Buď jsem byl požádán, to jsem třeba v Klementinu potkal Kořalku a on mi řekl „Napiš!“ Nebo mi zavolal. Když jsem měl zájem a cítil jsem, že bych měl k nějakému titulu co říct – třeba když vyšla Slova a dějiny, Igor Němec a kolektiv, tak jsem zavolal Šmahelovi a říkal jsem mu, že chci napsat recenzi, protože už jsem předtím sledoval sémiotické záležitosti a napsal jsem na ně souhrnnou recenzi.

Kdo tam jezdil z těch starších historiků, protože ti se tam taky potkávali?

Jezdil tam pravidelně Jiří Kejř, Amedeo Molnár, Noemi Rejchrtová a od druhého ročníku Josef Válka. Nejezdil tam Mezník – chartisty tam nezvali, to se opravdu

neodvážili. A byl tam František Kavka, který pracoval v Židovském muzeu, ale od roku 1980, od 1. ledna 1981 byl v důchodu, aby si mohl psát svého Karla IV. Takový pel mel: bylo tam hodně archivářů, na druhém a třetím sympoziu byl třeba Josef Haubelt, Miroslav Hroch, z historiků 19. století zase Jan Novotný, Maur tam jezdil, Petráň. Takže opravdu to bylo velmi pestré.

Nevznikaly tam třeba nějaké generační spory, když vás Kořalka víceméně v té recenzní části ...

Preferoval?

Ne preferoval ...

No preferoval, co si budeme vyprávět ...

Spíše že vás neomezoval ...

Vznikaly generační spory, ale nikoli v recenzích. V recenzní rubrice někdy došlo třeba ke srážce, že upřednostnili Peškovu recenzi proti mně s tím, že já si to mohu spíš otisknout někde jinde. Ale vznikaly třenice u čísla pět, kdy si Šmahel začal budovat sborník do značné míry k obrazu svému. A pojali jej s Kořalkou především jako vlastní publikační platformu. Nelze se jim ovšem v jejich tehdejší situaci divit. Kvůli nedostatku místa se tam nemohly uveřejnit některé poměrně zásadní věci. Například mi tam neotiskli rozbor Palackého edice Starých letopisů a já jsem ho potom musel otisknout ve zkrácené podobě ve Slavii. A to mě mrzelo, protože to byl přesně typ studie, který ve Slavii zapadl a v Husitském Táboře by vynikl. Nevím, proč to tak bylo, vím, že Kořalka se pokoušel můj příspěvek prosadit. Ale vyšlo to, odkazuje se na to, ale byl bych raději, kdyby to vyšlo v Husitském Táboře. Dokonce jsme říkali Kořalkovi, že jsou se Šmahelem jako dva námořníci, kteří se celou dobu na lodi těšili, že až přijedou na pevninu, tak si otevřou hospodu a když si ji otevřeli, tak se tam zamkli a vypili veškerý rum, co tam byl. Tohle přirovnání tehdy padlo.

A na sympoziích?

Na sympoziích v podstatě generační třenice nebyly ... Ale jednou mě napadl Vratislav Kulíš z budějovického muzea, který vystudoval knihovnictví a měl fenomenální paměť: všechno si pamatoval, ale nikdy nic nedokázal spojit. Z toho komplexu nepochybně vzniklo, že začal napadat politicky různé lidi. Nejdřív popravil Šmahelův scénář výstavy pro Trocnov. To bylo dost hnusné. Kritika vyšla téměř v předvečer prvního husitského sympozia. A v předvečer druhého sympozia zase vyšel útok proti mně, ještě s velkým německým resumé, které znělo velmi kuriózně: Worum geht es Petr Čornej ...

Takže ty generační problémy nebo střety tam nebyly?

Ne, nevznikaly tam generační střety. Naopak. Spíše to byl takový náš pocit, že s lidmi jako jsou Šmahel, Kořalka, Spunar a Kolár a tak bychom spíše měli držet basu a táhnout za jeden provaz.

Takže si spíše myslíte, že to bylo tou dobou?

Nepochybně to bylo dobou, dobovým klimatem a atmosférou. Určitě. Ale taky tím, že to byla možnost dělat něco jiného, ale pořádně. To se prostě na stránkách časopisů vycházejících v Praze dělat nemohlo: nejméně snad v ČsČH a ve Sborníku historickém: Tam byl postupně čím dál větší zázrak protlačit nějakou věc, která byla opravdu vědecká a historická.

Vzpomenete si v tomto kontextu na zprávu o úmrtí Františka Kutnara?

Velmi dobře, živě, živě.

Jak to probíhalo?

Ale to nebyl generační střet. To bylo na posledním sympoziu v roce 1983, v září, a my jsme seděli první den sympoza v Krčmě hotelu Slovan. Seděl tam Jirka Rak, Ivana, Jaroslav Šůla z Hradce Králové, Jan Novotný a Francek. A Šůla říkal: „Ták a za měsíc bude Kutnarovi osmdesát a pojedeme ho všichni pozdravit do Mlázovic.“ A on už byl v té chvíli mrtev, protože umřel v neděli 11. září a tohle bylo, tuším, v pondělí večer. Druhý den v poledne nebo odpoledne přišla zpráva, kterou zavolala Alena Šubrtová-Petraňová-Červená, svého času Kutnarova diplomantka, že umřel Kutnar, ať se to v Táboře sdělí. A mluvila – tuším – s Jirkou Rakem, protože spolu dělali v Archivu Národního muzea. A Jirka Rak šel za Kořalkou a říkal: „Umřel Kutnar, mělo by se to oficiálně říct při zasedání.“ A Kořalka na to vlastně nijak nereagoval – ani pozitivně ani negativně – prostě to nebylo oznámení. My jsme byli velmi našťvaní. A počet konzumovaných piv naši našťvanost zvyšoval.

A kdo to je „my“?

To je Vráta Vaníček, já, Ivana a Jirka Rak. V této čtveřici bych řekl, že se to odehrávalo. Řekli jsme si, že takhle to prostě nejde. A jak jsme seděli v Krčmě hotelu Slovan, tak jsem řekl: „Já přivedu Šmahela a povíme si to.“ A Jirka navrhl, aby šla se mnou Ivana, že když tam půjde ženská, že to bude lépe působit. Šli jsme tedy do hotelu Palcát a mysleli jsme, že stařešinové budou sedět pohromadě. Ale jaké bylo naše překvapení, když tam takhle proti sobě seděli pouze Šmahel a Kavka a při rozhovoru dopíjeli kávu. V tu chvíli se Šmahel nebo Kavka

otočil a Ivana říká: „Mohli bychom prosit, pane doktore, šel byste se mezi nás posadit?“ A Šmahel se na nás podíval a pronesl: „Přišlo popravčí komando, co?“ A šel. Tak jsme se tam posadili a povídali si. Já jsem měl tak trošku pocit, že si tam v Krčmě připadá jako před porotou. Začali jsme s tím Kutnarem, proč to neřekli. A on vyprávěl o tom, že tábořské muzeum má dost problémů a musí si počínat takticky. A my na to odpovídali, že je prostá lidská slušnost oznámit smrt významného historika. Ale to byl pořád rozhovor ve třech mezi Šmahelem, Rakem a mnou. Jinak tam u toho stolu seděli Bohdan Zilynskyj, Blanka Zilynská, Jirka Pešek, Vráta Vaníček, Honza Chlíbaec, který tam přijel pozdě a neměl ohlášený referát. Tedy přijel pozdě, měl mít referát, neměl ho a nevysvětlil proč ... Takže toho jsme si podali jako takovou rozcvičku. Teprve potom jsme šli za Šmahelem. Na Chlíbaecovi jsme si nabrousili ostří ... Pak to začalo zejména mezi Šmahelem a Jirkou Rakem jiskřit, protože Jirka řekl, že se na takový názor může vysrat nebo něco takového. Bylo to hodně silné. A Ivana říkala Rakovi: „Jirko, takhle ne, ne, takhle ne...“ A teď bylo vidět, že se po onom sprostém slově Šmahel zasekl a za chvíli úplně brunátný odešel. My jsme taky zaplatili a já jsem si říkal: „Tohle to je blbý.“ Tak jsem šel za Šmahelem a říkal jsem mu, že je to sice hloupé, že padají taková slova, ale že to nic nemění na našem názoru na celou záležitost kolem Kutnarovy smrti a mluvil jsem s ním asi pět minut. Ale musím říci, že Šmahel si možná zapamatoval všechny lidi, co seděli kolem toho stolu, i ty, co vůbec nemluvili a zahrnul je mezi lidi, na které si musí dávat pozor a k nimž nemůže mít vřelý a upřímný vztah. A když mu potom Jirka Pešek poslal pohled k Vánocům, tak mu Šmahel odpověděl, že je překvapen, jak mu může přát hezké Vánoce, když taky seděl u toho stolu. Na mě se, myslím, Šmahel zlobil možná až do roku 1988, ale na druhou stranou musím říci, že když přišel rok 1989, tak mě okamžitě pozval mezi skupinu, která měla připravovat převzetí Českého časopisu historického. Tak nějak to už vyšumělo a od té doby jsou ty vztahy velmi dobré, alespoň si to myslím.

Proč jste šli za Šmahelem, proč jste nešli za Kořalkou?

Kořalka v Palcátu vlastně ani nebyl. Navíc jsme si říkali, že Šmahel je člověk s velkou autoritou a zároveň postizený tehdejší režimem a že když čtyři roky jezdil na tramvaji, bude mít větší pochopení. Ale ukázalo se, že v podstatě byla taktika zaměstnanců tábořského muzea jasná. Další den jsem totiž potkal Miloše Drdu, který mi říkal: „Já už nechci nic slyšet, už těch průserů bylo dost, každou chvíli nám volají.“ A to jsem nevěděl kdo. Takže v zákulisí, v kuloárech byla vzrušenější atmosféra, ale nevím, z čeho vyplývala, možná i z některých referátů, možná že i z mého, protože jsem měl povídání o Lipanech a Haubelt se dost rozčilil ...

Ani ne rozčilil, to se nedá říct, on byl psychicky nevyrovnaný, takže propadl nějaké depresi, šel ke Kořalkovi a plačtivě řekl: „Takové referáty byste vůbec neměli zadávat.“ Samozřejmě, že všechny konference byly profízlované. Na třetím Táboře to bylo dané i tím, že tam poprvé vystupoval Macek ...

To byla ta konference z roku 1983?

Ano, to byla konference roku 1983, ta byla asi obzvláště sledovaná. Nebylo vůbec oznámeno, kdy bude mít Macek referát, přednesl ho pak ve chvíli, kdy jsem byl na obědě. V podstatě řídili konferenci velmi improvizovaně, ale stejně to neuniklo pozornosti.

A jaké byly reakce mladších historiků, když tam přijeli a uviděli Šmahela, Macka ...?

Ke Šmahelovi tedy musím říci zcela jednoznačné, pozitivní, protože on od roku 1973, kdy měl drobnou recenzi v Archivním časopise pod iniciálami F.Š., vlastně do roku 1978 nepublikoval a Husitský Tábor byl sborníkem, který mu umožnil psát nejdříve pod šifrou F.Š. a potom od druhého nebo třetího čísla pod plným jménem. Na první konferenci nebyl mezi lidmi, kteří vystupovali s referátem. To se považovalo za politicky nemožné a neúnosné, aby tam vystoupil člověk jeho kalibru, navíc vyloučený z KSC a řidič tramvaje. Nicméně už jeho entrée bylo úžasné, protože konference začala a běžela asi tři čtvrtě hodiny, když tu se otevřely dveře a vstoupil Šmahel. Zraky všech se obrátily na něj, kdo to ruší. Přišel „On“. Tenkrát nosil takové dost pestrobarevné oblečení, modré sako, žlutá košile, pestrá kravata, takže to vynikalo ještě více. Dvakrát se přihlásil do diskuse. První příspěvek nebyl připraven, to bylo vystoupení ad hoc, které bralo v obranu proti Kejřovi tábořské sektáře, což bylo u člověka, jenž Mackovo pojetí v 60. letech dost tvrdě kritizoval, překvapení. Ale pak vystoupil ještě s příspěvkem Obživa revoluční obce roku 1420, kde, poučen řadou francouzských prací z okruhu Annales o hladu a dějinách hladu, velmi rozhodně marxistické klišé rozbil. Takže pro nás to bylo samozřejmě zjevení. Horší to bylo asi s hochy z tehdejšího ÚČSD, protože přece jenom to byli straníci, museli se držet Puršovy direktivy, a tak se s těmi lidmi příliš neukazovali. To neznamená, že si s nimi postupem doby nevytvořili vztahy, protože to bylo užitečné pro obě strany. Takové pragmatické hledisko: pro jedny, až to praskne, a pro druhé zase kvůli zajištění přístupu k literatuře.

A Macek?

Macek psal do Husitského Tábora - tuším - od čísla čtyři nebo pět, nejdříve také jako J. M. Pod plným jménem nesměl v Československu publikovat a kryly

ho většinou zaměstnankyně Ústavu pro jazyk český a Igor Němec, protože spolu chodili hrát basket a plavat na Klárov. Takže ho kryli Jan Horálek, Igor Němec, Fidlerová, Pečírková, Horálková, Milada Nedvědová, Věra Chládková a spousta žen a dívek z Ústavu pro jazyk český. Poznalo se to tak, že jako autor článku byla třeba uvedena Milada Nedvědová a kol. To kol., to byl Macek. Tak vlastně publikoval ve filologických časopisech. V Husitském Tábore to bylo poprvé pod šifrou a poprvé mu vyšla pod plným jménem jeho stať o snahách Jana Filipce získat olomoucké biskupství až v roce 1986 nebo 1987 ve sborníku okresního archivu v Olomouci. Tohle byl rok 1983 a pokus, aby Macek prorazil, i když, jak je vidět, pokus značně komplikovaný. My nemůžeme říct, jak to působilo na nás, protože já jsem se s Mackem znal už dřív, protože přišel v roce 1979 na mou přednášku do Kruhu medievistů při Jednotě klasických filologů, která konala pravidelně jednou za měsíc své přednášky na Právnické fakultě v prvním poschodí. Já jsem tam měl přednášku o bitvě u Malešova a na ni přišli Kejř a Šmahel. A já jsem z recese říkal na chodbě: „Přece nemůžu začít, ještě tady není Macek.“ A Jiří Rak povídá: „Už ti jde.“ Macek za mnou po té přenášce přišel, a tak jsme se dostali do kontaktu. A protože jsem začal pátrat po sémiotických studiích a bavilo mě to, tak mi Kořalka říkal: „Hele, napiš na to do Husitského Tábora souhrnnou recenzi.“ Kolár mi pak prozradil, že jsou to většinou Mackovy práce. Tak jsem šel za Mackem domů a on mi dal ještě dva separáty, které mu vyšly v Polsku, abych to tam zařadil. Byl tím velmi potěšen. Potom jsme spolu měli ne pravidelný, ale poměrně dobrý vztah, což znamená, že on mi dával své separáty, mám jich řadu. Já jsem mu zase dal svoje první dvě knížky. Ale bylo tam i určité napětí a samozřejmě rozdílné pohledy. Macek byl velký cholerik a velmi temperamentní člověk, nadaný, renesančního záběru a renesančního chování. Jenomže když přišla řeč na jeho práce z 50. let, tak byl přecitlivělý a bolestínský, jak tvůrčí lidé zpravidla bývají. A jak se dostal na tohle téma, tak začal rudnout a bránit své texty. Jeho knihy byly jeho děti, ke kterým měl upřímný vztah a mohl si o nich pochybovat nebo si je zkritizovat jenom on sám, což se taky stalo. Marie Pobudová a kolektiv vydali stať Význam staročeského slova „obchod“, kde polemizují s Mackem, ale ve skutečnosti tenhle článek napsal Macek sám a polemizoval sám se sebou. Své starší chyby viděl, ale nechtěl, aby na ně upozorňoval někdo jiný.

A při shrnutí: co pro Vás znamenala ta symposia v té době?

Obrovsky moc, strašlivě moc ... Jednak to byla platforma a jednak to byla šance se předvést na významném fóru. Kdy se to člověku stane ... Já jsem k tomu čirou náhodou přišel v sedmadvaceti letech a vlastně jsem vplul do husitologie. Jinak

bych byl solitér, který by si někde něco kutal a trvalo by mu hodně dlouho, než by na sebe upozornil. Ono to bylo s publikačními možnostmi velmi složité. To nebylo tenkrát jako dnes, kdy vzniká tolik prací, že ani k jednomu úzkému tématu nelze všechny přečíst. Dnes je věda tak institucionalizovaná, že se stala fabrikou a jednou jako Jára Cimrman zahltí sama sebe. Tehdy to byla možnost dělat něco na úrovni skutečné vědy, tak, jak jsme si to představovali. Byla to i příležitost vyjádřit se k trendům, které nás zajímaly, což nepochybně přispělo k našemu profesnímu růstu. Bez Husitského Tábora by Tajemství českých kronik nevzniklo.

I to Tajemství?

Ano, i to Tajemství, protože například kapitola Lipany vyrostla z táborského referátu. Řada přístupů se pochopitelně doplňovala, vlivů bylo spousta. Když se tehdy začalo dělat 19. století s historickými mýty, stereotypy a tradicemi, tak na Husitských Táborech byly tradice integrální součástí již od samého počátku, už od prvního symposia. Tam jsem se vlastně seznámil s tezí, která byla vyřčena hned v roce 1978, že husitské tradice nemůže dělat nikdo, kdo husitství nezná. Že nemůže být historik zvlášť na husitské tradice a zvlášť na vlastní husitství. To bylo první metodologické krédo, kterého jsem se snažil držet.

Kořalka zdůrazňuje v jejich koncepci Husitského Tábora princip, že všechno, co bylo před husitstvím, byly předpoklady husitství, a všechno, co bylo po husitství, byly husitské tradice. Takhle to prezentovali, aby jim to prošlo.

Ano, samozřejmě. Ale ty předpoklady sledovali v recenzní části zhruba od roku 1310, což bylo částečně dané i tím, že zprvu nebylo o čem referovat. Protože ta vlastní husitská revoluce nebo poděbradské záležitosti se v podstatě v letech 1971-1979 nedělaly. Tam bylo prostě od posledního Symposia Pragense v roce 1970 totální vakuum.

Takže to byl vlastně takový nový impuls?

Po osmi, devíti letech nový impuls, naprosto nový impuls.

Proč si myslíte, že reakce na Čornejův triptych byla na stránkách Jihočeského sborníku historického tak vyostřená?

To nikdo neví. A musím říci, že se mě velmi zastal Josef Janáček, který napsal vedení Ústavu pro českou a světovou literaturu list v můj prospěch. Já jsem se už tehdy loučil s profesní drahou.

To mohlo mít až takový dosah?

Ano. Už jsem říkal: „A je to.“ Dva články tohoto typu, to je konec. A Šmahel mi tehdy poradil, abych se obrátil na Bohumíra Janouška, který byl tehdy v Budějovicích vedoucí katedry dějepisu a kovaný komunista, ale v zásadě člověk, který dokázal věci podržet. Já jsem mu napsal dopis – a žádná odezva. V mém mateřském ústavu o tom jednal stranický výbor, ač jsem byl bezpartijní. Hned to tam někdo donesl.

V reakci na ty články?

V reakci na ty články. Sotva vyšly, tak to tam hned někdo donesl, hned na to někdo upozornil. A Janáček napsal dopis na vedení ústavu, jehož kopii mi poslal, že by bylo chybou, kdyby se u tak nadaného člověka přistoupilo k nějakému nedomyšlenému opatření. Utichlo to, vyznělo to do ztracena, jen Janáček mi řekl: „Nepátrejte po tom, co za tím bylo.“ Ale nevím, proč si ten Kulíř vybral mě, do jaké míry jsem byl zástupný terč, nikdy jsem po tom nepátral. Ale bylo to zlé.

Takže to mělo i tyto důsledky?

Mohlo to mít i tyto důsledky. Nevím, proč to bylo stopnuté, ale po určitý čas jsem měl v ústavu utrum, žádné zahraniční výjezdy až do roku 1987. A v rámci pracoviště se mi publikační možnosti zužovaly a až po čtyřech, po pěti letech se zase otevřely. Ne že bych nemohl tisknout, ale vlastně mě k ničemu zásadnějším nepouštěli, bylo to takové „dělej si tady svoje, ale nezajímáš nás“

Kdybychom se měli vrátit ke sborníku, jaká byla podle Vás jeho úroveň ve srovnání s ostatními časopisy?

Skvělá, prostě absolutně nejlepší! Tedy pomineme-li některé články v Studia Comeniana et Historica, tak absolutně skvělá, rozhodně na vyšší úrovni než byla Documenta Pragensia. Některé studie a referáty z plzeňských sympozií byly na stejné úrovni jako příspěvky v Husitském Táboře. Plzeňské sborníky nemají recenzní rubriku, která byla v Husitském Táboře podle mého názoru určitě nejlepší v republice – a články ve svém průměru také nejlepší.

A co se týká Vašeho hodnocení husitství?

Tam je to rozkolísané. Ale třeba Šmahelův Tábor 1420-1452, základy města to je vlastně svým způsobem kniha. Já myslím, že to bylo na srovnatelné mezinárodní úrovni a že to tehdy pochválil i Henryk Samsonowicz. To nám znělo, protože to byl tehdy jeden z šéfů Solidarity a rektor Varšavské university. I některé Molnárovy věci, byť je jeho interpretace nepochybně evangelická – třeba článek o tábořském

písemnictví, to jsou opravdu špičkové stati a dodnes hodné pozornosti. Je pravda, že spousta věcí jsou spíš drobnosti nebo materiálové příspěvky, ale to je vlastně vždycky a všude.

Vzpomněl byste si, jestli existovaly podobné reakce jako na ten Čornejův triptych? Byly taky tak vyhocené nebo to bylo jenom tohle to?

Bylo to jenom tohle to. Naopak musím říci, že většinou měly mé články, protože to bylo takové tiché spiklenectví, dobrý ohlas. Ale když vyšel Kulíř-Schneider, tak generace Husitského Tábora – Jirka Pešek a další psali na mé věci úmyslně dobré recenze. To jsou takové ty naschvály.

A co se povídalo o Husitském Táboře mezi Vašimi přáteli, kamarády, v historické komunitě?

Většinou když byl někdo pozvaný a měl referát na Husitském Táboře, tak to byla velická pocta, to bylo bráno jako něco úžasného. Stejně jako na plzeňských symposiích. Dostat se do úzké komunity 100 – 120 vyvolených, to už byl sám o sobě úspěch. Svým způsobem se dá říci, že člověk pocítoval ze strany kolegů jistou závist, kam se mu podařilo proniknout.

Setkal jste se i s nějakými negativními ohlasy?

Na Husitský Tábor? Musím říci, že nesetkal, ale jedním dechem dodávám, že mi to dali sežrat při obhajobě kandidátské práce v Ústavu československých a světových dějin ... Byli u toho tehdy Petr Charvát a Míla Polívka, který byl dokonce oponentem mé práce. Mohou tedy moje svědectví potvrdit. Při obhajobě jsem příslušnost k okruhu Husitské Tábora tvrdě pocítil. Obhajoval jsem až šestnáct měsíců po odevzdání práce, navíc v roce 1986, kdy už se po Gorbačovově nástupu poměry přece jen trochu uvolnily. Obhajoba trvala devadesát minut. A Janáček, můj školitel, mi říkal: „Nikdy do toho nevstupuju, ale když do toho vstoupím, tak to s Vámi vypadá bledě.“ Začalo to nenápadně, zcela v duchu kulooárových praktik partajních výborů. Režie byla dokonalá. Já jsem charakterizoval výsledky práce, oni vystoupili a přečetli posudky. Nejhorší posudek napsala Skýbová, ale přečetla něco úplně jiného, vychválila mě – to bylo nepochopitelné. A kromě těch tří posudků vím, že ta práce šla k posouzení lidem, kteří byli mezi historiky agenty StB a kteří ji předběžně doporučili ... Hezké, že ano? A protože se v Praze nic neututlá, tak se to člověk nakonec dozvěděl tichou poštou, což samo o sobě bylo varující. Nejhorší byl Josef Kočí. Purš si neodpustil narážku na mou spolupráci se Šmahelem, ale nejmenoval ho. Říkal: „Jak se tváříte na teorie historika, který husitství považuje za dějinnou anomálii?“ A Kočí mi položil otázku:

„K jaké koncepci husitství se spíše hlásíte – ke koncepci Jana Slavíka nebo Josefa Pekaře?“ A každá odpověď byla špatná, sebevražedná. Já už jsem byl vnitřně rozružený, seděli tam lidé z vysoké partajní, jako byl Ivan Krempa, to byl Rusín, naprostá nula, kterou si tam Purš s Křížkem natahali. Řekl jsem jim: „Nepotřebuji ani koncepci Jana Slavíka, ani koncepci Josefa Pekaře, já mám svou vlastní a jestli chcete slyšet, co si o nich myslím, tak vám řeknu, že Slavík uplatňuje mechanický model francouzské revoluce na husitství, což je nesmysl, protože středověká společnost byla jiná a vůbec neuvažovala v kategoriích, které používá Slavík. A jako první to nepoužil Slavík! Jako první to použil Karl Kautsky. A za druhé, co se týče Pekaře: ten považuje husitství za hnutí středověké, obrácené do středověku a čerpající jenom ze středověkých podnětů. Vůbec nevidí janusovskou tvář husitství, že hledí jak do středověku, tak do novověku, jinak by se sotva mohl k Husovi přihlásit Luther.“ A myslím, že tímhle vystoupením jsem se zachránil, nicméně mě dusili pěkně. Takže Janáček, který měl tenkrát francouzskou hůl, vstoupil do diskuse a začal dokonce nervózně klepat holí o podlahu. Vyšli jsme ven a Janáček mi říkal: „Dobře jste se držel.“ A čekali jsme strašně dlouho, to znamená, že ne veřejná debata trvala před hlasováním asi tři čtvrtě hodiny. A pak jsem vstoupil dovnitř a dostal jsem to poměrem hlasů 13:0. To je prostě neuvěřitelné, přitom každý kdo tam byl, říkal: „To bylo hrozné, co s tebou dělali.“

Já bych Vám tedy poděkovala za rozhovor.

Já Vám děkuji ...

Doc. PhDr. Ivana Čornejová, CSc.

*1950; hlavní oblasti zájmu: české dějiny 16. – 18. století se zaměřením na církevní historii a dějiny školství (zvláště vysokého); působila v Archivu Univerzity Karlovy v Praze

(Rozhovor natočen dne 10. 6. 2003 v Archivu UK, Praha)

Já bych se Vás tedy chtěla zeptat, jak jste se dostala do okruhu Husitského Tábora a husitologických sympozií?

To je vlastně otázka, kterou jsem si nikdy nepoložila. Spíše to bylo kvůli tomu, že já jsem se kdysi zabývala historií Vartenberků a zpracovávala jsem osudy Čeňka z Vartenberka za husitství. Čili předpokládám, že to bylo asi původně tímto způsobem. A pak zejména také proto, že to bylo vlastně jedno z mála pořádných sympozií zcela, nebo na počátku zcela neobyčejně otevřených oproti jiným v té době.

Vy jste přijela už na první nebo na druhé sympozium?

Už na první.

Kde jste v té době pracovala?

Jako jedna z mála jsem se ze svého pracoviště po celou dobu nehnula. Od studií jsem tady. Náš podnik se vyznačuje tím, že se pouze různě jmenoval. Původně to byl jen Archiv Univerzity Karlovy, v 60. letech Ústav dějin UK, pak zase Archiv UK a nyní je to Ústav dějin a Archiv.

Jaký byl postoj Vašeho zaměstnavatele k tomu, že jste tam jezdili? Vy jste tam nejezdila z Archivu sama?

Tady to bylo velmi dobré, protože jsme od roku 1979 měli za šéfa jistého doktora pana Litsche, což byl sice komunist, ale skvělý člověk a zde bylo jedno z mála pracovišť – dokonce se o tom zmiňovala i paní Hahnová v Bohemii – jedno z azylových center, kam dokonce i zahraniční badatelé jezdili rádi a bez obav. Tady jsme mohli v podstatě říkat a nejen říkat, ale dělat, co jsme chtěli. My jsme opravdu neměli nejmenší potíže. Kromě mne do Tábora jezdil i kolega Michal Svatoš.

Jak sympozia při zpětném pohledu probíhala?

Nás tam velice zaujalo, že to vlastně byla v té době jediná sympozia – kromě Plzně, kde byla otevřená diskuse. A to tak, že zvláště u těch prvních konferencí

byl obrovský prostor pro diskusi a mohlo se tam vystupovat relativně svobodně. Vždycky tam byl někdo, kdo na to dohlížel, ale bylo pikantní – nevím, při kterém sympoziu to bylo, že jako největší „revizionista“ tam byl vytipován kolega Ransdorf, který se tenkrát zabýval husitstvím a skutečně k němu přistupoval z marxistických pozic a ten byl tehdy označen za velkého revizionistu, kdežto ostatní, kteří mluvili samozřejmě zdaleka ne z pozic marxistických, byli bráni jako takoví mladí, nadějní historikové, kteří mohou do výzkumu vnést něco světla. Ale opravdu nevím, jak jsme se k tomu dostali poprvé. Bylo krásné, že po dlouhé době tam mohl na veřejnosti vystoupit pan doktor Šmahel, Kořalka a jiní, kteří měli oficiální vystoupení jinde zakázána, čili tam se na to v podstatě nikdo neohlížel. My jsme tehdy byli ještě relativně mladí, takže jsme měli možnost poznat zasloužilé badatele, kterých jsme si cenili. Nám se to moc líbilo, včetně společenského života, přestože to bylo v tomto ohledu velmi náročné.

Jak na Vás působilo, že jste se tam setkala s Františkem Šmahalem či Josefem Mackem?

To porůznu. Šmahel byl pro nás tehdy velký vzor a doslova zjevení, protože jsme znali jeho zajímavé práce, k Mackovi jsme měli pochopitelně vztah velmi rozporuplný ... Já jsem ho tam dokonce při nějaké té polospolečenské příležitosti napadla za jeho starší díla, protože on se velice často tvářil, že to, co psal v 50. letech, jakoby neexistovalo a mě to tak iritovalo, že jsem tam s ním o tom pohovořila, a on mi potom říkal, že ho to zamrzelo, že má někdo na něj takový názor. Kdežto třeba můj muž chodil dokonce s Mackovou dcerou na gymnázium, takže ho znal už dlouho, a i když měl k němu samozřejmě velmi kritický vztah, tak na něj nahlížel trochu jinak než my ostatní. Jeho jsme brali samozřejmě spíše ..., trochu s takovým nadhledem, abych tak slušně řekla.

Uvědomovali jste si třeba, že třeba Šmahel nebo Macek byli „zakázaní“ historici a že najednou je tam možnost se s ním setkat?

No pochopitelně. Jednak tedy kdo chtěl, tak se s nimi setkával i předtím, i když třeba v pozdních 70. letech na Filozofické fakultě chodili právě jistí mladší kolegové – mezi jinými i doktor Holeček konzultovat s Mackem, a třeba paní docentka Skýbová je proto udala a měli z toho dost velký průšvih, takže málem vyletěli z fakulty. Ale pokud člověk chtěl, tak mohl s těmi lidmi normálně mluvit. Se Šmahalem jsem také jednou mluvila zcela „normálně“, když jsem jela tramvají č.11 a mluvila jsem za jízdy s řidičem. To bylo dosti zarážející. Pak jsem byla na jednom sympoziu v Polsku a tam to samozřejmě nikdo nemohl pochopit, že vědec takového formátu musí pracovat jako řidič tramvaje. V Polsku by

nebylo nikdy možné, aby člověk, intelektuál na vysoké úrovni, i když byl postižen, vykonával takovou práci jako u nás.

Existuje něco jako „generace Husitského Tábora“?

Já nevím, jestli by se to tak dalo říci, ale tehdy, když to začalo, nám bylo v podstatě kolem těch třiceti, plus mínus. Někteří byli mladší a vlastně se vše prolínalo s tím druhým otevřeným sympoziem, to byla plzeňská sympozia. Pozdější ročníky Husitského Tábora už byly více přehuštěné referáty, proto i diskuse už byly méně kvalitní (bylo na ně méně času), ale Plzeň se více udržela. Já nevím, jak to v tom Táboře skončilo, jestli to byl nedostatek peněz nebo nějaké tlaky ...

A existuje něco jako ta generace? Já mám tady na mysli článek Petra Čorneje ...

Já nevím, opravdu nevím. Jistě existovala tehdy, ale potom se během let cesty mnohých rozešly, takže mám za to, že pokud nedojde k nějakým rozporům mezi badateli hned, tak že i když v mládí drží generace více při sobě, tak potom s postupem času a s budováním kariéry se mnozí rozejdou. Možná, že teď je to horší, protože my jsme v té době, pokud někdo „nevlezl“ do partaje (samozřejmě komunistické) a nechtěl dělat takovouto kariéru, žádné velké kariérní předpoklady neměli. Proto si myslím, že tvůrčí ovzduší bylo daleko příznivější než teď, protože nyní se řada lidí, pokud chce vyniknout, neohlíží na kamarády.

Takže to bylo částečně i dobou, která stmelovala?

Já myslím, že ano. Samozřejmě to nelze brát jako nějaké pozitivum, ale je fakt, že se vytvářely i skupiny – nechci říci přímo nekonformních historiků narozdíl od těch, co byli přímo sdruženi v Historickém ústavu¹. I když nechci říkat, že všichni, kdo byli v Historickém ústavu byli pouze režimní historikové, ale přece jen ti v jiných podnicích spolupracovali navzájem více. Neříkám, že bychom dělali nějaký odboj, to by bylo asi přehnané, i když jsme si potom dělali i takové soukromé konference nebo soukromé semináře, ale nebereme to tak, že by to byly bytové semináře, o kterých se tak často hovoří především s Chartou 77.

¹ Ústav československých a světových dějin ČSAV.

Na sympozia jezdilo hodně historiků, kteří byli ve věku kolem 30 let, neznikaly tam například nějaké generační spory?

Inu, generační spory ... Spíše to byly spory vzniklé na základě odlišného chápání skutečnosti a možností. Třeba mám na mysli naše rozhořčení (byť nevybíravě vyjádřené) nad tím, že nebylo veřejně ohlášeno úmrtí Františka Kutnara, jednoho z největších historiků poloviny 20. století.

Jak vnímáte celkově roli a funkci symposií v kontextu té doby a ve srovnání s jinými konferencemi z té doby?

Já myslím, že tehdy to bylo úplně jednoznačné. To se lišilo jako nic jiného. Protože teď máme konferenci každý měsíc, zejména díky Výzkumnému centru pro dějiny vědy, pět (samozřejmě přeháním), takže možnost udělat nějakou pořádnou prostě ztrácí. Můj muž spočítal, že nás, historiků, je v celých Čechách, na Moravě a ve Slezsku činných asi 2000. A když zvažíte četnost těch konferencí, tak titíž lidé střídají stále na jednotlivých konferencích – a mezi námi, těžko můžete za jeden měsíc pohovořit kvalifikovaně o 14. století, druhý měsíc o 20. století a stále se tvářit, že je to badatelský výkon. Kdežto tehdy byl opravdu jak Tábor, tak Plzeň událostmi, na které se všichni připravovali daleko pečlivěji než teď. I když vlastně nyní se mi starší praxe vyplatila. Pořádala v roce 2003 konferenci o rekatolizaci na Vranově u Brna a pozvala jsem jenom samé mladé lidi, o kterých vím, že se tématem odpovědně zabývají, a bylo to úplně perfektní, protože každý opravdu říkal to, co právě nastudoval a moc hezky, včetně úrovně rétorické. Zatímco jinak často, především starší generace, když už má těch konferencí tolik za sebou, tak – jak říkám, bohupustě žvaní.

Vy jste přispívala do sborníku Husitského Tábora?

Spíš jenom sporadicky, nějakými recenzemi a zprávami.

Kontaktoval Váš Šmahel nebo Kořalka nebo jste příspěvek nabízela sama?

To Vám nepovím, jak to bylo. Spíše to bylo na té neoficiální bázi, protože jsme se vlastně s nimi s oběma stýkali – a průběžně i s kolegou Drdou. Ale já jsem se potom více méně od 80. let začala zabývat 17. a 18. stoletím, takže ne, že bych s nimi chtěla přerušit spolupráci, ale začala jsem dělat něco odlišného.

Vzpomenete si na další reakce na články, které ve sborníku vycházely, nebo třeba na příspěvky, které zazněly na symposiu?

To by asi spíše stálo za to se podívat do recenzní rubriky Československého časopisu historického, jak to tehdy hodnotil a kdo to hodnotil, protože tam

hned tak někdo o těch sympoziích psát nemohl. I když třeba kolega Polívka tam jezdil běžně. Ale jednak samozřejmě do ČsČH nemohl psát každý, to zdaleka ne, a druhak, právě ty věci, co jim byly ne tak zrovna „košer“, přehlíželi. Jinak byl ten ohlas velmi pozitivní. Důvody k nepříznivým ohlasům byly opravdu malicherné, stačilo že prostě někdo píše kriticky o husitství. Takovým přístupem se vyznačoval například pan Vratislav Kulíř ... Ten byl zaměstnancem Muzea dělnického hnutí v Českých Budějovicích a samozřejmě po roce 1989 též obrátil, což je pozoruhodné. No a potom tedy též zvláštní reakce byly paní docentky Skýbové, která teď po roce 1989 o sobě prohlašuje, že je velká katolička a že vždycky byla, ale tehdy zdaleka tak nevystupovala. Zmiňuji tu historiky, kteří vysloveně napadli (tehdy ještě ne) mého muže, Petra Čorneje.

Jaký měl potom Čornejův triptych dopad?

Ono to nemělo ten dopad, že by byl nějak postižen. Tedy – jak postižen?, protože Petr pracoval dlouhou dobu v knihovně Kabinetu Zdeňka Nejedlého při Ústavu české a světové literatury tehdy to pochopitelně nebylo příliš lukrativní místo. Možná, že se mu to zobrazilo později při potížích při obhajobě kandidátské práce.

Jaká byla úroveň *Husitského Tábora* ve srovnání s jinými časopisy?

Myslím, že byla nesrovnatelně vyšší. Jednak bylo vidět, že tam každý píše s chutí a skutečně to bylo bez toho všeho ideologického klišé. Samozřejmě i v té době by se i v ČsČH našly jistě dobré články, ale bylo to vždy uvozeno a zahaleno do pseudomarxistického hávu. Takže to byly spíše tyto „okrajové“ nebo některé regionální časopisy, kam se mohlo psát normálně.

Říkala jste, že tam jezdili i mladí historici, vzpomenete si třeba ještě kdo?

Samozřejmě si vzpomínám na svou účast, jezdila jsem tam tehdy ještě jako Raková spolu se svým tehdejším manželem, potom Čornej, Hojda, Pešek, Vaníček, no a samozřejmě tedy i Polívka a mnozí jiní. Zaměstnanci Historického ústavu měli nepochybně jisté instrukce, kdy jezdit, kdy nejezdit, a samozřejmě, že Polívka by tam měl jezdit pravidelně, protože husitství měl a má posud v náplni práce. Pak tam jezdil Boubín, Ransdorf tam několikrát byl, no a potom samozřejmě lidé z jižních Čech, z archivů nebo přímo archeologové z Tábora, spoluorganizátorem byl kolega Tecl z tábořského archivu. To je asi tak z těch stabilních všechno. Potom tedy ještě kolega Michal Svatoš, který tam našel své rodinné štěstí, protože si vzal pracovníci tábořského muzea. Tam

se seznámili, takže zejména pro ně to bylo po všech stránkách úspěšné sympo-
zium ...

Co Vás na sympoziích nejvíce zaujalo?

Řada různých referátů jednak tím, že se k tématům přistupovalo badatelsky a bez toho nuceně optimistického pohledu na husitství. Tam se vlastně poprvé díky Šmahelovi otevřeně hovořilo o tom, jak to vypadalo s tím tak zvaným tábořským komunismem, což byly samozřejmě teze zažité ještě od Macka. V té době to byly vlastně velmi převratné názory, poněvadž všude se papouškovalo klišé z 50. let, které s historickým poznáním nemělo skoro nic společného. Já otevřeně přiznávám, že jsem Mackovy knihy už při studiích na Filozofické fakultě (1968-1973) vyhazovala z okna; naštěstí jsme bydleli ve zvýšeném přízemí. Řada badatelů i zahraničních, nezaujatých přišla a přijde na to, že Macek napsal mnohé, co skutečně vyváděl, ale nejsem, nebyla jsem nikdy schopna se na to dívat bez zaujetí. Asi je to i moje chyba. A tak jsme se tehdy snažili, což je asi zase přístup, který nám mladší generace historiků vyčítá, odbourat veškerou tu oficiální metodologii, proto i nyní jsme skeptičtí (možná neprávem) i vůči všem těm vnucovaným, nebo módním metodologickým směrům a podřizování se jim. U naší generace (tzn. zhruba padesátníků a lidí blížících se už i k pětapadesátce) je to zažito asi díky tomu, že jsme se takto stavěli proti minulé oficiální metodologii, která byla samozřejmě na velmi primitivní úrovni: stačilo napsat citáty z různých klasiků a už bylo vše bráno lépe, než když člověk ty citáty neuvedl.

Jaké byly Vaše celkové vzpomínky na sympozia?

Myslím, že celkové vzpomínky byly opravdu velice, velice příjemné, zvláště i díky společenské stránce a diskusím v kuloárech. Vůbec každá konference, která se koná mimo Prahu je velice příjemná, protože kolektiv je potom takový sevřenější a dá se daleko lépe s lidmi mluvit, kdežto v Praze se každý rozprchne a celkový dojem není tak příznivý.

Ještě nějaké další vzpomínky?

Z těch vědeckých už ne. Bohužel jsem tam potom přestala jezdit a na ty další ročníky už nemám autentické vzpomínky. Z těch předchozích mám i některé kuriózní zážitky: třeba kolega Boubín přednesl poněkud komický referát, na který jsme my, které byste mohla třeba označit za generaci Husitského Tábora, zírali s velkým udivením. Nebo kolega Nejedlý tam hledal obrazoborecké tradice v tom, že v 17. nebo na počátku 18. století kdesi na venkově muži, když šli

z hospody, sebrali sochu svatého Jana, strhli ji a profackovali. A on v tom hledal husitské tradice, ale byla to běžná blasfémie. Nota bene účastníci ani kvůli tomu nebyli moc potrestáni, protože se to bralo, jako čin v opilosti. Čili to byly takové extrémní články, ale šlo s nimi samozřejmě veřejně polemizovat.

Já Vám tedy děkuji za rozhovor ...

Nemáte zač ...

PhDr. Miloš Drda, CSc.

***1946; hlavní oblasti zájmu: archeologie, kulturní dějiny s těžištěm v hmotné kultuře středověku; působil v Muzeu husitského revolučního hnutí v Táboře (od roku 1975 jako jeho ředitel)**

(Rozhovor natočen dne 30. 7. 2003 v Husitském muzeu v Táboře)

Nejdříve bych se Vás chtěla zeptat, kdy jste začal působit v tábořském muzeu?

Já jsem vystudovaný archeolog. Od maturity jsem jako brigádník kopal v Sezimově Ústí na výzkumu vedeném docentem Richtrem a Ústí mi prostě učarovalo, a tím pádem jsem se rozhodl, že bych chtěl pracovat někde v blízkosti, takže asi v tábořském muzeu. S místy to bylo tenkrát taky trošinku složitější: měl jsem končit v roce 1969, nicméně asi od konce 3.ročníku jsem jednal s ONV Tábor o místě v muzeu a oni mi v podstatě to místo archeologa přislíbili. A pak přišel rok 1968. Já jsem o prázdninách mezi 4. a 5. ročníkem pracoval na výzkumu v Západním Německu v Sündelfingen v Bádensku-Würtenbersku a do toho přišla okupace. Na nás tam byli poměrně štedří a okamžitě nám nabídli, pracovalo nás tam několik studentů z Československa, že můžeme, pokud se nebudeme chtít vrátit domů, dostudovat na některé z universit buď v Německu nebo ve Švýcarsku. Já jsem s tou myšlenkou tak nějak koketoval, nicméně mezitím nastoupil nový ředitel do tábořského muzea a ...

To byl kdo ...?

To byl dr. Crkovský a trochu změnil mé plány. Buďto nastoupím okamžitě anebo obsadí místo někým jiným. Já jsem v Táboře chtěl dělat, takže tím pádem bylo rozhodnuto, a já jsem se z Německa vrátil sem a do tábořského muzea jsem nastoupil na začátku 5. ročníku na plný úvazek. Školu jsem dodělával dálkově.

Kdo tady v té době působil?

Myslíte z historiků? V té době tady byl ještě dr. Kroupa, který byl ředitelem muzea od první republiky až po rok 1968, kdy ho vystřídal dr. Crkovský. Byl to staříčkový pán – asi 84 let, když odcházel do důchodu. Oba byli historikové. Já jsem byl potom nucený odejít za dva roky do Muzea hl.m. Prahy, protože se ukázalo, že pod Crkovským prostě nemůžu sloužit. Brzy po návratu z vojny jsem se dozvěděl, že dr. Crkovského vystřídali a že byl přesunut do archivu. Tady nastoupil nový ředitel, a tak jsem obnovil svoji původní myšlenku se do Tábora vrátit. To

byl Josef Schneider, vynikající člověk, skutečně vynikající člověk. Fakt je, že muzeu příliš nerozuměl, ale nechal si od nás poradit, co by bylo třeba udělat a podporoval nás, jak mohl. Moc toho pro Tábor a muzeum udělal, přestože to historik nebyl. Pak sem nastoupil ještě dr. Tecl.

Jak dlouho jste tady působil, než jste byl jmenovaný ředitelem?

Od roku 1972.

To jste se věnoval hlavně archeologii? Proč odešel Josef Schneider a proč jmenovali Vás?

Ano, archeologii. Schneider odešel z důvodu stáří a mě jmenovali asi proto, že jsem byl nejstarším vysokoškolačkem.

Jaká byla hlavní náplň činnosti táborského muzea do těch 70. let 20. století?

Myslíte v 60. letech a předtím? V podstatě asi turistický ruch.

A už tady byla expozice?

Expozice tady pochopitelně byla, ale dost zastaralá. Její převážnou část tvořila keramika z Kozího hrádka, Tábora a Sezimova Ústí, vykopaná Josefem Švehlou. Potom pár obrazů s husitskou tematikou, makety zbraní a podobně. V roce 1972 zaplatilo ministerstvo kultury novou expozici Husité, která je tady s určitými obměnami dodnes. Autorem expozice po scénaristické stránce byl Jindřich Santar, tvůrce řady našich světových výstav, a autorem odborného scénáře František Šmahel. Jinak předtím a vlastně i dlouhou dobu poté muzeum v podstatě absorbovalo turistický ruch a spousty návštěvníků, kteří sem chodili, neboť jak se kdysi vyjádřil ředitel Jihočeského muzea dr. Schneider: „Tábor je a vždycky bude poutním místem, ať je tady, co je tady“. Což je svým způsobem asi trochu pravda. Dá se říct, že Tábor přišel po válce o Jihočeský sborník historický, který se přesunul do Budějovic, a vlastně v té době muzeum žádnou odbornou historickou činnost nevykazovalo.

Čím jste začal své působení na místě ředitele?

Na místě ředitele jsem spíše pokračoval. V Táboře probíhala dost rozsáhlá asanace historického jádra města. Tábor byl jako jediný městský celek národní kulturní památkou. V souvislosti s asanací jsem se podílel zejména na archeologickém výzkumu, což byla velice příjemná a velice dobrá práce. Jedním z nejdůležitějších výsledků bylo, že před Táborem, tedy před Táborem z roku 1420 tady evidentně

stálo takové to legendární, trochu mystické město Hradiště pravděpodobně Přemysla Otakara II. Bylo bohužel pouze ve své provizorní fázi, to znamená, že ještě nemělo architekturu jako takovou, přičemž existovalo vlastně jen několik let. Spolu s archeologickým probíhal i historický výzkum Rudolfa Tecla a jejich výsledky do sebe krásně zapadaly. To asi považují za nejdůležitější.

Měl jste v té době nějakou koncepci toho, co by to muzeum mělo dělat nebo jak by měla vypadat jeho činnost potom?

V podstatě jsme už o ní mluvili. Ona to byla spíš taková nevyřčená nebo neoficiální koncepce, podle níž mělo být muzeum střediskem medievistického bádání ...

I toho archeologického?

Samozřejmě se jednalo i o středověkou archeologii. A ono se ukázalo, že je vlastně velmi výhodné různé obory propojovat. Interdisciplinární spolupráce ještě nebyla u nás na takové úrovni: v podstatě si šli historici po svém, archeologové si šli po svém, etnografové jak by smet. Ale přece jenom se už začala mezioborová spolupráce nějak vyvíjet a nás nesmírně přitahovalo ji tady zavést a zacílit ji na husitství a z širšího pohledu na středověk.

Kdy jste se poprvé setkal s Františkem Šmahalem? Bylo to v rámci příprav té expozice?

Ne, v rámci příprav expozice jsem tady nebyl. Já jsem nastoupil v červnu roku 1972 a expozice byla otevřená v květnu. Takže to jsem se s ním ještě nesetkal, pak ale jsme se velice brzy setkali a probírali jsme spolu spoustu problémů a věcí, o které by bylo možné v muzeu usilovat.

S Jiřím Kořalkou jste se potom potkali kdy?

Přibližně ve stejné době. Kořalka nastoupil do muzea vlastně už v roce 1975, kdy tady byl na poloviční úvazek a potom jsme mu jej zvýšili. Takže Kořalka tady byl od roku 1976 na celý úvazek a Šmahel potom od roku 1980. Ono to trvalo dost dlouho, než se podařilo to místo pro něj nějakým způsobem zajistit. Oběma dvěma vlastně nebyla prodloužena smlouva v Historickém ústavu Akademie věd¹, což znamená, že byli bez práce. Šmahel šel jezdit na tramvaj, to bylo někdy v roce 1975, Kořalka nastoupil rovnou sem.

¹ Ústav československých a světových dějin ČSAV.

Vy jste je přijímal oba?

Ne, Kořalku přijímal ještě Schneider, já jsem přijímal Šmahela.

Dokážete vyslovit názor, proč Schneider přijal Kořalku? Jestli to bylo na základě spolupráce, jestli si byli blízcí nebo třeba chápal Kořalkovu situaci?

Já jsem Vám říkal, že Schneider byl velice milý, přátelský, hodný a spravedlivý člověk. Takže z mnoha důvodů. Bezesporu si uvědomoval, že Kořalka bude mít pro muzeum evidentně odborný nebo vědecký význam a určitě hrály roli i otázky lidské, etické.

Úvazek jste mu potom navýšil vy?

Myslím, že to bylo oficiálně ještě za Schneidera koncem roku 1975, kdy on byl dost nemocný, takže jsem ho víceméně zastupoval. A od roku 1976 byl stoprocentně na celý úvazek.

Byly na oficiálních místech nějaké problémy s tím, že tady přijímáte někoho takového?

Strašné, to si ani nedovedete představit ... O tom raději ani nebudeme mluvit.

Protestovali jenom odborní nebo ...?

Kdo odborný by třeba protestoval? Fakt je, že v té době se spousta lidí kromě těch nejlepších přátel bálo Šmahela i potkat. Problémy s tím byly. Šmahel nastoupil v roce 1980, neřeknu tedy přesně kdy, ale my jsme to místo měli zajištěné téměř o dva roky dříve a pak přišel příkaz „v žádném případě“.

Od koho?

Přes ONV, přes našeho zřizovatele.

A vaše reakce?

Ta reakce byla smutná. Bylo nám z toho trochu do breku. Ale jak vidíte, tak se to po dvou letech podařilo znovu. Ono je někdy lepší maličko ustoupit, připravit si třeba silnější argumenty a zkusit to znovu.

Kdo vlastně přišel na ten nápad přijmout Šmahela? Šmahel požádal o to místo, nabídl jste mu to místo nebo to bylo na základě vzájemné spolupráce?

To už je dneska těžko říct. Se Šmahelem jsme prostě spolupracovali už před rokem 1978. To bylo od roku 1974 nebo tak nějak, kdy se připravovalo výročí muzea, takže se asi nedá říct, že by Šmahel přímo požádal o místo ...

Prostě to vyplynulo?

Prostě tak nějak vyplynulo, že by bylo dobře tohoto historika, který měl za sebou řadu publikací, které se husitstvím zabývaly, v Husitském muzeu, tenkrát Muzeu husitského revolučního hnutí, zaměstnat. Ne že bychom změnili název z toho důvodu, že bychom se štítili husitské revoluce, to v žádném případě ne. To jenom z praktických důvodů, protože Muzeum husitského revolučního hnutí je za prvé strašně dlouhý název a za druhé si nás dost často pletli s Muzeem revolučního odborového hnutí, což nás dost dráždilo. A za třetí: pokud nám psali ze zahraničí, tak to bylo Hussiten Museum nebo Hussite Museum. Takže jsme si dali Husitské muzeum, protože to bylo hlavně kratší.

Jaká byla pracovní náplň těchto dvou historiků, když se tady ocitli?

Kořalka se zabýval zejména husitskými tradicemi a Šmahel husitstvím, oba pak Tábořem, jako takovým. Stačí se podívat do jejich bibliografie. Před rokem 1989 vyšel první díl Dějin Tábora. Jeho příprava byla asi hlavní součástí Šmahelovy práce. Kromě toho vlastně Šmahel krátce poté, co odešel do Prahy, vydal Husitskou revoluci. To je dílo, které se nepíše rok nebo dva, nemyslíte?

Takže co do činnosti to byla spíše relativní volnost?

Rozhodně měli oba ve vědecké práci ani ne tak relativní jako faktickou volnost. Myslím si, že takovou volnost by snad neměli ani v akademickém ústavu. Tak by to ale podle mého názoru mělo chodit.

Nemusel jste nějak obhajovat, že tady máte tyhle dva historiky a že vlastně skoro nic nedělají, protože takto na to mohly nahlížet politické orgány?

Vědecká práce snad není nicnedělání. Ale samozřejmě, že bylo nutné se prezentovat navenek třeba nějakými přednáškami, novinovými články, to je však práce, kterou takoví odborníci dělají tak nějak bokem za chodu, to je logické.

To už se dostáváme k roku 1978 a k *Husitskému Táboru*, kdy a jak vznikala koncepce a hlavní myšlenka toho sborníku?

Myšlenka toho sborníku vznikala pochopitelně už před rokem 1978. Už jsem se zmínil, že Tábor přišel o Jihočeský sborník historický, a tak jsme si říkali, že by bylo dobře vydávat nějaký jiný sborník. Ony s tím byly docela velké problémy a pochopitelně se muselo žádat na spoustě různých míst o povolení. Koncepce vznikala samozřejmě postupně a snažili jsme se do ní zabudovat věci, které se týkaly husitství i jeho odkazů a tradic a zároveň tam vsunout i táborika, to znamená jak historický, tak archeologický tábořský výzkum a kromě toho i starší české dějiny.

A tu koncepci jste vymyslel, jestli jsem to dobře pochopila: vy, Kořalka, Tecl, ...
 Ne, prosím Vás, o všem jsme diskutovali. To se nedá říct, že by to někdo z nás vymyslel ...

Když jsme mluvili s Kořalkou, tak jsme se bavili o tom, že jste tu koncepci vzali, dali na papír a jeli s tím za Šmahalem do Prahy. Šmahel v té době souhlasil se spoluprací?

No to víte, že souhlasil se spoluprací ...

A čím se tam potom podílel?

Husitstvím, samozřejmě, a do určité míry i koncepčně nebo třeba zajišťováním příspěvků. My jsme přeci jen nechtěli mít ten Husitský Tábor „kdo co dá, to tam bude“. Určitou koncepci to mělo: v několika číslech jsou naše sympozia a dále to byla záležitost takového jakoby předem řízeného sborníku, do kterého si vybíráme nebo zadáváme příspěvky.

Jakému okruhu přispěvatelů?

Okruhu, který se kolem Husitského Tábora začal neoficiálně shromažďovat.

Okruh přispěvatelů byl tedy záležitostí především osobních kontaktů?
 Jistě.

A zpočátku to zajišťoval Kořalka?

Ano, zpočátku zajišťovali přispěvatele převážně Kořalka a Šmahel. Ale tedy nejenom, protože řada těch lidí byli naši kolegové nebo to byli naši učitelé. No a tím, že byli oba dva Pražáci, měli větší šance se se svými kolegy dohodnout. Kromě toho já jsem archeolog, to znamená, že daleko bližší kontakty na historiky měl samozřejmě jak Šmahel, tak Kořalka. Ale nepředpokládejte, že jsme měli nějaký písemný seznam přispěvatelů ... To se řešilo od stolu.

Samotný vznik toho sborníku byl u příležitosti 100. výročí vzniku ...

To bylo u příležitosti vzniku muzea a k tomu vlastně vznikla jednička a bylo uspořádáno symposium a z toho sympozia potom byla dvojka.

Ta příležitost, které jste se chopili, byla vůči těm stranickým orgánům a oficiálním představitelům také takový útok stranou?

V každém případě. Každé výročí, obzvláště tenkrát, bylo vítanou příležitostí, jak něco prosadit. Protože to si dneska vaše generace ani neuvědomuje, ale v tehdejší

době se šlo od výročí k výročí. To bylo něco jako církevní kalendář, takže proč nevyužít stého výročí? I když tenkrát jsme si dovolili udělat tedy dost ... Vydávali jsme k tomu výročí i velice pěknou medaili, kterou tehdy navrhoval náš spolupracovník Petr Brátka. Tu jsme si tenkrát dovolili dát veřejně Šmahelovi, který tehdy ještě stále nebyl naším pracovníkem a jezdil na tramvaji. Nebyl z toho kupodivu žádný průšvih.

V redakčním archivu v muzeu byl dopis, tedy koncipovaná žádost Janu Fojtíkovi, zda by nepřevzal záštitu nad sympoziem?

Tenkrát se muselo dělat ledacos, aby ta věc prošla.

Takže to byl také takový úkrok stranou, úlitba, aby to prošlo?

Samozřejmě. Částečně úkrok, částečně hec.

Myslíte si, že příspěvky do sborníku vybočovaly svou úrovní z úrovně dobové historiografie?

Prosím Vás, nemůžeme říct, že by vybočovaly z rámce dobové historiografie, protože to psali doboví historici.

A z té dobové oficiální ...?

Z té dobové oficiální to určitě vybočovalo. Stoprocentně.

A čím? Jestli můžete mluvit za ten Váš obor nebo třeba za husitství?

Spíše tedy v rámci toho husitství a husitských tradic, protože o archeologii se nedá říct, že by byla zrovna na politickém indexu. Nebyl nejmenší důvod. Ale měli jsme tam řadu přispěvatelů církevních historiků, ať už to byla Noemi Rejchrtová nebo Amedeo Molnár a další, což zrovna tak nějak ... Takhle, mně se pořád nelíbí to slovo, že to vybočovalo z rámce dobové historiografie. Já bych spíše použil, že tam bylo koncentrované něco, co bylo v té dobové historiografii pozitivní. V Husitském Táboře to bylo třeba koncentrovanější než v jiných časopisech, protože to skutečně dělali lidi, kteří tenkrát psali i do jiných oficiálních časopisů: do ČsČH, Muzejníku. Jenomže problém je v tom, že tyhle ty časopisy, zejména tedy ty centrální, byly v podstatě zavaleny tou novodobou a tou absolutně nejnovější historií, víceméně 20. stoletím a případně tedy starším dělnickým hnutím. To neříkám s despektem ... Proč by nemohla být dobře psaná historie dělnického hnutí? Akorát jde o to, že tady byl její určitý nepoměr k tomu ostatnímu, poněvadž se prosazovala. To bylo to samé, jakým způsobem se koukalo na husitství. Husitství bylo zásadně a pouze sociální revolucí, což není pravda, ale na druhé straně

nikdo nebude říkat, že sociální revolucí nebylo. Bylo, taky, ale „taky“. Tady je důležité to TAKY. Jinak v tom byly pochopitelně národnostní prvky, ale zejména to asi bylo etické, náboženské a reformační hnutí.

Jakou pověst měl potom Husitský Tábor v okolí?

Kdy myslíte?

Poté, co vznikl a etabloval se.

Určitě měl veliký ohlas mezi tou lepší částí české, ale i slovenské historiografie. A nejen v historiografii: viděla jste ten zápis, co nám udělal Petr Pithart v roce 1991 do pamětní knihy? „Lidem z muzea, kteří vydávali v těžkých dobách skvělý sborník.“ V každém případě, si myslím, že ten sborník ve své době svou roli zahrál jako dost pozitivní.

Jaký byl vztah k Husitskému Táboru ze strany Jihočeského sborníku historického?

Současný Jihočeský sborník historický neměl k Husitskému Táboru žádný vztah, spíše ti lidé, kteří ho redigovali. A ten byl v některých případech hodně napjatý.

Na odborné bázi?

Na odborné ani ne. Spíše na té tzv. metodické, ze strany našeho metodicky nadřízeného orgánu Jihočeského muzea.

Hrála tam nějakou roli i centralizace, kdy jste si vy tady v Táboře dělali něco, co mělo lepší úroveň?

Určitě to hrálo roli, a nešlo tady jen o Husitský Tábor, ale o neustálé špatné metodické hodnocení téměř všeho, co tábořské muzeum udělalo. Zejména naše expozice se nezdály být dostatečně revoluční a naše prezentace socialistického vývoje okresu byla úplně špatná a nedostatečná. Abych se vyjádřil přesněji, to se týkalo doby, než jako ředitel Jihočeského muzea nastoupil Petr Šrámek.

A přitom jste měli ještě pořád největší návštěvnost?

Jistě, ale to bylo proto, že Tábor byl poutní místo.

Takže to nebylo kvůli expozicím, které byly na svou dobu dobré, ale bylo to tím ...

... ale „bylo to kvůli tomu poutnímu místu“. Takže vždy, když bylo něco dobrého, nějakým způsobem se to obešlo. Nejvíce kritiky přišlo na expozici novodobých

dějin „Husitské revoluční tradice a život pracujícího lidu Táborska“. Myslím, že to byla na svou dobu dobrá expozice. Dělal ji Kořalka. Byly tam v podstatě dvě linie: v jedné politický vývoj okresu, ve druhé druhý život husitství. Tím pádem zase nezbylo na tu současnost tolik místa, jako by se bývalo chtělo. Takže jsme byli pořád kritizováni, že dokumentujeme málo současné fabriky a současné dění v nich a že tomu bychom měli v expozicích věnovat podstatně víc místa. A kritika Husitského Tábora byla trochu postranní. Nejhorší útok byl ten, který oficiálně nešel ani tak na nás jako na Petra Čorneje.² Každému bylo ale jasné, že je to útok, který si bere na mušku Čorneje jako našeho spolupracovníka a že je to tedy zároveň útok proti táboorskému muzeu a Husitskému Táboru.

Rudolf Tecl v rozhovoru uvedl, že vás na jednom sezení nařkli, tuším, z bonapartismu ...?

Nás nařkli z nejrůznějších věcí ... Ale na jedné straně to svým způsobem určitý bonapartismus asi byl, protože jsme se z malého muzea poměrně rychle vypracovali. To muzeum bylo personálně strašlivě malé: když jsem sem nastupoval během roku 1968, tak tady byl jeden odstupující ředitel, jeden nastupující ředitel a tři starší pracovníce – jedna měla na starosti knihovnu, druhá evidenci sbírky, třetí ekonomiku a provoz. Toho ředitele počítáme za jednoho, takže to jsou čtyři, a pokud nepočítáme uklízečky a sezonní průvodce, tak tady byla ještě keramička do archeologické laboratoře, a já, takže šest lidí. Krom ředitele a ekonomky jsme všichni během turistické sezony prováděli v expozici. Dneska je nás čtyřicet s dost širokou škálou odborného zaměření. Takže možná trošičku bonapartismu tam bude ...

Muselo se na nějakých sezeních obhajovat nebo vyskytly se nějaké skryté výtky, že je ta expozice špatná, protože ji dělali Šmahel s Kořalkou?

Ano, ale nedokážu Vám dnes přesně citovat, kdy a jak. Ale byly – a speciálně na Šmahela bylo těchto poznámek poměrně dost.

A týkaly se spíše odborné stránky nebo jak se to vlastně vyargumentovalo?

Ale nechápejte to tak, že se muselo vždycky argumentovat ... Ono se třeba jenom nadávalo. Když jsem obhajoval Šmahelovo přijetí, které jsem musel obhájit

² Jednalo se o dva články v Jihočeském sborníku historickém: Vratislav KULÍŘ, *Nejedlébo vědecké dílo stále aktuální (Proti některým zkreslením díla Zdeňka Nejedlébo v kritických rozborech Petra Čorneje)*, JSH 49, 1980, č. 4, s. 104-112; Evžen SCHNEIDER, *Oč jde Petru Čornejovi v kritice Nejedlébo výkladu husitství?*, Tamtéž, s. 95-103.

na stranické schůzi, tak jsem byl nařčený z toho, že muzeum „pohnojují takovými individui“ ..., no tak co na to říct? To nejsou argumenty ...

Ale nakonec jste to dokázal obhájit?

Dokázal, kdybych to nedokázal, tak tady Šmahel od roku 1980 nedělal.

Proč jste si to tak zvaně „vzal na triko“ i s tím vědomím, že s tím budou problémy a ta jednání budou probíhat tak, jak budou probíhat?

A proč ne? V první řadě asi proto, že jsem dovedl odhadnout, zda tihle dva lidé jsou nebo nejsou dobří historici. A potom asi proto, že mě strašně štvalo, že takoví kvalitní odborníci dělají práci, která je pro ně ponižující. Chraň Pán Bůh, že bych podceňoval práci řidiče tramvaje, ale oni měli na víc, podstatně na víc. Proč by měl Šmahel jezdit na tramvaji, když mohl psát dějiny Tábora? A že je napsal dobře, o tom snad není pochyb. Nebo Husitskou revoluci ... Prostě protože proto ...

V rozhovoru s Rudolfem Teclem padl z jeho strany argument, že v té době jste byli relativně mladí a kdybyste byli starší, tak už do toho nejedete? Prostě, že to mládí tam také hrálo svou roli ...

To hrálo vždycky, stoprocentně. Člověk neví, do čeho by šel dneska nebo do čeho by dneska nešel. To vždycky záleží případ od případu, ale fakt je, že tenkrát jsme byli do toho muzea dost zbláznění a že nás to hrozně bavilo, a pochopitelně, že mladý člověk má elán a mnohem více životního optimismu než člověk, který má před důchodem.

A s tím mládím jste šli i do toho prvního husitologického symposia? Myšlenka symposií vznikla s myšlenkou Husitského Tábora?

Dá se říct, že to vzniklo najednou nebo to šlo ruku v ruce ...

Jaká byla chronologie?

To nedokážu říct. To víte, jeden den vás něco napadne a přijdete s tím, za týden napadne něco vašeho kolegu, přijde s tím a trochu to doplní, pak zase napadne něco vás ... To bylo skutečně takové kolektivní řešení, prostě jsme o těch věcech mluvili a pokoušeli jsme se je nějakým způsobem prosadit. Ale nikdy jsme to nepsali na papír. Fakt je, že pokus o sborník už byl spojený s tím Revolučním Táborem, ale to byla jednorázová záležitost. Ale Husitský Tábor, symposium a výročí muzea, to šlo přibližně najednou.

Jaká byla koncepce toho prvního sympozia?

Tábor v českých dějinách.

Koho jste tam všechno přizvali a na základě jakého klíče? Na základě osobních kontaktů?

Samozřejmě. To bylo to sympozium, na kterém jsme oficiálně předávali Šmahelovi medaili. Takže v té době byl už takový náš neplacený spolupracovník a co k tomu víc říct?

Jaké jsou Vaše osobní vzpomínky na to první sympozium?

Víte, ono se lépe vzpomíná někomu, kdo kolem toho neskáče jako hadr na holi. Kdo prostě přijde a dokáže si to vychutnat – a to byla většina lidí kolem mě.

Byly s povolením sympozia nějaké problémy?

Ne, to se nedá říct, že by byly nějaké extra velké problémy s povolením sympozia, ale muselo se pochopitelně o všechno žádat, což se samozřejmě dalo právě tím výročím poměrně snadno zdůvodnit. A ono zase ... My jsme si dali za název sborníku Husitský Tábor, což bylo zase do určité míry pragmatické ... Ten Tábor byl samozřejmě v rámci husitství asi nejvíce doleva, pokud to tedy můžeme říci tou současnou politickou terminologií. Asi nejvíce v něm zněla sociální struna, to je také evidentní. Takže ono se právě tím husitským Táborem dalo poměrně slušně manipulovat a předkládat ke schválení, o kterém jsme předpokládali, že dobře dopadne, a ono taky dopadlo. A přitom, pokud se podíváte na ty články a na ty autory, tak vidíte, že je to poměrně reprezentativní vzorek a že to není pochopitelně jen to sociálně. Ale to už zase potom nikoho z politických představitelů do té míry, aby se v tom začali nějakým způsobem vrtat, nezajímalo.

Na sympozia přijížděli hodně mladí historici, jak se tam dostávali?

Proč by se tam nedostali, vždyť to byli naši kolegové. My jsme je pochopitelně zvali. My jsme zvali všechny, o kterých jsme věděli, že ať už oficiálně, neoficiálně nebo třeba zájmově se zabývají medicivistikou nebo aspoň trochu k tomu husitství přičichli.

A jak se tam dostali například Amedeo Molnár, Jiří Kejř? To jsou velká jména, velké postavy ...

To byla taková kolektivní domluva, když jsme seděli a diskutovali o tom, koho pozveme a a o jaký ho požádáme referát. Většinou jsme strukturu sympozií i Husitského Tábora ovlivňovali tím, že jsme konkrétní lidi žádali o konkrétní referáty nebo články.

Jaká byla podle Vašeho názoru odborná úroveň referátů pronesených na sympoziích?

Podívejte se na ta jména ... Podle mého názoru byla pochopitelně vynikající. Ale asi nejsem jako archeolog zcela kompetentní hodnotit historický nebo právní přístup třeba Jiřího Kejře ...

Když jsme mluvili o těch mladých historicích, tak Petr Čornej napsal ve svých vzpomínkách na sympozia, že si říkali „generace Husitského Tábora“. Existovalo nebo existuje něco takového?

Já si myslím, že ano ...

Co ty lidi spojuje nebo spojovalo?

Kromě toho Husitského Tábora a sympozií asi zejména husitství anebo trochu šířeji i medievistika ..., ale zase nejenom ta medievistika, protože třeba Jiří Rak není medievista. Asi to byla hlavně chuť do poctivé historické práce.

Existuje nějaký společný charakteristický znak nebo to bylo jen v dobovém kontextu, kdy se tady všichni v Táboře sešli? Proč zrovna generace Husitského Tábora?

Když jsme předloni na začátku roku prezentovali tzv. „vatikánský sborník“ na pražském arcibiskupství, tak pan kardinál Vlk hovořil o Husitském Táboře, který vychoval řadu mladých historiků. Možná, že to bylo i tím. V každém případě jsme si tady asi udělali trošičku takové mikroklima, které nám v muzeu vydrželo vlastně až do listopadu 1989. Bylo to otevřené mikroklima, takže právě ti historikové, kteří si říkají generace Husitského Tábora do něho měli v podstatě volný přístup ...

Když se tady sešli ti mladší s těmi staršími historiky, nevznikaly třeba nějaké generační spory?

Myslím, že ne. Nebo si to neuvědomuju. Podívejte, řada z těch historiků, ať mladých nebo starších byla buď úplně na indexu – spíše tedy těch starších – sice mohli psát, ale oficiálně pro ten režim moc přijatelní nebyli. No a když se dá takováhle parta lidí dohromady, tak myslím, že generační spory jsou vedlejší. Možná, že daleko více generačních sporů vyubídlalo právě až po listopadu ...

Myslíte tedy, že to bylo tou dobou, tím ovzduším před rokem 1989?
Určitě.

Na sympoziu roku 1983 přišla zpráva o úmrtí Františka Kutnara, přičemž vznikl spor mezi staršími a mladšími historiky, který skončil i trochu vyhoceně. Pamatujete si něco takového?

Ano, ale velice matně. To bych Vás asi nejspíše zavedl někam úplně mimo. Ne, to bych asi plácal ...

Vás osobně tedy zaujalo nejvíce které sympozium?

Pravděpodobně to první, už tím, že bylo první a že se mimořádné povedlo, a pak to poslední, protože bylo z velké části archeologické nebo spíše kulturně historické a týkalo se středověkého domu. Ale citově to první.

Pak už se to začalo rozrůstat a začala se šířit pověst, takže se jeho lidi třeba i sami zvalí?

Určitě, stoprocentně. Pokud jsme třeba na někoho náhodou zapomněli, tak se přihlásil. Nedokážu Vám teď říct konkrétní příklad, ale vím, že takové případy byly a že se nám lidi třeba sami zvali. Myslím, že dokonce i ze Slovenska.

Potom ale přece u těch sympozií, kdy například třetího se už účastnilo přes 100 lidí, vznikalo nebezpečí, že se ta sympozia stávala víc na očích a byla tak říkajíc více na ráně.

Neda se říct, že bychom s těmi sympozii měli nějaké problémy – tedy kromě toho, že se na tom druhém řešily ty dva útočné články v Jihočeském sborníku historickém na Petra Čorneje.

A kdybych se teď ještě měla vrátit k Husitskému Tábora, jak to vlastně bylo s existencí redakční rady?

Redakční rada existovala, redakční rada schvalovala a s redakční radou jsme se radili o příspěvcích.

S tou oficiální, která je uvedena vzadu ve sborníku?

S tou oficiální, která je uvedená vzadu.

Fungovala i fakticky?

Dá se říci, že fungovala i fakticky, ale většinou po telefonu a musím se přiznat, že všichni její členové nevěděli vždy všechno Někjaké zápisy z redakčních rad jsme raději nepořizovali.

Ale fakticky tedy připravoval ten sborník kdo? Kdo měl na něm největší podíl?

Tak asi takhle: to mladší pochopitelně Kořalka, to starší Šmahel. Tecl a já jsme jim pomáhali. Jejich konexe s badateli, s kolegy samozřejmě hrály asi největší roli.

A čeho si na Husitském Táboru vážíte nejvíc?

Asi toho, že se o něm říká, že v mnoha směrech suploval ve své době ČsČH, což tedy neříkám já, to se o něm běžně říká.

To bylo asi zejména tím Obzorem literatury?

Asi zejména Obzorem literatury, ale myslím si, že i jednotlivými příspěvky. ČsČH bylo prostě něco jiného. Převážná většina příspěvků v ČsČH byla z novodobých dějin, medievistiky tam bylo minimum. Takže já si nemyslím, že jsme suplovali ČsČH po všech stránkách, ale bezesporu jsme ho suplovali v medievistice nebo jsme byli prostě v té medievistice lepší než ČsČH.

Jaká byla reakce, když se začal na sympoziích objevovat třeba Josef Macek? Jak byl přijímaný?

Tak jako všichni ostatní. Proč by nebyl přijímaný? Myslíte kvůli 50. letům? Tohle jsou problémy, které se otevřely skutečně až po revoluci. Speciálně u Macka až po jeho smrti, což se mi tedy zdá být obzvláště ošklivé. Já jsem znal Macka osobně a myslím, že to byl opravdu vynikající člověk, který pro českou historiografii hodně udělal. Jeho práce jsou pochopitelně poznamenané dobou, musejí být tou dobou poznamenané. Ta doba byla jiná, ta se žila jinak, než se žije teď. A potom si myslím, že nejenom já, ale spousta lidí si dnes Macka hluboce váží za jeho postoj v roce 1968. Víte, když je ten politický tlak silný, tak ty nízké pudy a emoce, které někdy svádějí k těm – někdy se tomu říká generační boje, jdou prostě stranou. Myslím, že Macka si musí člověk hluboce vážit, protože dokázal udělat to, co udělal. Prostě to byl jeden z, tuším, čtyř poslanců federálního shromáždění, kteří svou ruku nezdvihli na souhlas s okupací, a věděl, co ho bude po zbytek života čekat. A to je něco tak fantastického, takže proč by proti němu měli ti lidé vystupovat?

Mně nejde o to vystupovat, mně jde spíše o tu reakci, když se tam najednou objevil ...

On to měl jako jeden z nejtěžších, protože ho nemohli zbavit titulu akademika. Ono když jezdí na tramvaji doktor, tak to se snese, ale aby jezdil na tramvaji

akademik, to je hodně blbý. Takže oni ho prostě uklidili do akademického ústavu, ale nesměl publikovat absolutně nic. V podstatě první jeho publikovaný text byl tady v Husitském Táboře. Takže já si myslím, že ohlas, když se tam Macek objevil, byl velice dobrý.

Stejně jako tomu bylo, když se na sympoziu objevil František Šmahel?

To asi ne, protože Macek přišel přeci jenom o něco málo později a ono už se s tím v Táboře tak nějak počítalo, že budeme s něčím provokovat. Takže ten šok ze Šmahela, který na sympoziu vystoupil a dostal medaili, byl určitě větší.

V *Obzoru literatury* publikoval Macek pod šifrou a vy jste jej kryli tak, že i ostatní byli požádáni, aby publikovali pod šifrou, aby to zapadlo. To byl také krycí manévr?

Naprostu, takových manévrů bylo ...

Třeba ještě nějaký? Vzpomenete si?

Teď si na nic nevzpomenu ... Ony to byly spíše takové denní šarvátky, kdy člověk musel pořád něco obhajovat a tamhle ho někdo napadnul z jednoho úřadu, tamhle z druhého úřadu ...

Jak probíhalo jednání ohledně zahraničních cest Kořalky a Šmahela?

Každá zahraniční cesta se strašně komplikovaně schvalovala: v prvé řadě k ní musel dát pozhnání OV KSČ, kde šlo o to vysvětlit, že to je přínosné pro muzeum, pro husitství, pro Tábor ... Nakonec se to tedy někdy povedlo a někdy ne. Šmahel se povedl v podstatě jednou, Kořalka víckrát.

Byly i nějaké zamítnuté cesty?

Jistě.

A čím jste třeba vyargumentoval nezbytnost a přínos těch zahraničních cest?

Že je to reprezentace Tábora, husitství a našich revolučních tradic ... Ono je to dneska trochu úsměvné, protože každá zahraniční cesta se schvalovala asi půl roku dopředu, a když to nějakým způsobem nevyšlo, tak neexistovalo, aby jel náhradník nebo že by vás někdo zastoupil a přečetl za vás referát. Šlo hlavně o to vysvětlit, že je dobře, že se s tím budou naše dávné historické tradice prezentovat v Evropě. Jako kdyby ta Evropa o husitství téměř nevěděla. A to už se tak nějak předpokládalo ...

Jezdili na ta sympozia nějakí zahraniční účastníci?

Ano, jezdili. Třeba na tom třetím jsme měli doktora Jaritze z Křemže z Institutu für mittelalterliche Realienkunde Österreichs.

A ty jste taky zvali?

Ano, a také vystoupili s referátem.

Ale většinou to byli účastníci ze zemí socialistického bloku?

Většinou. Byli tady například kolegové z německého Mühlhausenu nebo profesorka Laptěva z Moskvy. To byla paní, která v rámci té argumentace taky docela pomohla, protože ono stačilo prostě zaargumentovat tím, že profesorka Laptěva z Lomonosovovy moskevské university Šmahelovo dílo velice ocenila, strašně se o něj zajímala a bude o něm hovořit na přednáškách v Moskvě. A už tohle to třeba zabíralo, víte?

Takže děkuji Vám za rozhovor

PhDr. Zdeněk Hojda, CSc.

*1953; hlavní oblasti zájmu: kulturní dějiny 16. – 19. století, pomocné vědy historické, dějiny Skandinávie; působil jako vedoucí Archivu Národní galerie v Praze

(Rozhovor natočen dne 18. 7. 2003 v Nakladatelství Lidové noviny, Praha)

Já bych se Vás nejdříve chtěla zeptat, jak jste se dostal do okruhu Husitského Tábora a do okruhu husitského muzea v Táboře?

Do okruhu Husitského Tábora jsem se dostal hlavně díky Archivu University Karlovy, kde jsem už od druhého ročníku pracoval jako pomocná vědecká síla. Pro mě to bylo nejenom místo, kam jsem chodil pořádat, ale hlavně místo, kde jsem získával informace od o málo starších kolegů, zejména tedy Michala Svatoše a tehdejší Ivany Rakové, dnes Čornejové. Přes tyto lidi se k nám jakožto končícím studentům a čerstvým absolventům tyhle informace dostávaly. Já jsem nebyl na prvním tábořském sympoziu, protože jsem měl v září 1978 těsně před obhajobou diplomové práce, ale reference o něm byly tak skvělé, že se rozumělo samo sebou, že udělám všechno pro to, abych se na druhé sympozium v roce 1980 podíval.

Takže jste přímo z husitského muzea vlastně nikoho neznal?

Přímo z muzea jsem v té době nikoho neznal, protože můj spolužák z ročníku archeolog Rudolf Krajíc se tam etabloval po ukončení studia až v roce 1979 nebo 1980, a další člověk, kterého jsem v Táboře znal, byl Rudolf Tecl, ten ovšem působil v archivu, nikoli v muzeu. Samotné organizátory konference jsem znal spíš zpovzdálí či z doslechu.

Kde jste pracoval, když jste ukončil studia?

Já jsem pracoval v Národní galerii, kam jsem nastoupil, hned jsem ale odešel na vojnu a soustavně jsem v Archivu Národní galerie pracoval až od podzimu 1979.

Jaký byl postoj Vašeho zaměstnavatele k Vaší účasti na druhém nebo na třetím sympoziu?

V tom nebyl žádný problém. V Národní galerii bylo velmi liberální prostředí.

Jak sympozia probíhala?

Já bych chtěl říct to, co se mi zdá hlavní. V čem bylo to tábořské sympozium výjimečné, nebylo jenom to, že se tam sešla spousta zajímavých lidí, ale to,

že se VŮBEC někdo někde sešel a že se pořádalo nějaké sympozium, protože to v 70. letech nebylo zvykem, takže právě proto přijeli v roce 1978 z první konference všichni tak nadšení, protože Tábořem začalo něco úplně nového, historikové se začali znovu setkávat. Ale zároveň bych chtěl říct, že to zase nebylo až tak jedinečné, protože v 70. letech se historikové setkávali jinak: nikoli na sympozii, ale v podstatě na dvou fórech, kam jsme měli přístup i my jako studenti a kde jsme mohli vidět skoro všechny, včetně těch proskribovaných, byť zdaleka ne vždy jako přednášející – to pokaždé záleželo na míře proskripce toho dotyčného, – ale alespoň v publiku. To byl jednak Historický klub a jednak Medievalistická sekce Jednoty klasických filologů. Tam jsme circa od druhého, třetího ročníku docházeli jako studenti na jednotlivé přednášky a tam ta možnost byla. Historický klub pořádal přednášky trochu méně pravidelně a samozřejmě byl neustále pod tlakem, visel nad ním Damoklův meč zákazu, ale k tomu došlo až v tom roce 1981, čili v téhle době přednášky ještě běžely. No a tzv. medouši, medievalistická sekce Jednoty klasických filologů, se scházeli pravidelně jednou měsíčně a tam mnozí neoficiální přicházeli taky. Takže v tom, že bychom v Táboře najednou zakopávali o celebrity a byli z toho úplně vedle, zase ten Tábor takové osvícení nebyl. Docela fascinující ovšem bylo, že se ten polooficiální „svět“ v Táboře najednou prolнул s oficiálním; lidé, kteří by na Historický klub nikdy nepřišli, vystupovali v Táboře vedle těch, kteří ještě včera měli uložené perpetuum silentium. To bylo v roce 1980 docela neuvěřitelné divadlo.

Jak vnímáte funkci husitologických sympozií v té době?

Jak říkám: byla jedinečná v tom, že se začalo s pořádáním sympozií jako takových. Táborští byli v tomhle první. Snažili se zároveň i o větší dynamiku sympozií třeba tím, že na tom druhém byla zaranžována panelová diskuse, tj. krátké vstupy několika odborníků přímo na pódiu a po nich velký prostor na diskusi jedna k mezi nimi na pódiu, jednak z publika ... V tom všem byli táborští průkopníci. Ale už v roce 1981 se koná první plzeňské interdisciplinární sympozium, začínají jako pravidelné akce jednou za dva roky konference Historická Olomouc. Tam se dalo také slyšet spousta zajímavého, také byli mezioboroví a také tam jezdila spousta lidí, kteří nebyli pro režim úplně košer. Začátek 80. let znamená dost zajímavý přelom.

Existuje něco jako generace historiků Husitského Tábora?

Já si myslím, že tenhle pojem platí pro určitou generaci medievalistů, to znamená jistě pro Petra Čorneje, možná Blanka Nořížová, potom Zilyská a jistě pro pár dalších lidí, kteří byli generací Husitského Tábora v tom smyslu, že se tam

poprvé nebo skoro poprvé (Čornej už předtím v Historickém klubu) veřejně profilovali. Ale asi se to nedá říct o všech a o celé naší generaci, která tam začala jezdit. To by mi přišlo hodně nadnesené! To bychom zase význam Husitských Táborů příliš vynášeli nad ty další akce, které jsem zmínil, především nad Plzeň, která měla přinejmenším stejný význam a nikdo o žádné generaci plzeňských symposií nehovoří. Takže to bych asi úplně nesouhlasil. Na druhou stranu bych k tomu měl říct, že ani já, ani další kolegové, kteří nebyli a nejsou medievisti, necítili, že by se vtírali nepatřičně na nějaké medievistické fórum, protože příležitostí bylo tak málo, že se rozumělo úplně samo sebou, že tam pojedou všichni z té pražské party historiků „co spolu mluvíme“. A táborští tomu vycházeli vstříc, nepovažovali se za nějaké chronologicky nebo odborně výlučné fórum, kde by ti ostatní mimo medievisty nebyli vítáni. Nakonec nejvíc tomu vyšel vstříc Jiří Kořalka, když tam otevřel ten obrovský blok tradic, kam se vešli lidi s novověkým zájmem. To byla obrovská zásluha a další zásluhou bylo, že počínaje zhruba čtvrtým svazkem Husitského Tábora se začal objevovat velký recenzní blok, který nebyl orientován jen husitologicky a medievisticky, a Husitský Tábor se stal posléze – a to už ale asi patří k jiné otázce – opravdu nejlepším recenzním časopisem u nás.

Vznikaly na symposiích nějaké generační spory, když tam jezdilo tak mnoho mladých historiků a setkávali se tam všichni navzájem?

Ne, určitě ne. To nebyla doba na generační spory. Samozřejmě to fungovalo tak, že jsme byli rádi, že tam můžeme komunikovat se starší generací, a svým způsobem jsme tím byli i poctěni. Účastníci se scházeli jednak v kuloárech symposia a jednak potom večer po tábořských hostincích. Jistě, že se to trochu dělilo podle různých linií – i generačních – a podle toho, jak dobře kdo koho znal, ale rozhodně tam nevznikalo žádné napětí. To napětí vznikalo spíše mezi těmi na jedné straně oficiálnějšími a na straně druhé neoficiálními historiky, protože ni-kdo si nemůže představovat, že tábořská symposia byla nějakou platformou disentu. Byla tam řada lidí a řada referátů, které byly úplně v lajně a kterými, jak se to tenkrát dělávalo, to symposium zaštiťovali proti různým krajským a okresním dozorům, kteří byli tedy určitě nastražení a určitě se o těchto věcech podávala spousta hlášení na různá místa.

Jak na Vás jako na mladého historika působilo, když jste se tam setkal s Františkem Šmahalem nebo třeba s Josefem Mackem, nebo jste je znal už předtím?

Šmahala jsem znal právě ze zmíněné medievální sekce. A navíc: my jsme měli to štěstí, že jsme psali diplomky u pana doktora Nového a s ním jsme se scházeli

na pravidelných seminářích, později i neoficiálních, které pokračovaly po skončení studia a kam jsme si zvali různé lidi včetně Šmahela. Takže Šmahela už jsem samozřejmě znal.

Jaká byla úroveň těch příspěvků? Už jste říkal, že některé byly na těch sympoziích značně „v lajně“. Čím Vás zaujaly, co na Vás nejvíce zapůsobilo z toho druhého nebo třetího sympozia, objevilo se tam něco převratného ...?

Něco, co by způsobilo naprostou senzaci, se tam myslím neobjevilo. Bylo ale velmi příjemné slyšet pár lidí, kteří v té době veřejně vystupovat nemohli, včetně Šmahela, veřejně mluvit. Byla tam určitě řada zajímavých referátů – třeba na třetím sympoziu na téma husitského obrazoborectví, které mě velmi zajímalo: tam se podařil prima dialog mezi historiky, literárními historiky a historiky umění. Bylo tam hodně zajímavých věcí. Ale rozhodně se tam neobjevilo nic, co by nás omráčilo nebo způsobilo senzaci. Přece jenom všichni věděli, že přes určité meze jít nemůžou, protože se jim ten podnik líbil a báli se o něj. Způsobit tam nějaký skandál s politickým zabarvením, to by si dost dobře nikdo nedovolil.

Vy jste do sborníku Husitského Tábora přispíval pravidelně?

Já jsem měl takový menší příspěvek na sympoziu v roce 1980. Bylo to o Šalounově pomníku Husa na Staroměstském náměstí, protože se mi zrovna předtím podařilo Šalounovu pozůstalost získat pro Archiv Národní galerie, takže jsem tím byl zrovna zcela zaměstnán. Jsou tam hodně zajímavé věci, protože Šaloun o Husově postavě přemýšlel nejen umělecky, ale i filosoficky a historicky. Jinak jsem potom přispíval hlavně do recenzní rubriky, která byla skvělá v tom, že vlastně nic nevylučovala, věcně se tam vešlo všechno a recenze se tam mohly psát mnohem volněji, nemusely se tam brát žádné velké přehnané ohledy a nikdo to necenzuroval jako v ČsČH. Tam, když člověk psal, tak nikdy nevěděl, co mu otisknou a co mu neotisknou.

Kontaktoval Vás Šmahel, Kořalka nebo jste to nabízel sám?

Většinou Kořalka. Tu recenzní rubriku, Obzor literatury, vedl Kořalka. V něčem jsem byl vyzván, něco jsem nabídl sám.

Vzpomenete si například, jaké byly reakce na některé publikované články?

Husitský Tábor se v naší generaci četl téměř od začátku do konce, protože na to byl čas a dobrých časopisů opravdu vycházelo málo, takže to byla samozřejmost. Běžně se diskutovalo o všem zajímavém, co se tenkrát objevilo. Párkrát se nový Husitský Tábor objevil přímo na sympoziu, což bylo fajn – tedy pokud se samozřejmě konalo.

Nevzpomenete si na reakci Schneidera a Kulíře, která byla otištěna v Jihočeském sborníku historickém?

Samozřejmě. Byl to případ těch dohlížitelů a udavačů.

Vzpomenete si nějaké detaily? Jaký to vzbudilo ohlas?

No tak pochopitelný. Ti lidi se tím odepsali. Kterýkoli člověk, který reagoval takovým udavačským způsobem. Ono se to o nich vědělo, ještě než to napsali, ale tím, že to napsali, svou roli potvrdili. V podstatě se lidi tohoto typu postavili do pozice, že s nimi nikdo nemluvil. To byla podobná reakce, jako když Haubelt napsal popravčí recenzi do ČsČH na Rakovu a Kučerovu knížku o Balbínovi.

Teď jedna otázka, která je směřovaná spíše všeobecně: jaké bylo pojetí Vámi studovaného období na stránkách Husitského Tábora v kontextu dobové oficiální historiografie?

Mnou studované období je jednak raný novověk, jednak 19. století. V kontextu Tábora bylo samozřejmě zajímavější spíše to 19. století, protože raný novověk se tam dostával opravdu velmi okrajově – z pochopitelných důvodů. Tam přece jen to husitské téma není tak zajímavé – dá se o něm jistě bádát, objevily se i drobnější příspěvky třeba k onomu ikonoklasmu a potom i z mladší doby. V roce 1983 mimochodem vzbudil na čistě odborné úrovni dost odmítavou debatní reakci příspěvek Vratislava Nejedlého o případech pomazávání Johánků Nepomuckých blátem, což je popsáno v protokolech vyšetřovacích komisí z 18. století, protože bylo řečeno, že toto přece není žádný ikonoklasmus a že to, co ti sedláci dělali, je fenomén trochu jiného typu. Takže jednou se tam třeba dostalo to naše období tímto způsobem a pak samozřejmě trochu okrajově v rámci sledování, jak byl Hus a husitství pojímáno v historiografii, třeba u Balbína, o husitství u barokních historiků a tak podobně. Ale v podstatě to bylo vnímáno tak, že jsou to ve srovnání s těžištěm bádání jednak v 15. století a potom v 19. století opravdu okrajové věci. A to 19. století naopak zaujímal dost čestnou pozici nejenom díky Kořalkovi, ale i díky Rakovi a dalším, protože tam je zajímavé, jak se husitství stalo národním symbolem. Husitský Tábor byl jedno z mála míst, kde se vůbec formuloval metodický přístup k historickým tradicím a k jejich zkoumání, jak se většinou tenkrát říkalo, když se mluvilo buď o historických tradicích nebo o historickém vědomí a povědomí. Vůbec se tam pěstovalo zkoumání tohoto aspektu dějin, což bylo tehdy samo o sobě jedinečné a unikátní. Tenkrát se ještě moc nemluvalo o stereotypech a o obrazech druhého, to je ten posun terminologie. Mluvílo se ale o povědomí a tradicích a Tábor byl skutečně skoro jediné místo, kde se to pěstovalo, možná i více než v Plzni. Byl to způsob, jak to 19. století

do Tábora dostat. Oficiální zdůvodnění toho, proč je i novověk, devatenácté a částečně i 20. století tématem husitských sympozií, byly „husitské tradice“. Čili i na tom se Tábor profiloval a bylo to vlastně druhé hlavní téma vedle vlastního husitství.

Jaké byly Vaše osobní vzpomínky, kdybyste se měl vrátit k té době a k těm sympoziím?

Prostě jsme se tam učili, co to vůbec historické symposium je a že se mohou historikové setkávat i tímto způsobem, a bylo to díky tomu velmi poučné. Na půdě Bohemia Jahrbuch se hned po roce 1989 pokusila Eva Hahnová zmapovat tzv. niky, to znamená místa, kde se dělala před rokem 1989 nějaká rozumná historická práce. Ty niky mohly být různého typu: mohla to být určitá pracoviště, řekněme Archiv University Karlovy, mohly to být určité časopisy, na jejichž stránkách se psalo trochu volněji, dejme tomu *Studia Comeniana et Historica* a samozřejmě i Husitský Tábor – a mohla to být i sympozia. Čili to mohla být i určitá forma kontaktu, která je dnes sice silně inflační, takže už to nikdo nevnímá jako něco zvláštního, ale v té době to byla důležitá nabídka i ve smyslu takřkajíc sociálním ... Člověk se v té době jako mladý historik zařazoval do historické obce. A protože ta sympozia zároveň měla obsah, tak nás učila, že taková setkávání můžou mít smysl, pokud jsou vedena kvalitně – to znamená, že se drží tématu a sejdou se tam zajímaví lidé.

Děkuji Vám za rozhovor ...

PhDr. Jiří Kořalka, DrSc.

***1931; hlavní oblasti zájmu: sociální a politické dějiny střední Evropy v 19. století se zaměřením na vznik moderních národů a osobnost Františka Palackého; působil v Muzeu husitského revolučního hnutí v Táboře**

(Rozhovor natočen ve dnech 7. 1. 2003 a 18. 2. 2003 ve Výzkumném centru pro dějiny vědy, Praha)

Mohl byste přiblížit, kdy a jak jste se dostal do Tábora a do husitského muzea?

To je jednoduché, vyhodili mě z Akademie ...

A v jakém to bylo dobovém kontextu?

To bylo v roce 1974, kdy v Historickém ústavu¹ zůstali ještě dva bývalí vyloučení komunisté, František Šmahel a Jiří Kořalka, kteří byli všeobecně považováni za dobré historiky a měli za úkol napsat pro nový Přehled dějin Československa své partie. František Šmahel zpracoval husitství a Jiří Kořalka zaskočil za Josefa Kočího, který původně měl na starosti celou hlavu takzvaného národního obrození, ale protože to nechtěl dělat, tak raději odešel do Československo-sovětského institutu. Pod Janáčkovou redakcí zůstalo toto období volné a já jsem úkol rád přijal. Takže jsem napsal pro Přehled dějin Československa v letech 1972-74 dvě hlavy 1781-1815 a 1815-1848. Dokonce jsem napsal kapitolu 1848-1849, ale ta nebyla přijata, snad byla příliš odvážná. A musím říct, že byla snaha nás v ústavu nějakým způsobem pořád ještě nechat. Pak přišlo nové vedení, když zemřel Oldřich Říha. Co teď řeknu, je v podstatě jenom to, co se slyší: vytvořily se dvě skupiny ve vedení Historického ústavu: jedna chtěla nechat Šmahela a vyhodit Kořalku, druhá chtěla vyhodit Šmahela a ponechat Kořalku. A tak udělali kompromis a vyhodili oba, což se stalo v říjnu 1974. Zůstali jsme tam do konce roku 1974, přičemž já jsem poslední část Přehledu odevzdával 10. ledna 1975. A pak jsme s Františkem Šmahelem, se kterým jsem byl velice spřátelen, udělali takový pokus. Já jsem říkal, že vzhledem k tomu, že moje žena byla vyhozena z Ústavu pro mezinárodní politiku a ekonomii při Ministerstvu zahraničí už k Mezinárodnímu dni žen 1970 a vydělávala jako úřednice v podniku Kadeřnictví, že já nebudu hledět tak moc na peníze a pokusím se nějakým způsobem zůstat v oboru, v cechu. Naproti tomu František Šmahel říkal, že by si chtěl udržet materiální úroveň,

¹ Ústav československých a světových dějin ČSAV

takže to zkusil a byl přes čtyři roky řidičem tramvaje a vědět se věnoval při této práci. Zatím já jsem sháněl zaměstnání. Jel jsem do Rakovníka, kde mi bylo doporučeno, že je místo v muzeu, ale nepochodil jsem. Sháněl jsem dále a největší naději jsem najednou dostal v Táboře, kde jsem ještě z Historického ústavu připravoval výstavu, dokonce stálou expozici Husitské revoluční tradice a život pracujícího lidu Táborska pro 19. a 20. století. To mi taky dohodil František Šmahel. A vernisáž této expozice byla v prosinci 1974, kdy jsem si už začal domlouvat, jestli by mě tam náhodou nevzali, ale ukázaly se různé potíže. Tehdejší ředitel Josef Schneider, který měl dobré politické pozice, mě nakonec v červnu 1975 přijal na poloviční úvazek.

Podle Vašeho názoru, proč na sebe vedení husitského muzea vzalo tíhu toho, že Vás přijalo i s Vaší „kádrovou pověstí“?

Myslím, že jsme se dobře uvedli jako lidé, kteří dovedou dobře máknout i v muzejní práci. Nezapomeňte, že existuje něco jako lokálpatriotismus a že některé věci se v Táboře dělaly na vztek Českým Budějovicím. A proč to udělali, to není snadné zodpovědět. My jsme oba dva, Šmahel méně, já tedy rozhodně více, protože jsem dělal novodobé dějiny, byli ochotni přijmout politickou linii, pokud to nebude křičet. Tak tedy dělnické hnutí rozhodně ano, já jsem dokonce zpracoval cestu tábořského dělnického hnutí ke komunistické straně na základě velice podrobného výzkumu. Takže proč to udělali? Já myslím, že si to mohli dovolit, protože oni byli mimořádně dobře politicky zapsaní. Josef Schneider byl člověk, který vítal sovětskou armádu v srpnu 1968 jako jeden z mála předních komunistů v Táboře. Myslím, že měl zájem trochu posílit pozice tábořského muzea v kraji.

Jaká byla úroveň Muzea, když jste tam přišel?

Ne špatná. Zejména tedy Miloš Drda a Rudolf Tecl ... Já si pamatuji, že Rudolf Tecl, nynější ředitel tábořského archivu, který byl v muzeu vlastně hlavním historikem, vypracoval ještě před naším příchodem různé koncepce toho, co by se mohlo dělat zejména z oblasti dějin Tábora. Ale byli to lidé poměrně málo zkušené. Vždyť Teclovi, když to vypracoval, bylo čtyřicet. On totiž předcházející ředitel muzea František Crkovský, který byl velice neoblíben, odešel do archivu. Jemu se nelíbila jakákoli iniciativa. A když tam přišel Josef Schneider, tak to byl velice svérázný člověk, který si to mohl dovolit. Neměl to lehké, dokonce na něho vedoucí odboru kultury křičela, že mě nemá vzít, a on tvrdil, že si to vezme na triko. A protože jsem dělal už výzkum k výstavě a měl jsem spoustu materiálů, a ty jsem všechny dal muzeu k dispozici, tak jsem se rychle uplatnil. Ještě jsem pod vlastním jménem nepublikoval, ale v roce 1976 jsem už měl článek

v Jihočeské pravdě, i když nepodepsaný, o 55. výročí vzniku KSCČ a začal jsem právě dělat tu velkou studii o táborském dělnickém hnutí, která, myslím, dodnes patří k nejlepším regionálním pracím o letech 1918-1921. Takže proč si to dovolili? Já si myslím, že to byl trošku truc ...

Čemu jste se věnoval po Vašem příchodu?

V podstatě zpracovávání novodobých dějin Tábora a husitských tradic, které nikdo nedělal. My jsme nebyli nějak mimořádně aktivní při zpracovávání sbírek, ale ano, taky trochu ... Ale já jsem tam byl na poloviční úvazek, a když mě koncem roku 1975 vzali na celý, tak už jsem začal uvažovat o tom, že husitské muzeum by se mělo prezentovat ještě něčím jiným než výstavami a sbírkami. A to byl ten první podnět ke knize Revoluční Tábora, které jsme původně chtěli dát název Husitský Tábora, ale ten jsme pak přenechali pro husitská studia. Takže se začalo uvažovat o sborníku reálně už v roce 1977.

Do jaké situace potom přišel František Šmahel?

František Šmahel byl s námi neustále v kontaktu. Ještě předtím, než bylo první sympozium, tak jsme ho Miloš Drda, Rudolf Tecl a já navštívili v jeho bytě a předložili jsme mu plán sborníku Husitský Tábora. To bylo v roce 1977. On plán rozhodně schválil a jeho idea je už od prvního svazku v tom, že jsme sledování odborné literatury nerozdělovali na recenze a zprávy, ale udělali jsme jednotný Obzor literatury. Já si stále myslím, že je to lepší než to je dneska v ČČH, kde mají být recenze dlouhé a zprávy kratší, prostě referáty mají být tak dlouhé, jak je to potřeba, a to jsme uplatňovali. Obzor literatury je nápad Františka Šmahela, ale pro první tři svazky jsem jej v podstatě připravoval já jako výkonný redaktor.

Ale já bych Vám měl říct, jak vlastně myšlenka Husitského Tábora vznikla? Bylo to na podzim 1977 při zájezdu táborského muzea na Slovensko. Tam jsme si u stolu, když jsme seděli s Milošem Drdou, vymysleli celý plán toho sborníku. Musím říct, že základní myšlenka byla sice ode mne, ale její konkretizace byla hlavně dílem Květy, její ženy, a podíleli se na tom ještě Drda a Tecl. V této čtveřici v podstatě vznikl plán prvních čísel. A když vidíte jedničku, tak já tam mám asi 40% textů, protože jsme neměli ještě dost příspěvků a chtěli jsme sborník vydat ke 100. výročí založení táborského muzea. Vyšel v září 1978 a také v září se konalo první sympozium.

Takže kdybychom se měli vrátit k tomu sborníku, jaká byla jeho původní koncepce?

Že hlavní náplní má rozhodně být husitství jako centrální téma, ale sborník nemá být omezen jen na středověk. Už tenkrát jsme si říkali, že celé naše dějiny

do vrcholného středověku a husitství jsou vlastně předpoklady husitství a celý vývoj až do 20. století je možné chápat jako husitské tradice a jejich další vývoj. Já jsem tomu říkal „druhý život husitství“. Bylo to drzé, ale umožnilo nám to vlastně pokrývat velkou část českých dějin, zejména v Obzoru literatury. Snažili jsme se ještě v prvních svazcích mít v každém příspěvku nějakou vazbu k husitství: když bylo třeba něco o vystěhovalectví, tak jsem tam vždycky přidával nebo zdůrazňoval, co se týkalo husitství. Později jsme to ale to opustili. A tady zasáhl František Šmahel.

Jak?

František Šmahel přišel do Tábora koncem roku 1979, ale už dříve se jednalo o tom, že by ho do muzea přijali. Miloš Drda na sebe vzal dost velkou odpovědnost, protože mu říkali, že jeden vyloučený bývalý komunista v muzeu stačí a nemusí tam být dva. Ale Drda je přesvědčoval, že Šmahel je autorem hlavní výstavy Husité. Od čtyřky Husitského Tábora pak Šmahel zorganizoval pravidelné zadávání zpráv lidem. To znamená, že celý okruh husitologů zajišťoval od čtyřky co nejuplněnější bibliografii a recenzoval všechno nové. Pravidelně se scházeli na Komenského fakultě v Jungmannově ulici u Amedea Molnára nebo někde jinde. Patřil k tomu Josef Macek, Pavel Spunar, Jiří Kejř, Vilém Herold, někdy i Ivan Hlaváček. Prakticky celá ta plejáda lidí kolem husitství držela pospolu. Já jsem to dokonce i tady v tom úvodu napsal², že lidé z 19. století byli v podstatě vázání na mne. To nebyla tak široká skupina jako husitologové. Od čtvrtého do desátého čísla je husitství jako náplň sborníku pojímáno v širokém slova smyslu, takže se tam dostalo i mnoho jiných témat. Velice k úrovni sborníku přispěl Miloslav Polívka, dnešní zástupce ředitele Historického ústavu, který byl také, myslím, členem komunistické strany a v Akademii nad námi držel ruku. Pro moderní období měl také velkou zásluhu Jan Galandauer, který pracoval v Ústavu marxismu-leninismu.

Jak fungovala redakční rada, kdo v ní byl a jaký k ní byl postoj oficiálních míst?

Redakční radu schválil Jihočeský krajský národní výbor, kde to zařizoval Bohumír Janoušek, který byl takovým „kontaktmanem“. Ten nám dokonce z trojky Husitského Tábora vyhodil jeden příspěvek, když jsme tam chtěli mít edici rukopisu Ondřeje z Brodu od církevního historika Jaroslava Kadlece, a ta musela vyjít jako zvláštní brožura. Janoušek s námi také v řadě věcí nesouhlasil, ale nějak nám v opozici proti Jihočeskému muzeu dost fandil. Tam o nás dokonce ti lidé prohlašovali,

² Na stole leží Husitský Tábor sv. 10, vydáný roku 1991.

že jsme ilegální tiskovina, kdežto my jsme odpovídali, že jsme schválení ... My jsme měli pro jedno číslo sborníku schváleno 100 stran, proto je čtyřka tištěná petitem. Alexandr Stich, který náš sborník pravidelně četl, si mi postěžoval, že musel číst poznámky s lupou. Ale od pětky jsme už potom na omezení rozsahu nebrali ohled. To už byla polovina 80. let, ne že by bylo všechno volněji, ale daly se dělat věci, aniž se musely dát schvalovat. Takže redakční rada existovala, ale scházela se maximálně jednou za rok, někdy ani to ne. A v podstatě jsme fungovali tak, že jsme si říkali věci po telefonu nebo jsem se třeba pravidelně stýkal s Galandauerem a říkal jsem mu o obsahu sborníku v knihovně.

Takže to bylo založeno na osobních kontaktech?

Výlučně na osobních kontaktech. Redakční rada se několikrát sešla ve Státním ústředním archivu v Karmelitské ulici u Jaroslava Vrbaty, který nám taky poskytoval částečné krytí. My jsme měli v redakční radě několik lidí, kteří nebyli mimořádně aktivní a které jsme museli dokonce i nutit, aby nám něco napsali, ale byli pro nás takovým štítem. Ale já přitom nemyslím, že by to bylo něco ilegálního, my jsme chtěli dělat poctivou vědeckou práci, to byl jediný záměr. V tom nebyl záměr nějaké opozice.

V té spojitosti existuje dopis Janu Fojtíkovi, aby přebral záštitu nad prvním sympoziem ...

To zařizoval Bohumír Janoušek ...

Byl to úkrok stranou?

No určitě. Fojtík byl velice nadšen, když byl přijat s nějakou sovětskou delegací v husitském muzeu. To už byl Miloš Drda, který jej provázel, samozřejmě ředitelem. A při té příležitosti se mu zmínil, že bychom potřebovali sborník, a on dělá: „Jo, jo, jo, napište mi“. Ale já myslím, že to bylo nutné. Vždyť my jsme nechtěli být ilegální časopis, my jsme chtěli mít co nejširší kontakty se zahraničím. Rozumíte, já jsem psal nejrůznějším svým přátelům, a ti pak psali do Tábora, že jsou nadšeni, že jejich kolega Kořalka našel místo v Táboře. Například Richard Plaschka jako rektor vídeňské univerzity nám velice pomáhal, takže máme Husitský Tábor ve většině rakouských univerzitních a jiných vědeckých knihoven. Nebo Stanley Winters zprostředkoval naše spojení s americkými a kanadskými knihovnami. Výměnou jsme dostávali nádherné publikace. A to se všechno nedělalo ilegálně, ale vždycky na hranici tehdejší legality. Miloš Drda dosti riskoval, on to prakticky všechno bral na sebe, protože co my jsme mohli někomu předkládat? Co jsme měli přátelské hovory, tak to se dělalo ústně. Hlavně tedy s Vrbatou,

s Galandauerem, s Janouškem, ten byl trochu, bych řekl, skeptický, a vždycky nás varoval: „Nechodte tak daleko“. Ale docela mu vyhovovalo, že byl v redakční radě a že mu to zvyšovalo prestiž mezi historiky. On vlastně žádný velký historik nikdy nebyl.

Když jsme si povídali o tom Ústavu československých a světových dějin, tak jste zmínil Miloslava Polívku, který držel nad Husitským Táborem jako-by ochrannou ruku. Jakým způsobem?

Byl v redakční radě.

Že byl v redakční radě a zaštiťoval to?

On chodil pravidelně. Sice se snažil a o prvním sympoziu napsal zprávu do ČsČH, ale potom už mu zprávy o nás nebrali. Ale skutečně tím, že jsme měli zástupce Historického ústavu oficiálně v redakční radě a on na ně chodil a velice dobře spolupracoval, třeba dával i podněty, tak tím vlastně držel nad námi ochrannou ruku. I když ne v té míře jako Jan Galandauer, ten víc, protože ten byl v Ústavu marxismu-leninismu a taky v redakční radě.

To znamená, že to zaštiťovali vůči oficiálním místům?

Vůči oficiálním institucím. Aspoň svým jménem.

Existovala například určitá ústavní doporučení, aby se na ta sympozia nejezdilo?

Určitě ne v písemné podobě.

Rudolf Tecl vyslovil hypotézu, že právě ze strany ústavů tábořská sympozia nebyla vnímána dobře, že lidi z ústavů tam sice jezdili, ale oficiálně se s akademickými ústavu nedalo spolupracovat ...

Přesně, s výjimkou prvního. Na koncepci a na přípravě prvního sympozia roku 1978 ještě spolupracoval Josef Janáček jako vedoucí oddělení ústavu. A to, že se to v ústavech nevidělo rádo, platí pro druhé a třetí sympozium.

Proč se to po tom prvním zlomilo? Proč se přestalo se spoluprací?

Asi to nebylo vítáno ... Nebyli jsme tak otevřeně marxističtí. Já nevím ...

Jaké bylo postavení Husitského Tábora v rámci ostatních českých historických časopisů?

Nepatřil k nim.

To je zvláštní ...

Byl to regionální sborník muzea, něco jako v Uherském Brodě Studia Comeniana, jako v Plzni Minulostí Západočeského kraje... Prostě bylo to chápáno jako regionální sborník, který neměl celostátní působnost. Ve skutečnosti měl Husitský Tábor výlučně odborný a mezinárodní dosah. Nesnažil se být součástí struktury oficiálních českých historických časopisů. Ale stal se její součástí fakticky svou silou, řekl bych. Touto silou byl Obzor literatury. Když srovnáte tehdejší rozsah a úroveň recenzované literatury v ČsČH a v Husitském Táboře, to je úplně jiný svět ...

Jakou měl Husitský Tábor pověst na oficiálních historických místech? Jak byl vnímán tam?

Nevím. Špatnou. ČsČH přijal od Polívky oznámení pouze o prvním svazku a od té doby nebyl vůbec brán na vědomí. Byl to pro ně lokální plátek. Jediný, kdo nás pravidelně recenzoval, byl Zdeněk Šimeček v Časopise Matice moravské, což byl taky napůl Táborák jako první ředitel samostatného tábořského archivu, a později Václav Bůžek v Jihočeském sborníku historickém.

Víceméně byl ten sborník jakoby trpěn?

Ano, nanejvýš trpěn, a pokud možno se o něm vůbec nemělo mluvit. Především jsme nechtěli vzbuzovat nežádoucí pozornost. Neprovokovat, zůstat vědecky seriózní. Ve sborníku nenajdete žádnou větší provokaci, i když Jan Galandauer říkal, že kdyby to měl jako cenzor posuzovat, tak by leccos neprošlo, ale jako člen redakční rady neměl důvod zasahovat. Možná tam byl se souhlasem vedení svého ústavu ... My jsme měli dokonce poměrně dobré osobní styky na Antonína Faltýse, který byl v Ústavu marxismu-leninismu vedoucím oddělení a vlastně Galandauerův nadřízený. A ten mi osobně velice vyčítal, proč jsem zašel tak daleko a proč jsem napsal brožuru Co je národ?, která se nelíbila sovětským soudruhům. To je výrok od Faltýse. Kdežto s Fojtíkem mluvil vždycky Miloš Drda, to já jsem se nikdy tak vysoko nedostal. Ani jsem se nechtěl vysoko dostat, já jsem chtěl maximálně, aby mi Tábor zařídil nějakou cestu do zahraničí ...

Kdybychom teď opustili sborník a zamysleli se nad husitologickými sympozii. Kdy vznikla jejich myšlenka?

Myšlenka vznikla ke 100. výročí tábořského muzea, které bylo založeno roku 1878.

Stejně jako sborník?

Ano. Řekli jsme, že chceme důstojně oslavit 100. výročí Městského muzea v Táboře. Vytvořili jsme v podstatě trojlístek pořadatelů prvního sympozia, to byl Drda, Kořalka a Josef Janáček, a vymýšleli jsme, kdo má na sympoziu referovat a o čem. A zejména bych tedy řekl, Janáček a já. Získali jsme velice kvalitní příspěvatele. Dali jsme sympoziu jednotící ráz „Úloha Tábora v českých dějinách“. A co z toho vzniklo. Nejlépe to vyjádřil Petr Čornej: on si myslel, že když místo Josefa Hanzala převzal referát o Zdeňku Nejedlém, že to bude normální regionální konference pro pracovníky jihočeských muzeí, archivů, pro učitele. A přijel do Tábora a tam viděl v podstatě plejádu Havránek, Petráň, Maur, Kejř ... ti všichni přijeli. Atmosféra toho sympozia vůbec nepřipomínala 70. léta. Mladí účastníci říkali, že byli doslova okouzleni. Byli to přece jenom mladí lidé, snad nikomu nebylo třicet, a ti ještě nezažili otevřenou debatu jako třeba polemiku mezi Jiřím Kejřem a Františkem Šmahelem o úloze radikálů v husitství. To bylo perfektní. A tak vznikla tábořská sympozia. Samozřejmě vzešel podnět k pokračování, ne od nás, ale od účastníků: „Udělejte druhé!“. Udělali jsme druhé i třetí a na víc už jsme neměli sílu, protože o třetím sympoziu podalo Jihočeské muzeum, zejména Vratislav Kulíř, velice negativní zprávu. Tím to skončilo. Takže co k tomu dodat? Byl to pokus dát lidi dohromady a ne každému bylo povoleno, aby na to symposium chodil. Dokonce já mám pocit, že se to akademickému ústavu nelíbilo. Takže také pouze o prvním je zpráva v ČsČH, o těch dalších už ne.

Podle jakého klíče jste vybírali příspěvatele?

Na první symposium jsme lidi vybírali vysloveně k tématu a oslovovali jsme je. Na druhé a zejména na třetí symposium se lidé hlásili a chtěli vystoupit. Sem tam jsme někoho požádali. Třeba já jsem požádal Galandauera, aby tam přispěl referátem o Bohumíru Šmeralovi, ale program dalších dvou symposií jsem už neměl v rukou ... Rozumíte? Samozřejmě, že se symposium konalo, ale mělo až příliš velký program, protože mnoho lidí chtělo mluvit. Zejména na třetím sympoziu byl poměrně široký záběr, včetně obrazoborectví, basilejského koncilu nebo tématu předhusitského a husitského domu. Třetí symposium bylo výborné, ale už nemělo charakter toho prvního, které bylo v podstatě jednotně koncipované, ale přesto si myslím, že mělo dobrý průběh a že nakonec všechno vyšlo tiskem, i když na rozdíl od prvních dvou symposií se zpožděním a bez diskuse.

Jak jste zvali další účastníky, ne referenty?

Nezvali, oni se hlásili. My jsme možná rozesílali pozvánky, ale že bychom měli nějakou koncepci ... Třetí symposium organizoval přímo František Šmahel. To

jsme si rozdělili, protože já jsem měl ještě nějakou práci na sborníku. Nezapomeňte, že sborník Husitský Tábor se ještě sázal do olova! To nebyly počítače, texty se sázely do olova, to znamená, že když byla chyba v textu, tak se musel vyměnit celý řádek. A protože zejména na první dva sborníky, co se sázely a tiskly v Táboře, tiskárna neměla dost sil, tak jsem nastoupil na tři dny do tiskárny na brigádu.

Jaká byla reakce, když se začal na sympoziích objevovat Josef Macek?

Z Archeologického ústavu velice rozpačitá, protože Macek neměl povoleno publikovat. Tákže lidé z Archeologického ústavu vždycky říkali, že kdyby se objevilo oficiálně, že tam Macek byl a že tam něco publikoval, tak by ho museli nějakým způsobem postihnout. A my jsme odpovídali, že J. M. nemusí být Macek, vždyť to vyšlo v Táboře. Podívejte se, celý sborník je dělán až na doraz: když máte klec, která je nabitá elektrickým proudem, tak ta myška jde dál a když jí to klepne, tak musí jít zpátky. Myslím, že se ty věci dělaly docela šikovně a my jsme byli celkem rádi. Vždyť Macek se s nimi scházel se všemi: se Šmahelem, Spunarem, Kejřem, Molnářem a s ostatními husitology. Byli jsme moc rádi, že Macek do Tábora přijel. Ale na prvním sympoziu nebyl, až na druhém a třetím.

Jakým způsobem dostali příležitost mladí historici?

Od začátku.

Jak se tam ocitli?

Jak se tam ocitl Jiří Rak? Pracoval v Muzejním kabinetu a přijel do Tábora 7. února, mám dojem, že to bylo v roce 1977, ne-li 1976, s flaškou vína oslavovat své narozeniny. A ke svému překvapení zjistil, že nejen Sylvie Hniličková, dnes Svatošová, se narodila 7. února, ale taky já. A s Jirkou jsme se velice sblížili. Je jediný z té mladé generace, který má už přímo podepsanou rozsáhlou zprávu v jedničce Husitského Tábora. Petra Čorneje jsme poznali až na sympoziu. To byla vůdčí osobnost mladé generace ve vztahu k tábořskému muzeu. Skutečně. I když Rak má velice vtipné recenze, nikdo nenapsal tak důkladné články a příspěvky do Obzoru literatury jako Petr Čornej.

Koho byste tedy zařadil do té mladší generace?

Rozhodně Čorneje, Raka, Vaníčka, Jana Urbana, Ivanu Rakovou, dnes Čornejovou ... My jsme se scházeli v první polovině 80. let poměrně často ... Já jsem vedl soukromé semináře třeba u Raků. Některé rakouské hosty jsem vedl vysloveně k Rakům, ať to byl Peter Urbanitsch, Herbert Matis či jiní.

Vrátme se k sympoziím ...

To byla skutečně atmosféra, která se vymykala atmosféře doby ... Nezapomeňte, že sborník ani symposia nedělal jeden člověk, ani ten Obzor literatury, i když jej Šmahel velice důkladně organizoval, to nebylo od jednoho člověka. To prostě vyrostlo z touhy několika desítek lidí ...

Spontánně?

Spontánně v daném rámci. Někteří se potom i přidávali. Třeba Jan Havránek, o Josefu Petráňovi jsem už taky mluvil, ti byli prakticky na všech sympoziích. A ti taky uměli diskutovat, to se mi moc líbilo. To třetí symposium se trochu vymklo a po něm už jsme do toho neměli nikdo chuť, protože Miloš Drda měl dost nepříjemné hovory na stranickém krajském výboru v Českých Budějovicích.

„Že se to vymklo ...“ znamená, že to překročilo určitý povolený dobový rámec?

Povolený rámec, tvrdili to někteří nám nepřející účastníci. My jsme prohlašovali, že to bylo všechno povolené. Stejně ale několik lidí vytvářelo špatnou atmosféru a Miloš Drda už do toho neměl chuť.

Jaký byl oficiální ohlas na jednotlivé příspěvky v kontextu reakce Jihočeského sborníku historického na tzv. „Čornejův triptych“?

Někteří lidé v Českých Budějovicích tvrdili, že my jsme ilegální, že nepatříme do soustavy povolených sborníků a časopisů, že jsme si to vymysleli, atd. a my říkali, „kdepak, vždyť to schválil Fojtík ...“, rozumíte? Viděla jste reakci na ten triptych? Bylo to nepříjemné, i když mu to neuškodilo – on přece pracoval v akademickém kabinetu Zdeňka Nejedlého. Ale po různých výpadech už ochota odpovědných lidí v husitském muzeu, a teď myslím konkrétně Miloše Drdy, nebyla taková jako na začátku.

Bylo to tedy pod vlivem těchhle okolností?

Ano, bylo. Byl to tedy jeden z hlavních důvodů.

Existuje kromě Petra Čorneje ještě někdo, vůči komu se takto vymezovali?

Já si to nějak neuvědomuji ... Drdovi spíše vyčítali, že nemá husitské muzeum v ruce, ale to budou interní materiály, a to přece nebudete studovat archiv Krajského výboru KSČ a celá řada těch věcí bezesporu nebude na papíře. Drda byl předseda Komise regionálních dějin KSČ v Táboře, archeolog. A tam na něj útočili staří komunisti, že výklad nejnovějších dějin není tak úplně v linii, jak by

měl být. Ale to se všechno dělo ústně. Nezapomínejte, že celá stranická hierarchie po roce 1968, hlavně od roku 1970, často bránila tomu, dávat své zásahy a připomínky na papír.

A co oficiální povolení?

Ta by se měla dát najít, ale my o nich nevíme. My jsme to nikdy nezkoumali, my jsme byli rádi, že jsme přežili, i když potom už těch čísel Husitského Tábora bylo méně. Bylo to také dáno tím, že už jsme na to neměli dost energie. My jsme se opravdu snažili dělat, jak to nejlíp šlo, ale od roku 1987, když se poměry uvolnily, nebyl na to čas a dokonce ani chuť. Vždyť ještě tenhle desátý svazek je za čtyři roky, tam ležely příspěvky velice dlouho (1987-1991). Už i devítka byla za dva roky (1986-87) a pak už jsme nechtěli dělat Husitský Táborek každý rok. A po roce 1989 se to už změnilo. Vždyť František Šmahel nám některé zprávy, které patřily sem, odsud vytáhl a dal je do prvních čísel ČČH.

Takže se zase „kus“ toho Tábora vrátil zpět do Prahy?

Vrátil do Prahy ..., vždyť už nebyly podmínky k tomu, aby Táborek Prahu suploval.

Jaké podmínky?

Vždyť je to nenormální. Proč Táborek? Vždyť my nemáme německou nebo polskou tradici rovnoměrných vědeckých badatelských center. Praha je přece o něco víc než Brno, i když v Brně jsou výborní, ale určitě víc než Plzeň, Táborek nebo Hradec Králové. Takže středisko bádání a odborných časopisů se vrátilo tam, kde to v české vědě a společnosti vždycky předtím bylo. A já to považuji za normální. A já už jsem taky neměl chuť pokračovat. Husitský Táborek splnil své poslání a nechci říct „skončil“, ale svou hvězdnou dráhu vyvrcholil desítkou. I když jedenáctka je zajímavá tím, že je v cizích jazycích, ale už tam není literatura. Husitský Táborek by neměl ten význam, kdyby neměl Obzor literatury. Vedle řady výborných článků a materiálů bylo právě v recenzní části hlavní těžiště a opravdový význam sborníku. Tvrdí se, že v husitologickém bádání se udělal průřez literaturou celým desetiletím a nic podstatného tam snad nechybí. Tak splnil svůj úkol.

Existovala nebo existuje generace Husitského Tábora? Co ty lidi spojuje nebo spojovalo?

Ne. Spojovala je prostě možnost svobodně se vyjádřit, dokonce i s některými až vyostřenými formulacemi. Já jsem třeba v Čornejově recenzi k Robertu Kalivodovi požádal Čorneje, aby některé věci zmírnil. Ale celkově to vyšlo tak, jak si představoval. Ta generace existovala v první polovině 80. let, ale pak už

se rozdělila. Do té doby, kdy už se potom mohli projevit i jinak a jinde. Ve druhé polovině 80. let už na Tábor vázání nebyli. Ale byla to generace, která se poprvé projevila výrazně na prvním husitologickém sympoziu v roce 1978 a pak v dalších pěti až šesti letech. A pak už nebylo generační vymezení zapotřebí. Ale oni se pak při pohledu zpět generací Husitského Tábora nazvali.

A ty vyhraněné, vyostřené názory, o kterých jste mluvil, myslíte, že to bylo mládím nebo vědeckým směřováním jejich bádání?

Já bych řekl spíš to druhé. Mládí vedlo k tomu, že to odvážněji formulovali, ale nebylo to jenom provokující, byly to názory skutečně vědecky založené. Podle mého názoru měli pravdu a já jim velice fandil.

Existovaly nějaké generační rozpory mezi mladší generací a staršími historiky?

Macek mladé historiky podporoval, ale zřejmě mezi Šmahelem a Čornejem docházelo k rozporům, ke střetům. Byly naznačeny kolem třetího sympozia, ale později byly snad ještě větší. Já o tom ani moc nevím. Kolem Husitského Tábora nebylo mnoho historiků ze starší generace. Macek se vlastně projevoval jedině v recenzích jako J. M., bez jména, a až ve druhé polovině 80. let celým jménem. Stejně jako Šmahel, který je v jedničce jako F. Š., víc tam není. Potom jsme to ale zkusili s celým jménem a prošlo to, protože jsme nebyli oficiálním sborníkem. My jsme se zdáli být naprosto zastrčený sborník, vytvářený na koleně, a jeho ohlas byl i pro nás nečekáný.

Vzpomenete si na okolnosti týkající se uveřejnění zprávy o úmrtí Františka Kutnara na třetím sympoziu roku 1983?

A to bylo na sympoziu?

To bylo na sympoziu. Prý přišla zpráva o Kutnarově úmrtí právě v době jeho konání a následně vznikl spor ohledně toho, zda tuto zprávu oficiálně ohlásit či nikoli. Jak to bylo? Vzpomínáte si na to?

Vím, že tam něco takového bylo, ale to už jsme byli velice varováni některými útoky, jako byla Kulířova reakce na Čornejův triptych. Asi jsme byli příliš opatrní. Je to pravda, ale účastníci zvenci odpovědnost za táborské muzeum neměli. Tu měl Miloš Drda a ten měl zájem, aby sympozium zůstalo jenom v našich podmínkách, mezi námi. Takhle ho chápejte. Já si myslím, že kritika, která se potom snesla po roce 1989 na Drdu, nebyla vůbec oprávněná. On svým postavením v podstatě mnohé umožnil a chránil. To bylo spojeno s jistými

taktickými úhybnými pohyby, ale konflikt vznikl taky mezi Šmahelem a Drdou o to, jak často máme v Táboře pobývat. Než přišel Šmahel do Tábora, tak já jsem tam opravdu přespával dvakrát až třikrát v týdnu a až pak jsem se vracel do Prahy, kdežto Šmahel jezdil zásadně na jeden den. Takže Šmahel byl větší suverén a nesmírně pomohl šíři vědecké práce v muzeu a ve sborníku. Bez Šmahela by Husitský Tábor nebyl tím, čím je, především v Obzoru literatury a ve vynikajících analytických studiích k dějinám Tábora, které jsou v jednotlivých číslech. Pro dějiny 19. a 20. století byla situace složitější v tom, že moderní historie je politicky brizantní. Podařilo se mi ovšem v Husitském Táboře uveřejnit čtyři zásadní příspěvky k životopisu a mezinárodnímu ohlasu Františka Palackého, které jsou dodnes velice oceňovány. Výborné články napsal Jiří Rak, zejména o koncepci české Walhally u Liběchova. Máte snad pravdu, že docházelo také ke konfliktům, ale ty podle mého názoru neovlivnily to hlavní. Ovšem třetí sympozium už nemělo dobrou atmosféru a já jsem byl přesvědčen o tom, že čtvrté už nebude, když jsem viděl, jak celý konflikt probíhá. Já jsem se rozhovorů kolem řízení sympozia skoro neúčastnil, protože hlavním organizátorem byl Šmahel.

Jaký konflikt?

Byly tam spory ... Zřejmě se možnosti tábořských sympozií už vyčerpaly. A to, co dělala Plzeň, kde 19. století určovalo vedoucí a hlavní linii jednání, bylo možné jenom tím, že je nepřipravovali jenom historikové, ale že to dělali uměnovědci, literární historikové, a že se program přece jenom roztáhl na širší základnu.

Kdybyste měl srovnat všechna tři tábořská sympozia?

Každé bylo jiné. První bylo ucelené. Druhé bylo i trochu záměrně politicky zaměřené, aniž by to uškodilo vědě – hlavním tématem byla idea míru a internacionální spolupráce v husitství. A třetí už byla široká konference s několika tematickými okruhy a mnohem širším obsazením lidí, což bylo dobré, ale už se to v dobové politické a společenské situaci ne snad nehodilo, ale naráželo to na větší překážky než první dvě sympozia. Ale všechna tři splnila svůj účel.

Já Vám děkuji za rozhovor.

doc. PhDr. Rudolf Krajíc, CSc.

***1954; hlavní oblasti zájmu: středověká a raně novověká archeologie; působil v Muzeu husitského revolučního hnutí v Táboře**

(Rozhovor natočen dne 30. 7. 2003 v Husitském muzeu v Táboře)

Jak jste se dostal do okruhu Husitského Tábora?

Pracovně. V roce 1973 jsem nastoupil na vysokou školu a od prvního nebo druhého ročníku jsem dělal v tábořském muzeu na archeologických výzkumech v Táboře a v okolí. Když mi potom bylo nabídnuto, abych po ukončení studií nastoupil jako archeolog do tohoto muzea, tak jsem neváhal a v roce 1978 – v roce konání prvního husitologického symposia – jsem zde zahájil svou praxi. Pobyl jsem v muzeu asi jeden nebo dva měsíce a odešel jsem na roční vojenskou službu. Takže je logické, z jakého důvodu jsem byl do přípravy symposia v r. 1978 zaangażován.

V tábořském muzeu se již tehdy archeologie profilovala s hlavním zaměřením na období vrcholného středověku a na mladší historická období a s tím pochopitelně souvisel i výzkum husitských lokalit. Nemusím připomínat, že zde probíhal výzkum tak významných archeologických lokalit jako bylo zaniklé středověké Sezimovo Ústí (pod vedením Miroslava Richtera) či velice kvalitně rozpracovaný výzkum Zdeňka Smetánky na zaniklých středověkých vesnicích, které – v převážné většině z těch archeologicky zkoumaných – měly co do činění právě s husitskou tematikou. Jejich zánik souvisel s husitským obdobím, takže já jsem navázal na své předchůdce a rozvíjel tuto problematiku především terénními výzkumy.

Jak probíhala příprava a organizace symposií?

V té době jsem byl velice krátce zaměstnán, takže pokud mohu vzpomínat na organizaci, tak si spíše vzpomínám na rok 1983, kdy jsme z pozice zaměstnanců tábořského muzea měli na starosti organizačně-provozní zabezpečení symposia: jednak zajistit ubytování, stravu, přednáškové prostory, aby byly pro daný počet lidí ve městě reprezentativní, což nebylo jednoduché. Zároveň ale zajistit i zázemí, aby se podávala káva, aby si lidé mohli zajít do muzea a tam si pohovořit i mimo rámec symposií – to byla jedna stránka té organizačně-provozní přípravy, a za druhé se samozřejmě v rámci těch symposií jezdívalo na exkurze, a tudíž bylo nutné zajistit i tuto část konference. Takže účastnit se nějak intenzivně a aktivně celého husitologického symposia pro nás zaměstnance muzea nebylo

téměř možné, protože jsme byli vytiženi provozní agendou přímo v místě konání. Lidi ode mě z útvaru měli na starosti prezenci, prodej knih, zajištění občerstvení o přestávce a podobně, a to se muselo samozřejmě organizačně zabezpečit. Takže zatímco někdo se jel aktivně účastnit na celou dobu a těšil se na to, tak já jsem si mohl vybrat jen to, co jsem mohl stihnout a co jsem považoval pro svoje další studium za podstatné. Ale nemohu říci, že bych byl třeba schopen absolvovat celodenní blok. Z hlediska organizace a zabezpečení kvalitního průběhu celé akce to nebylo možné.

Jak ta sympozia probíhala?

Pokud vzpomenu na to poslední, tak to bylo na vysoké úrovni jak z hlediska odborné reprezentace (tehdy asi i politické, to se mi stírá, ale vím, že to bylo něco, co mělo obrovskou váhu), tak i z pohledu přímého účastníka, kdy jsem si nemohl nevšimnout obrovské radosti té veliké skupiny lidí, kteří se mohli sejít na jednom místě a věnovat se odborným tématům. Tak je to nejen na husitologických konferencích, ale tak to znám i z dalších konferencí, kde se nejedná jenom o to něco přednést, ale i o to, že jsou lidi v osobním kontaktu. A tam jsem viděl, že třeba neexistovaly přestávky, aby bylo ticho, lidi chodili, diskutovali u kávy v jakoukoli dobu – přes den i večer, a bylo to ... číšel z toho strašný náboj.

Pozoroval jste ze strany pořadatele nějaký ideologický tlak nebo něco takového?

Myslím si, že to není otázka na správnou osobu, protože vlastních příprav a toho ideového zabezpečení nebo toho, kdo bude pozván, jsem se neúčastnil. Jednak je to trošičku jiný obor a jednak to bylo funkčně na jiné skupině lidí. Já mohu říci, že jsem se podílel spíše z pozice jakoby kontaktu vědních disciplín archeologie vůči historii nebo vůči dalším příbuzným vědám a k tomu ještě na provozně-technickém zabezpečení.

Jak vnímáte funkci a roli těch symposií v té době z pohledu a v kontextu Vašeho oboru?

Konání symposií z hlediska dané doby byla významná událost. To i kdybych byl profesně z jiné oblasti nebo se přijel jenom podívat, tak bylo z celkové atmosféry patrné, že se jedná o zásadní setkání, která obohacovala historické povědomí široko daleko za hranicemi Tábora. Z mého pohledu to byla konference národního významu. To, že si tam lidi mohli vyřikávat určité věci bylo z mého pohledu obrovským přínosem. To se dá prostě dneska těžko hodnotit, ale když jsem tam viděl – a já jsem byl tehdy naprosto začínající generace – authority, které

psaly knihy, z nichž já jsem se učil, a viděl jsem jejich zapálenost a chuť se angažovat – i těch lidí, kteří vlastně v té době nemohli oficiálně ve vědě působit – tak to bylo prostě nádherné. Dá se to těžko vyjádřit, protože na jedné straně tady určitě museli organizátoři udělat „úlitby“ tomu, aby se takové sympozium mohlo konat, což by samozřejmě v odstupu dvaceti uplynulých let mohlo působit jakoby negativně, ale na druhé straně se tady vytvořila platforma, kde nejenom že mohl oficiálně někdo vystoupit s příspěvkem do mikrofону, ale byla dána příležitost, aby se zde setkali a následně i publikovali odborníci, kteří měli k daným tématům co říci a v mezích nepochybně mohli diskutovat i o soukromých věcech, problémech a tak dále. Z hlediska odborného to já považuji za platformu nadregionálního významu, která se navenek projevovala neustálým hemžením, povídáním a diskusemi, kdy když člověka takové setkání naplňuje, tak po týdnu odjíždí totálně unavený, protože je spokojený. Tak takový byl můj obecný dojem.

A z pozice oboru? To je druhá otázka. Z hlediska kontaktu archeologie a historie samozřejmě už v republice poměrně dlouhou dobu běžela kooperace historiků, archeologů a dalších vědních disciplín, ale tady bylo možno na určitých příkladech ukazovat konkrétní spolupráci. Tím myslím například historické bádání o středověkém Táboře, o středověkém Sezimově Ústí a jeho konfrontaci s prameny hmotné povahy, získávanými archeologickou cestou. Bylo to velmi zajímavé, protože mezi lidmi, kteří spolu již určitou dobu spolupracují, byl takový vztah jasný, ale zde ho bylo možno prezentovat i na takto významné a vážené odborné úrovni. To si myslím, že bylo oboustranně velice přínosné – nebo doufám, že to bylo natolik přínosné pro historiky středověku, jako bylo povídání historiků středověku přínosné pro archeology.

Takže bylo místo, kde se setkávali historikové s archeology?

Byly tam sledovatelné projevy určitého trendu, který se třeba v našem oboru intenzivně rozvíjí v posledních desetiletích. Byly to takové příklady, kde se např. historici zabývali oblastmi bádání, které měly vztah k dobovým hmotným pramenům. Tím myslím např. mobiliáře, vybavení domů, podoby domů a tak dále, a my jsme k tomu mohli přinést konkrétní doklady. Nepochybně zajímavé byly i úvahy o tom, jaký je rozdíl k daným otázkám z pozice různých vědních disciplín, co je společné a jak dalece jsme schopni na základě konfrontace a komparace různých druhů pramenů provádět co nejobektivnější rekonstrukci historických dějů. Mě tehdy zaujaly především ty oblasti výzkumu, které se dotýkaly každodenního života středověkého člověka. Jaká hmotná kultura jej doprovází z pozice poznatků archeologie a co k tomu mohou přinést písemné aj. prameny. Pro mě jako začátečníka v oboru archeologie středověku bylo mnohé z toho, co

bylo na sympoziu odpřednášeno, přínosné, protože jsem potom třeba prováděl archeologický výzkum a už jsem měl jiný styl uvažování. Už to nebylo jenom o terénní práci a dokumentaci nálezů, ale heuristiku doprovázely i úvahy širšího interpretačního rázu, např. k čemu asi ten nalezený hrneček sloužil nebo třeba, proč došlo k dané události, jak se odrazila v archeologických nálezech, proč byla ta stěna postavená právě takhle nebo proč někdo schoval mincovní poklad právě na daném místě. Od takto položených – z dnešního pohledu a zkušeností jistě relativně jednoduchých – otázek se potom i v následujícím období odvíjelo moje chápání širších a hlubších historických souvislostí, ke kterým může nové poznatky přinést i archeologie středověku. Proto dnes považuji svoji účast na husitologických sympoziích za osobní obohacení.

Existuje podle Vás něco jako „generace Husitského Tábora“?

Když se podíváte do přehledu autorů, kteří tam participovali – i když myslím, že nejsem kompetentní se k tomu vyjadřovat, protože můj obor nebyl na těchto sympoziích určující – myslím si, že ano. Čeho jsem si tam vážil, bylo jednak to, že v té době tam vlastně působila velice impozantní skupina historiků – ať byli zastánci různých politických nebo ideových trendů a mohli mít tudíž odlišné pohledy na věc, byla ve velké většině jejich autorita daná výsledky jejich práce. To se mi tehdy líbilo, protože byla vidět i nastupující generace mladých historiků, kterým byla dána možnost se realizovat na této celostátní úrovni. Z mého pohledu je zbytečné hovořit o konkrétních jménech, protože to přísluší historikům, ale takhle jsem to tam zaznamenal a takhle to v té době působilo i v archeologické branži: dát možnost nové generaci, ale z pozice autority, která není imperativní, ale je daná výsledky práce a charakterovými vlastnostmi a tím vlastně ovlivňovat další generaci, která ukáže, zda si zaslouží takovouto důvěru.

Vznikaly na sympoziích nějaké generační spory?

Jestli tam něco takového bylo, tak si to buď nepamatuji nebo jsem u toho nebyl přítomen, protože ona jsou to obvykle specifika oboru a já jsem se tehdy určitě zaměřoval na jiné věci. Já jsem tehdy chápal některá razantnější vystupování jako odbornou diskusi, kde mohou mít lidé různé názory na různé věci a já jsem si vysoce cenil toho, že byla dána možnost se k tomu vyjádřit, protože jsem si říkal, nevím, jestli bych byl schopen z pléna vystoupit a k nějaké autoritě razantně hovořit. Ale já to z pozice tehdejšího věku (při konání prvního sympozia jsem byl měsíc po absolvování vysoké školy) a svých zkušeností nechápal jako generační spor. Kdybych byl z daného okruhu badatelů, tak bych to možná chápal jako ideovou nebo generační diskusi, ale já jsem ji bral jako diskusi odbornou.

Navíc jsem byl – s ohledem na uvedené zajišťování organizačního zázemí – přítomen pouze u menší části referátů, a tudíž jsem patrně nebyl vždy „v obraze“.

Teď bych se znovu vrátila k Vašemu působení tady v muzeu: jak na Vás působilo, že tady pracoval Kořalka a Šmahel?

Fantasticky. Především jednoho z nich – pana profesora Františka Šmahela – a to i s ohledem na blízkost našich odborných zájmů, považuji s velkou pokorou za svého učitele. Málokomu se asi poštěstí to, že může pracovat v blízkosti takového člověka, protože to není jenom o vynikající odbornosti, ale já jsem tady v Táboře vedle něj mohl žít pár let jako vedle člověka a spolupracovníka a s takovým charakterem se v životě málokdy setkáte. I díky těmto zkušenostem jsou pro mě moje publikace a veřejné aktivity vždy dané velkou pokorou k vědě a několika málo lidem, a pan profesor Šmahel je první mezi nimi. Já to беру za obrovské životní štěstí, že jsem mohl poznat člověka, který pracoval za velmi ztížených podmínek, je takhle lidský a přitom tak nadstandardně odborně výkonný. Já to neumím popsat, to je prostě ve vás, vevnitř a myslím si, že o tom svědčí i to, že jsme dodnes v přátelských kontaktech a na tom z mého pohledu nic nezmění ani naše současné působení v různých městech.

Jak na Vás potom působilo, protože Kořalka i Šmahel byli vlastně zakázaní historici vyhození z Akademie, když jste se na sympoziích setkal s vystoupením Josefa Macka?

Spíše je mi to známo v obecné (tedy ne přímo osobní) rovině; když to řeknu upřímně, byla těžká doba pro konfrontaci různých názorových proudů, ale já jsem byl jako začínající badatel těsně po absolvování vysoké školy ovlivňován osobním příkladem Františka Šmahela, svými učiteli v oboru archeologie apod. a jinou problematikou, než dobře zvládnout svoji profesi, jsem se tehdy příliš nezabýval.

Jaká byla úroveň příspěvků v Husitském Táboře a na husitologických sympoziích?

Myslím, že kvalitní, a to nejenom po stránce odborné úrovně sympozií, ale i technické přípravy a redakce následně vydávaného sborníku. Zbytečně bych mluvil do šířky, myslím si, že ty sborníky mluví samy za sebe a že vypovídají ne o jedné, ale o několika generacích historiků a odborníků z dalších vědních disciplín, a že je to prostě něco, co je uloženo a svědčí to nejenom o úrovni historického bádání, ale i o době.

Já bych se ještě vrátila k těm sympoziím. Vy jste říkal, že si ve vztahu k sympoziu roku 1983 a k vyhlášení úmrtí Františka Kutnara nic nepamatujete?

Víte, aby neznělo uměle nebo vyčítavě to Vaše „nic si nepamatujete“, to by totiž mohlo být také chápáno tak, že si nechci pamatovat, ale to není pravda. Musíte vzít celou šíři té angažovanosti, která nám v dané situaci byla dána. Jestliže máte trochu jiné oborové zaměření a zároveň jste „pěšákem“, který je prvořadě součástí týmu, který musel zajistit bezchybné provozně-technické zázemí sympozia, věřte tomu, že když se takové konference zúčastníte, tak si za deset let budete pamatovat nanejvýš pětinu toho, co se tam odehrálo. Byl bych rád, abyste to chápala takhle, tedy že to moje „nepamatujete“ neznamená „nechcete pamatovat“. Podstatou je to, že mně se moje tehdejší přímá účast na sympoziích stírá s mnoha dalšími aktivitami, které s tím souvisely. Jako protiklad k tomu mohu uvést, že když jsem pozván na konferenci, má to svůj obvyklý obsah: dojeďu na místo, ubytuji se, mohu týden od rána do večera sedět v sále a poslouchat příspěvky, případně se zapojit se svým referátem, dotazy nebo diskutovat, protože jsem přímo v centru dění, které mě bytostně oslovuje. Ale takové moje místo na husitologických sympoziích nebylo. Pamatuji si např. na živou a razantní diskusi po jednom z referátů. To bylo velice intenzivní, ale já jsem se na to koukal z týlu zasedací místnosti s neustálým podvědomím, že v okamžiku, kdy skončí jednání a bude přestávka, tak my musíme zabezpečit to či ono. Protože opravdu to povědomí, že po celý týden máte jako zástupce hostitele zajistit bezchybný chod sympozia a nejrůznější činnosti s tím spojené prostě musíte zvládnout, tak o tom to pro mě tehdy bylo. Rozhodně to není o tom, že bych nechtěl po dvaceti letech o něčem hovořit, to je mi vzdáleno.

Vzpomenete si na nějaké reakce na články publikované v Husitském Táboře?

Ve svém oboru jsem se nesetkal s negativním hodnocením. Jedná se o sborník, který slouží určitému specifickému okruhu badatelů a odběratelů, ale odborné kruhy, kterým já o něm zprostředkovávám informace do dneška, si z něho vybírají především ty studie, které jsou jim nejbližší, tedy ty, které se zabývají dějinami hmotné kultury středověku.

Vy jste přispíval do Husitského Tábora?

Ano, něco málo tam mám.

Kontaktoval Vás Šmahel, Kořalka, ...?

Vždycky to bylo z pozice vedení muzea. Již od prvopočátku jsem to bral jako

spřávné oslovení z pozice vedení muzea v tom slova smyslu, aby se tam objevovaly i výsledky bádání příbuzných vědních oborů, aby byla informovanost o mezioborové spolupráci a zároveň aby byly zastoupeny i příspěvky z regionu, kde sborník vychází. Já jsem byl z pozice zastoupení svého oboru ve sborníku, který vydávalo tábořské muzeum a tudíž prezentovalo i výsledky archeologické práce na Tábořsku, spokojen a pevně věřím, že se nám tento trend podaří dodržet i v budoucnosti. Kde vidím z pohledu archeologa velký kvalitativní posun, to je ve sbornících z posledních dvou nebo tří let, kde je (pochopitelně vedle jádra sborníku, které stojí na velmi kvalitních historických studiích) dána příležitost prezentovat i hmotnou kulturu, která má interpretační hladinu již výrazněji posunutou do oblasti historicko-archeologické. Jako příklad mohu uvést studii o tzv. Husově hrnečku nebo prezentaci jiného zajímavého archeologického nález (reliktů kachlových kamen v tábořském domě čp. 308), který není jenom deskribovanou historickou hmotou, ale právě díky multidisciplinární spolupráci ho dokážeme dovést až k odpovědím na takové otázky jako např. kdo a kdy si nechal zhotovit námi nalezená kamna, jaké bylo jeho společenské postavení, jak vypadal další inventář jeho domu apod.

V osmdesátých letech jsem participoval v Husitském Táboře především příspěvky o archeologickém bádání v tábořském regionu.

Jaké bylo pojetí Vašeho oboru na stránkách Husitského Táboře ve srovnání s dobovým oficiálním směrem archeologického bádání. Byly nějaké rozpory – jestli ano, jaké?

S publikováním jsem v tábořském muzeu neměl problémy. Pokud si vzpomenu, tak jsem v osmdesátých letech publikoval především věci, které dnes považuji za faktografické přehledy o archeologických výzkumech, o stavu archeologického bádání, případně studie materiálové. Na stránkách Husitského Táboře to byly výzkumy v Soběslavi či přehled o středověké hmotné kultuře ze zaniklých středověkých vesnic na Tábořsku. Nikdy mi nebylo naznačeno, že by to mělo mít nějaký ideový podtext. Tak, jak jsem příspěvky vypracoval, tak jsem je odevzdal a nikdy nebyly nijak upravované a nikdy jsem nebyl žádán o něco, co bych do toho měl doplnit nebo naopak vypustit. Pokud šlo o bádání zaniklých středověkých vesnic, tak jejich výzkum byl v té době mými předchůdci jak z muzea, tak z Archeologického ústavu velice kvalitně rozpracován. Je samozřejmé, že pokud se chtělo, aby to bylo tématicky přijatelnější, tak se mohl článek nazvat „husitské vesnice“, aby to bylo publikačně průchodnější. Ale protože se skutečně jednalo o vesnice, které zanikly v souvislosti s nástupem jihočeského husitského hnutí, nechápal jsem to jako nepatřičné. Nikdy jsem nezaznamenal, že by mě někdo

nutil do toho, abych článek nazval „husitské zaniklé vesnice“ jenom proto, že to bylo ideově žádoucí. To opravdu ne.

Jaké jsou Vaše vzpomínky na ta sympozia všeobecně?

Myslím si, že to byla velmi nadstandardní setkání a že historie teprve zhodnotí jejich význam v nelehké době. Já jsem to tehdy chápal jako velkou kumulaci odborníků, kteří mají možnost prezentovat výsledky svého bádání a vyměňovat si poznatky. Zároveň jsem se poprvé setkal s vědeckou prezentací v nadregiónálním měřítku, protože jsem do oboru teprve vstupoval, a to mě samozřejmě oslovilo. Těžko to říci z jiného pohledu.

Já Vám děkuji za rozhovor.

prof. PhDr. Jiří Pešek, CSc.

***1954; hlavní oblasti zájmu: mezioborové problémy kulturních a sociálních dějin, dějiny školství a měst v 16. a 17. století a v 19. a 20. století; působil v Archivu hlavního města Prahy**

(Rozhovor natočen dne 9. 6. 2003 v Institutu mezinárodních vztahů FSV UK, Rytířská, Praha)

Já bych se Vás chtěla zeptat, jak jste se dostal do okruhu Husitského Tábora? Jakým způsobem jste tam začal působit?

Já jsem tak moc zase nepůsobil. Od roku 1973 jsem dělal pomvěda v univerzitním archivu, to znamená v tehdy velmi roztomilém prostředí, které určoval Jan Havránek, Michal Svatoš, Ivana Čornejová, Míla Melanová, atd. Ti lidi měli samozřejmě četné kontakty s Františkem Šmahelem, a protože František Šmahel měl četné kontakty i s mým „doktorfátre“ Rostislavem Novým, tak jsem se s ním poměrně brzy seznámil, a protože jsem ho vždycky nezřízeně adoroval, tak se potom objevila možnost jet na druhou konferenci Husitského Tábora, neboť první jsem prošvihl v důsledku pobytu ve vojenském prostoru Karlovy Vary II. Tak jsem tam tehdy jel a něco jsem tam snad i hovořil. No a Husitský Tábor jsem kupoval a psal jsem tam zejména recenze, neboť to je taková má deviatec psát recenze.

Takže jste se tam znal zprostředkovaně s Františkem Šmahelem?

S Františkem Šmahelem jsem se tehdy poznal a myslím, že jsem mu dával číst svoji diplomku a takhle se to rozvinulo.

Jaký byl postoj Vašeho zaměstnavatele, když jste začal jezdit do Tábora?

Já jsem tehdy pracoval v městském archivu a vzhledem k tomu, že městský archiv měl tehdy havarijní výměr na některé své objekty, tak to znamená, že má práce po dlouhá léta spočívala ve stavění regálů, bourání regálů, ježdění s „rudlem“ po schodech a podobně. Takže můj zaměstnavatel velice rychle zjistil, že já oblečený v montérkách jsem skoro to samé, co zbytek pracovního osazenstva celého archivu, takže nás, dělnickou třídu nemohli buzerovat. Protože kdybych se zasekl, tak se zasekne proces stěhování nebo vyklízení. To je ten samý systém, proč František Šmahel mohl jakožto řidič tramvaje mít profesuru v Paříži. Vzorný manuální pracovník může leccos ...

Říká se, že na některých pracovištích účast na tábořských sympozii neviděli rádi?

To je možné, ale já jsem tam byl prostě jako archivář a ráno jsem opravdu nandal montérky, večer jsem je sundal, mezi tím jsem byl špinavý a smrděl jsem. Tady problémů nějak nestávalo. Nechtěl jsem po zaměstnavateli více méně nic, takže tyto drobné radosti mi dopřávali.

Vzpomenete si třeba, jak probíhalo druhé sympozium?

Vím, že to bylo naprosto euforické, což bylo asi samozřejmě podporováno konzumací piva večer, ale mně to přišlo, že člověk skutečně nahlíží do světa velké vědy, neboť tam se opravdu hovořilo věcně, relativně krátce, zajímavě, lidé byli ochotni spolu polemizovat, František Šmahel to moderoval, čili to byl tehdy opravdu takový zážitek, jenž člověk na těch usínajících konferencích, co tenkrát třeba pořádal Ústav československých a světových dějin, nemohl zažít ani omylem. Prostě žádné maratóny předčítání nudných textů, nýbrž skutečně živoucí konference. Skutečně to byl zážitek prostředí, zážitek časopisu, který měl tehdy absolutně nejlepší recenzní rubriku ze všech českých časopisů. To bylo opravdu něco, co se zcela vymykalo té zblbělé době.

Existuje podle Vás něco jako „generace Husitského Tábora“?

To je těžké, protože ta samá generace jezdila do Uherského Brodu na komeniologické konference, ta samá generace jezdila do Plzně na plzeňské konference k 19. století a člověk je jako archivář schopen nashromáždit si referát téměř ke všemu, protože z těch archivních materiálů si to vylovíte a zpracujete. Čili když člověk žádal o uvolnění na konferenci, tak záminka byla, že řekl: „Mám tam přihlášený referát.“, a tím pádem to bylo všechno velmi jednoduché. My jsme měli v městském archivu naše pragensiální sympozia čili se ti lidi tady tak nějak prolínali a bylo to takové příjemné, protože se mohli sejít lidi z oficiální sféry s téma neoficiálníma a nebylo to kádované, nebylo to příliš buzerativní, bylo to takové oživovací. Ale generace, já nevím ... No tak je to generace, která už nebyla zplanýrovaná, protože jsme přišli na ty fakulty potom, co z nich byli různí lidé vyhozeni nebo měli zákaz práce a my jsme profitovali z toho, že řada lidí, kteří měli publikationsverbot si to prostě kompenzovala tím, že o nás pečovala a udělala si na nás čas, což je něco, co nikdo nedocení. Protože když mi dneska přijedou studenti z Kolína nad Rýnem a říkají, že na konzultaci se musejí zapsat a čekají třeba tři neděle, než si na ně udělá příslušný profesor čas 15 minut, tak já jsem si mohl někomu zavolat a ať už to byl František Šmahel nebo Jan Havránek, Rostislav Nový nebo třeba pozdější rektor Malý, tak během pár dní si na mě udělali na dvě hodiny

čas a zajímalo je, co dělám, radili mi, poskytli mi knížky, půjčovali nám knížky z vlastních knihoven atd. Čili v té mizérii jsme takhle hnusně profitovali z toho, že bolševik ty lidi zablokoval a že bavit se se studenty, s čerstvými absolventy, kteří mají zájem o obor, byla věc, která těmto ctihodným mužům připadala v tomto naprosto šíleném čase jako docela inteligentní.

Takže tam nevznikaly žádné generační problémy, třenice?

Podle mě rozhodně ne.

Mluvil jste o skupině, která navštěvovala ta symposia a konference. Kdo tam patřil?

V Táboře to byli historičtí archeologové a na druhé straně tam byli i lidi jako třeba Kořalka, kteří si tam vytvořili ten druhý život husitství atp. To znamená, že se tam mohl uplatnit kdokoli, kdo si nějakou záminku k tomu husitství dal dohromady. Já dělám nejraději 16. století, takže člověk potom vlastně zpracovával nějakou husitskou tradici nebo já nevím, třeba husitství v literatuře 16. století nebo v obrazech, v interiérech pražských měšťanů. Mělo to prostě daleko více tu charakteristiku, že je to setkání těch, co spolu mluví – napříč generacemi i napříč institucemi, než že by to byly nějaké velmi pevně definované skupiny.

Setkání těch, kteří spolu mluví, v kontextu režimu zahrnovalo i historiky působící v oficiálních institucích?

Zčásti ano, protože každá věc musela být někým pokryta. Bolševik nedovolil něco, co by dělali jen samí bezpartijní. Vždycky se musel najít nějaký více či méně dobrotivý komunista, který to vzal na sebe, což byly někdy docela zvláštní typy, protože když třeba tu Plzeň bral na sebe pan doktor Dvorský nebo dokonce velký Kotalík, no tak mělo to samozřejmě některé stíny, které bylo potom potřeba obházet. Ten Tábor nějak vedl vždycky Drda, že jo? A s tím byla dohoda, co já vím, velice snadná a neproblematická. Ti zlí bolševici tam nejezdili: těm to připadalo minderwertig, protože to bylo regionální a necentrální a co se nekonalo v Praze a nebylo to posvěcené činností centrálních vševědných institucí, tak to jako kdyby nebylo. No a ti ostatní ..., vždyť ono to zase nebylo tak vyhocené, protože ony byly bohužel svině jak mezi bezpartijními, tak i mezi komunisty. A ti lidi to o sobě zase do jisté míry věděli, takže tady šlo spíše o to umožnit lidem setkání, umožnit, aby se některé věci prostě provozovaly, jako kdyby bolševika nebylo. Čili nebyla to scéna pro politické projevy, ale přesně pro to, co člověk nemohl dělat jinak: to znamená říct věcně zajímavý referát a pak ho dokonce ještě otisknout.

Já jsem měla na mysli historiky z těch oficiálních ústavů ...

Čili z „historičáku“, tak ti tam asi nějak supermasově nejezdili, ale rozhodně tam ti lidi ze starších dějin bývali, což je zase ovšem dáno tím, že uvnitř této oficiální struktury historického ústavu toto oddělení mělo speciální postavení v tom, že příliš mnoho produkovalo, což se nevidělo rádo, a když si odmyslím takové soudruhy jako Žemlička, tak to byli celkem, kolem a kolem, slušní lidi. Samozřejmě, že tam nejezdil starý Janáček, protože by ho to nebavilo a protože psal svoje tlusté knihy, ale myslím si, že jinak tam ti lidi jezdili.

Vzpomenete si na zprávu o úmrtí Františka Kutnara a na spor, který tam potom vznikl?

Vím, že to tam zaznělo. Myslím, že to říkal Jírka Rak, ale s tím snad nebyl žádný konflikt spojený. Vím, že Jírka Rak se přihlásil, vystoupil a pronesl to, ale už nevím, že by s tím byl spojený nějaký konflikt.

Jaká byla úroveň příspěvků, které tam zazněly?

Já si myslím, že byla na tu dobu vynikající. Vezměte si recenzní rubriku, tam se skutečně recenzovaly věci opravdu na úrovni a to je jeden z největších výkonů Františka Šmahela, že to tímto způsobem dokázal přivést k takovéto úrovni, protože vlastně přechod do ČSČH byl jeho pokus o přenesení úrovně recenzní rubriky Husitského Tábora do Československého časopisu historického. Já mám ty ročníky doma, občas do nich chodím a nepřipadá mi to, že jsme byli mladí a hloupí, ačkoli jsme mladí a hloupí určitě byli, ale Šmahel to opravdu dokázal udržet na takové úrovni, která nebyla špatná.

Kontaktoval Vás Šmahel nebo Kořalka a říkali Vám, co máte recenzovat?

Já jsem vždycky přicházel s něčím, co jsem měl zajímavého. Já mám takovou tu recenzní deviaci, já prostě píšu stovky recenzí s chutí a ztrácím tím strašného času, ale každý máme nějaké své hobby. Aspoň si mohl člověk o tu knížku někam napsat a tím pádem ji dostat anebo vzhledem k tomu, že tehdy relace honoráře za zprávu a ceny té knížky byla blízká, tak si člověk mohl koupit tu knížku a tou zprávou si ji potom nechat zaplatit, protože to byla doba, kdy jsem měl velmi intenzivní sociální problémy, takže prostě kupovat knížky jen tak takřka nešlo.

Vzpomenete si třeba na nějaké reakce na určité články?

Víte, tady je ten problém, že já jsem nebyl člověk velké vědy. Já jsem byl vážně archivář ve špinavých montérkách, který se, když skončilo stěhování nebo nošení uhlí, omyl, pak si vyndal ze skříně rukopis, sedl si a ten rukopis jsem si v klidu,

v míru a v pokoji četl a rozepisoval. S jednou výjimkou mě takřka ani neobtěžovala policie. Já byl opravdu takový muž, co uchopí tři metrky balíků anebo prostě lešení a někam s tím odchází. Já jsem kopal vodovody na venkovních depozitářích a tak ... To nebyl trest, to byla každodennost. Když jste nechtěla pořádky chodit s kbelíkem do kravína, tak bylo lepší vykopat vodovod a zjistit, kde je prasklý. Čili tyhle věci šly do velké míry přese mě a člověk o nich asi něco slyšel, ale když se vás něco netýká, tak to velice často necháte plavat a zapomenete na ně. Měl jsem prostě své sociální problémy a vytvářel jsem si do jisté míry svůj svět, do kterého mohl člověk odejít. To znamená svět vědeckého výzkumu, svět recenzí a svět, ve kterém jsme každý týden u nás v depozitáři v Archivu hl. m. Prahy pořádali s kolegou Kostlánem, Zilynským, Hojdou a pod vedením pana doktora Nového seminář. To byly věci, co mě zajímaly, a člověk, když musel, tak se snažil zůstat – jak říkával nebožtík pan profesor Svoboda – , malým hovnem ve velké trávě. Já nejsem okresní Jánošík a nikdy jsem se o to nesnažil.

Ani mezi archiváři se o tom nepovídalo?

Průšvihy samozřejmě byly, ale průšvihy byly neustálý ... A zase je otázka, jak ty průšvihy charakterizovat. Když člověk zapomněl nebo nešel k volbám do ROH, tak to byla katastrofa zvící atomové války spojená jednak s gigantickým řevem a jednak s peněžním trestem a podobně. Čili člověk měl neustále pocit, že lítá nějaká facka ve vzduchu, no a teď šlo o to – navíc v relativním mládí a v relativní nezkušenosti – odhadnout, co z těch katastrof jsou katastrofy, co se přechkají, a co z nich můžou být katastrofy velké. Takže vím, že tam řada problémů byla – nebo to ve mně zanechávalo takový pocit, že Drda nakonec všechny ty průšvihy nějakým způsobem ohlídá, protože nakonec Husitský Tábor vycházel znovu a znovu a František Šmahel publikoval čím dál tím víc, mimo jiné i u nás v Městském archivu. Jakmile se začal objevovat na konferencích, tak bylo možno brát i jeho normální články. Čas od času se musel člověk dostavit na výbor partaje, kde ho přesvědčovali, aby do ní vstoupil, a to bylo zase další hysterické zemětřesení, čili takovýchto drobných problémů bylo dost. To se člověk stěhoval, neměl peníze pro rodinu, atd. Já vím, že v tomto podání z toho vycházím jako místní blbec Matěj, ale skutečně těm velkým světodějným věcem jsem se tehdy nebyl schopen věnovat.

Tím myslíte Husitský Tábor?

Ne, tím myslím ty diskuse, jestli to někdy někde někdo řešil. Pro mě to byl: Husitský Tábor, HUCP, tedy Universitní archiv, u nás v městském archivu Pražský sborník historický, Documenta Pragensia, u Ivana Martinovského Minulostí

Západočeského kraje, plus na Moravě Comeniana – to všechno musel člověk pravidelně obhospodařovat články a recenzemi, aby mu to posílali a nemusel to kupovat. A ti lidé se na nás obraceli, protože to byli lidé hodní a roztomilí, a člověk se zase musel nějak udržovat v paměti, aby ho zvali na konference ... Neustále byl s něčím nějaký průser. Existovala určitá hladina, takže když v roce 1982 přišla policie a bylo honem nutno uspat Historický klub, tak to byla taková ta velkolepá aféra, která se vymkla této úrovni, ale jinak to byla neustálá řada drobnějších či větších průšvihů, které člověk bral s vyrovnaností manuálního pracovníka.

Nezpomenete si ani na tzv. Čornejův triptych, na který potom vyšla velmi odmítavá reakce v Jihočeském sborníku historickém - Kulíš, Schneider?

To si pamatuju, protože to byly ty věci kolem Rak-Raková, Kučera s Balbínem a s Haubeltem. Takovéhle katastrofy byly taky, člověk to probíral u piva a vzhledem k tomu, že tomu nemohl ani pomoci, ani se před tím nedalo utéct, tak na to člověk nakonec zapomněl. A potom konec konců to Petr Čornej nakonec taky nějak přestál a publikoval své knížky, které jsou vynikající a které teď vychází ve druhém vydání. Kdybyste to neřekla, já si deníček svůj malý nevedu, tak bych úplně zapomněl, že nějaký Kulíš se Schneidrem vůbec existovali. Já nevím, co to bylo za pány.

Jaké bylo pojetí Vašeho období na stránkách Husitského Tábora ve srovnání s dobovou oficiální historiografií?

Ono k tomu v ČsČH vycházelo minimum. To znamená, že jestli se někde něco dělo, tak se to dělo právě v Husitském Táboře. Tam vlastně začíná to, co je podstatné, to znamená nikoli jenom politická historie a její interpretace a reinterpretace, ale propojení těch oborů. Najednou – a to je to, co má potom František Šmahel ve své gigantické Husitské revoluci, najednou se prostě k sobě skládají intelektuální proudy a filosofie, k tomu i historická archeologie, kulturní dějiny, atd. Já jsem tam třeba recenzoval polské edice příruček tzv. „umění dobré smrti“, co vychází od konce 15. století. Do toho demografie, vlivy nemocí, vlny moru, co tenkrát dělal Eduard Maur. Najednou celá ta historie přestala být o tom, jak armády pochodují, přijímají se programy a pochoduje se zase někam jinam a stala se z toho skutečně komplexní historie, vlastně civilizační historie, která nemá jednoznačné klady, zápory, černé a bílé stránky. Stal se z toho komplex, který vedle králů a politiků bere prostě celou společnost, nabízí právo na účast v dějinách ženám a lidem, kteří nikdy nic významného neučinili, leč se do ní obtiskli tím, že prostě něco vyráběli, žili, testamentárně se projeví. Najednou se

historie stane prostě historií celé společnosti. Stane se sociokulturní realitou, která je živá, která je zajímavá a která se najednou přestane dít v českém rybníčku, ale v tomto rámci se dá prostě velice jasně zasazovat do kontextů, které běží v našem případě od Rýna k Němenu, od Itálie k Baltu. Najednou tady mezinárodní komparativní přístup začne vracet celou tu epochu do kontextu evropských dějin, vracet do kontextu, ze kterého tak často husitství vyplouvá jako česká anomálie, jako něco zvláštního. A najednou je to součást procesů, které se dějí v Říši. Čechy se tak vlastně vrací do Říše. Je tam to, co publikovala někdy v roce 1991 Sabina Weffers o politice císaře Zikmunda; Zikmund jako velký reformátor Říše. Vytváření jádra říše a specifický vývoj okrajových oblastí. Najednou si uvědomíte, že Čechy řeší s předstihem problémy, které se vrací třeba o 100 let později. Máte možnost srovnání a máte možnost vidět, že se v Porýní, ve Frankách, v Čechách, ve Slezsku dějí stejné procesy a že v tom jsou určité fázové posuny, o kterých můžete uvažovat. Vždy je to prostě civilizační historie, která je komplexní.

Když byl Michal Svatoš někde v 1975 na vojně, tak přeložil z němčiny, což potom nešlo publikovat, Jacquese le Goffa Středověcí intelektuálové. To jsou věci, které nás tehdy velmi intenzivně oslovovaly, o kterých se člověk bavil a které prostě mohl na těchto platformách nějakým způsobem ventilovat. To, co na tom bylo nejvíce půvabné, bylo, že si člověk mohl přečíst knížky a mohl si, inspirován knihami nebo vlastní genialitou, v archivních depotech vytáhnout rukopisy a hned si ty věci zkusit. Já jsem tehdy zpracovával inventáře pozůstalostí a testamenty 16. a 17. století a mohl jsem si ty tisíce zápisů prostě projít, vyhodnotit a mít takové to dobrodružství poznání, jestli jste četla od Jacquese le Goffa *Chůť na dějiny*? To je taková krásná knížka ego-historie, ale už to vyšlo poměrně dávno. Vypráví tam le Goff, Duby, Chaunu, jak přišli k historii, proč u toho zůstali, jaký to vlastně je ... Tam le Goff říká, že člověk musí mít na ty dějiny chuť. Akademie věd byla mimo nikoli – nebo nejenom – kvůli tomu, že byla ideologicky zaměřená a že se tam navzájem buzerovali s politickými stanovisky, ale ona měla tu tradici, že vám na začátku třeba doktorandského vzdělávání sdělili, k čemu máte dojít a vy jste potom měla ty roky k tomu, abyste došla k tomu, co Vám řekli, že máte. A kdybyste si, nedej Bože, něco nabádala sama, tak měli tendenci vám to spíše vyhodit. Tím trpěl Pánek, protože po něm se vozil Třeštík, protože Pánek si pořád bádá místo toho, aby si tedy jen řekl, co má vybádat a potom to opravdu dohlédával. On si chodil do smolných knih a pořád z nich tahal něco, co bylo úplně „bezcné“, protože to nebylo předem naplánované. To byla ta famózní představa, že se předem naplánuje, k čemu se dojde, všechno se zhruba ví a „chce to jen doladit“. Tu a tam se do těch archivů jít může, ale v principu se to předem známé

jen tu rozšíří, tu zúží podle odkazů v poznámkovém aparátu starších autorů. Ale vřadyť přece děláme náš obor právě proto, že se tomu říká „dobrodružství poznání“: otevřu nějaký rukopis a nevím, co najdu, a čtu si to. Můžu to číst poprvé, padesáté, po několikáté, ale pokaždé úplně jinak a vydolovat z toho jiné sdělení, jiný kontext, jiný příběh. A to v té Akademii nebylo možné, na to nebyli soudruzi duševně připraveni a vedle toho ještě ty šikanany ... A teď to oddělení starších dějin: vím, že měli problémy, že moc publikují – prostě to bylo hrozné. Čili až už to byl Husitský Tábor, Plzeň, naše pražská setkání nebo Komenský v Uherském Brodě – na tom bylo krásné, že tam člověk mohl přijít s něčím, co předem nebylo vůbec jasné a co si člověk prostě odvodil z pramenů, zkombinoval to s literaturou a mohl argumentovat naprosto klidně tu Lottmanem, tu Dubym, nebo Evansem, všechno bylo dovoleno. Když člověk neříkal, že soudruh Husák je senilní kretén, tak bylo nebezpečí nějakého průšvihů relativně malé, a i když se tam občas nějaký ten Schneider, Kulíš a jiní objevili, tak stejně nakonec toho Čorneje nepopravili, a myslím, že ho ani nevyhodili z místa, čili nakonec na to, že se to událo za bolševika, to bylo děsně komfortní.

Jaké jsou Vaše osobní vzpomínky? Jak to na Vás působilo?

Arnošt Lustig kdysi, když se ho v televizi zeptali, co byla nejkrásnější doba jeho života, tak odpověděl, že to byly ty léta, kdy byl v Terezíně a v Auschwitzu. A když ta chudinka redaktorka málem spolkla mikrofon, tak řekl: „Ale holčičko, já byl tenkrát mladej.“

Takže to je ono?

Já se bojím, že do velké míry je to ono. Protože člověk si skutečně vytvořil společnost a svět, ve kterém se mohl volně bavit, měl téma, které nebylo diktované bolševikem a které bolševika míjelo. To je ten problém, že někteří lidi – já jsem znal některý vynikající lidi z disentu jako je třeba Honza Petránek – , měli velký problém, protože bolševik je tím pronásledováním, tou šikanou a tím neskutěčným buzerováním děsně moc zaměstnával. Velká část aktivit Stasi v Berlíně, tak nám to v Gauckbehörde přímo říkali, když jsem tam byl v 90. letech dvakrát se studenty, směřovala k tomu ty lidi zaměstnat, unavit je, nedovolit jim, aby měli svůj čas. Disidenty i agenty. Místo toho jít na volejbal nebo prostě na pivo, museli někde sedět a koukat se, jestli se v okně pohne květník z levé strany na pravou, a oni museli jít ke svému oknu a zase pohnout květníkem. V tom je ta tragédie, poněvadž ten souboj s policií hrozně zaměstnával i ty nejlepší mozky disentu; ta únava z výslechů, to vědomí, že máte pořád fízla za zadkem, a trochu to potom i definovalo jejich témata. To byla dejme tomu moje výhoda, protože mně bylo

v roce 1989 pětatřicet, čili v době táborských konferencí ani ne třicet. To znamenalo možnost opravdu si vytvořit svět, ve kterém se dá mluvit o věcech, které jsou zajímavé a které jsou podstatné. Ve vsí mizérii, která byla a která měla velice mnoho sociálních aspektů, protože člověk opravdu občas neměl na botičky pro dceru, jste si najednou mohli vytvářet svět, který byl sice – dejme tomu – omezený, ale do kterého člověk bolševika nemusel ani moc pouštět. Prostě si zůstaň za dveřmi, bolševiku, tady se bavíme o věcech, které nás zajímají, a ne-probíráme, že by socialismus měl mít lidskou tvář nebo že by měl bolševik býti zavržen a odsouzen, ale řešíme si tady otázky kronik 15. století nebo měšťanské výtvarné kultury 16. století anebo kdo vyhrál u Sudoměře a nenecháme si do toho kecat. Byla to samozřejmě do velké míry iluze a nikdy to nešlo realizovat v úplnosti, protože když to mělo být větší než schůzka pár lidí v archivním depotu anebo v bytě, tak tam musel být nějaký bolševik, který to garantoval, kryl a taky to případně odskákal. Ale aspoň do jisté míry byla ta možnost udržovat paralelní vědecký svět něčím naprosto skvostným.

Vy považujete Husitský Tábor za jeden z ...

... jeden z centrálních prostorů svobody. Za to, co potom v Bohemii nazval Robert Luft téma nikama. Husitský Tábor byla snad jedna z nejklassičtějších nik, které vůbec existovaly: exemptované území, na kterém si člověk může provozovat vědeckou práci, jako kdyby se nechumelilo.

Já vám děkuji za rozhovor.

Nemáte zač.

PhDr. Miloslav Polívka, CSc.

*1951; hlavní oblasti zájmu: dějiny pozdního středověku a česko-německých vztahů zejména v husitském období; působil v Ústavu československých a světových dějin ČSAV Praha

(Rozhovor natočen dne 5. 6. 2003 na Filozofické fakultě UK, Praha)

Já bych se Vás chtěla zeptat, jak jste se dostal do okruhu Husitského Tábora?

Pokud si pamatuji, bylo to někdy po polovině 70. let, když jsem byl novicem v Ústavu československých a světových dějin Akademie věd. Vedení husitského muzea se na tento ústav obrátilo s tím, aby do redakční rady Husitského Tábora navrhlo svého zástupce, takže jsem byl do toho okruhu jmenován jakožto mladý, nezkušený, začínající – z tehdejšího pohledu jiných – perspektivní historik. Tak jsem se stal členem redakční rady, která byla sestavena někdy v roce 1976 nebo 1977, kdy byly zahájeny přípravy k jeho vydávání. Redakční rady se scházely v Táboře, ale několikrát později také v Praze, protože většina lidí, kteří se jich zúčastnili, byla svázána s hlavním městem. Zde se redakční rady scházely ve Státním ústředním archivu v Karmelitské ulici, kde nám poskytoval zázemí jeho tehdejší ředitel dr. Jaroslav Vrbata, nebo později také u dr. Michala Svatoše v Archivu Univerzity Karlovy.

Fungovala vlastně redakční rada? Dokázal byste říci, jak fungovala?

Vím, že pracovala velmi dobře, protože se tam v podstatě sešel okruh lidí, kteří měli zájem o husitství. Myslím, že v té první redakční radě byli na přeskáčku: kolega Miloš Drda, který byl jako ředitel muzea jejím předsedou, z Tábora tam byl ještě pracovník muzea Rudolf Tecl, který později přešel do místního SOkA a spolu se mnou zajišťoval středověkou tematiku, potom profesor Bohumír Janoušek z Českých Budějovic, který vytvářel „ideové zajištění“, pak nějaký pan Veřtát, který byl z Okresního národního výboru a byl zodpovědný za stránku výuky a péči o kulturní památky, a Dr. Jan Galandauer, který se měl starat o novější dějiny. Na další členy už si asi nevzpomenu. Velmi se v podstatě neformálně angažoval Jiří Kořalka a méně se v počátcích vydávání HT mohl angažovat František Šmahel, ale jeho role poté neustále sílila, ačkoli nebyl do redakčního kruhu jmenován.¹ F. Šmahel si vzal na starost část Obzoru literatury, věnovanou středověku, kterou

¹ Oba jmenovaní se stali členy redakční rady v roce 1983, kdy došlo k jejímu podstatnému rozšíření, doplněno při autorizaci textu.

ve sborníku výrazně prosazoval a zavedl její název, a druhou část novověkou měl na starosti dr. Kořalka. Ale myslím si, že redakční rada fungovala velmi dělně přesto, že v ní zasedali osobnosti z různých institucí, různých zájmů a různého časového zaměření. Ono to od začátku bylo takové bipolné – a tak taky jednala od začátku redakční rada. Myslím, že všichni to v ní docela dobře pochopili, protože věděli, že se musí vyjít určitým směrem vstříc, ale na druhé straně chtěli mít sborník takový, aby nereflektoval nebo svým způsobem neodrážel, neprodukoval to, co obvykle vycházelo v oficiálních časopisech. Byl zájem na tom, aby přicházely zprávy a recenze o dílech těch, kteří třeba nemohli publikovat – na Moravě J. Mezník nebo J. Válka, aby byla registrována zahraniční literatura – z tehdejšího hlediska „západní“, o níž prostě zprávy do oficiálních periodik nepřicházely. Od začátku byla ta bipolarita jasná a tento trend se stále prohluboval, protože kdybyste si prošla jednotlivé svazky sborníku, tak je vidět, že se v něm autorsky postupně mohli uplatňovat také historici, kteří si do té doby, jak se říká, nemohli v oficiálních periodikách a sbornících vydávaných ústředními orgány Akademie, univerzit, ale jiných vědeckých institucí „škrtnout“.

Scházeli jste se periodicky? V jakých intervalech?

Pokud si vzpomínám, tak jsme se scházeli před uzavíráním každého čísla a probírali – jak už to na redakčních radách bývá – jednotlivé příspěvky a rubriky; především se vytvářela představa, jakým způsobem připravit další číslo. Největší podíl na přípravě sborníku měli samozřejmě samotní „Táborité“, kteří na nich pracovali systematicky. Myslím, že práci nejvíce zpočátku táhli M. Drda, R. Tecl a J. Kořalka. Členové redakční rady pak zvažovali a vyjadřovali se ke článkům, zda je doporučit nebo nedoporučit, ale to bylo vždy připraveno tak, že nikdy kolem obsahů článků nebo jejich charakteru žádné konflikty nebyly.

Shodovalo se složení té redakční rady s tím, co je uvedeno ve sborníku v tiráži?

Samozřejmě neshodovalo, protože – víte, to byla doba, která nebyla jednoduchá. Když se podíváte do desátého ročníku, který vyšel 1991, napsal v něm Jiří Kořalka svoji bilanci prvních deseti ročníků, ve které uvádí, že jeho manželka se velmi podílela na korektorských pracích, a on sám také patřil mezi ty, kteří do sborníku psali a pečlivě jej chystali. J. Kořalka se redakčních rad zúčastňoval i v době, kdy nebyl uveden v tiráži. Já sám si myslím, že Kořalkovo jméno se oficiálně objevuje někdy v polovině 80. let, ale nejsem si jistý, kdy se v soupisu členů redakčního kruhu objevilo jméno Františka Šmahela, který už od 80. let mohl jako pracovník Muzea do přípravy sborníku zasahovat a samozřejmě tak činil [viz

výše]. Tato situace vznikla z obav před „zásahy vyšší moci“, ale o těch se dalo v podstatě na radách mluvit málo. Vedle toho jsme byli rádi, když v Husitském Tábore mohli publikovat ti, kdo měli jinde v tehdejší Československu chatrné nebo dokonce neměli žádné publikační možnosti. To se týkalo F. Šmahela, J. Války i vlastně J. Kořalky, i když samozřejmě z retrospektivního pohledu lze řadu těchto aspektů dnes nahlížet už trochu jinak – po zkušenostech, které se posléze ukázaly.

Teď hovoříte o čem?

Teď hovořím o dějinách, protože i časopisy mají své dějiny a také redakční rady mají své dějiny. Jako člen tehdejší redakční rady Husitského Tábora jsem nabył dojmu, že většina těch, kteří to minili s tímto sborníkem upřímně, se na vytváření jeho profilu se zájmem podílela. Honoráře byly buď malé nebo žádné. Na začátku se zdálo, že ve sborníku budou vycházet studie, které by nebylo možno publikovat jinde: ať už materiálové či regionální, anebo takové, které by nepřijala z tehdejších politických důvodů oficiální periodika. Tak kupříkladu F. Šmahel mohl publikovat v Polsku, v Anglii, ve Francii a jistě i jinde, ale nemohl být ani recenzován v Československém časopisu historickém, takže já osobně jsem byl rád, že studie jeho a dalších mohly být otiskovány v tomto sborníku. Jenom ně-kdy ta situace byla prostě složitější, než si člověk, který něco soustředěně odborně dělal, mohl myslet.

Vy jste v té redakční radě zastupoval Ústav československých a světových dějin, takže jaké bylo jeho stanovisko k Husitskému Tábora?

Víte, naštěstí to byla instituce, která měla své problémy a jeden problém si odškrtnla tím, že na žádost o to, aby byl někdo jmenován do redakční rady Husitského Tábora, jmenovala mne, ale dále se příliš o to nestarala. Tam jsem, prosím Vás, nebył podroben žádné kontrole, nebo tomu, aby mi někdo říkal, co mám dělat. Přece jenom šlo o sborník, který byl pro tuto instituci svým způsobem regionální, a ve chvíli, kdy ústav zjistil, že už není regionální, tak bylo příliš pozdě, aby se dalo z hlediska „oficiální historiografie“ cokoli dělat. To už prostě nešlo zvrátit. Mohu Vám ten moment uvést: to byla chvíle, kdy – neřeknu Vám přesně rok – vyšel druhý díl Přehledu československých dějin, na který napsal do Husitského Tábora kritickou recenzi Jiří Rak. Pak se tedy i tento sborník stal zjevně někým sledovaný, ale nikdy jsem nedostal žádné pokyny, abych tam něco za ústav prosazoval, ptáte-li se na to.

Existovalo nějaké doporučení – v uvozovkách –, aby se zaměstnanci bývalého ÚČSD účastnili nebo neúčastnili sympozií?

Ne, s tím jsem se v mém případě vůbec nesešel. Já mám na ta sympozia také své vzpomínky, protože jsem se zúčastnil toho prvního a byl jsem ještě novic. Předtím jsem měl publikovaný jenom jeden článek o hospodářské situaci české šlechty na počátku 15. století a tady jsem byl postavený před tehdy pro mne „děsný“ úkol, a to synteticky shrnout význam Tábora v 1. polovině 15. století a v českých dějinách, což bylo pro začínajícího badatele úkol velmi svízelný. To bylo – tuším – v roce 1977 a to jsem měl malého synka a dovolenou jsme trávili s plným autem knih a s přenosným psacím strojem na ústavní chatě v Jáchymově. Měl jsem tam napsat příspěvek do Tábora, kterým jsem měl podle J. Janáčka reprezentovat ústav, i když F. Šmahel ve svém věku a se svými znalostmi by k tomu býval byl třikrát kompetentnější ... Ale vzpomínám si na jednu hezkou historku: když jsem usilovně studoval tábořské dějiny a nevěděl jsem si rady, jak vše seřadit a vysvětlit, tak kolega Alois Míka z ústavu mi říkal: „Pane doktore, vykašlete se na to, kladte otázky!“. To jsem tehdy neudělal, protože pan doktor Janáček, u kterého jsem tehdy psal kandidátskou práci, byl velmi přísný učitel a článek si samozřejmě přečetl, zkritizoval, musel jsem ho předčíst a pak jsem ho tam mohl přednést. Poslední vzpomínka je spojená s tím přednesem, protože to bylo takové moje první veřejné vystoupení jakožto začínajícího badatele, a když jsem si stoupl za řečnický pulpit v hotelu Palcát, tak jsem byl v takovém duševním rozpoložení, že se mi neudělalo příliš dobře, objal jsem ten pulpit a odstrčil jsem ho až na kraj řečniště a nebezpečně jsem se naklonil k posluchačům dolů o stupínek níž a tam seděl doktor Jiří Kejř, který měl očividně strach, jestli na něj s pulpitem nespadne. Referát jsem přežil a dokonce byl i vytištěn. To jsou mé vzpomínky na první vystoupení na tábořských sympoziích. Myslím, že sympozia měla velmi důležitý charakter, protože se na nich scházeli lidé z oboru středověku, raného novověku, z ústavů a univerzit s těmi, kteří jinde neměli v podstatě žádnou valnou možnost se prezentovat s ohledem na své názory a osudy vycházející z let předchozích. Scházeli se tam literární historici, jazykovědci, historikové, jednání byla otevřena všem. A když na jedno z těch prvních sympozií přišel profesor F. Šmahel, tak se ukázalo, že se vlastně vůbec nic nestalo a že taková cesta je vlastně otevřena, protože případný dozor nešel zřejmě až do důsledků. Ale nevím, jaké zkušenosti s tím měli tábořští kolegové, kteří možná museli průběh konferencí obhajovat jinde. Já jsem v tomto smyslu v ústavu obhajovat nic nemusel, protože tam žádný tlak vyvíjen nebyl ... Nikdo mi nikdy neřekl, že nemám do Tábora jet, že tam nemám nic říkat a že do Husitského Tábora nemám psát.

Jak se na tu aktivitu potom díval Váš ústav? Začal se o to zajímat, když už to začínalo nabírat ty obrátky?

K tomu jsem se právě vyjádřil a zároveň Vám řekl, že za určitý zlom považuji vydání recenze Jiřího Raka, která vzbudila v ústavu, zejména u jeho ředitele nepříznivou reakci ... Byl to druhý díl zmíněného Přehledu dějin Československa, který měl jisté nedostatky, na které J. Rak vcelku objektivně poukázal, vyzdvihl některé pasáže, některé texty pojal kriticky a nezískal s tím jaksi valný konsensus některých lidí. Ale ti byli zase mimo můj středověk.

Ani třeba vůči osobě Kořalky a Šmahela, kteří v Ústavu vlastně pracovali?

To víte, že nějaké burácení asi někdy mohlo zaznít, ale nebylo to žádným úředním způsobem, žádný nátlak na mne vyvíjen nebyl. Vzpomínám, že se něco odehrálo kolem Šmahelovy publikace, která vyšla v Paříži, ale to si myslím, že nešlo přes Husitský Tábora.

Vy jste mluvil o úředním a neúředním... ?

Určitě musela být nějaká napětí, do kterých se promítaly dřívější vztahy z 60. a 70. let, ale já jsem do ÚČSD nastoupil až v polovině 70. let, takže v těch věcech jsem byl prostě ještě moc mladý a neinformovaný na to, abych byl nějakým způsobem do něčeho zapojen.

A ten neúřední postup?

Ten šel právě mimo mne, protože já jsem se účastnil redakčních rad, pilně jsem psal do recenzních rubrik Husitského Tábora a publikoval jsem tu pár článků. Víte, to byla naše generace – tehdy nám bylo kolem třicítky nebo o málo víc – , která chtěla v podstatě využít prostoru, který se naskytl a v němž se dalo kriticky mluvit například o marxistickém hodnocení šlechty, o Nejedlého názorech na husitství a ve sborníku v podstatě šlo vše publikovat, aniž tam byl z redakční rady kladen nějaký nátlak na autory.

Existuje, existovala „generace Husitského Tábora“?

To samozřejmě může každý z nás nazírat jiným způsobem. Nevím, do jaké míry bych se s tím ztotožnil nebo neztotožnil, ale fakt je, že v redakční radě byla kontinuita i diskontinuita, protože my jsme chtěli, aby byli oslovováni historikové, kteří by napsali něco nového. Takže jsme se navzájem mezi sebou „honili“, aby byly napsané články, zprávy atd., a já si nemyslím, že by to šlo až tak daleko, aby se kolem Husitského Tábora vytvořila nějaká „škola“. Kdybyste si rozebrala stati, které tam byly publikované, tak byste se toho asi těžko dopídila. Fakt je,

že co se článků týče, tak pevné jádro Husitského Tábora, se koncentrovalo kolem Jiřího Kořalky a Františka Šmahela, protože pro ně to byla téměř jediná publikační a vědecko-organizační základna; my jsme měli volný prostor pro to, abychom psali články a recenze, v nichž se nemuselo pohlížet na každé slovíčko a mohlo se psát například o tehdy nevídaných církevních dějinách atp. Tím se do vědy zapojovala skupina mladých historiků, kteří publikovali i v jiných časopisech, ale v Husitském Táboře nacházeli možnost vyjadřovat se k řadě historických problémů volnějším způsobem.

Podle jakého klíče jste vybírali přispěvatele?

Pokud vím, tak nebyl odmítnut nikdo, kdo dal kvalitní příspěvek. Nikdy na redakční radě nezaznělo, že by ten anebo onen nemohl přispět, nikdy jsem nic takového nezažil. A u recenzí, i když byly kritické – to je příklad Jiřího Raka – byly přijaty i za cenu toho, že jejich uveřejnění mohlo vyvolat konflikt. Ale Husitský Tábor nebyl jediný, který měl takové problémy. My jsme vydávali v ÚČSD Folia Historica Bohemica, do kterých psali někteří lidé, kteří oficiálně nemohli publikovat. V přísně střeženém ústavu tak stejně vyšly studie F. Šmahela a J. Války, ač za to redakce slízla kyselou smetanu. To už jaksi patřilo k věci.

Byli jste někdy nuceni tam publikovat méně kvalitní, ale ideologicky zabarvený článek?

Já jsem nikdy nezažil, že bychom byli nuceni. Víte, situace z mého pohledu nebyla taková, že by někdo přišel a řekl, „tohle musíte vydat“, alespoň nebyl jsem toho svědkem. To bylo prostředí, kam si myslím, že takové manýry veřejně nepronikly. Fakt je, že třeba na začátku byly některé články publikovány s ideologickou náplní, ale pak je třeba se vžít do doby, ve které začal být sborník vydáván, do podmínek, které tehdy byly – to není omluva, ale minulá skutečnost, a tak se tam některé takové články několika autorů objevily.

Znal jste někoho z táborského muzea před příchodem do redakční rady Husitského Tábora?

Znal jsem jenom kolegu R. Tecla, protože dva nebo tři roky přede mnou ukončil studia na katedře pomocných věd historických a archivního studia, tedy zde, kde spolu mluvíme. Jiřího Kořalku a Františka Šmahela jsem osobně poznal 31. prosince 1974, v jejich posledním dni v ústavu. To byla taková zajímavá situace: my jsme nastoupili s kolegou Pavlem Bělinou – tuším – 16. prosince 1974 na základě konkurzu do oddělení feudalismu, které vedl pan doktor Janáček rukou přísnou, a on nám tehdy velmi stroze oznámil, že si nás nevybral, protože nemohl být

přítomen konkursu a že nás rád přijme, ale až od 1. ledna 1975, protože 31. prosince končí smlouva J. Kořalkovi a F. Šmahelovi. Nakonec tam byla velká silvestrovská oslava, taková nostalgická a veselá zároveň, kdy tito dva starší kolegové odcházeli poté, co právě dokončili Přehled dějin Československa, o kterém zde byla řeč. Do té doby si je tam vedení ústavu ještě nechalo, aby to dílo vůbec mohlo být dokončeno. S P. Bělinou jsme do té doby nesměli vůbec vstoupit na chodbu, kde oddělení starších českých dějin sídlilo. To jsme měli zakázáno od pana dr. Janáčka, aby tam nevypukly dle jeho představ nějaké vášně, ale ony asi žádné ani nebyly, protože na ten silvestrovský večer jsme se se Šmahelem i Kořalkou mohli osobně a vesele seznámit. Oni pak museli odejít a my jsme nastoupili další pracovní den po Silvestru a zdědili jsme po nich paradoxně židle. Ty židle byly ještě podepsané křídou jejich vlastní rukou – takové béžové úřední židle z 60. let. Bělina získal Kořalkovu, já jsem zdědil Šmahelovu, ale bohužel jsem o tu svoji Šmahelovu židli, na které jsem se „držel“ až do roku 1994, kdy se ústav stěhoval z Emauz na Prosek, přišel, protože bylo rozhodnuto, že se vymění nábytek, a oni mi bohužel, když jsem byl mimo republiku, tu židli se Šmahelovým podpisem vyhodili.

Vzpomenete si, jak sympozia probíhala? Kdo přišel s tou myšlenkou?

Tradice husitských symposií začala v 60. letech a participoval na ní Historický ústav. Víím, že se konalo sympozium mezinárodní, kterého se účastnila řada významných zahraničních badatelů. Samozřejmě, že starší pracovníci jako Kořalka a Šmahel měli rozsáhlé kontakty a velkou váhu ve svých oborech a zřejmě motivovali vedení muzea, aby sympozia nějakým způsobem obnovilo. To už nesouviselo s činností redakční rady, ale konference připravovalo husitské muzeum, a vydalo z nich sborníky. Sympozia byla velmi dělná, pracovitá a byla tam – aspoň z mého hlediska – velmi příznivá atmosféra a sešly se na nich různé generace, zástupci různých vědeckých oborů, takže já na to mám jen velmi dobré vzpomínky.

Nevznikaly třeba nějaké generační spory, když se tam sešli starší i mladší historici?

Já si myslím, že ne. Já jsem je neviděl ani v redakční radě, ani na symposiích, protože nezapomeňte na to, že šlo o situaci, kdy mladší kolegové těžili z toho, co jim starší nabízeli, měli kontakty, rozhled v oboru, rozhled do zahraničí, přehled křížem přes příbuzné obory a mohli stmelovat poznatky. Já si myslím, že jsme se přitom mohli leccos přiučit.

Jaké bylo postavení husitologických sympozií v kontextu dobového historického dění?

Odpověď je, myslím, docela jednoduchá: lepší nebyla. V našem oboru to prostě bylo výborné. A navíc nezasahovala témata samozřejmě jenom do husitství, jeho dějin a historiografie, ale stále se rozšiřovala až do baroku a obrození, i do dějin 19. a 20. století, takže ta sympozia měla opravdu velkou váhu a zúčastňovali se jich renomovaní historikové a také ti, kteří teprve své jméno a práci v oboru představovali.

Vzpomenete si třeba na vyhraněnou reakci Jihočeského sborníku historického na tzv. Čornejův triptych? Jak probíhala, jakou měla odezvu?

To si v tomto okamžiku moc nevzpomínám, ale kdybych se podíval do Jihočeského sborníku, tak bych si možná tuto kauzu oživil. Ano, kolem toho něco bylo, ale už mi to natolik vymizelo z paměti, že si to přímo nevybavím. A myslím si, že i tábořským se podařilo pozici dobře uhájit.

Vzpomenete si, co se povídalo o těch sympoziích mezi Vašimi přáteli, historiky? Třeba v Praze?

Tak v okruhu, se kterým jsem se stýkal, byly tábořské konference od pracovníků oddělení starších českých dějin tehdejšího Historického ústavu, přes archeology dr. Richtera a dr. Smetánky až po pana profesora Petráně z FF UK hodnocené velmi dobře.

Jaké máte vy osobně vzpomínky na dobu těch sympozií?

Já na ně mám vzpomínku dobrou, protože se na nich scházeli lidé, kteří se zájmem něco společného konali. Pokud nad tím uvažuji, tak jsem na průběhu konferencí neshledával žádné velké generační rozdíly, tehdejší nejpřednější badatelé měli kolem padesátky, mladší generace kolem třicítky a tak jsme si snad věkové rozdíly tolik nepřipouštěli. Byla to jakási symbióza.

Já Vám tedy děkuji za rozhovor.

Nemáte zač ...

PhDr. Jiří Rak, CSc.

***1947; hlavní oblasti zájmu: sociální a politické dějiny střední Evropy v 19. století se zaměřením na historické mýty a stereotypy; působil v Národním muzeu v Praze (Ústřední muzeologický kabinet, později Archiv Národního Muzea)**

(Rozhovor natočen dne 11. 6. 2003 v Praze)

Já bych se Vás nejdříve chtěla zeptat, jak jste se dostal do okruhu Husitského Tábora a Muzea?

Fakt nevím, kdy to bylo. Já jsem byl v kabinetě a kamarádil jsem se s nimi, takže oni řekli, že by bylo dobré, aby byl zastoupený muzeologický kabinet. A na tom výletě si Kořalka přisedl a tam mi nabídl tykání. Řekl: „Tak předně, já jsem Jiří.“, což jsem snášel, to bylo krásné, a potom říkal, že zamýšlí vydávat sborník a dělat ty konference a jestli bych tam nešel s 19. stoletím a já jsem říkal ano. Co se mi tam líbilo, bylo to, že Kořalka říkal husitské tradice v plurálu, co šlo proti, protože tady byla jedna, oficiální, kdežto on říkal, vždyť to je přece náboženská tradice, tradice reformovaných církví, vojenská, husitská, politická, masarykovská, sociálního boje. A to mě nadchlo. „A musíme se shodnout, doufám, že s tím budeš souhlasit, husitské tradice jsou v plurálu, není jenom jedna“. No a pak jsem tam přijel.

Vy jste pracoval v Muzeologickém kabinetu, měli něco proti, když jste tam jezdil?

No jeжда. Tam to vedla soudružka Hyndráková, to byla šéfka partaje v muzeu. To bylo dobré jméno, protože ve staročeském slovníku je „hyndrati“ ztrpčovat život a podobně. Já tam byl dva roky a pak jsem zdrhnul do Archivu. Ona byla šíleně hloupá, ale tohle na ní bylo moc. Ona nepochopila, že to je jiný dějepis, než se dělá. Pro ní byl vůbec dějepis nepochopitelný, takže ona nechápala, jak lidi můžou tři dny sedět v nějaké místnosti a poslouchat nějakou nudu o dějepisu. To na ní bylo moc. Víím, že jednou jsem jí řekl, že mám v Táboře ženskou, a na to ona slyšela: „Jo, jo, tak to jeď.“, a podepsala ten cesták. Kdyby věděla, že ta ženská se jmenuje Tecl, Kořalka, Drda ... Ale jinak z toho nebylo nic, protože to bylo nad ní a mimo ní. Ona by byla proti, kdyby to dostala oficiálně. Teprve, kdyby přišel nějaký z těch partajních orgánů a řekl jí: „Pozor, tohle je ideologicky špatné ...“, tak to by byl konec. Ale na to, co ti chytří poznali a viděli, že jim to slízá z lopaty, to na ní bylo moc, protože představa soudružky Hyndrákové, která si vezme historický sborník, patří do oblasti scifi.

Takže oficiálně tam nic nebylo?

Do muzea nepřišlo nic, protože to by ona z toho udělala binec. Ale potom nevim.

Jak probíhalo to první sympozium?

Jak to probíhalo, no sedělo se tam a vždycky se řeklo, teď vystoupí ten a ten... Nebo co chcete? Měli jsme radost, že jsme se sešli, měli jsme radost, že nás pustili k lizu, protože – ať už je to generace nebo ne – na tom prvním byla vlastně větší na referátů těch začínajících, což jsme měli radost.

Kdo tam byl ještě? Na koho si vzpomene?

Na Šmahela si vzpomínám, na Čorneje, Pánek tam byl, nebo nebyl? Já nevim, kdo tam byl... Už jenom tím, že jsem byl přesvědčený, že tam ten Pokorný jezdil... Pak mi prostě ta jedna parta, která tam byla, splynula dohromady. Nedám to z hlavy dohromady, nedám. Já pak většinou vzpomínám na takové ty žertovné historky, jak jsme jednou šli za sympozium, udělali jsme si výlet, užívali jsme si romantického třeštění a šli jsme na Borotín, Mácha ... To bylo krásné a rád pak vzpomínám na to, jak jsme potom seděli v Sodoměřicích a čekali na vlak a v nádražní restauraci tam potom kolega Vaníček chytil ty dva lidi kolem sebe a zařval: „Já něco vím!“ A teď všichni kolem čekali odhalení tajemství dějin a on nám sdělil, že ví, kde je v Táboře zahradní restaurace, kam můžeme jít večer. A tímhle tím mám ten Tábor rád. Bylo to příjemné v tom, že tam běžela diskuse, že to nebyla ta konference, které byly předtím běžné, to znamená, že když se vyzvalo k diskusi, všichni mlčeli a pak se šlo do hospody a tam všichni včetně organizátorů a referujících říkali, že je to strašná blbost. Tady prostě ta diskuse byla a potom vlastně v té hospodě plynule pokračovala. Mluvílo se tam ve stejném duchu, akorát, dejme tomu, že to lexiko už bylo v té restauraci jiné než v jednacím sále. Ale už to, že tam tohle jde, bylo příjemné.

Existuje něco jako „generace historiků Husitského Tábora“?

Ale samozřejmě že ne. Já moc nevěřím na generace. Já nevěřím na generace, takže myslím, že není. Myslím, že tam bylo dobré, že tam byla parta lidí, kteří byli svým způsobem nějak spjatí, jak se pak později ukázalo, na těch malých Pasecích dějinách Zemí koruny české. Když jsme je dělali dohromady, tak nám potom lidi nevěřili, že jsme to opravdu nepsali spolu a že každý přinesl svoje ... Ale já bych neřekl, že je to jenom ten Tábor. Je to parta lidí, kteří měli jednak společný pohled na dějiny a jednak i ten životní styl – po těch hospodách a podobně. My jsme si tyhle ty teoretické otázky už x-krát v té hospodě vyříkali, my jsme si už nemuseli

znovu říkat, jak to budeme psát, protože to bylo v podstatě jasné. Takže v tomhle. Ale jako generace? Protože v té generaci je spousta lidí, kteří do Tábora a do Plzně třeba nejezdili, a podobně. Ale že to byla tenkrát jedna parta lidí, které to bavilo stejným způsobem, to bych asi bral. A potom tam samozřejmě všichni postupně cítili tu šanci, jak se ten Tábor rozrůstal. Jak se tam potom najednou pod husitské tradice vešlo z těch moderních dějin všechno. Protože kdo si neškrtl? Při dobré vůli tam šlo recenzovat všechno, protože kdo byl v českých politických dějinách 19. století něco, tak aspoň jednou řekl něco o Husovi nebo o Žižkovi. A na to konto už to tam šlo vřadit. No a šlo dělat spoustu věcí i z toho středověku, protože se řeklo, že to jsou předpoklady husitství, a zase to dělali. Takže pak tam jezdilo víc a víc lidí a to je taky na těch sbornících vidět, jak se to rozrůstá, jak se rozšiřují a jak tloustnou. A já si třeba myslím, že daleko víc, než to naše, co jsme si tam povídali, že to v té době byla ta recenzní rubrika. Tam se objevily informace o knížkách, o kterých se prostě oficiálně mlčelo. Ty zase dokázaly sehnat Kořalka se Šmahalem se všemi svými konexemi. V té době byly ty západní instituce výborné v tom, že pomáhaly takhle, že se tam poslal jeden svazek Husitského Tábora a oni výměnou poslali deset výborných knih. To bylo fajn. A potom ten Kořalka, který to důsledně rozšiřoval. Kořalka byl výborný v tom, že ty české dějiny byly v kontextu. Takže nejenom v Husitském Tábore, ale i v tom sborníku Sborník prací vlasteneckých dějin Tábora nebo něco takového, kde měl třeba krásný článek o tom, jak ještě v předbřeznovém Rakousku přijel starosta Kostnice do Tábora, protože Kostnice je město, které se váže k Husově památce, a chtěl navázat styky s Táborem, s Prahou a s jinými. Mně se to šíleně líbilo, to zděšení, které se jich zmocnilo, a jak s tím rovnou mazali na gubernium, co s tím mají dělat. Ten tábořský byl úplně zničený, jak tam jel. No prostě tím, jak on to dával do kontextu, že to husitství není jenom naše a že to šlo odjinud, tak to bylo dobré.

Jak jste reagovali, když jste tam viděli Šmahela?

První doba byla legenda, živá legenda Šmahel. Až potom to někdy u některých ochládalo.

A když se tam objevil Macek?

To byl škandál, to byl škandál, protože tam se to potom pohádalo. Tam se to potom pohádalo ...

Jak to?

Ten Macek tam začal vystupovat a říkat o té normalizaci: „Tohle by za nás nebylo ...“. Ale spousta lidí mu říkala: „Pozor, Vaše věci z 50. let se tady citují jako

sranda večer po hospodách. „Zatímco Pekař se snažil otrávit náš lid svým reakčním pojetím husitství, náš lid se nedal a četl si Jiráska.“ A podobně. Nešlo o to, že by bylo zpochybňované to, co psal Macek potom, Slova a dějiny, to, co dělal v Archeologickém ústavu, ale prostě mu bylo připomenuto, jak ten chlapec v 50. letech začal. Protože on se tam strašně tvářil jako bojovník ...

Z té pozice, že je „zakázaný“?

Jo. To už daleko líp působil Kejř. Ten tam právě seděl, když Macek vyprávěl tohleto – starý pán, elegantní, obklopený krásnýma mladýma dívkama a vyprávěl, jak bude psát svoje paměti a říkal: „Ale to nebude to, co se psalo v dějepise, to si přečtete jinde. To bude, kam jsme chodili, kde hrál rád Horský, co se pilo ...“, a všichni jsme byli nadšení a říkali jsme: „To bude krása.“ Já jsem se tam jednou s tím Mackem pohádal a pak jsem říkal Kejřovi – a on byl velmi rád –: „Nepřehnal jsem to na toho Macka?“. A Kejř udělal tu úzkou pusku a říkal: „Měl jste naprostou pravdu, kolego.“ Tak to jsem si oddechl.

Jak jste se pohádali?

Právě že jsem mu řekl, že jsme si tady k tomu ondy citovali z těch jeho knížek a že byla docela legrace. Já mám spíše vzpomínky na tohle. Třeba úplně lidsky mi tam jednou bylo líto Ivana Hlaváčka, protože on se snažil vést ty lidi k pomocným vědám, a on je nikdo nedělal. Buďto šli konkrétně do archivu a do té služby, a ten, kdo chtěl dělat vědu, tak utekl na dějepis, ne na pomocné vědy. A tam bylo jednou dopoledne nebo odpoledne, které bylo věnované otázkám vydávání středověkých latinských textů. No a tam nakonec seděl ten Ivan Hlaváček a pár dalších lidí, kteří to dělají – Spunar a další – a my jsme se šli projít a byli jsme domluvení, že se večer sejdeme v hospodě Slovan. A když jsme se s Vaničkem vraceli do té hospody přes tábořské náměstí, tak jsme potkali Hlaváčka, který říkal: „Postrádal jsem Vás na konferenci ...“ A já jsem mu chtěl říct, že jsme se neflákali, že jsme to odpoledne nepili, ale že jsme byli na Klokotech, kde působil Kamarýt – a stříbrný barokní poutní oltář. A teď jsem viděl, že ho nějaký Kamarýt, obroze-necké básničky a nějaké barokní poutní místo nezajímá, a tak jsem to ještě pořád chtěl dát do srandy a říkal jsem: „Ale pane docente, proboha, po tom, co jste se mnou zažil, přece nepředpokládáte, že já se někdy budu věnovat edicím středověkých latinských textů. To je prostě nesmysl.“ A líto mi ho přišlo v momentě, kdy říkal: „Ano, ale dopoledne byla řada referátů a také z tématiky, které se nevěnujete, a ty jste poslouchal.“ A já jsem prostě neměl sílu mu říct, že když tam Kavka mluvil o evropské politice Zikmunda Lucemburského, tak že prostě ano, nikdy se tomu nebudu věnovat, ale bylo to hrozně zajímavé. Zatímco technické otázky edice ... Takže to jsou moje vzpomínky na Tábory.

Jak to bylo se zprávou o úmrtí Františka Kutnara?

To byl průšvih, protože mi tam volala Alena Šubrtová – to už jsem právě byl v Archivu – a říkala: „Zemřel Kutnar a teď je tam množství historiků pohromadě, tak by bylo dobré říct, že pohřeb je v pondělí.“ A já jsem udělal tu blbost, kdy místo abych se přihlásil do diskuse a řekl to, tak jsem šel za Šmahalem a za Kořalkou, no a oni to neoznámili. Oni to neoznámili a sdělovali mi něco jako, že je tam Haubelt, který předtím napsal tu příšernou recenzi do ČSČH, a že to nejde. A to jsme se pak večer tedy strašně pohádali. To jsme se pohádali strašlivě. Tam jsem zjistil, že daleko větší sociální inteligenci má Jiří Kořalka, protože Šmahel to pořád hájil, přestože je to nehajitelné. Protože jaké je nebezpečí v téhle větě, v té jedné větě: „Zemřel Kutnar, pohřeb je ...“. A Šmahel pořád ... Ale Kořalka byl vynikající v tom, že chodil a říkal: „Já vím, to jsme udělali chybu.“, a my jsme říkali: „Ale takhle z toho nevyklouzněš ...“, a on říkal: „Já vím, to je hrozné.“, což za chvíli každého otrávil útočit na něj. Takže nad tím každý mávnul rukou, zatímco Šmahel se z toho takhle vykrucoval. To byl strašný večer, to byl šílený večer, když jsme se s tím Šmahalem pohádali ...

Vás tam bylo víc?

Tam nás sedělo ... Řekl bych, že ten boj jsme vedli tři: Čornej, Ivana a já a v zázemí v tom auditoriu působil Vaníček, který, když se někdo chtěl Šmahela zastat, tyhle pokusy o diverzi tvrdě likvidoval. Ale bylo to takové, že už jsme potom nebyli schopní jít spát. A když jsme šli z té hospody, tak jsme si říkali: „Už jenom proto, abychom usnuli ...“, a klidně jsme si koupili flašku a šli jsme na pokoj. Protože to nebyla taková ta normální hospodská hádka, po které se člověk vybouří. Tady jsme byli fakt našťvaní. Nevím, do dneška nevím, o co šlo. Do dneška nevím, jestli se Haubelta tak báli, že by z toho Haubelt udělal, že to byla oslava, nebo jestli se prostě báli toho, že by tam někdo řekl: „Uctěmež jeho památku minutou ticha.“, a podobně. A to že už by ten Haubelt nevydýchal. To byla vlastně daň za to, že to tam běží ... Protože když to začalo a rozběhlo se to, tak tam začali jezdit i tihle ti.

Ale pořád to bylo dobré, protože tam byly dvě historky, zase historky ... Jednou tam Haubelt mluvil o pojetí husitství v barokní historiografii a mluvil tam o Balbínovi a to bylo potom, co jsme s Kučerou napsali, že měl tuhle sexuální orientaci. A Haubelt v tom strašlivě šlapal a končil tím, že ať byl Balbín jakýkoli, takže mu nejde upřít upřímnou lásku k vlasti. A v té chvíli mi Havránek zašeptal: „... a k jejím synům“. Což to byla věta, kterou se člověk zhroutil. A ještě lepší bylo, když byly otázky války a míru, kde byl Ransdorf. To bylo vynikající, protože tam přišli nějakí soudruzi z okresního výboru, kteří vůbec nevěděli, která bije. Takže třeba

Amedeo Molnár a jeho rozbor církevní patristiky, kdy je válka oprávněná a kdy není, jak to ti otcové řešili, tak to na ně bylo moc. Ale potom mluvil Ransdorf, a to bylo jako vždycky, to je prostě chodící encyklopedie, ten chrlil ty citáty, a to soudruhy zarazilo, co to je za podivného mladého soudruha, který cituje tolik podivných středověkých lidí a ještě určitě flandáků a ještě věřili v Pána Boha a vůbec ... A to na ně bylo moc, protože ten Molnár měl těch citátů vybraných málo a už to bylo s tím nadhledem, zatímco ten Ransdorf tam sázel jenom ty citáty, což ty soudruhy nějak popudilo. Je krásné, že tam ideologické zpochybnění způsobil Ransdorf.

Jaká byla úroveň sympozií v porovnání s ostatními akcemi?

Já nevím, já jsem na ty ostatní moc nejezdil, ale řekl bych, že jako vždycky: to první bylo vynikající, protože to téma je ve vzduchu ... To téma je ve vzduchu, někdo ho vymyslí a všichni jsou nadšení a přijedou a teď jde poznat, že to mají připravený a že už o tom přemýšleli, takže z nich vypadnou velice pěkné věci. To jsou Plzeň. První Plzeň, nádhera. Teď už mnohdy cítím, že se stalo takovou společenskou povinností do té Plzně jezdit a že každý, včetně mě, samozřejmě, vezme to, co má a teď to tam nějak našroubuje, aby to šlo k tomu tématu. Ten Tábor už šel potom taky trošinku dolů. Potom mi jednou říkal Kořalka, že už ta sympozia skoro nemá rád, protože ten sborník vyrostl a musíme tam otisknout vlastně každý žblebt, když je to protokol konference, zatímco u sborníku máme redakční radu a když je to blbě, tak to vyhodíme a tím donutíme autora k přepracování. Kdežto takhle on přijede, řekne tam něco a my už to holt musíme vzít. Takže jednou vraceli Šambergerovi ta policejní hlášení o husitství z 50. let 19. století, aby to předělal, protože to bylo sebrané jenom tak. Prostě v 19. století by to bylo publikované jako paběrky z muzejního archivu. A někdy to zase bylo krásné, já třeba nejsem na ty teorie, ale jednou tam mluvil Hroch a nějaký sociolog a dostali se do společenského vědomí a jakou část v něm zabírá historické vědomí a to byla nádhera. Tomu už vůbec nikdo nerozuměl, ale všichni tam zůstali, protože z estetického hlediska to bylo úžasné. Oni tam malovali takové koláče jako segmenty společenského a historického vědomí a už to malovali počtvrté a už se v tom nedalo vůbec vyznat. Už to bylo vůbec smazané, ale ten pohled na ty dva lidi, jak si tam notují, jak jim planou oči a jak si tam vyprávějí, ten byl nádherný. Takže tenkrát vím, že jsem Kořalkovi říkal: „Bylo to krásné, ale já jsem tomu vůbec nerozuměl. Bylo to hezké, ale vůbec nevím, o čem to bylo.“ A on na to: „Já taky ne, já dávám přednost metodě Františka Palackého.“ Což je taková ta blbá metoda, že se chodí do archivu a do knihoven, čte se to a pak se sedne a píše se to, což je samozřejmě zastaralé a metodologicky nepokročilé. Strašně nevyvinuté.

Vy jste přispíval do Husitského Tábora i kromě těch příspěvků, které jste měl na konferencích?

Moc ne. Já si myslím, že snad ta Walhalla byla mimokonferenční ... Ale do těch recenzí, to jsem psal snad do každého čísla, tam jsem všude něco měl.

To Vám vždycky Kořalka dal vědět, co máte napsat, nebo jste si vybíral?

Tak i tak. Prostě buď jsem si vybíral a řekl jsem „tohle to bych rád napsal“, nebo mi tu knížku přímo šoupl on. Protože třeba když jsem psal recenzi na Johanidesa, na toho Pelcla, který se mi moc nelíbil, tak jemu se nelíbilo, že to skloňuju Johanida, Johanida, tj. podle starého překladu Tří mušketýrů – Arte, Porte, Aramide ... A já jsem tam pak našel dvě věcné chyby: jedna byla, že jezuiti měli sutany, tak jsem napsal, že řádový oděv byl talár, a potom tam měl na začátku, že Prušáci za sedmileté války brali ty kluky do armády a že mnoho Pelclových kamarádů obléklo bílý kabát, což mě rozčililo, protože Prušáci měli modré a bílé byly naše, císařský. A Kořalka mi tenkrát říkal: „Tak to ne, buďto talár nebo modrý kabát. Vyber si.“ A talár nenechal, takže tam samozřejmě zůstal ten vojenský kabát. A potom mi to radostně vrátil, když psal recenzi na ty napoleonské války, které vyšly v Jihočeském sborníku historickém. Já jsem tam měl Jeníka z Bratřic a měl jsem tam tu větu o tom, jak se to v té poezii objevuje, jak povzbuzují před bitvou, něco jako: „Představa rakouského oficíra připomínajícího před bitvou husitské předky působí fantasticky, kdyby nebylo autentického svědectví Jeníka z Bratřic, který, když se loučil se setninou, tak ...“ A Kořalka mi tam dal, že si klade otázku, zda je možné před rokem 1804 mluvit o rakouském oficíru, jestli nebyl císařský. A pak mi říkal: „To máš za ty kabáty, abych ti to tak vrátil ...“ Měl pravdu. A potom nechtěl mi zít recenzi na Ivanova.

Proč?

Protože je sprostá. Ivanov měl dlouhé ruce ... To Vám Čornej neříkal, jak napsal recenzi na Jak umírá vojevůdce do Svobodného Slova? Ivanov napsal bratru Kučerovi, tenkrát šéfovi NárSoc, dopis. Petr mi ho dával číst, protože tam nejdříve stálo: „Vážený pane předsedo, jsem Ivanov, to a to ... a napsal jsem tolik a tolik knížek, atd.“ A teď tam pořád mlel o tom, že teď píše Dvořáka. A já jsem říkal, co to s tím má co dělat? Proč blábolí o Dvořákovi, když jde o Žižku? A Petr říkal: „Dočti ten odstavec do konce.“ No: „Při práci na Dvořákovi, při amerických materiálech, mohu laskavostí soudruha Chňoupka využívat pohostinnosti naší mise při OSN ...“ A to byla přesně ta věta „bacha, takovéhle jsou moje pařáty“. A teď už to šlo: že napsal o Žižkovi a že Čornej to sepsal a že to je ... Já jsem tenkrát taky napsal Jak umírá vojevůdce, protože ta knížka je blábol, a já jsem říkal, že to nejde brát jinak

než do srandy, a tak jsem na to šel tím, že jsem tam převyprávěl, jak Ivanov popisuje svou cestu do jaderného ústavu do Řeže, kam jel s tou Žižkovou kalvou, že ji nechá zkoumat. A já jsem říkal, že je výborné, co se tam člověk všechno dozví, že to není jenom o Žižkovi, že to je užitečná kniha – příklad: když se jede přes Roztoky, tak se dozvíme o Braunerovi, o Roztokách, úžasně poučné. A teď jsem citoval: „A teď přijedu do Řeže, vystoupím z vlaku a podchodem pod tratí jdu k řece“. A teď pozor – trať podcházím, když jedu ku Praze, směrem od Prahy jezdí se vpravo, směrem od Prahy trať nepodcházím, ale jdu rovnou. A od toho jsem se odpíchl, protože když se mýlí v tomhle tom..., a tak jsem šel zpátky k té knížce. No a to mi řekli, že je moc sprosté. Ale tenkrát tam taky jednou Ivanov přijel a pohádal se tam s Kejřem, který tam byl úžasný. Protože Ivanov, když se dostal do presu, tak když mluvil s literátama, kteří mu říkali, že je to literárně špatné, tak jim říkal, že je to odborná kniha, a když mluvil s historiky, tak říkal, že to je literatura faktu. Takže to vyšlo jako takový obchod se smíšeným zbožím ... A tam mu ten Kejř říkal: „Uvědomte si, že o to je Vaše zodpovědnost větší.“ – protože je to populární. A na to on tedy nezareagoval. Ten mu to řekl naprosto přesně. On vždycky v tom baru mlčel. To my mladí, kteří jsme se ještě neuměli hádat, tak jsme na něj rudí řvali, ale ten Kejř v klidu: „Ale uvědomte si, pane doktore, že o to je vaše odpovědnost větší ...“ Tím debata ve štábním vagónu skončila, protože nebylo, o čem mluvit.

Byly tam ještě nějaké další reakce na články kromě toho Čornejova triptychu, Kulíř a Schneider?

Nevím, myslím, že ne. Ten Kulíř, Schneider, to byl průšvih, protože tam se to samozřejmě svezlo všechno. To je vždycky poturčenec horší Turka. Z jejich iniciativy v Českých Budějovicích vzniklo Muzeum dělnického hnutí, což je jaksi region, který je bez průmyslu. Já nemám nic proti dělnickému hnutí, to byl historický fenomén, ale v jižních Čechách si ho museli vymýšlet. Vznikla dvě muzea dělnického hnutí, to druhé ve východních Čechách, přesně v těch oblastech, které byly bez průmyslu.

Takže už si nevzpomínáte, jestli tam bylo něco takového?

Nevím, jestli tam byla nějaká takováhle přímo velká hádka ... Ne. Víím, že jednou se tam strašně pohádali historičtí archeologové a středověkáři o tu jejich představu, že Tábor byla ta lokace Přemysla, kterou zničili Vítkovci, a že ti husiti na to potom navázali, takže to nebylo na zeleném drnu. Ale já to zase tak moc nesledoval, protože tak moc o tom nevím. Ale víím, že to byl takový ten klasický spor historici – archeologové. Historici, když nemají ten písemný pramen, tak to

pro ně není, kdežto ti archeologové ... A to myslím běželo v té diskusi, kde se velice solidně pohádali. To pak vyřešila Ivana tím, že jim říkala, že je na jejich straně – jako na Drdově a Teclově – že to ví, že už tam ten Tábor stál 1420 jako kompletní město v hradbách a tak. A oni se tak nadchli, že mají podporu, a říkali: „Kde?“ V „Proti všem“, v tom filmu, když po bitvě u Sudoměře přicházejí do Tábora, tak už to tam stojí ...

A byly tam ještě kromě toho Kutnara, já nechci říkat generační spory, ale „generační spory“?

Ne, to nebyl generační spor! My jsme se naštváli, že neoznámili to, že umřel Kutnar, což byl myslím člověk, kterého, kdo se tady tím dějepisem v Čechách zabýval, tak si ho vážil, bez ohledu na to, kolik mu bylo let. To byl výborný historik. Takže to nebylo generační. Ale může být, že prostě někdo ty generace cítí. Já je necítím, já je dokonce odmítám cítit. Já to prostě dělím na špatné a na hodné kluky, potíží je v tom, že člověk hned nepozná, kdo patří kam ... Ale že by mi měl být někdo bližší jenom proto, že je tam nějaká blízkost data narození? Vždyť to je přece nesmysl, ne? Já nevím, co je to ta generace. Já si dovedu představit, že je to škola. Já vím, co je to Gollova škola a že se v ní dají ty generace vystopovat, to ano. Ale to je prostě dané vývojem vědy, to nejsou generace historiků. To je prostě o tom, že v rámci Gollovy školy jsou generační rozdíly. Teď je to krásně vidět na těch Česích a Němcích, když jsem psal recenzi o Hahnové, tak tam to bylo krásné: na Křena to bylo smířlivé, protože Křen je přece jenom tvrdší, ale říkal mi, že ta Hahnová to nemůže říct takhle, že to nemůže posoudit nestranně, protože ten díl viny na té německé straně je větší. A já, že by se to mohlo vzít jako „co jsme si, to jsme si“. No a pro ty mladší už já stojím na příliš nacionalistických pozicích. Jsou samozřejmě generační rozdíly, samozřejmě. Je to to, čemu se říká „nezasloužená milost pozdního narození“ – ten, kdo se narodil po průseru, se nestačil namočit.

Takže to bylo i tou dobou?

Dobou, co bylo dobou? Dobou bylo to, že se prostě najednou povedly, jak o tom psala Hahnová, ty niky – povedl se Tábor, povedly se Plzně, povedl se HUCP. Generačně je tam to, že nám Kořalka se Šmahelem na tom prvním sympoziu, nám, kterým bylo mezi 25-30, dali tu šanci vystoupit, což předtím nešlo, protože předtím to bylo tak, že český historik má dvě šance: je mladý, začínající a pak je senilní, ten střední věk nám vypadl. To bylo pořád: kam se ti kluci cpou mezi pány, ať jsou pěkně pokorní a mladí. A potom najednou přišli ti noví, kteří nás vyhodili, a najednou jsme se stali dědkama, kteří už zase nemají co říct. Ale tady je prostě to, že oni nám tu šanci dali, obrovské. Ale ne celé generaci – to bylo zase

pár lidí, já bych tomu neřekl generace. To bylo pár lidí, které si vybrali dílem náhodně, dílem si je vytipovali, že už začínají v něčem, co by toho Kořalku a Šmahela zajímalo, a že by stálo za to s nimi spolupracovat. Ale v té chvíli se opravdu neuzavřeli do takového toho „my“, to nebylo takové „my vás milostivě sem tam někoho pustíme“, to bylo „ano, tak to napiš, chci to od tebe ...“, to bylo nádherný.

Znal jste Kořalku předtím?

Znal jsem pochopitelně, co psal. No a potom jsem ho v Táboře poznal osobně a na tom výletě přišel s tímhle tím. No, měl jsem z toho velkou radost. A potom z toho vyplynulo i poznání, jak si tahle ta generace – když už jsme v těch pojmech – dělá ze sebe srandu: jednou jsem stál na náměstí před vchodem do muzea a Kořalka mi ukazoval svůj nový článek a vyšel Richter, ten archeolog, a šel jenom takhle kolem a říkal: „Ježíšmarja, vy jste zase nechali Kořalkovi prázdný papír.“ To se mi moc líbilo. Člověk se prostě nějak zbavil toho ostychu a zjistil, že to byli normální lidi a že byli skutečně vstřícní.

Já vám děkuji za rozhovor.

Není zač.

prof. PhDr. František Šmahel, DrSc.

***1934; hlavní oblasti zájmu: dějiny pozdního středověku, evropských reformních hnutí, husitství, humanismu, mentalit a dějin univerzit; působil v Muzeu husitského revolučního hnutí v Táboře**

(Rozhovor natočen dne 19. 2. 2003 v Akademii věd ČR, Praha)

Kdy a jak jste začal blíže spolupracovat s husitským Muzeem v Táboře?

První kontakty byly někdy hned v roce 1975 nebo 1976, kdy se o místo v tábořském muzeu ucházel kolega Jiří Kořalka. Oba jsme byli vyhozeni z normalizačního Ústavu československých a světových dějin ve stejné době a on se mě dotazoval, jestli bych to neřešil shodně s ním, což bylo pro mě vyloučené kvůli rodinným důvodům. Jiří měl syna, který už byl, pokud se nemýlím, dost soběstačný. V té době jsem já měl dvě malé děti a pak ta otázka dojíždění... Jiří tam mohl bydlet, já ne, prostě to vůbec nepřicházelo v úvahu. A to byly ty nejstarší kontakty, kdy jsem o této možnosti neurčitě, spíše jenom na dálku věděl, ale k nějakému jednání nedošlo.

Vy jste se mě předtím dotazovala na mé přijetí z roku 1978 ... Vůbec jsem si nevybavil, že by šlo o přijetí, protože to jsem byl tehdy ještě plně ve službě jako řidič pražské hromadné dopravy. S překvapením však v poznámkách nalézám něco jiného, a to patrně první kontakty, které jsem s tábořskou skupinou měl. Nepochybně tomu bylo tak, že výročí založení husitského muzea oživilo odborné aktivity v muzeu a že se již také připravovalo vydávání Husitského Tábora. Hned dodávám, že s ideou tohoto časopisu nebo sborníku jsem neměl nic společného. Já jsem vstoupil již do plně rozjeté činnosti. Při pohledu do podkladů jsem s překvapením zjistil, že pokud jde o pracovní poměr, měl jsem 4 měsíční pracovní dohodu od září do konce prosince 1979. Našel jsem totiž smlouvu k heuristice ve vztahu k dějinám Tábora, což mě překvapilo, protože to bylo ještě před mým životním zlomem. Zjevně tehdy nešlo o nic jiného než o pokus nějak mne začlenit do záměrů, které už tam byly vchodu.

Věděli jste o tom, že Drda se Vás tam pokoušel přijmout jako stálého zaměstnance už roku 1978?

Nevzpomínám si. Nevyklučuji, že se mne třeba někdo v té věci dotázal, ale z existenčních důvodů to tehdy vůbec nepřicházelo v úvahu, a proto jsem o tom ani neuvažoval.

To byl vlastně první pokus Vás tam přijmout: Drda žádal o povolení a podle jeho vyjádření mu roku 1978 došlo z ONV striktní zamítnutí. Potom to nechal uležet a za dva roky to zkoušel znovu ...

Vy o tom budete možná vědět od jiných více než já. Situaci závažně změnila až moje životní tragédie: v listopadu 1979 mi zemřela paní. Já jsem sice na tramvaji ještě jezdil, ale měl jsem dvě malé děti, obě školou povinné, z čehož při tramvajáckém pracovním cyklu vyplývaly dva problémy. Předně jsem tuto ztrátu intenzivně prožíval a při nočních službách jsem míval mžitkové spánky. To bylo opravdu nebezpečné. Za druhé jsem nemohl tramvajácký rytmus služeb skloubit s potřebami dětí, za něž jsem nyní nesl plnou odpovědnost. Stále více mi bylo zřejmé, že existenční zajištění, které mi Dopravní podniky dávaly, musím poměřit se zájmy dětí. V té době bylo už jenom otázkou času, kdy s tramvají skončím. Stalo se tak za památné situace, kdy jsem přijel do stanice na Náměstí Synků. Místo abych pokračoval na Spořilov, zvedl jsem mikrofon a cestujícím se omluvil zhruba těmito slovy: „Vážení cestující, já už dál nemůžu v Dopravním podniku pracovat, nezlobte se na mě, vystupte si, jedu do vozovny.“ Tak se to skutečně odehrálo a už je to někde zaznamenáno. Bylo to důsledkem rychlého rozhodnutí provést ten řez co nejdříve. Myslím si, že z části už byly ve hře i nabídky, které jsem dostával z Tábora. Tolik ve spojitosti s první smlouvou. Nevybavuji si však, zač jsem byl vlastně placen, a zda již to nebylo za mé první příspěvky v Husitském Táboře. V prvním čísle jsem měl jen jeden referát. To se dá snadno zjistit. A v druhém čísle, to už si také přesně nevzpomínám, jsem patrně měl diskusní příspěvek, který jsem přednesl na kolokviu v roce 1979. A pak jsem byl už od 1. ledna do konce ledna 1980 zaměstnán na poloviční úvazek, což mi umožnilo pracovní poměr s Dopravními podniky snadněji přerušit.

Vlastní smlouvu jsem měl od 1. února 1980 jako historik. I plat vám mohu uvést: 2400 Kčs, jako samostatný pracovník pak 2800 korun. Bylo to pod hranici existenčního minima mé rodiny, a proto jsem prodal auto, abych mohl finančně vydržet. Táborským kolegům to vůbec nevyčítám, šlo o mé osobní rozhodnutí, oni mi ani více dát nemohli. Ostatně, když jste se zmiňovala o potížích, které tam dříve byly, tak to byl samozřejmě kolega Drda, jemuž se je podařilo odstranit. Neméně jsem zavázán i Rudolfovi Teclovi, který byl plný plánů, co se v širším obsazení dá všechno dělat. A nepochybně, když mohl pomoci, tak pomáhal Jiří Kořalka, protože pro něj asi bylo důležité, aby tam nebyl sám – z různých důvodů. V Táboře jsem zůstal až do konce roku 1989, ale se zvláštním statutem. Celkové poměry se už změnilly natolik, že jsem od 1. října měl tvůrčí dovolenou, a to díky stipendiu Literárního fondu. Dokončoval jsem tehdy Husitskou revoluci, takže v těch posledních třech měsících jsem byl v Táboře velmi zřídka.

Proč se podle Vašeho názoru tehdejší vedení muzea, konkrétně tedy Miloš Drda zasazoval o Vaše přijetí i přes prvotní zamítnutí jeho žádosti z roku 1978 a i přes možné pozdější problémy, které z toho pro něj a pro muzeum vyplynuly?

O pokusu z roku 1978 jsem nevěděl nebo si ho nevybavuji. Opakuji, že rozhodující moment nastal v důsledku mé životní ztráty, rodinné a jiné situace. Po zralé úvaze bych chtěl zdůraznit, že ředitel Drda nesl, pokud jde o mne, hlavní odpovědnost ve všem všudy po celých těch 10 let, protože tak to chodilo. On byl za mne přímo odpovědný nejen orgánům státní správy, ale zejména okresnímu výboru KSČ. Za to mu vyjadřuji vděčnost, poněvadž vždycky musel někdo v podobných případech převzít na sebe zodpovědnost. Na to se často zapomíná. Ukáží to na příkladu svého článku, který po delší odmlce u nás opět mohl vyjít pod mým jménem. Nebylo to v Husitském Táboře, nýbrž ve Sborníku vlastivědných prací Podblanicka. Osobou v pozadí byl přítel Josef Petráň, který přesvědčil hlavního redaktora, jímž byl tehdy politicky velice vlivný ředitel Etnografického institutu, aby článek zaštitil. Pak už šlo o jakýsi dominový efekt: když už někdo něco na vlastní odpovědnost protrhl, pak už to ostatní mohli udělat taky s tím, že se na to odvolávali. Role Miloše Drdy v této mé životní etapě je v mých očích naprosto jasná a úměrná tomu je i moje vděčnost. Rád bych také dodal, že kolega Drda se dovede zanítit a strhnout pro to, co právě dělá a čím žije. V prvních pěti letech mého působení v muzeu to bylo bádání o Táboře a vydávání Husitského Tábora. On šel za vším i přes zed' a uměl se o své představy zasadit. Ve druhé polovině osmdesátých let už zase začal se stejnou zarputilostí budovat něco jiného, a to skanzen středověké každodennosti. (Z toho pak, myslím, sešlo.) Takže to jsou zhruba ty osobní momenty, které rozhodovaly. Právě tak si vybavuji i Rudolfa Tecla, který byl vždy plný nápadů, co by se mělo dělat. Ruda vězel od hlavy až k patě v heuristice, už tehdy měl vynikající přehled o pramenech a dodnes je nejlepším znalcem historického Táborska. Jednou jsem řekl, že kdyby se v Košicích vynořila nějaká nová listina, tak za ní hned pojede. Uměl jsem to ocenit, protože mi přihrával věci na stůl. I jemu patří můj vděk, protože, když se vytvoří podobné tandemy, jde práce rychleji vpřed. Rudu bavilo objevovat, zatímco mne v prvé řadě zajímala interpretace pramenů a vše, co s ní souviselo. Společně jsme tak v muzeu vytvořili dokumentaci, která má sotva kde obdobu.

I přes životní mizerii oněch let mám na tábořské muzeum hezké vzpomínky. Zatím jsem neřekl, že kolega Drda začal v muzeu budovat vynikající archeologické pracoviště. V té době už tam byl zaměstnan Rudolf Krajíc, dnes již docent a opravdu zcela výjimečný expert, s nímž byla radost spolupracovat. Potěšeně vzpomínám i na dámy, které byly zaměstnané nebo stále ještě jsou v archeologickém oddělení.

Všechny ovládaly své profese natolik, že by mohly od hodiny pracovat v archeologických ústavech Akademie věd. K dělné a přitom kolegiální atmosféře přispíval výtvarník Petr Brátka, muž s velkým rozhledem nejenom po dějinách regionálního umění. Řadu obtíží mi pomohla překlenout paní doktorka Jana Lešikarová, kolegyně neobyčejně pracovitá a snažící se udržet v muzeu harmonické vztahy. Alespoň tak se mi to jevilo a dodnes mi zůstává rozum stát, jak bylo možné, že jsem v muzeu mohl být většinou jen jeden den v týdnu, a to na rozdíl od kolegy Kořalky, který se v Táboře skoro zabydlel. To pro mne nebylo, jak jsem již naznačil, kvůli malým dětem možné. Táborští to brali s pochopením, věděli, že se nebudu v Praze ulívat. Konec konců byla práce za mnou vidět, stačí zmínit Dějiny Tábora, které jsem redigoval a z větší části i sepsal. Takže mezi námi panovala vzájemná důvěra a já jsem přes bídný plat mohl šest dní v týdnu působit téměř jako privátní badatel. To bylo něco, co se vymykalo běžné skutečnosti.

Všechno to, co jsem až dosud pověděl, je takto opravdu v mé paměti a řekl jsem to upřímně. Ale pozor, je to bez vědomí toho, co je v mých aktech v Pardubicích. Já jsem svoji zvědavost potlačil, neboť moji přátelé, kteří se na svá akta jeli podívat, mne od toho vždycky zrazovali. Co se dočetli o kolezích, kteří je sledovali a udávali, zůstává pak vězet v paměti. Jsou to opravdu choulostivé věci. I já jsem byl nepochybně sledován, to nebylo ani jinak možné ...

Jak vznikala koncepce sborníku Husitský Tábor?

Já jsem přišel k hotovému. Při zpětném pohledu byli vlastními zakladateli tohoto sborníku Jiří Kořalka s Rudolfem Teclem. Ještě ve třetím svazku jsem vystupoval více jako autor než jako pomocník redakce. Větší podíl na mne připadl ve čtvrtém svazku, do té doby jsem Jiřímu Kořalkovi vypomáhal především s *Obzorem literatury*. Formálně jsem se objevil v redakční radě až v roce 1984, tj. v dvojčísle 6-7. Pak už jsem samozřejmě působil po boku Jiřího Kořalky tak, že on měl na starosti 19. a 20. století, zejména tzv. tradice, a já to, co předcházelo. Pracovali jsme stále více bok po boku, dokonce i v metérské dílně pelhřimovské tiskárny. Tam jsme se naučili i sázet: Jiří se to naučil první a pak mne zacvičil. Pro mne to byly neocenitelné zkušenosti - nejenom pokud jde o technologii, která je dnes již ostatně zastaralá. Naučil jsem se dělat časopis a získané zkušenosti jsem pak mohl uplatnit v roce 1990, když jsem převzal redakci Českého časopisu historického. Předtím pro mne byly vzorem redakční postupy, které uplatňoval Jaroslav Marek v *Časopisu Matice moravské*, a které jsou patrné i v *Obzorech literatury Husitského Tábora* a znovu pak i v rubrikách Českého časopisu historického.

Fungovala vlastně redakční rada Husitského Tábora?

Pokud vím, tak redakční rada pravidelně nefungovala, nebyla to redakční rada v běžném slova smyslu. Všechno jsme dělali více méně neformálně.

Jaké bylo podle Vás postavení Husitského Tábora v rámci české soudobé oficiální historiografie?

K tomu jenom tři body: především jsme měli kritické rubriky. U nás to byl relativně jediný časopis, který prováděl odbornou nebo vědeckou kritiku. Jinde sice také tiskli recenze, ty však byly většinou dobově podbarvené anebo se vyhýbaly jádru věci. Za druhé, u nás publikovali autoři tzv. šedé zóny, sem tam někdo z té horší kategorie, což jinde nebylo v takovém rozsahu možné. A konečně mám na mysli interdisciplinaritu, to byl závažný přínos, který se po roce 1990 začal vytrácet. Stačí si povšimnout, kdo v *Husitském Táboře* publikoval: dějepisci umění, literární historici, latinští filologové. Ti všichni se později rozešli a začali publikovat v oborových anebo specializovaných časopisech.

Jak byl sborník vnímán na oficiálních místech?

Na tato místa jsem se nedostal. V ÚČSD jsem byl od roku 1975 naprosto nežádoucí osobou, vůbec jsem tam nechodil. Někteří kolegové se sice se mnou dále stýkali, avšak nikdy ne na půdě Akademie – to bylo vyloučené. Spíše jsem mohl přijít na fakultu nebo do Kabinetu pro studia řecká, římská a latinská, kde panovalo zcela odlišné prostředí. Jen z narážek a z doslechu vím, že se proti mému působení v Táboře tu a tam ozval akademik Purš, a to proto, že naše Muzeum v leccems jeho ústav i časopis zastiňovalo. Purš mne jako nový ředitel z ÚČSD vyhodil a já jsem ho pak po letech přiměl k tomu, aby rozvázal pracovní poměr s obnoveným Historickým ústavem. Přitom, jak se domnívám, měli jsme k sobě vzájemný badatelský respekt.

A jaké byly ohlasy sborníku u Vašich přátel?

Okruh mých přátel kolem Table rondu Pavla Spunara byl poměrně věkově sourodý. Já byl nejmladší, Josef Macek nejstarší a mezi námi byl rozdíl asi 12 let. Mladší kolegové, např. Petr Čornej, ještě nebyli do našich bytových seminářů zváni, my však pro ně měli velké pochopení. Zvláště pak Josef Macek, za nímž mladí často chodili, a Slávek Kolár, literární historik, který se stýkal s Petrem Čornejem, neboť oba pracovali v jednom ústavu. Náš Table ronde dění v muzeu se sympatiemi sledoval, a to nejen proto, že řada jeho členů publikovala v Husitském Táboře. Podobně jsme oceňovali zaměření a příspěvky ve sborníku *Studia Comeniana et Historica*, v němž našli uplatnění Robert Kalivoda a kolegové, kteří měli k uhersko-

hradištskému okruhu tématicky blíže. Příznivé ohlasy Husitský Tábora tu a tam měl i v zahraničí, což bylo zásluhou zejména Jiřího Kořalky.

Na prvním husitologickém sympoziu Vám byla předána medaile vyrobená u příležitosti 100 let tábořského muzea. Bylo to v době, kdy jste již nemohl působit v oboru, poté co jste byl roku 1975 odejit z Akademie, čímž došlo k paradoxní situaci oficiálního ocenění vědeckých zásluh a přínosu „nechtěného“ historika. Jaká byla Vaše osobní reakce?

Já jsem si vůbec neuvědomil, že by mohlo jít o nějaké ocenění. Asi to tak bylo i chápáno, ale v mých očích to byl pouhý suvenýr. Ten, kdo tam byl, dostal medaili, proč bych ji tedy nedostal já? Já jsem předtím organizoval řadu zahraničních kolokvií a konferencí v Mackově Historickém ústavu, zvláště všechna husitská sympozia. Jako sekretář jsem měl na starosti již první Symposium Hussianum Pragense v roce 1965. Předem bylo vedením Historického ústavu rozhodnuto, že všichni referenti dostanou pamětní medaili k 550. výročí Husovy smrti na kostnické hranici. Na můj podnět byl k referátu pozván i F. M. Bartoš, za což nesl politickou odpovědnost Josef Macek. F. M. Bartoš si medaile velice považoval, pouze však do doby, než zjistil, že jsem ji dostal taky, ač jsem byl ve svých jednaticeti letech v oboru teprve začátečníkem. Tak to chodilo a chodí s medailemi za pouhou účast, které nelze považovat za nějakou mimořádnou poctu.

Jakým způsobem jste se podílel na přípravě sympozií?

Opět jsem byl více méně v pozadí. Moc si v této věci nevybavuji, ale nevylučuji, že jsem ve společných debatách s Milošem Drdou, Jiřím Kořalkou a Rudolfem Teclem přicházel s nějakými podněty. Raději však ponechám zásluhy na nich a sám sebe považuji za jejich pomocníka.

V souvislosti s přípravou a s koncepcí sympozií: jak jste pracovali s pojmem tradice?

Jiří Kořalka prostřednictvím husitských tradic nápavitě do Husitského Tábora zapojil badatele zabývající se novověkem a 20. stoletím. Někdy to bylo až úsměvné, protože jeho rubriky měly s tradicemi málo společného. Díky Jiřímu našel na stránkách Husitského Tábora se svými nekonvenčními příspěvky uplatnění Jiří Rak, který tak vítaně doplňoval Petra Čorneje a jiné mladší badatele. Pokud jde o mne, tradice jsem považoval za předmět zkoumání v souladu s pracovní náplní muzea, jinak mi k srdci zvláště nepřiřostly.

Sympozíí se účastnilo relativně hodně mladých historiků, jak se na sympozia dostávali?

O tom, jaké úsilí museli kolegové z archivů, knihoven a muzeí vynaložit, aby se do Tábora dostali, Vám řeknou více oni. Šlo vesměs o nadané a pracovité kolegyně a kolegy, kteří spíše podněcovali mne než já je. Oproti době předcházející, první republiky a proti tomu, co zažíváme teď, starší s mladšími i naopak – pokud ovšem byli mimo oficiální struktury – spolu více drželi, neboť si navzájem nekonkurovali. Bylo by to na delší výklad, neboť tato solidarita se projevovala nejen u chartistů, ale i v bytových sdruženích a neformálních okruzích, byť i v nich byli agenti. A proto nevyklučuji, že někteří na tu dobu i takto vzpomínají.

Vzpomenete si na konflikt, který vznikl roku 1983, kdy na sympozium došla zpráva o úmrtí Františka Kutnara a došlo k výměně názorů, zda tuto zprávu na sympozium oficiálně oznámit či ne?

Vzpomínám, samozřejmě, protože se mne to velice dotklo. Jak to vzniklo? Z mého pohledu následovně: během odpoledního zasedání jsem, podobně jako řada dalších účastníků, dostal zprávu, že zemřel pan docent Kutnar. Jako jeden z organizátorů jsem udělal to, co jsem v té době považoval za vhodné: poslal jsem prof. Hrochovi na tribunu lístek, aby tuto smutnou zprávu ohlásil. Mírek Hroch si lístek přečetl a nic neohlásil ani v té chvíli, ani později. Bezprostředně jsem to příliš nesledoval, protože když něco organizujete, tak vás někdo pořád odvolává atd. Plně jsem si to uvědomil až večer při posezení v Palcátu, kdy mi kolegyně Ivana Raková (později Čornejová) spolu s dalšími dala dosti ostře najevo, jak jsem je všechny zklamal, když jsem skon pana docenta Kutnara sám neohlásil. Jelikož mé zdůvodnění nebrali v potaz, zaskočil jsem je otázkou „a proč jste s tím nevystoupili vy?“ Vůbec si totiž neuvědomili, že měli stejnou vnitřní povinnost jako já. Shodou okolností jsem téhož dne ráno dostal důtku od ředitele, a to na příkaz tajemníka okresního výboru, který se rozčílil, když jsem na chodbě bezděky ohlásil „Dámy a pánové začínáme!“ Přibližně v této atmosféře se celé nedorozumění odehrálo. Vzájemné rozladění bylo tak velké, že jsme pak s Petrem Čornejem chodili po Táboře dlouho do noci a pořád jsme to rozebírali. Více k tomu nemohu říct.

Já Vám děkuji za rozhovor.

PhDr. Michal Svatoš, CSc.

***1947; hlavní oblasti zájmu: dějiny Univerzity Karlovy, kulturní dějiny středověku a raného novověku se zaměřením na dějiny vzdělanosti v českých zemích; působil v Archivu Univerzity Karlovy v Praze**

(Rozhovor natočen dne 12.6.2003 v Archivu UK, Praha)

Já bych se Vás nejdříve zeptala, jak jste se dostal do okruhu Husitského Tábora?

Teď myslíte muzea nebo sympozia? To je pro mě vlastně zprostředkované, protože jsem znal osobně několik lidí, kteří v muzeu tehdy husitského revolučního hnutí pracovali. Jinak jsem znal Františka Šmahela, mezi jehož přátele jsem patřil, Jiřího Kořalku, kterého jsem znal zprostředkovaně, a především mého vrstevníka Miloše Drdu a Rudolfa Tecla. To byl také důvod, proč jsem byl pozván na to první symposium v září 1978 a dokonce vyzván, abych něco napsal. Musím říct jednu důležitou věc: do té doby jsem husitství z duše neměl rád. To je obecný postoj tehdejší doby, řekl bych. Pro mě stálo husitství ve stínu té slavné Nejedlého paroly „Řekni mi, co si myslíš o husitství, a já ti povím, kdo jsi.“, což je samozřejmě ryzí bolševismus a byla to parafráze nějakého citátu – tuším – Maxima Gorkého. Takže jsem si ošklivil husitství tím spíš, že do té doby jsem o husitství mohl číst jenom – sice také díla Pekařova –, ale především Josefa Macka a Františka Grause, a to, co napsali o husitství bylo pro mě naprosto nestravitelné. Naprosto nestravitelné. Zvláště hrůzy z konce 50. a z počátku 60. let. Takže můj postoj k husitství byl takový, že bych se mu nejraději vyhnul. A to byla jedna z těch mých osobních fatálních chyb, protože obejít husitství, klíčovou dobu českého středověku, když sám jsem se cítil být medievistou, je smutné. Od té doby jsem se opravdu začal husitství věnovat, ale na poli, které je mi vlastní, to znamená dějiny universit, dějiny vzdělanosti, případně dějiny středověké kultury, písemné kultury. A to byl vlastně můj první kontakt s okruhem Husitského Tábora a to byl ten slavný háček, pomocí kterého mě na ono symposium dostali. Přiznám se, že jinak bych tam nejel, protože bych se obával jedné věci: že to bude zase nějaká státní oslava revolučního hnutí. A těch oslav já jsem zažil přespříliš, než abych si je nedokázal skutečně ošklivit.

Vy jste byl zaměstnán kde a jaký byl postoj Vašeho zaměstnavatele?

Tady, já jsem se z tohohle domu nahnul. Tehdy jsem seděl v přízemí s Ondřejem Polišenským a byl jsem archivářem Archivu Univerzity Karlovy a můj tehdejší šéf,

protože tehdy už zaplat' Pánbůh došlo k té změně, že místo soudružky docentky Pravdové nastoupil, jestli se nepletu, právě v té době docent Karel Litsch z Právnické fakulty a ten jenom vítal jakoukoli odbornou vědeckou aktivitu, zvláště pokud přesahovala horizont ryzího archivářství.

Jak probíhala sympozia?

Pro mě je to kus osobního života a nádherných vzpomínek. Skutečně. Já nemohu říct nic jiného. Ptáte-li se na průběh, je to jednoduché: ráno se začalo v příšerném hotelu Palcát, který vypadal stejně hrozně jako tehdy ta má představa o husitství: byly to příšerné quasifunkcionalistické betonové bunkry, ve kterých jsme zasedali. Září, příjemná doba, konferenční turistika, Tábor – krásné město, příjemní lidé a hlavně atmosféra. Atmosféra. To už jste slyšela od spousty lidí, jenom bych se opakoval. Já jsem přijel a vlastně málokdo věděl, do čeho jde. Pozvání přišlo jak od Šmahela, tak od Tecla, od Drdy i od Kořalky, to znamená, že se dalo čekat, že se to bude pohybovat od toho skutečného husitství až po tu tradici, ale nikdo z nás netušil, protože to bylo drženo zjevně ve skrytu, že se tam potká s lidmi, se kterými jsem se neviděl deset let: byl tam můj první zdejší šéf profesor František Kavka, který mě sem přijímal a se kterým jsme spolu odsud odcházeli. Já jsem se sem potom vrátil, protože jsem tady byl jako pomocná vědecká síla a v roce 1970 jsem dostal nabídku, jestli se sem chci vrátit. Po půlročním váhání jsem té možnosti využil, právě mimo jiné na naléhání Františka Kavky, že je nutno, aby tady byla nějaká kontinuita. To znamená, že jsem sice viděl Františka Kavku na ulici, tehdy byl správcem depozitáře v Židovském muzeu, prohodili jsme pár slov, ale tak jako předtím, to znamená jako učitel a žák, jako badatelé, jako lidé, kteří mají společný zájem, jsem ho neviděl. Totéž s Františkem Šmahelem: když jsem končil, to bylo roku 1970, tak vypukla tzv. normalizace a já jsem Františka Šmahela mohl potkávat jenom, když jsme si dali sraz v univerzitní knihovně anebo když chodil sem a tady se mu půjčovaly knížky. Tady se taky zúčastňoval těch seminářů Rostislava Nového, které se v tomto domě konaly. Prostě málokdy jsem ho mohl vidět jako badatele, spíše jako řidiče tramvaje. Totéž Jiří Kořalka. Tak a teď zpátky... Průběh zcela normální, standardní: sedí se v řadách a poslouchá. Co bylo pozoruhodné, byl fakt, že to bylo zcela generačně promícháno. Jednou jsem seděl vedle Jana Havránka, zástupce ředitele, taky můj učitel, od té doby můj přítel. Za mnou seděl Ivan Hlaváček, také jsem ho vnímal spíše jako svého učitele než jako člověka, se kterým si od dob Husitského Tábora tykám, ale přede mnou Jiří Rak, vpravo, hned vedle mě Petr Čornej, za mnou Vratislav Vaníček, zkrátka generační druzi. Bez nadsázky. To byla první věc. Opět jsme se setkali po letech. V podstatě ta škola, ta liberální a slavná

60. léta se najednou vrátila rokem 1978. A když si uvědomíte, že se píše září 1978 a že to je necelého třičtvrtě roku po běsnění okolo Charty, tak to bylo jako zjevení. Nota bene, já jako středověkář jsem neznal ta plzeňská symposia a ne moc rád jsem jezdil na ta symposia uhersko-brodská, komeniologická, která měla stejnou pověst. Ale ta uhersko-brodská symposia mi připadala taková, řekl bych, promiňte mi to, regionální nebo moravská, protože teprve poté se to rozrostlo do toho obrovského podniku mezinárodního charakteru. Tehdy to bylo spíše takové ryzí moravicum, na které bylo napasováno něco z toho Comenia a ještě spíš z té pedagogiky než z Comenia, protože ten byl českým bratrem a biskupem Jednoty bratrské, o čemž se přespráliš nemluvilo. Nicméně na tom Husit-ském Táboře se od samého začátku všichni chovali jako kdyby žádný Gustav Husák neexistoval, jako kdyby tam Václav Král a všichni ti lumpíci, kteří glajchšaltovali české dějepisectví, nebyli. Pravda je, že tam nebyli. Na začátku se tam nějaký soudruh exhiboval a pozdravil nás jako zemědělce, na což nezapomenu ... To byl nějaký pražský újezdni tajemník, který měl ale opravdu horizont nějakého regionálního - a v tomto případě je to pro mě nadávka - provinčního tajemníka, který držel papíry a byly to papíry, které měl včera pro nějaké kronikáře jednotlivých zemědělských družstev. A takto nás oslovil. Pak mu řekli, že je někde jinde, on si vyměnil papíry a pokračoval dál. Klasický blbec. Jenže to bylo to jediné, co bylo pro mě tím povinným vzdáním díky u vrbiček, a pak to všechno mělo ten liberální charakter, co jsem zažil na škole. Ještě zajímavější byly kuloáry, tím nemyslím jenom konferenční obědy a tak dále, ale ty večery. Ty večery byly naprosto fantastické, protože pevné jádro těch, kteří tam šli za pivem, sedávalo po vyhlášených putykách, ale pak byla také střední generace, která pozvala ke stolu tu nejmladší, všichni si sedli a najednou jsme si říkali historky z natáčení. Jak jsme studovali a tam nám někteří učitelé řekli, jak nás neměli rádi, protože nás brali za lidi, kteří dějepisem - řekněme - opovrhují nebo k němu nemají kladný vztah. My jsme si to vyjasnili a oni na nás potom nostalgicky vzpomínali, protože my jsme byli vlastně poslední, kteří ještě o ten dějepis zájem měli ... To znamená, že oni na ten náš ročník odcházející 1969/70 vzpomínali jako na poslední ročník, jako na ty poslední, kteří ještě měli zájem o dějepis, ne o nějakou stranickou historiografii.

Kdo tam do toho ročníku třeba ještě patřil?

Já jsem studoval archivnictví, pomocné vědy historické a dějepis, takže Pánek, Zemlička, Polívka - to je všechno rok nade mnou, rok vedle - Vaníček, Rak, Čornej, Čornejová ... Je to prostě poměrně široké spektrum lidí. Někteří jako třeba Tecl a další u toho dějepisectví zůstali, někteří programově odešli, no a někteří už

tam ani nemohli být, protože byli emigrovavší. A vzpomínalo se na všechna naše alotria, která si ti kantoři pamatovali, co všechno jsme jim provedli, a vzpomínali na to s nostalgií, že jim vůbec ještě někdo nějakou alotrii provedl. Tam došlo v rámci kuloárů i k těm nabídkám „tak pojd, budeme si tykat“ a od té doby je nicméně ten vztah víc než kolegiální, i když to jsou starší kolegové. Tam to má několik rovin: pro mě to mělo ještě jiný rozměr a ten byl daný tím, že na rozlučkovém večírku jsem poznal svou nynější ženu, tehdejší zaměstnankyni, dokumentátorku husitského muzea a kolegyni Jiřího Kořalky, s níž seděla ve stejné kanceláři. Pro mě to má ještě ten nostalgický, ten ryze osobní rozměr. To znamená, že ti lidé z tábořského muzea a z Husitského Tábora se pro mě stali od toho roku 1978 dokonce jaksi bližší tím, že to byli kolegové mé nastávající.

Existuje něco jako „generace historiků Husitského Tábora“?

Popírám to. Neexistuje, neexistuje. Už to, jak jsem Vám popsal zasedací pořádek Husitského Tábora vylučuje jakoukoli generační spřízněnost ... Na tom bylo právě fantastické to mezioborové, mezigenerační nebo dokonce nadgenerační. Nebyl nikdo, kdo by tomu vtisknul pečeť. Říká se, že prý čněl Josef Macek ... Pro mě to vůbec není pravda. Pro mě dominoval pro středověk a pro to starší období Šmahel a Kořalka pro to období novější. Organizačně taktéž oba a ten nezastupitelný Miloš Drda, který tehdy jako člen té správné organizace měl ten správný pouvoir. Já to prosím nedeheonestuji. Já si uvědomuji, jakou roli Miloš Drda v té době sehrál. Velikou. On si na svá bedra a na svou legitimaci vzal celou tuhle organizaci. Jemu se taky mohlo stát, že ho mohli nejenom vyhodit, ale že už taky nikdy žádnou archeologii dělat nemusel, když tam pozval Kavku, Molnára, atd. Ostatně Molnára jsem tam viděl poprvé. To byla další věc – bylo to mezioborové. Nejenom že historici, ale řekněme i ti, co dělali pomocné vědy, archiváře, muzejníci a archeologové, všichni se sešli na jednom místě a poslouchali se. To byla jedna z výjimečných věcí. Husitské Tábory byly skutečnými sympoziemi a diskusními fóry. To je třetí nejdůležitější rozměr, protože tam nikdo neodbručel, neodemlel svůj referát, ale klepal se, pokud byl mladší, anebo měl obavy, pokud byl již matadorem, s čím přijdou ti mladí. A ta diskuse byla skutečně věcná, faktická a nesmírně korektní v tom dobrém slova smyslu. Myslím kolegiální a korektní, v tom pravém slova smyslu. Popírám, že by nějaká generace Husitského Tábora existovala. Možná existovala generace lidí okolo husitského muzea, ale generace?

To byli lidé setkávající se na sympoziích?

Především by to byl ten okruh okolo Tábora. Uvědomte si, že tenkrát tam byl vyhnán Kořalka, Šmahel, za Drdou tam přišli archeologové, ale například i paní

Kořalková, která tam přitáhla ty novověkáře. Husitství se opravdu stalo tím, co říkal Zdeněk Nejedlý: skutečně se dalo říct, že kdo dělá v této zemi kvalitní dějepisce, tak se zpravidla musí nějakým způsobem zajímat o husitství, to jest o muzeum a pak o sborník Husitský Tábor ... Musím to říct jinak: Já jsem byl neskutečně pyšný na to, že jsem byl tady v Archivu UK, protože tady existovalo druhé takové tusculum, druhé takové útočiště, v jednu chvíli ještě silnější než to husitské, protože přeci jenom Praha byla a je přerostlá hlava království, to jest všechno se děje tady. Vydával se tady neskutečně kvalitní časopis *Historia Universitatis Carolinae Pragensis*, také tady začali publikovat lidé, kteří do té doby nesměli, nejdříve pod nějakým R., jako redakce a později i pod vlastním jménem. Ale byla tady především nesmírně kvalitní knihovna a lidi se tady scházeli třeba jenom na kus drbu a na kafe, protože jsme v Karolinu, v centru, pár metrů od Můstku a od Staroměstského náměstí. Tady jsme taky byli ochotni od samého začátku přijímat zahraniční hosty. Fakulty a oficiální instituce, Historický ústav, nikdy nebyli ochotni je přijmout, tady ano. To znamená, že já jsem kus toho, co jsem silně cítil tady, zažíval také v tom Táboře. A to bylo pro mou generaci rozhodně formativní. Udržovalo nás to jednak v rámci historického řemesla, stále nás to nutilo něco dělat, ale bylo to formativní i, řekněme, generačně, lidsky, osobnostně, atd. Zkrátka málo lidí z tohoto okruhu si nechalo jen tak od tehdejšího režimu něco vnutit. Samozřejmě, všichni včetně mě patřili k něčemu, čemu se říkalo šedá zóna, to jest v zásadě měli svůj podíl viny na tehdejšímu režimu. Ale myslím si, že nebyl tak velký jako u jiných.

Kdybychom se měli vrátit zpátky k těm sympoziím, nevznikaly tam třeba generační spory?

Já si na ně nepamatuji. Buď mi to všechno překryla ta milostivá léta, myslím mou paměť nebo si na ně nepamatuji. Naopak, já jsem skutečně člověk verbální, osobně inklinuji k diskusi, vyhledávám ji, dokonce někdy ji až podněcuji a mně nevadí, když je názor ostrý a když někdy zazní i silnější slovo nebo něco takového, protože mnohdy, teprve – jako s olivou – když je člověk mačkán, vydává ze sebe to nejlepší. A k tomu tam došlo, ale nikdy jsem to nebral jako spor. Určitě tam byly staré a nové animozity, tedy: staré nebyly zapomenuty a nové vznikly, o tom nepochybuji.

Vzpomenete si na průběh sympozia roku 1983, kdy vlastně byla vyhlášena, respektive nebyla vyhlášena zpráva o úmrtí Františka Kutnara?

Nevzpomenu. Přiznám se, že to poslední symposium mně bylo tematicky velmi odlehlé. Na co jsem se tehdy skutečně soustředil, bylo to, co mi připadalo

skutečně fantastické a co založili oba pro mě duchovní otcové Husitského Tábora, teď myslím časopisu, a to byl Obzor literatury, který suploval všechno. Suploval skutečně všechny československé časopisy historické a všechna ta oficiální periodika, co že je suploval, on je mnohokrát předčil! Byl koncepční, měl ohromný záběr, nejenom co do šíře, ale především co do novinek, jazykového spektra, atd. Na to jsem se soustředil a toto jsem totálně vytěsnil z paměti.

Jaká byla třeba Vaše reakce, když jste na sympoziích uviděl Josefa Macka?

K Josefu Mackovi jsem měl naprosto neutrální poměr, protože to byl pro mě starobolševik. Řeknu to otevřeně: pro mě to byl do roku 1968 starobolševik, který psal starobolševické práce. Svůj názor jsem byl nucen změnit, protože jsem později četl i jeho další práce, především o německé selské válce a o humanismu. To byl jiný Macek než jeho Tábor atd. To byl naprosto jiný člověk a teprve později jsem se přes přítele Jana Klápštěho, archeologa, dostal do kontaktu s Mackovým okruhem, který on udržoval okolo Archeologického ústavu, kde se scházel takový malý seminář. Teď se z toho dělá podvrtná činnost a všichni se pyšní, jak se účastnili na odboji ... Nic takového to nebylo. Lidi se jenom udržovali v normálním intelektuálním provozu, říkali si o knížkách, směňovali si informace. Josef Macek měl pro mě udivující a ohromný záběr především francouzské literatury. V té době jsem já ještě francouzsky nečetl, takže jsem to měl všechno zprostředkováno buď přes něho nebo přes Poláky či přes německou literaturu, která tady byla totálně nedostupná. Takže pro mě setkání s Mackem absolutně nic neznamenalo. Setkání s Františkem Kavkou bylo dojemné. Skutečně dojemné v pravém slova smyslu. Pokud si dva muži můžou padnout do náruče, tak si tedy padli tehdy. A u všech ostatních jsem byl nadšený, že je tam vidím. Rozumíte, to byly autority, ne autority toho stalinského dějepisu, pro mě to byly ty opravdové autority. Ty, kterých si neuvěřitelně vážím, a teď myslím autority svého oboru. A všichni jsme si říkali tu slavnou větu, tehdy zazněla snad poprvé: „Neboj se, to nemůže dopadnout dobře.“ To je věta ze 17. listopadu 1989 od Albertova. Když se kamarádi, přátelé ze školy, generační druzi potkávali, tak si říkali „Neboj se, to nemůže dopadnout dobře.“, což byla taková maxima. Byla vtipná, myslím si, a vystihovala, o co šlo: trochu strachu, trochu obav, ale řekněme ne o sebe, ale spíš o ty lidi, kteří se nebáli to tímhle způsobem zorganizovat. Já jsem měl jediný intenzivní pocit toho roku 1978: „To nedovolí zopakovat.“, protože jsem nepochyboval o tom, že je tam několik lidí, kteří tam nejsou kvůli tomu, aby poslouchali referáty, ale aby poslouchali, o čem a o kom se mluví, a že ty informace potom předávali dál. Pro mě je udivující, že to potom našlo své pokračování. Dodnes nevím, jak se to mohlo stát. Ale to byly ty zákruty nesrozumitelnosti tehdejšího režimu.

Jaká byla úroveň příspěvků na těch sympoziích?

Do té doby jsem se pořádně nezúčastňoval žádných jiných sympozií, protože jsem nad všemi ostatními ohrnoval nos, nebyly mi dobré, protože jsem se obával nějaké té ideologizace. Samozřejmě, účastnil jsem se jich, ale Husitské Tábory jednoznačně čnily svou úrovní nad dobovým niveau. Rozhodně. Vy jste se mě ptala na generaci, to je zajímavé: oni, střední a ta starší generace nás nastupující vnímala jako novou, mladou generaci, ale vyloženě mluvili o generaci. Jiří Kořalka v desítce mluví o generaci mladých a říká, že jsme se tam prezentovali ... My jsme žádná generace nebyla. Tak disparátní figury, jaké jsem před chvílí jmenoval, skutečně těžko pohledáte. Ale co bylo významné, bylo právě to, že mladí přišli s původním pramenným výzkumem, protože se chtěli předvést, co nového dělají, střední generace zpravidla navázala na svůj starší pramenný výzkum, ale dodala k tomu, co my jsme tehdy ještě neměli, dodala ten nádherný nadhled, který dávají jediné léta četby literatury, no a řekněme generace těch nejstarších, tak ta zpravidla prezentovala to nejlepší z toho, co dělali předtím. To znamená, že bylo neuvěřitelné, jak kvalitní byly ty příspěvky. Řekl jsem, že jsem medievista, ale tam jsem poprvé začínal mít zájem o moderní dobu, protože tam byl poprvé někdo, kdo mi dokázal nějakou ideologizací nezošklivit moderní dějiny 19. a 20. století. To je Květa Kořalková, Jiří Kořalka, Jan Havránek, kteří předvedli, že jde dělat kvalitně dějepis i v té době, kdy se mluvilo jenom o tom, že zuřil třídní boj. Beze slov, beze jmen, bez názvů, jenom nadávky. A najednou se pro mě ukázalo, že dějepis se dá dělat kvalitně i pro toto období.

Jaká byla jinak funkce těch sympozií?

Pokud myslíte sympozia jako taková, tak od začátku května, kdy přicházely pozvánky, se na ně každý těšil. Každý se těšil, že se potká a že vypije buď to své pivo nebo tu svou deci a uvidí své známé a promluví s těmi, se kterými promluvit chtěl. To znamená, že to byl bod, ke kterému se upínala pozornost, stejně jako k těm slavným Plzním. Novověkáři vždycky říkali: „Hele, už se blíží Plzeň, máš připraveno, chystáš se?“. Totéž bylo s Husitským Táborem: „Jedeš letos? Ty nemůžeš? Neblbni. To nejde, tam musíš být.“. Mělo to skutečně ten charakter a byla to společenská událost v pravém slova smyslu. Byl to ples v opěře, skutečně. 1978, 1981, 1983 se konalo něco jako hodokvas, něco jako ples v opěře.

Vy jste přispíval do sborníku Husitský Tábor pravidelně?

Musíte si uvědomit dvojjakost mojí role: Historia Universitatis – HUCP, sekretářem byl Jan Havránek a já jsem mu dělal pravou ruku. To znamená, že jsem měl plno co do činění s tímhle časopisem. Na všechno ostatní mně už mnoho sil

nezbývalo. Nicméně jsem v Husitském Táboře publikoval, nepletu-li se, jeden, dva články a pravidelně jsem přispíval do Obzoru, což mělo vždycky formu dohody s těmi, kteří to dělali: na prvním místě se Šmahalem, s Kořalkou tolik ne, protože jsem novověk nedělal. Se Šmahalem, s Čornejem, s Jiřím Peškem, se Zdeňkem Hojdou a s dalšími, kteří třeba tu knihu drželi už v ruce a chtěli o ní něco napsat. Nejdříve jsme se domluvili, jestli to budeme psát a kdo to bude psát. No a pak tedy měla tu povahu, kam se to zařadí?, bude to velká recenze?, bude to velká kritika anebo budeme smířliví a budeme tolerovat, že tam to a to chybí?, v potaz se bralo spoustu věcí. Od roku 1983 to pro mě znamená práci navíc, protože jsem byl členem redakční rady, dokud se redakční rada vůbec redakční radou zvala tj. do 1990, respektive 1991. Nicméně funkce redakční rady byla taková, že jednou, nepletu-li se, maximálně dvakrát oba páni redaktori Šmahel a Drda svolali kruh těch lidí, tedy ještě jenom některé, do Tábora a tam se řeklo: „Máme tolik a tolik článků ..., víš o někom ..., bylo by potřeba ..., napiš, vyzvi někoho, atd. Jak to bude s Obzorem?, máme naplněno?“. O technické stránky se staral jenom Kořalka, to vím, protože moje žena s ním seděla v jedné kanceláři. František Šmahel, který už byl v té době opravdu unterwegs, ten byl neustále na cestách mezi Tábořem a Prahou, kdežto Kořalka, zcela určitě trávil několik dní v týdnu povinně sezením, redigováním a vytvářením. To znamená, že nevznikal nejdříve nějaký koncept, že číslo uděláme třeba tématické. Sympoziální čísla, to je jednoduché: sebráno z toho, co zaznělo na sympoziích, ale ostatní neměla tento charakter. Ze začátku to mělo spíše takový charakter, kdo co má kvalitního, protože redakční rada opravdu brala jenom věci, které stály za to. To nebylo, že by tam byl třeba někdo oktrojován, že tam byl nařízen a že mu ten článek musíme přijmout, což bylo jinde obvyklé – bylo nějaké výročí nebo něco a musel vyjít nějaký článek a nediskutovalo se o tom, jestli je kvalitní nebo ne. Prostě to vyšlo. Kdežto tam, tam to bylo jinak. Tam se opravdu celý ten den, co ta rada zasedala, mluvilo o tom, jestli ten člověk vyčerpал dost pramenů, jestli je analýza kvalitní a jestli k tomu náhodou neschází nějaký komparativní materiál.

A vzpomenete si na nějaké reakce na články, které byly publikovány v Husitském Táboře?

Vzpomenu si na jednu věc, ne na zcela konkrétní věc, ale na to, co to znamenalo, když se objevil Husitský Tábor, když vyšel, když se fyzicky objevil v Praze. Až to mělo charakter – řekněme – snobismu, to jest ten, kdo v ten týden nedržel v ruce Husitský Tábor a nečetl jej, nevyrovnával se, nekritizoval nebo naopak nesouhlasil s nějakou novou tezí či s novým poznatkem, nebyl považován za dostatečně verzírovaného historika. Mohu ovšem mluvit jenom za okruh lidí,

s nimiž jsem se tehdy stýkal. Rozhodně mezi ně nepatřili oficióznové české historické vědy. Co si oni mysleli, to opravdu nevím.

Nevzpomenete si ani na reakci Kulíře a Schneidera v Jihočeském sborníku historickém?

Vzpomenu si samozřejmě, protože Kulíř měl pověst, jakou měl. To znamená prostředního historika nebo ještě míň než prostředního historika, ale především ideologa a to bylo všechno. To znamená, že každý věděl, s kým má co do činění.

Jaké bylo pojetí toho Vašeho studovaného období na stránkách Husitského Tábora a všeobecně?

To je skutečně legitimní otázka nejenom proto, že tím vlastně odpovídám na to, co začalo být pro mě na Husitském Táboře zajímavé ... To bych musel povídat, jak vypadalo pojetí husitství v té době. Husitství byla předrevoluce nebo první česká revoluce. To znamená, že ho tvořili jenom dělníci a ti, co se živili rukama, nemanuálové nebyli vůbec bráni v potaz. Navíc klerikové nebyli vůbec uznáni za hodny studia. Opět se vrací pekařovský prvek husitství, to znamená: opět se vrací husitští mistři. Vzpomeňte si nebo se podívejte, Jiří Kejř si toto téma v prvním čísle symposia přímo vybere a nakonec z toho udělá stejnojmennou knížku. Nakonec i lidé jako třeba Ransdorf se věnují tomuto tématu, Jakoubkovi, tzv. husitské – pro mě opravdu takzvané – ideologii, to znamená dílům mistrů husitské doby a to je první věc. To znamená návrat těch, kterým já říkám „intelektuálové“. Ale je to v uvozovkách, prosím, nazpátek na historickou scénu. Ta druhá věc, to je sociální role vzdělání, o které do té doby nikdo neuvažoval, protože to jsou podněty analistů, které sem přinesl právě Šmahel, Kavka, Macek. Oni přicházejí s tím, že vzdělání má nejenom roli kultivace, anebo jak se tehdy domníval ještě Jiří Spěváček, že vytváří státního úředníka pro státní službu ... To je oficiální teze, že pražská universita vznikla jenom proto, že Karel IV. potřeboval vzdělané byrokraty. Nezesměšňujme to, je to legitimní teze, ale není to úplné. Úplné je to, že člověk, který je formován svým vzděláním, s sebou od středověku do dneška nese určitou prestiž, prestiž vzdělaného člověka. Je to jiná sociální role: zpravidla nebude manuálně pracující, bude mít úplně jinou profesi, a také je to jiná sociální role: tito lidé zpravidla nestávali – až na výjimky 1848, 1648, nestávali na barikádách, abych to vyjádřil takto obrazně. A to je další fenomén, který se tam akcentoval, že husitství je složeno minimálně z těch tří proudů – z těch valdenských, z, řekněme, středního, velkého, hlavního proudu, těch pozdějších kališníků, utrakvistů, chcete-li, a z mistrů, kteří patří k intelektuální elitě. To jsou ti, které je možno poslat do Basileje, to jsou ti, které je možno poslat na koncil

a vyjednávat, protože umí latinsky a znají problém. Nicméně jsou už stigmatizováni tím, že jsou nespolehliví – minimálně od Husovy hereze jsou stigmatizováni tímto postojem. Jak vidíte, husitství se pro mě opravdu stalo zajímavým tématem, v němž se svým způsobem postoj pražských mistrů k husitství láme. Už před tím hráli svou ne zcela zanedbatelnou roli ve veřejném životě, schválně neříkám v politice, ve veřejném životě, jenže od husitství jsou přímo vtaženi na nejčelnější a nejpřednější část veřejného života. Dokonce jsou mluvčími, jsou ti, jejichž ústy husitství promlouvá. Oni to husitství taky zkreslují. A to je na tom právě to zajímavé ... Uvědomte si tu dvojjakou roli: Mikuláš Biskupec, husitský biskup, táborita, velikánský obrazoborec, ten byl taky studentem pražské university a jaký názorový vývoj musel prodělat, to je neuvěřitelné. A oproti němu jsou skutečně lidé typu těch, kteří s ideou podáváním podobojí začínali, až po ty, pro něž se to stalo všední, každodenní záležitostí. A ti všichni se nějakým způsobem soustřeďovali kolem pražské university a tím se to mé téma spojilo. Přiznám se, že pro mě se teprve přes husitství v té chvíli otevřela velká sociální role mistra, universitního profesora a učitele a studenta ve veřejném životě.

Máte ještě nějaké jiné, další vzpomínky?

Teď myslíte na Husitský Tábor? Ne, já myslím, že ne. Když jste se ozvala anebo když jsme o tom mluvili s kolegyní Čornejovou, tak ta atmosféra okamžitě rezonuje ... Je to takové velmi příjemné a je to u mě, jak jste slyšela, nostalgické, a je to – obávám se, nesdělné, ano? Nesdělné, nesdělitelné pro ty, kteří u toho nebyli, protože nesdělitelná je ta doba. Pro Vás je to zaplat' Pán Bůh něco jako to slavné Havlovo prydepe, je to pajazyk, něco, v čem si rozumíme my, protože jsme se tak vyjadřovali, ale těžko už se to dá říct komukoliv dalšímu ...

Já bych Vám ráda poděkovala za rozhovor.

Rádo se stalo.

PhDr. Rudolf Tecl

*1950; hlavní oblasti zájmu: dějiny osídlení a majetkové držby ve středověku, husitství, dějiny regionu Táborska a jižních Čech; působil v Muzeu husitského revolučního hnutí v Táboře, od roku 1984 ve Státním okresním archivu v Táboře (jako ředitel)

(Rozhovor natočen dne 29. I. 2003 ve Státním okresním archivu Tábor)

Mohl byste popsat kdy a jak jste se ocitl v tábořském muzeu a jaké byly Vaše vztahy k němu?

Bylo to vlastně moje první zaměstnání, kam jsem nastoupil v roce 1973 – bylo to tuším 18. června – jako historik na celý úvazek. V té době jsem ještě nebyl hotov se školou a tu jsem dodělával opožděně. A při muzejní práci jsem ji dokončil až v roce 1975. Z mé strany to totiž byla zajímavá práce, protože tady byla expozice, která se těšila obrovské návštěvnosti a zájmu, ale už tehdy veřejnost poukazovala, že expozice je po stránce odborné špičková, ale nezajímavá nebo příliš obecně papírová pro návštěvníky. Po stránce odborné ji sestavoval a skutečně si s tím tehdy vyhrál pan doktor František Šmahel.

To bylo kdy?

Expozice se otevírala v roce 1972.

Takže František Šmahel působil v tábořském muzeu už před rokem 1972?

Ano, ale nepřímě. Znal problémy tábořského muzea, věděl, kdo se tady zhruba pohybuje a podobně. I když třeba já si teď uvědomuji, že jsem Šmahela osobně neznal, jednou jsem ho zahlídl, už nevím, jestli to bylo 1972 nebo 1973, kdy jsme se setkali náhodně na Filosofické fakultě, kde jsem se mu představil. To bylo takové naše první setkání a vůbec by mě v té době nenapadlo, že Šmahel jednou skončí u nás a že bude dokonce můj podřízený. Takže Šmahel dělal starší období a Kořalka dělal druhou expozici, která volně navazovala a byla víc regionální. Husitství bylo pojaté víc celostátně, mezinárodně a evropsky. Šmahel to opravdu vzal z gruntu a uvedl tam hlavní souvislosti s evropskou reformací. To bylo perfektní. My jsme se snažili během dalších let expozici přiblížit lidem, aby se obohatila a aby tam byly i originály, nejružnější vykopávky od užitkové keramiky až po makety zbraní. Navíc tehdy byla taková situace, že ředitel muzea doktor František Crkovský musel po prověrkách, kdy byl vyškrtnut, odejít na místo ředitele okresního archivu. A to je zajímavé, protože archiv je vnitro, takže byl

sice vyhozen, ale zároveň dosazen vlastně na ještě sledovanější místo. Takže na počátku 70. let v muzeu nastoupil straník, takový stranický činitel, Josef Schneider. Ale zase musím říct a doplnit, že dosti pil, takže když zjistil, že muzeum jde i bez něj, tak spíše holdoval alkoholu. Na jedné straně to zaštiťoval, být tam mnohdy nebyl, ale na druhé straně, abych byl trošinku objektivní, myslím, že byl trochu tlučhuba. Ale nemůžu říct, že by nás po ideové stránce sjížděl. Aspoň v tom našem prostředí se tak nikdy nechoval. Takže on muzeum řídil a neřídil a v podstatě se potom situace během dalších let utvářela tak, že doprovázel sovětské nebo stranické delegace – a to sem chodila jedna za druhou, protože muzeum bylo takový „reprezentábl“ a do dneška je – řekl pár ideově žádoucích slov, ale jinak se neprojevoval. Ale hlavně potom víceméně zjistil, že si děláme tak trochu – ne co chceme, ale že se vlastně na něj příliš neohlížíme a jedeme si po své odborné linii jako třeba dr. Miloš Drda. Potom, když nastoupil Kořalka, tak byl akcent kladen na studium Tábora v 19. nebo 20. století. A já jsem se taky snažil tak nějak se k tomu motat. A Schneider měl ten vzácný dar, že to tedy víceméně toleroval, ale potom už tomu nechával volný průběh. Když potom J. Schneider končil, a měl se vyjádřit, já jsem u toho nebyl, že on je tam tak trochu svým způsobem zbytečný, protože jsou tam ředitelé tři. Schneider tedy odešel a na jeho místo nastoupil doktor M. Drda, který když viděl naše určité ambice prezentovat se nejen muzejní, ale třeba i odbornou a publikační činností, tak se začala dělat práce trošinku jinak než bylo běžné provádění po expozici a tu a tam nějaká přednáška. Ale tak říkajíc, možná že jsme třeba zpychli nebo něco podobného, ale začala se projevovat taková ta touha nějak – ne upozornit, ale ukázat, že Tábor není jen muzeum, ale že je to takové – ne centrum, ale že tady už něco vzniká ...

A to bylo tedy v době ...?

Ne, za Schneidera se drápkem uchytil J. Kořalka, který byl v muzeu nejdříve na půl úvazku a my se s ním seznámili přes muzejní expozici. A když asi zjistil, že tady je – nebo aspoň se domnívám, kolektiv relativně mladší, ještě nějak moc nezkorumpovaný a nezkažený dobou ... No tak nezkažený – každý byl, ale dejme tomu, že tady nebyla taková ta, jak bych to lidově řekl, připosranost, tak asi začal po Táboře víc pošilhávat a potom to dopadlo tak, že J. Kořalka, který byl vyloučený ze strany, se tady nakonec objevil i přesto, že – já nevím, co je na tom pravdy – kvůli němu byl M. Drda na ÚV a že měl kvůli Kořalkovi nějaké velké jednání. A tím vlastně vznikla situace, kdy sem J. Kořalka jezdil a skutečně začal bádát, kdy tady přespával a kdy tady začal vnikat i do podvědomí díky svému publikačnímu šarmu. J. Kořalka měl taky velké konexe: dovedl navázat kontakt s cizinou, na což my jsme v našem regionálním měřítku víceméně koukali.

Po ideové stránce zaštitoval naše postrky nebo posuny ředitel doktor Drda. Ten tady v tom opravdu zcela objektivně udělal nejvíc. Ono to bylo svým způsobem i hrdinství, když si vezmete situaci v 70. letech nebo na konci 70. let a na počátku 80. let, kdy se tady najednou ocitli dva vyloučení ... To by se vlastně mohlo brát – a taky víme, že neoficiální ohlasy tehdy byly, že tady vzniká jakési kontrarevoluční centrum. A to tehdy M. Drda opravdu zaštitil.

Představa prezentace výsledků na odborné bázi pro kolegy z nejrůznějších institucí od muzeí až po vysoké školy vznikala podle mě někdy kolem nebo záhy po polovině 70. let, zejména když se potom objevila jedna fantastická příležitost. J. Kořalka tehdy velmi brilantním způsobem napsal o počátcích a o založení táborského muzea a vlastně přišel na krásné datum 1878, čímž tady vznikla velká příležitost říci, že táborské muzeum patří mezi naše nejstarší české ústavy a slaví 100 let. No a od toho se potom odvíjela celková snaha – diskutovalo se, jak se prezentovat, začaly se hledat publikační možnosti a vše vyvrcholilo tím, že nej-dříve vyšel sborník tzv. Revoluční Tábor. K tomu vlastnímu výročí vznikl po dosti obtížném jednání – a tady zase Drda zabodoval, protože situace byla, co si budeme povídat, velmi sešňěrovaná, Husitský Tábor. A vyvrcholilo to, myslím si, velmi pěknou akcí, kde byla i jednak odborná sešlost, ale vedle toho to mělo i společenský ohlas a že se tady skutečně udělala velká, důstojná a přitom velmi zajímavá oslava nebo připomínka 100. výročí založení muzea. První část byla společenská, kdy se dokonce vydaly i pamětní listy a vyrazily se i pamětní medaile. To bylo pochopitelně pro zvané: byly tam stranické orgány, státní orgány, ... Byla to taková úlitba, kdy se nejrůznějším složkám, nejrůznějším organizacím od OV KSČ až třeba po Památky Tábor a vybraná muzea, ústavy a archivy rozdalo několik desítek pamětních listů a medailí. Ovšem z mého pohledu to zase nebyla úlitba, za kterou by se musel člověk stydět ... Pochopitelně se to tenkrát dalo OV KSČ, i když za co se zasloužil? Akorát že třeba nejel po Kořalkovi, dalo by se říci, nebo že třeba dal zatím pokoj. Tak se mu teda vrazila nějaká ta medaile. Třeba teď by mladí řekli: „no jo, staří jim podlízali ...“ Kdo chtěl asi něco získat, tak musel podniknout určitý krůček i pro organizace, které jsem tady vyjmenoval, i když jste byl v podstatě akorát rád, že vás tolerovaly. Ostatní to třeba dostali oprávněně za určitou spolupráci, třeba že nám poskytli pomoc při heuristice a podobně. A na společenskou část pro to nejširší potom navázala odborná část. A tak se zrodilo první táborské sympozium. Tehdejší vedení muzea velmi šikovně využilo 100. výročí svého založení, což se potom použilo pro zakrytí dalších aktivit.

Ale ono to mělo opravdu po společenské stránce svou váhu, protože se jednalo o několikadenní sympozium, což bylo, myslím, docela dobře na tehdejší poměry, kdy vládl marasmus, nic se nedělo, každý se nějak uzavíral, snažil se nedráždit.

Takže lidi přijeli nejen, aby vyslechli něco nového, ale i s tím, že tam vlastně zase viděli i kolegy, o nichž ani nevěděli, co s nimi je, zkrátka že se o sobě dozvěděli. Jinak pro mě to bylo zjevení nebo ne zjevení, ale překvapení, protože jsem poprvé slyšel velmi kultivovaný a velmi ohnivý Šmahelův projev. Hluboká 70. léta a najednou tam narychlo přijde Šmahel, který byl taky pozvaný, ale tak bokem, třebaže jsme to věděli. A F. Šmahel tam přednesl nejen po obsahové, ale i po formální stránce jeden z takových těch drobnějších, nicméně velmi závažných příspěvků. Ono to tehdy bylo víceméně mladé setkání, protože přijeli i mladí, kteří ještě neměli ani těch třicet, spíš jim bylo tak mezi dvacetipět a třicet a někteří tam vystupovali oficiálně poprvé ...

Vzpomenete si na jména?

Začínal tam třeba Jiří Rak, Michal Svatoš, ... tam se tedy poprvé etablovali. Pravidelně se tam dostávali takoví jako třeba Petr Čornej a řada, řada dalších. Ono se to pochopitelně obměňovalo, ale takový ten základ tam vždycky přijížděl. A já si myslím, že se to skutečně stalo jak po stránce odborné, tak i po stránce společenské takovým symbolem. To je taky důležité připomenout, že se to hezky skloubilo. Říkám Šmahel, to bylo jako zjevení. Řadu let ho člověk nesměl ani citovat, já si pamatuji, že když jsme jako kolektiv muzea psali jednu z prvních brožur, pod kterou se mimochodem podepsal ředitel Josef Schneider, tak tam byl vzadu v bibliografii Šmahel a Macek a to se hrubě nelíbilo. To bylo v roce 1974 k výročí Žižky. A najednou se tam Šmahel objevil živý a vykládal zcela nezkroušeně. Dojem to určitě udělalo. Druhá věc je, že na další symposia se strana začala už trochu víc montovat. Víím, že se tam začali objevovat zejména v závěrečných 80. letech i někteří pracovníci ÚV KSČ. To je zase jen z doslechu, že některé složky se o naše symposia velmi zajímaly. Ale to je bez ověření, v Praze se o tom údajně velmi mluvilo a zejména některé ústavy braly naše symposia i stále se zvětšující rozsah sborníku jako určité nechci říci nebezpečí, ale jako něco, co by se mělo sledovat a dbát na to, aby se to někam nezvrhlo. Dokonce si pamatuji, že se jednoho symposia měly zúčastnit v rámci kraje i odborné stranické špičky. My jsme tehdy vydali latinskou edici o původu Táborů Ondřeje z Brodu, kterou velice pečlivě a kvalitně připravil pan profesor Jaroslav Kadlec. No a dodneška vidím, jak když se symposium připravovalo, tak se dávaly, jak je dodneška zvykem, propagační tašky s dárečky – třeba sádrové odlitky kachlů, propagační materiály z Tábořska, a mezi jinými i tahle červená brožura. Ale to jsme nevěděli, že je J. Kadlec v té době na tapetě, ale najednou se to provalilo. Takže až někdy v noci nebo navečer jsme se opravdu vrhli na připravené tašky – a to byla další úlitba, a ty nešťastné brožurky jsme honem vydávali a dávali pryč,

abychom nedráždili špičky, co měly přijet. Pochopitelně, že se to potom dávalo těm účastníkům, o kterých jsme věděli, že to potřebují odborně, automaticky. Ale protože se nevědělo, u koho taška skončí a jestli si ji zrovna neponese nějaký stranický papaláš, tak se radši vyndalo všechno. Jako dneska si ale pamatuju, jak jsem tam lezli po čtyřech a tahali edice z tašek a dávali je stranou s tím, že každý věděl, že když půjde druhý den okolo třeba F. Šmahel nebo J. Kejř nebo někdo z dalších husitologů, tak se to tam vrazí.

Jinak si myslím, že možná vlastní straně ani tak nevadilo, že byla posouvána do polohy, kdy to hlídala prostřednictvím některých normalizovaných vědeckých ústavů. Ale vím, že některým lidem, kteří se tvářili jako odborníci, musel být sborník i symposia hodně proti srsti. Vznikla situace, že lidé, kteří nelibě nesli, že se věda začíná dělat i někde v regionu, na to poukazovali a snažili se, což se jim, myslím, nepodařilo, i odrazovat své podřízené, kteří sem jezdili. Tím nechci říct, že jim to zakazovali, provádělo se to chytřeji – to nebylo „jestli pojeděš do Tábora, tak tě vyhodím“, to ne, ale stačí „nemusíš tam být“ ... Takže z takovýchto kruhů se mi zdá, že tam asi určitá taková – nechci říct nervozita, ale takové napětí bylo. A to nemyslím jenom z hlediska Prahy, ale to mohly být i České Budějovice a podobně. Ale nevím nic konkrétního o nějakém zákazu nebo že by třeba někdo přišel, aby se to zakázalo nebo omezilo. Třeba Vám potom M. Drda řekne, že byl povolán na nějakou schůzi a tam mu řekli to a to. Já jsem tam nebyl a třeba nám to potom ani neřekl, aby nás nedráždil nebo nás neuváděl v trauma.

I přes nejrůznější problémy se nakonec husitská symposia prosadila a odborné obecenstvo si to samo žádalo. Možná to mělo pro některé i chuť takového senzačna, že tam uvidí Šmahela a že tam bude pan profesor A. Molnár.

Ale potom tam přece hrozilo to nebezpečí, že čím větší to symposium bude, tím větší bude tlak zvenčí a možnost kontroly? Na tom třetím symposiu bylo více než 100 lidí ...

Pochopitelně. To první symposium bylo komornější, ale máte pravdu, že to potom začalo bobtnat i společensky. Je třeba si uvědomit, že někteří návštěvníci se sem přijížděli víceméně jenom pobavit. Tím nechci říct, že by to bylo to hlavní nebo zásadní, ale i tento aspekt je nutno ocenit, zvláště v době, kdy sice panovaly určité obavy, ale touha po společenském styku byla silnější.

Jaká byla hlavní koncepce těch symposií?

To první bylo víceméně nahodilé. Tam hrálo hlavní roli připomenutí Tábora jako centra husitství. Potom se to pochopitelně tematicky měnilo a tam sehrála svou roli trochu i úlitba, i když já bych zase neřekl, že by se výlučně jednalo

o servilitu, protože i téma otázky míru se může podat důstojně a s velkou erudicí. No a samozřejmě, že v tom tématu vystupovala řada tzv. soudruhů, která se dívala na onu myšlenku očima 70. let. Takže hlavní téma krystalizovalo vždy určitou dobu a promítaly se tam zájmy jak muzea, tak i určitá snaha pochopit i ideové konotace – to byla třeba idea míru. Dost se tam prosazovalo zejména v posledních letech hodně archeologických témat a hmotná kultura, protože muzeum vedl archeolog. Dalším z témat byl ikonoklasmus a husitství ve vztahu k výtvarným památkám. Podněty vycházely tedy vždycky přímo z Tábora, ale dost se přihlíželo i k mínění nebo k potřebám jiných. Myslím, že po stránce výběru témat se velmi zasloužil Kořalka a potom ve druhé fázi i Šmahel, protože – co si budeme povídat, Šmahel a Kořalka víceméně vlastní muzejní práci nedělali. Oni měli, ať se to líbí nebo ne, poměrně dost času a nikdo je nekontroloval a myslím, že jim tady muzeum – a na to si nemůžou stěžovat ani jeden ani druhý – vycházelo vstříc v tom, že si mohli dělat v podstatě práci, která je bavila, pochopitelně trochu i s přihlédnutím k potřebám muzea, aby se mohlo něco vykázat, ale vlastně se tady mohli zabývat především koncepčními a publikačními věcmi. Muzejník musí katalogizovat, zařizovat výstavy, atd., čímž nechci říct, že by se toho úplně stranili, ale myslím si, že muzeum jim dalo v tehdejších podmínkách obrovskou šanci a volnost, takže i díky tomu tady potom vznikly i takové práce jako třeba Šmahelovy Dějiny Tábora nebo řada příspěvků a edic, které vytvořil Kořalka, ať už třeba pro Husitský Tábor nebo pro jeho počáteční studium Palackého. Muzeum se tomu nikdy nebránilo a potom, když se trochu uvolnilo, tak mohli oba pracovníci vycestovat do zahraničí. Na to se taky někdy zapomíná. Byly s tím velké nesmírné těžkosti. Víím, že M. Drda lital od čerta k ďáblu, ale zejména v 80. letech mohli vyjet, ať to byl František Šmahel, který vycestoval do Paříže, nebo Kořalka do Německa. Je nutno hodnotit to objektivně: jednalo se o velké komplikace, Drda si svoje odbyl ve velké míře, ale nakonec nevím o žádné cestě z té doby, na kterou by se ti dva nedostali. No a pochopitelně tím, že tam přivezli sborník, tak ten pak zase přitahoval pozornost ze zahraničí a to nejenom západních vědců, ale třeba i z Ruska, tehdejšího Sovětského svazu, třeba Ludmila Laptěva, velká Šmahelova příznivkyně, myslím, že potom mohla za F. Šmahela i ztratit nejedno slovo. Takže když se tihle dva dostali do zahraničí a prezentovali se tam sborníkem, který měl tehdy daleko větší a, myslím si, po všech stránkách kvalitnější recenzní část než tehdejší někdy až úsměvný ČsČH, tak odezva ze zahraničí byla třeba i v tom, že sem posílali své výtisky, takže my teď máme velmi slušnou muzejní knihovnu, mnohé výtisky žádá muzejní knihovna široko daleko nemá a to hlavně díky nejrůznějším výměnám. Řadu věcí tedy skutečně neměla ve své době ani Praha.

Proč myslíte, že si Drda „vzal na triko“ to, že přijal dva historiky s velmi špatnou kádrovou pověstí, lidi, se kterými potom byly problémy?

Tak asi že to byl slušný člověk, který byl navíc ambiciózní a snažil se muzeum nebo Tábor proslavit. Možná v tom byl až trošinku i mesianismus, který se v české povaze někdy projevuje. Taky byl mladý a začínající, já jsem měl tenkrát 23 let a on měl něco přes třicítku. Ale myslím, že to byla opravdu taková ta zdravá ambice, to bych asi tipl nejvíc, ale myslím, že tam zapůsobilo i mládí. Teď, když už jsme v tomhle věku, tak už je člověk takový pohodlnější, takže by se to třeba nestalo. Ale to byl opravdu takový průsečík, myslím si, že se tady v Táboře sešla určitá parta, která měla určitou vidinu, že tady chce dělat vědu, a že naopak tohle byly osobnosti, kterých jsme si osobně vážili, a že jsme zjistili, a oni potom především, že to bude dobré jak pro nás, tak i pro ně. Jinak abych Vám řekl jedním slovem proč, tak to po mě nechtějte ... Říct, že to dělal, aby byl zajímavý? – Proč by to dělal? Ono být po této stránce zajímavý v 70. letech hraničilo s masochismem nebo s nějakou úchylnou. Především si myslím, že viděl, že to může být i přes všechny překážky skutečně přínosem. A to se potvrdilo s Kořalkou, který se tady uchytil jako první a osvědčil se tu, no a to mu víceméně asi dodalo sil. A o Šmahelovi bylo všeobecně známo, že je to podobný typ. Možná, že zde bylo trochu štěstí, to musíte taky brát v potaz. Kdyby tady třeba narazil na nějakého místního, který by se rozhodl, že muzeum takřikajíc zplánýruje, tak myslím, že by to zase nebyl tak velký problém, když tam byli dva vyloučení ... To je opravdu průsečík náhod, že se tady nikdo takový neobjevil. A možná tady hrály svou roli souvislosti mezi OV KSČ a KV KSČ, tím nechci říct, že by si dělali naschvály, ale spíše to bylo takové to pošuchování, že když oni něco zakázali, tak ti druzí to honem obrátili jinak. Ale myslím si, že to Drda ukočíroval, ať už díky náhodě, díky svým zásluhám nebo díky svému charakteru. Proto mu musíme připsat ty největší zásluhy, řada věcí šla pouze přes něj a řadu věcí vyřizoval jen on a já nebo i Kořalka jsme se to třeba dozvěděli třeba až zprostředkovaně.

Jak to bylo s myšlenkou sborníku Husitský Tábor?

První myšlenky nebo pokusy dát něco dohromady už byly starší než rok 1978. Husitskému Táboru předcházela Revoluční Tábor, což byl pokus vydat něco přes tehdejší Jihočeské nakladatelství, ale potom se zjistilo, že Jihočeské nakladatelství zkrátka není to pravé ořechové. Byla to taková normalizační záležitost čili by tam asi řada věcí, které jsme chtěli, neprošla, protože tehdy se středověk moc nedělal, braly se hlavně dějiny dělnického hnutí, KSČ a novověk. Tak se v podstatě zjistilo, že by bylo lepší udělat skutečně něco vlastního, něco na vlastní triko, ne přes nějaké nakladatelství. Proto se zase velmi šikovně Drdovi povedlo, že udělal jakousi

redakční radu, kam dosadil i lidi, kteří měli stranické funkce, aby to bylo i po téhle stránce jištěné. Někteří třeba vůbec nebyli historici, to byli různí ředitelé domů politické výchovy a podobně, kteří tomu dávali stranické posvěcení a o kterých jsme si mysleli, že nás nepodrazí.

Fungovala redakční rada fakticky?

Zpočátku fungovala, ale potom, co si budeme povídat, když se sem dostali Šmahel s Kořalkou, tak udělali takový tandem, že se rada scházela tak málo a formálně, že si to ani nevybavuju. Víím, že jsme se několikrát scházeli v Praze. To první zasedání jsme tenkrát měli ve Státním ústředním archivu v Karmelitské ulici u tehdejšího ředitele dr. Jaroslava Vrbaty, ale potom si ti dva udělali takové zázemí spolupracovníků, že se redakční rada tu a tam víceméně formálně sešla a Drda jim obsah dával jen na vědomí. V 80. letech už byla redakční rada velmi šikovně vyřachována, že už ji ani nebylo zapotřebí, a když – tak působila skutečně jen v tiráži jako posvěcovací atribut, ale bez většího vlivu.

Čím se podle Vás ten sborník vymezoval v kontextu dobové historiografie?

Odborníci vesměs oceňují recenzní část. Ta vznikala postupně, protože když jsme začínali, tak jsme si otukávali, co si tam člověk tak říkajíc může dovolit, koho může recenzovat a jaké jména se můžou objevit. A tipl bych si, že od páteho, šestého čísla to Šmahel s Kořalkou vybrousili natolik, že díky nim se recenzní část stala skutečně mnohovrstevnatou a byla tam řešena nejrůznější témata – od regionálních až po mezinárodní nebo úplně evropské záležitosti. Zmíněná recenzní část je dodneška nesmírně cenná. Bylo vidět, že je koncepční a že sleduje husitství, ale že jej bere v širším kontextu, že nejedná výhradně o období let 1420 – 1437. I v recenzní části byly předpoklady husitství dotaženy až do novodobých dějin, kde se probíraly velmi nově a neomšele tradice jak u nás, tak i v zahraničí. Kdyby ti dva tady nebyli, tak bychom asi s Drdou taky něco vydávali, ovšem záleželo by na nás, jaké spolupracovníky bychom přitáhli z vnějšku ... Tady byla výhoda, že to byli zaměstnanci, navíc podřízení, dalo by se říci, protože Drda byl ředitel a já vedoucí historik. Bez nich by ale asi byl Husitský Tábor, nebo jak by se to jmenovalo, nutně regionálním časopisem pro jižní Čechy a rozhodně by neměl takový rozměr a rozhodně by neoslovil tak početnou skupinu badatelů jak u nás, tak v zahraničí. U nás by to nutně skončilo snad solidně faktografickým a řemeslným regionálním sborníkem, ale nic víc.

Tady je takovou špičkou, která to prořezávala, Drda. Můžeme mu teď třeba vyčítat, jestli se namočil nebo ne. To je právě to dilema, když slyším výkřiky některých mladých historiků ... Myslím, že jsou to velmi sečtělí hoši, ale oni nežili

v té době, a já nevím, jak by se kolegové např. kolem Nodla zachovali. Tak buď by jezdili s tramvají jako Šmahel a byli by světci a opravdu by se jim potom nemohlo nic vyčítat nebo by se asi museli nějak zaplést – někdo víc, někdo méně. To je právě to dilema, které nikdo z těch mladých nevysloví, často se skloňuje katarze, atd.: byl ve straně, tak musí platit ... No tak mají svým způsobem pravdu, ale pořád vychází z toho, že oni vlastně publikují a žijí ve společnosti po roce 1990 a že je to trošku o něčem jiném než oni mají své představy. Drda byl vepředu a můžeme se dohadovat, co by, kdyby ... A potom je tedy otázka, jestli by byla naše symposia nebo sborníky nebo vůbec nějaká jiná výstavní nebo expoziční činnost. Poněvadž kdybychom zůstali vůči těm vlivům naprosto sterilní, tak bychom mohli tak maximálně čistit nové vitriny a nadávat na režim. Protože faktem je, a to si málokdo uvědomuje, že když někdo chtěl v 70. letech něco menšího – a to byly skutečně někdy ani ne tak tragické věci, ale z mého pohledu spíše věci směšné, směšné až tedy opravdu k pláči – , pak se musel dostat do určitého kontaktu a jak s tím kontaktem naložil, jak se s ním ztotožnil a jak moc mu propadl, to jsou právě otázky ...

Ale abych se vrátil: muzeum muselo plnit plán, a když to hodně přeženu, tak se na činnosti muzea musela podílet i pokladní, aby mohlo být muzeum vyhodnoceno, že je nejvíc navštěvované, že tam chodí mládež atd. Ale tihle dva tomu dávali po odborné stránce punc a jiskru a to táhlo dopředu. Bylo štěstí, že se tady sešli všichni ti, kteří vědu chtěli dělat a že se v kolektivu nenašla žádná ukřivděná dušička nebo – jak bych to řekl lidově, zmetek, který by si třeba chtěl hrát na svém písečku, a říct si, že když jsou tam dva vyloučení, to bych se třeba mohl přizivit a mohl bych se soudruhům zalíbit – to se tam tedy nenašlo. Zase je to otázka štěstí nebo momentálního stavu, že se taková sestava sešla a že vše probíhalo za těchhle podmínek. Kdyby tam třeba někdo, kdo se chtěl zalíbit, v kolektivu byl, tak měl možnost s tím něco provést ...

S původní koncepcí a s myšlenkou toho sborníku přišel kdo?

Dělali jsme takový zajímavý zájezd na Slovensko, kam s námi jel třeba i Jiří Rak. A právě tam vznikly naše první, mnohdy naivní představy jednak o publikační činnosti, ale i třeba na co se zaměřit. Bylo toho tehdy hodně – vím, že jsme tam třeba uvažovali jak dát dohromady takovou husitskou encyklopedii významných husitských míst od bitev až po hrady i se soupisem významných husitských osob a činitelů – to jsme ještě vůbec nevěděli, že něco podobného dělá Šmahel. A tam se začalo mluvit i o tom, že bychom se neměli dívat na husitství jen jako na vlastní období let 1420-1437, ale Kořalka a Rak – oba novověkáři – tam připojili i myšlenku, že by se mělo mluvit i o sledování husitských tradic a vůbec vlivu, jaký to mělo v těch následujících staletích u nás.

My už jsme začali s Drdou uvažovat o soupisu tvrzí, když jsem nastoupil do muzea a on byl taky jen subalterní pracovník. Takže je vidět, že už jsme s určitou publikační vidinou do muzea přicházeli. Ale skutečnou podobu získaly, až když nás začal trochu usměrňovat Kořalka, protože my jsme předtím začali publikovat kolem roku 1974-19 75 a to byla vyloženě příležitostná publikace, ale odborná práce začíná, až když se do muzea dostává Kořalka. Takže rok 1978 je zlomem po všech stránkách – jak v sympoziích, tak v publikační činnosti, kdy tady vznikla samostatná nebo vlastní publikační činnost. Ten rok je zlomový a od něj se potom všechno odvíjí. Potom se to pochopitelně vrství, košatí, přichází Šmahel, dochází k rozšíření a zkvalitnění sborníku. Možná, že měl Kořalka jiné možnosti, ale skutečně si myslím, že je to všechno hodně, hodně popíchl – sborník, fakta kolem i pochvala potom, poněvadž když člověk slyšel, že to nebylo blbě a že bychom v tom mohli třeba pokračovat, když vám to nezatrhnou ...

Podle jakého klíče jste vybírali příspěvatele na sympozium?

My jsme to s Drdou zajišťovali spíše po organizačně-finanční stránce, ale skutečný výběr byl asi na Kořalkovi a Šmahelovi a ještě i Drdovi, protože Drda byl ve své době fanatik do archeologických a hmotných památek a vždycky se tam snažil tu svou parketu prosadit. Někdy se mu to povedlo, takže se touto problematikou zabývá třeba celé sympozium. Já bych tedy řekl, že to byla hodně tahle trojice a já jsem byl takový ten vzadu. Ta trojice dbala na ty styky asi nejvíce, takže Šmahel s Kořalkou se právě díky tomu, že pocházeli z ústavu, znali s Janáčkem a s dalšími. Když nám dal potom Kořalka nějaký tip nebo třeba i já jsem měl řadu konexí na své spolužáky nebo na časově mě odpovídající kolegy jako třeba P. Čornej atd., tak jsme se pak zaměřovali na to, abychom to potom s nimi domlouvali nebo jsme je formálně v rozhovoru požádali nebo zjišťovali, jestli by měli zájem. Ale oficiální část dělal obvykle Drda, který napsal dopis, ve kterém žádá toho a toho, aby na základě předběžné domluvy nebo předběžného slibu pronesl příspěvek.

Jaký byl ohlas sympozií v kontextu dobové historiografie? Mám teď na mysli například reakci Jihočeského sborníku historického na tzv. Čornejův triptych. Existuje ještě i další takový příklad ...?

Myslím si, že nevráživost byla opravdu rána, protože v Jihočeském muzeu se tenkrát sešla taková dvojka k pohledání – jak po stránce odborné, tak po stránce povahové. Některé negativní stranické reakce nebo reakce z podobných kruhů, o kterých vím, byly takové zastřenější, ale třeba Jihočeské muzeum, které ve své době propagovalo normalizačně-centralizační snahy a hrálo si na pány nad všema,

najednou zjistilo, že je tady nějaké muzeum, na které oni nemají, a kde jsou navíc špičkoví odborníci, na které taky nemají. To byla skutečně klika, která ve své době dělala proti táboorskému muzeu asi největší halas – lidově řečeno, a která se dryáčnickým způsobem snažila nám to nejrůznějšími způsoby zpřerhat, protože si hráli na to, že zodpovídají za muzea a my máme určitý úkol, ale děláme něco navíc, a oni nám tedy pokládají otázky, jak to, že to děláme, proč to děláme, atd. Používali dokonce i personální záležitosti – jako třeba to, že je tam Šmahel ... Pamatuju si na jednu poradu, kde byly obvykle všem muzeím jihočeského kraje čteny levity, některým míň, těm, která patřila mezi oblíbence, zatímco my jsme pochopitelně patřili mezi nejhorší, a vím, že tam vyslovili, že táboorské muzeum vlastně provádí bonapartismus, protože my jim to vlastně rozvracíme po všech stránkách, odborné, ideové i politické. Že jsme šovinisté a bonapartisté ... Nevím přesně, jestli to bylo někdy v 70. nebo až v 80. letech, když už tady byl Šmahel. My jsme tam tenkrát byli s Drdou a koukali jsme jako blázni. To byly skutečně typy, které kdyby mohly, tak táboorské muzeum potopí. Na to ale naštěstí neměli: oni se snažili zalíbit, protože v stranickém rámci měl jeden průšvih a druhý taky. Nová expozice: největší kýč za milión, vyhozené milióny, odborná činnost ideově úplně vedle, dva vyloučení ... – co ve své době táboorské muzeum udělalo, to bylo špatně. Skutečně se to dostalo do takové polohy a skutečně až do takových urážek, protože oni na nic jiného ani neměli, tak se aspoň tímhle způsobem snažili zesměšňovat.

Útok na Čornejův triptych byl v rámci tohoto sporu nebo to bylo vedeno spíše ideologicky?

Myslím si, že tam trochu hrálo roli i to, že se zde Čornej etabloval, dost získal, a že oni věděli, že s ním máme ve své době ty nejlepší vztahy. Takže on to byl v podstatě útok na něj, ale v podstatě to bylo nepřímě i na muzeum. Ale byl to i útok „na stranu bonapartismu“, protože on se k ní přidal a neglorifikoval Nejedlého a to se tehdy nezapomínalo. Takže nelze říct, že to bylo přímo proti nám, ale ve své době se tady mohly ty souvislosti takhle brát. To bych nevyloučil.

Čornej ve svých vzpomínkách píše o „generaci Husitského Tábora“, myslíte si, že něco takového existovalo?

Nebudu Vám vysvětlovat, že když vzniká časopis, tak redaktor nebo redakční kruh seskupí určitou skupinu stálejších a volnějších spolupracovníků. Na ty stálejší se může obrátit kdykoli, ti jsou dalo by se říci až přátelsky naladěni. To je běžné u každého časopisu, byť je to časopis regionální. A tady byla taková určitá skupina

lidí, ale jestli je přímo označovat ... Faktem ale je, že sepětí Husitského Tábora bylo silnější nebo užší než normálně. Přispívala sem řada lidí, ale někteří skoro pravidelně. To byla jména, na která už jsem tady vzpomínal: z mladších to byl Jiří Rak, Petr Čornej, ale třeba i Míla Polívka, i když ten byl jako tehdejší zaměstnanec Ústavu československých a světových dějin pod určitým tlakem. Dost často ale tady publikoval, hlavně zprávy. Jen chci říct, že s tehdejšími začínajícími mladými historiky, kteří jsou už teď páni profesori apod., měl sborník opravdu velmi úzké, odborné a možná i lidsky přátelské vztahy. Obvykle to bývali lidé, kteří se zpravidla etablovali nebo pravidelně vystupovali na našich sympoziích – stačí si sednout a probrat si sborníky a vidíte, že některá jména se objevují v recenzní části třeba 20x v jednom, takže tady je to užší spojení už úplně jasné. Byli to lidi, kteří měli co říci, uměli to napsat a byli s námi v určitém vztahu i po lidské, nejen odborné stránce. Rozuměli jsme si a ti lidi věděli, že se nikdo neodváží provést něco takového jako Jihočeský sborník historický. Ale na rozdíl od Petra Čorneje bych si zase netroufal nazvat to generací.

Ještě poslední dvě otázky. Když se tam sešlo tolik mladých historiků, nevznikaly tam třeba nějaké generační spory?

V tehdejší době tedy určitě ne. Pochopitelně, že tam někdo mohl říci odlišný názor vůči staršímu, zasloužilému badateli, ale generační spory za tehdejší situace to nebyly generační spory, které se – obávám se, projevují teď. Protože kdyby se tam v té době projevovaly emoce a vášně tohoto typu, obviňování a hlásání katarzí, tak si myslím, že bychom byli hrozně rychle hotoví a že by se to asi podruhé nekonalo, kdyby to sklouzlo na tuhle rovinu. Mohl tam zaznít fakticky jiný názor, to ano, ale ta doba tehdy skutečně neumožnila velké pře ... Nikdo se třeba nezvedl a neřekl: „Ty stalinisto ...“ a něco podobného, když se tam potom ke konci objevoval Macek, to přece jenom ne. Asi to byl společný nepřítel, chcete-li. Neříkám, že to byla nějaká harmonie, kde by každý něco řekl a druhý upadl do extáze, jak to řekl krásně a jak je to skvělé ... Taky tam někdy zazněly bláboly, protože tam byla i témata, která se takřkajíc měla nebo musela objevit, a na autoroovi bylo vidět, že mu to nějak nejde, že to ne odflákl, ale že k tomu nemá ten vztah. Pochopitelně tam byly poplatné věci, které by se teď už normálně netiskly, nebo tam byly částečně i věci, které byly velmi sporné. To je také důležité si říct, aby tam nebyla nějaká vidina toho, že to byla dokonalost sama a že tam skvělí historici seděli v určité izolaci, a zatímco venku se dělo, já nevím co, tak oni tam pronášeli nějaké referáty. Byly tam třeba i různé úlitby, taky je tam uvidíte.

Jak se tvářili mladší historici na Josefa Macka, když se na sympoziu objevil?

To už já nemohu ani posoudit, protože už jsem byl v archivu a přišel jsem tam v podstatě jako host, ale dalo by se říci, že kritičnost vyšlehla až po roce 1989. Myslím, že ve své době byl brán především jako člověk, který si to tak říkajíc odskákal. Teprve dodatečně se záběr rozšířil i o to, že Macek není jen od roku 1968 a výš, ale že je třeba i Macek před rokem 1968 nebo před rokem 1956, kdy se říkalo, že jeho přeměna, liberalizace začala zhruba kolem roku 1956 – tam se můžeme hádat, jestli to udělal maďarský syndrom ... Ale solidarnost byla taková, že aby se nepoznalo, že Macek přispíval do Husitského Tábora, tak se tam dávala šifra JM a aby to nevyčnivalo, tak se třeba třetina autorů vyzvala, aby souhlasila s tím, že se tam dají jejich šifry, takže tam třeba bylo RT, JM, FŠ a vedle toho zase třeba Miloslav Polívka, Petr Čornej, ... Takhle se to prostrídalo. I v tomhle šla vidět solidarita, protože tam nikdo neřekl: „Hele, nezlob se, ale jestli tam bude tenhle člověk, tak já tam nebudu psát.“ To jsem teď zažil několikrát, protože taky nějaký sborník vydávám. Pro mě je to v téhle době normální, ale kdyby to řekl někdo tehdy, tak bych asi koukal jako blázen.

Chcete ještě něco dodat?

Je to čtvrt století, jak vidíte. Říkám, pamatuji si, jaké to bylo zjevení, když se tam tenkrát objevil Šmahel. Toho dodneška vidím, jak tam najednou přišel ... Ale třeba když jste mi dala otázku na Macka, to se vždycky šuškal: „Přijde pár příspěvků Macka“ – to zajišťoval pochopitelně taky Šmahel – takže tam dáme šifru a už je to domluvené i s XX, že to tam dají taky, tak to tam dej taky, ať to zanikne. Nebo kdybyste se mě zeptala, které sympozium se mi nejvíce líbilo, tak bych Vám neodpověděl, protože každé bylo jiné. Že jsem byl nejmladší, tak se mně asi nejvíce líbilo to první, nejméně svázanější. Potom už se začali zvat i takoví ti oficiální hosté a na mě to působilo, že už to bylo kožené. To první, to jsme nevěděli, do čeho jdeme. Bylo nám jedno, jestli se to povede, nepovede, chtěli jsme to zkusit. Ale ta ostatní už člověk bral jako sérii a taky už jsme viděli, že bychom v tom asi chtěli pokračovat, tak už to bylo takové rádobý důstojnější. Já nechci říct, že to bylo úplně špatné, ale jak říkám, nejraději vzpomínám na rok 1978. To byl klid po všech stránkách, taková souhra. Potom už se to začalo brát jinak. Už je tam určitá důstojnost, oslovení, už tam nebyli jenom kolegové, ale už tam byli i soudruzi z ÚV. Každé bylo jiné ..., – jak měl Šmahel zorganizované diskuse, to byla jeho parketa. Myslím, že Kořalka byl v tomhle ohledu konzervativní, ale Šmahel tomu dodával společenský lesk. Třeba zorganizoval „table ronde“ – člověk ani nevěděl, co to bude, jestli s nějakým pohoštěním nebo něco takového – a on už to u kulatého stolu moderoval a spolupracovnice z muzea mu tam pomalu přinášely dotazy.

Takže i po té stránce to byl zkrátka muž světa. My jsme pořád ty slámy, když to přeženu – co jsme vyšly z kravína, kdežto František, na něm bylo vidět, že Francie je mu blíž. Takže i po společenské stránce člověk poznal i atmosféru, protože kde by někdo z jakéhokoliv muzea mohl vidět v 70. letech špičky jako byl ve své době třeba Janáček, Šmahel, Kejř a desítky dalších, kteří k nám jezdili pravidelně a, myslím si, i docela rádi ... Molnár, Spunar, Hlaváček, všichni tihle a dokonce si pamatuji, že třeba i lidé, o kterých jsem si myslel, že jsou takoví koženější, tak jsem byl až překvapený, jak reagovali. Třeba paní profesorka Kamínková, proděkanka, filoložka a universitní profesorka, která mě měla na latinu. Po letech jsme se nějak potkali na fakultě a ona vyloženě dotčeně říká: „Prosím Vás, vy děláte ta sympozia a jak to, že jste mě ještě ani jednou nepozvali?“ Takže na jedné straně to bylo dost nevrle, ale na druhé straně jsem to bral jako pochvalu: byl to člověk, kterého jsem si vážil, a přestože byla po té lidské stránce taková odtažitá, byť hlavně koncem 60. let zachránila opravdu hodně studentů, tak najednou sama najednou projevila nelibost nad tím, že slyšela, že jsou sympozia, že jsou dobrá a že tam má svého žáka, který ji nepozval. A to se mi stalo několikrát, že si o to lidi vyloženě řekli.

Tak vidíte ...

Děkuji za rozhovor.

No, nemáte zač.

PhDr. Blanka Zilynská

***1956; hlavní oblasti zájmu: české dějiny 15. století, univerzitní dějiny 20. století; působila v Archivu Univerzity Karlovy v Praze**

(Rozhovor natočen dne 9. 6. 2003 v Archivu UK, Praha)

Jakým způsobem jste se dostala do okruhu Husitského Tábora a husitologických symposií?

V době, kdy v roce 1978 začínala v Táboře husitologická sympozia, jsem ještě byla studentkou, takže toho prvního symposia jsem se nezúčastnila. Vnímali jsme existenci této akce jenom prostřednictvím toho, co vyšlo tiskem. V době druhého symposia, to je v roce 1980, jsem právě končila vysokou školu. Psala jsem diplomovou práci na téma „husitské synody“, takže jsem byla vyzvaná svým školitelem doktorem Rostislavem Novým k účasti na tomto sympoziu a prezentovala jsem tam shrnutí tématu husitských synod. No a třetí symposium se konalo v době, kdy jsem byla doma na mateřské dovolené, takže tam už aktivně nefiguruji.

Kde jste pracovala, když jste se zúčastnila toho prvního symposia?

Právě v roce 1980 jsem nastoupila do universitního archivu. Byla jsem tady už předtím jako studentská síla, pomvěd, takže to zaměstnání mělo kontinuitu.

Koho jste v Táboře znala?

Konkrétně z toho okruhu husitského muzea jsem neznala nikoho.

Jaký byl postoj Vašeho zaměstnavatele k tomu, že jste se symposií účastnila?

S tím nebyly žádné problémy. Nebylo nutné si to vydobýt nebo prostě nějak složitě obcházet. Bylo to zcela samozřejmé. My jsme to vlastně tenkrát jako studenti nebo jako začínající pracovníci nevnímali jako nějakou mimořádnost. Mám pocit, že kdyby potom zpětně nepřišla nějaká ta informace nebo o tom nebyla prostě řeč se staršími kolegy, tak bychom asi nevnímali, že je to v podstatě ve své době mimořádnost. Snad jediná drobnost, která se tam objevuje, nebo jedinou informací, kterou jsme si doma uvědomili, bylo, že kolem účasti kolegy Běliny tam byly nějaké problémy, protože v Historickém ústavu¹ byla situace daleko

¹ Ústav československých a světových dějin ČSAV

přísnější, takže tam možná bylo nutno to nějak oficiálně povolit. Tady v univerzitním archivu ne.

Vy jste řkala, že jste si to neuvědomovali do té doby, dokud Vás na to Vaši starší kolegové neupozornili?

Pro mne je to spíše otázka zpětného pohledu nebo nějaké té rekapitulace, že se o těch sympoziích začalo hovořit jako o nějaké oáze svobody nebo tedy o možnosti prezentace těch lidí, kteří jinak nemohli fungovat.

Jaká byla podle Vás funkce a úloha těch sympozií v té době?

Dnes zpětně je mi zcela jasné, že už to, že se ta sympozia konala jako normální, běžná, odborná sympozia, byl úspěch. Já mám jenom zpětně dojem, že naše studium v těch 70. nebo koncem 70. let vlastně nebylo postiženo nějakými velkými tlaky. Aspoň já osobně jsem je nezažila. A mám takový pocit z vyprávění mladších kolegů, že v 80. letech potom trochu na fakultě přituhlo. Jsou to jenom takové drobné náznaky, které nemohu a ani nechci nějak dále rozvádět, protože by to bylo nepřesné a byly by to spíše dohady. Takže z tohoto pohledu jsem to prostě tenkrát nevnímala, že je to mimořádné. Dneska vím, že už to, že se na tom druhém sympoziu veřejně objevil Šmahel přímo jako vystupující, bylo jistě velkým úspěchem. Ta informace, že je vyobcován, vyhozen a že se tedy živí nějaký mimořádným způsobem, k nám došla jaksí pomalíčku.

Existuje nebo existovala „generace historiků Husitského Tábora“?

To bych neřekla, aspoň já to tak nevnímám, protože na ty konference jezdily různé generace a možná, že to tak mohli vnímat v tábořském muzeu, které to pořádalo. Nevím, co bych si pod tím představila.

Vznikaly při sympoziích nějaké generační spory?

Já si žádný konflikt na těch sympoziích nevybavuji. Spíše v rámci fakulty. Tam jistě kontroverznější diskuse nebo polemiky podbarvené i ideově byly.

Jaká byla podle Vás úroveň příspěvků na sympoziích?

Velice standardní, velice slušná. Jako vždycky, něco je výraznější, něco je horší, něco je pro ústní přednes méně povedené.

Jak probíhalo druhé symposium?

Mně to připadalo velmi otevřené, pracovní a odborné. Nebylo to vedeno nějakým ideovým balastem. Já osobně jsem tam určitě byla zaujata tím, že tam mám

sama něco říkat a vzpomínám si především na svoji velikánskou nervozitu a tu osobní vzpomínku bych měla spíše v takové osobní poloze. Novinkou, na kterou jsme byli zvědaví a která byla velmi zajímavá, byla „panelová diskuse“ – forma do té doby u nás neužívaná, takže jsme byli zvědaví, co to bude. Výsledek byl publikován a je určitě ilustrativním dokladem tehdejšího stavu husitologie.

Čím byl pro Vás sborník *Husitský Tábor* zajímavý?

Určitě je tam skvělá ta bibliografická příloha. No a jinak, člověk se k tomu vrací podle toho, jakým tématem se zabývá. To není četba, která by se četla nějak jako paměti. Jsou to skutečně odborné texty, ke kterým je nutno se vracet.

Vy jste tam přispívala?

Já jsem tam měla pouze to jedno vystoupení o synodách.

Dokážete si vzpomenout, jaké byly reakce na některé články?

Vím, že tam byla nějaká polemika s doktorem (jestli se tak tituloval) Kulířem, ale to Vám nepovím podrobně. To se týkalo Petra Čorneje ...

A na to pozadí si už blíže nevzpomínáte?

Blíže ne.

Vy jste tedy nastoupila tady do Archivu a ze strany zaměstnavatele, ani ze strany některých kolegů nic nebylo?

Ne, tady bylo velice příznivé prostředí. Tady „šéfoval“ pan docent Litsch. On sám se zasloužil o to, že jsem dala diplomku do tisku, takže vyšla jako knížka. Tady nebyly v 80. letech problémy, jaké máte na mysli. Archiv měl problémy o něco dříve, někdy kolem roku 1970, kdy bylo osazenstvo „vyčištěno“, protože se angažovalo kolem Palachova pohřbu a našly se tady k tomu nějaké materiály, když tady byla policejní prohlídka. Takže v době tábořských symposií tady bylo mladší osazenstvo, které sem přišlo v průběhu 70. let, a to prostředí bylo opravdu velice kolegiální.

Kdo tam ještě jezdil z mladších historiků, z Vašich vrstevníků a kolegů?

Předpokládám, že tam byl Tonda Kostlán, Zdeněk Hojda, Jarda Boubín, Jiří Pešek...

Jaké bylo pojetí toho období, kterým se zabýváte, na stránkách Husitského Tábora ve srovnání s tím, co bylo publikováno v rámci dobové oficiální historiografie?

Co se týče srovnání s pojetím husitství na stránkách Husitského Tábora, já jsem ovlivněná tím, že jsem se nedávno vrátila k jeho 4. svazku, kde Jiří Kejř publikoval takové programové shrnutí, jak dále s husitologií. Moje vidění otázky, kterou jste položila, je proto spíše záležitostí práce s Kejřovým textem než vzpomínkou. Obrat v husitologii nastal tak trochu kolem 1964, ale hlavně potom koncem 70. let a v 80. letech, kdy byla snaha tuto oblast odideologizovat. Hledala se nová témata, koneckonců svědectvím je i Kejřova kniha *Husité*, kde se pokusil pojmut látku tematicky. Za tehdejší situace bylo určitě velkým krokem vpřed snaha pojmut husitství odborně jako jedno z historických témat a nikoliv jako propagandu. Třeba ve srovnání se starými Macky ... Josef Macek už je v té době na jiných pozicích, ale samozřejmě tady zůstávalo to, co o tom publikoval. Takže po této stránce je to snaha vrátit to mezi ostatní témata, jít do pramenů. To se v 50. letech nežádalo, ačkoli vznikala celá řada antologií z ukázek pramenů. Pokud chceme použít překlady pramenů pro český středověk, tak máme k dispozici většinou jen antologie z 50. let. Ale na druhé straně se nežádalo vycházet z pramenů při psaní historických prací, žádal se „nadhled“ ve smyslu ideového zaškatulkování.

Vzpomenete si třeba, jaká byla Vaše reakce, když jste se tam setkala s Františkem Šmahelem?

Já jsem vnímala Františka Šmahela jako veličinu, jehož práce formulují skvěle to, co člověka jen tak nesměle napadne a neví si s tím rady, jako někoho obdivovaného a nedostižného. Postupně se nám však přeci jen přiblížil. Já jsem ho zažila v rámci seminářů, dneska by se dalo říct postgraduálních, ale šlo tehdy o neformální scházení se absolventů toho okruhu semináře Rostislava Nového, kde byl také jednou přítomen a diskutovalo se na téma české anomálie husitství. Takže já si ho spíše pamatuji z tohoto prostředí než z tábořských symposií, kde vystoupil se svými referáty.

Jenom tak souhrnně: jaké jsou Vaše vzpomínky na Husitský Tábor?

Povím Vám jeden zcela osobní dojem: vstup do příšerného hotelu Palcát, který byl vystavěn ve slohu zcela uniformním a bombastickým. Takže když se řekne Tábor, tak vždycky můj první dojem je, jak jsme vcházeli do té strašné haly. Ale samotné jednání bylo velice příjemné a samozřejmě prostředí přátelské, konec konců ještě mezi skoro studenty, takže já to asi vnímám daleko méně tak, jak byste

očekávala, protože jsme byli hodně nezkušení a brali jsme to asi hodně zlehka, dá se říct, daleko lehčeji, než ta generace, která si prožila ta 50. a 60. léta a teď to vnímala jako novou fázi. Dnešní akce asi vnímám daleko zodpovědněji, než jsme je asi vnímali tenkrát. Asi jsme si vůbec neuvědomovali, že je to tak významná záležitost, o které se jednou budou dělat semináře ...

Já bych Vám poděkovala za rozhovor.

**III. REJSTŘÍKY A BIBLIOGRAFIE
K PRVNÍM DESETI SVAZKŮM
HUSITSKÉHO TÁBORA**

Bibliografie příspěvků Husitského Tábora 1 – 10

Jiří Kořalka – Květa Kořalková

Rozčlenění bibliografie

1. Celková zpracování	335
1.1 České dějiny	335
1.1.1 Souhrnné práce	335
1.1.2 Historický vývoj Moravy	337
1.1.3 Dějiny regionů	337
1.1.4 Dějiny měst a obcí	339
1.1.4.1 Tábor a Táborsko	339
1.1.4.2 Praha	339
1.1.4.3 Jiná města a obce v Čechách	339
1.1.4.4 Města a obce na Moravě	340
1.2 Obecné dějiny	341
1.2.1 Teorie a metodologie historické vědy	341
1.2.2 Souhrnné práce	343
1.2.3 Národ v průběhu dějin	345
1.2.4 Tradice obecně	345
1.3 Dějiny jednotlivých zemí a národů	346
1.3.1 Německé země	346
1.3.2 Rakousko	347
1.3.3 Polsko	348
2. Historická archeologie	348
2.1 Celkové práce	348
2.2 Archeologický výzkum regionů a lokalit	348
2.2.1 Tábor a Táborsko	348
2.2.2 Jiné regiony a lokality	349
2.3 Archeologie husitské epochy	349
3. Doba předhusitská	350
3.1.1 Prameny a jejich edice	350
3.1.2 Český stát a panovník	350
3.1.2.1 Přemysl Otakar II	350
3.1.2.2 Lucemburkové	350
3.1.2.3 Jan Lucemburský	351
3.1.2.4 Karel IV	351
3.1.2.5 Václav IV.	352
3.1.3 Dějiny osídlení	352

3.1.3.1 Čechy, Morava a Slezsko celkově	352
3.1.3.2 Tábor a Táborsko	353
3.1.3.3 Osídlení jiných regionů a lokalit	353
3.1.3.4 Středověký dům	354
3.1.4 Ekonomika	354
3.1.4.1 Vnější ekonomické vztahy	354
3.1.4.2 Zemědělství	355
3.1.4.3 Řemesla	355
3.1.4.4 Železářství	355
3.1.4.5 Peněžnictví	355
3.1.5 Pozemková držba	355
3.1.6 Středověká města	357
3.1.6.1 Čechy a Morava obecně	357
3.1.6.2 Praha	357
3.1.6.3 Jiná města v Čechách	358
3.1.6.4 Města na Moravě	358
3.1.7 Společenské vztahy a způsob života	359
3.1.7.1 Sémantika	359
3.1.7.2 Sociální struktura	361
3.1.7.3 Předhusitská šlechta	362
3.1.7.4 Etnické a národnostní poměry	363
3.1.7.5 Zdravotní situace	363
3.1.8 Vojenství	363
3.1.9 Náboženství a církev	363
3.1.10 Slovesná kultura	364
3.2 Obecné dějiny	365
3.2.1 Evropa celkově	365
3.2.2 Anglie	366
3.2.3 Francie	367
3.2.4 Itálie	367
3.2.5 Byzantská říše	367
3.2.6 Střední a východní Evropa celkově	368
3.2.7 Německé země	368
3.2.8 Rakousko	368
3.2.9 Polsko	368
4. Husitská reformace	369
4.1 Širší souvislosti české reformace	369
4.1.1 Evropská středověká kacířství	369
4.1.2 Valdenští	370
4.1.3 Kacíři v Čechách a okolních zemích	371
4.1.4 Wyclif a viklefisté	372

4.1.5	Textové inspirace a jazyk	373
4.2	Pražská univerzita před revolucí	373
4.3	Jan Hus	375
4.4	Jeroným Pražský	378
4.5	Jiní čeští reformátoři	378
4.6	Společenský ohlas české reformace	380
4.7	Vztah české a německé reformace	380
5.	Husitská revoluce	381
5.1	Obecné otázky husitství	381
5.2	Prameny k dějinám husitství a jejich edice	382
5.3	Osobnosti husitské epochy	385
5.3.1	Římsko-němečtí a čeští panovníci	385
5.3.2	Husitští předáci a vojevůdci	386
5.3.3	Husitští ideologové a teologové	387
5.3.4	Odpůrci husitství z českých zemí	390
5.4	Vojenství	390
5.5	Střediska husitské revoluce	392
5.5.1	Tábor a táborité	392
5.5.2	Praha	394
5.5.3	Jiné regiony a města v Čechách	395
5.5.4	Hrady a venkovská sídla v Čechách	396
5.5.5	Morava	396
5.5.6	Slezsko	397
5.6	Hospodářské, sociální a kulturní poměry	397
5.6.1	Ekonomika	397
5.6.2	Společenská struktura	398
5.6.3	Etnické a národnostní poměry	399
5.6.4	Mentality	400
5.6.5	Slovesná kultura	400
5.6.6	Výtvarné umění	401
5.7	Pozdní husitství	402
5.8	Obecné dějiny	403
5.8.1	Mezinárodní kontakty a význam husitství	403
5.8.2	Církevní koncily a papežství	403
5.8.3	Zahraniční odpůrci husitství	404
5.8.4	Evropské země v epoše husitství	404
5.8.4.1	Uherské království	404
5.8.4.2	Polsko-Litevská unie	405
5.8.4.3	Německé země	406
5.8.4.4	Rakousko	407
5.8.4.5	Itálie	407

5.8.4.6 Francie	407
5.8.4.7 Švédsko	407
6. Stavovský stát a společnost od konce 15. do počátku 17. století	408
6.1 České dějiny	408
6.1.1 Český stát a panovník	408
6.1.2 Stavovská společnost	408
6.1.3 Ekonomika	410
6.1.4 Společenské vztahy a způsob života	410
6.1.4.1 Sociální hnutí	410
6.1.4.2 Vývoj obyvatelstva	410
6.1.4.3 Pozdně středověký dům	410
6.1.5 Města v Čechách	411
6.1.5.1 Tábor	411
6.1.5.2 Praha	411
6.1.5.3 Jiná města	411
6.1.6 Náboženství a církev	411
6.1.7 Etnické a národnostní poměry	412
6.1.8 Slovesná kultura	412
6.1.9 Výtvarné umění	413
6.1.10 Počátky druhého života husitství	413
6.2 Obecné dějiny	414
6.2.1 Evropa celkově	414
6.2.2 Společenský a politický vývoj evropských zemí	415
6.2.2.1 Francie	415
6.2.2.2 Německé země	415
6.2.2.3 Itálie	416
6.2.2.4 Polsko	416
6.2.3 Evropské reformace	417
6.2.3.1 Reformace obecně	417
6.2.3.2 Německé země	417
6.2.3.3 Nizozemsko	421
6.2.3.4 Rakousko	421
6.2.3.5 Švýcarsko	421
6.2.3.6 Itálie	422
6.2.3.7 Dánsko	422
7. Sedmnácté a osmnácté století	422
7.1 České dějiny	422
7.1.1 České země v habsburské monarchii	422
7.1.2 Ekonomika	423
7.1.3 Vojenství	423
7.1.4 Sociální problémy a způsob života	424

7.1.5	Města v Čechách a na Moravě	424
7.1.6	Náboženství a církve	425
7.1.7	Školství a vzdělanost	425
7.1.7.1	Jan Amos Komenský	425
7.1.7.2	Vědecké bádání a dějinné vědomí	426
7.1.7.3	Pražská univerzita	426
7.1.8	Etnické a národnostní poměry	426
7.1.9	Slovesná kultura	426
7.1.10	Výtvarné umění	427
7.1.11	Historické bádání o husitství v 17. a 18. století	428
7.1.12	Druhý život husitství v 17. a 18. století	428
7.2	Obecné dějiny	429
7.2.1	Evropa celkově	429
7.2.2	Anglie	430
7.2.3	Francie	430
7.2.4	Střední a východní Evropa celkově	430
7.2.5	Německé země	430
7.2.6	Rakousko	431
7.2.7	Uherské království	431
7.2.8	Polsko	432
7.2.9	Rusko	432
7.2.10	Severní Amerika	433
8.	Devatenácté století	433
8.1	České dějiny	433
8.1.1	České země v habsburské monarchii	433
8.1.2	Novodobá česká společnost	436
8.1.3	Etnické a národnostní poměry	439
8.1.4	Města v Čechách	439
8.1.4.1	České město obecně	439
8.1.4.2	Tábor a Táborsko	440
8.1.4.3	Praha	440
8.1.4.4	Jiná města	441
8.1.5	Náboženství a církve	441
8.1.6	Vědecké bádání a dějinné vědomí	441
8.1.7	Společenské vztahy, sociální hnutí a způsob života	443
8.1.8	Slovesná kultura	444
8.1.9	Divadlo a hudba	445
8.1.10	Výtvarné umění	447
8.1.11	Historické bádání o husitství v 19. století	450
8.1.11.1	František Palacký	450
8.1.11.2	Jiní čeští badatelé	452

8.I.II.3 Zahraniční bádání a badatelé	453
8.I.I2 Druhý život husitství v 19. století	453
8.2 Obecné dějiny	455
8.2.1 Souhrnné a teoretické práce	455
8.2.2 Anglie	457
8.2.3 Francie	457
8.2.4 Střední a východní Evropa celkově	457
8.2.5 Německo	459
8.2.6 Polsko	462
9. Dvacáté století	462
9.1 České dějiny	462
9.1.1 Česká společnost a Československá republika do roku 1938	462
9.1.2 Německá okupace 1939-1945 a odboj	463
9.1.3 Československo v letech 1945-1989	464
9.1.4 Tábor a Táborsko ve 20. století	465
9.1.5 Slovesná kultura	466
9.1.6 Divadlo, film a hudba	466
9.1.7 Výtvarné umění	467
9.1.8 Historické bádání o husitství ve 20. století	468
9.1.8.1 Souhrnné přehledy	468
9.1.8.2 Vědecká zasedání	468
9.1.8.3 České bádání a čeští badatelé	469
9.1.8.4 Zahraniční bádání a badatelé	470
9.1.9 Druhý život husitství ve 20. století	470
9.2 Obecné dějiny	472
9.2.1 Souhrnné práce	472
9.2.2 Německo	472
9.2.3 Rakousko	473
9.2.4 Francie	474
9.2.5 Rusko	474

Způsob zpracování bibliografie

Bibliografie zahrnuje všechny příspěvky uveřejněné v prvních deseti svazcích *Husitského Tábora*. Jednotlivé druhy příspěvků jsou označeny takto:

Č.: původní články

S.: souhrnné recenze

R.: recenze jednotlivých knih a článků

K.: kronika

Řazení bibliografických údajů je chronologicko-tematické. Po úvodních dvou kapitolách, věnovaných souhrnným zpracováním a historické archeologii, je dalších sedm kapitol rozděleno do velkých chronologických a tematických celků, dále rozčleněných – s výjimkou husitské reformace a husitské revoluce – na české a obecné dějiny. V souladu s obsahovým zaměřením sborníku upřednostňuje rozčlenění husitskou tematiku, dějiny Tábora a druhý život husitství. Na rozdíl od většiny tradičních bibliografií, které v rámci zvolených celků řadí jednotlivé údaje abecedně podle příjmení autorů nebo názvů kolektivních děl, snaží se tato bibliografie v maximální míře respektovat chronologicko-tematický sled také uvnitř oddílů a pododdílů ve všech obdobích.

Ve srovnání s některými neúplnými nebo nepřesnými údaji v *Obzoru literatury jednotlivých svazků Husitského Tábora* jsme se snažili doplnit celá křestní jména a jiné chybějící údaje, pokud se nám je podařilo zjistit. Bibliografie je zakončena rejstříkem autorů příspěvků *Husitského Tábora* a rejstříkem autorů a vydavatelů recenzovaných prací.

Jednotlivé svazky *Husitského Tábora* byly vydány v těchto letech:

HT 1, Tábor 1978

HT 2, Tábor 1979

HT 3, Tábor 1980

HT 4, Tábor 1981

HT 5, Tábor 1982

HT 6-7 (1983-1984), Tábor 1984

HT 8, Tábor 1985

HT 9 (1986-1987), Tábor 1987

HT 10 (1988-1991), Tábor 1991

I. Celková zpracování

I.1 České dějiny

I.1.1

Souhrnné práce

Přehled dějin Československa I/1 (do roku 1526). Praha 1980, Academia, 648 s. Recenzovaní autoři: Jiří SPĚVÁČEK, František ŠMAHEL. R.: Michal Svatoš, HT 5, s. 283-285.

I

Přehled dějin Československa I/2 (1526 až 1848). Praha 1982, Academia, 645 s. Recenzovaní autoři: Josef JANÁČEK, Alois MÍKA, Eduard MAUR, Jiří KOŘÁLKA. R.: Ivana Raková, Jiří Rak, HT 6-7, s. 534-536.

2

L. P. LAPTEVA, *Pis'mennye istočniki po istorii Čebii perioda feodalizma (do 1848 goda)*. Moskva 1985, Izdatelstvo Moskovskogo univerziteta, 198 s. R.: František Šmahel, HT 9, s. 371.

3

Struktura feudální společnosti na území Československa a Polska do přelomu 15. a 16. století, ed. Ján ČIERNY, František HEJL, Antonín VERBÍK. Praha 1984, Ústav československých a světových dějin ČSAV, 425 s. Recenzovaní autoři: Jaroslav KUDRNA, Dušan TŘEŠTÍK, František HEJL, Stanisław RUSSOCKI, Miloslav POLÍVKA, František HOFFMANN,

Zdeňka HLEDÍKOVÁ. S.: Jaroslav Čechura, HT 8, s. 315-318.

4

Vojenské dějiny Československa I (do roku 1526). Praha 1985, Naše vojsko, 368 s. Recenzovaní autoři: Petr KLUČINA, Richard MARSINA, Andrej ROMAŇÁK. R.: Petr Čornej, Jindřich Kejř, HT 9, s. 416-418.

5

Vojenské dějiny Československa 2 (1526-1918). Praha 1986, Naše vojsko, 592 s. Recenzovaní autoři: Miroslav MUDRA, Vojtech DANGL, Andrej ROMAŇÁK, Vojtech KOPČAN, Pavol HORVÁTH, Miroslav BROFT, Vlastimil VÁVRA. R.: Michael Borovička, HT 10, s. 327-328.

6

Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526. Díl I: *Originály listin*. Připravili pracovníci státních a okresních archivů ČSR za redakce Františka BENEŠE a Karla BERÁNKY. Sv. 1/1 (1378-1437), 1/2 (1437-1471), Praha 1974; 2/1 (1472-1490), 2/2 (1490-1500), Praha 1975; 3/1 (1501-1514), 3/2 (1514-1526), Praha 1980, Archivní správa MV ČSR. R.: Rudolf Tecl, HT 4, s. 283-286.

7

Die Juden in den böhmischen Ländern. Vorträge der Tagung des Collegium Carolinum in Bad Wiessee vom 27. bis 29. November 1981. Ed. Ferdinand SEIBT. München-Wien 1983, Oldenbourg, 368 s. (= Bad Wiesseer Tagungen des Collegium Carolinum). Recenzovaní autoři: Ferdinand SEIBT, Peter HILSCH, Wilhelm

HANISCH, Maria TISCHLER, Helmut TEUFEL, Vladimír LIPSCHER, Wilfried BROSCHE, Ruth GLADSTEIN-KESTENBERG, Anna M. DRABEK, Eila HASSENPLUG-ELZHOLZ, Gustav OTRUBA, Eva SCHMIDT-HARTMANN, Hans LEMBERG. **S.:** František Šmahel, Jiří Kořalka, HT 8, s. 405-406.

8

Where Cultures Meet. The Story of the Jews of Czechoslovakia. Edited by Nathalia BERGER. Jerusalem 1990, Beth Hatefutsoth, The Nahum Goldmann Museum of the Jewish Diaspora, 206 s. Recenzovaný autor: Hillel J. KIEVAL, *The Lands Between: The Jews of Bohemia, Moravia and Slovakia to 1918*, s. 23-51. **R.:** Jiří Kořalka, HT 10, s. 346-347.

9

Pavel SPUNAR, *Kultura českého středověku.* Praha 1985, Odeon, 520 s. **R.:** Josef Macek, HT 10, s. 279-282.

10

Slovník latinských spisovatelů. Zpracoval kolektiv autorů za vedení Evy KUŤÁKOVÉ a Anežky VIDMANOVÉ. Praha 1984, Odeon, 720 s. Recenzování autoři: Anežka VIDMANOVÁ, Pavel SPUNAR, Jiří SPĚVÁČEK, Milan MRÁZ, Dana MARTÍNKOVÁ. **R.:** Jana Nechutová, HT 8, s. 342-343.

11

Dějiny českého výtvarného umění I/1-2: Od počátku do konce středověku. Vědecký redaktor Rudolf CHADRABA,

výkonný redaktor Josef KRÁSA. Praha 1984, Academia, 688 s. Recenzování autoři: Jiřina HOŘEJŠÍ, Jaromír HOMOLKA, Josef KRÁSA, Jaroslav PEŠINA, Emanuel POCHE. **R.:** František Šmahel, HT 8, s. 341-342.

12

Emanuel POCHE a kolektiv, *Umělecké památky Čech: 1 (A-J), Praha 1977; 2 (K-O), Praha 1978; 3 (P-Š), Praha 1980; 4 (T-Ž), Praha 1982; Academia, 643, 578, 538, 636 s. R.: Rudolf Tecl, HT 6-7, s. 455-458.*

13

Jana JANUSOVÁ – Otakar KÁŇA, *Památná místa naší vlasti.* Praha 1982, Albatros, 428 s. **R.:** Eduard Maur, HT 6-7, s. 548-549.

14

Miloslav KAŇÁK, *Průvodce po památkách reformačních církví v ČSR.* Za spolupráce recenzentů z členských církví Ekumenické rady církví ČSR upravil Petr POKORNÝ. Praha 1984, Ústřední církevní nakladatelství, 115 s. **R.:** Eduard Maur, HT 9, s. 483-484.

15

Radomír PLEINER – Jan KOŘAN, *Přehled vývoje starého železářství v českých zemích.* Praha 1972, Technicko-ekonomický výzkumný ústav hutního průmyslu, 61 s. (= Řada pojednání z dějin československého hutnictví železa, 3). **R.:** Eduard Maur, HT 6-7, s. 520.

16

Gustav HOFMANN, *Výrobní vzťahy v českém železářství do poloviny 17. století*. Praha 1974, Technicko-ekonomický výzkumný ústav hutního průmyslu, 112 s. (= Řada pojednání z dějin československého hutnictví železa, 7). R.: Eduard Maur, HT 6-7, s. 520.

17

Miloš KREPS, *Hamry v českém a moravském železářství*. Praha 1976, Technicko-ekonomický výzkumný ústav hutního průmyslu (= Řada pojednání z dějin československého hutnictví železa, 11). R.: Eduard Maur, HT 6-7, s. 520.

18

Josef PETRÁŇ, *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze (do roku 1948)*. Praha 1983, Univerzita Karlova, 406 s. R.: Michal Svatoš, Josef Hanzal, HT 9, s. 396-398.

19

Ladislav VARCL a kolektiv, *Antika a česká kultura*. Praha 1978, Academia, 576 s. R.: Miroslav Truc, Jiří Kořalka, HT 3, s. 169-171.

20

Antika zertovně zčestněná aneb Danajský dar. Čtení o antice 1982-1983. Vybral, sestavil a edičně připravil Martin SVATOŠ. Praha 1983, Svoboda, 88 s. (= Prémie Antické knihovny). R.: Jiří Rak, HT 8, s. 404-405.

21

Eduard PETRŮ, *Vzrušující skutečnost*. Ostrava 1984, Profil, 193 s. R.: Petr Čornej,

HT 9, s. 385-388.

22

Bedřich ŠINDELÁŘ, *Čarodějnictví a jeho pronásledování u nás do r. 1526*. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity C 28, 1981, s. 177-205. R.: Ivan Martinovský, HT 6-7, s. 482-483.

23

1.1.2 Historický vývoj Moravy

Přehled dějin Moravy I: Od Velké Moravy do husitské revoluce. Red.: Bedřich ČEREŠŇÁK. Brno 1980, Filozofická fakulta Univerzity J. E. Purkyně. Recenzovaný autor: Josef VÁLKA. R.: František Hoffmann, HT 4, s. 302-304.

24

Zdeněk KONEČNÝ, František MAJNUŠ, *Stopami minulosti. Kapitoly z dějin Moravy a Slezska 1, do roku 1781*. Brno 1979, Blok, 226 s. R.: František Hoffmann, HT 4, s. 304-305.

25

Miloš KREPS, *Přehled dějin moravského a slezského železářství do roku 1830*. Praha 1977, Technicko-ekonomický výzkumný ústav hutního průmyslu, 74 s. (= Řada pojednání z dějin československého hutnictví železa, 13). R.: Eduard Maur, HT 6-7, s. 520.

26

1.1.3 Dějiny regionů

Jan PELANT, *Města a městečka Západočeského kráje. Stručné dějiny, současnost*

a výběrová bibliografie 129 míst. Plzeň 1984, Západočeské nakladatelství, 313 s. R.: Miloslav Polívka, HT 8, s. 327-328.

27

Jan PELANT, *Znaky a pečeti západočeských měst a městeček*. Plzeň 1985, Západočeské nakladatelství, 287 s. R.: Miloslav Polívka, HT 10, s. 297-298.

28

Eduard MAUR, *Chodové. Historie a histo-riká tradice*. Praha 1984, Univerzita Karlova, 126 s. R.: Josef Hanzal, HT 8, s. 394.

29

František ŠMAHEL, *Nižší školy na Pod-blanicku a Vltavsku do roku 1526*. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka (Benešov) 19, 1978, s. 133-172. R.: Jiří Pešek, HT 4, s. 310.

30

Josef HEJNIC, *Jihočeské školství 15.-18. století*. Jihočeský sborník historický 43, 1974, s. 54-60. R.: Rudolf Tecl, HT 2, s. 162.

31

Vladimír SPÁČIL a kolektiv, *Pečeti a znaky měst, městeček a obcí olomouckého okresu*. Olomouc 1985, 254 s. R.: Miloslav Polívka, HT 10, s. 298-299.

32

Gustav HOFMANN, *Staré železářství na Podbrásku*. Vlastivědný sborník Podbrádska (Příbram) 19, 1981, 261 s. R.: Eduard Maur, HT 6-7, s. 520.

33

Miloš KREPS, *Železářství na Žďársku 1350-1886*. Brno 1970, Blok, 211 s. R.: Eduard Maur, HT 6-7, s. 520.

34

Gustav SPURNÝ, *Severomoravské železářství do Bílé hory (Nástin vývoje)*. Šumperk 1972, Vlastivědný ústav, 62 s. R.: Eduard Maur, HT 6-7, s. 520.

35

Anežka FIALOVÁ, *Bibliografie okresu Kroměříž*. Kroměříž, Okresní knihovna; Brno, Státní vědecká knihovna, Muzejní a vlastivědná společnost 1984, 370 s. R.: František Hoffmann, HT 9, s. 372-373.

36

František JORDÁN, *Bibliografie okresu Vyškov*. Vyškov, Muzeum Vyškovska; Brno, Státní vědecká knihovna, Muzejní a vlastivědná společnost 1980, 259 s. R.: František Hoffmann, HT 9, s. 372-373.

37

Jaroslav VLACH, *Bibliografie okresu Uherské Hradiště*. Uherské Hradiště, Okresní knihovna; Brno, Státní vědecká knihovna, Muzejní a vlastivědná společnost 1982, 312 s. R.: František Hoffmann, HT 9, s. 372-373.

38

I.1.4 Dějiny měst a obcí

I.1.4.1

Tábor a Táborско

Miloslav POLÍVKA, *Tábor v českých dějinách*. Č.: HT 2, s. 7-16.

39

Jan MUK, *Táborský brad Hradiště ve středověku*. Č.: HT 5, s. 165-175.

40

Jiří KOŘALKA – Luboš LANCINGER, *Soupis archívních pramenů ke stavebnímu vývoji historického jádra města Tábora, I: Pražské archivy*. Tábor 1979, Městský národní výbor, 88 s. (= ediční řada Tábor, II/3). R.: Karel Beránek, HT 4, s. 330.

41

Jiří PRÁŠEK, *Chýnov*. Tábor 1979, odbor obchodu a cestovního ruchu ONV, 25 s. R.: Rudolf Tecl, HT 3, s. 187.

42

H. VOSTŘÁKOVÁ – František DĚD, *100 let práce pro společnost (100 let požárního sboru v Jistebnici 1878-1978)*. Jistebnice 1978, Svaz požární ochrany, 27 s. R.: Rudolf Tecl, HT 2, s. 171-172.

43

I.1.4.2

Praha

Franz MACHILEK, *Praga caput regni. Zur Entwicklung und Bedeutung Prags im Mittelalter*. In: Stadt und Landschaft im deutschen Osten und in Ostmitteleuropa, ed. F. B. Kaiser, Bernhard

Stasiewski, Köln-Wien 1982 (= Studien zum Deutschtum im Osten, 17), s. 67-125. R.: Jaroslav Boubín, HT 8, s. 335.

44

Jiří ČAREK: *Z dějin staroměstských domů*. Pražský sborník historický 10, 1977, s. 5-50; II, 1978, s. 5-66. R.: Rudolf Tecl, HT 3, s. 167.

45

Jiří ČAREK: *Z dějin staroměstských domů*. Pražský sborník historický 12, 1980, s. 5-69; 13, 1981, s. 5-49. R.: Rudolf Tecl, HT 4, s. 313-314.

46

Jiří ČAREK: *Z dějin staroměstských domů*. Pražský sborník historický 14, 1981, s. 5-49. R.: Bohdan Zilinskyj, HT 5, s. 302.

47

Wilfried BROSCHE, *Das Ghetto von Prag*. In: Die Juden in den böhmischen Ländern, München-Wien 1983, s. 87-122. R.: František Šmahel, HT 8, s. 406.

48

Karel KREJČÍ, *Praha legend a skutečnost*. Praha 1981, Panorama, 267 s. R.: Jiří Rak, HT 5, s. 355-356.

49

I.1.4.3

Jiná města a obce v Čechách

Josef HEJNIC, *Latinská škola v Plzni a její postavení v Čechách (13.-18. století)*. Praha 1979, Academia, 69 s. (= Rozpravy ČSAV, řada společenských věd,

89/2). R.: Miroslav Truc, HT 3, s. 166-167.

50

Privilegia civitatis Prábramensis - Privilegia města Příbramě. S historickým úvodem Stanislava POLÁKA vydala Božena KOPIČKOVÁ. Příbram 1977, Okresní archiv, Okresní muzeum, 183 s. R.: Miloslav Polívka, HT 4, s. 314.

51

Miloš DVOŘÁK, *Městská správa v Českém Brodě a její písemnosti do r. 1623.* Sborník archivních prací 32, 1982, s. 170-224. R.: Petr Čornej, HT 5, s. 303.

52

Chotěboř. Stručné dějiny města. Uspořádal Otto SMRČEK. Autorský kolektiv: Karel KAJÍNEK, Karel NĚMEC, Otto SMRČEK, Jiří SOCHOR, Jiří TICHÝ, Václav ZVĚŘINA. Hradec Králové 1981, Kruh, 156 s. R.: Rudolf Tecl, HT 6-7, s. 468.

53

800 let Milevska. Red. Jaroslav BERIDA, František DOUBEK, Jiří FREY, Marie MARCHELOVÁ, Pavel VONDŘÁK, František ZEMAN. Milevsko 1984, Městský národní výbor, 134 s. R.: Miroslav Truc, HT 8, s. 329-330.

54

Netolice. Sborník příspěvků k dějinám města a muzea. Netolice 1979, Městské muzeum, 66 s. Recenzovaní autoři: Václav STARÝ, Vladimír HŮNA, Jana TRAJEROVÁ. R.: Rudolf Tecl, HT 4, s. 314-315.

55

Antonín VERBÍK, *Purkarec. Minulost a socialistická přítomnost jihočeské obce.* České Budějovice 1983, 308 s. R.: Miroslav Truc, HT 9, s. 441-443.

56

Vimperk - město pod Boubínem. Vybral a uspořádal Josef JOHN. České Budějovice 1979, Jihočeské nakladatelství, 474 s. Recenzovaní autoři: Antonín BENEŠ, Václav STARÝ, Jan SOLAR. R.: Rudolf Tecl, HT 4, s. 315.

57

I.1.4.4

Města a obce na Moravě

Svitavy. Dějiny a současnost města. Redaktor: Jindřich RŮŽIČKA. Hradec Králové 1987, Kruh, 256 s. Recenzovaní autoři: Jindřich RŮŽIČKA, Milan SKŘIVÁNEK. R.: František Hoffmann, HT 10, s. 299.

58

Dějiny Brtnice a připojených obcí. Brno 1988, Muzejní a vlastivědná společnost a MNV Brtnice, 438 s. Red.: Jan JANÁK. Recenzovaní autoři: Zdeněk MĚŘÍNSKÝ, Marie ZAORALOVÁ, Vratislav NEJEDLÝ, Jan TROJAN. R.: František Hoffmann, HT 10, s. 299-300.

59

Miloš KREPS, *Dějiny Adamovských železáren a strojren do roku 1905.* Brno 1976, Blok, 256 s. R.: Eduard Maur, HT 6-7, s. 520.

60

I.1.5 Vztahy českých zemí k jiným státům a národům

Zur Geschichte der deutsch-tschechoslowakischen Beziehungen. Referate der deutsch-tschechoslowakischen Historikertagung Braunschweig, 28.-30. November 1967. Braunschweig 1968, Albert Limbach, 199 s. (= Schriftenreihe des Internationalen Schulbuchinstituts, 14). Recenzovaní autoři: Ferdinand SEIBT, Václav MEJSTRÍK, Suse-Marei DIESTEL. R.: Jiří Kořalka, HT 4, s. 319.
61

Deutsch-tschechische Beziehungen in der Schulliteratur und im populären Geschichtsbild. Ed. Hans LEMBERG, Ferdinand SEIBT. Braunschweig 1980, Georg-Eckert-Institut für internationale Schulbuchforschung, 222 s. (= Studien zur internationalen Schulbuchforschung, 28). Recenzovaní autoři: Hans LEMBERG, Ferdinand SEIBT, Walter SCHAMSCHULA, Rudolf JAWORSKI, Adalbert LANGER, Winfried EBERHARD, Alfred ECKERT, Irena RAITHEL-ŽIVSA. R.: Jiří Kořalka, HT 4, s. 319-320.
62

László DOBOSSY, *Češi v Ubrách ve třech obměnách.* Česká literatura 29, 1981, s. 228-245. R.: Marián Konečný, HT 5, s. 358.
63

Paul ROCK, *Praag – Brussel, Over – Weer. Trechtocht door het gemeenschappelijk cultuurhistorisch erfgoed van Tsjechoslowakije en België.* Luxemburg

1983, 174 s. R.: Miloslav Polívka, HT 8, s. 307-308.
64

Dawna świadomość historyczna w Polsce, Czechach i Słowacji. Red. Roman HECK. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978, Ossolineum (= Prace Polsko-Czechosłowackiej Komisji Historycznej). Recenzovaní autoři: Roman HECK, Jaromír MIKULKA. R.: Jiří Rak, HT 2, s. 164.
65

Polska, czeska i słowacka świadomość historyczna XIX wieku. Ed. Roman HECK. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979, Ossolineum-Wydawnictwo PAN, 165 s. (= Prace Polsko-Czechosłowackiej Komisji Historycznej). Recenzovaní autoři: Józef CHLEBOWCZYK, Vladislav ŠTASTNÝ, Miroslav HROCH, Jana KOVAŘÍKOVÁ, Ryszard GŁADKI-EWICZ, Andrzej Felix GRABSKI. R.: Jiří Kořalka, HT 4, s. 318.
66

I.2 Obecné dějiny

I.2.1

Teorie a metodologie historické vědy

Geschichte und Gesellschaft. Zeitschrift für Historische Sozialwissenschaft. Ed. Hans-Ulrich WEHLER, Jürgen KOCKA u. a. 1-8, Göttingen 1975-1982, Vandenhoeck & Ruprecht. S.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 524-526.
67

Sozialgeschichtliche Bibliothek. Ed. Dieter GROH. Frankfurt am Main-Berlin-Wien 1979-1981, Ullstein (= Ullstein Materialien). S.: František Svátek, HT 6-7, s. 526-529.

68

Historische Sozialwissenschaft. Beiträge zur Einführung in die Forschungspraxis. Ed. Reinhard RÜRUP. Göttingen 1977, Vandenhoeck & Ruprecht (= Kleine Vandenhoeck-Reihe, 1431). R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 523.

69

Jürgen KOCKA, *Theorien in der Sozial- und Gesellschaftsgeschichte*. Geschichte und Gesellschaft (Göttingen) 1, 1975, s. 9-42. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 524.

70

Theorien in der Praxis des Historikers. Forschungsbeispiele und ihre Diskussion. Ed. Jürgen KOCKA. Geschichte und Gesellschaft (Göttingen) Sonderheft 3, 1977. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 524.

71

Evolution und Geschichte. Geschichte und Gesellschaft (Göttingen) 2, 1976, č. 3. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 524.

72

Kontroversen über Historiographie. Geschichte und Gesellschaft (Göttingen) 7, 1981, č. 2. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 524.

73

Professionalisierung in historischer Perspektive. Ed. Hartmut KAEUBLE.

Geschichte und Gesellschaft (Göttingen) 1, 1975, s. 9-42. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 525.

74

Die Wissenschaften und ihre Geschichte. Ed. Wolf LEPENIES. Geschichte und Gesellschaft (Göttingen) 4, 1978, č. 4. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 524.

75

Historische Familienforschung und Demographie. Ed. Hans-Ulrich WEHLER. Geschichte und Gesellschaft (Göttingen) 1, 1975, č. 2-3. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 524.

76

Richard van DÜLMEN, *Religionsgeschichte in der Historischen Sozialforschung*. Geschichte und Gesellschaft (Göttingen) 6, 1980, s. 36-59. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 524.

77

Rolf Peter SIEFERLE, *Die Revolution in der Theorie von Karl Marx*. Frankfurt am Main-Berlin-Wien 1979, Ullstein, 256 s. (= Sozialgeschichtliche Bibliothek). R.: František Svátek, HT 6-7, s. 527.

78

Ernst Michael LANGE, *Das Prinzip Arbeit. Drei metakritische Kapitel über Grundbegriffe, Struktur und Darstellung der „Kritik der politischen Ökonomie“ von Karl Marx*. Frankfurt am Main-Berlin-Wien 1980, Ullstein, 272 s. (= Sozialgeschichtliche Bibliothek). R.: František Svátek, HT 6-7, s. 527.

79

Jaroslava PEŠKOVÁ, *Filozofické problémy historismu*. In: Historické vědomí v českém umění 19. století, Praha 1981, s. 52-60. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 402.
80

Denken über Geschichte. Aufsätze zur heutigen Situation des geschichtlichen Bewusstseins und der Geschichtswissenschaft. Ed. Friedrich ENGELJANOSI, Grete KLINGENSTEIN, Heinrich LUTZ. Wien 1974, Verlag für Geschichte und Politik, 257 s. (= Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit, 1). Recenzování autoři: Henri-Irénée MAROU, Adam SCHAFF. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 541.
81

1.2.2

Souhrnné práce

Allgemeine Geschichte des Mittelalters. Von einem Autorenkollektiv unter Leitung von Bernhard TÖPFER. Berlin 1985, Deutscher Verlag der Wissenschaften, 476 s. R.: František Šmahel, HT 9, s. 370-371.
82

Lexikon des Mittelalters, 1: Aachen bis Bettelordenskirchen. München-Zürich 1980, Artemis, LXIII + 2108 sl.
R.: František Šmahel, HT 5, s. 288.
83

Horst BREDEKAMP, *Kunst als Medium sozialer Konflikte. Bilderkämpfe von der Spätantike bis zur Hussitenrevolution*.

Frankfurt am Main 1975, Suhrkamp, 405 s. R.: Zdeňka Hledíková, HT 3, s. 148-149.
84

Histoire de la vie privée, 2: De l'Europe féodale à la Renaissance. Dirigé par Georges DUBY. Paris 1985, Seuil, 636 s. R.: Josef Macek, HT 10, s. 271-273.
85

Jean DELUMEAU, *La peur en Occident. Une cité assiégée*. Paris 1978, Fayard, 485 s. R.: Josef Macek, HT 8, s. 310.
86

Jean DELUMEAU, *La péché et la peur. La culpabilisation en Occident (XIIIe-XVIIIe siècles)*. Paris 1983, Fayard, 741 s. R.: Josef Macek, HT 8, s. 310-312.
87

Jana NECHUTOVÁ, *Pojem války a míru v latinské patristice*. Studia Comeniana et historica (Uherský Brod) 11, 1981, č. 23, s. 5-12. R.: František Šmahel, HT 5, s. 286.
88

Jaroslav KUDRNA, *Několik poznámek k problematice míru ve středověku, reformaci a renesanci*. Studia Comeniana et historica (Uherský Brod) 11, 1981, č. 23, s. 12-18. R.: František Šmahel, HT 5, s. 286.
89

N. S. MALEVIČOVÁ, *Promětebuš obeň. Kapitoly z dějin evropského volno-myšlenkářství a ateismu*. Praha 1981,

Albatros, 432 s. **R.:** Jaroslav Boubín, HT 5, s. 308.

90

Gorodskaja kultura. Srednevekov'je i načalo novogo vremeni. Ed. V. I. RUTENBURG, Leningrad 1986, 280 s. **S.:** Václav Bůžek, HT 10, s. 282-283.

91

Daniele ALEXANDRE-BIDON – Monique CLOSSON, *L'enfant à l'ombre des cathédrales.* Lyon-Paris 1985. **R.:** Josef Macek, HT 10, s. 274-276.

92

Biographie und Geschichtswissenschaft. Aufsätze zur Theorie und Praxis biographischer Arbeit. Ed. Grete KLINGENSTEIN, Heinrich LUTZ, Gerald STOURZH. Wien 1979, Verlag für Geschichte und Politik, 268 s. (= Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit, 6). Recenzovaní autoři: Heinrich LUTZ, Thomas LUCKMANN, Leopold ROSENMAYR, Herta NAGL-DOCEKAL, Helmut SCHEURER, Alexander GERSCHENKRON, Helmut RUMPLER, Derek BEALES, Friedrich ENGEL, JANOSI, Walter MARKOV, Alan John Percival TAYLOR. **R.:** Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 542.

93

Georges MINOIS, *Histoire de la veillesse en Occident de l'Antiquité à la Renaissance.* Paris 1987, Fayard. **R.:** Josef Macek, HT 10, s. 276-277.

94

Ivan LESNÝ, *Zpráva o nemocech mocných. Významné historické postavy očima neurologa.* Praha 1983, Horizont, 249 s. **R.:** Petr Čornej, HT 8, s. 319-320.

95

Bildung, Politik und Gesellschaft. Studien zur Geschichte des europäischen Bildungswesens vom 16. bis zum 20. Jahrhundert. Ed. Grete KLINGENSTEIN, Heinrich LUTZ, Gerald STOURZH. Wien, Verlag für Geschichte und Politik 1978, 306 s. (= Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit, 5). Recenzovaní autoři: Gernot HEISS, Alfred KOHLER, Victor MORGAN, Grete KLINGENSTEIN, Stanisław LITAK, Moritz CSÁKY, Oskar ANWEILER. **R.:** Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 541-542.

96

Europäisierung der Erde? Studien zur Einwirkung Europas auf die aussereuropäische Welt. Ed. Grete KLINGENSTEIN, Heinrich LUTZ, Gerald STOURZH. Wien 1980, Verlag für Geschichte und Politik 1980, 300 s. (= Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit, 7). Recenzovaní autoři: Günther HAMANN, Johannes DÖRFLINGER, Michael WEINZIERL, Helene MAIMANN. **R.:** Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 542.

97

Miroslav HROCH, *Buržoazní revoluce v Evropě.* Praha, Svoboda 1981 (= Otázky dějin). **R.:** Kristina Kaiserová, HT 8, s. 381.

98

Friedensbewegungen. Bedingungen und Wirkungen. Ed. Gernot HEISS, Heinrich LUTZ. Wien 1984, Verlag für Geschichte und Politik, 207 s. (= Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit, 11). Recenzovaní autoři: Hans EBELING, Herta NAGL-DOCEKAL, Heinrich LUTZ, Sandi E. COOPER, Hanna SCHNEDL-BUBENIČEK, Jan HAVRÁNEK, Arno KLÖNNE. S.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 416-417.

99

1.2.3 Národ v průběhu dějin

Jenő SZÜCS, *Nation und Geschichte. Studien.* Budapest 1981, Corvina, 378 s. (pět studií). S.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 529-530.

100

Jenő SZÜCS, *Die Nation in historischer Sicht und der nationale Aspekt der Geschichte.* In: Jenő Szücs, *Nation und Geschichte*, Budapest 1981, Corvina, s. 11-160. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 530.

101

Aufklärung und Nationen im Osten Europas. Ed. László SZIKLAY. Budapest 1983, Corvina, 506 s. Recenzovaní autoři: László SZIKLAY, Emil NIEDERHAUSER, Endre BAJTÁR, Zdzisław LIBERA. S.: Jiří Rak, HT 6-7, s. 530-532.

102

Rudolf JAWORSKI, *Zur Frage vormoderer Nationalismen in Ostmitteleuropa.* *Geschichte und Gesellschaft* (Göttingen) 5, 1979, s. 398-417. R.: Jiří

Kořalka, HT 6-7, s. 524-525.

103

Miroslav HROCH, *Některé metodologické poznámky k studiu úlohy historického vědomí v národním hnutí 19. století.* In: *Historické vědomí v českém umění 19. století*, Praha 1981, s. 61-68. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 401.

104

Miroslav HROCH, *Několik poznámek k problému: historické vědomí a zájem rodícího se národa.* Č.: HT 8, s. 185-194.

105

1.2.4 Tradice obecně

Karel RICHTER, *Co jsou tradice.* *Historie a vojenství* 1980, č. 3, s. 47-58. R.: Květa Kořalková, HT 4, s. 320.

106

Barbara ČUMPELÍKOVÁ, *Příspěvek k diskusi o pojmu tradice.* *Historie a vojenství* 1981, č. 1, s. 177-185. R.: Květa Kořalková, HT 4, s. 321.

107

Josef PETERKA, *Zájem o kulturní minulost a jeho společenská motivace.* *Česká literatura* 28, 1980, s. 1-12. R.: Petr Čornej, HT 4, s. 328-329.

108

Václav FROLEC, *Lidová obyčejová tradice a obřadní kultura. Terminologické otázky.* *Národopisné aktuality* (Strážnice) 19, 1982, s. 253-272. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 552.

109

Jaroslava PEŠKOVÁ, *Problém tradice a jejího vlivu na národní charakter*. In: *Povědomí tradice v novodobé české kultuře*, Praha 1988, s. 112-118. R.: Jiří Pokorný, HT 10, s. 340.

110

Povědomí tradice v novodobé české kultuře (Doba Bedřicha Smetany). Sborník sympozia pořádaného Národní galerií v Praze ve spolupráci s Ústavem teorie a dějin umění ČSAV u příležitosti 4. ročníku Smetanova festivalu v Plzni ve dnech 7.-11. března 1984. Praha 1988, Národní galerie, 501 s. (= Studie a materiály, 3). S.: Jiří Pokorný, HT 10, s. 338-340.

111

Jiří RAK, *Diskuse historiků NDR o pojetí historického dědictví a historických tradic*. S.: HT 6-7, s. 551.

112

Gerhard LOZEK, *Die Traditionsproblematik in der geschichtsideologischen Auseinandersetzung*. Zeitschrift für Geschichtswissenschaft (Berlin) 29, 1981, s. 395-398. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 382.

113

Joachim HERRMANN, *Zum historisch-kulturellen Erbe vorkapitalistischer Gesellschaftsformationen. Erforschung – Darstellung – Wirkung*. Zeitschrift für Geschichtswissenschaft (Berlin) 29, 1981, s. 483-494. R.: Jiří Rak, HT 6-7, s. 551.

114

Die DDR und die Tradition. In: *Jahrbuch der Gesellschaft für Deutschlandforschung*, ed. Jens HACKER, Horst RÖGNER-FRANCKE, Heidelberg 1981. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 382.

115

Horst BARTEL, *Erbe und Tradition in Geschichtsbild und Geschichtsforschung der DDR*. Zeitschrift für Geschichtswissenschaft (Berlin) 29, 1981, s. 387-394. R.: Jiří Rak, HT 6-7, s. 551; Kristina Kaiserová, HT 8, s. 382.

116

Horst BARTEL – Walter SCHMIDT, *Historisches Erbe und Traditionen – Bilanz, Probleme, Konsequenzen*. Zeitschrift für Geschichtswissenschaft (Berlin) 30, 1982, s. 816-829. R.: Jiří Rak, HT 6-7, s. 551; Kristina Kaiserová, HT 8, s. 382.

117

1.3 Dějiny jednotlivých zemí a národů

1.3.1 Německé země

Deutschland und Europa in der Neuzeit. Festschrift für Karl Otmar Freiherr von Aretin zum 65. Geburtstag. Herausgegeben von Ralph MELVILLE, Claus SCHARF, Martin VOGT, Ulrich WENGENROTH, 1-2. Stuttgart 1988, Franz Steiner, XXII + 1019 s. (=Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Geschichte Mainz 134). Recenzovaní autoři: Markus WRIEDT, Rolf DECOT, Boris ULIANICH, Hermann von der

DUNK, Michael GEYER, Gottfried SCHRAMM, Georg SCHMIDT, Thomas NIPPERDEY, Reginald de SCHRYVER, Tadeusz CEGIELSKI, Erich ANGERMANN, Jaroslav STRÁTECKÝ, Armgard von REDEN-DOHNA, Volker PRESS, Ralph MELVILLE. R.: Jiří Kořalka, HT 10, s. 347-348.

118

Pojęcia „Volk“ a „Nation“ v historii Niemiec. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez Zakład Historii Niemiec. Red. Antoni CZUBIŃSKI. Poznań 1980, Wydawnictwo Naukowe UAM, 274 s. Recenzovaní autoři: Benedykt ZIENTARA, Lech JANICKI, Henryk OLSZEWSKI, Gerard LABUDA, Jerzy TOPOLSKI, Antoni CZUBIŃSKI, Bernard PITROWSKI, Józef CHLEBOWCZYK. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 532.

119

Preussen im Rückblick. Herausgegeben von Hans-Jürgen PUHLE, Hans-Ulrich WEHLER. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht 1980, 323 s. (= Geschichte und Gesellschaft, Sonderheft 6). R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 526.

120

1.3.2 Rakousko

Deutschland und Österreich. Ein bilaterales Geschichtsbuch. Herausgegeben von Robert A. KANN und Friedrich E. PRINZ. Wien-München 1980, Jugend und Volk, 596 s. Recenzovaní autoři: Friedrich E. PRINZ, Volker PRESS, Walter HUBATSCH, Adam WANDRUSZKA,

Johann Christoph ALLMAYER-BECK, Gerhard MAY, Elisabeth KOVÁCS, Peter BURIAN, Robert A. KANN, Karl Erich BORN, Herbert MATIS, Andreas HILLGRUBER, Gerhard BOTZ, Hans MOMMSEN, Monika GLETTLER, Roger BAUER, Renate WAGNER-RIEGER, Carl DAHLHAUS, Alfred ABLEITINGER. S.: Jiří Kořalka, HT 5, s. 344.

121

Jan GALANDAUER, Miroslav HONZÍK, *Osud trůnu habsburského.* Praha 1982, 2. vyd. 1983, Panorama, 270 s. R.: Jan Havránek, HT 6-7, s. 540-541.

122

William O. McCAGG, *A History of Habsburg Jews, 1670-1918.* Bloomington-Indianapolis 1989, Indiana University Press, XI + 289 s. R.: Jiří Kořalka, HT 10, s. 347.

123

Revolutionäre Bewegungen in Österreich. Herausgegeben von Erich ZÖLLNER. Wien 1981, Österreichischer Bundesverlag, 175 s. (= Schriften des Instituts für Österreichkunde, 38). Recenzovaní autoři: Richard Georg PLASCHKA, Gerhard BOTZ, Peter FELDBAUER, Johann RAINER, Moritz CSÁKY, Helmut REINALTER, Wolfgang HÄUSLER, Rudolf NECK, Gerhard JAGSCHITZ, Erika WEINZIERL. S.: Jiří Kořalka, HT 5, s. 343.

124

1.3.3 Polsko

Janusz TAZBIR a kolektiv, *Zarys Historii Polski*. Warszawa 1979, Państwowy Instytut Wydawniczy, 861 s. Recenzovaný autor: Stanislav TRAWKOWSKI. R.: Ivana Raková, HT 4, s. 296-297.

125

Tadeusz M. NOWAK – Jan WIMMER, *Historia oręża polskiego (963-1795)*. Warszawa 1981, Wiedza Powszechna, 700 s. R.: Ivana Raková, HT 5, 1982, s. 334-335.

126

Świadomość historyczna Polaków. Ed. Jerzy TOPOLSKI. Łódź 1981, Wydawnictwo Łódzkie, 510 s. R.: Jiří Rak, HT 9, s. 449.

127

Strzelin. Monografia geograficzno-historyczna miasta i powiatu. Ed. Ewa MALEC-ZYŃSKA, Stanislav MICHALKIEWICZ. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1974, Ossolineum, 268 s. Recenzovaná autorka: I. CZACHOROWSKA. R.: Květa Kořalková, HT 2, s. 170-171.

128

2. Historická archeologie

2.1 Celkové práce

Julie RICHTEROVÁ, *Středověké kachle*. Praha 1982, Muzeum hlavního města Prahy, 173 s. R.: Rudolf Krajíc, HT 6-7, s. 458-459.

129

Zdeněk SMETÁNKA, *Ad lupum predicantem. Reliéf pozdně gotického kachle jako historický pramen*. Archeologické rozhledy 35, 1983, s. 316-326 a 360. R.: František Šmahel, HT 6-7, s. 479-481.

130

2.2 Archeologický výzkum regionů a lokalit

2.2.1 Tábor a Táborsko

Miroslav RICHTER – Miloš DRDA, *Sezimovo Ústí und Tábor. Ergebnisse archäologischer Forschungsgrabungen in Südböhmen*. Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung (Wien) 89, 1981, s. 1-21. R.: Josef Macek, HT 5, s. 289-290.

131

Miloš DRDA, *Soubor nálezů ze Sezimova Ústí*. Č.: HT 1, s. 7-29, obr. I-XIV.

132

Miroslav RICHTER, *Archeologický výzkum Sezimova Ústí (Výtah z referátu)*. Č.: HT 2, s. 61-62.

133

Miloš DRDA, *Archeologický výzkum Tábora 1974-1977*. Tábor 1978, Městský národní výbor, 43 s. (= ediční řada Tábor, II/1). R.: Miloslav Polívka, HT 2, s. 151-152.

134

Miloš DRDA, *Archeologický výzkum Tábora*. Č.: HT 2, s. 63-68.

135

Miloš DRDA, *Archeologický výzkum Tábora*. *Archaeologica historica* 5, 1980, s. 107-114. R.: Rudolf Krajíc, HT 4, 1981, s. 279.
136

Miloš DRDA, *Archeologický výzkum čp. 39 v Táboře*. *Archeologické rozhledy* 35, 1983, s. 247-283. R.: Rudolf Krajíc, HT 6-7, s. 453-454.
137

Miloš DRDA - Helena MAZURKI-
EWICZOVÁ, *Archeologický výzkum čp. 161 v Táboře*. *Archeologické rozhledy* 34, 1982, s. 45-55, 119-120.
R.: Rudolf Krajíc, HT 5, s. 291.
138

Miloš DRDA, *Archeologický výzkum čp. 279 v Táboře*. *Archeologické rozhledy* 30, 1978, s. 76-87. R.: Miloslav Polívka, HT 2, s. 151-152.
139

Rudolf KRAJÍC, *Příspěvek k dokumentaci některých zaniklých osad na Táborsku*. *Archaeologica historica* 5, 1980, s. 165-172. R.: Rudolf Krajíc, HT 4, s. 279.
140

Rudolf KRAJÍC, *Současný stav hmotné kultury středověké vesnice na Táborsku*. Č.: HT 6-7, s. 47-82.
141

Rudolf KRAJÍC, *Archeologický výzkum historického jádra Soběslavi*. Č.: HT 10, s. 121-138.
142

2.2.2

Jiné regiony a lokality

Jan MICHÁLEK - Jiří FRÖHLICH, *Bibliografie jihočeské archeologické literatury 1817-1980*. České Budějovice 1985, Jihočeské muzeum, 240 s. R.: Rudolf Krajíc, HT 9, s. 369.
143

Archeologické výzkumy v jižních Čechách 1-2. České Budějovice 1983-1985, Jihočeské muzeum. R.: Rudolf Krajíc, HT 9, s. 369-370.
144

Pavel ŠEBESTA, *Příspěvky archeologických výzkumů k poznání středověkého osídlení města Chebu*. In: Soudce smluvený v Chebu. Sborník příspěvků přednesených na symposiu k 550. výročí. Praha-Cheb 1983, s. 183-186. R.: Petr Čornej, HT 8, s. 374.
145

2.3

Archeologie husitské epochy

Rudolf KRAJÍC, *Husitská problematika ve sborníku Archaeologica historica*. S.: HT 4, s. 277-279.
146

Tomáš DURDÍK - Zdeněk SMETÁNKA, *Archeologický výzkum busitských Čech*. *Archaeologica historica* 5, 1980, s. 7-15. R.: Rudolf Krajíc, HT 4, s. 278.
147

3. Doba předhusitská

3.1.2 Český stát a panovník

3.1 České dějiny

3.1.2.1 Přemysl Otakar II.

3.1.1

Prameny a jejich edice

Anežka VIDMANOVÁ, *K vydávání latinských textů české provenience ze 14. a 15. století*. Č.: HT 8, s. 271-283.

148

Jiří DAŇHELKA, *Směrnice pro vydávání starších českých textů*. Č.: HT 8, s. 285-301.

149

Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec. – 1419 aug. 16). Tomus III: *Fontes Archivi publici Třebonensis*. Ed. Božena KOPIČKOVÁ. Praha 1977, Academia, 411 s. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 116-117.

150

Acta summorum pontificum res gestas Bohemicas aevi praebussitici et bussitici illustrantia. Pars 1-2. Ed. Jaroslav ERŠIL. Praha 1980, Academia, 915 s. R.: František Šmahel, HT 4, s. 281-283.

151

Mojmír ŠVÁBENSKÝ, *Cerronibo sbírka, 13. stol. – 1845*. 3 sv. Brno 1973, Státní oblastní archiv (= Inventáře a katalogy Státního oblastního archivu v Brně, 26). R.: Pavel Křivský, HT 3, s. 178-179.

152

Ottokar-Forschungen. Redigiert von Max WELTIN und Andreas KUSTER-NIG. Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich (Wien), Neue Folge 44/45, 1978/79, 508 s. Recenzování autoři: Heinrich APPELT, Alois ZAUNER, Gerhard PFERSCHY, Alfred OGRIS, Peter CSENDES, Heinz DOPSCH, Max WELTIN, Folker REICHERT, Silvia PETRIN, Mario SCHWARZ. S.: Miloš Drda, HT 3, s. 138-139.

153

Silvia PETRIN, *Die Epoche Přemysl Otakars II. in der neueren tschechischen Historiographie*. In: *Ottokar-Forschungen*. Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich (Wien), Neue Folge 44/45, 1978/79, s. 434-452. R.: Miloš Drda, HT 3, s. 138.

154

3.1.2.2 Lucemburkové

Jiří SPĚVÁČEK, *Lucemburské koncepcie českého státu a jejich přemyslovské kořeny*. Sborník historický 24, 1976, s. 5-51. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 111-112.

155

Jiří SPĚVÁČEK, *Rozmach české státnosti za vlády Lucemburků v souvislostech evropské politiky*. Praha 1987, Academia, 92 s. (= Rozpravy ČSAV, řada společenských věd, 97-4). R.: Lenka Bobková, HT 10, s. 233.

156

Wilhelm HANISCH, *Die Luxemburger und die Juden*. In: Die Juden in den böhmischen Ländern, München-Wien 1983, s. 27-35. R.: František Šmahel, HT 8, s. 405.

157

Wojciech IWANČZAK, *Wizja monarchy-rycerza idealnego w kulturze czeskiej okresu przedbusyckiego*. Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka (Wrocław) 38, 1983, s. 1-21. R.: Josef Macek, HT 8, s. 343-344.

158

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Fundace českých králů ve 14. století*. Sborník historický 28, 1982, s. 5-55. R.: Lenka Bobková, HT 8, s. 322-323.

159

3.1.2.3 Jan Lucemburský

Jiří SPĚVÁČEK, *Král diplomat. Jan Lucemburský 1296-1346*. Praha 1982, Panorama, 267 s. R.: Miloslav Polívka, HT 8, s. 320-322.

160

3.1.2.4 Karel IV.

Jiří SPĚVÁČEK, *Karel IV. Život a dílo*. Praha 1979, 2. vyd. 1980, Svoboda, 720 s. R.: František Šmahel, HT 4, s. 291-292.

161

Karolus Quartus. Piae memoriae fundatoris sui Universitas Carolina D. D. Sborník vědeckých prací o době, osobnosti a díle českého krále a římského císaře Karla IV. k uctění

památky svého zakladatele vydala Univerzita Karlova. Ed. Václav VANĚČEK. Praha 1984, Univerzita Karlova, 509 s. Recenzovaní autoři: Zdeněk ČEŠKA, Jiří SPĚVÁČEK, Rostislav NOVÝ, Josef PETRÁŇ, Václav VANĚČEK, Jiří KEJŘ, Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Jaroslav ERŠIL, Anna SKÝBOVÁ, Jaroslav KUDRNA, Jaromír MIKULKA, Věra HROCHOVÁ, Miroslav HROCH, Miloslava MELANOVÁ-KUBOVÁ, Ludvík SVOBODA, Vilém HEROLD, Zdeněk HORSKÝ, Milan MRÁZ, Barbara KRZEMIEŇSKA, Anežka VIDMANOVÁ, Emanuel MIČHÁLEK, Josef HRABÁK, František MUŽÍK, Dobroslav LÍBAL, Jaroslav PEŠINA, Jaromír HOMOLKA, Josef KRÁSA, Rudolf CHADRABA, Karel STEJSKAL, Emanuel VLČEK. R.: Lenka Bobková, HT 9, s. 380-385.

162

Wolfgang D. FRITZ, *Varia zu einigen Urkunden Karls IV.* Jahrbuch für Geschichte des Feudalismus (Berlin) 4, 1980, s. 215-227. R.: Lenka Bobková, HT 6-7, s. 461-462.

163

Roman HECK, *Czasy Karla IV. we wrocławskim rękopisie Starych latopisów czeskich*. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity C 27, 1980, s. 43-61. R.: Petr Čornej, HT 4, s. 280-281.

164

Jaromír MIKULKA, *Zur Frage nach Kaiser Karls IV. „Slawentum“ und zum „slawischen“ Programm seiner Politik*. Jahrbuch für Geschichte des Feudalismus

(Berlin) 4, 1980, s. 173-185. R.: Lenka Bobková, HT 6-7, s. 463.
165

Gerhard SCHMIDT, *Die Hausmachtspolitik Kaiser Karls IV. im mittleren Elbegebiet*. Jahrbuch für Geschichte des Feudalismus (Berlin) 4, 1980, s. 187-214. R.: Lenka Bobková, HT 6-7, s. 462.
166

František KAVKA, *Karl IV. und die Oberlausitz*. Lětopis (Bautzen), Reihe B 25, 1978, s. 141-160. R.: Lenka Bobková HT 6-7, s. 460-461.
167

Christina WÖTZEL, *Zur Burgen- und Territorialpolitik Karls IV. in Thüringen von 1350 bis 1372*. In: Karl IV. Politik und Ideologie im 14. Jahrhundert, Weimar 1982, s. 179-196. R.: Lenka Bobková, HT 8, s. 323-324.
168

Hans NORDSIEK, *Dietrich Kagekweit*. Oberpfälzer Heimat (Weiden) 25, 1981, s. 49-61. R.: Lenka Bobková, HT 8, s. 324.
169

Dieter VELDTRUP, *Zwischen Ehe-recht und Familienpolitik. Studien zu den dynastischen Heiratsprojekten Karls IV.* Warendorf 1988, Dahlbusch, 564 s. (= Studien zu den Luxemburgern und ihrer Zeit, 2). R.: Lenka Bobková, HT 10, s. 233-235.
170

František KAVKA, *Zum Plan der luxemburgischen Thronfolge in Polen (1368-*

1382). Zeitschrift für historische Forschung (Berlin) 13, 1986, s. 257-283. R.: Lenka Bobková, HT 10, s. 235-236.
171

3.1.2.5 Václav IV.

Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. 1361-1419*. Praha 1989, Svoboda, 775 s. R.: Ivan Hlaváček, HT 10, s. 236-243.
172

Ivan HLAVÁČEK, *Studie k dvoru Václava IV. (I. část)*. Folia historica Bohemica 3, 1981, s. 135-193. R.: Noemi Rejchrtová, HT 5, 1982, s. 332.
173

Karel BERÁNEK, *Mandát krále Václava IV. proti lupičům z roku 1407*. Č.: HT 6-7, s. 411-412.
174

Petr ČORNEJ, *Václav IV. v proměnách času. Příspěvek k české pověsti královské*. Česká literatura 33, 1985, s. 408-424. R.: Ivan Hlaváček, HT 9, s. 385.
175

3.1.3 Dějiny osídlení

3.1.3.1 Čechy, Morava a Slezsko celkově

Jan KLÁPŠTĚ – Josef ŽEMLIČKA, *Studium dějin osídlení v Čechách a jeho další perspektivy*. Československý časopis historický 27, 1979, s. 884-906. R.: Jan Smetana, HT 3, s. 137.
176

Zdeněk BOHÁČ, *K metodice studia dějin předbusitského osídlení v Čechách*. Historická geografie 17, 1978, s. 3-63. R.: Jan Smetana, HT 3, s. 137.

177

Zdeněk MĚŘÍNSKÝ, *Studium dějin osídlení na Moravě a ve Slezsku (Současný stav a další perspektivy se zvláštním zřetelem k výzkumu zaniklých středověkých vesnic)*. Archaeologica historica 7, 1982, s. 113-156. R.: František Hoffmann, HT 6-7, s. 454

178

Vladimír NEKUDA – Josef UNGER, *Hrádky a tvrze na Moravě*. Brno 1981, Blok, 366 s. R.: František Hoffmann, HT 5, s. 291-292.

179

Zdeněk MĚŘÍNSKÝ, *Přehled dosavadního výzkumu fortifikací II. až počátku 16. století na Moravě a ve Slezsku (hradiska a brady)*. Archaeologica historica 6, 1981, s. 147-197. R.: František Hoffmann, HT 6-7, s. 454.

180

3.1.3.2

Osídlení Tábora a Táborska

Miloš DRDA – Rudolf TECL, *K předbusitskému osídlení Tábora*. Československý časopis historický 26, 1978, s. 740-764. R.: Josef Žemlička, HT 2, s. 150-151.

181

Miloš DRDA, *Urbanistická tradice v zástavbě středověkého Tábora*. Č.: HT 6-7, s. 7-46.

182

Rudolf TECL, *Diplomaticko-právní příspěvky k určení významu a charakteru lokalit na Táborsku do roku 1420*. Č.: HT 10, s. 191-214.

183

Václav HUML, *Ke studiu sídel nižší šlechty na Táborsku a Vltavotýnsku ve 13.-15. století*. Sborník historický 29, 1982, s. 5-62. R.: Rudolf Krajíc 6-7, s. 453.

184

3.1.3.3

Osídlení jiných regionů a lokalit

Tomáš KALINA, *Vývoj polohy sídel v Pražské kotlině od 10. do poloviny 14. století*. Historická geografie 17, 1978, s. 311-368. R.: Jan Smetana, HT 3, s. 138.

185

Zdeněk HOJDA – Jiří PEŠEK, *Osídlení a feudální rozdrobenost v Plzeňském kraji (na základě berního rejstříku z roku 1379)*. Historická geografie 18, 1979, s. 103-163. R.: Miloslav Polívka, HT 3, s. 162.

186

Rudolf TUREK, *Canburg z r. 805 – Kanina či Kanín?* Historická geografie 17, 1978, s. 434-449. R.: Jan Smetana, HT 3, s. 138.

187

Josef ŽEMLIČKA, *Osídlení Litoměřicka do začátku 13. století*. Historická geografie 17, 1978, s. 65-98. R.: Jan Smetana, HT 3, s. 137.

188

Jiří LUKAS, *Vývoj osídlení Slánska a Mělnicka od 10. do poloviny 14. století*. Historická geografie 17, 1978, s. 99-148. R.: Jan Smetana, HT 3, s. 137.
189

Zdeněk BOHÁČ, *Přehled vývoje osídlení středního Povltaví v době předbusitské*. Historická geografie 17, 1978, s. 149-172. R.: Jan Smetana, HT 3, s. 137.
190

Zdeněk DRAGON, *Přehled vývoje Bozeňska v době předbusitské*. Historická geografie 17, 1978, s. 173-207. R.: Jan Smetana, HT 3, s. 137.
191

Luděk JIRÁSKO, *Osídlení Novobystřicka v předbusitském období*. Historická geografie 17, 1978, s. 209-272. R.: Jan Smetana, HT 3, s. 138.
192

Věra LAŠTOVKOVÁ, *Postup osídlení v oblasti labského pravobřeží od 11. do konce 14. století*. Historická geografie 17, 1978, s. 273-309. R.: Jan Smetana, HT 3, s. 138.
193

Gabriela ČECHOVÁ, *Úsobrná celnice (Příspěvek k historii Trstenické stezky)*. In memoriam Zdeňka Fialy. Z pomocných věd historických. Praha 1978, s. 25-40. R.: Miloslav Polívka, HT 2, s. 149.
194

Ivan VÁVRA, *Srbská stezka*. Historická geografie 17, 1978, s. 369-432. R.: Jan

Smetana, HT 3, s. 138.
195

3.1.3.4 Středověký dům

Lydia PETRÁŇOVÁ – Josef PETRÁŇ, *Středověká lexikografie k názvosloví domu a jeho příslušenství*. Č.: HT 10, s. 17-46.
196

Josef MACEK, *K sémantice středověkého domu a jeho vnitřního členění*. Č.: HT 10, s. 47-66.
197

Jan MUK, *Středověký městský dům ve výsledcích stavebně historického výzkumu*. Č.: HT 10, s. 87-96.
198

Milena RADOVÁ-ŠTIKOVÁ, *Ke stavební technologii středověkého domu*. Č.: HT 10, s. 97-102.
199

3.1.4 Ekonomika

3.1.4.1 Vnější ekonomické vztahy

Ivan HLAVÁČEK, *Hospodářská válka České koruny a Rakouska v druhé polovině 80. let 14. století*. Časopis Národního muzea, řada historická 151, 1982, s. 121-128. R.: Jaroslav Čechura, HT 6-7, s. 460.
200

3.1.4.2 Zemědělství

Vratislav ŠMELHAUS, *Vývoj zemědělské výroby v českých zemích v době předbusitské*. Praha 1980, Zemědělské muzeum, 191 s. R.: Jaroslav Čechura, HT 6-7, s. 459-460.

201

B. T. RUBCOV, *Ještě o některých sporných otázkách agrárního vývoje v předbusitských Čechách*. Československý časopis historický 18, 1970, s. 601-608. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 119.

202

3.1.4.3 Řemesla

Miloslav POLÍVKA, *Vývoj zbrojních řemesel v Praze na konci 14. a v první polovině 15. století*. Documenta Pragensia 6/1, 1986, s. 47-74. R.: Petr Čornej, HT 10, s. 289-290.

203

3.1.4.4 Železářství

Miloš KREPS, *První hamry na území českých zemí? K problematice tzv. domašovské listiny z r. 1269*. Rozpravy Národního technického muzea 39, 1970, s. 25-41. R.: Eduard Maur, HT 6-7, s. 519.

204

Gustav HOFMANN, *K zavedení vodních kol v našich železných hutích*. Rozpravy Národního technického muzea 47, 1971, s. 82-94. R.: Eduard Maur, HT 6-7, s. 519.

205

Věra BERÁNKOVÁ - Gustav HOFMANN, *Obnovení železné hutě v Jincích r. 1390*. Vlastivědný sborník Podbrdsko (Příbram) 8-9, 1974-1975, s. 58-64. R.: Eduard Maur, HT 6-7, s. 520.

206

Jan KOŘAN, *K přímé výrobě železa v českých zemích*. Rozpravy Národního technického muzea 79, 1980, s. 7-15. R.: Eduard Maur, HT 6-7, s. 519-520.

207

Eduard MAUR, *K jednomu problému českého středověkého železářství*. Rozpravy Národního technického muzea 82, 1981, s. 26-43. R.: Eduard Maur, HT 6-7, s. 520.

208

3.1.4.5 Peněžnictví

Rostislav NOVÝ, *Mince a měna v době Karla IV.* In: In memoriam Zdeňka Fialy. Z pomocných věd historických. Praha 1978, s. 79-116. R.: Miloslav Polívka, HT 2, s. 149.

209

3.1.5 Pozemková držba

Sborník příspěvků k dějinám feudální držby předbusitských Čech. In: Historická geografie 18, 1979, 454 s. S.: Miloslav Polívka, HT 3, s. 162-163.

210

Zdeněk BOHÁČ, *K problematice studia feudální pozemkové držby v předbusitských Čechách*. Historická geografie

18, 1979, s. 5-30. R.: Miloslav Polívka, HT 3, s. 162.

211

Zdeněk BOHÁČ, *Struktura feudální pozemkové držby v Čechách na prahu busitské revoluce (Pokus o rekonstrukci podle patronátních práv)*. Folia historica Bohemica 7, 1984, s. 7-42. R.: Jaroslav Čechura, HT 9, s. 374-375.

212

Zdeněk BOHÁČ, *Pozemková držba pražského arcibiskupství v době předbusitské*. Historická geografie 18, 1979, s. 165-204. R.: Miloslav Polívka, HT 3, s. 162.

213

Jiří PEŠEK, *Feudální rozdrobenost v západních Čechách v době předbusitské*. Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica 1976, č. 1, s. 259-260. R.: František Hoffmann, HT 3, s. 166.

214

Jaroslav ČECHURA, *Struktura pozemkové držby v západních Čechách na počátku busitské revoluce*. Sborník historický 31, 1985, s. 5-53. R.: Ivan Martinovský, HT 9, s. 375-376.

215

Jaroslav ČECHURA, *Liber antiquus kláštera v Plasech z let 1339-1441*. Časopis Národního muzea, řada historická 153, 1984, s. 166-179. R.: Ivan Martinovský, HT 9, s. 378.

216

Rostislav NOVÝ, *Urbář encovanského statku chotěšovského kláštera (Poznámky k chotěšovskému urbáři z r. 1367)*. Li toměřicko 17-20, 1981-1984, s. 71-77. R.: Jaroslav Čechura, HT 9, s. 377.

217

Eduard KUBŮ, *Pozemková držba klášterem kladrubského v době předbusitské (do r. 1420)*. Historická geografie 18, 1979, s. 205-232. R.: Miloslav Polívka, HT 3, s. 162.

218

Rostislav NOVÝ, *Vývoj struktury pozemkové vlastnictví na Benešovsku v předbusitské době*. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka (Benešov) 20, 1979, s. 141-176. R.: Jaroslav Čechura, HT 5, s. 295-296.

219

Jaroslav ČECHURA, *České Budějovice - příklad vytváření městského velkostatku v středověkých Čechách*. Jihočeský sborník historický 54, 1985, s. 161-172. R.: František Šmahel, HT 10, s. 245.

220

Eva CIRONISOVÁ, *Vývoj správy rožmberských panství ve 13.-17. století*. Sborník archivních prací 31, 1981, s. 105-178. R.: Miroslav Truc, HT 6-7, s. 471-472.

221

Jiří ZÁLOHA, *Pozemková držba na Českokrumlovsku, Vyšebrodsku a Kaplicku na počátku busitského revolučního bnutí*. Jihočeský sborník historický 45, 1976, s. 26-36. R.: Rudolf Tecl, HT 2, s. 153-154.

222

Ivana RAKOVÁ, *Vývoj pozemkové držby pánů z Vartenberka*. Historická geografie 18, 1979, s. 69-102. R.: Miloslav Polívka, HT 3, s. 162.

223

Jan URBAN, *Lichtenburská država na Českomoravské vrchovině ve 13. a 14. století*. Historická geografie 18, 1979, s. 31-68. R.: Miloslav Polívka, HT 3, s. 162.

224

František MATĚJEK, *Vývoj feudálního majetku na jihovýchodní Moravě ve 14. a 15. století*. Časopis Matice moravské 98, 1979, s. 104-120. R.: František Hoffmann, HT 3, s. 161.

225

3.1.6

Středověká města

3.1.6.1

Čechy a Morava obecně

František HOFFMANN, *Struktura městského obyvatelstva v českých zemích do počátku 16. století*. In: Struktura feudální společnosti na území Československa a Polska do přelomu 15. a 16. století, Praha 1984, s. 99-133. R.: Jaroslav Čechura, HT 8, s. 316-317.

226

František ŠMAHEL, *Výsledky a výhledy výzkumu skladby českých měst od konce 13. do počátku 15. století*. In: Národnostný vývoj miest na Slovensku do roku 1918, Martin-Žilina 1984, s. 239-254. R.: Jirí Kejř, HT 8, s. 330-331.

227

A. I. OZOLIN, *Novejšaja čechoslovackaja literatura o češskom gorode predgusitskogo perioda*. Srednevekovyj gorod (Saratov) 3, 1975, s. 79-95. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 118.

228

Marie MAREČKOVÁ, *Společenská struktura středověkých měst v pojetí Bedřicha Mendla*. Sborník prací Pedagogické fakulty Univerzity J. E. Purkyně, řada společenských věd (Brno) 9, 1980, s. 79-90. R.: Miloslav Polívka, HT 5, s. 301.

229

A. I. OZOLIN, *Zemlevladienje korolevskich gorodov Čebii v XIV - načale XV veka*. Srednevekovyj gorod (Saratov) 4, 1981, s. 45-54. R.: Miloslav Polívka, HT 5, s. 301-302.

230

3.1.6.2

Praha

Zdeněk DRAGOUN, *Opevnění Starého Města pražského*. Documenta Pragensia 6/1, 1986, s. 16-23. R.: Petr Čornej, HT 10, s. 288-289.

231

František KAVKA, *K otázce sjednocení pražských měst v letech 1368-1377 a k místu Prahy v Karlově státní koncepci*. Documenta Pragensia 4, 1984, s. 100-120. R.: Lenka Bobková, HT 8, s. 335-336.

232

Ivan HLAVÁČEK, *Staré a Nové Město pražské a jejich spojení na sklonku vlády Karla IV. (Několik úvah a poznámek)*.

Documenta Pragensia 4, 1984, s. 84-100.
R.: Lenka Bobková, HT 8, s. 336.

233

Tomáš DURDÍK, *Hrady Václava IV. v pražských městech a jejich nejbližším okolí*. Documenta Pragensia 6/1, 1986, s. 24-46. R.: Petr Čornej, HT 10, s. 289.

234

Ivan HLAVÁČEK, *Drobné příspěvky a úvahy k budoucímu pražskému diplomatůři*. In memoriam Zdeňka Fialy. Z pomocných věd historických. Praha 1978, s. 63-78. R.: Rudolf Tecl, HT 2, s. 152-153.

235

Eva PROCHÁZKOVÁ, *Národní jazyky v kanceláři Starého Města pražského v době předbusitské*. Sborník archivních prací 28, 1978, s. 18-65. R.: František Šmahel, HT 3, s. 141-142.

236

Helena ŠEVČÍKOVÁ - Bohdan ZILYNSKYJ, *Seznam rychtářů Nového Města pražského z let 1377-1528*. Documenta Pragensia 5/2, 1985, s. 192-213. R.: Petr Čornej, HT 9, s. 379-380.

237

Jaroslav MEZNÍK, *Praha před busitskou revolucí*. Praha 1990, Academia, 300 s. R.: Petr Čornej, HT 10, s. 227-232.

238

3.1.6.3

Jiná města v Čechách

Pavel ŠEBESTA - František KUBŮ, *Politické a ekonomické vztahy města*

Cbebu a okolní šlechtý. Archaeologica historica 10, 1985, s. 163-174. R.: František Šmahel, HT 9, s. 379.

239

Jaroslav ČECHURA, *Pomuk - Zelená Hora - Nepomuk (Příspěvek k umělecko-historické topografii)*. Umění 29, 1981, s. 327-339. R.: František Šmahel, HT 5, s. 326.

240

Marie BLÁHOVÁ, *Nejstarší městská kniha města Kolína*. In memoriam Zdeňka Fialy. Z pomocných věd historických. Praha 1978, s. 117-139. R.: Miloš Polívka, HT 2, s. 149-150.

241

Pavel BĚLINA, *Místopisný obraz Hradce Králové v době předbusitské*. Historická geografie 21, 1983, s. 315-335. R.: Lenka Bobková, HT 8, s. 333.

242

Pavel BĚLINA, *Organizace chudinské péče v předbusitském Hradci Králové*. Folia historica Bohemica 3, 1981, s. 77-102. R.: Miloslav Polívka, HT 6-7, s. 460.

243

Jaroslav ČECHURA, *K charakteru zástavby v Českých Budějovicích na přelomu 14. a 15. století*. Archaeologica historica 11, 1986, s. 245-253. R.: František Šmahel, HT 10, s. 245-246.

244

Jaroslav ČECHURA, *Nová interpretace berní knihy Českých Budějovic z let 1396-1416*. Jihočeský sborník historický

56, 1987, s. 1-12. R.: František Šmahel, HT 10, s. 246.

245

Jaroslav ČECHURA, *Poplatníci v berní knize Českých Budějovic z let 1396-1416*. Jihočeský sborník historický 56, 1987, s. 57-70. R.: František Šmahel, HT 10, s. 246.

246

Miroslav TRUC, *Ius regale rožmberských městských privilegií*. In: Městské právo v 16.-18. století v Evropě, Praha 1982, Univerzita Karlova, s. 53-67. R.: Jaroslav Čechura, HT 8, s. 331-332.

247

3.1.6.4

Města na Moravě

František MATĚJEK, *Města, městečka a vesnice na Brněnsku v 14. a 15. století*. Časopis Matice moravské 103, 1984, s. 101-127. R.: František Hoffmann, HT 8, s. 331.

248

Nejstarší městská kniha olomoucká z let 1341-1422 (Liber actuum potabili-um). K vydání připravil Vladimír SPÁČIL, český překlad Antonín ROUBIC. Olomouc [1984], Městský národní výbor, 262 s. R.: František Šmahel, HT 8, s. 333-334.

249

Rudolf PROCHÁZKA – Ludmila SULTKOVÁ, *Uherské Hradiště ve 13.-15. století. Sociálně ekonomická struktura,*

topografie. Uherské Hradiště 1984, Slovácké muzeum, 82 s. R.: František Šmahel, HT 9, s. 378.

250

3.1.7 Společenské vztahy a způsob života

3.1.7.1

Sémantika

K vývoji terminologie sociálních vztahů (kolektivní recenze knihy Karla Bosla, *Die Grundlagen der modernen Gesellschaft im Mittelalter*). Slovo a slovesnost 35, 1974, s. 189-194. R.: Petr Čornej, HT 3, s. 155.

251

Petr ČORNEJ, *Studie k významovým posunům slov v češtině 14. a 15. století*. S.: HT 3, s. 152-160.

252

Slova a dějiny. Pod vedením Igora NĚMCE zpracoval kolektiv Staročeského slovníku za přispění externích spolupracovníků. Praha 1980, Academia, 324 s. R.: Petr Čornej, Rudolf Tecl, HT 4, s. 307-309.

253

Igor NĚMEC, Emanuel MICHÁLEK a kolektiv [= Josef MACEK], *Vztaž sémantiky staročeské slovní zásoby ke společenské situaci*. Slavia (Praha) 47, 1978, s. 14-22. R.: Petr Čornej, HT 3, s. 159-160.

254

Věra CHLÁDKOVÁ a kolektiv [= Josef MACEK], *Ze staročeské terminologie sociálních vztahů – šlechta, šlechtic*. Slovo a slovesnost 38, 1977, s. 229-237. R.: Petr Čornej, HT 3, s. 156-157.

255

Anna FIEDLEROVÁ a kolektiv [= Josef MACEK], *Ze staročeské terminologie sociálních vztahů – pán*. Slovo a slovesnost 38, 1977, s. 53-64. R.: Petr Čornej, HT 3, s. 155-156.

256

Věra CHLÁDKOVÁ a kolektiv [= Josef MACEK], *Ze staročeské terminologie sociálních vztahů (rytíř)*. Slovo a slovesnost 41, 1980, s. 62-71. R.: Petr Čornej, HT 5, s. 329-330.

257

Alena FIEDLEROVÁ a kolektiv [= Josef MACEK], *Ze staročeské terminologie sociálních vztahů (paní)*. Slovo a slovesnost 43, 1982, s. 218-221. R.: Petr Čornej, HT 6-7, s. 478.

258

Zdena HORÁLKOVÁ a kolektiv [= Josef MACEK], *Die Aussagen der alttschechischen Sprache über die mittelalterliche Auffassung des Staates in Böhmen*. Zeitschrift für Slawistik (Berlin) 18, 1973, s. 838-852. R.: Petr Čornej, HT 3, s. 152.

259

Jaroslava PEČÍRKOVÁ, *Sémantická analýza staročeského slova obec*. Listy filologické 97, 1974, s. 89-100. R.: Petr Čornej, HT 3, s. 153-155.

260

Jaroslava PEČÍRKOVÁ a kolektiv [= Josef MACEK], *Pojem a pojmenování městské obce ve středověkých Čechách*. Listy filologické 98, 1975, s. 79-87. R.: Petr Čornej, HT 3, s. 153-155.

261

Josef MACEK, *Osada. Z terminologii średnowiecznego osadnictwa*. Kwartalnik Historii Kultury Materialnej (Warszawa) 25, 1977, s. 359-373. R.: Petr Čornej, HT 3, s. 155.

262

Marie POBUDOVÁ, *Významy staročeského slova obchod a jejich kulturně historická hodnota*. Listy filologické 97, 1974, s. 80-84. R.: Petr Čornej, HT 3, s. 157-158.

263

Milada NEDVĚDOVÁ a kolektiv [= Josef MACEK], *Sémantická analýza staročeského slova obmz*. Listy filologické 99, 1976, s. 75-85. R.: Petr Čornej, HT 3, s. 158.

264

Milada NEDVĚDOVÁ a kolektiv [= Josef MACEK], *Dvorný a zdvořilý*. Naše řeč 62, 1979, s. 190-199. R.: Petr Čornej, HT 3, s. 158-159.

265

Milada NEDVĚDOVÁ a kolektiv [= Josef MACEK], *Slovo psoblavec v starší české slovní zásobě*. Naše řeč 60, 1977, s. 76-82. R.: Petr Čornej, HT 3, s. 159.

266

Jan HORÁLEK, *Slovo šelma na pozadí kulturní a společenské situace středověkých*

Čech. Listy filologické 104, 1981, s. 123-131. R.: Petr Čornej, HT 5, s. 331.
267

Werner BARLMEYER, *Helmbrecht im Čechischen*. Zeitschrift für deutsche Philologie (Berlin) 98, 1979, s. 421-424. R.: Petr Čornej, HT 3, s. 160-161.
268

Werner TANTSCH, *Helmbrecht im Tschechischen*. In: Philologische Studien. Gedenkschrift für Richard Kienast. Heidelberg 1978, s. 228-236. R.: Petr Čornej, HT 4, s. 312.
269

Emanuel MICHÁLEK a kolektiv [= Josef MACEK], *Pomsta a trest*. Naše řeč 61, 1978, s. 144-154. R.: Petr Čornej, HT 3, s. 157.
270

Jan KOŘAN, *K vývoji českého železářského názvosloví*. Rozpravy Národního technického muzea 69, 1977, s. 25-41. R.: Eduard Maur, HT 6-7, s. 519.
271

Miroslav ROUDNÝ, *Několik poznámek k nejstarším stopám hutnického názvosloví ve středověkém slovníku Mater verborum*. Rozpravy Národního technického muzea 55, 1972, s. 141-143. R.: Eduard Maur, HT 6-7, s. 519.
272

3.1.7.2 Sociální struktura

František ŠMAHEL, *Krise und Revolution. Die Sozialfrage im vorbussitischen*

Böhmen. In: Europa 1400. Die Krise des Spätmittelalters. Stuttgart 1984, Klett-Cotta, s. 65-81. R.: František Hoffmann, HT 8, s. 314-315.
273

Jiří SPĚVÁČEK, *K některým problémům hospodářského a sociálního vývoje v českých zemích v předbussitickém období*. Folia historica Bohemica 3, 1981, s. 7-67. R.: Jaroslav Čechura, HT 5, s. 288-289.
274

A. I. OZOLIN, *Socialno-političeskaja struktura predgusitskoj Čebii*. Slavjanskij sbornik, Saratov 1972, s. 38-63. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 119.
275

Josef MACEK, *The Emergence of Serfdom in the Czech Lands*. East Central Europe (Boulder) 9, 1982, s. 7-23. R.: František Šmahel, HT 6-7, s. 473-474.
276

Božena KOPIČKOVÁ, *Ženská otázka v českém středověku*. Československý časopis historický 37, 1989, s. 561-574, 682-696. R.: Věra Smolová, HT 10, s. 273.
277

Ivan HLAVÁČEK, *Beiträge zum Alltagsleben im vorbussitischen Böhmen. Zur Aussagekraft des Prager Visitationsprotokolls von 1379-1382 und der benachbarten Quellen*. Jahrbuch für fränkische Landesforschung (Würzburg) 34-35, 1974-1975, s. 865-882. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 113.
278

Ivan HLAVÁČEK, *Několik příspěvků k poznání života v předhusitských Čechách (K vypovídacím schopnostem pražského vizitačního protokolu z let 1379-1382 a některých příbuzných pramenů)*. Středočeský sborník historický 10, 1975, s. 151-172. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 113.

279

Stanisław BYLINA, *Laicy w życiu kościelnym Czech sabyłku XIV w. w świetle źródeł wizytacyjnych*. Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka (Wrocław) 36, 1981, s. 95-101. R.: Petr Čornej, HT 5, s. 313.

280

3.1.7.3

Předhusitská šlechta

Dušan TŘEŠTÍK – Miloslav POLÍVKA, *Nástin vývoje české šlechty do konce 15. století*. In: Struktura feudální společnosti na území Československa a Polska do přelomu 15. a 16. století, Praha 1984, s. 99-133. R.: Jaroslav Čechura, HT 8, s. 316.

281

Miloslav POLÍVKA, *Některé aspekty vývoje stavovství v české společnosti předhusitské a busitské doby*. Folia historica Bohemica 6, 1984, s. 17-56. R.: Lenka Bobková, HT 8, s. 375-376.

282

František KAVKA, *Hrady a jejich význam v skladbě české předbusitské šlechty (1300-1419). Situace na středním Povltaví a na dolním Posázaví*. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka

(Benešov) 26, 1985 [1986], s. 139-162. R.: Miloslav Polívka, HT 10, s. 243-244.

283

Václav HUML, *Sídla nižší šlechty na bývalém vlksickém panství ve východní části Milevska*. Archaeologica historica 6, 1981, s. 123-138. R.: Rudolf Krajíc, HT 5, s. 291.

284

Wojciech IWANČZAK, *Miles Christi – z dziejów pewnej idei w Czechach przedbusyckich*. Euhemer – Przegląd Religioznawczy (Warszawa) 2, 1983, s. 33-45. R.: Josef Macek, HT 8, s. 343-344.

285

Miloslav POLÍVKA, *A Contribution to the Problem of Property Differentiation of the Lesser Nobility in the Pre-Hussite Period in Bohemia*. Hospodářské dějiny – Economic History (Praha) 2, 1978, s. 331-360. R.: Rudolf Tecl, HT 2, s. 152.

286

Miloslav POLÍVKA, *The Bohemian Lesser Nobility at the Turn of the 14th and 15th Century. On the Status of the Lesser Nobility in Bohemian Society on the Eve of the Hussite Revolution*. Historica (Praha) 25, 1985, s. 121-175. R.: Jaroslav Boubín, HT 9, s. 373-374.

287

Bohuslav ŠALANDA, *Ideál spravedlivého muže*. Český lid 67, 1981, s. 79-85. R.: Petr Čornej, HT 4, s. 312.

288

3.1.7.4

Etnické a národnostní poměry

Peter HILSCH, *Die Juden in Böhmen und Mähren im Mittelalter und die ersten Privilegien (bis zum Ende des 13. Jahrhunderts)*. In: *Die Juden in den böhmischen Ländern*, München-Wien 1983, s. 13-26. R.: František Šmahel, HT 8, s. 405.

289

3.1.7.5

Zdravotní situace

Eduard MAUR, *Morová epidemie roku 1380 v Čechách*. Historická demografie 10, 1986, s. 37-71. R.: Miloslav Polívka, HT 10, s. 244-245.

290

3.1.8

Vojenství

Josef MACEK, *Das Turnier im mittelalterlichen Böhmen*. In: *Das ritterliche Turnier im Mittelalter. Beiträge zu einer vergleichenden Formen- und Verhaltensgeschichte des Rittertums*, ed. Josef Fleckenstein, Göttingen 1985. R.: Jaroslav Kolár, HT 9, s. 388-389.

291

Wojciech IWAŃCZAK, *Turnier rycerski w królestwie czeskim - proba analizy kulturowej*. Przegląd Humanistyczny (Warszawa) 5, 1983, s. 39-53. R.: Josef Macek, HT 8, s. 344.

292

Wojciech IWAŃCZAK, *Tropem rycerskiej przygody. Wzorzec rycerski w piśmiennictwie czeskim XIV wieku*. Warszawa

1985, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 350 s. R.: Josef Macek, HT 9, s. 389-391.

293

František HOFFMANN, *Bojové družiny před husitskou revolucí na jižní Moravě*. Jižní Morava 22 (25), 1986, s. 99-116. R.: Jaroslav Čechura, HT 10, s. 246-247.

294

František HOFFMANN, *Bojové družiny před husitskou revolucí ve východních Čechách*. Československý časopis historický 35, 1987, s. 75-104. R.: Jaroslav Čechura, HT 10, s. 247.

295

3.1.9

Náboženství a církev

Vizitační protokol pražského arcijábra Pavla z Janovic z let 1379-1382. Ed. Ivan HLAVÁČEK, Zdeňka HLEDÍKOVÁ. Praha 1973, Academia, 529 s. R.: Rudolf Tecl, HT 1, s. 113.

296

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *K otázkám vztahu duchovní a světské moci v Čechách ve druhé polovině 14. století*. Československý časopis historický 24, 1976, s. 244-277. R.: František Hoffmann, HT 1, s. 113-114.

297

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Struktura duchovenstva ve středověkých Čechách*. In: *Struktura feudální společnosti na území Československa a Polska*

do přelomu 15. a 16. století, Praha 1984, s. 99-133. R.: Jaroslav Čechura, HT 8, s. 317-318.

298

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Ke studiu a možnosti využití patronátních práv v předbusitských Čechách*. Folia historica Bohemica 7, 1984, s. 43-99. R.: Jaroslav Čechura, HT 9, s. 376.

299

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Kapituly s biskupskou lokací v Čechách do doby busitské a jejich místo v církevní správě*. In memoriam Zdeňka Fialy. Z pomocných věd historických. Praha 1978, s. 41-61. R.: Miloslav Polívka, HT 2, s. 149.

300

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Řád křižovníků s červeným srdcem ve středověku*. Sborník prací východočeských archivů (Zámorsk) 5, 1984, s. 209-235. R.: Ivan Martinovský, HT 9, s. 376-377.

301

Božena KOPIČKOVÁ, *Olomoucké biskupství v zrcadle dynastických sporů posledních Lucemburků*. In: Historická Olomouc a její současné problémy 3, Olomouc 1980, Univerzita Palackého, s. 95-107. R.: František Hoffmann, HT 4, s. 306.

302

3.1.10 Slovesná kultura

Jiří DAÑHELKA, *Probleme der Entstehung und Entwicklung der Schriftsprache*

in Böhmen. Slavica Lundensia 8: Bohemica et Slovaca, Lund 1980, s. 51-63. R.: František Šmahel, HT 5, s. 331.

303

Barvy všecky. Čtvero setkání se starou českou poezií. Uspořádali, edičně připravili, vstupní medailón a vydavatelskou poznámku napsali, vysvětlivky a slovníček zpracovali Jaroslav KOLÁR a Emil PRAŽÁK. Praha 1982, Československý spisovatel, 329 s. R.: František Šmahel, HT 5, s. 330.

304

Josef TRÍŠKA, *Starší česká mírová literatura*. Filologické studie (Praha) 15, 1986, s. 5-28. R.: Petr Čornej, HT 10, s. 284-285.

305

Radko ŠTASTNÝ, *Vídeňský rukopis Dalimilovy kroniky a doba Václava IV. (Jeho podoba, literární kontext a význam)*. Česká literatura 33, 1985, s. 389-407. R.: Petr Čornej, Ivan Hlaváček, HT 9, s. 392-393.

306

Jakub de VORAGINE, *Legenda aurea*. Z latiny přeložil Václav BLAHNÍK, úvodní studii napsala, texty pro překlad připravila a legendy o českých světcích přeložila Anežka VIDMANOVÁ. Praha 1984, Vyšehrad, 342 s. R.: František Šmahel, HT 8, s. 347.

307

Staročeská Bible drážďanská a olomoucká (Kritické vydání nejstaršího českého překladu bible ze 14. století). 1:

Evangelia. Ed. Vladimír KYAS. Praha 1981, Academia, 378 s. R.: Noemi Rejchrtová, HT 5, s. 329.

308

Josef VINTR, *Die älteste tschechische Psalterübersetzung. Kritische Edition*. Wien 1986, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 288 s. R.:

Jana Nechutová, HT 10, s. 249.

309

Jaroslav KOLÁR, *Staročeská bajka o lišce a džbánu. Pokus o kontextovou interpretaci*. Wiener Slawistischer Almanach 8, 1981, s. 245-253. R.: Petr Čornej, HT 6-7, s. 477-478.

310

Jarmila F. VELTRUSKÝ, *A Sacred Farce from Medieval Bohemia - Mastičkář*. Ann Arbor 1985, University of Michigan, 396 s. (= Michigan Studies in the Humanities). R.: Jaroslav Kolár, HT 9, s. 393-395.

311

Walter SCHAMSCHULA, *Der „Ackermann aus Böhmen“ und „Tkadleček“. Ihr Verhältnis in neuer Sicht*. Bohemia (München) 23, 1982, s. 307-317. R.: František Šmahel, HT 8, s. 345.

312

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Ještě k počátkům blanické pověsti*. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka (Benešov) 20, 1979, s. 121-140. R.: Jaroslav Čechura, HT 5, s. 314.

313

Die Hohenfurthner Liederhandschrift (H 42) von 1410. Mit einleitenden Abhandlungen von Lumír VÁCHA, Franz SCHÄFER und Günther MASSENKEIL hg. von Hans ROTHE. Köln-Wien 1984, Böhlau, VII + 440 s. (= Bausteine zur Geschichte der Literatur bei den Slaven, 21). R.: Jan Lehár, HT 9, s. 391-392.

314

Ivan HLAVÁČEK, *Donace knib chebského purkmistra Hanse Hirnlose chebské komendě řádu Německých rytířů z r. 1413*. Minulostí Západočeského kraje (Plzeň) 20, 1984, s. 145-153. R.: Jana Bělohávková, HT 8, s. 345-346.

315

3.2 Obecné dějiny

3.2.1 Evropa celkově

Europa 1400. Die Krise des Spätmittelalters. Herausgegeben von Ferdinand SEIBT und Winfried EBERHARD. Stuttgart 1984, Klett-Cotta, 411 s. Recenzované autoři: Ferdinand SEIBT, Winfried EBERHARD, František ŠMAHEL, Stanisław BYLINA. R.: Ivan Hlaváček, HT 8, 1985, s. 313-314.

316

Peter KRIEDTE, *Spätmittelalterliche Agrarkrise oder Krise des Feudalismus?* Geschichte und Gesellschaft (Göttingen) 7, 1981, s. 42-68. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 525.

317

Michael MITTERAUER, *Probleme der Stratifikation in mittelalterlichen Gesellschaftssystemen*. Geschichte und Gesellschaft (Göttingen), Sonderheft 3, 1977, s. 13-43. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 525.

318

Jürgen ELLERMAYER, „Schichtung“ und „Sozialstruktur“ in spätmittelalterlichen Städten. Zur Verwendbarkeit sozialwissenschaftlicher Kategorien in historischer Forschung. Geschichte und Gesellschaft (Göttingen) 6, 1980, s. 125-149. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 525.

319

Ernst BRUCKMÜLLER, *Herren und „gemeine Leut“*. Sozialer Wandel in der Krise des Spätmittelalters. In: Andreas Baumkircher und seine Zeit, Eichstadt 1983, s. 29-61. R.: František Šmahel, HT 8, s. 309.

320

Ernst BRUCKMÜLLER, *Der „gemeine Mann“ am Ausgang des Mittelalters*. In: Michael Gaismair und seine Zeit – Michael Gaismair e il Tirolo del 500, Bozen-Innsbruck 1983, s. 79-110. R.: František Šmahel, HT 9, s. 438.

321

Das ritterliche Turnier im Mittelalter. Beiträge zu einer vergleichenden Formen- und Verhaltensgeschichte des Rittertums. Ed. Josef FLECKENSTEIN. Göttingen 1985, Vandenhoeck & Ruprecht. R.: Josef Macek, HT 9, s. 389.

322

Jenő SZÜCS, „Nationalität“ und „Nationalbewußtsein“ im Mittelalter. Gesichtspunkte zur Herausgestaltung einer einheitlichen Begriffssprache. In: Jenő Szűcs, Nation und Geschichte, Budapest 1981, s. 161-243. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 529.

323

Bernhard TÖPFER, *Volksbewegungen, Ideologie und gesellschaftlicher Fortschritt in der Epoche des entwickelten Feudalismus*. Zeitschrift für Geschichtswissenschaft (Berlin) 25, 1977, s. 1158-1167. R.: Jiří Kořalka, HT 1, s. 127.

324

G. I. LIPATNIKOVA, *Dokumenty po istorii universitetov Evropy XII – XV vv.* Voronež 1973. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 118.

325

A. J. GUREVIČ, *Problemy srednevekovoj narodnoj kultury*. Moskva 1981, Iskustvo, 360 s. R.: Petr Čornej, HT 6-7, s. 475-477.

326

V. I. MAŽUGA, *Kulturnyje idealy antičnosti v srednevekovej Evrope. Gorod kak symbol*. In: Gorodskaja kultura, ed. V. I. Rutenburg, Leningrad 1986, s. 236-276. R.: Václav Bůžek, HT 10, s. 283.

327

3.2.2

Anglie

Katherine WALSH, *The Manuscripts of Archbishop Richard of Armagh in the*

Österreichische Nationalbibliothek Vienna. Römische historische Mitteilungen (Wien) 18, 1976, s. 67-75. R.: František Šmahel, HT 5, s. 310.

328

3.2.3 Francie

Emmanuel LE ROY LADURIE, *Montaillou, village occitan de 1294 à 1324*. Paris 1975, 642 s. R.: František Šmahel, HT 5, s. 303-308.

329

Vsevolod Lvovič KEROV, *Narodnyje vosstanija i eretičeskije dviženija vo Francii v konce XIII – načale XIV veka*. Moskva 1986, Izdatel'stvo Universiteta družby narodov, 134 s. R.: Miloslav Polívka, HT 10, s. 248.

330

Bernard CHEVALIER, *Corporations, conflits politiques et paix sociale en France aux XIVe et XVe siècles*. Revue historique (Paris) 268, 1982, s. 17-44. R.: Michael Skopal, HT 6-7, s. 465-466.

331

3.2.4 Itálie

V. I. RUTENBURG, *Universitety itaľjanskich komun*. In: Gorodskaja kul'tura, ed. V. I. Rutenburg, Leningrad 1986, s. 43-51. R.: Václav Bůžek, HT 10, s. 282.

332

M. T. PETROV, *Itaľjanskij policentrizm i kul'tura XIII – XVI vv*. In: Gorodskaja

kul'tura, ed. V. I. Rutenburg, Leningrad 1986, s. 52-74. R.: Václav Bůžek, HT 10, s. 282-283.

333

L. G. KLIMANOV, *Venecijskije sekretari. O političeskoj kul'ture itaľjanskogo goroda*. In: Gorodskaja kul'tura, ed. V. I. Rutenburg, Leningrad 1986, s. 98-126. R.: Václav Bůžek, HT 10, s. 283.

334

3.2.5 Byzantská říše

I. P. MEDVEDEV, *Pravovoje obrazovanije v Vizantii kak komponent gorodskoj kul'tury*. In: Gorodskaja kul'tura, ed. V. I. Rutenburg, Leningrad 1986, s. 8-26. R.: Václav Bůžek, HT 10, s. 282.

335

S. N. GUKOVA, *Kosmografija v sisteme vizantijskoj nauki i obrazovanija v XI – XII vv*. In: Gorodskaja kul'tura, ed. V. I. Rutenburg, Leningrad 1986, s. 27-42. R.: Václav Bůžek, HT 10, s. 282.

336

Ernst WERNER, *Sultan Mehmet der Eroberer und die Epochenwende im 15. Jahrhundert*. Berlin 1982, Akademie-Verlag, 71 s. (= Sitzungsberichte der Sächsischen Akademie der Wissenschaften, Philologisch-historische Klasse, 123-2). R.: František Šmahel, HT 8, s. 308.

337

3.2.6 Střední a východní Evropa celkově

Slavjane v epoche feudalizma. K 100-letiju akademika V. I. Pičety. Moskva 1978, Nauka, 342 s. Recenzovaní autoři: A. I. OZOLIN, B. M. RUKOL', J. F. IVANOV, G. E. SANČUK, L. P. LAPTEVA, A. I. VINOGRADOVA. S.: Petr Čornej, HT 5, s. 285-286.

338

Krzysztof BACZKOWSKI, *Specyfika rozwoju Europy środkowo-wschodniej 1386-1526.* Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego (Kraków) 765, 1985 (= Prace Historyczne, 80), s. 25-48. R.: Petr Čornej, HT 10, s. 264-265.

339

3.2.7 Německé země

Friedrich E. PRINZ, *Frankenreich – Römischer Reich – Österreich. Die Vorgeschichte einer Nachbarschaft.* In: Deutschland und Österreich. Ein bilaterales Geschichtsbuch, Wien-München 1980, s. 17-43. R.: Jiří Kořalka, HT 5, s. 344.

340

Johannes SCHILDHAUER, *Der schwäbische Städtebund – Ausdruck der Kraftentfaltung des deutschen Städtebürgertums in der zweiten Hälfte des 14. Jahrhunderts.* Jahrbuch für Geschichte des Feudalismus (Berlin) 1, 1977, s. 187-210. R.: Ivan Martinovský, HT 6-7, s. 464-465.

341

Brigitte BERTHOLD, *Überregionale Städtebundprojekte in der ersten Hälfte des 15. Jahrhunderts.* Jahrbuch für Geschichte des Feudalismus (Berlin) 3, 1979, s. 141-179. R.: Ivan Martinovský, HT 6-7, s. 466-467.

342

Evamaria ENGEL, *Brandenburgische Bezüge im Leben und Wirken des Magdeburger Erzbischofs Dietrich von Portitz.* In: Karl IV. Politik und Ideologie im 14. Jahrhundert, Weimar 1982, s. 197-213. R.: Lenka Bobková, HT 8, s. 325.

343

3.2.8 Rakousko

Mario SCHWARZ, *Die Baukunst in Österreich zur Regierungszeit Ottokars II. Přemysl 1251-1276.* Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich (Wien), Neue Folge 44/45, 1978/79, s. 453-139. R.: Miloš Drda, HT 3, s. 139.

344

Richard PERGER, *Die Wiener Ratsbürger 1396-1526. Ein Handbuch.* Wien 1988, Deuticke, 278 s. R.: Jiří Pešek, HT 10, s. 296-297.

345

3.2.9 Polsko

Stefan M. KUCZYŃSKI, *Król Jagiello ok. 1351-1435.* Warszawa 1985, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 188 s. R.: Ivan Martinovský, HT 9, s. 425-426.

346

Edward PODKOWSKI, *Książka rękopiśmienna w kulturze Polski średniowiecznej*. Warszawa 1984, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 301 s. R.: František Šmahel, HT 8, s. 344-345.

347

3.2.10

Uherské království

Heide DIENST, *Österreichisch-ungarische Beziehungen im Mittelalter bis zum Beginn des 14. Jahrhunderts*. In: Andreas Baumkircher und seine Zeit, Eichstadt 1983, s. 13-27. R.: František Šmahel, HT 8, s. 309.

348

Erik FÜGEDI, *Castle and Society in Medieval Hungary (1000-1437)*. Budapest 1986, Akadémiai Kiadó, 162 s. R.: František Šmahel, HT 9, s. 424-425.

349

Ondrej HALAGA, *Postavenie mešťanov a nekráľovských a zálohovaných miest*. Historický časopis (Bratislava) 32, 1984, s. 697-717. R.: František Šmahel, HT 8, s. 332-333.

350

Július BARTL, *Political and Social Situation in Slovakia at the Turning Point of the 14th and 15th Centuries and the Reign of Sigismund of Luxemburg*. Studia historica Slovaca (Bratislava) 9, 1979, s. 41-84. R.: František Hoffmann, HT 3, s. 142.

351

4. Husitská reformace

4.1 Širší souvislosti české reformace

4.1.1

Evropská středověká kacířství

Mircea ELIADE, *Storia delle credenze e delle idee religiose 3* (od Mohameda k věku reformací). Firenze 1983. R.: Josef Macek, HT 10, s. 247-248.

352

E. V. GUTNOVA, *Srednovekovoje krest'janstvo i eresi. Srednije veka* (Moskva) 38, 1975, s. 28-38. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 120.

353

Richard Kenneth EMMERSON, *Antikrist in the Middle Ages. A Study of Medieval Apocalypticism, Art and Literature*. Seattle 1981, University of Washington Press, X + 366 s. R.: Pavel Spunar, HT 5, s. 308-309.

354

Alexander PATSCHOVSKY, *Der Passauer Anonymus. Ein Sammelwerk über Ketzer, Juden, Antichrist aus der Mitte des 13. Jahrhunderts*. Stuttgart 1968 (= Schriften der Monumenta Germaniae Historica, 22). R.: Rudolf Tecl, HT 1, s. 112.

355

Alexander PATSCHOVSKY, *Cbilismus und Reformation im ausgehenden*

Mittelalter. In: Ideologie und Herrschaft im Mittelalter, ed. M. Kern, Darmstadt 1982, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, s. 475-496. R.: František Šmahel, HT 8, s. 355-356.

356

Lothar KOLMER, *Ad capiendas vulpes. Die Ketzerbekämpfung in Südfrankreich in der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts und die Ausbildung des Inquisitionsverfahrens*. Bonn 1982, Ludwig Röhrscheid, 257 s. (= Pariser Historische Studien, 19). R.: Ivan Hlaváček, HT 6-7, s. 481-482.

357

Hervé MARTIN, *Les prédications déviantes, du début du XVe siècle au début du XVIe siècle, dans les provinces septentrionales de la France*. In: Les Réformes, Enracinement socio-culturel, ed. B. Chevalier, R. Sauzet. Paris 1985, Éditions de la Maisnie, s. 251-266. R.: František Šmahel, HT 9, s. 407.

358

André VAUCHEZ, *Dévotion eucharistique et union mystique chez les saintes de la fin du Moyen Age*. In: Atti del simposio internazionale Cateriniano-Bernardiniano, Siena 1982, s. 295-300. R.: František Šmahel, HT 6-7, s. 486.

359

4.1.2 Valdenští

Amedeo MOLNÁR, *Z novější literatury o valdenských*. S.: HT 3, s. 182-184.

360

Amedeo MOLNÁR, *Histoire des Vaudois*, 1: *Dalle origini all'adesione alla Riforma*. Torino 1974, Claudiana, 370 s. R.: Amedeo Molnár, HT 3, s. 182.

361

Augusto Armand HUGON, *Histoire des Vaudois*, 2: *Dal sinodo di Chanforon all'Emancipazione*. Torino 1974, Claudiana, 327 s. R.: Amedeo Molnár, HT 3, s. 182.

362

Amedeo MOLNÁR, *Valdenští. Evropský rozměr jejich vzdoru*. Praha 1973, Ústřední církevní nakladatelství, 325 s. R.: Amedeo Molnár, HT 3, s. 184.

363

Jean GONNET – Amedeo MOLNÁR, *Les Vaudois au Moyen Age* (dokumentace). Torino 1974, Claudiana, 510 s. R.: Amedeo Molnár, HT 3, s. 183.

364

Martin SCHNEIDER, *Europäisches Waldensertum im 13. und 14. Jahrhundert. Gemeinschaftsform, Frömmigkeit, sozialer Hintergrund*. Berlin 1981, Walter de Gruyter, 157 s. R.: Amedeo Molnár, HT 5, s. 309-310.

365

Maurice PEZET, *L'épopée des Vaudois*. Paris 1976, Seghers, 256 s. R.: Amedeo Molnár, HT 3, s. 183.

366

Giorgio TOURNO, *I Valdesi, la singolare vicenda di un popolo-chiesa 1170-*

1976. Torino 1977, Claudiana, 238 s. R.: Amedeo Molnár, HT 3, s. 183.

367

Grado G. MERLO, *Eretici e inquisitori nella società piemontese del Trecento*. Torino 1977, Claudiana, 317 s. R.: Amedeo Molnár, HT 3, s. 183-184.

368

Romolo CEGNA, *Fede et etica valdese nel Quattrocento. Il „Libro espositivo“ e il „Tesoro e luce della fede“*. Torino 1982, Claudiana, 365 s. R.: Josef Maccek, HT 6-7, s. 490-491.

369

Alexander PATSCHOVSKY, *Waldenser-Verfolgung in Schweidnitz 1315*. Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters (Marburg/Lahn) 36, 1980, s. 137-176. R.: František Šmahel, HT 4, s. 290-291.

370

4.1.3

Kacíři v Čechách a okolních zemích

Alexander PATSCHOVSKY, *Die Anfänge einer ständigen Inquisition in Böhmen. Ein Prager Inquisitoren-Handbuch aus der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts*. Berlin-New York 1975, Walter de Gruyter, XVIII + 319 s. R.: Rudolf Tecl, HT 1, s. 112.

371

Alexander PATSCHOVSKY, *Quellen zur böhmischen Inquisition im 14. Jahrhundert*.

Weimar 1979, Böhlau, 410 s. (= Monumenta Germaniae Historica, Quellen zur Geistesgeschichte des Mittelalters, II). R.: František Šmahel, HT 3, s. 139-140.

372

Alexander PATSCHOVSKY, *Ketzer und Ketzerverfolgung in Böhmen im Jahrhundert vor Hus*. Geschichte in Wissenschaft und Unterricht (Stuttgart) 32, 1981, s. 261-272. R.: Ivan Hlaváček, HT 9, s. 406-407.

373

Stanisław BYLINA, *Sind Häretiker Fremde in der Gesellschaft? Zeugnis der mitteleuropäischen Quellen der Inquisition im 14. Jahrhundert*. Acta Poloniae Historica (Warszawa) 50, 1984, s. 5-27. R.: František Šmahel, HT 9, s. 407.

374

Richard KIECKHEFER, *Repression of Heresy in Medieval Germany*. Philadelphia 1979, University of Pennsylvania Press, 186 s. R.: František Šmahel, HT 5, s. 310-311.

375

Quellen zur Ketzergeschichte Brandenburgs und Pommerns. Gesammelt, herausgegeben und eingeleitet von Dietrich KURZE. Berlin-New York 1975, Wilhelm de Gruyter, 390 s. (= Veröffentlichungen der Historischen Kommission zu Berlin, 45; Quellenwerke 6). R.: Hans-Joachim Beeskow, HT 3, s. 184-185.

376

Peter SEGL, *Ketzler in Österreich. Untersuchungen über Häresie und Inquisition im Herzogtum Österreich im 13. und beginnenden 14. Jahrhundert*. Paderborn-München-Wien-Zürich 1984, Ferdinand Schöningh, 360 s. (= Quellen und Forschungen aus dem Gebiet der Geschichte, N. F. 5). R.: Amedeo Molnár, HT 9, s. 406.

377

4.1.4 Wyclif a viklefiště

Anthony KENNY, *Wyclif*. Oxford 1985, Oxford University Press, 115 s. (= Past Masters). R.: Amedeo Molnár, HT 9, s. 401.

378

Manfried VASOLD, *Frühling im Mittelalter. John Wyclif und sein Jahrhundert*. München 1984, List Verlag, 301 s. R.: Amedeo Molnár, HT 9, s. 400-401.

379

Bernhard TÖPFER, *John Wyclif - mittelalterlicher Ketzler oder Vertreter einer frühreformatorischen Ideologie?*. Jahrbuch für Geschichte des Feudalismus (Berlin) 5, 1981, s. 89-124. R.: František Šmahel, HT 5, s. 311.

380

Anne HUDSON, *The Premature Reformation. Wycliffite Texts and Lollard History*. Oxford 1988, Clarendon Press, XII + 556 s. R.: Jiří Kejř, HT 10, s. 249-251.

381

Anne HUDSON, *Lollards and their Books*. London-Ronceverte 1985, Hambleton Press, 266 s. R.: Jiří Kejř, HT 9, s. 405-406.

382

Anne HUDSON, *John Purvey: A reconsideration of the evidence for his life and writing*. Viator. Medieval and Renaissance Studies (London) 12, 1981, s. 355-380. R.: František Šmahel, HT 6-7, s. 486-487.

383

John WYCLIF, *Tractatus de universalibus*. Text edited by Ivan J. MUELLER. Oxford 1985, Clarendon Press, 93 + 403 s. R.: Vilém Herold, HT 9, s. 401-403.

384

John WYCLIF, *On Universals (Tractatus de universalibus)*. Text translated by Anthony KENNY with an introduction by Paul Vincent SPADE. Oxford 1985, Clarendon Press, 50 + 184 s. R.: Vilém Herold, HT 9, s. 403-404.

385

Vilém HEROLD, *Wyclifs Polemik gegen Ockhams Auffassung der platonischen Ideen und ihr Nachklang in der tschechischen bussitischen Philosophie*. In: From Ockham to Wyclif, ed. A. Hudson, M. Wilks, Oxford 1987, s. 185-215. R.: František Šmahel, HT 10, s. 252.

386

Wyclif and His Followers. An Exhibition to mark the 600th anniversary of the death of John Wyclif. December 1984 to April 1985. Oxford 1984, Bodleian Library, 64

s. R.: František Šmahel, HT 9, a. 401.
387

Amedeo MOLNÁR, *Stárnoucí Jan Wilef a logika Písma svatého*. Křesťanská revue 52, 1985, s. 56-65. R.: Pavel Spunar, HT 9, s. 404-405.
388

Vilém HEROLD, *Pražská univerzita a Wyclif. Wyclifovo učení o ideách a geneze husitského revolučního myšlení*. Praha 1985, Univerzita Karlova, 309 s. R.: František Šmahel, HT 10, s. 252-254.
389

4.1.5

Textové inspirace a jazyk

Jana NECHUTOVÁ, *Simone Fidate da Cassia a počátky české reformace*. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity E 28, 1983, s. 241-247. R.: Emil Pražák, HT 8, s. 357.
390

Jana NECHUTOVÁ – Dagmar PILA-
TÍKOVÁ – Ivana ŠKROBÁKOVÁ, *Ety-
mologie v české reformaci a její kořeny*. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity E 27, 1982, s. 235-246. R.: Jaroslav Kolár, HT 9, s. 395-396.
391

Jiří DAŇHELKA, *Funkce velkých písmen v českých pozdně středověkých rukopisech*. Wiener Slawistischer Almanach 6, 1980, s. 299-306. R.: František Šmahel, HT 4, s. 311.
392

Josef MACEK, *Ze slovníku české reformace: sbor*. In: Směřování. Sborník k šedesátinám Amedea Molnára, Praha 1983, s. 117-123. R.: Petr Čornej, HT 8, s. 349.
393

4.2

Pražská univerzita před revolucí

Miloslava MELANOVÁ – Michal SVA-
TOŠ, *Bibliografie k dějinám pražské uni-
verzity do roku 1622*. Praha 1979, Univerzita Karlova, 106 s. R.: Michal Svatoš, HT 5, s. 320.
394

Pavel SPUNAR, *Repertorium aucto-
rum Bohemorum protractum idearum
post universitatem Pragensem conditam
illustrans*, 1. Wrocław-Warszawa-Kra-
ków-Gdańsk-Lódź 1985, Wydawnictwo
Polskiej Akademii Nauk, 499 s. (= Stu-
dia Copernicana, 25). R.: Emil Pražák,
HT 9, s. 372.
395

Vilém HEROLD, *Nové prameny
k české středověké filozofii*. Filozofický
časopis 32, 1984, s. 304-344. R.: Michal
Svatoš, HT 8, s. 352-353.
396

Jaroslava PEŠKOVÁ, *Filozofické myš-
lení doby Karlovy*. Acta Universitatis Car-
olinae, Historia Universitatis Carolinae
Pragensis 21/1, 1981, s. 7-25. R.: Michal
Svatoš, HT 5, s. 319.
397

Jerzy B. KOROLEC, *Základní otázky Buridanovy etiky. Ke zdrojům etických koncepcí na pražské univerzitě předbusitské doby*. Acta Universitatis Carolinae, Historia Universitatis Carolinae Pragensis 19/1, 1979, s. 39-61. R.: Michal Svatoš, HT 5, s. 319.

398

Vilém HEROLD, *Komentář M. Jenka Václavova z Praby k Aristotelovu spisu „Politika“*. Acta Universitatis Carolinae, Historia Universitatis Carolinae Pragensis 19/2, 1979, s. 19-40. R.: Michal Svatoš, HT 5, s. 319.

399

Vilém HEROLD, *Commentarium Magistri Johannis Wenceslai de Praga super octo libros „Politicorum“ Aristotelis*. Mediaevalia Philosophica Polonorum (Wrocław-Warszawa-Gdańsk- Kraków) 26, 1982, s. 53-57. R.: Michal Svatoš, HT 8, s. 353.

400

Milan MRÁZ, *Komentář M. Jenka Václavova k Aristotelovu spisu „De anima“ (Současný stav výzkumu)*. In: Mezinárodní vědecká konference Doba Karla IV. v dějinách národů ČSSR. Materiály ze sekce dějin filozofie a přírodních věd, Praha 1981, s. 53-73. R.: Michal Svatoš, HT 5, s. 318.

401

Milan MRÁZ, *Commentarium Magistri Johannis Wenceslai de Praga super „De anima“ Aristotelis*. Mediaevalia Philosophica Polonorum (Wrocław-Warszawa-Gdańsk-Kraków) 26, 1982, s. 79-91. R.: Michal Svatoš, HT 8, s. 353.

402

Peter MORAW, *Die Juristenuniversität in Prag (1372-1419), verfassungs- und sozialgeschichtlich betrachtet*. In: Schulen und Studium im sozialen Wandel des hohen und späten Mittelalters, ed. J. Fried, Sigmaringen 1986 (= Vorträge und Forschungen, 30), s. 439-486. R.: František Šmahel, HT 9, s. 398-399.

403

Rostislav ZELENÝ - Jaroslav KADLEC, *Učitelé právnické fakulty a právnické univerzity pražské v době předbusitské 1349-1419*. Acta Universitatis Carolinae, Historia Universitatis Carolinae Pragensis 18/1, 1978, s. 61-106. R.: Michal Svatoš, HT 5, s. 320-321.

404

G. I. LIPATNIKOVA, *K rannej istorii fakulteta „svobodnych iskusstv“ v Prage*. Leningrad(?) 1971. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 118.

405

G. I. LIPATNIKOVA, *Statuty fakulteta iskusstv Pražskogo universiteta*. Voprosy istorii slavjan (Voroněž) 3, 1970, s. 115-128. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 118.

406

František ŠMAHEL, *Verzeichnis der Quellen zum Prager Universalienstreit 1348-1500*. In: Mediaevalia Philosophica Polonorum (Wrocław-Warszawa-Gdańsk- Kraków) 25, 1980. R.: Michal Svatoš, HT 5, s. 318.

407

František ŠMAHEL, *Pražský spor o „universalialia realia“: nové prameny - nové*

otázky. *Studia Comeniana et historica* (Uherský Brod) 13, č. 26, 1983, s. 139-149. R.: Pavel Spunar, HT 9, s. 399-400. 408

Bernhard TÖPFER, *Rola uniwersyte-tów oksfordzkiego i praskiego w rozwoju koncepcji wczesnoreformacyjnych (koniec XIV – początek XV wieku)*. *Kwartalnik Historyczny* (Warszawa) 89, 1982, s. 1-13. R.: Petr Čornej, HT 6-7, s. 488-489. 409

Sabina SCHUMANN, *Die „Nationes“ an den Universitäten Prag, Leipzig und Wien. Ein Beitrag zur älteren Universitäts-geschichte*. Berlin 1975, Diss. Freie Universität, 285 s. R.: Michal Svatoš, HT 9, s. 399. 410

František ŠMAHEL, *The Kuttenberg Decree and the Withdrawal of the German Students from Prague 1409: A Discussion*. In: *History of Universities* (Oxford) 4, 1984, s. 153-166. R.: Michal Svatoš, HT 9, s. 399. 411

František ŠMAHEL, *Mistři a studenti pražské lékařské fakulty do roku 1419*. *Acta Universitatis Carolinae, Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 20/2, 1980, s. 35-68. R.: Michal Svatoš, HT 5, s. 321. 412

Jaroslav KADLEC, *Das Hussitentum und die Prager Theologieprofessoren*. In: *Renovatio et Reformatio. Wider das Bild vom „finsternen“ Mittelalter*. Festschrift

für Ludwig Hödl zum 60. Geburtstag, Münster 1985, s. 224-254. R.: Michal Svatoš, HT 8, s. 353-354; HT 9, s. 400. 413

Josef PETRÁŇ, „Znaky“ *pražské univerzity v Richentalově kronice*. In: *Pocta dr. Emmě Urbánkové*, ed. Pavel R. Pokorný, Praha 1979, s. 249-254. R.: Ivana Raková, HT 3, s. 145. 414

4-3 Jan Hus

Gerhard WEHR, *Jan Hus. Ketzer und Reformator*. Gütersloh 1979, Gerd Mohn, 100 s. (=Gütersloher Taschenbücher Siebenstern, 461). R.: Michal Svatoš, HT 3, s. 142-143. 415

Jean Hus – Dossier spécial. In: *Conscience et Liberté*, N° 21, Bern 1981. Recenzovaní autoři: Pierre LANARES, Josef MACEK, Amedeo MOLNÁR, Noemi REJCHRTOVÁ. S.: František Šmahel, HT 5, s. 287-288. 416

Pierre LANARES, *Jean Hus et son temps*. In: *Jean Hus – Dossier spécial*, Bern 1981, s. 40-42, 44-49. R.: František Šmahel, HT 5, s. 287. 417

Amedeo MOLNÁR, *Hledej pravdu! – Jan Hus*. In: Amedeo Molnár, *Na rozhraní věků. Cesty reformace*. Praha 1985, Vyšehrad, s. 9-21. R.: František Šmahel, HT 9, s. 410-411. 418

Francesco LEONCINI, *Jan Hus e la rivoluzione bussita*. Rivista di storia e letteratura religiosa (Roma) 21, 1985, s. 282-298. R.: František Šmahel, HT 9, s. 415.

419

Josef MACEK, *Jean Hus et les traditions bussites*. In: Jean Hus - Dossier spécial, Bern 1981, s. 50-58. R.: František Šmahel, HT 5, s. 287.

420

Alfred C. BRONSWIJK, *Hervormers, kettters en revolutionairen. Jan Hus en de Tjtschebische kerkreformatie*. Kampen 1982, Uitgeversmaatschappij J. H. Kok, 169 s. R.: Amedeo Molnár, HT 8, s. 307.

421

Mistr Jan HUS, *Drobné spisy české - Opera Bohemica minora*. Ed. Jiří DAÑHELKA. Praha 1985, Academia, 601 s. (= M. Ioannis Hus Opera omnia, 4). R.: Jana Nechutová, HT 9, s. 408-409.

422

Jiří DAÑHELKA, *První zpřístupnění Husových českých spisů*. In: Pocta dr. Emmě Urbánkové, ed. Pavel R. Pokorný, Praha 1979, s. 35-52. R.: Ivana Raková, HT 3, s. 144.

423

František ŠMAHEL, *Jan Hus a viklefské pojetí universálií*. Acta Universitatis Carolinae, Historia Universitatis Carolinae Pragensis 21/2, 1981, s. 49-68. R.: Amedeo Molnár, HT 5, s. 322-323.

424

Vladislav Tomáš KOTEK, *Dosud nezveřejněný Husův dopis*. Křesťanská revue 50, 1983, č. 5, s. 103-111. R.: Ivan Hlaváček, HT 6-7, s. 487.

425

Amedeo MOLNÁR, *Neznámý list mistra Jana*. Kostnické jiskry, roč. 68, č. 23, 29.6.1983, s. 3. R.: Ivan Hlaváček, HT 6-7, s. 487.

426

Vladislav Tomáš KOTEK, *Husův dopis v annaberské sbírce autografů*. Listy filologické 107, 1984, s. 101-110. R.: Ivan Hlaváček, HT 6-7, s. 487.

427

Emanuel MICHÁLEK - Igor NĚMEC - Pavel SPUNAR, *Jazykovědné a paleografické posouzení Husova autorství annaberského listu*. Listy filologické 107, 1984, s. 111-117. R.: Ivan Hlaváček, HT 6-7, s. 487-488.

428

Jan MARTÍNEK, *Husův annaberský dopis a Ienisova sbírka*. Listy filologické 107, 1984, s. 118-120. R.: Ivan Hlaváček, HT 6-7, s. 488.

429

Jiří DAÑHELKA, *Das Zeugnis des Stockholmer Autographs von Hus*. Die Welt der Slawen (Köln-Wien) 27/2 (N. F. 6/2), 1982, s. 225-233. R.: František Šmahel, HT 6-7, s. 488.

430

Karel BERÁNEK, *Další Husův autograf?*. Č.: HT 9, s. 323-324.

431

Jiří KEJŘ, *Kvestie „De Moyse legisla-tore“ – dílo Husovo?*. In: Pocta dr. Emmě Urbánkové, ed. Pavel R. Pokorný, Pra-ha 1979, s. 171-183. R.: Ivana Raková, HT 3, s. 144.

432

Anežka VIDMANOVÁ, *Ke spisku Or-thographia Bohemica*. Listy filologické 105, 1982, s. 75-89. R.: František Šmahel, HT 5, s. 331.

433

František ŠMAHEL, *Husitští „dokto-ři“ jebly a verpánku*. In: Směrování. Sborník k šedesátinám Amedea Molná-ra, Praha 1983, s. 89-96. R.: Bohdan Zi-lynskyj, HT 8, s. 366.

434

Pavel SPUNAR, *Rodzina i dzeci w po-glądach Jana Husa*. Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka (Wrocław) 38, 1983, s. 745-756. R.: Noemi Rejchrtová, HT 8, s. 351-352.

435

Jiří KEJŘ, *Kdo je „Parisiensis“ ve spisech Husových?* Studie o rukopisech 18, 1979, s. 3-27. R.: Pavel Spunar, HT 4, s. 293-294

436

František ŠMAHEL, *Nová lokalizace Husova příbytku v Kostnici*. S.: HT 8, s. 364-365.

437

Gernot BLECHNER, *Wo in Konstanz war die Herberge des Jan Hus? Eine Hauslokalisierung anhand zeitgenössi-schen Quellenmaterials*. In: Schriften des

Vereins für Geschichte des Bodensees und seiner Umgebung (Friedrichsha-fen) 101, 1983, s. 49-71. R.: František Šmahel, HT 8, s. 364-365.

438

Hubert HERKOMMER, *Die Ge-schichte vom Leiden und Sterben des Jan Hus als Ereignis und Erzählung*. In: Li-teratur und Laienbildung im Spätmit-telalter und in der Reformationszeit. Symposion Wolfenbüttel. Stuttgart 1984, s. 114-145. R.: František Šmahel, HT 8, s. 348-349.

439

L. P. LAPTEVA, *Jan Hus v ruské histo-riografii XIX. a začátku XX. století*. Slo-vanské historické studie 9, 1972, s. 37-91. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 118.

440

G. I. LIPATNIKOVA, *Jan Hus i studenty Praz'kobo universytetu*. Ukrajinsk'e slov'janoznavstvo (Kijev) 1972, č. 6, s. 16-22. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 118-119.

441

Anežka VIDMANOVÁ, *Hus a Vilém z Auvergne*. Studie o rukopisech 18, 1979, s. 29-47. R.: Pavel Spunar, HT 4, s. 294.

442

L. P. LAPTEVA, *Hus a Víklef. Osvětle-ní jejich vzájemného vztahu v ruské his-toriografii XIX. a začátku XX. století*. Jihočeský sborník historický 40, 1971, s. 162-180. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 117.

443

4.4 Jeroným Pražský

B. M. RUKOL, *Istočniki ob Ieronime Pražskom*. In: Slavjane v epochu feodalizma. K 100-letiju akademika V. I. Pičety, Moskva 1978, s. 335-340. R.: Petr Čornej, HT 5, s. 285-286.

444

František ŠMAHEL, *Univerzitní kvěstie a polemiky mistra Jeronýma Pražského*. Acta Universitatis Carolinae, Historica Universitatis Carolinae Pragensis 22/2, 1982, s. 7-41. R.: Michal Sva-toš, HT 8, s. 353.

445

Zénon KALUZA, *Le chancelier Gerson et Jérôme de Prague*. Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age (Paris) 51, 1984, s. 81-126. R.: František Šmahel, HT 9, s. 408.

446

Gernot BLECHNER, *Wo befand sich die heimliche Herberge des Hieronymus von Prag? Eine Hauslokalisierung nach Angaben des Chronisten Ulrich Richental*. In: Konstanzer Almanach 28, 1981. R.: František Šmahel, HT 8, s. 365.

447

L. P. LAPTEVA, *Ieronim Pražskij v russoj istoriografii XIX - načala XX v.* Vestnik Moskovskogo universiteta 25/9, 1970, č. 6, s. 43-55. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 117.

448

4.5 Jiní čeští reformátoři

Stanisław BYLINA, *Czeska myśl reformatorska drugiej połowy XIV wieku i jej echa na Śląsku*. Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (Lublin) 21, 1978, s. 63-83. R.: Ivan Hlaváček, HT 3, s. 141.

449

Jana NECHUTOVÁ, *Rané reformní prvky v „Apologii“ Konráda Waldbausea*. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity E 25, 1980, s. 241-248. R.: František Šmahel, HT 6-7, s. 485.

450

John M. CLIFTON-EVEREST, *The Eucharist in the Czech and German Prayers of Milíč z Kroměříže*. Bohemia (München) 23, 1982, s. 1-15. R.: František Šmahel, HT 6-7, s. 485-486.

451

Jiří KEJŘ, *Žalobní články proti Milíčovi z Kroměříže*. Č.: HT 10, s. 181-189.

452

A. I. OZOLIN, *Tomas Štitnyj - ideolog dvorjanského kryla predgusitskoj Čebii*. Slavjanskij sbornik, Saratov 1972, s. 64-91. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 119.

453

Nicola della Rosa Nera detto da Dresda (1380?-1416?). *De reliquiis et De veneratione sanctorum: De purgatorio*. Edizione critica a cura di Romolo CEGNA.

Mediaevalia Philosophica Polonorum (Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk) 23, 1977, 171 s. R.: František Šmahel, HT 2, s. 158-159.

454

Anežka VIDMANOVÁ, *Husův přívrženec Mikuláš Mníšek*. Č.: HT 3, s. 51-66.

455

Anežka VIDMANOVÁ, *Stoupenci a protivníci mistra Jana Husa*. Č.: HT 4, s. 49-56.

456

Jaroslav KADLEC, *Mistr Mikuláš Rakovník*. Studie o rukopisech 19, 1980, s. 23-29. R.: Petr Čornej, HT 5, s. 315.

457

František ŠMAHEL, *Kvodlibetní disputace ke kwestii principalis mistra Michala z Malenic roku 1412*. Acta Universitatis Carolinae, Historia Universitatis Carolinae Pragensis 21/1, 1981, s. 27-52. R.: Michal Svatoš, HT 5, s. 318.

458

Jana NECHUTOVÁ, *Simon Fidati da Cassia a počátky české reformace*. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity E 28, 1983, s. 241-247. R.: Emil Pražák, HT 8, s. 357.

459

Jana NECHUTOVÁ, *Dialogus volatilis Štěpána z Dolan*, Listy filologické 107, 1984, s. 11-18. R.: František Šmahel, HT 8, s. 352.

460

Jana NECHUTOVÁ, *K literární morfologii busitské polemiky. Štěpán z Dolan, Dialogus volatilis*. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity E 29, 1984, s. 209-218. R.: Josef Válka, HT 9, s. 395.

461

Romolo CEGNA, *Początki utrakwizmu w Czechach w latach 1412-1415*. Przegląd Historyczny (Warszawa) 69, 1978, s. 103-114. R.: František Šmahel, HT 5, s. 323.

462

Jaroslav KADLEC, *Literární polemika mistrů Jakoubka ze Stříbra a Ondřeje z Brodu o laický kalich*. Acta Universitatis Carolinae, Historica Universitatis Carolinae Pragensis 21/2, 1981, s. 71-88. R.: František Šmahel, HT 5, s. 323.

463

Amedeo MOLNÁR, *Poslední věci v pohledu Jakoubka ze Stříbra*. Křesťanská revue 22, 1955, s. 38-42; přetisk: Směrování. Sborník k šedesátinám Amedea Molnára, Praha 1983, s. 61-66. R.: Blanka Zilynská, HT 8, s. 357-358.

464

Miloslav RANSDORF, *Vztab Praby a Tábora v bádání o Jakoubkovi ze Stříbra*. Folia historica Bohemica 9, 1985, s. 33-88. R.: Petr Čornej, HT 10, s. 255-256.

465

4.6 Společenský ohlas české reformace

John Martin KLASSEN, *Ownership of Church Patronage and the Czech Nobility's Support for Hussitism*. Archiv für Reformationsgeschichte (Gütersloh) 66, 1975, s. 30-49. R.: František Šmahel, HT 1, s. 115.

466

John Martin KLASSEN, *The Czech Nobility's Use of the Right of Patronage on Behalf of the Hussite Reform Movement*. Slavic Review (Seattle) 34, 1975, s. 341-359. R.: František Šmahel, HT 1, s. 115.

467

Bohdan ZILYNSKYJ, *Česká šlechta a počátky husitství (1410-1415)*. Jihočeský sborník historický 48, 1979, s. 52-65. R.: Miloslav Polívka, HT 3, s. 143.

468

Bohdan ZILYNSKYJ, *Stížný list české a moravské šlechty proti Husovu upálení (otázky vzniku a dochování)*. Folia historica Bohemica 5, 1983, s. 195-237. R.: Miloslav Polívka, HT 8, s. 366-367.

469

Miloslav POLÍVKA, *K šíření husitství v Praze. Bratrstvo a kaple Božího těla na Novém Městě pražském*. Folia historica Bohemica 5, 1983, s. 95-118. R.: František Šmahel, HT 6-7, s. 489-490.

470

Pavel BĚLINA, *K předpokladům vzniku husitství ve východních Čechách*. Sborník historický 29, 1982, s. 63-118. R.: Zlatuše Kukánová, HT 6-7, s. 463-464.

471

Ivana RAKOVÁ, *Rožmberské teritorium v předvečer husitské revoluce (Vztahy Oldřicha z Rožmberka k Čeňkovi z Vartenberka)*. Folia historica Bohemica 3, 1981, s. 263-284. R.: František Šmahel, HT 5, s. 296-297.

472

Eduard MAUR, *Příspěvek historického demografu k objasnění počátků lidového kacířství na Tábořsku*. Č.: HT 4, s. 101-106.

473

František HOFFMANN, *Morava na cestě k husitské revoluci*. Č.: HT 4, s. 57-68.

474

František HOFFMANN, *Morava před husitskou revolucí*. Časopis Moravského muzea (Brno) 69, 1984, s. 49-78; 70, 1985, s. 103-146. R.: Jana Nechutová, HT 9, s. 409-410.

475

4.7 Vztah české a německé reformace

Siegfried HOYER, *Die Gründung einer Universität in Leipzig 1409*. In: Leipzig. Aus Vergangenheit und Gegenwart (Leipzig) 3, 1983, s. 77-93. R.: Michal Svatoš, HT 8, s. 354.

476

Hermann HEIMPEL, *Studien zur Kirchen- und Reichsreform des 15. Jahrhunderts* (II): *Zu zwei Kirchenreform - Traktaten des beginnenden 15. Jahrhunderts*. Heidelberg 1974, C. Winter Universitätsverlag, 54 s. (= Sitzungsberichte der Heidelberger Akademie der Wissenschaften 1974/1). R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 115-116.

477

Ernst WERNER, *Reformatorischer Konservatismus? Bernhard von Clairvaux als Autorität bei Jan Hus und Martin Luther*. Jahrbuch für Geschichte des Feudalismus (Berlin) 7, 1983, s. 185-214. R.: František Šmahel, HT 8, s. 350-351.

478

György SZÉKELY, *Das Erbe von Jan Hus in der Reformation Martin Luthers*. Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis, Sectio historica 24, 1985, 21 s. R.: František Šmahel, HT 10, s. 218.

479

Siegfried HOYER, *Jan Hus und der Hussitismus in den Flugschriften des ersten Jahrzehnts der Reformation*. In: *Flugschriften als Massenmedium der Reformationszeit*. Beiträge zum Tübinger Symposium 1980. Stuttgart 1981, Ernst Klett, s. 291-307 (= Spätmittelalter und Frühe Neuzeit, 13). R.: František Šmahel, HT 6-7, s. 509-510.

480

L. P. LAPTEVA, *Jan Hus a německá reformace v osvětlení ruské historiografie 19. a začátku 20. století*. Jihočeský

sborník historický 42, 1973, s. 219-230 (původní znění in: *Issledovanija po slavjansko-germanskim otnošenijam*, Moskva 1971, s. 282-299). R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 117.

481

L. P. LAPTEVA, *Jan Hus und die deutsche Reformation in der bürgerlichen russischen Historiographie*. Wissenschaftliche Zeitschrift der Ernst-Moritz-Arndt-Universität (Greifswald), Gesellschafts- und sprachwissenschaftliche Reihe 26, 1977, s. 113-119. R.: Jiří Kořalka, HT 2, s. 170.

482

Günther VOGLER, *Revolutionäre Bewegung und frühbürgerliche Revolution*. In: *Die frühbürgerliche Revolution in Deutschland*, ed. Max Steinmetz, Berlin 1985, s. 203-223. R.: František Šmahel, HT 9, s. 436.

483

Gerhard BRENDLER, *Zur Problematik des frühbürgerlichen Revolutionszyklus*. In: *Die frühbürgerliche Revolution in Deutschland*, ed. Max Steinmetz, Berlin 1985, s. 224-249. R.: František Šmahel, HT 9, s. 436.

484

5. Husitská revoluce

5.1 Obecné otázky husitství

František PALACKÝ, *A huszítizmus története. Fejezetek a cseh nemzet történetéből*. Ed. Gábor BENEDEK. Budapest

1984, Európa Könyvkiadó, 726 s. **R.:** Jan Novotný, HT 9, s. 413-414.

485

František ŠMAHEL, *La révolution hussite, une anomalie historique*. Préface de Jean Delumeau. Paris 1985, Presses Universitaires de France, 131 s. (= Essais et Conférences du Collège de France). **R.:** Josef Válka, HT 8, s. 305-307.

486

Jiří KEJŘ, *Husité*. Praha 1984, Panorama, 269 s. **R.:** František Šmahel, HT 8, s. 303-305.

487

Jan Hus und die Hussiten in europäischen Aspekten. Vorträge von František ŠMAHEL, Ferdinand SEIBT, Jiří KOŘÁLKA, Peter HEUMOS und Michael MÜLLER gehalten anlässlich des Kolloquiums im Studienzentrum Karl-Marx-Haus Trier am 22. September 1986. Mit einer kommentierten Dokumentation von Hans PELGER im Anhang, Trier 1987, 189 s. (= Schriften aus dem Karl-Marx-Haus, 36). **S.:** Eduard Maur, HT 10, s. 225-227.

488

Giler Markovič LIVŠIC, *Gusitskoje revoljucionnoje dviženije*. In: Reformationnoje dviženije v Čechii i Germanii, Minsk 1978, s. 58-128. **R.:** Miloslav Polívka, HT 4, s. 295-296.

489

Ferdinand SEIBT, *Die hussitische Revolution als europäisches Modell*. In: Jan Hus und die Hussiten in europäischen

Aspekten, Trier 1987, s. 29-42. **S.:** Eduard Maur, HT 10, s. 225-226.

490

Richard Georg PLASCHKA, *Zweimal Rebellion in Böhmen: Hussiten und Weisser Berg*. In: Revolutionäre Bewegungen in Österreich, ed. Erich Zöllner. Wien 1981, Österreichischer Bundesverlag (= Schriften des Instituts für Österreichkunde, 38), s. 52-66. **R.:** František Šmahel, HT 5, s. 287.

491

Miloslav POLÍVKA, *Popular Movement as an Agent of the Hussite Revolution in Late Medieval Bohemia*. In: History and Society, Praha 1985, Ústav československých a světových dějin ČSAV, s. 261-285. **R.:** Jaroslav Boubín, HT 9, s. 415-416.

492

5.2

Prameny k dějinám husitství a jejich edice

Ivan HLAVÁČEK, *Odraz a obraz husitství v úředních písemnostech v českém státě*. Č.: HT 10, s. 139-155.

493

Pavel SPUNAR, *Dokumentace a busitologie*. Č.: HT 5, s. 369-371.

494

Ivan HLAVÁČEK, *Několik úvah o vydávání diplomatických pramenů k dějinám husitství*. Č.: HT 5, s. 372-378.

495

Ivan HLAVÁČEK, *Několik úvab k našim diplomatickým edicím pozdního středověku*. In: Soudce smluvený v Chebu. Sborník příspěvků přednesených na sympoziu k 550. výročí. Praha-Cheb 1983, s. 72-76. R.: Petr Čornej, HT 8, s. 374
496

Jaroslav ERŠIL – Jiří PRAŽÁK, *Archiv pražské metropolitní kapituly, 2: Katalog listin a listů z let 1420-1561*. Praha 1986, Univerzita Karlova, 418 s. R.: Rudolf Tecl, HT 9, s. 428-429.

497

Bohdan KAŇÁK, *Několik poznámek k diplomatickému materiálu, který se vztahuje k tzv. soudci chebskému*. In: Soudce smluvený v Chebu. Sborník příspěvků přednesených na sympoziu k 550. výročí. Praha-Cheb 1983, s. 89-94. R.: Petr Čornej, HT 8, s. 371.

498

Anna SKÝBOVÁ, *K otázce výzkumu busitík v italských a vatikánských archívech a knižovnách*. In: Soudce smluvený v Chebu. Sborník příspěvků přednesených na sympoziu k 550. výročí. Praha-Cheb 1983, s. 167-172. R.: Petr Čornej, HT 8, s. 374.

499

Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Anna SKÝBOVÁ, *Opět „In margine českého výzkumu v archívech vatikánských“*. In: memoriam Zdeňka Fialy. Z pomocných věd historických. Praha 1978, Univerzita Karlova, s. 259-287. R.: Miloslav Polívka, HT 2, s. 150.

500

Petr ČORNEJ, *Nad Palackého edicí Starých letopisů českých*. Slavia (Praha) 51, 1982, s. 69-79. R.: Jiří Rak, HT 5, s. 349.

501

Vavřinec z Březové. Husitská kronika. Píseň o vítězství u Domažlic. Text Husitské kroniky přeložil František HEŘMANSKÝ. Úvod, studii *Vavřinec z Březové a jeho dílo* napsala a poznámkami doplnila, odbornou revizi překladu kroniky a poznámek z předchozího vydání provedla Marie BLÁHOVÁ. Píseň o vítězství u Domažlic přeložil a studii *Vavřinec z Březové jako básník* napsal Jan Blahoslav ČAPEK, poznámkami doplnil a Marie BLÁHOVÁ. Praha 1979, Svoboda, 427 s. R.: Rudolf Tecl, HT 3, s. 145-146.

502

Ivan HLAVÁČEK, *Das diplomatische Material in der bussitischen Chronik des Laurentius von Březová*. Folia diplomatica (Praha) 2, 1976, s. 173-186. R.: František Hoffmann, HT 2, s. 159.

503

Jan PODLEŠÁK, *Husitská kronika Vavřince z Březové jako pramen ke Kronice české Václava Hájka z Libočan*. Jihočeský sborník historický 43, 1974, s. 80-89. R.: Rudolf Tecl, HT 2, s. 165-166.

504

Dana MARTÍNKOVÁ, *Příspěvek k jazykové charakteristice latinských spisů Vavřince z Březové*. Listy filologické 105, 1982, s. 228-232. R.: Emil Pražák, HT 8, s. 347-348.

505

Kronika velmi pěkná o Janu Žižkovi, čeledínu krále Václava. Ed. Jaroslav ŠŮLA. Hradec Králové 1979, Kruh, XIII + 9 s. R.: Miloslav Polívka, HT 3, s. 151.
506

Jaroslav BOUBÍN, *Tři korybutovské písemnosti (Materiálová studie s edicí).* Folia historica Bohemica 4, 1982, s. 219-232. R.: František Šmahel, HT 5, s. 326-327.

507

Petr ČORNEJ, *Tzv. Kronika univerzity pražské a její místo v busitské historiografii.* Acta Universitatis Carolinae, Historia Universitatis Carolinae Pragensis 23/1, 1983, s. 7-25. R.: Michal Svatoš, HT 8, s. 354.

508

Josef TRÍŠKA, *Kronika univerzity pražské.* Filologické studie (Praha) 15, 1986, s. 34-37. R.: Petr Čornej, HT 10, s. 285-286.

509

František ŠMAHEL, *Husitská „Collecta de probationibus propositionum“ v rukopise SK ČSR VIII F 16.* In: Pocta dr. Emmě Urbánkové, ed. Pavel R. Pokorný, Praha 1979, s. 249-254. R.: Ivana Raková, HT 3, s. 145.

510

Pavel SPUNAR, *Fundamentum beticorum.* Codices manuscripti (Leiden) 11, 1985, s. 94-96. R.: František Šmahel, HT 10, s. 261-262.

511

Jutta FLIEGE, *Die lateinischen Handschriften der Stadtbibliothek Dessau.* Berlin 1986, XI + 175 s. (= Deutsche Staatsbibliothek, Handschrifteninventare 10). R.: Ivan Hlaváček, HT 10, s. 254.

512

Jutta FLIEGE, *Eine bussitische Sammelhandschrift in der Stadtbibliothek Dessau.* In: Studien zum Buch- und Bibliothekwesen, ed. K. Krause, H. E. Teitge (Leipzig) 4, 1986, s. 25-34. R.: Ivan Hlaváček, HT 10, s. 254.

513

Ze zpráv a kronik doby busitské. Vybral, sestavil, k vydání připravil a úvodní studii napsal Ivan HLAVÁČEK. Praha, Svoboda 1981 [1983], 487 s. R.: František Šmahel, HT 6-7, s. 494-495.

514

Radko ŠTASTNÝ, *Latinská bible Jana Gaudencia.* Listy filologické 103, 1980, s. 150-154. R.: Petr Čornej, HT 4, s. 289.

515

Radko ŠTASTNÝ, *Husitský rukopis Dalimilovy kroniky.* Česká literatura 27, 1979, s. 477-487. R.: Petr Čornej, HT 4, s. 288.

516

Radko ŠTASTNÝ, *Rukopis Dalimilovy kroniky z poděbradské doby. Autor, dobové a literární souvislosti, ideové zaměření.* Česká literatura 28, 1980, s. 537-551. R.: Petr Čornej, HT 5, s. 330-331.

517

Emil PRAŽÁK, *Otázka významu v latinské písni o Robáčovi*. Česká literatura 31, 1984, s. 193-202. R.: Petr Čornej, HT 8, s. 348.

518

Ivan HLAVÁČEK, *O kronice Michala Czacheritze z Nisy a některých možnostech jejího využití*. Zpravodaj Místopisné komise ČSAV 21, 1980 (= Pocta VI. Šmilauerovi k 85. narozeninám), s. 313-327. R.: František Šmahel, HT 4, s. 289.

519

Walter BRANDMÜLLER, *Fata libelli. Eine Hussitica-Handschrift aus Neapel*. Annuario Historiae Conciliorum 11, 1979, s. 142-170. R.: Pavel Spunar, HT 4, s. 286.

520

Miloslav BĚLOHLÁVEK, *Obraz busitsví v nejstarších plzeňských kronikách 15. a 16. století*. Č.: HT 9, s. 191-198.

521

Josef HEJNIC – Miloslav POLÍVKA, *Plzeň v busitské revoluci. Hilaria Litoměřického „Historie města Plzně“, její edice a historický rozbor*. Praha 1987, Ústav československých a světových dějin ČSAV, 198 s. (= Monographia historica Bohemica, 3). R.: František Šmahel, HT 10, s. 256-258.

522

Jan PODLEŠÁK, *Hájkovy prameny k dějinám busitsví*. Jihočeský sborník historický 48, 1979, s. 224-240. R.: Petr Čornej, HT 3, s. 177-178.

523

5.3 Osobnosti husitské epochy

5.3.1 Římsko-němečtí a čeští panovníci

Heinrich KOLLER, *Sigismund (1410-1437)*. In: Kaisergestalten des Mittelalters, ed. Helmut Beumann, München 1984, Beck, s. 277-300, 375-376. R.: Ivan Hlaváček, HT 8, s. 326.

524

Reformatio Sigismundi. Reprint der Originalausgabe 1497. Kommentar Ursula ALTMANN. Leipzig 1984, Zentralantiquariat der DDR, 56 + 8 s. R.: Miloslav Polívka, HT 8, s. 360.

525

František KAVKA, *Zikmundova politika let 1429-1434 a busitsví*. Č.: HT 8, s. 89-105.

526

František KAVKA, *Obležení Plzně r. 1433/34, pražská kompaktáta a Zikmund*. Minulostí Západočeského kraje (Plzeň) 20, 1984, s. 125-131. R.: Jana Bělohávková, HT 8, s. 374-375.

527

Ivan HLAVÁČEK, *Několik dodatků k registům listin Albrechta II*. Archivní časopis 33, 1983, s. 23-30. R.: František Šmahel, HT 6-7, s. 504.

528

Gertrud BUTTLER, *Die Belagerung des Ladislaus Postumus in Wiener Neustadt*

1452. Wien 1986, Österreichischer Bundesverlag; Heeresgeschichtliches Museum, 63 s. (= Militärhistorische Schriftenreihe, 57). R.: Ivan Martinovský, HT 10, s. 308-309.

529

5.3.2

Husitští předáci a vojevůdci

Miloslav POLÍVKA, *K biografii Mikuláše z Husi*. Folia historica Bohemica 3, 1981, s. 195-261. R.: František Šmahel, HT 5, s. 298-299.

530

Miloslav POLÍVKA, *Mikuláš z Husi v počátcích husitské revoluce*. Č.: HT 4, s. 69-75.

531

Miloslav POLÍVKA, *Mikuláš z Husi a nižší šlechta v počátcích husitské revoluce*. Praha 1982, Academia, 68 s. (= Rozpravy ČSAV, řada společenských věd, 92/1). R.: Michal Svatoš, HT 6-7, s. 492-493.

532

Jaroslav ČECHURA, *Mikuláš z Husi a Zelená Hora. Klášter Pomuk na počátku husitství*. Minulostí Západočeského kraje (Plzeň) 18, 1982, s. 199-209. R.: Miloslav Polívka, HT 6-7, s. 493-494.

533

František ŠMAHEL, *Zábady dvou Žižků a Žižkova věku*. Č.: HT 3, s. 5-50.

534

Josef SCHNEIDER [= Rudolf TECL], *Jan Žižka a Tábor*. Tábor, Muzeum husitského revolučního hnutí; České Budějovice, Růže 1984, 68 s. R.: Jiří Rak, HT 1, s. 125.

535

Miroslav IVANOV, *Kdy umírá vojevůdce aneb Záznam o zkoumání života i smrti Jana Žižky, kdysi čeledína krále Václava, poté borlitele pro zákon Kristův obzvláštní*. Praha 1982, Panorama, 412 s. R.: Petr Čornej, HT 6-7, s. 496-501.

536

Jana Žižky z Kalichu Vojenský řád husitský. K tisku připravil Ota KARLAS. Praha 1979, Naše vojsko, [8 +]17 s. R.: Jaroslav Šůla, HT 4, s. 287-288.

537

Anna SKÝBOVÁ, *Brus z Mobelnice – vznik a zachování nejstaršího opisu Žižkova vojenského řádu*. In memoriam Zdeňka Fialy. Z pomocných věd historických, Praha 1978, Univerzita Karlova, s. 141-169. R.: Rudolf Tecl, HT 2, s. 164-165.

538

Jaroslav ČECHURA, *Na okraj interpretace jednoho Žižkova listu*. Č.: HT 6-7, s. 413-420.

539

Eduard MAUR, *Ještě jednou Kučtajn Žižkova listu Domažlickým*. Č.: HT 9, s. 335-349.

540

Petr KLUČINA, *Vojenská činnost Jana Žižky z Trocnova v letech 1423-1424*. In: Štúdie k československým vojenským dějinám, Praha 1976, Vojenský historický ústav, s. 5-22. R.: Petr Čornej, HT 3, s. 146.

541

Emanuel VLČEK, *Kosterní pozůstatky Jana Žižky z Trocnova*. Staletá Praha 14, 1984, s. 55-66. R.: Petr Čornej, HT 6-7, s. 501.

542

Jana VAČKÁŘOVÁ, *Vývoj literatury o Janu Žižkovi*. In: Jan Žižka z Trocnova. Sborník k 550. výročí úmrtí. Tábor 1974, Okresní archiv, s. 39-48. R.: Jiří Rak, HT 1, s. 123.

543

Ivana RAKOVÁ, *Čeněk z Vartenberka (1400-1425). Příspěvek k úloze panstva v husitské revoluci*. Sborník historický 28, 1980, s. 57-99. R.: Petr Čornej, HT 5, s. 297-298.

544

Jan URBAN, *Hynek Krušina z Lichtenburka a husitská revoluce*. Folia historica Bohemica 4, 1982, s. 7-47. R.: Petr Čornej, HT 5, s. 299-300.

545

Vladimír HRUBÝ, *Matěj Louda z Cblum-čan, husitský bejtman města Písku*. Jihočeský sborník historický 47, 1978, s. 183-194. R.: Jaroslav Boubín, HT 3, s. 147.

546

Pavel SPUNAR, *Literární pozůstatost Prokopa Holého*. In: Pocta dr. Emmě Urbánkové, ed. Pavel R. Pokorný, Praha 1979, s. 325-348. R.: Ivana Raková, HT 3, s. 144-145.

547

5-3-3

Husitští ideologové a teologové

Amedeo MOLNÁR, *La théologie husite*. In: Jean Hus – Dossier spécial, Bern 1981, s. 59-69. R.: František Šmahel, HT 5, s. 287.

548

Amedeo MOLNÁR, *Pohyb teologického myšlení. Přehledné dějiny dogmatu*. Praha 1982, Kalich, 440 s. R.: František Šmahel, HT 5, s. 312-313.

549

Jaroslav BOUBÍN, *Problém teokracie v husitských Čechách*. In: Soudce smluvený v Chebu. Sborník příspěvků přednesených na sympoziu k 550. výročí. Praha-Cheb 1983, s. 47-50. R.: Petr Čornej, HT 8, s. 373.

550

Amedeo MOLNÁR, *K otázce iniciativy lidu. Svědectví husitského kázání*. In: Příspěvky k dějinám utrakvismu, ed. Amedeo Molnár, Praha 1978, Kalich (= Acta reformationem Bohemicam illustrantia, 1), s. 5-44. R.: Michal Svatoš, HT 2, s. 159-160.

551

Amedeo MOLNÁR, *Mír v husitském myšlení*. Č.: HT 4, s. 21-30.

552

Josef MACEK, „*Bonum commune*“ *et la Réforme en Bohême*. In: Mélanges Robert Mandrou, Paris 1985, s. 517-525. R.: František Šmahel, HT 9, s. 414-415.

553

Jiří KEJŘ, *Právní myšlení v dílech husitských teoretiků*. Právněhistorické studie 21, 1978, s. 197-209. R.: Michal Svatoš, HT 3, s. 143-144.

554

František ŠMAHEL, *Karlova univerzita a husitské revoluční hnutí*. Acta Universitatis Carolinae, Historia Universitatis Carolinae Pragensis 4/1, 1963, s. 107-115. R.: Michal Svatoš, HT 5, s. 317-318.

555

Michal SVATOŠ, *Husitští mecenáši pražské univerzity*. Č.: HT 2, s. 47-54. R.: Michal Svatoš, HT 5, s. 320.

556

Blanka NOŘÍŽOVÁ, *Přehled utrakvistických synod v Čechách do roku 1440*. Jihočeský sborník historický 47, 1978, s. 160-182. R.: Jaroslav Boubín, HT 3, s. 147-148.

557

Blanka NOŘÍŽOVÁ, *Husitské synody*. Č.: HT 4, s. 113-115.

558

Blanka NOŘÍŽOVÁ, *Dodatky k soupisu husitských synod*. Jihočeský sborník historický 50, 1981, s. 282-284. R.: František Šmahel, HT 5, s. 328.

559

Jana NECHUTOVÁ, *Traktát „De ymaginibus“, připisovaný Petru Paynovi (Pražský univerzitní kodex IX E 10, ff. 210v-214r)*. Č.: HT 9, s. 325-334.

560

Jaroslav BOUBÍN – Alena MÍŠKOVÁ, *Spis M. Jana Příbrama „Vyznání věrných Čechů“*. Folia historica Bohemica 5, 1983, s. 239-287. R.: František Šmahel, HT 6-7, s. 490.

561

Jaroslav KADLEC, *Námítky M. Jana z Příbramě proti J. Janovi z Rokycan*. Vlastivědný sborník Podbrdská (Příbram) 14, 1978, s. 15-21. R.: Petr Čornej, HT 5, s. 315.

562

Jana NECHUTOVÁ, *Oldřicha ze Znojma basilejská obrana svobodného kázání*. In: Soudec smluvený v Chebu. Sborník příspěvků přednesených na sympoziu k 550. výročí. Praha-Cheb 1983, s. 133-138. R.: Petr Čornej, HT 8, s. 371.

563

Miloslav RANSDORF, *Chebý soudce a reformační dějinné myšlení*. In: Soudec smluvený v Chebu. Sborník příspěvků přednesených na sympoziu k 550. výročí. Praha-Cheb 1983, s. 201-209. R.: Petr Čornej, HT 8, s. 371.

564

Bedřiška WIZDÁLKOVÁ, *Glosy na okraj lékařských knížek mistra Křišťana*. In: Pocta dr. Emmě Urbánkové, ed. Pavel R. Pokorný, Praha 1979, s. 475-503. R.: Ivana Raková, HT 3, s. 145.

565

Amedeo MOLNÁR, *Táborský kněz a hejtman – Bedřich ze Strážnice*. In: Amedeo Molnár, Na rozhraní věků. Cesty reformace. Praha 1985, Vyšehrad, s. 23-112. R.: František Šmahel, HT 9, s. 411-412.

566

Pavel SPUNAR, *Opera Nicolai Biskup-pec de Pilgram (Pelhřimov)*. In: Směřování. Sborník k šedesátinám Amedea Molnára, Praha 1983, s. 104-116. R.: Blanka Zilynská, HT 8, s. 358.

567

Petr CHELČICKÝ, *Zprávy o svátostech – O rotách českých – O nejvyšším biskupu Pámu*. Ed. Milan OPOČENSKÝ, Noemi REJCHRTOVÁ. Úvody Amedeo MOLNÁR. Praha 1980, Kalich, 107 s. (= Acta reformationem Bohemicam illustrantia, 2). R.: František Šmahel, HT 3, s. 150.

568

Jaroslav BOUBÍN, *Počátek literární činnosti Petra Chelčického*. Č.: HT 5, s. 145-152.

569

Michal FLEGL, *K problému identifikace Petra Chelčického*. Listy filologické 102, 1979, s. 18-25. R.: Rudolf Tecl, HT 3, s. 150-151.

570

Miroslav TRUC, *K sociálnímu zařazení Petra Chelčického a Petra Záborky*. Č.: HT 4, s. 76-81.

571

Jaroslav BOUBÍN, *K protipikartským traktátům Petra Chelčického a M. Jana Příbrama*. Folia historica Bohemica 4, 1982, s. 127-159. R.: František Šmahel, HT 5, s. 327.

572

Noemi REJCHRTOVÁ, *Administrátor Václav Koranda o lichvě*. In: Příspěvky k dějinám utrakvismu, ed. Amedeo Molnár, Praha 1978, Kalich (= Acta reformationem Bohemicam illustrantia, 1), s. 129-152, s edicí spisu Václava Korandy mladšího *O lichvě*, s. 153-164). R.: Michal Svatoš, HT 2, s. 160.

573

Amedeo MOLNÁR, *Martin Lupáč: Modus disputandi pro fide*. Folia historica Bohemica 4, 1982, s. 161-177. R.: František Šmahel, HT 5, s. 316.

574

Noemi REJCHRTOVÁ, *Zkušební písemná práce utrakvistického kněze (Jan Bechyňka)*. In: Do posledních končin, Praha 1982, Kalich (= Studie a texty Komenského evangelické bohosloveské fakulty, 5), s. 45-63. R.: Pavel Spunar, HT 5, s. 316.

575

Josef VÁLKA, *Ctibor Tovačovský z Cimburka – O právě duchovním (K církevně politickým důsledkům husitské revoluce na Moravě)*. Z Kralické tvrze (Kralice) 11, 1984, s. 9-13. R.: Josef Macek, HT 9, s. 421.

576

Jan SKUTIL, *Mírová myšlenka v díle Ctibora Tovačovského z Cimburka*. Studia

Comeniana et historica (Uherský Brod) II, 1981, č. 23, s. 44-53. R.: František Šmahel, HT 5, s. 287.

577

Erhard PESCHKE, *Kirche und Welt in der Theologie der Böhmisches Brüder. Vom Mittelalter zur Reformation*. Berlin 1981, Evangelische Verlagsanstalt, 219 s. R.: Amedeo Molnár, HT 5, s. 317.

578

5.3.4 Odpůrci husitství z českých zemí

Jiří KEJŘ, „*Auctoritates contra communionem parvulorum*“ M. Jana z Jesenice. Studie o rukopisech 19, 1980, s. 5-21. R.: František Šmahel, HT 5, s. 323-324.

579

Jaroslav KADLEC, *Traktát mistra Ondřeje z Brodu o původu husitů. Visiones Ioannis, archiepiscopi Pragensis, et eorundem explicaciones (alias tractatus De origine Hussitarum)*. Tábor 1980, Muzeum husitského revolučního hnutí, 35 s. R.: Zdeňka Hledíková, HT 5, s. 325.

580

Jaroslav KADLEC, *Studien und Texte zum Leben und Wirken des Prager Magisters Andreas von Brod*. Münster 1982, XVIII + 322 s. (= Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters, N. F. 22). R.: Zdeňka Hledíková, HT 5, s. 324-325.

581

Jaroslav KADLEC, *Literární činnost mistra Mařika Rvačky*. In: Pocta dr.

Emmě Urbánkové, ed. Pavel R. Pokorný, Praha 1979, s. 145-163. R.: Ivana Ráková, HT 3, s. 144.

582

František CHOCHOLATÝ, *Pečeť knížete Přemka Opavského z roku 1429, symbol ochrany České koruny proti viklefítům a busitům*. In: Sborník příspěvků I. setkání genealogů a heraldiků 18. a 19. října 1981, Ostrava 1981, s. 34-35. R.: Ivan Hlaváček, HT 5, s. 300.

583

František CHOCHOLATÝ, *Vévoda Přemek Opavský. Některé aspekty ovlivňující jeho postoje v období husitských válek*. Sborník příspěvků II. setkání genealogů a heraldiků 15.-16. října 1983, Ostrava 1984, s. 104-109. R.: Ivan Hlaváček, HT 8, s. 325-326.

584

5.4 Vojenství

Volker SCHMIDTCHEN, *Karrenbüchse und Wagenburg. Hussitische Innovationen zur Technik und Taktik im Kriegswesen des späten Mittelalters*. In: Wirtschaft, Technik und Geschichte. Festschrift für Albrecht Timm zum 65. Geburtstag. Berlin 1980, Ulrich Camen, s. 83-108. R.: František Šmahel, HT 5, s. 328.

585

Petr KLUČINA, *Dvě poznámky k mezinárodnímu významu českého vojenství*. In: Soudce smluvený v Chebu. Sborník příspěvků přednesených na sympoziu k 550. výročí. Praha-Cheb

1983, s. 97-101. R.: Petr Čornej, HT 8, s. 372.

586

Petr ČORNEJ, *Bitva na Vítkově a zbroucení Zikmundovy křížové výpravy v létě 1420*. Č.: HT 9, s. 101-152.

587

Petr ČORNEJ, *Bitva na Vítkově a rozpad první křížové výpravy v létě 1420*. Documenta Pragensia 6/1, 1986, s. 75-78. R.: Petr Čornej, HT 10, s. 290.

588

Jindřich KEJŘ, *Bitva u Vyšebrodu roku 1420*. Č.: HT 6-7, s. 123-144.

589

Jindřich KEJŘ, *Boje u Vyšebrodu na podzim roku 1420*. Documenta Pragensia 6/1, 1986, s. 79-108. R.: Petr Čornej, HT 10, s. 290.

590

Jan URBAN, *Vyšebradská bitva a první krize ve vztazích husitské Prahy a Tábora*. Pražský sborník historický 18, 1986, s. 38-64. R.: Jindřich Kejř, HT 9, s. 418-420.

591

Josef VÁLKA, *Morava roku 1421. Studie k dějinám husitské revoluce na Moravě I*. Studia Comeniana et historica (Uherský Brod) 9, 1979, č. 20, s. 5-30. R.: František Šmahel, HT 4, s. 305-306.

592

Josef VÁLKA, *Počátek války o Moravu (1422-1423). Studie k dějinám husitské*

revoluce na Moravě II. Jižní Morava (Mikulov) 18, 1982, s. 48-66. R.: František Hoffmann, HT 8, s. 368-369.

593

Josef VÁLKA, *Vrchol bojů o Moravu 1423-1425. Studie k dějinám busitské revoluce na Moravě III*. Jižní Morava (Mikulov) 21, 1985, s. 1-20. R.: Josef Macek, HT 9, s. 420-421.

594

Petr ČORNEJ, *Žižkova bitva u Malešova 7. června 1424 (Příspěvek ke kritice Starých letopisů českých)*. Jihočeský sborník historický 49, 1980, s. 152-166. R.: František Šmahel, HT 4, s. 301.

595

Jiřina TRUBAČOVÁ, *Průběh busitských válek na Tachovsku*. Sborník Muzea Českého lesa (Tachov) 15, 1982, s. 56-63. R.: Jaroslav Douša, HT 6-7, s. 503.

596

Otakar FRANKENBERGER, *Bitva u Tachova roku 1427*. Sborník Muzea Českého lesa (Tachov) 16, 1982, s. 44-53. R.: Jaroslav Douša, HT 6-7, s. 503.

597

Vladimír BYSTRICKÝ – Karel WASKA, *O vybnání křížáků z Čech roku 1427. Husitské vítězství u Stříbra a Tachova*. Plzeň 1982, Západočeské nakladatelství, 57 s. R.: Petr Čornej, HT 6-7, s. 502-503.

598

Petr ČORNEJ, *Lipany ve svědectví pramenů*. Č.: HT 8, s. 155-184.

599

Rudolf TECL, *Tábor a bitva u Křeče v roce 1435*. Č.: HT 9, s. 153-190.
600

Johann Christoph ALLMAYER-BECK, *Das Heerwesen in Österreich und Deutschland (proti husitům)*. In: Deutschland und Österreich. Ein bilaterales Geschichtsbuch, Wien-München 1980, s. 490-517. R.: Jiří Kořalka, HT 5, s. 344-345.
601

Bert S. HALL, *The technological illustrations of the so-called „Anonymus of the Hussite Wars“*. Wiesbaden 1979, Ludwig Reichert, 221 s. (= Codex Latinus Monacensis, 197/1). R.: František Šmahel, HT 6-7, s. 508.
602

5.5 Střediska husitské revoluce

5.5.1 Tábor a táborité

František ŠMAHEL, *Die bussitische Kommune von Tábor*. In: Jan Hus und die Hussiten in europäischen Aspekten, Trier 1987, s. 9-28. R.: Eduard Maur, HT 10, s. 225-226.
603

František ŠMAHEL, *Dodatek k historii Tábora v roce 1420: obživa revoluční obce*. Č.: HT 2, s. 91-95.
604

František ŠMAHEL, *Táborští vladaři*. Folia historica Bohemica 4, 1982, s. 83-125. R.: Jiří Kejř, HT 6-7, s. 501-502.
605

František ŠMAHEL, *Táborská obec a městská samospráva v letech 1420-1452*. Č.: HT 6-7, s. 145-180.
606

František ŠMAHEL, *Organizace a skladba táborské strany v letech 1420-1434*. Č.: HT 9, s. 7-90.
607

Jiří KEJŘ, *Tábor a pražská univerzita*. Č.: HT 2, s. 33-45. R.: Michal Svatoš, HT 5, s. 321.
608

Jiří KEJŘ, *Mistři pražské univerzity a kněží táborští*. Praha 1981, Univerzita Karlova, 99 s. R.: František Šmahel, HT 4, s. 299-301; Michal Svatoš, HT 5, s. 321.
609

Jaroslav BOUBÍN, *Epizoda z dějin pražsko-táborských vztahů za husitské revoluce*. Folia historica Bohemica 5, 198, s. 119-150. R.: František Šmahel, HT 6-7, s. 495-496.
610

Božena KOPIČKOVÁ, *Dvanáct táborských článků ze srpna 1420 v zrcadle Želivského kázání*. Folia historica Bohemica 10, 1986, s. 173-191. R.: František Šmahel, HT 10, s. 256.
611

František ŠMAHEL, *Tábor a jeho strana v předvečer Lipan*. Č.: HT 8, s. 145-154.
612

František ŠMAHEL, *Základy města: Tábor 1432-1452*. Č.: HT 5, s. 7-134.
613

Jan MUK, *Příspěvek k poznání nejstarší architektury Tábora*. *Archaeologica historica* 5, 1980, s. 115-121. R.: Rudolf Krajíc, HT 5, s. 290.
614

František ŠMAHEL, *Dvanáct pramených sond k sociálním poměrům na Tábor-sku od poloviny 14. do konce 15. století*. Č.: HT 9, s. 277-322.
615

Rudolf TECL, *Tábor v druhé polovině 15. století*. Č.: HT 2, s. 69-89.
616

Jiří KOŘÁLKA - Rudolf TECL, *Historické osudy tábořské městské knihy z druhé poloviny 15. století*. Č.: HT 1, s. 45-77.
617

Amedeo MOLNÁR, *I Taboriti. Avanguardia della rivoluzione bussita (sec. XV). Gli scritti essenziali*. Torino 1986, Claudiana, 197 s. R.: František Šmahel, HT 9, s. 415.
618

Confessio Taboritarum. A cura di Amedeo MOLNÁR e Romolo CEGNA.

Roma 1983, 442 s. (= *Fonti per la storia d'Italia*, 105). R.: František Šmahel, HT 8, s. 358-359.
619

Blanka NOŘÍŽOVÁ, *Synody tábořských kněží v letech 1420-1430*. Jihočeský sborník historický 50, 1981, s. 203-212. R.: Jaroslav Boubín, HT 5, s. 327-328.
620

Jaroslav BOUBÍN, *Příspěvek k hodnocení tábořských pikartů a adamitů*. Č.: HT 4, s. 107-109.
621

B. M. RUKOL', *Elementy utopičeskogo socializma u taboritov*. In: *Istorija obščestvennoj mysli*, Moskva 1972, Nauka, s. 507-533. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 118.
622

L. P. LAPTEVA, *Tabority, ich socialnyj sostav i ideologija v osveščenií russkoj literatury XIX - načala XX vv.* *Sovetskoye slavjanovedeniye* (Moskva) 1971, č. 4, s. 26-40. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 117.
623

P. I. REZONOV, *K voprosu proischoždenii i razvitii socialno-političeskich vzgljadov taboritov*. In: *Voprosy istoriografii i istočnikovedeniya slavjansko-germanskich otnošenij*, Moskva 1973, Nauka, s. 123-146. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 120.
624

5.5.2 Praha

Oldřich MAHLER – Oldřich PODZEMSKÝ, *Praha husitská*. Staletá Praha 14, 1984, s. 7-14. R.: Bohdan Zilynskij, HT 8, s. 338.

625

Jiří VŠETEČKA – Petr KLUČINA, *Praha husitská*. Praha 1986, Naše vojsko, 208 s. R.: Petr Brátka, HT 10, s. 365.

626

Michal FLEGL, *Pražské památky husitské revoluce*. Staletá Praha 14, 1984, s. 15-27. R.: Bohdan Zilynskij, HT 8, s. 338.

627

Bohdan ZILYNSKYJ, *Jednota pražských měst v době husitské*. Documenta Pragensia 4, 1984, s. 138-151. R.: Jaroslav Boubín, HT 8, s. 336-337.

628

Bohdan ZILYNSKYJ, *Poznámky k vývoji vztahu pražských měst a husitských polních vojsk*. Documenta Pragensia 6/1, 1986, s. 109-122. R.: Petr Čornej, HT 10, s. 290.

629

Blanka ZILYNSKÁ, *Otázka vztahu pražských měst v dokumentech pražské církevní správy 1427-1429*. Documenta Pragensia 4, 1984, s. 169-175. R.: Jaroslav Boubín, HT 8, s. 337.

630

Petr KLUČINA, *Organizace a dislokace vojsk husitské Prahy*. Staletá Praha 14,

1984, s. 89-94. R.: Bohdan Zilynskij, HT 8, s. 339-340.

631

Božena KOPIČKOVÁ, *Želivského Praha*, Folia historica Bohemica 3, 1981, s. 103-134. R.: Bohdan Zilynskij, HT 5, s. 325-326.

632

Oldřich MAHLER, *Vítkov 1420 – Žižkov dnes*. Staletá Praha 14, 1984, s. 41-54. R.: Petr Čornej, HT 8, s. 338-339.

633

František KAŠIČKA – Bořivoj NECHVÁTAL, *Vyšehrad v době husitské*. Staletá Praha 14, 1984, s. 121-140. R.: Bohdan Zilynskij, HT 8, s. 340.

634

Bohdan ZILYNSKYJ, *Praha v době chebského soudce*. In: Soudce smluvený v Chebu. Sborník příspěvků přednesených na sympoziu k 550. výročí. Praha-Cheb 1983, s. 209-216. R.: Petr Čornej, HT 8, s. 373.

635

František ŠMAHEL, *Pražská města mezi dvěma převraty 1427-1483*. Documenta Pragensia 4, 1984, s. 152-168. R.: Jaroslav Boubín, HT 8, s. 337-338.

636

Miroslav BROFT, *Pražský obranný systém v době dobytí Prahy Jiřím z Poděbrad roku 1448*. Staletá Praha 14, 1984, s. 141-156. R.: Petr Čornej, HT 8, s. 340-341.

637

Jiří ČAREK, *Pmporec pražského ozbrojeného sboru z 15. století*. Pražský sborník historický 11, 1978, s. 101-103. R.: Rudolf Tecl, HT 3, s. 171.

638

5-5.3

Jiné regiony a města v Čechách

Husité na Chebsku. Katalog výstavy, květen-červen 1982. Cheb 1982, Okresní archiv, 41 + 80 s. R.: Ivan Hlaváček, HT 8, s. 369-370.

639

František KUBŮ, *Cheb v době busitské*. In: Soudce smluvený v Chebu. Sborník příspěvků přednesených na sympoziu k 550. výročí. Praha-Cheb 1983, s. 105-129. R.: Petr Čornej, HT 8, s. 373-374.

640

Vladimír BYSTRICKÝ, *Západní Čechy a busitsvtví*. In: Soudce smluvený v Chebu. Sborník příspěvků přednesených na sympoziu k 550. výročí. Praha-Cheb 1983, s. 53-58. R.: Petr Čornej, HT 8, s. 374.

641

František ŠMAHEL, *Husitské město „Slunce“*. *Plzeň na přelomu let 1419-1420*. Minulostí Západočeského kraje (Plzeň) 19, 1983, s. 137-152. R.: Jana Bělohlávková, HT 8, s. 367-368.

642

Miloslav BĚLOHLÁVEK, *Plzeň a chebský soudce*. In: Soudce smluvený

v Chebu. Sborník příspěvků přednesených na sympoziu k 550. výročí. Praha-Cheb 1983, s. 41-44. R.: Petr Čornej, HT 8, s. 374.

643

Jaroslav DOUŠA, *Plzeň a její zpravodajství o situaci v Čechách i v hlavním městě v letech 1432-1434*. Documenta Praagensia 6/1, 1986, s. 123-131. R.: Petr Čornej, HT 10, s. 290.

644

Vladimír BYSTRICKÝ, *Přebled dějin města Stříbra v době busitské*. Sborník Okresního muzea v Tachově 18, 1983, s. 14-28. R.: František Šmahel, HT 6-7, s. 504-505.

645

Kniba počtů královského města Loun z let 1450-1472 a 1490-1491. Ed. Jaroslav VANÍŠ. Praha 1979, Academia, 968 s. R.: František Šmahel, HT 3, s. 167-168.

646

Rudolf ANDĚL, *Liberecko v době busitského revolučního hnutí*. Liberec 1982, Česká beseda, 19 s. (= Zprávy České besedy, 37). R.: František Šmahel, HT 6-7, s. 505.

647

Radomír ROUP, *Městská pergamenová kniha dvorská z roku 1417*. Zprávy Vlastivědného kroužku při Městském národním výboru ve Dvoře Králové nad Labem za rok 1972, s. 36-41, 52-59, 113-124. R.: Miloslav Polívka, HT 2, s. 157.

648

Jindřich FRANCEK, *Úřad kostelníků v Jičíně a jejich kniha záduší z let 1431-1508*. Sborník archivních prací 31, 1981, s. 75-104. R.: Rudolf Tecl, HT 6-7, s. 469.
649

Hana RUDOVÁ-CHOCHOLOUŠKOVÁ - Vladimír RUDA, *Sobotcko v dobách busitského hnutí*. Sborník prací východočeských archivů (Zámorsk) 4, 1978, s. 221-248. R.: František Hoffmann, HT 3, s. 151-152.
650

Anděla FIALOVÁ - Josef HEJNIC, *Český Krumlov v době busitské (Podle rejstříku městské sbírky z roku 1424)*. Sborník Národního muzea, řada A-historie, 29, 1975, č. 1, s. 1-48. R.: František Hoffmann, HT 1, s. 121.
651

František HOFFMANN, *Rukopis práv města Kamenice nad Lipou*. Studie o rukopisech 17, 1978, s. 145-154. R.: Rudolf Tecl, HT 3, s. 168.
652

5.5.4

Hrady a venkovská sídla v Čechách

Václav HUML, *K zanikání sídel nižší šlechty na Táborsku v období busitského revolučního hnutí*. Archaeologica historica 5, 1980, s. 283-299. R.: Rudolf Krajič, HT 4, s. 279.
653

František ŠMAHEL, *Táborské vesnice na Podblanicku v letech 1420-1547*. Sborník

vlastivědných prací z Podblanicka 22 (Benešov), 1981, s. 171-201. R.: Jaroslav Čechura, HT 6-7, s. 474-475.
654

Jan SMETANA - František GABRIEL, *Hrad Kalich u Litoměřic*. Č.: HT 4, s. 85-87.
655

Jan SMETANA - František GABRIEL, *K otázkám datování, typu a funkce hradu Kalicha u Litoměřic*. Folia historica Bohemica 4, 1982, s. 49-82. R.: František Šmahel, HT 5, s. 326.
656

Jaroslav ČECHURA, *Sión a Kunětická Hora: brady busitské revoluce?* Č.: HT 5, s. 153-163.
657

5.5.5

Morava

Josef VÁLKA, *Morava a busitská revoluce*. In: Moravský historický sborník (Moravica historica). Brno 1986, Blok, s. 89-124. R.: František Šmahel, HT 10, s. 256.
658

Zdeněk MĚŘÍNSKÝ, *Morava za busitských válek ve světle archeologických nálezů a výzkumů*. Archaeologica historica 5, 1980, s. 31-68. R.: František Hoffmann, HT 4, s. 279-280.
659

Josef VÁLKA, *Nedakonický Tábor a busitská Morava*. Nedakonice 1977, Místní národní výbor, 23 s. R.: František Hoffmann, HT 2, s. 157-158.
660

Jiří JUROK, *Počátky busitsství na Novojičínsku*. Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín 25, 1980, s. 25-44. R.: Miloslav Polívka, HT 4, s. 306-307.

661

Antonín ROUBIC, *Olomouc a basilejský koncil*. Č.: HT 8, s. 133-144.

662

Antonín VERBÍK, *Rychtářské knihy města Znojma z první poloviny 15. století*. Sborník archivních prací 31, 1981, s. 53-74. R.: František Hoffmann, HT 5, s. 302-303.

663

5.5.6 Slezsko

Ivan HLAVÁČEK, *List tábořské polní obce Slezanům*. Č.: HT 3, s. 115-120.

664

Ivan HLAVÁČEK, *Poznámky k problému „Husitství a Slezsko“*. Č.: HT 4, s. 119-126.

665

Jan DRABINA, *Kontakty Wrocławia z R zymem 1409-1517*. Wrocław 1981, Ossolineum, 200 s. R.: Ivan Martinovský, HT 5, s. 340-341.

666

Jan DRABINA, *Rola argumentacji religijnej w walce politycznej w późnośredniowiecznym Wrocławiu*. Kraków 1984 (= Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, 748; Studia Religiologica,

13), 116 s. R.: Jaroslav Boubín, HT 8, s. 360-361.

667

5.6 Hospodářské, sociální a kulturní poměry

5.6.1 Ekonomika

Jaroslav ČECHURA, *Sekularizace církevních statků v busitské revoluci a některé aspekty ekonomického a sociálního vývoje v Čechách v době pozdního středověku*. Č.: HT 9, s. 91-100.

668

Rostislav NOVÝ, *Poddaní v busitské revoluci*. Č.: HT 4, s. 93-100.

669

Jiří KEJŘ, *Zur Bauernfrage im Hussitentum*. Jahrbuch für Geschichte des Feudalismus (Berlin) 7, 1983, s. 50-77. R.: Jaroslav Čechura, HT 8, s. 318-319.

670

Antonín KOSTLÁN, *K rozsahu poddanských povinností od 15. do první poloviny 17. století ve světle odhadů a cen feudální držby*. Folia historica Bohemica 10, 1986, s. 205-248. R.: František Šmahel, HT 10, s. 324.

671

Jaroslav ČECHURA, *Úřední knihy kláštera v Sedlci z období počátku 15. až konce 16. století (podle KNM VI F 32 a KNM VIII A 6)*. Časopis Národního

muzea, řada historická 152, 1983, s. 114-130. **R.:** Ivan Hlaváček, HT 8, s. 334.
672

Rostislav NOVÝ, *O sedleckých knihách a způsobu jejich zpracování*. Československý časopis historický 33, 1985, s. 255-261. **R.:** Ivan Hlaváček, HT 8, s. 334.
673

Jan ŠTOVIČEK, *Železářství podnikatelé Ottové z Losu* (pravděpodobný původ od táboreského mincmistra a hejtmana Otíka z Losu). Rozpravy Národního technického muzea 79, 1980, s. 16-43. **R.:** Eduard Maur, HT 6-7, s. 520.
674

Dana STEHLÍKOVÁ, *Pražští zlatníci v letech 1400 až 1471*. Staletá Praha 14, 1984, s. 171-187. **R.:** Bohdan Zilinskyj, HT 8, s. 341.
675

Milan MORAVEC, *Zástavy Zikmunda Lucemburského v českých zemích 1420-1437*. Folia historica Bohemica 9, 1985, s. 89-173. **R.:** Jaroslav Čechura, HT 10, s. 260-261.
676

Rostislav NOVÝ, *Doplňky k „Úctům bradu Karlštejna z let 1423-1434“*. Folia historica Bohemica 10, 1986, s. 193-203. **R.:** František Šmahel, HT 10, s. 260.
677

Rostislav NOVÝ, *Nominální a reálná hodnota mince doby busitské*. Acta Universitatis Carolinae 1988, Philosophica

et Historica 2 (= Z pomocných věd historických, 8), s. 79-100. **R.:** Petr Čornej, HT 10, s. 258-259.
678

Pavel RADOMĚŘSKÝ, *Beischlag doby busitské a příspěvek k jiblavskému a rožmberskému mincovnictví 15. století*. Časopis Národního muzea, řada historická 145, 1976, s. 165-206. **R.:** František Hoffmann, HT 2, s. 161-162.
679

5.6.2

Společenská struktura

John Martin KLASSEN, *The Nobility and the Making of the Hussite Revolution*. New York 1978, Columbia University Press, 186 s. **R.:** Bohdan Zilinskyj, HT 5, s. 293-295; Michal Svatoš, HT 5, s. 320.
680

Miloslav POLÍVKA, *Předpoklady pro účast nižší šlechty v busitské revoluci (Klíčové problémy studia)*. In: Historiografie čelem k budoucnosti. Sborník k šedesátinám Jaroslava Purše, Praha 1982, s. 205-224. **R.:** Jaroslav Čechura, HT 5, s. 292-293.
681

Anna SKÝBOVÁ, *Perchta z Rožmberka a česká společnost 15. století*. In: Anna Skýbová, *Listy bílé paní rožmberské*, Praha 1985, s. 5-38. **R.:** Miroslav Truc, HT 9, s. 430-431.
682

Jiří KEJŘ, *Zur Entstehung des städtischen Standes im bussitischen Böhmen*.

In: Städte und Ständestaat. Zur Rolle der Städte bei der Entwicklung der Ständeversammlung in europäischen Staaten vom 13. bis zum 15. Jahrhundert. Berlin 1980, Akademie-Verlag, s. 195-213. R.: František Šmahel, HT 4, s. 313.
683

A. I. OZOLIN, *Bjurgerskaja oppozicija v gusitskom dviženii (Socialno-političeskije trebovanija)*. Saratov 1973, Izdatel'stvo Saratovskogo universiteta, 121 s. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 118.
684

L. P. LAPTEVA, *Sociálně politický faktor busitského hnutí v ruské historiografii 19. a začátku 20. století*. Československý časopis historický 19, 1971, s. 213-228. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 117.
685

L. P. LAPTEVA, *Umírněné křídlo busitského hnutí v hodnocení ruské historiografie 19. století*. Č.: HT 3, s. 79-92.
686

Miloslav POLÍVKA, *K vývoji české společnosti na přelomu 20. a 30. let 15. století*. In: Soudce smluvený v Chebu. Sborník příspěvků přednesených na sympoziu k 550. výročí. Praha-Cheb 1983, s. 157-163. R.: Petr Čornej, HT 8, s. 372-373.
687

John Martin KLASSEN, *Women and Religious Reform in Late Medieval Bohemia*. Renaissance and Reformation

(Toronto) 5, 1981, s. 203-221. R.: František Šmahel, HT 5, s. 313-314.
688

Noemi REJCHRTOVÁ, *Dětská otázka v busitství*. Československý časopis historický 28, 1980, s. 53-77. R.: František Šmahel, HT 3, s. 149.
689

David R. HOLETON, *The Communion of Infants and Hussitism*. Communio viatorum (Praha) 27, 1984, s. 207-225. R.: Noemi Rejchrtová, HT 9, s. 413.
690

5.6.3

Etnické a národnostní poměry

Petr ČORNEJ, *K projevům nacionalismu ve Starých letopisech českých*. Č.: HT 4, s. 41-44.
691

A. I. OZOLIN, *Zarodžennja i rozvytok elementiv nacionalnoji samosvidomosti v predbusits'kyj i busits'kyj Čebii*. Ukrajin'ske slov'janoznavstvo (Kijev) 1972, č. 6, s. 3-15. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 119.
692

A. I. OZOLIN, *Nacionalnyj vopros i gusitskaja bjurgerskaja oppozicija v gody narodnogo vosstanija 1419-1437*. Srednevekovyj gorod (Saratov) 2, 1974, s. 111-145. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 120.
693

L. P. LAPTEVA, *Národnostní aspekty busitského hnutí v ruské historiografii 19. a počátku 20. století*. Československo-sovětské vztahy (Praha) 2, 1973, s. 7-20. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 117-118.

694

Jindřich TOMAS, *Příspěvek k sociální, ekonomické a etnické situaci měst v severozápadních Čechách v busitské době*. Č.: HT 4, s. 82-84.

695

Josef VÁLKA, „*Monarchismus*“ v 15. století. *Komplikace ve vývoji české nacionality*. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity C 31, 1984, s. 145-154. R.: František Hoffmann, HT 9, s. 421-422.

696

Maria TISCHLER, *Böhmische Judengemeinden 1348-1519*. In: *Die Juden in den böhmischen Ländern*, München-Wien 1983, s. 37-56. R.: František Šmahel, HT 8, s. 405.

697

Ruth GLADSTEIN, *Eschatological Trends in Bohemian Jewry during the Hussite Period*. In: *Prophecy and Millenarianism. Essays in Honour of Marjorie Reeves*, ed. Ann Williams, Harlow 1980, Longman, s. 241-256. R.: František Šmahel, HT 5, s. 314-315.

698

5.6.4 Mentality

Petr ČORNEJ, *Geograficko-politický horizont kronikářů doby busitské*. Č.: HT 6-7, s. 83-122.

699

Petr ČORNEJ, *Rozhled, názory a postoje busitské inteligence v zrcadle dějepiscetví 15. století*. Praha 1986, Univerzita Karlova, 275 s. (= Knižnice Archivu Univerzity Karlovy). R.: František Šmahel, HT 10, s. 267-270.

700

Antonín KOSTLÁN – Blanka ZILYN-SKÁ, *Geografický horizont venkovského města ve druhé polovině 15. století (K možnostem využití edice lounské knihy počtů)*. *Folia historica Bohemica* 9, 1985, s. 427-471. R.: Petr Čornej, HT 10, s. 270-271.

701

Stanisław SOLICKI, *Wiadomości geograficzne o Czechach w Annales Poloniae Jana Długosza*. *Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka (Wrocław)* 36, 1981, s. 147-152. R.: Petr Čornej, HT 5, s. 339-340.

702

5.6.5 Slovesná kultura

Jaroslav KOLÁR, *K transformaci středověkého žánrového systému v literatuře busitské doby*. Č.: HT 5, s. 135-144.

703

Amedeo MOLNÁR, *O táborském písemnictví*. Č.: HT 2, s. 17-31.

704

Romolo CEGNA, *La letteratura ussita e taborita perduta conservata in traduzioni valdesi*. *Rivista di storia e letteratura religiosa (Roma)* 18, 1982, s. 24-66. R.: František Šmahel, HT 6-7, s. 491.

705

Emanuel MICHÁLEK, *Jazyk busitů tábořského směru*. Č.: HT 3, 1980, s. 67-78.

706

Emanuel MICHÁLEK, *Antikrist - klíčové slovo v jazyce doby busitské*. Č.: HT 4, s. II0-II2.

707

Petr ČORNEJ, *Příspěvek ke sporu o skladbu Václav, Havel a Tábor*. Slavia (Praha) 52, 1983, s. 362-372. R.: Jaroslav Kolár, HT 6-7, s. 478.

708

Anna SKÝBOVÁ, *Listy bílé paní rožmberské*, Praha 1985, Panorama, 126 s. R.: Miroslav Truc, HT 9, s. 430-431.

709

Pavel SPUNAR, *K obrazu a problémům písemnictví na přelomu třicátých let 15. století v Čechách*. In: Soudce smluvený v Chebu. Sborník příspěvků přednesených na sympoziu k 550. výročí. Praha-Cheb 1983, s. 175-181. R.: Petr Čornej, HT 8, s. 374.

710

Pavel SPUNAR, *Polozapomenutá busitská píseň*. Recenzování autoři Mieczysław WALTER, Paul DIELS. S.: HT 1, s. 121-122.

711

Emil PRAŽÁK, *Svatováclavská píseň v busitství*. In: Směřování. Sborník k šedesátinám Amedea Molnára, Praha 1983, Kalich, s. 97-103. R.: Petr Čornej, HT 8, s. 346-347.

712

5.6 Výtvarné umění

Karel STEJSKAL, *Funkce obrazu v busitství*. Č.: HT 8, s. 19-28.

713

Josef KRÁSA, *Husitské obrazoborectví: poznámky k jeho studiu*. Č.: HT 8, s. 9-17.

714

Jana NECHUTOVÁ, *Prameny předbusitské a busitské ikonofobie*. Č.: HT 8, s. 29-38.

715

Aleksander GIEYSZTOR, *Lassitude du Gothique? Reflets de l'iconoclasme bussite en Pologne au XVe siècle*. In: Ars auro prior. Studia Ioanni Białostocki sexagenario divata. Warszawa 1981, Polska Akademia Nauk, s. 223-226. R.: František Šmahel, HT 5, s. 340.

716

Noemi REJCHRTOVÁ, *La Réforme en Bohême et son expression artistique*. In: Jean Hus - Dossier spécial, Bern 1981, s. 70-80. R.: František Šmahel, HT 5, s. 288.

717

Jan CHLÍBEC, *O vývoji názoru Jana Rokycany na umělecké dílo*. Č.: HT 8, s. 39-58.

718

Jarmila VACKOVÁ - František ŠMAHEL, *Odezva busitských Čech v evropském malířství 15. století*. Umění

(Praha) 30, 1982. s. 308-342. R.: Jaroslav Čechura. HT 6-7, s. 478-479.

719

5-7 Pozdní husitství

Robert KALIVODA, *Husitství a jeho vyústění v době předbělohorské a pobělohorské*. Studia Comeniana et historica (Uherský Brod) 13, 1983, č. 25, s. 3-44. R.: Petr Čornej, HT 6-7, s. 514-516.

720

Josef VÁLKA, *K otázkám úlohy Monarchy v české reformaci (Na okraj studie R. Kalivody, Husitství a jeho vyústění v době předbělohorské a pobělohorské)*. Studia Comeniana et historica (Uherský Brod) 15, 1985, č. 30, s. 67-80. R.: Petr Čornej, HT 9, s. 422-424.

721

František KUBŮ, *Jiří z Poděbrad a Chebsko*. Zprávy Chebského muzea a okresního archivu 2, 1983, s. 17-40. R.: Ivan Hlaváček, HT 8, s. 334.

722

Antonín MAŘÍK, *K postavení katolické církve v Čechách v době poděbradské (Činnost katolických administrátorů za Jiřího z Poděbrad)*. Folia historica Bohemica 7, 1984, s. 101-196. R.: Ivan Martinovský, HT 8, s. 376-377.

723

Literární činnost utrakvistů doby poděbradské a jagellonské. Ed. Kabinet pro studia řecká, římská a latinská ČSAV. In: Příspěvky k dějinám utrakvismu, ed. Amedeo Molnár, Praha

1978, Kalich (= Acta reformationem Bohemicam illustrantia, 1), s. 165-269. R.: Michal Svatoš, HT 2, s. 160-161.

724

Jiří JUROK, *Zápas o zemský soud – jedna z příčin vzniku Zelenohorské jednoty roku 1465*. Č.: HT 6-7, s. 181-192.

725

Jiří JUROK, *Neznámý rukopis doby poděbradské. K problematice politického zápasu panstva, rytířstva a panovníka o zemský soud v Čechách*. Právněhistorické studie 27, 1986, s. 27-56. R.: Ivan Martinovský, HT 10, s. 309-313.

726

Anděla FIALOVÁ – Josef HEJNIC, *Z korespondence Hilaria Litoměřického, Jindřicha Egrerze, Bartoloměje z Roudnice a Václava z Rokycan (1466-1470)*. Strahovská knihovna 16-17, 1981-1982, s. 75-99. R.: František Šmahel, HT 8, s. 355.

727

Hans ROTHE, *Nochmals zum Privilegium Slavicum Alexanders des Großen*. In: Festschrift für Wilhelm Lettenbauer zum 75. Geburtstag. Freiburg 1982, U. W. Weiher, s. 209-221. R.: František Šmahel, HT 10, s. 284.

728

Eva GREGOROVIČOVÁ, *Knihovna mistra Stanislava z Velvar*. Acta Universitatis Carolinae, Historica Universitatis Carolinae Pragensis 18/1, 1978, s. 107-127. R.: Michal Svatoš, HT 5, s. 319-320.

729

František ŠMAHEL, *Epilog busitské revoluce. Pražské povstání 1483*. In: Příspěvky k dějinám utrakvismu, ed. Amedeo Molnár, Praha 1978, Kalich (= Acta reformationem Bohemicam illustrantia, 1), s. 45-127. R.: Michal Svatoš, HT 2, s. 160.

730

František ŠMAHEL, *Pražské povstání 1483*. Pražský sborník historický 19, 1986, s. 35-102. R.: Ivan Martinovský, HT 10, s. 313-314.

731

5.8 Obecné dějiny

5.8.1 Mezinárodní kontakty a význam husitství

František ŠMAHEL, *Idea internacionální spolupráce v husitství*. Č.: HT 4, s. 31-40.

732

František ŠMAHEL, *Contra Bobemos. Česká otázka v evropské politice 1420-1431*. In: Soudce smluvený v Chebu. Sborník příspěvků přednesených na sympoziu k 550. výročí. Praha-Cheb 1983, s. 187-201. R.: Petr Čornej, HT 8, s. 371-372.

733

Amedeo MOLNÁR, *Husitské manifesty*. Praha 1980, Odeon, 263 s. (= Světová četba, 495). R.: Noemi Rejchrtová, HT 4, s. 286-287.

734

Amedeo MOLNÁR, *Chebický soudce*. Cheb 1982, 77 s. R.: Jiří Kejř, HT 6-7, s. 503-504.

735

Amedeo MOLNÁR, *Chebický soudce*. In: Soudce smluvený v Chebu. Sborník příspěvků přednesených na sympoziu k 550. výročí. Praha-Cheb 1983, s. 9-37. R.: Petr Čornej, HT 8, s. 370.

736

Jiří KEJŘ, *Česká otázka na basilejském koncilu*. Č.: HT 8, s. 107-132.

737

Ivan HLAVÁČEK, *Husité a basilejský koncil po soudci chebském*. In: Soudce smluvený v Chebu. Sborník příspěvků přednesených na sympoziu k 550. výročí. Praha-Cheb 1983, s. 61-90. R.: Petr Čornej, HT 8, s. 370-371.

738

5.8.2 Církevní koncily a papežství

Howard KAMINSKY, *Simon de Cra-maud and the Grand Schism*. New Brunswick 1983, Rutgers University Press, 269 s. R.: Josef Macek, HT 6-7, s. 483-485.

739

Hermann HEIMPEL, *Studien zur Kirchen- und Reichsreform des 15. Jahrhunderts (II) Zu zwei Kirchenreform-Traktaten des beginnenden 15. Jahrhunderts*. Heidelberg 1974, C. Winter Universitätsverlag, 54 s. (= Sitzungsberichte der

Heidelberger Akademie der Wissenschaften 1974/1). R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 115-116.

740

Mathias FELDGES, *Lyrik und Politik am Konstanzer Konzil – eine neue Interpretation von Oswalds von Wolkenstein Hussitenlied, in Literatur, Publikum, historischer Kontext*. In: Beiträge zur älteren deutschen Literaturgeschichte 1, Bern-Frankfurt am Main-Las Vegas 1977, s. 137-181. Přetisk: Gesammelte Vorträge der 600-Jahrfeier Oswalds von Wolkenstein Seis am Schlern, Göttingen 1978, s. 81-104. R.: František Šmahel, HT 5, s. 333-334

741

Josef VÁLKA, *Basilejská jednání a tradice mírových snah*. Studia Comeniana et historica (Uherský Brod) 11, 1981, č. 23, s. 18-23. R.: František Šmahel, HT 5, s. 286.

742

5.8.3

Zahraníční odpůrci husitství

Hermann HEIMPEL, *Die Vener von Gmünd und Strassburg 1162-1447*, 1-3. Göttingen 1982, 1625 s. (= Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte, 42). R.: Josef Macek, HT 6-7, s. 505-506.

743

Amedeo MOLNÁR, *Za církev proti busitům – Ivan Stojkovič*. In: Amedeo Molnár, Na rozhraní věků. Cesty reformace. Praha 1985, Vyšehrad, s. 113-140. R.: František Šmahel, HT 9, s. 411.

744

Amedeo MOLNÁR, *La pensée bussite dans l'interprétation de Jean de Raguse. Communio viatorum* (Praha) 26, 1983, s. 143-152. R.: Jiří Kejř, HT 8, s. 359-360.

745

Johannis Stojkovič de Ragusio Tractatus De ecclesia. Editionem principem curavit Franjo ŠANJEK. Textum recenserunt et notis instruxerunt Alois KRCHŇÁK, Franjo ŠANJEK, Marijan BIŠKUP. Zagrabiae 1983, Hrvatska dominikanska provincija et Kršćianska sodošnjost, 340 s. R.: Amedeo Molnár, HT 9, s. 412-413.

746

Pavel FLOSS, *Mikuláš Kusánský, život a dílo*. Praha 1977, Vyšehrad, 385 s. R.: Miloslav Polívka, HT 2, s. 162-163.

747

Doris GEBEL, *Die „Sapientes Nationum“ bei Nikolaus von Kues*. Jahrbuch der Gesellschaft für niedersächsische Kirchengeschichte (Göttingen) 76, 1978, s. 139-154. R.: Miloslav Polívka, HT 4, s. 301-302.

748

5.8.4

Evropské země v epoše husitství

5.8.4.1

Uherské království

Július BARTL, *Slovensko a busitské revolučné hnutie*. Č.: HT 4, s. 131-136.

749

Marián KONEČNÝ, *Poznámka k otázke oblasu busitského revolučného hnutia na Slovensku*. Č.: HT 4, s. 137-141.
750

Marián KONEČNÝ, *Príspevky k chronológii a topografii busitskej výpravy na Spiš roku 1433*. Č.: HT 5, s. 177-208.
751

Peter KARTOUS, *Habsbursko-jagellovské dvojevládí v Uhorsku v rokoch 1440-1444 (Začiatky Jiskrovej vojenskej činnosti na území Slovenska)*. Historické štúdie (Bratislava) 24, 1980, s. 225-260. R.: Marián Konečný, HT 5, s. 334.
752

György SZÉKELY, *The Court Party versus the Hunyadi Party – Structural Changes in the Government of the Hungarian State*. In: *Études historiques hongroises*, Budapest 1985, Akadémiai Kiadó, s. 461-482. R.: František Šmahel, HT 9, s. 426-427.
753

György SZÉKELY, *Matthias Corvinus und die mäbrische Hauptstadt (Diplomatik und Druckereigeschichte)*. *Annales Universitatis Scientiarum Budapestiensis, Sectio historica* 20, 1980, s. 3-22. R.: Ivan Martinovský, HT 5, s. 336-337.
754

Pál ENGEL, *Andreas Baumkircher und Ungarn. Quellen zu Andreas Baumkircher im Ungarischen Staatsarchiv*. In: *Andreas Baumkircher und seine Zeit*, Eichstadt 1983, s. 247-255, 351-358. R.: František Šmahel, HT 8, s. 309.
755

Erik FÜGEDI, *Das Baumkircherbild in der ungarischen Geschichtsschreibung*. In: *Andreas Baumkircher und seine Zeit*, Eichstadt 1983, s. 257-262. R.: František Šmahel, HT 8, s. 309.
756

5.8.4.2

Polsko-Litevská unie

Václav ŠTĚPÁN, *Nové materiály k vývoji česko-polských vztahů počátkem 15. století*. *Časopis Slezského muzea, řada Bvědy historické (Opava)* 30, 1981, s. 85-95. R.: František Hoffmann, HT 5, s. 300.
757

Stefan M. KUCZYŃSKI, *Król Jagiello ok. 1351-1434*. Warszawa 1985, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 188 s. R.: Ivan Martinovský, HT 9, s. 425-426.
758

Jerzy GRYGIEL, *Życie i działalność Zygmunta Korybutowicza. Studium z dziejów stosunków polsko-czeskich w pierwszej połowie XV wieku*. Wrocław-Warszawa-Gdańsk-Lódź 1988, Polska Akademia Nauk, 124 s. R.: Miloslav Polívka, HT 10, s. 262-264.
759

Maria BOGUĆKA, *Kazimierz Jagiellończyk i jego czasy*. Warszawa 1981, Państwowy Instytut Wydawniczy, 188 s. R.: Ivan Martinovský, HT 6-7, s. 508-509.
760

Marian BISKUP–Karol GÓRSKI, *Kazimierz Jagiellończyk. Zbiór studiów*

o Polsce drugiej połowy XV wieku. Warszawa 1987, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 376 s. **R.:** Ivan Martinovský, HT 10, s. 305-307.

761

Janusz TAZBIR, „*Krzyżowoprzysiężca Władysław*“ *w opinii potomnych.* Kwartalnik Historyczny (Warszawa) 92, 1985, s. 511-532. **R.:** Ivan Martinovský, HT 10, s. 307-308.

762

Krzysztof BACZKOWSKI, *Walka Jagiellonów z Maciejem Korwinem o koronę czeską w latach 1471-1479.* Kraków 1980, Uniwersytet Jagielloński, 218 s. (= Rozprawy habilitacyjne, 40). **R.:** Ivan Martinovský, HT 5, s. 341-342.

763

Marian BISKUP, *Jan Długosz (1415-1480) jako historyk Polski i krajów Europy środkowo-wschodniej.* Zapiski Historyczne poświęcone historii Pomorza i krajów bałtyckich (Toruń) 46, 1981, s. 4, s. 35-52. **R.:** Ivan Martinovský, HT 6-7, s. 507-508.

764

Maria KOWALCZYK, *Cuda jasnogórskie spisane w roku 1435.* In: *Annalecta Cracoviensia* (Kraków) 15, 1983, s. 319-329. **R.:** František Šmahel, HT 8, s. 375.

765

M. WŁODARSKI, *Ars moriendi w literaturze polskiej XV i XVI w.* Kraków 1987, Znak, 297 s. **R.:** Jiří Pešek, HT 10, s. 277-279.

766

Michal SVATOŠ, *Litevská kolej pražské univerzity (1397-1622).* In: Praha - Vilnius. Praha 1981, Univerzita Karlova, s. 19-32. **R.:** František Šmahel, HT 4, s. 311; Michal Svatoš, HT 5, s. 320.

767

5.8.4.3 Německé země

A. I. OZOLIN, *Knjazja i prelaty Germanii v bor'be s gusizmom.* In: Slavjane v epochu feudalizma. K 100-letiju akademika V. I. Pičety, Moskva 1978, s. 174-181. **R.:** Petr Čornej, HT 5, s. 285.

768

Christiane MATHIES, *Kurfürstenbund und Königtum in der Zeit der Hunsienkriege. Die kurfürstliche Reichspolitik gegen Sigmund im Kraftzentrum Mittelrhein.* Mainz 1978, Gesellschaft für mittelrheinische Kirchengeschichte, XXXVII + 289 s. (= Quellen und Abhandlungen zur mittelrheinischen Kirchengeschichte, 32). **R.:** Ivan Hlaváček, HT 4, s. 297-299.

769

Hans-Joachim BEESKOW, *Husité v Braniborské marce roku 1432.* Č.: HT 4, s. 127-130.

770

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Erkinger ze Seinsbeimu a busitské Čechy.* In: Soudce smluvený v Chebu. Sborník příspěvků přednesených na sympoziu k 550. výročí. Praha-Cheb 1983, s. 79-87. **R.:** Petr Čornej, HT 8, s. 372.

771

Paul UIBLEIN, *Dokumente zum Passauer Bistumsstreit von 1423 bis 1428*. Wien 1984, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 362 s. (= *Fontes rerum Austriacarum*, II/84). R.: Miloslav Polívka, HT 8, s. 370.

772

Heinrich KOLLER, *Neuere Forschungen zur Epoche Kaiser Friedrichs III*. In: Bericht über den fünfzehnten österreichischen Historikertag in Salzburg, Salzburg 1984, s. 42-57. R.: František Šmahel, HT 8, s. 326.

773

5.8.4.4 Rakousko

Silvia PETRIN, *Der österreichische Hussitenkrieg 1420-1434*. Wien 1982, Heeresgeschichtliches Museum, 32 s. (= *Militärgeschichtliche Schriftenreihe*, 44). R.: Ivan Hlaváček, HT 5, s. 332-333.

774

Zdeněk ŠIMEČEK, *K výzkumu pramenů o oblasu busitství v hornorakouských archívech*. Č.: HT 10, s. 215-218.

775

Jiří ZÁLOHA, *Nové drobné prameny k oblasu busitství v Horním Rakousku*. Jihočeský sborník historický 55, 1986, s. 189-191. R.: Rudolf Tecl, HT 10, s. 262.

776

Andreas Baumkircher und seine Zeit. Symposium im Rahmen der „Schlaininger Gespräche“. Ed. Rudolf KROPF, Wolfgang MEYER. Eichstadt 1983, Burgenländisches Landesmuseum, 367 s.

Recenzovaní autoři: Heide DIENST, Ernst BRUCKMÜLLER, Brigitte HALLER-REIFFENSTEIN, Roland SCHÄFFER, Pál ENGEL, Erik FÜGEDI, Rudolf KROPF, Gerhard SEEBACH, Sergij VILFAN, Erika KAISER, Wolfgang MEYER, Gerald GÄNSER. S.: František Šmahel, HT 8, s. 309-310.

777

Brigitte HALLER-REIFFENSTEIN, *Kaiser Friedrich III. und Andreas Baumkircher*. In: Andreas Baumkircher und seine Zeit, Eichstadt 1983, s. 63-104. R.: František Šmahel, HT 8, s. 309.

778

5.8.4.5 Itálie

Barbara ZANE, *Některé poznámky o stycích mezi Benátkami a busitskými Čechami po roce 1420*. Č.: HT 4, s. 139-141.

779

5.8.4.6 Francie

František ŠMAHEL, *Paris und Prag um 1450: Johannes Versor und seine böhmischen Schüler*. *Studia Źródloznawcze (Poznań)* 25, 1980, s. 65-77. R.: Michal Svatoš, HT 5, s. 318.

780

5.8.4.7 Švédsko

Jan PETERS, *„Wie die alten Ketzer in Böhmen...“ – Engelbrekt und seine Bauern*. In: Jan Peters, Die alten Schweden. Über Wikingerkrieger, Bauernrebelln und

Heldenkönige. Berlin 1981, Deutscher Verlag der Wissenschaften, s. 51-66. R.: Miloslav Polívka, HT 5, s. 335-336.

781

6.

Stavovský stát a společnost od konce 15. do počátku 17. století

6.1 České dějiny

6.1.1 Český stát a panovník

Krzysztof BACZKOWSKI, *Władysław Jagiellończyk, król Czech i Węgier, w opinii współczesnych*. Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie 109, 1987 (= Prace Historyczne 12), s. 119-129. R.: Petr Čornej, HT 10, s. 266-267.

782

Josef VÁLKA, *Morava a Česká koruna na přelomu 15. a 16. století*. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity C 35, 1988, s. 143-155. R.: Ivan Martinovský, HT 10, s. 304-305.

783

Marek Bydžovský z Florentina, *Svět za tři krále: Ferdinand, Maxmilián, Rudolf II. Výbor z kronikářských zápisů o letech 1526-1596*. Ed. Jaroslav KOLÁR. Praha 1987, Svoboda, 295 s. R.: Václav Bůžek, Aleš Stejskal, HT 10, s. 328-330.

784

Bohdan ZILYNSKYJ, *Novoměstské letopisné záznamy z počátku vlády Ferdinanda I*. Folia historica Bohemica 5, 1983, s. 151-171. R.: Petr Čornej, HT 9, s. 432-433.

785

Moritz CSÁKY, *Karl V., Ungarn, die Türkenfrage und das Reich zu Beginn der Regierung Ferdinands als König von Ungarn*. In: Das römisch-deutsche Reich im politischen System Karls V., ed. Heinrich Lutz, Elisabeth Müller-Luckner, München-Wien 1982. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 389.

786

Karl VOCELKA, *Rudolf II. und seine Zeit*. Wien-Köln-Graz 1985, Böhlau, 228 s. R.: Lenka Bobková, HT 10, s. 330.

787

6.1.2

Stavovská společnost

Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu. Ed. Josef PETRÁŇ. Praha 1976, Univerzita Karlova, 269 s. (= Acta Universitatis Carolinae 1976, Philosophica et Historica 1; Studia historica 14). S.: František Hoffmann, HT 3, s. 163-166.

788

Jan PELANT, *České zemské sněmy v letech 1471-1500*. Sborník archivních prací 31, 1981, s. 340-417. R.: Josef Maček, HT 6-7, s. 510-511.

789

Josef PETRÁŇ, *Skladba pobusitské aristokracie v Čechách*. Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica 1976, č. 1, s. 81-112. R.: František Hoffmann, HT 3, s. 163-165.

790

Jindřich TOMAS, *Některé problémy ekonomických a mocenských vztahů mezi stavy v českých zemích v 15. a 16. století*. Folia historica Bohemica 6, 1984, s. 109-136. R.: Petr Čornej, HT 8, s. 379-380.

791

Josef VÁLKA, *Stavovská Morava (1440-1620)*. Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 240 s. (= Přehled dějin Moravy 2, ed. Bedřich Čerešňák, skriptum filozofické fakulty brněnské univerzity). R.: Václav Bůžek, HT 10, s. 303-304.

792

Jaroslav ERŠIL, *České stavovství a pobusitský katolicismus (K problematice vzájemného vztahu)*. Folia historica Bohemica 6, 1984, s. 99-108. R.: Noemi Rejchrtová, HT 8, s. 376.

793

Winfried EBERHARD, *Konfessionsbildung und Stände in Böhmen 1478-1530*. München-Wien 1981, Oldenbourg, 316 s. (= Veröffentlichungen des Collegium Carolinum, 38). R.: Ivan Martinovský, HT 8, s. 377-378.

794

Anna SKÝBOVÁ, *Česká šlechta a jednání o povolení kompaktát roku 1525*. Acta

Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica 1976, č. 1, s. 81-112. R.: František Hoffmann, HT 3, s. 165.

795

Ivan MARTINOVSKÝ, *Okolnosti vzniku Vladislavského zřízení zemskébo*. Ústecký sborník historický (Ústí nad Labem) 1979 [1981], s. 107-132. R.: Josef Macek, HT 5, s. 289.

796

Ivan MARTINOVSKÝ, *Zápas o uznání Vladislavského zřízení zemskébo*. Ústecký sborník historický (Ústí nad Labem) 1983, s. 133-171. R.: Josef Macek, HT 8, s. 380.

797

Jiří PEŠEK – Bohdan ZILYNSKYJ, *Městský stav v boji se šlechtou na počátku 16. století*. Folia historica Bohemica 6, 1984, s. 135-155. R.: Ivan Martinovský, HT 8, s. 380-381.

798

Jaroslav PÁNEK, *Stavovská opozice a její zápas s Habsburky 1547-1577. K politické krizi feudální třídy v předbělohorském českém státě*. Praha 1982, Academia, 157 s. (= Studie ČSAV, 1982/2). R.: Jaroslav Douša, HT 6-7, s. 512-513.

799

Lenka DVOŘÁKOVÁ, *Trčkové z Lípy na přelomu 15. a 16. století*. Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica 1976, č. 1, s. 81-112. R.: František Hoffmann, HT 3, s. 165-166.

800

Jaroslav PÁNEK, *Turecké nebezpečí a předbělohorská česká společnost*. Studia Comeniana et historica (Uherský Brod) 11, 1981, č. 23, s. 53-72. R.: František Šmahel, HT 5, s. 287.

801

6.1.3 Ekonomika

Bohuslava ROTTEROVÁ, *Revize feudálního majetku v Čechách v polovině 15. století*. Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica 1976, č. 1, s. 81-112. R.: František Hoffmann, HT 3, s. 166.

802

Jan ŠTOVÍČEK, *Železářství na Jinecku v 16. století*. Rozpravy Národního technického muzea 73, 1979, s. 13-16. R.: Eduard Maur, HT 6-7, s. 520.

803

Jan ŠTOVÍČEK, *Jinecké železářství v první polovině 16. století*. Vlastivědný sborník Podbrdsko (Příbram) 8-9, 1974-1975, s. 65-92. R.: Eduard Maur, HT 6-7, s. 520.

804

Jan ŠTOVÍČEK, *Železná buť v Chrbíně. Příspěvek k podbrdskému železářství*. Rozpravy Národního technického muzea 77, 1980, s. 7-25. R.: Eduard Maur, HT 6-7, s. 520.

805

6.1.4 Společenské vztahy a způsob života

6.1.4.1

Sociální hnutí

Eduard MAUR, *K programu lidových hnutí v Čechách a na Moravě roku 1525*. Československý časopis historický 24, 1976, s. 209-243. R.: Jiří Rak, HT 1, s. 123-124.

806

6.1.6.2

Vývoj obyvatelstva

Petr JANČÁREK, *Příspěvek ke studiu demografického vývoje českého Krušnohoří v předbělohorské době*. Folia historica Bohemica 11, 1987, s. 233-263. R.: Jaroslav Pánek, HT 10, s. 295-296.

807

6.1.6.3

Pozdně středověký dům

Josef VÁŘEKA, *Etnografický výzkum vesnického domu v období pozdního středověku*. Č.: HT 10, s. 107-114.

808

Eva VOLFOVÁ, *Příspěvek k typologii domu na rozhraní městského a vesnického prostředí*. Č.: HT 10, s. 103-106. 809

6.1.5 Města v Čechách

6.1.5.1 Tábor

Rudolf TECL, *Tábor a zemská botovost za tažení Vladislava Jagellonského do Uber v létě 1490*. Č.: HT 6-7, s. 193-214.
810

6.1.5.2 Praha

Bohdan ZILYNSKYJ, *Letopis měšťa-na Nového Města pražského z let 1492 až 1539*. Pražský sborník historický 17, 1984, s. 52-89. R.: Rudolf Tecl, HT 9, s. 431-432.
811

Jiří PEŠEK – Bohdan ZILYNSKYJ, *Vztaž k městům a problematika pražských dějin doby jagellonské v Kronice české Václava Hájka z Libočan*. Pražský sborník historický 16, 1983, s. 53-76. R.: Ivan Martinovský, HT 8, s. 378-379.
812

Jaroslav PÁNEK, *Úloha předbělohorské Prahy v obraně proti osmanské expanzi*. Documenta Pragensia 6/1, 1986, s. 150-181. R.: Petr Čornej, HT 10, s. 291.
813

6.1.5.3 Jiná města

Jarmila HÁSKOVÁ, *Sociální struktura Litomyšle a peněžní botovosti jejich obyvatel na přelomu 15. a 16. století*.

Sborník Národního muzea, řada A-historie 36, 1982, s. 1-47. R.: Jana Bělohávková, HT 6-7, s. 470-471.

814

Ivan MARTINOVSKÝ, *Spory o Trmice, Chabařovice a Krupku na přelomu 15. a 16. století*. Ústecký sborník historický (Ústí nad Labem) 1985, s. 91-117. R.: Jaroslav Pánek, HT 10, s. 294.

815

Lenka BOBKOVÁ, *Ústí nad Labem za stavovského povstání 1547*. Sborník Pedagogické fakulty v Ústí nad Labem, řada historická 1982, s. 5-27. R.: Ivan Martinovský, HT 10, s. 294-295.

816

Petr JANČÁREK, *Sociální struktura města Jindřichovic v době předbělohorské*. Minulostí Západočeského kraje (Plzeň) 22, 1986, s. 107-130. R.: Jaroslav Pánek, HT 10, s. 295.

817

6.1.6

Náboženství a církev

Anna SKÝBOVÁ, *K politickým otázkám dvojevěří v Českém království doby předbělohorské*. Č.: HT 4, s. 145-157.

818

Amedeo MOLNÁR, *Neznámý spis Prokopa z Jindřichova Hradce (Proč lidé k víře mocí nuceni býti nemají)*. Č.: HT 6-7, s. 423-430, edice s. 430-448.

819

Mirjam BOHATCOVÁ, *Doplňěk ke spisu Prokopa z Jindřichova Hradce*. Č.: HT 10, s. 219-220.

820

Veronika MACHÁČKOVÁ, *Církevní správa v době jagellonské (na základě administrátorských akt)*. Folia historica Bohemica 9, 1985, s. 235-290. R.: Ivan Martinovský, HT 10, s. 315.

821

Jiří RAK, *Vývoj utrakvistické správní organizace v době předbělohorské*. Sborník archivních prací 31, 1981, s. 179-206. R.: Miroslav Truc, HT 6-7, s. 516-517.

822

Josef MACEK, *K dějinám Olomouce na konci 15. století (Spory o olomoucké biskupství)*. In: Okresní archiv v Olomouci 1986, II: Články a studie, Olomouc 1986, a. 53-63. R.: Ivan Martinovský, HT 10, s. 292-293.

823

Jana FOJTÍKOVÁ, *České mešní ordinarium 2. poloviny 16. století*. Miscellanea musicologica (Praha) 31, 1984, s. 227-264. R.: Jiří Pešek, HT 8, s. 412.

824

Slovem obnovená (Čtení o reformaci). K čtyřstému výročí České konfese uspořádal a úvody k jednotlivým oddílům napsal Amedeo MOLNÁR za spolupráce Noemi a Ludka REJCHRTOVÝCH. Praha 1977, Kalich, 265 s. R.: Rudolf Tecl, HT 1, s. 122-123.

825

Jana NECHUTOVÁ – Magda RÖSSLEROVÁ, *Augustinus Olomucensis: Tractatus de secta valdensium*. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity E 30, 1985, s. 133-147. R.: František Šmahel, HT 10, s. 317.

826

6.1.7

Etnické a národnostní poměry

Helmut TEUFEL, *Juden im Ständestaat. Zur politischen, wirtschaftlichen und sozialen Geschichte der Juden in Mähren zwischen 1526 und 1620*. In: Die Juden in den böhmischen Ländern, München-Wien 1983, s. 57-71. R.: František Šmahel, HT 8, s. 405-406.

827

6.1.8

Slovesná kultura

Milan KOPECKÝ, *Problematika míru v české humanistické literatuře*. Studia Comeniana et historica (Uherský Brod) 11, 1981, č. 23, s. 23-34. R.: František Šmahel, HT 5, s. 286.

828

Jan Blahoslav ČAPEK, *Mírové směřování v české literatuře reformační*. Studia Comeniana et historica (Uherský Brod) 11, 1981, č. 23, s. 34-44. R.: František Šmahel, HT 5, s. 286-287.

829

Václav Hájek z Libočan, *Kronika česká. Výbor historického čtení*. K vydání připravil Jaroslav KOLÁR. Praha 1981,

Odeon, 736 s. **R.:** Petr Čornej, HT 4, s. 289-290.

830

Michal FLEGL, *Florián Gryspek, Matouš Collin a humanistické písemnictví*. Křesťanská revue 46, 1979, s. 25-31. **R.:** Petr Čornej, HT 3, s. 172.

831

Noemi REJCHRTOVÁ, *Václav Budovec z Budova*. Praha 1984, Melantrich, 271 s. (= Odkazy pokrokových osobností naší minulosti, 74). **R.:** Jiří Beránek, HT 9, s. 433-434.

832

6.1.9

Výtvarné umění

Noemi REJCHRTOVÁ, *Obrazoborecké tendence utrakvistické mentality jagelonského období a jejich dosah*. Č.: HT 8, s. 59-68.

833

Jarmila KRČÁLOVÁ, *Renesanční stavby Baldassara Maggibo v Čechách a na Moravě*. Praha 1986, 132 s. **R.:** Václav Bůžek, HT 10, s. 286-288.

834

6.1.10

Počátky druhého života husitství

Vladimír SAKAŘ, *Příspěvek k problematice patrocinií mistra Jana Husa*. In: Ve službách pokoje a spravedlnosti. Sborník prací k sedmdesátinám PhDr. et ThDr. h.c. Miloslava Nováka, Praha

1977, Blahoslav, s. 60-67. **R.:** Rudolf Tecl, HT 3, s. 172.

835

Jiří RÁC, *O datování podle svátku M. Jana Husa a M. Jeronýma Pražského v mělnické kanceláři*. Č.: HT 4, s. 167-169.

836

Miloslav BĚLOHLÁVEK, *Antibusitská tradice v Plzni a boj proti ní (Nový svátek)*. Č.: HT 4, s. 197-202.

837

Jana FOJTÍKOVÁ, *Hudební doklady Husova kultu z 15. a 16. století. Příspěvek ke studiu busitské tradice v době předbělohorské*. Miscellanea musicologica (Praha) 29, 1981, s. 51-145. **R.:** Jiří Pešek, HT 5, s. 350-352.

838

Karel KRÁL, *K busitské tradici na Ústecku*. Č.: HT 4, s. 158-162.

839

František FIŠER, *Husovo upálení z Roudníka*. Č.: HT 6-7, s. 421-422.

840

Jiří PEŠEK, *Husitská tematika v librářích a obrazových galeriích pražských měšťanů na přelomu 16. a 17. století*. Č.: HT 4, s. 163-166.

841

Leopold KRETZENBACHER, *Der bayerische Hussitenfrevell - Legende von Neukirchen bei Heilig Blut*. In: Das verletzte Kultbild (Voraussetzungen, Zeitschichten und Aussagewandel eines

abendländischen Legendentypus), München 1977, Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, s. 8-23. **R.:** Miloslav Polívka, HT 2, s. 166.

842

6.2 Obecné dějiny

6.2.1 Evropa celkově

Spezialforschung und „Gesamtgeschichte“. Beispiele und Methodenfragen zur Geschichte der frühen Neuzeit. Ed. Heinrich LUTZ, Gernot HEISS. Wien 1981, Verlag für Geschichte und Politik, 335 s. (= Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit, 8). Recenzovaní autoři: Volker PRESS, Karin J. McHARDY, Herbert KNITTLER, Martin C. MANDLMAYR, Gustav REINGRABNER, Gernot HEISS, Peter HAIKO, Anton SCHINDLING, Jean-Michel THIRET, Helmut G. KOENIGSBERGER, Wolfgang REINHARD, Heinrich LUTZ. **R.:** Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 542-543.

843

Strukturprobleme der Frühen Neuzeit. Ed. Reinhart KOSELLECK. Geschichte und Gesellschaft (Göttingen) 7, 1981, č.1. Recenzovaní autoři: Richard van DÜLMEN, Werner TROSSBACH. **R.:** Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 525.

844

Heinrich LUTZ, *Friedensideen und Friedensprobleme in der frühen Neuzeit.* In: Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit II, 1984, s. 28-54. **R.:** Jiří Kořalka, HT 8, s. 417.

845

Winfried SCHULZE, *Soziale Bewegungen als Phänomen des 16. Jahrhunderts.* In: Säkulare Aspekte der Reformationszeit, ed. Heinz Angermeier, Reinhard Seyboth, München-Wien 1983, s. 113-130. **R.:** František Šmahel, HT 9, s. 435.

846

Frau und spätmittelalterlicher Alltag. Wien 1986, 618 s. (= Veröffentlichungen des Instituts für mittelalterliche Realienkunde Österreichs, 9). Recenzovaní autoři: Shulameth SHAHAR, Geneviève HASENOHR, Hans-Dieter HEIMANN, Helga SCHÜPPERT, Heide DIENST, Elisabeth VAVRA, Dagmar THOSS, Gundolf KEIL, Adalbert MISCHLEWSKI, Brigitte RATH, Gernot KOCHER, Wilhelm BRAUNEDER, Maria DEMBIŇSKA, Ivanka NIKOLAJEVIĆ, Maria Consiglia de MATTEIS, Jean VERDON, Herwig EBNER, Ellen E. KITTEL, Erika UITZ. **S.:** Věra Smolová, HT 10, s. 273-274.

847

Gerhard BRENDLER - Gerhard SCHILFERT, *Revolutionen in der Epoche des Manufakturkapitalismus.* In: Revolutionen der Neuzeit 1500-1917, Berlin 1982. **R.:** Kristina Kaiserová, HT 8, s. 384.

848

Studien zur fröhbürgerlichen Revolution, ed. Manfred KOSSOK. Leipzig 1984, Karl-Marx-Universität, Interdisziplinäres Zentrum für Revolutionsforschung, 68 s. Recenzovaní autoři: Gerlinde MOTHES, Siegfried HOYER, Max STEINMETZ, Manfred KOSSOK,

Mauricio PÉREZ. S.: Eduard Maur, HT 9, s. 438-439.
849

6.2.2

Společenský a politický vývoj evropských zemí

6.2.2.1 Francie

Bernhard TÖPFER, *Stände und staatliche Zentralisation in Frankreich und im Reich der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts*. Jahrbuch für Geschichte des Feudalismus (Berlin) 1, 1977, s. 233-272. R.: Ivan Martinovský, HT 6-7, s. 511-512.
850

6.2.2.2 Německé země

Hermann WIESFLECKER, *Kaiser Maximilian I. Das Reich, Österreich und Europa an der Wende zur Neuzeit*. Wien 1971-1986, Verlag für Geschichte und Politik, 1: *Jugend, burgundisches Erbe und Römisches Kaisertum bis zur Alleinherrschaft, 1459-1493*. Wien 1971, XVI + 608 s.; 2: *Reichsreform und Kaiserpolitik, 1493-1500*. Wien 1975, XX + 576 s.; 3: *Auf der Höhe des Lebens, 1500-1508. Der grosse Systemwechsel. Politischer Wiederaufstieg*. Wien 1977, XXVIII + 623 s.; 4: *Gründung des habsburgischen Weltreiches. Lebensabend und Tod, 1508-1519*. Wien 1980, XXVIII + 692 s.; 5: *Der Kaiser und seine Umwelt. Hof, Staat, Wirtschaft, Gesellschaft und Kultur*. Wien 1986, XXXII + 904 s. R.: Josef Macek, HT 10, s. 315-317.
851

Krzysztof BACZKOWSKI, *Próby reformy ustroju Rzeszy Niemieckiej pod koniec średniowiecza w świetle najnowszych badań*. Studia Historyczne (Kraków) 29, 1986, s. 163-180. R.: Petr Čornej, HT 10, s. 266.
852

Das römisch-deutsche Reich im politischen System Karls V. Ed. Heinrich LUTZ unter Mitarbeit von Elisabeth MÜLLER-LUCKNER, München-Wien 1982, Oldenbourg, XII + 288 s. (= Schriften des Historischen Kollegs, Kolloquien 1). S.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 389.
853

Heinrich LUTZ, *Die deutsche Nation zu Beginn der Neuzeit. Fragen nach dem Gelingen und Scheitern deutscher Einheit im 16. Jahrhundert*. München 1982, Historisches Kolleg, IV + 31 s. (= Vorträge des Historischen Kollegs, 1). Preetisk: Historische Zeitschrift (München) 234, 1982, s. 529-559. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 388-389.
854

Walter HEINEMEYER, *Die Territorien zwischen Reichstradition, Staatlichkeit und politischen Interessen*. In: *Säkulare Aspekte der Reformationszeit*, ed. Heinz Angermeier, Reinhard Seyboth, München-Wien 1983, s. 77-89. R.: František Šmahel, HT 9, s. 434-435.
855

Peter SCHMID, *Reichssteuern, Reichsfinanzen und Reichsgewalt in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts*. In: *Säkulare Aspekte der Reformationszeit*, ed. Heinz Angermeier, Reinhard Seyboth,

München-Wien 1983, s. 153-198. R.: František Šmahel, HT 9, s. 435.

856

Bernhard DIESTELKAMP, *Zur Krise des Reichsrechts im 16. Jahrhundert. Säkulare Aspekte der Reformationszeit*, ed. Heinz Angermeier, Reinhard Seyboth, München-Wien 1983, s. 49-64. R.: František Šmahel, HT 9, s. 434.

857

Wolfgang SELLERT, *Die Krise des Straf- und Strafprozessrechts und ihre Überwindung im 16. Jahrhundert durch Rezeption und Säkularisation*. In: Säkulare Aspekte der Reformationszeit, ed. Heinz Angermeier, Reinhard Seyboth, München-Wien 1983, s. 27-48. R.: František Šmahel, HT 9, s. 434.

858

Hartmut HARNISCH, *Probleme einer Periodisierung und regionalen Typisierung der Gutsherrschaft im mitteleuropäischen Raum*. Jahrbuch für Geschichte des Feudalismus (Berlin) 10, 1986, s. 251-274. R.: Kristina Kaiserová, HT 10, s. 324-325.

859

Helmut SCHNITTER, *Volk und Landesdefension. Volksaufgebote, Defensionswerke, Landmilizen in den deutschen Territorien vom 15. bis zum 18. Jahrhundert*. Berlin 1977, Militärverlag der DDR, 252 s. R.: Pavel Bělina, HT 5, s. 353.

860

Adolf LAUBE, *Die Herausbildung von Elementen einer Handels- und Manufakturbourgeoisie und deren Rolle in der*

deutschen frühbürgerlichen Revolution. Jahrbuch für Geschichte des Feudalismus (Berlin) 1, 1977, s. 273-303. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 385.

861

6.2.2.3

Itálie

D. V. PANČENKO, *Utopičeskij gorod na ischode Renessanca (Doni i Kampa-nella)*. In: Gorodskaja kultura, ed. V. I. Rutenburg, Leningrad 1986, s. 75-97. R.: Václav Bůžek, HT 10, s. 283.

862

Miloš ŠTĚDRŮŇ, *Claudio Monteverdi*. Praha 1985, Editio Supraphon, 217 s. R.: Jana Nechutová, HT 9, s. 409.

863

6.2.2.4

Polsko

Henryk SAMSONOWICZ, *Soziale und wirtschaftliche Funktionen der Kleinstädte in Polen des 15. Jahrhunderts*. Jahrbuch für Geschichte des Feudalismus (Berlin) 2, 1978, s. 191-205. R.: Ivan Martinovský, HT 6-7, s. 467-468.

864

Zygmunt BORAS, *Związski Śląska i Pomorza Zachodniego z Polską w XVI wieku*. Poznań 1981, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, 408 s. (= Seria Historia, 93). R.: Ivan Martinovský, HT 5, s. 342-343.

865

6.2.3 Evropské reformace

6.2.3.1

Reformace obecně

Säkulare Aspekte der Reformationszeit. Ed. Heinz ANGERMEIER unter Mitarbeit von Reinhard SEYBOTH, München-Wien 1983, Oldenbourg, 278 s. (= Schriften des Historischen Kollegs, Kolloquien 5). S.: František Šmahel, HT 9, s. 434-435.

866

Siegfried HOYER, *Reform – Reformation – Revolution. Versuch einer historischen Standortbestimmung.* Reform – Reformation – Revolution, ed. Siegfried Hoyer, Leipzig 1980, s. 9-18. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 385.

867

Günter MÜHLPFORD, *Radikal – eine Kategorie in Auswendung auf Reform, Reformation und Revolution.* In: Reform – Reformation – Revolution, ed. Siegfried Hoyer, Leipzig 1980, s. 156-166. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 385.

868

Städtische Gesellschaft und Reformation, ed. Ingrid BÁTORI. Stuttgart 1980 (=Spätmittelalter und Frühe Neuzeit. Tübinger Beiträge zur Geschichtsforschung, 12). R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 385.

869

Peter BLICKLE, *Gemeindereformation. Die Menschen des 16. Jahrhunderts auf dem Weg zum Heil.* München 1987,

Oldenbourg. R.: Josef Macek, HT 10, s. 318-320.

870

6.2.3.2

Německé země

Bernd MOELLER, *Deutschland im Zeitalter der Reformation.* Göttingen 1982 (= Deutsche Geschichte 4, 2. vyd.). R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 383.

871

Walter HUBATSCH, *Frühe Neuzeit und Reformation in Deutschland.* Frankfurt am Main-Berlin 1981 (= Deutsche Geschichte. Ereignisse und Probleme, 2). R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 383.

872

Heinrich LUTZ, *Kaiser, Reich und Christenheit.* Historische Zeitschrift (München) 230, 1980, s. 57-88. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 385.

873

Heinz ANGERMEIER, *Reichsreform und Reformation in der deutschen Geschichte.* In: *Säkulare Aspekte der Reformationszeit,* ed. Heinz Angermeier, Reinhard Seyboth, München-Wien 1983, s. 1-16. R.: František Šmahel, HT 9, s. 434.

874

T. N. TACENKO, *Reformacija i načalnoje obrazovanije v nemeckich gorodach XVI veka.* In: *Gorodskaja kultura,* ed. V. I. Rutenburg, Leningrad 1986, s. 127-151. R.: Václav Bůžek, HT 10, s. 283.

875

Walter ZIMMERMANN, *Reformation als rechtlich-politisches Problem*. Gütersloh 1978. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 385.

876

Die Religionsgespräche der Reformationszeit. Ed. Gerhard MÜLLER. Gütersloh 1980. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 385.

877

Richard CROFTS, *Books, Reform and the Reformation*. Archiv für Reformationsgeschichte (Gütersloh) 71, 1980, s. 21-36. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 387.

878

Werner LENK, „Ketzer“ *leben und Kampfprogramme. Ideologieentwicklung im Zeichen der frühbürgerlichen Revolution in Deutschland*. Berlin 1978, Akademie-Verlag, 203 s. R.: Miloslav Polívka, HT 5, s. 311-312.

879

Klaus ARNOLD, *Niklashausen 1476. Quellen und Untersuchungen zur sozial-religiösen Bewegung des Hans Beheim und zur Agrarstruktur eines spätmittelalterlichen Dorfes*. Baden-Baden 1980, Koerner Verlag, 385 s. (= *Saecula spiritualita*, 3). R.: Josef Macek, HT 5, s. 337-338; Kristina Kaiserová, HT 8, s. 385.

880

Siegfried HOYER, *Neues zum Pfeifer von Niklashausen*. Jahrbuch für Geschichte des Feudalismus (Berlin) 3,

1979, s. 205-218. R.: Miloslav Polívka, HT 5, s. 338-339; Kristina Kaiserová, HT 8, s. 385.

881

Flugschriften der frühen Reformationsbewegung, 1-2. Ed. Adolf LAUBE, Annerose SCHNEIDER, unter Mitarbeit von Sigrid LOSS, Helmut CLAUS. Berlin 1983, Akademie-Verlag, 1368 + XXXIV s. R.: Ivan Martinovský, HT 9, s. 436-437.

882

Kristina KAISEROVÁ, *Pětisté výročí narození Martina Luthera v kontextu problematiky německé raně buržoazní revoluce*. S.: HT 8, s. 381-387.

883

Ingrid VOLZ, *Lutherforschung in der DDR. Auswahlbibliographie der Veröffentlichungen aus den Jahren 1945 bis 1980*. In: Martin Luther, Leben, Werk und Wirkung, ed. Günter Vogler unter Mitarbeit von Siegfried Hoyer und Adolf Laube, Berlin 1983, s. 521-539. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 383-384.

884

Günter VOGLER, *Die marxistische Historiographie und Martin Luther*. Revue d'histoire et de philosophie religieuses (Strasbourg) 1983. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 383.

885

Horst BARTEL, *Thesen über Martin Luther. Zum 500. Geburtstag*. Einheit (Berlin) 36, 1981, s. 890-903. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 383.

886

Rudolf MAU, *Thesen über Martin Luther. Zur Würdigung Luthers aus marxistischer Sicht*. Zeichen der Zeit (Berlin) 37, 1983, č. 6. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 383.

887

Gerhard BRENDLER, *Martin Luther: ein politisches Porträt aus marxistischer Sicht*. Blätter für deutsche und internationale Politik (Köln) 18, 1983, s. 1348-1362. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 382.

888

Horst BARTEL - Walter SCHMIDT, *Das historisch-materialistische Lutherbild in Geschichte und Gegenwart*. Zeitschrift für Geschichtswissenschaft (Berlin) 32, 1984, s. 291-301. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 382.

889

Rainer WOHLFEIL, *Das wissenschaftliche Lutherbild der Gegenwart in der Bundesrepublik Deutschland und in der DDR*. Hannover 1982. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 383.

890

Martin BRECHT, *Martin Luther. Sein Weg zur Reformation 1483-1521*. Stuttgart 1981. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 383.

891

Amedeo MOLNÁR, *O křesťanské svobodě - Martin Luther*. In: Amedeo Molnár, Na rozhraní věků. Cesty reformace. Praha 1985, Vyšehrad, s. 141-243. R.: František Šmahel, HT 9, s. 412.

892

Frédéric G. HARTWEG, *Die Widerlegung der Schriftbeweise der Zwölf Artikel durch Luther und Melanchthon*. Jahrbuch für Geschichte des Feudalismus (Berlin) 5, 1981, s. 291-306. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 386-387.

893

Werner FRIEDRICH, *Wirkungen der lutherischen Lehre in Stadt und Rentamt Straubing im 16. Jahrhundert*. Jahresbericht des Historischen Vereins für Straubing und Umgebung 85, 1983, s. 221-332. R.: Ivan Martinovský, HT 8, s. 388.

894

Adolf LAUBE, *Luther und Müntzer in der Erbe und Traditionsauffassung der DDR*. Geschichtsunterricht und Staatsbürgerkunde (Berlin) 24, 1982, s. 691-696. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 383.

895

Reinhard SCHWARZ, *Die apokalyptische Theologie Thomas Müntzers und der Taboriten*. Tübingen 1977, J. C. B. Mohr, 142 s. R.: Amedeo Molnár, HT 4, s. 294-295.

896

Martin SÜNDER, *Představy o míru u Tomáše Müntzera*. Č.: HT 4, s. 142-144.

897

Stefan OEHMIG, *Mönchtum - Reformation - Säkularisation (Zu den demographischen und sozialen Folgen des Verfalls des Klosterwesens in Mitteldeutschland)*. Jahrbuch für Geschichte des Feudalismus (Berlin) 10, 1986,

s. 209-249. R.: Kristina Kaiserová, HT 10, s. 322-323.

898

Frank GANSEUER, *Hans Hergot und der „linke Flügel der Reformation“ in Nürnberg*. Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Stadt Nürnberg 71, 1984, s. 149-166. R.: Ivan Martinovský, HT 8, s. 387-388.

899

Ulman WEIS, *Die frommen Bürger von Erfurt. Die Stadt und ihre Kirche im Spätmittelalter und in der Reformation*. Weimar 1988, Böhlau, 359 s. R.: Miloslav Polívka, HT 10, s.321-322.

900

Siegfried HOYER, *Die deutsche frühbürgerliche Revolution 1517-1525/26*. In: *Revolutionen der Neuzeit 1500-1917*, Berlin 1982, s. 19-23. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 384.

901

Die frühbürgerliche Revolution in Deutschland, ed. Max STEINMETZ. Berlin 1985, Akademie-Verlag, 349 s. (= Studienbibliothek DDR – Geschichtswissenschaft 5). R.: František Šmahel, HT 9, s. 436.

902

Der Deutsche Bauernkrieg 1524-1526. Ed. Hans-Ulrich WEHLER. *Geschichte und Gesellschaft* (Göttingen), Sonderheft 1, 1975, 357 s. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 525.

903

Ingrid VOLZ – Hans-Stephan BRATHER, *Der deutsche Bauernkrieg 1524 bis 1526. Bibliographie der Veröffentlichungen aus den Jahren 1973 bis 1976*. Jahrbuch für Geschichte des Feudalismus (Berlin) 2, 1978, s. 387-428. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 386.

904

Eduard MAUR, *Současný stav bádání o německé selské válce 1524-1526*. Československý časopis historický 25, 1977, s. 215-245. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 381-382.

905

Annerose SCHNEIDER – Arnold FESSER, *Supplikation an Kaiser, Fürsten und Adel – eine Predigt aus der Endphase des Bauernkrieges*. Jahrbuch für Geschichte des Feudalismus (Berlin) 2, 1978, s. 259-268. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 387.

906

Hans Jürgen GOERTZ, *Die Täufer. Geschichte und Deutung*. 2. Auflage, Berlin 1986, Evangelische Verlagsanstalt, 277 s. R.: Eduard Maur, HT 10, s. 323-324.

907

Erich MEUTHEN, *Charakter und Tendenzen des deutschen Humanismus*. In: *Säkulare Aspekte der Reformationszeit*, ed. Heinz Angermeier, Reinhard Seyboth, München-Wien 1983, s. 217-266. R.: František Šmahel, HT 9, s. 435.

908

Humanismus und Reformation als kulturelle Kräfte in der deutschen Geschichte.

Ed. Lewis W. SPITZ. Berlin-New York 1981. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 387.
909

Carl C. CHRISTENSEN, *Art and the Reformation in Germany*. Athens 1979, Ohio University Press; Wayne State University Press. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 384.

910

6.2.3.3 Nizozemsko

Jarmila VACKOVÁ, *Ikonoklasmus evropské reformace – Nizozemí 1566*. Č.: HT 8, s. 69-82.

911

6.2.3.4 Rakousko

Michael Gaismair und seine Zeit – Michael Gaismair e il Tirolo del 500. Ed. Christoph von HARTUNGEN – Günther PALLAVER. Bozen-Innsbruck 1983, Kontaktkomitee fürs andere Tirol, 128 + 85 s. Recenzovaní autoři: Leopold STEURER, Josef MACEK, Ernst BRUCK-MÜLLER, Otto P. CLAVADEZSCHER, Aldo STELLA, Gretl KÖFLER. S.: František Šmahel, HT 9, s. 437-438.

912

Adolf LAUBE, *Der Aufstand der Schwarzer Bergarbeiter 1525 und ihre Haltung im Tiroler Bauernkrieg*. Jahrbuch für Geschichte des Feudalismus (Berlin) 2, 1978, s. 225-258. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 385.

913

Giorgio POLITI, *I sette sigilli della „Landesordnung“*. *Un programma rivoluzionario del primo Cinquecento fra equivoci e mito*. Annali dell'Istituto storico italo-germanico in Trento 1986, Bologna 1987, s. 9-86. R.: Josef Macek, HT 10, s. 320-321.

914

Euan CAMERON, *The Reformation of the Heretics. The Waldenses of the Alps 1480-1580*. Oxford 1984, Clarendon Press. 291 s. R.: Amedeo Molnár, HT 8, s. 361-363.

915

Günther PALLAVER, *Das Ende der schamlosen Zeit. Die Verdrängung der Sexualität in der frühen Neuzeit am Beispiel Tirols*. Wien 1987, Verlag für Gesellschaftskritik (= Österreichische Texte zur Gesellschaftskritik, 32). R.: Josef Macek, HT 10, s. 279.

916

6.2.3.5 Švýcarsko

Peter STADLER, *Eidgenossenschaft und Reformation*. In: *Säkulare Aspekte der Reformationszeit*, ed. Heinz Angermeier, Reinhard Seyboth, München-Wien 1983, s. 91-99. R.: František Šmahel, HT 9, s. 435.

917

Amedeo MOLNÁR, *Spravedlnost boží a lidská – Huldrych Zwingli*. In: Amedeo Molnár, *Na rozhraní věků. Cesty reformace*. Praha 1985, Vyšehrad, s. 245-280. R.: František Šmahel, HT 9, s. 412.

918

Amedeo MOLNÁR, *Institute a Restituce – Jan Calvin*. In: Amedeo Molnár, Na rozhraní věků. Cesty reformace. Praha 1985, Vyšehrad, s. 281-363. R.: František Šmahel, HT 9, s. 412.

919

Siegfried HOYER, *Utopia deutsch. Zu den Gleichheitsvorstellungen im Basler Humanistenkreis*. Jahrbuch für Geschichte des Feudalismus (Berlin) 5, 1982, s. 237-254. R.: Michal Svatoš, HT 6-7, s. 492.

920

6.2.3.6 Itálie

Gabriel AUDISIO, *Le barbe et l'inquisiteur. Procès du barbe vaudois Pierre Griot par l'inquisiteur Jean de Roma, Apt 1534*. Aix-en-Provence 1979, Edisud, 196 s. R.: Amedeo Molnár, HT 3, s. 184.

921

Bona Beda PAZÈ - Piercarlo PAZÈ, *Riforma e cattolicesimo in val Pragelato 1555-1685*. Pinerolo 1975, Alzani, 373 s. R.: Amedeo Molnár, HT 3, s. 184.

922

6.2.3.7 Dánsko

V. E. VOZGIN, *Kopengagenskij universitet i duchovnaja kultura Damii XV – XVII vv.* In: Gorodskaja kultura, ed. V. I. Rutenburg, Leningrad 1986, s. 152-181. R.: Václav Bůžek, HT 10, s. 283.

923

7. Sedmnácté a osmnácté století

7.1 České dějiny

7.1.1 České země v habsburské monarchii

Österreich im Zeitalter des aufgeklärten Absolutismus. Ed. Erich ZÖLLNER. Wien 1983, Österreichischer Bundesverlag, 212 s. (= Schriften des Instituts für Österreichkunde, 42). S.: Kristina Kaiserová, HT 9, s. 444-445.

924

Robert A. KANN, *Die Staatsauffassung des maria-theresianischen Reformabsolutismus*. In: Österreich im Zeitalter des aufgeklärten Absolutismus, ed. Erich Zöllner, Wien 1983, s. 5-15. R.: Kristina Kaiserová, HT 9, s. 444.

925

Hans WAGNER, *Die Herrscher und ihre Staatsmänner*. In: Österreich im Zeitalter des aufgeklärten Absolutismus, ed. Erich Zöllner, Wien 1983, s. 16-28. R.: Kristina Kaiserová, HT 9, s. 444.

926

Derek BEALES, *Joseph II., 1: In the Shadow of Maria Theresa 1741-1780*. Cambridge 1987, Cambridge University

Press, 520 s. **R.:** Arnošt Klíma, HT 10, s. 330-332.

927

Ernst WANGERMANN, *Deutscher Patriotismus und österreichischer Reformabsolutismus im Zeitalter Josefs II.* In: Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit 9, 1982, s. 117-139. **R.:** Jiří Rak, HT 6-7, s. 544.

928

Alexander Sergejevič MYLNIKOV, *Epocha prosvěščenija v češskich zemljach. Ideologija, nacionalnoje samoznanije, kulturna.* Moskva 1977, Nauka, 198 s. **R.:** Jiří Rak, HT 2, s. 166-167.

929

Pavel BĚLINA, *Postavení a úloha lidu v teorii osvícenského absolutismu.* In: Lid a lidová kultura národního obrození. Praha-Roztoky 1983, s. 257-274. **R.:** Jiří Rak, HT 8, s. 400.

930

Gernot KOCHER, *Rechtsverständnis und Rechtsreformen im aufgeklärten Absolutismus Österreichs.* In: Österreich im Zeitalter des aufgeklärten Absolutismus, ed. Erich Zöllner, Wien 1983, s. 54-70. **R.:** Kristina Kaiserová, HT 9, s. 444-445.

931

7.1.2 Ekonomika

Alois MÍKA, *Řemesla a obchod v českých městech ve světle tereziánského katastru.* Pražský sborník historický II, 1978, s. 104-138. **R.:** Jiří Kořalka, HT 3, s. 188.

932

Eduard MAUR – Anton ŠPIESZ, *Die Manufakturperiode in der tschechoslowakischen Historiographie von 1970 bis 1979.* Jahrbuch für Geschichte des Feudalismus (Berlin) 5, 1981, s. 343-377. **R.:** Ivan Martinovský, HT 6-7, s. 521.

933

Gustav OTRUBA, *Verwaltung, Finanzen, Manufakturen, Gewerbe, Handel und Verkehr, technisch-gewerbliche Bildung und Bevölkerungsentwicklung.* In: Österreich im Zeitalter des aufgeklärten Absolutismus, ed. Erich Zöllner, Wien 1983, s. 103-150. **R.:** Kristina Kaiserová, HT 9, s. 445.

934

Helmuth FEIGL, *Landwirtschaft und Grundherrschaft unter dem Einfluß des Physiokratismus.* In: Österreich im Zeitalter des aufgeklärten Absolutismus, ed. Erich Zöllner, Wien 1983, s. 84-102. **R.:** Kristina Kaiserová, HT 9, s. 445.

935

7.1.3 Vojenství

Jaroslav MACEK, *Kaspar Zdenko Kaplíř von Sullowitz 1611-1686. Studien zur Geschichte Wiens im Türkenjahr 1683.* Jahrbuch des Vereins für Geschichte der Stadt Wien 39, 1983, s. 7-68. **R.:** Jiří Rak, HT 8, s. 390.

936

Christoph ALLMAYER-BECK, *Die Armee Maria Theresias und Josefs II.* In: Österreich im Zeitalter des aufgeklärten Absolutismus, ed. Erich Zöllner,

Wien 1983, s. 71-83. R.: Kristina Kaisero-
vá, HT 9, s. 445.

937

Marie LIŠKOVÁ, *Válečné výdaje
a škody v pražských městech v letech 1741-
1744*. Documenta Pragensia 6/1, 1986, s.
249-273. R.: Petr Čornej, HT 10, s. 291.

938

Jiří RAK, *Soudobé oblasť pruského ob-
ležení Prahy roku 1757*. Documenta Pra-
gensia 6/1, 1986, s. 274-285. R.: Petr
Čornej, HT 10, s. 292.

939

7.1.4

Sociální problémy a způsob života

Pavla BÍLKOVÁ [= Milan MYŠKA],
*Robota a jiné formy nucené práce
v českých železářských manufakturách*.
Praha 1974, Technicko-ekonomický vý-
zkumný ústav hutního průmyslu, 117 s.
(= Řada pojednání z dějin českosloven-
ského hutnictví železa, 13). R.: Eduard
Maur, HT 6-7, s. 519.

940

Josef PETRÁŇ, *Nevoľnické povstání
1775. Prolegomena edice pramenů*. Praha
1973, Univerzita Karlova, 279 s. (= Acta
Universitatis Carolinae, Philosophica et
Historica, Monographia 42). R.: Jiří
Rak, HT 1, s. 124.

941

Jan Blahoslav ČAPEK, *Odbojové tra-
dice východních a severovýchodních Čech*.

In: Národní obrození v severovýchod-
ních a východních Čechách, Hradec
Králové 1971, Krajské muzeum, s. 80-89.
R.: Jiří Rak, HT 1, s. 123.

942

Jiří ŠKABRADA, *K možnosťm srov-
nání středověkého a mladšího vesnické-
ho domu v Čechách*. Č.: HT 10, s. 67-86.

943

Jiří LANGER, *Problémy studia otop-
ných zařízení vesnických domů v před-
recentním období*. Č.: HT 10, s. 115-120.

944

7.1.5

Města v Čechách a na Moravě

Pavel BĚLINA, *Česká města v 18. sto-
letí a osvícenská reformy*. Praha 1985,
Academia, 121 s. (= Studie ČSAV, 20/
1985). R.: Jiří Rak, HT 9, s. 445-447.

945

Jaroslav DOUŠA, *Činnost a postavení
pražských městských rad za saské okupa-
ce v letech 1631-1632*. Documenta Pragen-
sia 6/1, 1986, s. 182-200. R.: Petr Čornej,
HT 10, s. 291.

946

Andrej ROMAŇÁK, *Příspěvek k ději-
nám pražské fortifikace*. Documenta Pra-
gensia 6/1, 1986, s. 201-237. R.: Petr
Čornej, HT 10, s. 291-292.

947

Josef POLIŠENSKÝ, *Neznámý popis
Prahy a pražské univerzity z roku 1707*.
In: Pocta dr. Emmě Urbánkové, ed.

Pavel R. Pokorný, Praha 1979, s. 255-265.
R.: Ivana Raková, HT 3, s. 145.

948

Karel PLETZER, *Jihočeské obce v popisu Čech z roku 1712*. Výběr z prací Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích 15, 1978, s. 161-166. R.: Jiří Rak, HT 4, s. 321.

949

Historická Olomouc a její současné problémy 5 (sborník příspěvků o barokní kultuře). Olomouc 1985, Univerzita Palackého, 380 s. Recenzovaní autoři: Josef POLIŠENSKÝ, Pavel BĚLINA, Jiří KROUPA, Josef VÁLKA, Jindřich SCHULZ, Miloslav ČERMÁK, Antonín ROUBIC, Jiřina HOLINKOVÁ, Pavel FLOSS, Miroslav TOEGEL, Ivo KRSEK, Miloš STEHLÍK, Jaromír NEUMANN, Lubomír KONEČNÝ, Zdeněk HOJDA, Tomáš KREJČÍK, Eduard PETRŮ, Petr VOIT, Jiří FIALA, Rudolf PEČMAN, Jiří SEHNAL. R.: Josef Hanzal, HT 9, s. 439.

950

7.1.6

Náboženství a církev

Kristina KAISEROVÁ, *Méně známý spis o české reformaci z 18. století a jeho kritický oblas*. Č.: HT 6-7, s. 449-452.

951

Elisabeth KOVÁCS, *Beziehungen von Staat und Kirche im 18. Jahrhundert*. In: Österreich im Zeitalter des aufgeklärten Absolutismus, ed. Erich Zöllner, Wien 1983, s. 29-53. R.: Kristina Kaiserová, HT 9, s. 445.

952

Reinhold Joseph WOLNY, *Die josephinische Toleranz, unter besonderer Berücksichtigung ihres geistlichen Wegbereiters Johann Leopold Hay*. München 1973, Robert Lerche, 164 s. (= Wissenschaftliche Materialien und Beiträge zur Geschichte und Landeskunde der böhmischen Länder, 15). R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 552.

953

Zdeněk Jan MEDEK, *Na slunce a do mraku. První čas josefínské náboženské tolerance v Čechách a na Moravě*. Praha 1982, Kalich, 382 s. (doslov Amedeo MOLNÁR, s. 363-369). R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 552-553.

954

7.1.7

Školství a vzdělanost

7.1.7.1

Jan Amos Komenský

Referáty ze 7. komeniologického kolokvia „Idea míru v díle J. A. Komenského“ 7.-9. 10. 1980 v Uberském Brodě. Studia Comeniana et historica (Uherský Brod) II, 1981, č. 23, s. 5-72. Recenzovaní autoři: Jana NECHUTOVÁ, Jaroslav KUDRNA, Josef VÁLKA, Milan KOPECKÝ, Jan Blahoslav ČAPEK, Jan SKUTIL, Jaroslav PÁNEK. S.: František Šmahel, HT 5, s. 286-287.

955

Dagmar ČAPKOVÁ, *Myšlenka lidské aktivity v Komenského pojetí dějin*. Praha 1983, Academia, 95 s. (= Rozpravy ČSAV, řada společenských věd, 93/3). R.: Eduard Maur, HT 6-7, s. 517-518.

956

7.1.7.2

Vědecké bádání a dějinné povědomí

Günther HAMANN, *Zur Wissenschaftspflege des aufgeklärten Absolutismus: Naturforschung, Sammlungswesen und Landesaufnahme*. In: Österreich im Zeitalter des aufgeklärten Absolutismus, ed. Erich Zöllner, Wien 1983, s. 151-177. R.: Kristina Kaisercová, HT 9, s. 445.

957

Jaromír MIKULKA, *Historické povědomí české společnosti na počátku novověku*. In: Dawna świadomość historyczna w Polsce, Czechach i Słowacji. Red. Roman Heck, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978, s. 69-81. R.: Jiří Rak, HT 2, s. 164.

958

7.1.7.3

Pražská univerzita

Ivana ČORNEJOVÁ, *Studenti pražské univerzity ve zhrani (17.-18. století)*. Documenta Pragensia 6/1, 1986, s. 238-248. R.: Petr Čornej, HT 10, s. 291.

959

Ivana ČORNEJOVÁ – Anna FECHTNEROVÁ, *Životopisný slovník pražské univerzity. Filozofická a teologická fakulta 1654-1773*. Praha, Univerzita Karlova 1986, 598 s. R.: Miroslav Kunštát, HT 10, s. 326-327.

960

7.1.8

Etnické a národnostní poměry

Alexander Sergejevič MYLNIKOV, *Vznik národně osvícenské ideologie*

v českých zemích 18. století (Prameny národního obrození). Praha 1974, Univerzita Karlova, 260 s. R.: Jiří Rak, HT 1, s. 124.

961

Vladimír LIPSCHER, *Jüdische Gemeinden in Böhmen und Mähren im 17. und 18. Jahrhundert (bis zum Ausweisungsbefehl Maria Theresias)*. In: Die Juden in den böhmischen Ländern, München-Wien 1983, s. 73-86. R.: František Šmahel, HT 8, s. 406.

962

Anna M. DRABEK, *Die Juden in den böhmischen Ländern zur Zeit des landesfürstlichen Absolutismus (von der Schlacht am Weißen Berg bis zum Ausgang der Regierungszeit Maria Theresias)*. In: Die Juden in den böhmischen Ländern, München-Wien 1983, s. 123-143. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 406.

963

Eila HASSENPFUG-ELZHOLZ, *Toleranzedikt und Emanzipation*. In: Die Juden in den böhmischen Ländern, München-Wien 1983, s. 145-159. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 406.

964

7.1.9

Slovesná kultura

Jaroslav KAŠPAR, *K problematice novověké latinské paleografie*. In: memoriam Zdeňka Fialy. Z pomocných věd historických. Praha 1978, s. 117-139. R.: Miloslav Polívka, HT 2, s. 150.

965

Stanislav SOUSEDÍK, *Valerián Magni. Kapitola z kulturních dějin Čech 17. století*. Praha 1982, Vyšehrad, 189 s. R.: Josef Hanzal, HT 6-7, s. 518-519.

966

Josef TRÍŠKA, *Starší pražská literatura a její dědictví*. Filologické studie (Praha) 15, 1986, s. 29-55. R.: Petr Čornej, HT 9, s. 385-388.

967

Hubert LENGAUER, *Aufklärung und österreichische Literatur. Zur Anwendung historischer Kategorien in der Literaturwissenschaft*. In: Österreich im Zeitalter des aufgeklärten Absolutismus, ed. Erich Zöllner, Wien 1983, s. 178-187. R.: Kristina Kaiserová, HT 9, s. 445.

968

Miroslav TOUŠEK [=Alexandr STICH], *Tři kapitoly o českém baroku 1: K Jináskovu pojetí českého baroka*. Wiener Slawistischer Almanach 8, 1981, s. 187-244. R.: Petr Čornej, HT 6-7, s. 539-540.

969

Jaroslav SOMEŠ, *Soudobá lidová slovesná tvorba o selské vojně*. In: Povstání poddanského lidu 1775 ve východních Čechách, Hradec Králové 1975, Kruh. R.: Jiří Rak, HT 1, s. 124.

970

7.I.IO

Výtvarné umění

Vratislav NEJEDLÝ, *Obrazoborecké tendence v českých dějinách 17. a 18. století*.

rozdíly a sbody s busitským ikonoklastem. Č.: HT 8, s. 83-88.

971

Pavel PREISS, *Boje s dvoublavou saní. František Špork a barokní kultura v Čechách*. Praha 1981, Vyšehrad, 359 s. R.: Jiří Rak, HT 5, s. 353-355.

972

Ivo KRSEK, *Türkische Motive in der Barockkunst der böhmischen Länder*. In: Die Türken vor Wien. Europa und die Entscheidung an der Donau, ed. Robert Waissenberger, Salzburg-Wien 1982, s. 262-272. R.: Jiří Rak, HT 8, s. 392.

973

Ivo KRSEK, *Turecké motivy v barokním sochařství a malířství Čech a Moravy*. Časopis Slezského muzea (Opava) 32, 1983, s. 226-235. R.: Jiří Rak, HT 8, s. 393.

974

Günther HEINZ: *Die bildende Kunst der Epoche Maria Theresias und Josephs II*. In: Österreich im Zeitalter des aufgeklärten Absolutismus, ed. Erich Zöllner, Wien 1983, s. 188-209. R.: Kristina Kaiserová, HT 9, s. 445.

975

Jiří KROUPA, *Poznámky k Sonnenfelsově koncepci umění*. Uměleckohistorický sborník, red. J. Sedlář, Brno 1985, s. 195-209. R.: Zdeněk Hojda, HT 9, s. 447.

976

7.I.II

Historické bádání o husitství
v 17. a 18. století

Jan P. KUČERA – Jiří RAK, *Bobuslav Balbín a jeho místo v české kultuře*. Praha 1983, Vyšehrad, 416 s. R.: Zdeněk Hojda, HT 8, s. 395-396.

977

Josef VÁLKA, *Pešinův „Mars Moravicus“ jako pramen a jako literatura k dějinám husitství*. Č.: HT 4, s. 170-172.

978

Bedřich SLAVÍK, *Od Dobnera k Dobrovskému*. Praha 1975, Vyšehrad, 340 s. R.: Jiří Rak, HT 1, 124-125.

979

Josef JOHANIDES, *František Martin Pelcl*. Praha 1981, Melantrich, 429 s. (= Odkazy pokrokových osobností naší minulosti, 62). R.: Jiří Rak, HT 5, 1982, s. 345-346.

980

Jiří RAK, *Protiosvícenská reakce v pojetí busitství u F. M. Pelcla*. Č.: HT 8, s. 195-205.

981

Pavel KŘIVSKÝ, *Husitika v Cerronibo sbírce*. S.: HT 3, s. 178-179.

982

Josef DOBROVSKÝ, *Dějiny českých pikartů a adamitů*. Přeložil, vysvětlivky, ediční poznámku a doslov napsal Rudolf HAVEL, Praha 1979, Odeon, 113 s. R.: Jiří Rak, HT 3, s. 179-180.

983

7.I.I2

Druhý život husitství
v 17. a 18. století

Jan KUČERA, *Příspěvek k problémům lidového náboženství v 17. a 18. století*. Sborník historický 23, 1975, s. 5-35. R.: Jiří Rak, HT 1, s. 124.

984

Stanislav POLÁK, *Sedlčanská slavnost „Rosa“ (Příspěvek k poznání protireformační ideologie)*. Vlastivědný sborník Podbrdská (Příbram) 16, 1979 [1981], s. 5-22 (= Sedlčanský sborník, 3). R.: Jaroslav Pánek, HT 4, s. 322.

985

Jan ŠTOVÍČEK, *Replika vyšebrodského obrazu „Vera effigies“ Jana Žižky z Trocnova*. Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu (České Budějovice) 14, 1977, s. 246-248. R.: Jiří Rak, HT 1, s. 125.

986

Norbert BACKMUND, *Eine deutsche Chronik von St. Salvator*. In: Ostbairische Grenzmarken. Passauer Jahrbuch für Geschichte, Kunst und Volkskunde (Passau) 25, 1983, s. 258-273. R.: Vladimír Bystrický, HT 8, s. 412.

987

Herrnbuter-samfundet i Christiansfeld. Red. Anders Pontoppidan THYSEN. Åbenrå 1984, Historik Samfund, 791 s. (= Skrifter utgivne af Historisk Samfund for Sønderjylland, 59). Recenzovaní autoři: A. P. THYSEN, Tove ELKLIT, Thomas Bloch RAVN, Anne-Lise

PEDERSEN, Henrik FODE. R.: Jiří Kořalka, HT 10, s. 366.

988

7.2 Obecné dějiny

7.2.1

Evropa celkově

Perry ANDERSON, *Die Entstehung des absolutistischen Staates*. Frankfurt am Main 1979, 560 s. R.: Kristina Kaiseřová, HT 9, s. 443.

989

A. N. ČISTOZVONOV, *Nekotoryje aspekty problemy genezisa absolutizma*. Voprosy istorii (Moskva) 42, 1968, s. 46-62. R.: Kristina Kaiserová, HT 9, s. 444.

990

Manfred KOSSOK, *Der aufgeklärte Absolutismus. Überlegungen zum historischen Ort und zur Typologie*. In: Zeitschrift für Geschichtswissenschaft (Berlin) 33, 1985, s. 622-642. R.: Kristina Kaiserová, HT 9, s. 444.

991

Formen der europäischen Aufklärung. Untersuchungen zur Situation von Christentum, Bildung und Wissenschaft im 18. Jahrhundert. Ed. Friedrich ENGEL-JANOSI, Grete KLINGENSTEIN, Heinrich LUTZ. Wien 1976, Verlag für Geschichte und Politik, 274 s. (=Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit, 3). Recenzovaní autoři: Moritz CSÁKY, Ludwig HAMMERMAYER, Gottfried MRAZ, Grete KLINGENSTEIN, Éva H.

BALÁZS, Stanisław LITAK. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 541.

992

Fürst, Bürger, Mensch. Untersuchungen zu politischen und soziokulturellen Wandlungsprozessen im vorrevolutionären Europa. Ed. Friedrich ENGEL-JANOSI, Grete KLINGENSTEIN, Heinrich LUTZ. Wien 1975, Verlag für Geschichte und Politik, 242 s. (=Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit, 2). Recenzovaní autoři: Renate WAGNER-RIEGER, Michael MITTERAUER, Urs BITTERLI, Walter MARKOV. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 542-543.

993

Winfried SCHULZE, *Theoretische Probleme bei der Untersuchung vorrevolutionärer Gesellschaften*. Geschichte und Gesellschaft (Göttingen), Sonderheft 3, 1977, s. 55-73. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 525.

994

Staatsfinanzen und Gesellschaft. Ed. Helmut BERDING. Geschichte und Gesellschaft (Göttingen) 8, 1982, č. 3. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 525.

995

Jiří RAK, *Turci u Vídne a jejich historické dědictví*. S.: HT 8, s. 389-393.

996

Das Osmanische Reich und Europa 1683 bis 1789: Konflikt, Entspannung und Austausch. Ed. Gernot HEISS, Grete KLINGENSTEIN. Wien 1983, Verlag für Geschichte und Politik, 243 s. (=Wiener

Beiträge zur Geschichte der Neuzeit, 10). R.: Jiří Rak, HT 8, s. 392.

997

Heinrich LUTZ, *Das Türkenjahr 1683 in christlicher Sicht*. Theologisch-praktische Revue 131, 1983, s. 343-354. R.: Jiří Rak, HT 8, s. 390.

998

7.2.2 Anglie

Edward P. THOMPSON, *Plebäische Kultur und moralische Ökonomie. Aufsätze zur englischen Sozialgeschichte*. Frankfurt am Main-Berlin-Wien 1980, Ullstein, 378 s. (= Sozialgeschichtliche Bibliothek). R.: František Svátek, HT 6-7, s. 527.

999

7.2.3 Francie

François FURET, *1789 – Vom Ereignis zum Gegenstand der Geschichtswissenschaft*. Frankfurt am Main-Berlin-Wien 1980, Ullstein, 250 s. (= Sozialgeschichtliche Bibliothek). R.: František Svátek, HT 6-7, s. 527.

1000

7.2.4 Střední a východní Evropa celkově

Aufklärung und Nationen im Osten Europas. Ed. László SZIKLAY. Budapest, Corvina Kiadó 1983, 506 s. R.: Jiří Rak, HT 6-7, s. 530-532.

1001

Endre BAJTÁR, *Die Aufklärung in Mittel- und Osteuropa. Gedebntheit, Stilvermischung*. In: *Aufklärung und Nationen im Osten Europas*, Budapest 1983, s. 66-115. R.: Jiří Rak, HT 6-7, s. 531.

1002

7.2.5 Německé země

Herbert LANGER, *Der Dreißigjährige Krieg – „endgültiger Abschluß der deutschen Revolution des 16. Jahrhunderts?“* In: *Rolle und Formen der Volksbewegung im bürgerlichen Revolutionszyklus, Glashütten/Taunus 1976*. R.: Kristina Kaiserová, HT 8, s. 385.

1003

Klaus DEPPERMAN, *Der preußische Absolutismus und der Adel*. Geschichte und Gesellschaft (Göttingen) 8, 1982, s. 538-553. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 525; Kristina Kaiserová, HT 9, s. 443.

1004

Preußen in der deutschen Geschichte vor 1789. Ed. Ingrid MITTENZWEI, Karl-Heinz NOACK. Berlin 1983, Akademie der Wissenschaften der DDR, 164 s. (= Studienbibliothek DDR-Geschichtswissenschaft: Forschungswege, Bilanz, Aufgaben, 2). R.: Kristina Kaiserová, HT 9, s. 444.

1005

Andreas GRIESINGER, *Das symbolische Kapital der Ebre. Streikbewegungen und kollektives Bewußtsein deutscher Handwerksgelesen im 18. Jahrhundert*. Frankfurt am Main-Berlin-Wien 1981, Ullstein, 553 s. (= Sozialgeschichtliche

Bibliothek). R.: František Svátek, HT 6-7, s. 527-528.

1006

7.2.6

Rakousko

Die Türken vor Wien. Europa und die Entscheidung an der Donau. Herausgegeben vom Historischen Museum der Stadt Wien unter der Leitung von Robert WAISSENBERGER. Salzburg-Wien 1982, Residenz Verlag, 365 s. S.: Jiří Rak, HT 8, s. 389-390.

1007

Peter BROUCEK – Walter LEITSCH – Karl VOCELKA – Jan WIMMER – Zbigniew WÓJCIK, *Der Sieg bei Wien 1683*. Wien, Österreichischer Bundesverlag; Warszawa, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne 1983, 188 s. R.: Jiří Rak, HT 8, s. 390.

1008

Maximilian GROTHAUS, *Zum Türkenbild in der Adels- und Volkskultur der Habsburgermonarchie von 1650 bis 1800*. In: Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit 10, 1983, s. 63-88. R.: Jiří Rak, HT 8, s. 392-393.

1009

Wolfgang PROHASKA, *Zum Bild der Türken in der österreichischen Kunst des 18. Jahrhunderts*. In: Die Türken vor Wien. Europa und die Entscheidung an der Donau, ed. Robert Waissenberger, Salzburg-Wien 1982, s. 251-261. R.: Jiří Rak, HT 8, s. 392.

1010

Reingard WITZMANN, *Türkenkopf und Türkengugel. Einige Türkenmotive und Bildvorstellungen der Volkskultur aus dem 17. und 18. Jahrhundert*. In: Die Türken vor Wien. Europa und die Entscheidung an der Donau, ed. Robert Waissenberger, Salzburg-Wien 1982, s. 291-303. R.: Jiří Rak, HT 8, s. 392.

1011

Walter OBERMAIER, *Das Türkenthemata in der österreichischen Dichtung*. In: Die Türken vor Wien. Europa und die Entscheidung an der Donau, ed. Robert Waissenberger, Salzburg-Wien 1982, s. 324-331. R.: Jiří Rak, HT 8, s. 392.

1012

7.2.7

Uherské království

Vojtech KOPČAN – Klára KRAJČOVIČOVÁ, *Slovensko v tieni polmesiaca*. Bratislava 1983, Osveta, 210 s. R.: Jiří Rak, HT 8, s. 393.

1013

Vojtech KOPČAN, *Obliehanie Viedne roku 1683 a Slovensko*. Historický časopis (Bratislava) 31, 1983, s. 498-522. R.: Jiří Rak, HT 8, s. 393.

1014

Klara GORAS, *Die Türkenkriege und die Kunst in Ungarn vom 16. bis zum 18. Jahrhundert*. In: Die Türken vor Wien. Europa und die Entscheidung an der Donau, ed. Robert Waissenberger, Salzburg-Wien 1982, s. 284-290. R.: Jiří Rak, HT 8, s. 392.

1015

Anna PETROVÁ-PLESKOTOVÁ, *Das Türkenthema in der slowakischen Kunst des 17. und 18. Jahrhunderts*. In: Die Türken vor Wien. Europa und die Entscheidung an der Donau, ed. Robert Waissenberger, Salzburg-Wien 1982, s. 273-283. R.: Jiří Rak, HT 8, s. 392.

1016

Ungarn und Österreich unter Maria Theresia und Joseph II. Neue Aspekte im Verhältnis der beiden Länder. Texte des 2. österreichisch-ungarischen Historikertreffens Wien 1980. Ed. Anna M. DRABEK, Richard G. PLASCHKA, Adam WANDRUSZKA. Wien 1982, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 164 s. (= Veröffentlichungen der Kommission für die Geschichte Österreichs, 11). Recenzování autoři: Adam WANDRUSZKA, Emil NIEDERHAUSER, Helmut REINALTER, Moritz CSÁKY. R.: Jiří Kořalka, HT 10, s. 352-353.

1017

7.2.8 Polsko

Jan WIMMER, *Odsiecz wiedeńska 1683 roku*. Warszawa 1983, Wydawnictwo Interpress, 253 s. (= Panorama dziejów Polski. Fakty i mity). R.: Jiří Rak, HT 8, s. 390.

1018

Leszek PODHORODECKI, *Wiedień 1683*. Warszawa 1983, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 198 s. R.: Jiří Rak, HT 8, s. 390.

1019

Michał RÓŻEK, *Tradycja wiedeńska w Krakowie*. Kraków 1983, Krajowa Agencja Wydawnicza, 64 s. R.: Jiří Rak, HT 8, s. 390-391.

1020

Zdzisław LIBERA, *Widerspiegelung der Ideen der Aufklärung und der nationalen Bewegung in der polnischen Literatur des 18. Jahrhunderts*. In: Aufklärung und Nationen im Osten Europas, Budapest 1983, s. 50-65. R.: Jiří Rak, HT 6-7, s. 531.

1021

O dobrym Naczelniku i niezłomnym Rycierzu. Ed. Andrzej KIJOWSKI. Kraków 1984, Wydawnictwo Literackie, 357 s. R.: Jiří Rak, HT 9, s. 449.

1022

W kręgu Panoramy Racławickiej. Ed. Społeczny Komitet Panoramy Racławickiej we Wrocławiu, red. Bożena STEINBORN. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Lódź 1985, Ossolineum, 174 + IV s. Recenzování autoři: Franciszek ZIEJKA, Malgorzata DOLISTOWSKA. R.: Jiří Rak, HT 9, s. 449-450.

1023

7.2.9 Rusko

O Vasiliji Zlatovlasém, králevici České země. Z ruského rukopisu z počátku 18. století přeložila a studii napsala Světla MAUTHAUŠEROVÁ. Praha 1982, Vyšehrad, 182 s. R.: Jaroslav Boubín, HT 8, s. 350.

1024

7.2.10 Severní Amerika

V. N. PEŠKOV - V. A. UŠAKOV, *Obrazovanie v gorodach SŠA v 17 - 18 vv.* In: Gorodskaja kultura, ed. V. I. Rutenberg, Leningrad 1986, s. 182-215. R.: Václav Bůžek, HT 10, s. 283.

1025

8. Devatenácté století

8.1 České dějiny

8.1.1 České země v habsburské monarchii

Die Habsburgermonarchie 1848-1918. Im Auftrag der Kommission für die Geschichte der österreichisch-ungarischen Monarchie herausgegeben von Adam WANDRUSZKA, Peter URBANITSCH. Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften 1983-1989.

1026

1: *Die wirtschaftliche Entwicklung*, ed. Alois BRUSATTI. 1973, XIX + 666 s. Recenzovaní autoři: Nachum Th. GROSS, Herbert MATIS, Josef WYSOCKI, Karl BACHINGER, Richard L. RUDOLPH, Joseph MENTSCHL, Eduard MÄRZ, Karl SOCHER, Ferdinand TREMEL, Karl DINKLAGE, Iván T. BEREND, György RÁNKI, Kurt WESSELY, Ákos PAULINYI, Alois BRUSATTI. R.: Jan Havránek, HT 8, s. 406-409.

1027

2: *Verwaltung und Rechtswesen*, 1975, XVIII + 791 s. Recenzovaní autoři: Adam WANDRUSZKA, Robert A. KANN, Alexander NOVOTNY, Walter GOLDINGER, Ernst C. HELLBLING, Jiří KLBOUCH, George BARANY, Hodimir SIROTKOVIČ, Béla SARLÓS, Werner OGRIS, Friedrich LEHNE. R.: Jan Havránek, HT 8, s. 409-411.

1028

3/1-2: *Die Völker des Reiches*. 1980, XVIII + 1471 s. Recenzovaní autoři: Adam WANDRUSZKA, Erich ZÖLLNER, Peter URBANITSCH, Berthold SUTTER, Friedrich GOTTAS, László KATUS, Jiří KOŘALKA, R. J. CRAMP-
TON, Henryk BATOWSKI, Wolfdieter BIHL, Keith HITCHINS, Stefan PASCU, Arnold SUPPAN, Dimitrije DJORDJEVIČ, Ludovít HOLOTÍK, Janko PLETESKI, Umberto CORSINI, Gerald STOURZH, Ludwig GOGOLÁK, Robert A. KANN. S.: Jan Havránek, HT 9, s. 452-459.

1029

4: *Die Konfessionen*. 1985, XVI + 864 s. Recenzovaní autoři: Peter LEISCHING, Moritz CSÁKY, Ivan VITEZIČ, Friedrich GOTTAS, Emanuel TURCZYNSKI, Wolfdieter BIHL, Ferdinand HAUPTMANN, Wolfgang HÄUSLER, Hans HOYER. R.: Jiří Kořalka, HT 10, s. 332-333.

1030

5: *Die bewaffnete Macht*. 1987, XI + 864 s. Recenzovaní autoři: Johann Christoph ALLMAYER-BECK, Walter WAGNER,

Tibor PAPP, Lothar HÖBELT. R.: Jiří Kořalka, HT 10, s. 333-334.

1031

6/1: *Die Habsburgermonarchie im System der internationalen Beziehungen*. 1989, XVI + 819 s. Recenzovaní autoři: Klaus KOCH, Lothar HÖBELT, Emil PALOTÁS, Ugo COVA, Hermann HAG-SPIEL, Eduard G. STAUDINGER, Siegfried BEER, Helmut RUMPLER, Heinrich PFUSTERSCHMID-HARDTENSTEIN, Francis Roy BRIDGE, István DIÓSZEGI, Thomas KLETEČKA, Leopold KAMMERHOFER, Günther RAMHARDTER. R.: Jiří Kořalka, HT 10, s. 334-335.

1032

David F. GOOD, *The Economic Rise of the Habsburg Empire, 1750-1914*. Berkeley-Los Angeles, University of California Press 1984, XVI + 309 s. *Der wirtschaftliche Aufstieg des Habsburgerreiches 1750-1914*. Wien-Köln-Graz 1986, Böhlau, 290 s. R.: Arnošt Klíma, Jiří Kořalka, HT 9, s. 450-452.

1033

Edith SAURER, *Straße, Schmuggel, Lottospiel. Materielle Kultur und Staat in Niederösterreich, Böhmen und Lombardo-Venetien im frühen 19. Jahrhundert*. Göttingen 1989, Vandenhoeck & Ruprecht, 532 s. (= Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte, 90). R.: Jiří Kořalka, HT 10, s. 361-362.

1034

Österreich und die deutsche Frage im 19. und 20. Jahrhundert. Probleme der

politisch-staatlichen und soziokulturellen Differenzierung im deutschen Mitteleuropa. Herausgegeben von Heinrich LUTZ und Helmut RUMPLER. Wien-München 1982, Verlag für Geschichte und Politik, 384 s. (= Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit, 9). Recenzovaní autoři Fritz FELLNER, Ernst WANGERMANN, Waltraud HEINDL, Michael DERNDARSKY, Jiří KOŘALKA, Hubert GLASER, Hubert LENGAUER, Brigitte HAMANN, Antonio SCHMIDT-BRENTANO, Lothar HÖBELT, Norbert SCHAUSBERGER, Klemens von KLEMPERER, Ulrich WEINZIERL. S.: Jiří Rak, HT 6-7, s. 543-547.

1035

Fritz FELLNER, *Die Historiographie zur österreichisch-deutschen Problematik als Spiegel der nationalpolitischen Diskussion*. In: Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit 9, 1982, s. 33-59. R.: Jiří Rak, HT 6-7, s. 544.

1036

Brigitte HAMANN, *Die Habsburger und die deutsche Frage im 19. Jahrhundert*. In: Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit 9, 1982, s. 212-230. R.: Jiří Rak, HT 6-7, s. 546.

1037

Peter BURIAN, *Deutschland und das Nationalitätenproblem der Habsburgermonarchie aus deutscher Sicht*. In: Deutschland und Österreich. Ein bilaterales Geschichtsbuch, Wien-München 1980, s. 398-411. R.: Jiří Kořalka, HT 5, s. 345.

1038

Waltraud HEINDL, *Die österreichische Bürokratie. Zwischen deutscher Vorherrschaft und österreichischer Staatsidee (Vormärz und Neoabsolutismus)*. In: Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit 9, 1982, s. 73-91. R.: Jiří Rak, HT 6-7, s. 544.

1039

Michael DERNDARSKY, *Österreich und der Deutsche Bund 1815-1866. Anmerkungen zur deutschen Frage zwischen dem Wiener Kongress und Königgrätz*. In: Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit 9, 1982, s. 92-116. R.: Jiří Rak, HT 6-7, s. 545.

1040

Helmut REINALTER, *Die bürgerliche und demokratische Opposition in der Habsburgermonarchie nach 1815*. In: Demokratische und soziale Protestbewegungen in Mitteleuropa 1815-1848/49, ed. Helmut Reinalter, Frankfurt am Main 1986, s. 77-104. R.: Otto Urban, HT 10, s. 361.

1041

Jiří KOŘALKA, *Prag – Frankfurt im Frühjahr 1848: Österreich zwischen Groß-deutschtum und Austroslawismus*. In: Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit 9, 1982, s. 117-139. R.: Jiří Rak, HT 6-7, s. 545.

1042

Das Zeitalter Franz Josefs. Von der Revolution zur Gründerzeit. Niederösterreichische Landesausstellung 19. Mai – 28. Oktober 1984. Wien 1984, Niederösterreichisches Landesmuseum. 1: *Beiträge*,

527 s.; 2: *Katalog*, 559 s. R.: Jiří Pokorný, HT 9, s. 459-461.

1043

Wolfgang HÄUSLER, *Soziale Protestbewegungen in der bürgerlich-demokratischen Revolution der Habsburgermonarchie 1848*. In: Demokratische und soziale Protestbewegungen in Mitteleuropa 1815-1848/49, ed. Helmut Reinalter, Frankfurt am Main 1986, s. 327-359. R.: Otto Urban, HT 10, s. 361.

1044

Antonio SCHMIDT-BRENTANO, *Die österreichische, beziehungsweise österreichisch-ungarische Armee von Erzherzog Carl bis Conrad von Hötzendorf*. In: Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit 9, 1982, s. 231-255. R.: Jiří Rak, HT 6-7, s. 546.

1045

Karl MEGNER, *Beamte. Wirtschafts- und sozialgeschichtliche Aspekte des k. k. Beamtentums*. Wien 1985, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 442 s. (= Studien zur Geschichte der österreichisch-ungarischen Monarchie, 21). R.: Jiří Kořalka, HT 10, s. 335-336.

1046

Gottfried MAYER, *Österreich als „katholische Großmacht“. Ein Traum zwischen Revolution und liberaler Ära*. Wien 1989, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 253 s. (= Studien zur Geschichte der österreichisch-ungarischen Monarchie, 24). R.: Jiří Kořalka, HT 10, s. 336.

1047

Otto URBAN, *Schmerlingovo divadlo – politika jako divadlo*. In: *Divadlo v české kultuře 19. století*, Praha 1985, s. 53-57. R.: Jiří Pokorný, HT 9, s. 471.
1048

Hubert LENGAUER, *Kulturelle und nationale Identität. Die deutsch-österreichische Problematik im Spiegel von Literatur und Publizistik der liberalen Ära, 1848-1873*. In: *Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit 9*, 1982, s. 189-211. R.: Jiří Rak, HT 6-7, s. 545-546.
1049

István DIÓSZEGI, *Die Aussenpolitik der Österreichisch-Ungarischen Monarchie 1871-1877*. Budapest 1985, Akadémiai Kiadó, 365 s. R.: Jiří Kořalka, HT 9, s. 461-462.
1050

Joanna RADZYNER, *Stanisław Madeyski. Ein austro-polnischer Staatsmann im Spannungsfeld der Nationalitätenfrage in der Habsburgermonarchie*. Wien 1983, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 350 s. (= *Studien zur Geschichte der österreichisch-ungarischen Monarchie*, 20). R.: Jiří Kořalka, HT 10, s. 335.
1051

Traum und Wirklichkeit – Wien 1870-1930. Sonderausstellung des Historischen Museums der Stadt Wien im Künstlerhaus, 28.3. – 6.10.1985. Wien 1985, Museen der Stadt Wien, 790 s. Recenzovaní autoři: Carl SCHORSKE, Günter DÜRIGL, Peter CSENDES, Roman SANDGRUBER. R.: Zdeněk Hojda, HT 10, s. 462-464.
1052

Lothar HÖBELT, *Österreich-Ungarn und das Deutsche Reich als Zweibundpartner*. In: *Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit 9*, 1982, s. 251-281. R.: Jiří Rak, HT 6-7, s. 546.
1053

Emil BRIX, *Die Umgangssprachen in Altösterreich zwischen Agitation und Assimilation. Die Sprachenstatistik in den zisleithanischen Volkszählungen 1880 bis 1910*. Wien-Graz-Köln 1982, Böhlau, 537 s. (= *Veröffentlichungen der Kommission für neuere Geschichte Österreichs*, 72). R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 556-557.
1054

8.1.2

Novodobá česká společnost

Vladimír MACURA, *Znamení zrodu. České obrození jako kulturní typ*. Praha 1983, Československý spisovatel, 288 s. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 533-534.
1055

I. I. UDALCOV, *Istoriografija češskogo nacionalnogo vozroždenija. Novejšije čechoslovackije i sovetskije issledovanija (1950-1980)*. Moskva 1984, Izdatelstvo Nauka, 302 s. R.: Jan Novotný, HT 9, s. 467-468.
1056

L. P. LAPTEVA, *Otázky českého národního obrození v novějších pracích sovětských autorů*. Recenzovaní autoři: I. V. POPOVA, L. V. JURČENKOVA, V. I. KOLJADKO. S.: HT 9, s. 468-470.
1057

L. V. JURČENKOVA, *Trudy A. A. Kobubinskogo i ich mesto v istoriografii češskogo nacionalnogo vozroždenija*. In: Voprosy istoriografii i bibliografičeskije informacii v oblasti istoričeskoi nauki v stranach Centralnoj i Jugo-Vostočnoj Evropy, Moskva 1983, s. 42-63. R.: L. P. Lapteva, HT 9, s. 469.

1058

Jan NOVOTNÝ, *Matěj Václav Kramerijs*. Praha 1973, Melantrich, 364 s. (= Odkazy pokrokových osobností naší minulosti, 33). R.: Jiří Rak, HT 1, s. 125.

1059

Dagmar FINKOVÁ, *Rusové v Praze a v Čechách v roce 1813*. Documenta Pragensia 6/1, 1986, s. 286-317. R.: Petr Čornej, HT 10, s. 292.

1060

Anna M. DRABEK, *Der allslawische Gedanke im tschechischen Nationsbegriff und die russischen Truppen in den böhmischen Ländern zur Zeit der Napoleonischen Kriege*. In: Rußland und Österreich zur Zeit der Napoleonischen Kriege, Wien 1989, s. 71-84. R.: Jiří Kořalka, HT 10, s. 353.

1061

Lid a lidová kultura národního obrození. Referáty z konference s mezinárodní účastí, uspořádané Ústavem pro etnografii a folkloristiku ČSAV a Polabským muzeem v Poděbradech dne 21. a 22. října 1980 v Přerově nad Labem. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV; Roztoky, Středočeské muzeum 1983, 313 s. (= Na pomoc muzejní práci,

1). Recenzovaní autoři: Antonín ROBEK, Vlasta SUKOVÁ, Iva HEROLDOVÁ, Karel FOJTÍK, Dagmar KLÍMOVÁ, Jaroslav MARKL, Jiřina SVOBODOVÁ, Mirjam MORAVCOVÁ, Pavel BĚLINA. S.: Jiří Rak, HT 8, s. 398-400.

1062

Antonín ROBEK, *Lid v období národního obrození*. In: Lid a lidová kultura národního obrození. Praha-Roztoky 1983, s. 27-35. R.: Jiří Rak, HT 8, s. 398-399.

1063

Jiří KOŘALKA, *K pojetí národa v české společnosti 19. století*. In: Povědomí tradice v novodobé české kultuře, Praha 1988, s. 29-38. R.: Jiří Pokorný, HT 10, s. 339.

1064

Vlasta SUKOVÁ, *Česká společnost na počátku kapitalismu*. In: Lid a lidová kultura národního obrození, Praha-Roztoky 1983, s. 27-35. R.: Jiří Rak, HT 8, s. 399.

1065

Otto URBAN, *Kapitalismus a česká společnost. K otázkám formování české společnosti v 19. století*. Praha 1978, Svoboda, 379 s. (= Otázky dějin). R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 536.

1066

Karel HAVLÍČEK BOROVSÝ, *Dílo*. 1: Uspořádal Jiří KOREJČÍK. 2: Uspořádal a předmluvu napsal Alexandr STICH, textově zpracovala Libuše FIŠEROVÁ. Praha 1986, Československý

spisovatel, 610 a 561 s. **S.:** Josef Hanzal, HT 10, s. 342-343.

1067

Alexandr STICH, *Novinář Karel Havlíček očima následujících generací a očima dneška*. In: Karel Havlíček Borovský, Dílo 2, Praha 1986. **R.:** Josef Hanzal, HT 10, s. 342.

1068

Jiří KOŘALKA - Richard J. CRAMP-
TON, *Die Tschechen*. In: Die Habsburgermonarchie 1848-1918, sv. 3/1: Die Völker des Reiches, Wien 1980, s. 489-521. **R.:** Jan Havránek, HT 9, s. 455.

1069

Otto URBAN, *Česká společnost 1848-1918*. Praha 1982, Svoboda, 694 s. **R.:** Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 536-538.

1070

Václav ŽÁČEK, *Josef Václav Frič*. Praha 1979, Melantrich, 391 s. (= Odkazy pokrokových osobností naší minulosti, 52). **R.:** Jiří Rak, HT 3, s. 172-173.

1071

Václav ŽÁČEK, *Josef Barák*. Praha 1983, Melantrich, 309 s. (= Odkazy pokrokových osobností naší minulosti, 71). **R.:** Jiří Rak, HT 8, s. 414-415.

1072

Eugenie TRÜTZSCHLER von FALKENSTEIN, *Der Kampf der Tschechen um die historischen Rechte der böhmischen Krone im Spiegel der Presse 1861-1879*. Wiesbaden 1982, Otto Harrassowitz, 237 s. (= Veröffentlichungen des

Osteuropa-Institutes München, Geschichte, 50). **R.:** Jiří Kořalka, HT 9, s. 470-471.

1073

Josef KOLEJKA, *Bitva u Hradce Králové 1866*. Praha 1986, Melantrich, 40 s. (= Slovo k historii, 4). **R.:** Michael Borovička, HT 10, s. 336-337.

1074

Otto URBAN, *Vzpomínka na Hradec Králové (Drama roku 1866)*. Praha 1986, Panorama, 432 s. (= Stopy, fakta, svědectví). **R.:** Michael Borovička, HT 10, s. 337-338.

1075

Otto URBAN, *Tradice a historická zkušenost roku 1866*. In: Povědomí tradice v novodobé české kultuře, Praha 1988, s.119-127. **R.:** Jiří Pokorný, HT 10, s. 339-340.

1076

Bruce M. GARVER, *The Young Czech Party 1874-1901 and the Emergence of a Multi-Party System*. New Haven-London 1978, Yale University Press, XV + 568 s. (= Yale Historical Publications, Miscellany III). **R.:** Jiří Kořalka, HT 4, s. 325-326.

1077

Tomáš VOJTĚCH, *Mladočeši a boj o politickou moc v Čechách*. Praha 1980, Academia, 198 s. **R.:** Jiří Kořalka, HT 4, s. 323-325.

1078

Jiří MALÍŘ, *Vývoj liberálního proudu české politiky na Moravě. Lidová strana*

na Moravě do roku 1909. Brno 1985, Univerzita J. E. Purkyně, 236 s. R.: Otto Urban, HT 9, s. 472-473.

1079

Jan HAVRÁNEK, *Der tschechische Pazifismus und Antimilitarismus am Vorabend des Ersten Weltkrieges*. In: Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit II, 1984 s. 114-135. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 417.

1080

8.1.3

Etnické a národnostní poměry

Ruth KESTENBERG-GLADSTEIN, *Neuere Geschichte der Juden in den böhmischen Ländern, 1: Das Zeitalter der Aufklärung 1780-1830*. Tübingen 1969. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 406.

1081

Ruth GLADSTEIN-KESTENBERG, *Identifikation der Prager Juden vor und während der Assimilation*. In: Die Juden in den böhmischen Ländern, München-Wien 1983, s. 161-200. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 406.

1082

Gustav OTRUBA, *Der Anteil der Juden am Wirtschaftsleben der böhmischen Länder seit dem Beginn der Industrialisierung*. In: Die Juden in den böhmischen Ländern, München-Wien 1983, s. 209-268. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 406.

1083

Gustav OTRUBA, *Statistische Materialien zur Geschichte der Juden in den*

böhmischen Ländern seit dem Anfang des 18. Jahrhunderts. In: Die Juden in den böhmischen Ländern, München-Wien 1983, s. 323-351. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 406.

1084

Arnošt KLÍMA, *Češi a Němci v revoluci 1848-1849*. Praha 1988, Univerzita Karlova, 510 s. R.: Jiří Kořalka, HT 10, s. 343-344.

1085

Gary B. COHEN, *Jews in German Society: Prague 1860-1914*. Central European History 10, 1977, s. 28-54. R.: Jiří Kořalka, HT 5, s. 361.

1086

Gary B. COHEN, *The Politics of Ethnic Survival: Germans in Prague, 1861-1914*. Princeton 1981, Princeton University Press, XVII + 344 s. R.: Jiří Kořalka, HT 5, s. 360-361.

1087

Hillel J. KIEVAL, *The Making of Czech Jewry: National Conflict and Jewish Society in Bohemia, 1870-1918*. Oxford-New York 1988, Oxford University Press, IX + 279 s. (= Studies in Jewish History). R.: Jiří Kořalka, HT 10, s. 346-347.

1088

8.1.4

Města v Čechách

8.1.4.1

České město obecně

Město v české kultuře 19. století. Sborník symposia pořádaného Národní galerií v Praze ve spolupráci s Ústavem

teorie a dějin umění ČSAV u příležitosti 2. ročníku Smetanova festivalu v Plzni ve dnech 4.-6. března 1982. Praha 1983, Národní galerie, 440 s. (= Studie a materiály, 1). Recenzovaní autoři: Jiří KOTALÍK, Otto URBAN, Jaroslava PEŠ-KOVÁ, František ČERNÝ, Viktor VIKTORA, Mirjam MORAVCOVÁ, Jan HAVRÁNEK, Jiří RAK, Jan KAPUSTA, Marta OTTLOVÁ, Milan POSPÍŠIL, Jaroslav BUŽGA, Miroslav K. ČERNÝ, Julius HŮLEK, Miloslav MALÝ, Lubomír KONEČNÝ, Olga MACKOVÁ, Markéta NOVÁKOVÁ, Roman PRAHL, Naděžda BLAŽÍČKOVÁ, Tomáš VLČEK, Zdeněk HOJDA, Petr WITTLICH, Jiří ŠEVČÍK, Vladimír MACURA, Daniela HODROVÁ, Miloš PISTORIUS, Jiří KOŘALKA, Alexandr STICH, Zdeňka BENEŠOVÁ-TOMANOVÁ. S.: Ivana Čornejová, HT 8, s. 402-403.

1089

Jiří KOTALÍK, *Město v českém umění 19. století*. In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, s. 9-33. R.: Ivana Čornejová, HT 8, s. 402.

1090

8.1.4.2

Tábor a Táborsko

Jiří KOŘALKA, *Kulturně aktivní vrstvy české maloměstské společnosti v druhé polovině 19. století (na příkladu Tábora)*. In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, s. 337-341. R.: Ivana Čornejová, HT 8, s. 403.

1091

Milan HLINOMAZ – Vladimír WAA-GE, *Neznámá předloha k Žižkovu*

pomníku v Táboře?. Č.: HT 10, s. 221-224.

1092

Jiří KOŘALKA, *Vznik táborského muzea roku 1878*. Tábor 1978, Městský národní výbor, 137 s. (= ediční řada Tábor, 11/2). R.: Jaroslav Pánek, HT 2, s. 172-173.

1093

Jiří KOŘALKA, *Výzkum husitského Tábora v počátcích táborského muzea*. Č.: HT 2, s. 107-118.

1094

Rudolf TECL, *Na okraj nové brožury o dějinách Jistebnice* (recenzovaní autoři H. VOSTŘÁKOVÁ, František DĚD). S.: HT 2, s. 171-172.

1095

8.1.4.3

Praha

Vladimír MACURA, *Obraz Prahy v české obrozenské kultuře*. In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, s. 154-167. R.: Ivana Čornejová, HT 8, s. 403.

1096

Miloš PISTORIUS, *K významu Prahy jako národního symbolu v české obrozenské kultuře ve vztahu k symbolickému významu hor v kultuře slovenské*. In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, s. 360-362. R.: Ivana Čornejová, HT 8, s. 403.

1097

Stará dělnická Praha. Život a kultura pražských dělníků 1848-1939. Redakce

díla: Antonín ROBEK, Mirjam MORAVCOVÁ, Jarmila ŠTASTNÁ. Praha 1981, Academia, 311 s. R.: Jan Havránek, HT 6-7, s. 521-522.

1098

Jiří ŠEVČÍK, *Staroměstská radnice jako paradigma proměn českých měst v 19. století*. In: Město v české kultuře 19. století, Praha 1983, s. 281-290. R.: Ivana Čornejová, HT 8, s. 403.

1099

Václav CIBULA, *Pražské figurky*. Praha 1985, Panorama, 254 s. R.: Rudolf Tecl, HT 9, s. 477-478.

1100

8.1.4.4 Jiná města

Almanach Městského muzea v Chotěboři. K 100. výročí založení muzea. Sestavil a k vydání připravil Otto SMRČEK. Chotěboř 1985, Městské muzeum, 44 s. R.: Rudolf Tecl, HT 9, s. 439-441.

1101

Historická Olomouc a její současné problémy, 6 (sborník k dějinám 19. a 20. století). Ed. Jan BISTRICKÝ. Olomouc 1987, Univerzita Palackého, 348 s. Recenzování autoři: Jan NAVRÁTIL, Miloš TRAPL, Jaroslav HOREJSEK, Jan JANÁK, Miloslav ČERMÁK, Antonín ROUBIC, Vladimír LONDIN, Arnošt SKOUPÝ, Dušan UHLÍŘ, Jiří KROUPA, Vlasta BENDOVIČ, Katarína DITRICHOVÁ, Miloš KOUŘIL, Miloš POJSL, Pavel MICHNA, Eduard WONDRAK, Dagmar ŠKŮRKOVÁ, František KRAVÁČEK, Rudolf CHADRABA, Rostislav

ŠVÁCHA, Lenka BYDŽOVSKÁ, Pavel ZATLOUKAL, Jan MUK, Jan ELIÁŠ, Jan SEDLÁK, Ingrid CILIUŠOVÁ, Miloš STEHLÍK, Marek PERŮTKA, Lubor MACHYTKA, Vladimír HUDEC, Jiří SKALIČKA. R.: Zdeněk Hojda, HT 10, s. 300-302.

1102

8.1.5 Náboženství a církev

V. I. KOLJADKO, *Bernard Bolcano*. Moskva 1982, Mysl, 197 s. R.: L. P. Lapteva, HT 9, s. 469-470.

1103

Marie PAVLÍKOVÁ, *Bolzanovo působení na pražské univerzitě*. Praha 1984, Univerzita Karlova, 144 s. R.: Josef Hanzal, HT 9, s. 448.

1104

8.1.6 Vědecké bádání a dějinné vědomí

Historické vědomí v českém umění 19. století. Sborník přednášek uměnovědné konference Smetanova festivalu Plzeň 1981. Praha 1981, Ústav teorie a dějin umění ČSAV, 269 s. (= Uměnovědné studie, 3). Recenzování autoři: Jiří KOTALÍK, Markéta NOVÁKOVÁ, Naděžda BLAŽÍČKOVÁ, Roman PRAHL, Tomáš VLČEK, Jaroslav ANDĚL, Petr WITTLICH, Mojmír OTRUBA, Vladimír ŠTĚPÁNEK, Jaroslava JANÁČKOVÁ, Vladimír LÉBL, Jitka LUDVOVÁ, Marta OTTLOVÁ, Milan POSPÍŠIL, Miroslav HROCH, Otto URBAN, Jan

HAVRÁNEK, Jiří RAK, Jiří PEŠEK, Jaroslava PEŠKOVÁ. S.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 400-402.

II05

I. V. POPOVA, *Roľ istoričeskich znanij v formirovanii nacionalnogo samoznanija češskogo naroda v konce XVIII – pervoj polovine XIX v.* Moskva 1982, Moskovskij universitet, kandidátská disertace. R.: L. P. Lapteva, HT 9, s. 468-469.

II06

Mojmír OTRUBA, *Abistorický historismus českého obrození.* In: Historické vědomí v českém umění 19. století, Praha 1981, s. 112-123. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 401.

II07

Zdeněk HOJDA, *Společnost Vlasteneckých přátel umění a počátky památkové péče v Čechách.* In: Historické vědomí v českém umění 19. století, Praha 1981, s. 214-218. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 401-402.

II08

Jiří RAK, *Vlastenecké muzeum a české měšťanstvo v době předbřeznové.* In: Město v české kultuře 19. století, Praha 1983, s. 123-132. R.: Ivana Čornejová, HT 8, s. 402.

II09

Jiří RAK, *Koncepce historické práce Vlasteneckého muzea v Čechách.* Časopis Národního muzea, řada historická 153, 1984, s. 98-111. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 398.

IIIO

Jiří RAK, *Program historických sbírek Národního muzea v první polovině 19. století.* In: Historické vědomí v českém umění 19. století, Praha 1981, s. 218-220. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 402.

IIII

Karel SKLENÁŘ, *Jan Erazim Vocel, zakladatel české archeologie.* Praha 1981, Melantrich, 436 s. (= Odkazy pokrokových osobností naší minulosti, 61). R.: Jiří Kořalka, HT 5, 1982, s. 356-357.

IIII2

Otto URBAN, *Funkce historismu v programu českého měšťanstva v polovině 19. století.* In: Historické vědomí v českém umění 19. století, Praha 1981, s. 76-82. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 401.

IIII3

Otto URBAN, *Tradice a historická zkušenost roku 1866.* In: Povědomí tradice v novodobé české kultuře, Praha 1988, s. 39-53. R.: Jiří Pokorný, HT 10, s. 339-340.

IIII4

Jiří PEŠEK, *Společenská spotřeba historismu v Praze 19. století.* In: Historické vědomí v českém umění 19. století, Praha 1981, s. 221-222. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 401.

IIII5

Jan HAVRÁNEK, *Český historismus druhé poloviny 19. století mezi monarchismem a demokratismem.* In: Historické vědomí v českém umění 19. století, Praha 1981, s. 27-36. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 401.

IIII6

Jan HAVRÁNEK, *Zdroje historického povědomí širokých vrstev českého národa*. In: *Povědomí tradice v novodobé české kultuře*, Praha 1988, s. 39-53. R.: Jiří Pokorný, HT 10, s. 339.

III17

8.1.7

Společenské vztahy, sociální hnutí a způsob života

Iva HEROLDOVÁ, *Proměny vesnické poddanské rodiny a rodinné obřadnosti v Čechách na přechodu od feudalismu ke kapitalismu*. In: *Lid a lidová kultura národního obrození*. Praha-Roztoky 1983, s. 37-48. R.: Jiří Rak, HT 8, s. 399.

III18

Jiřina SVOBODOVÁ, *Lidový oděv v Čechách v období 1780-1850*. In: *Lid a lidová kultura národního obrození*. Praha-Roztoky 1983, s. 111-119. R.: Jiří Rak, HT 8, s. 399.

III19

Otto URBAN, *K některým aspektům životního stylu českého měšťanstva v polovině 19. století*. In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, s. 34-42. R.: Ivana Čornejová, HT 8, s. 402.

III20

Magdalena Dobromila RETTIGOVÁ, *Domácí kuchařka*. Spolu s ukázkami z beletristického díla M. D. Rettigové a čtením o její osobnosti připravila Felicitas WÜNSCHOVÁ [=Alexandr STICH]. Praha 1986, Odeon, 558 s. R.: Ivana Čornejová, HT 10, s. 340-341.

III21

Jaroslava PEŠKOVÁ, *Zájmová reflexe subjektivity v měšťanské kultuře v Čechách 19. století*. In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, s. 43-51. R.: Ivana Čornejová, HT 8, s. 402.

III22

Helena VOLET-JEANNERT, *La femme bourgeoise à Prague 1860-1896. De la philanthropie à l'émancipation*. Genève 1988, Editions Slatkine, 391 s. R.: Pavla Horská, HT 10, s. 344-346.

III23

Mirjam MORAVCOVÁ, *Význam národního oděvu v revolučním zápase českého měšťanstva v letech 1848-1850*. In: *Lid a lidová kultura národního obrození*. Praha-Roztoky 1983, s. 121-136. R.: Jiří Rak, HT 8, s. 399-400.

III24

Peter HEUMOS, *Agrarische Interessen und nationale Politik in Böhmen 1848-1889. Sozialökonomische Entstehungsbedingungen der tschechischen Bauernbewegung*. Wiesbaden 1979, Franz Steiner, VI + 252 s. (= Quellen und Studien zur Geschichte des östlichen Europa, 11). R.: Jiří Kořalka, HT 4, s. 331-332.

III25

Arnošt KLÍMA, *Die Arbeiterunruhen in Böhmen 1844*. In: *Demokratische und soziale Protestbewegungen in Mitteleuropa 1815-1848/49*, ed. Helmut Reinalter, Frankfurt am Main 1986, s. 230-264. R.: Otto Urban, HT 10, s. 361.

III26

Jiří KOŘALKA, *Arbeiteremanzipation und Bildung in einer aufsteigenden Nationalgesellschaft: das Beispiel Böhmens*. In: *Arbeiter und Bürger im 19. Jahrhundert*, ed. Jürgen Kocka, München 1986, s. 65-74. R.: Otto Urban, HT 10, s. 363.

1127

Peter HEUMOS, *Bruderlade und proletarischer Tabor. Soziale Bedingungen von Organisations- und Aktionsformen tschechischer Kleingewerbe-Arbeiter in Böhmen 1850-1870*. Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte 69, 1982, s. 339-372. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 553-554.

1128

Mirjam MORAVCOVÁ, *Formování společenských aktivit dělnictva v prostředí velkého města v druhé polovině 19. století*. In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, s. 69-77. R.: Ivana Čornejová, HT 8, s. 402.

1129

8.1.8

Slovesná kultura

Jaroslava JANÁČKOVÁ, *Funkce historického románu v české literatuře*. In: *Historické vědomí v českém umění 19. století*, Praha 1981, s. 133-141. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 401.

1130

Artur ZÁVODSKÝ, *František Ladislav Čelakovský*. Praha 1982, Melantrich, 648 s. (= Odkazy pokrokových osobností naší minulosti, 65). R.: Jiří Rak, HT 6-7, s. 553.

1131

Vladimír ŠTĚPÁNEK, *Karel Hynek Mácha*. Praha 1984, Melantrich, 377 s. (= Odkazy pokrokových osobností naší minulosti, 73). R.: Petr Čornej, HT 9, s. 465-467.

1132

Josef Kajetán TYL, *Čtení pro lid*. Edičně připravil, poznámky a doslov napsal Mojmir OTRUBA. Praha 1986, Československý spisovatel, 563 s. (= Knihovna klasiků: Spisy J. K. Tyla, 12). R.: Josef Hanzal, HT 10, s. 342.

1133

Dagmar KLÍMOVÁ, *Hodnocení lidové prózy národního obrození*. In: *Lid a lidová kultura národního obrození*. Praha-Roztoky 1983, s. 71-81. R.: Jiří Rak, HT 8, s. 399.

1134

Milan ZÍTKO, *Obraz české minulosti v kulturních časopisech doby předbřeznové*. In: *Úloha historického povědomí v evropském národním hnutí 19. století*, Praha 1976 (= Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica, 16), s. 15-43. R.: Jiří Rak, HT 1, s. 125.

1135

Alexandr STICH, *Tradiční romantické motivy v české hudbě a poezii druhé poloviny 19. století (Šárky)*. In: *Povědomí tradice v novodobé české kultuře*, Praha 1988, s. 87-111. R.: Jiří Pokorný, HT 10, s. 340.

1136

Pobádky a pověsti našeho lidu. Z národopisných sběrů akademického spolku

Slavia. Texty vybral a uspořádal, k vydání připravil, předmluvou, ediční poznámkou, komentářem, slovníčkem, rejstříkem míst a konkordací s původním vydáním opatřil Karel DVOŘÁK. Praha 1984, Odeon, 368 s. R.: Rudolf Tecl, HT 10, s. 365-366.

II37

Mojmír OTRUBA, *Kontakt literatury s životními tradicemi (Na příkladu próz Karolíny Světlé)*. In: *Povědomí tradice v novodobé české kultuře*, Praha 1988, s. 188-212. R.: Jiří Pokorný, HT 10, s. 340.

II38

Jaroslava JANÁČKOVÁ, *Svět Jiráskova umění*. Praha 1982, Univerzita Karlova, 123 s. (=Acta Universitatis Carolinae, Philologica Monographia, 74). R.: Jiří Rak, HT 6-7, s. 538-539.

II39

Daniela HODROVÁ, *Praha jako město deziluze v českém románu přelomu století*. In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, s. 168-177. R.: Ivana Čornejová, HT 8, s. 403.

II40

Jiří KOTALÍK, *Tradice české kultury 19. století v pojetí F. X. Šaldy*. In: *Povědomí tradice v novodobé české kultuře*, Praha 1988, s. 274-298. R.: Jiří Pokorný, HT 10, s. 340.

II41

8.1.9

Divadlo a hudba

Divadlo v české kultuře 19. století. Sborník symposia pořádaného Ústavem

teorie a dějin umění ČSAV ve spolupráci s Národní galerií v Praze u příležitosti 3. ročníku Smetanova festivalu v Plzni ve dnech 10.-12. března 1983. Praha 1985, Národní galerie, 351 s. (= Studie a materiály, 3). Recenzovaní autoři: Jaroslava PEŠKOVÁ, František ČERNÝ, Jiří RAK, Otto URBAN, Václav ERBEN, Jana ŠEVČÍKOVÁ, Jiří ŠEVČÍK, Roman PRAHL, Lubomír KONEČNÝ, Eva STEHLÍKOVÁ, Alexandr STICH. S.: Jiří Pokorný, HT 9, s. 471-472.

II42

Jaroslava PEŠKOVÁ, *Divadlo jako způsob vědomí sebe*. In: *Divadlo v české kultuře 19. století*, Praha 1985, s. 10-16. R.: Jiří Pokorný, HT 9, s. 471-472.

II43

Vladimír ŠTĚPÁNEK, *Historická tragédie v období národního obrození*. In: *Historické vědomí v českém umění 19. století*, Praha 1981, s. 124-132. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 401.

II44

Karel FOJTÍK, *Ochotnické divadlo a jeho místo v době národního obrození*. In: *Lid a lidová kultura národního obrození*, Praha-Roztoky 1983, s. 49-69. R.: Jiří Rak, HT 8, s. 399.

II45

Jiří RAK, *Divadlo jako prostředek politické propagandy v první polovině 19. století*. In: *Divadlo v české kultuře 19. století*, Praha 1985, s. 44-52. R.: Jiří Pokorný, HT 9, s. 471-472.

II46

František ČERNÝ, *Idea Národního divadla*. In: *Divadlo v české kultuře 19. století*, Praha 1985, s. 17-26. R.: Jiří Pokorný, HT 9, s. 471.

II47

František ČERNÝ, *Místo divadla v životě českých měst v 19. století*. In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, s. 52-68. R.: Ivana Čornejová, HT 8, s. 402.

II48

Alexandr STICH, *Český jazyk a dramatický text v 19. století*. In: *Divadlo v české kultuře 19. století*, Praha 1985, s. 75-85. R.: Jiří Pokorný, III. rejstříky a bibliografie k prvním deseti svazkům Husitského Tábora HT9, s. 471.

II49

Viktor VIKTORA, *Konverzační veselobna ve vývoji českého dramatu druhé poloviny 19. století*. In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, s. 101-107. R.: Ivana Čornejová, HT 8, s. 402.

II50

Alexander STICH – Zdenka BENEŠOVÁ-TOMANOVÁ, *Otevření Národního divadla a Adámkova Salomena*. In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, s. 363-376. R.: Ivana Čornejová, HT 8, s. 403.

II51

Otakar ROUBÍNEK, *František Ferdinand Šamberk*. Praha 1985, Melantrich, 565 s. (= Odkazy pokrokových osobností naší minulosti, 75). R.: Jiří Rak, HT 9, s. 473-476.

II52

Šantán s červenou lucernou aneb Ať žije Baj-Kaj-Laj! Kuplety, deklamace a sólové výstupy 1847-1919. Vybral a uspořádal Josef KOTEK. Praha 1985, Československý spisovatel, 269 s. R.: Jiří Rak, HT 9, s. 476-477.

II53

Jaroslav MARKL, *Pramenná bodnověrnost obrozeneckých sbírek lidových písní*. In: *Lid a lidová kultura národního obrození*. Praha-Roztoky 1983, s. 83-90. R.: Jiří Rak, HT 8, s. 399.

II54

Jan KAPUSTA, *Struktura sociálních vztahů a institucí a utváření představ o budbě ve společnosti maloměsta za obrození*. In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, s. 85-92. R.: Ivana Čornejová, HT 8, s. 402.

II55

Marta OTTLOVÁ – Milan POSPÍŠIL, *Proměny hudby v městské společnosti 19. století*. In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, s. 93-100. R.: Ivana Čornejová, HT 8, s. 402-403.

II56

Jaroslav STRÍTECKÝ, *Tradice a obrození (Bedřich Smetana)*. In: *Povědomí tradice v novodobé české kultuře*, Praha 1988, s. 65-76. R.: Jiří Pokorný, HT 10, s. 339.

II57

Miroslav K. ČERNÝ, *Několik diskusních poznámek k jednotlivostem, ale ve skutečnosti k hlavnímu problému tradic*. In: *Povědomí tradice v novodobé*

české kultuře, Praha 1988, s. 301-304. R.:

Jiří Pokorný, HT 10, s. 339.

1158

Jaroslav JIRÁNEK, *Smetanův národní program*. In: Pocta Františku Palackému, Olomouc 1979, s. 203-208. R.: Jiří Rak, HT 3, s. 181.

1159

Marta OTTLOVÁ – Milan POSPÍŠIL, *Český historismus a opera 19. století (Smetanova Libuše)*. In: Historické vědomí v českém umění 19. století, Praha 1981, s. 83-99. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 401.

1160

Vladimír LÉBL – Jitka LUDVOVÁ, *Historismus Smetanovy Mé vlasti*. In: Historické vědomí v českém umění 19. století, Praha 1981, s. 43-51. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 401.

1161

Jaroslav SMOLKA, *Smetanova vokální tvorba*. Praha, Supraphon 1980, 256 s. (= Dílo a život Bedřicha Smetany, 2). R.: Jaroslav Boubín, HT 8, s. 414.

1162

Eva STEHLÍKOVÁ, *Obřadní a divadelní prvky v sokolském hnutí*. In: Divadlo v české kultuře 19. století, Praha 1985, s. 161-166. R.: Jiří Pokorný, HT 9, s. 471-472.

1163

František HAIS, *Vzpomínky pražského písničkáře*. Ed. Eva RYŠAVÁ. Praha 1985, Odeon, 470 s. R.: Josef Hanzal, HT 9, s. 477.

1164

8.1.10

Výtvarné umění

Jana ŠEVČÍKOVÁ – Jiří ŠEVČÍK, *Historismus a eklektismus ve výtvarné kultuře 19. století a dnešek*. In: Povědomí tradice v novodobé české kultuře, Praha 1988, s. 249-260. R.: Jiří Pokorný, HT 10, s. 339.

1165

Roman PRAHL, „Umělectví“ a spor o jeho tradice: *Jednota umělců výtvorných*. In: Povědomí tradice v novodobé české kultuře, Praha 1988, s. 220-238. R.: Jiří Pokorný, HT 10, s. 339.

1166

Zdeněk HOJDA, *Kdo nakupoval na výstavách Krasoumné jednoty?*. In: Město v české kultuře 19. století, Praha 1983, s. 133-153. R.: Ivana Čornejová, HT 8, s. 403.

1167

Tomáš VLČEK, *Historické vědomí a kritika dobové teorie dějinnosti v umělecké tvorbě a dějepise umění 19. století*. In: Historické vědomí v českém umění 19. století, Praha 1981, s. 69-75. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 401.

1168

Petr WITTLICH, *K modelu umění 19. století*. In: Historické vědomí v českém umění 19. století, Praha 1981, s. 142-151. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 401.

1169

Roman PRAHL, *Česká historická malba*. In: Historické vědomí v českém

umění 19. století, Praha 1981, s. 199-211 (mj. husitské výjevy v dílech J. M. Trenk-walda, Karla Javůrka a Antonína Lhoty). R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 401.

1170

Lubomír KONEČNÝ, „*Pouhý žánr...*“: *Pokus o skicu historiografického pozadí*. In: Město v české kultuře 19. století, Praha 1983, s. 189-195. R.: Ivana Čornejová, HT 8, s. 403.

1171

Olga MACKOVÁ, *Malířství biedermeieru jako výraz kultury města v první polovině 19. století*. In: Město v české kultuře 19. století, Praha 1983, s. 196-201. R.: Ivana Čornejová, HT 8, s. 403.

1172

Selma KRASA, *Das historische Ereignis und seine Rezeption. Zum Nachleben der zweiten Türkenbelagerung Wiens in der österreichischen Kunst des 19. und 20. Jahrhunderts*. In: Die Türken vor Wien. Europa und die Entscheidung an der Donau, ed. Robert Wais-berger, Salz-burg-Wien 1982, s. 284-290. R.: Jiří Rak, HT 8, s. 392.

1173

Jitka SEDLÁŘOVÁ, *K činnosti rakouského malíře Karla Russa*. Uměleckohistorický sborník, ed. Jaroslav Sedlář, Brno 1985, s. 210-218. R.: Zdeněk Hojda, HT 9, s. 447.

1174

Markéta NOVÁKOVÁ, *Kolumbus Kristiana Rubena (Příspěvek k dějinám historické malby poloviny 19. století)*. In:

Historické vědomí v českém umění 19. století, Praha 1981, s. 169-175 (mj. význam Lessingova obrazu o Husovi v Kostnici pro düsselfdorfskou školu). R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 401.

1175

Markéta NOVÁKOVÁ, *Žánr mezi nazarénismem a realismem*. In: Město v české kultuře 19. století, Praha 1983, s. 202-210. R.: Ivana Čornejová, HT 8, s. 403.

1176

Roman PRAHL, *Malíři, divadlo a formy obraznosti 19. století*. In: Divadlo v české kultuře 19. století, Praha 1985, s. 132-143. R.: Jiří Pokorný, HT 9, s. 471.

1177

Roman PRAHL, *Obrazy z pražské společnosti 60. let 19. století*. In: Město v české kultuře 19. století, Praha 1983, s. 211-226. R.: Ivana Čornejová, HT 8, s. 403.

1178

Lubomír KONEČNÝ, *Od divadla světa ke světu divadla*. In: Divadlo v české kultuře 19. století, Praha 1985, s. 188-194. R.: Jiří Pokorný, HT 9, s. 471.

1179

Naděžda BLAŽÍČKOVÁ, *Městský motiv v díle Bedřicha Havránka*. In: Město v české kultuře 19. století, Praha 1983, s. 227-237. R.: Ivana Čornejová, HT 8, s. 403.

1180

Hana VOLAVKOVÁ, *Mikoláš Aleš*. Praha 1982, Odeon, 78 s. (= Malá galerie, 26). R.: Petr Brátka, HT 5, s. 357-358.

1181

Věra SOUKUPOVÁ, *Jaroslav Čermák*. Praha 1981, Odeon, 82 s. (= Malá galerie, 23). R.: Petr Brátka, HT 4, s. 323.

1182

Naděžda BLAŽÍČKOVÁ, *Jaroslav Čermák a historická malba*. In: Historické vědomí v českém umění 19. století, Praha 1981, s. 176-185 (mj. Bitva u Lipan, České poselství do Basileje, Jan Žižka a Prokop Holý čtou bibli na válečném voze, Husité bránící průsmyk, Prokop Holý před Naumburkem). R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 401.

1183

Jana BRABCOVÁ, *Luděk Marold*. Praha 1988, Odeon, 81 s. (= Malá galerie, 39). R.: Petr Brátka, HT 10, s. 369.

1184

Tomáš VLČEK, *Koláž a městská kultura konce 19. a počátku 20. století*. In: Město v české kultuře 19. století, Praha 1983, s. 178-188. R.: Ivana Čornejová, HT 8, s. 403.

1185

Jiří KOTALÍK, *Historické vědomí v české malbě v branách 20. století*. In: Historické vědomí v českém umění 19. století, Praha 1981, s. 9-26. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 400.

1186

Václav ERBEN, *Principy divadelnosti v české monumentální plastice 19. století*. In: Divadlo v české kultuře 19. století, Praha 1985, s. 107-111. R.: Jiří Pokorný, HT 9, s. 471.

1187

Zora DVOŘÁKOVÁ, *Josef Václav Myslbek. Umělec a člověk uprostřed své doby*. Praha 1979, Melantrich, 398 s. (= Odkazy pokrokových osobností naší minulosti). R.: Jiří Kořalka, HT 3, s. 173-174.

1188

Jana ŠEVČÍKOVÁ – Jiří ŠEVČÍK, *Dramatický paradox v architektuře 19. století*. In: Divadlo v české kultuře 19. století, Praha 1985, s. 112-119. R.: Jiří Pokorný, HT 9, s. 471.

1189

Pavel ZATLOUKAL, *Tradice a moravská architektura 19. století*. In: Povědomí tradice v novodobé české kultuře, Praha 1988, s. 163-174. R.: Jiří Pokorný, HT 10, s. 339.

1190

Petr WITTLICH, *Pomník a město*. In: Město v české kultuře 19. století, Praha 1983, s. 267-280. R.: Ivana Čornejová, HT 8, s. 403.

1191

Jaroslav ANDĚL, *Fotografie a paradox historismu*. In: Historické vědomí v českém umění 19. století, Praha 1981, s. 100-111. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 401.

1192

8.1.II

Historické bádání o husitství
v 19. století

8.1.II.1

František Palacký

Joseph Frederick ZACEK, *Palacký: The Historian as Scholar and Nationalist*. The Hague-Paris 1970, Mouton, XIV + 127 s. (= Studies in European History, 5). R.: Jiří Kořalka, HT 5, s. 347.

1193

Pocta Františku Palackému. Ed. Jaromír DVORÁK, František VALOUCH, Miloslav POSPÍCHAL. Olomouc 1979, Univerzita Palackého, 320 s. (= Václavkova Olomouc 1976). Recenzovaní autoři: Jiří SKALIČKA, Petr ČORNEJ, Blanka SVADBOVÁ, Vladimír HUDEC, Jaroslav JIRÁNEK, Miloslav KRBEČ, Václav KÖNIGSMARK. S.: Jiří Rak, HT 3, s. 180-181.

1194

František Palacký (1798-1876): A Centennial Appreciation. Ed. Joseph Frederick ZACEK. East European Quarterly (Boulder) 15, 1981, s. 1-145. Recenzovaní autoři: Joseph F. ZACEK, František KUTNAR, Lawrence D. ORTON, Thomas G. PESEK, Bruce M. GARVER, Josef HANZAL, Olga SVEJKOVSKÁ, Aleš CHALUPA, Anna M. DRABEK, Jaroslava HOFFMANNOVÁ, Alena ŠUBRTOVÁ. S.: Jiří Kořalka, HT 5, s. 347-348.

1195

Jiří RAK, *Husitství v díle Františka Palackého*. S.: HT 4, s. 316-318.

1196

Jiřina POPELOVÁ, *Palackého filozofie českých dějin*. Filozofický časopis 24, 1976, s. 562-573. R.: Jiří Rak, HT 4, s. 316.

1197

Josef HAUBELT, *Přírodovědecké ovlivnění Palackého ideologie českých dějin*. Dějiny věd a techniky (Praha) 11, 1978, s. 97-111. R.: Jiří Rak, HT 4, s. 316.

1198

Josef HANZAL, *Hodnocení písemných pramenů v díle Palackého*. Archivní časopis 26, 1976, s. 79-87. R.: Jiří Rak, HT 4, s. 316.

1199

Josef HANZAL, *Palackého historiografické začátky*. Muzejní a vlastivědná práce 14, 1976, s. 34-38. R.: Jiří Rak, HT 4, s. 316-317.

1200

Zdeněk ŠAMBERGER, *Palackého první archivní výzkumy po příchodu do Prahy (1823-1828)*. Sborník archivních prací 30, 1980, s. 110-168. R.: Jiří Rak, HT 4, s. 317.

1201

Jiří SKALIČKA, *Palackého pojetí národnosti v dějinách české slovesnosti*. In: *Pocta Františku Palackému*, Olomouc 1979, s. 131-134. R.: Jiří Rak, HT 3, s. 180.

1202

Aleš CHALUPA, *František Palacký and the National Museum*. East European Quarterly (Boulder) 15, 1981, s. 85-101. R.: Jiří Kořalka, HT 5, s. 348.

1203

Zoroslava DROBNÁ, *Podíl Františka Palackého na budování historických sbírek Národního muzea v Praze*. Časopis Národního muzea, řada historická 154, 1976, s. 79-94. R.: Jiří Rak, HT 4, s. 317.

1204

František PALACKÝ, *Stručné dějiny Prahy*. Přeložil, ediční poznámkou opatřil, doslov napsal a obrazové přílohy vybral Amedeo MOLNÁR. Praha 1983, Odeon, 93 s. (= Klub čtenářů, 502). R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 549-550.

1205

Amedeo MOLNÁR, *Zapomenutý výklad Františka Palackého o Praze Karlově a busitské*. In: Evangelický kalendář 61, 1981, s. 67-70. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 550.

1206

Josef MACŮREK, *Fr. Palacký a jeho pojetí dějin Moravy a Slezska*. Vlastivědný sborník moravský 28, 1976, s. 157-164. R.: Jiří Rak, HT 4, s. 317.

1207

Josef HAUBELT, *František Palacký a Gelasius Dobner*. Československý časopis historický 24, 1976, s. 885-915. R.: Jiří Rak, HT 4, s. 316.

1208

Jiří KOŘALKA, *Evropský zájem o busitství a František Palacký (do roku 1848)*. Č.: HT 8, s. 207-238.

1209

Olga SVEJKOVSKÁ, *The Relationship between the German and Czech Versions*

of Palacký's History of the Czech Nation. East European Quarterly (Boulder) 15, 1981, s. 65-84. R.: Jiří Kořalka, HT 5, s. 348.

1210

Milan ŠMERDA, *František Palacký a česká národní ideologie v době obrození*. Slovanský přehled 62, 1976, s. 202-210. R.: Jiří Rak, HT 4, s. 317.

1211

František KUTNAR, *František Palacký and the Development of Modern Czech Nationalism*. East European Quarterly (Boulder) 15, 1981, s. 3-13. R.: Jiří Kořalka, HT 5, s. 347.

1212

Josef HANZAL, *Palacký and the Czech Culture in the First Half of the Nineteenth Century*. East European Quarterly (Boulder) 15, 1981, s. 57-64. R.: Jiří Kořalka, HT 5, s. 347-348.

1213

Pavel KŘIVSKÝ, *Palacký a Hormayr*. Strahovská knihovna 11, 1976, s. 63-77. R.: Jiří Rak, HT 4, s. 317.

1214

Jiří KOŘALKA, *Bavorská a saská korespondence Františka Palackého 1836-1846*. Č.: HT 5, s. 209-252.

1215

Jiří KOŘALKA, *Palacký a Frankfurt 1840-1860: busitské bádání a politická praxe*. Č.: HT 6-7, s. 239-360.

1216

Lawrence D. ORTON, *Palacký at the Slav Congress of 1848*. East European Quarterly (Boulder) 15, 1981, s. 15-28.

R.: Jiří Kořalka, HT 5, s. 347.

1217

Thomas G. PESEK, *Palacký and Havlíček: Their Political Relationship*. East European Quarterly (Boulder) 15, 1981, s. 29-42. R.: Jiří Kořalka, HT 5, s. 347.

1218

Petr ČORNEJ, *Palacký a Tómek v letech 1848-1852*. In: Pocta Františku Palackému, Olomouc 1979, s. 171-175.

R.: Jiří Rak, HT 3, s. 180.

1219

Anna M. DRABEK, *František Palacký and the Beginning of the Austrian Academy of Arts and Sciences (Österreichische Akademie der Wissenschaften)*. East European Quarterly (Boulder) 15, 1981, s. 103-116. R.: Jiří Kořalka, HT 5, s. 348.

1220

Jiří KOŘALKKA, *Palacký, Sybel a počátky Historische Zeitschrift*. Č.: HT 9, s. 199-248.

1221

Vladimír HUDEC, *Palacký a Smetana*. In: Pocta Františku Palackému, Olomouc 1979, s. 163-166. R.: Jiří Rak, HT 3, s. 181.

1222

Karel NOVOTNÝ, *František Palacký a dělnická otázka*. Československý

časopis historický 25, 1977, s. 229-240. R.: Jiří Rak, HT 4, s. 318.

1223

Jaroslava HOFFMANNOVÁ, *František Palacký and His Wife Terezie*. East European Quarterly (Boulder) 15, 1981, s. 117-126. R.: Jiří Kořalka, HT 5, s. 348.

1224

Alena ŠUBRTOVÁ, *Mr. Palacký*. East European Quarterly (Boulder) 15, 1981, s. 127-145. R.: Jiří Kořalka, HT 5, s. 348.

1225

Blanka SVADBOVÁ, *František Palacký a druhá generace Gollovy školy*. In: Pocta Františku Palackému, Olomouc 1979, s. 163-166. R.: Jiří Rak, HT 3, s. 181.

1226

Bruce M. GARVER, *Palacký and Czech Politics after 1876*. East European Quarterly (Boulder) 15, 1981, a. 43-56. R.: Jiří Kořalka, HT 5, s. 347.

1227

Josef POLIŠENSKÝ, *František Palacký a naše kulturní dědictví*. Strahovská knihovna 11, 1976, s. 5-14. R.: Jiří Rak, HT 4, s. 316.

1228

8.1.11.2

Jiní čeští badatelé

Miloslav KRBEK, *Josef Dobrovský a Olomouc*. In: Pocta Františku Palackému, Olomouc 1979, s. 209-215 (mj. myšlenka vydání kroniky Mikuláše Biskupce z Pelhřimova). R.: Jiří Rak, HT 3, s. 181.

1229

Jiří RAK, *Husitství v díle Václava Vladivoje Tomka*. Č.: HT 4, s. 193-195.

1230

Jiří PEŠEK, *Husitství v disertacích na české a německé univerzitě v letech 1882-1939*. Č.: HT 9, s. 271-276.

1231

8.II.3

Zahraniční bádání a badatelé

Hans PELGER, *Der Streit um die Veröffentlichung der Johannes-Huss-Biographie des Georg Lommel 1839/40. Eine kommentierte Dokumentation*. In: Jan Hus und die Hussiten in europäischen Aspekten, Trier 1987, s. 117-175. R.: Eduard Maur, HT 10, s. 226.

1232

Jiří KOŘALKA, *Jan Hus und die Hussiten in der europäischen Wissenschaft und Kultur um die Mitte des 19. Jahrhunderts*. Österreichische Osthefte (Wien) 27, 1985, s. 5-18. R.: Jiří Rak, HT 9, s. 482-483.

1233

J. F. IVANOV, *Gusitskoje dviženije v ruskij istoriografii*. Voprosy istorii (Moskva) 1973, č. 9, s. 52-63. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 118.

1234

L. P. LAPTEVA, *Ruskaja istoriografija gusitskogo dviženija (40-e gody XIX v. - 1917 g.)*. Moskva 1978, Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, 337 s. R.: František Šmahel, HT 2, s. 169-170.

1235

I. V. JURČENKOVA, *A. A. Kočubinskij kak isledovatel istorii Obščiny češskich bratjev*. Moskva 1982, 32 s. R.: L. P. Lapteva, HT 9, s. 469.

1236

L. P. LAPTEVA, *Moskevský profesor A. L. Djuvernua a jeho styky s Čechami*. Československo-sovětské vztahy (Praha) 5, 1976, s. 57-82. R.: Jiří Kořalka, HT 3, s. 185-186.

1237

8.I.12

Druhý život husitství v 19. století

Jiří KOŘALKA, *Nationale und internationale Komponenten in der Hus- und Hussitentradition des 19. Jahrhunderts*. In: Jan Hus und die Hussiten in europäischen Aspekten, Trier 1987, s. 29-42. R.: Eduard Maur, HT 10, s. 226.

1238

Jiří KOŘALKA, *Jan Hus und die Hussiten in den deutsch-tschechischen Beziehungen des 19. Jahrhunderts*. Geschichte in Wissenschaft und Unterricht (Stuttgart) 35, 1984, s. 495-507. R.: Zdeněk Hojda, HT 8, s. 413.

1239

Jiří RAK, *Zrod novodobé busitské tradice*. Č.: HT 2, s. 97-106.

1240

Jan NOVOTNÝ, *K formování busitské tradice za národního obrození*. Č.: HT 4, s. 192.

1241

Jiří RAK, *Husitské reminiscence v české protinapoleonské propagandě*. Jihočeský sborník historický 49, 1980, s. 256-266. R.: Jiří Kořalka, HT 4, s. 322-323.

1242

Jiří KOŘALKA, *Dopisy kostnického starosty do Tábora a Husince roku 1834*. Výběr z prací Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích 16, 1979, s. 237-240. R.: Jiří Rak, HT 4, s. 321-322.

1243

Jiří KOŘALKA, *Konstanz als Reiseziel tschechischer Husverebrer um die Mitte des 19. Jahrhunderts*. Schriften des Vereins für Geschichte des Bodensees und seiner Umgebung (Friedrichshafen) 105, 1987, s. 93-130. R.: Helmut Maurer, HT 10, s. 367.

1244

Michael MÜLLER, *Die Hus-Tradition in Konstanz*. In: Jan Hus und die Hussiten in europäischen Aspekten, Trier 1987, s. 93-98. R.: Eduard Maur, HT 10, s. 225-226.

1245

Pavel KŘIVSKÝ, *Papež Řehoř XVI. a vídeňský nuncius o panslavismu a husitství v Čechách v roce 1844*. Č.: HT 9, s. 351-368.

1246

Ralph MELVILLE, *Čeští bratři, husitský kalich a tábořská tradice ve württemberské fariářské rodině doby předbřeznové*. Č.: HT 10, s. 157-168.

1247

Jiří KOŘALKA, *Husitský odkaz ve společenském a kulturním životě českých krajanů v zahraničí*. Č.: HT 4, s. 177-185.

1248

Edward MARTUSZEWSKI, *49 listów z powodu Braci Czeskich*. Łódź 1971, Wydawnictwo Łódzkie, 256 s. R.: Květa Kořalková, HT 1, s. 128-129.

1249

Zbigniew TOBJAŃSKI, *Z dějin českého Zelova*. Żelów 1976, Kulturní společnost Čechů a Slováků v Polsku, 53 s. R.: Květa Kořalková, HT 1, s. 129.

1250

Jiří KOŘALKA - Květa KOŘALKOVÁ, *Táborská idea sociální rovnosti v české krajaňské osadě Zelově v Polsku*. Č.: HT 3, s. 93-113.

1251

Jiří RAK, *Osudy české Walbally*. Č.: HT 6-7, s. 215-238.

1252

Zdeněk ŠAMBERGER, *Rakouský absolutismus po roce 1848 a jeho obavy z husitismu*. Č.: HT 6-7, s. 361-390.

1253

Peter HEUMOS, *Hussitische Tradition und Volkskultur in Böhmen im 19. Jahrhundert*. In: Jan Hus und die Hussiten in europäischen Aspekten, Trier 1987, s. 75-91. R.: Eduard Maur, HT 10, s. 226.

1254

Jiří KOŘALKA, *Akce českobudějovické diecéze proti Husovým oslavám roku*

1869. Č.: HT I, s. 105-109.

1255

Václav STARÝ, *První Husovy oslavy v Husinci*. Č.: HT 4, s. 203-208.

1256

Michael BOROVIČKA, *Mistr Jan Hus na českém zemském sněmu v roce 1889*.

Č.: HT 9, s. 249-270.

1257

Hillel J. KIEVAL, *In the Image of Hus: Refashioning Czech Judaism in Post-Emancipatory Prague*. *Modern Judaism* (Baltimore) 5, 1985, s. 141-157. R.: Jiří Kořalka, HT 10, s. 346.

1258

Jiří KOŘALKA, *Český novobusitský radikalismus v německém diplomatickém zpravodajství po roce 1871*. Č.: HT 10, s. 169-180.

1259

Ivo HONL, *Jméno Žižka v topografickém názvosloví Čech*. Zpravodaj Místopisné komise ČSAV II, 1970, s. 168-198. R.: Jiří Rak, HT I, s. 125.

1260

Jaroslav KRAMAŘÍK, *Malý doplněk k Honlovu článku „Jméno Žižka v topografickém názvosloví Čech“*. Zpravodaj Místopisné komise ČSAV II, 1970, s. 621-624. R.: Jiří Rak, HT I, s. 125.

1261

Libuše OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, *Jméno Žižka v toponymii Čech*. Zpravodaj Místopisné komise ČSAV 17, 1976,

s. 347. R.: Jiří Rak, HT I, s. 125.

1262

Jan Blahoslav ČAPEK, *K otázce tradice o Žižkově pobytu v Anglii*. Jihočeský sborník historický 48, 1979, s. 127-139. R.: František Šmahel, HT 3, s. 185.

1263

Jaroslav VRBATA – Jiří KOŘALKA, *K tradici busitského Tábora v revolučním dělnickém hnutí*. Č.: HT 2, s. 129-142.

1264

František CRKOVSKÝ, *Husitská revoluční tradice – složka ideové výzbroje pokrokového a revolučního risku*. Výběr z prací Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích 15, 1978, s. 13-18. R.: Jiří Rak, HT 4, s. 321.

1265

Jan HAVRÁNEK, *Husitství očima Němců v českých zemích v 19. a první polovině 20. století*. Č.: HT 8, s. 239-246.

1266

8.2

Obecné dějiny

8.2.1

Souhrnné a teoretické práce

Jiří KOŘALKA, *Metodické podněty západoněmecké „historické sociální vědy“ a čtvrtletníku Geschichte und Gesellschaft*. S.: HT 6-7, s. 523-526.

1267

Hans-Ulrich WEHLER, *Modernisierungstheorie und Geschichte*. Göttingen

1975, Vandenhoeck & Ruprecht, 85 s. (= Kleine Vandenhoeck-Reihe, 1407). R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 523.

1268

Technik und Gesellschaft im 19. und 20. Jahrhundert. Ed. Reinhard RÜRUP. Geschichte und Gesellschaft (Göttingen) 4, 1978, č. 2. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 524.

1269

Religion und Gesellschaft im 19. Jahrhundert. Ed. Wolfgang SCHIEDER. Geschichte und Gesellschaft (Göttingen) 1, 1975, s. 9-42. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 524.

1270

Frauen in der Geschichte des 19. und 20. Jahrhunderts. Ed. Hans-Ulrich WEHLER. Geschichte und Gesellschaft (Göttingen) 7, 1981, č. 3-4. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 525.

1271

Jürgen KOCKA, *Sozialgeschichte.* Göttingen 1977, Vandenhoeck & Ruprecht, 173 s. (= Kleine Vandenhoeck-Reihe, 1434). R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 523.

1272

Angestellte im europäischen Vergleich. Ed. Jürgen KOCKA, *Theorien in der Sozial- und Gesellschaftsgeschichte.* Geschichte und Gesellschaft (Göttingen) 1, 1975, s. 9-42. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 524.

1273

Das kunst- und kulturgeschichtliche Museum im 19. Jahrhundert. Vorträge des Symposions im Germanischen Nationalmuseum Nürnberg. Ed. Bernhard DENEKE, Rainer KASHNITZ. München 1977, Prestel, 218 s. Recenzování autoři: Peter BURIAN, Rudolf VIERHAUS, Rainer KASHNITZ. S.: Jiří Rak, HT 8, s. 396-398.

1274

Rudolf VIERHAUS, *Einrichtungen wissenschaftlicher und populärer Geschichtsforschung im 19. Jahrhundert.* In: Das kunst- und kulturgeschichtliche Museum im 19. Jahrhundert, München 1977, s. 109-117. R.: Jiří Rak, HT 8, s. 397.

1275

Rainer KASHNITZ, *Museum und Denkmal. Überlegungen zu Gräbern, historischen Freskenzyklen und Ehrenhallen in Museen.* In: Das kunst- und kulturgeschichtliche Museum im 19. Jahrhundert, München 1977, s. 152-175. R.: Jiří Rak, HT 8, s. 397-398.

1276

Arbeiterkultur im 19. Jahrhundert. Ed. Jürgen KOCKA. Geschichte und Gesellschaft (Göttingen) 5, 1979, č. 1. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 525.

1277

Dieter GROH, *Basisprozesse und Organisationsproblem.* In: Soziale Bewegung und politische Verfassung. Festschrift für Werner Conze zum 65. Geburtstag, Stuttgart 1976, Klett-Cotta, s. 415-431. R.: František Svátek, HT 6-7, s. 526-527.

1278

Arbeiter und Bürger im 19. Jahrhundert. Varianten ihres Verhältnisses im europäischen Vergleich. Herausgegeben von Jürgen KOCKA unter Mitarbeit von Elisabeth MÜLLER-LUCKNER. München 1986, Oldenbourg, 342 s. (= Schriften des Historischen Kollegs, Kolloquien 7). Recenzovaní autoři: Hans-Ulrich WEHLER, Vernon L. LIDTKE, Jürgen KUCZYNSKI, Thomas NIPPERDEY, Rudolf VIERHAUS, Jacques DROZ, Josef MOOSER, Hugh McLEOD, David BLACKBOURN, Jiří KOŘALKA, Anna ŽARNOWSKA, György RÁNKI, Hans REIF, Patrick FRIDENSON, Pierre AYÇOBERRY, Alf LÜDTKE, Gerald D. FELDMAN, Heinz-Gerhard HAUPT, Jürgen REULECKE, John BREUILLY, Klaus TENFELDE, Gerhard A. RITTER. S.: Otto Urban, HT 10, s. 362-365.

1279

Hugh McLEOD, *Church and Class: Some International Comparisons.* In: Arbeiter und Bürger im 19. Jahrhundert, ed. Jürgen Kocka, München 1986, s. 106-111. R.: Otto Urban, HT 10, s. 363.

1280

Jiří POKORNÝ, *Historismus naruby.* S.: HT 10, s. 354-356.

1281

8.2.2 Anglie

Edward P. THOMPSON, *The Making of the English Working Class.* London 1963, 2. vyd. 1968. R.: František Svátek, HT 6-7, s. 527.

1282

David BLACKBOURN, *Religion, Kleinbürger, Maschine und Frauen.* In: Arbeiter und Bürger im 19. Jahrhundert, ed. Jürgen Kocka, München 1986, s. 135-139. R.: Otto Urban, HT 10, s. 363.

1283

8.2.3 Francie

Jacques DROZ, *Contacts entre bourgeoisie et classes populaires en Provence dans la première moitié du dix-neuvième siècle.* In: Arbeiter und Bürger im 19. Jahrhundert, ed. Jürgen Kocka, München 1986, s. 75-78. R.: Otto Urban, HT 10, s. 363.

1284

Patrick FRIDENSON, *Die Arbeiterpolitik großer Unternehmen in Frankreich und ihre Auswirkung auf die Arbeiterschaft 1880-1914.* In: Arbeiter und Bürger im 19. Jahrhundert, ed. Jürgen Kocka, München 1986, s. 185-201. R.: Otto Urban, HT 10, s. 364.

1285

8.2.4 Střední a východní Evropa celkově

László SZIKLAY, *Die Anfänge des „nationalen Erwachens“, der Aufklärung und der Romantik in Mittel- und Osteuropa.* In: Aufklärung und Nationen im Osten Europas, Budapest 1983, s. 15-49. R.: Jiří Rak, HT 6-7, s. 530-531.

1286

Emil NIEDERHAUSER, *Einige Probleme der nationalen Wiedergeburtbewegungen in Mittel- und Osteuropa*

(*erste Hälfte des 19. Jahrhunderts*). In: *Aufklärung und Nationen im Osten Europas*, Budapest 1983, s. 50-65. R.: Jiří Rak, HT 6-7, s. 531.

1287

Josef POLIŠENSKÝ, *Napoleon a srdce Evropy*. Praha 1971, Svoboda, 279 s. R.: Jiří Rak, HT 1, s. 125.

1288

Rußland und Österreich zur Zeit der Napoleonischen Kriege. Ed. Anna M. DRABEK, Walter LEITSCH, Richard G. PLASCHKA. Wien 1989, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, VIII + 206 s. (= Veröffentlichungen der Kommission für die Geschichte Österreichs, 14). Recenzované autoři: Richard G. PLASCHKA, Roman SAND-GRUBER, Anna M. DRABEK. S.: Jiří Kořalka, HT 10, s. 353.

1289

Napoleonische Herrschaft und Modernisierung. Ed. Helmut BERDING. *Geschichte und Gesellschaft* (Göttingen) 6, 1980, č. 4. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 526.

1290

Demokratische und soziale Protestbewegungen in Mitteleuropa 1815-1848/49. Ed. Helmut REINALTER. Frankfurt am Main 1986, Suhrkamp Verlag, 383 s. Recenzované autoři: Helmut REINALTER, Wolfgang HARDTWIG, Kurt HOLZAPFEL, Hans FENSKE, Wolfgang BÜTTNER, Arnošt KLÍMA, Beatrix W. BOUVIER, Wolfram SIEMANN, Wolfgang HÄUSLER. S.: Otto Urban, HT 10, s. 360-361.

1291

Rudolf VIERHAUS, *Bürgerliche Hegemonie oder proletarische Emanzipation: der Beitrag der Bildung*. In: *Arbeiter und Bürger im 19. Jahrhundert*, ed. Jürgen Kocka, München 1986, s. 53-64. R.: Otto Urban, HT 10, s. 363.

1292

György RÁNKI, *Zur Frage der Herausbildung des Bürgertums und der Arbeiterklasse in Ostmitteleuropa*. In: *Arbeiter und Bürger im 19. Jahrhundert*, ed. Jürgen Kocka, München 1986, s. 140-149. R.: Otto Urban, HT 10, s. 364.

1293

Rudolf JAWORSKI, *Nationalismus und Ökonomie als Problem der Geschichte Ostmitteleuropas im 19. und zu Beginn des 20. Jahrhunderts*. *Geschichte und Gesellschaft* (Göttingen) 8, 1982, s. 184-204. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 526.

1294

Peter BURIAN, *Die Idee der Nationalanstalt*. In: *Das kunst- und kulturgeschichtliche Museum im 19. Jahrhundert*, München 1977, s. 11-19. R.: Jiří Rak, HT 8, s. 396-397.

1295

William O. McCAGG, *Jewish Nobles and Geniuses in Modern Hungary*. New York-Boulder 1972, reprint 1986, Columbia University Press. R.: Jiří Kořalka, HT 10, s. 347.

1296

Monika GLETTLER, *Pittsburg - Wien - Budapest. Programm und Praxis der Nationalitätenpolitik bei der Auswanderung*

der ungarischen Slowaken nach Amerika um 1900. Wien 1980, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 504 s. (= Studien zur Geschichte der österreichisch-ungarischen Monarchie, 19). R.: Jiří Kořalka, HT 4, s. 326-327.

1297

Die Friedensbewegung. Organisierter Pazifismus in Deutschland, Österreich und in der Schweiz. Ed. Helmut DONAT, Karl HOLL. Vorwort von Dieter LATTMANN. Düsseldorf, Econ Taschenbuch Verlag 1983, 432 s. (= Hermes Handlexikon). R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 417-418.

1298

Hanna SCHNEDL-BUBENIČEK, *Pazifistinnen.* In: Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit II, 1984, s. 96-114. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 416-417.

1299

Die Donaumonarchie und die süd-slawische Frage von 1848 bis 1918. Texte des ersten österreichisch-jugoslawischen Treffens Gösing 1976. Ed. Adam WANDRUSZKA, Richard G. PLASCHKA, Anna M. DRABEK. Red. Anna M. Drabek, Horst Haselsteiner, Walter Lukan und Arnold Suppan. Wien 1978, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 184 s. (= Veröffentlichungen der Kommission für die Geschichte Österreichs, 8). Recenzovaní autoři: Mirjana GROSS, Arnold SUPPAN. R.: Jiří Kořalka, HT 10, s. 352.

1300

8.2.5 Německo

Hans-Ulrich WEHLER, *Bürger, Arbeiter und das Problem der Klassenbildung 1800-1870. Deutschland im internationalen Vergleich.* In: Arbeiter und Bürger im 19. Jahrhundert, ed. Jürgen Kocka, München 1986, s. 1-27. R.: Otto Urban, HT 10, s. 362-363.

1301

Wolfgang HARDTWIG, *Protestformen und Organisationsstrukturen der deutschen Burschenschaft 1815-1833.* In: Demokratische und soziale Protestbewegungen in Mitteleuropa 1815-1848/49, ed. Helmut Reinalter, Frankfurt am Main 1986, s. 37-76. R.: Otto Urban, HT 10, s. 361.

1302

Rainer WIRTZ, „*Widersetzlichkeiten, Excesse, Crawalle, Tumulte und Skandale.*“ *Soziale Bewegung und gewalthafter sozialer Protest in Baden 1815-1848.* Frankfurt am Main-Berlin-Wien 1981, Ullstein, 314 s. (= Sozialgeschichtliche Bibliothek). R.: František Svátek, HT 6-7, s. 528.

1303

Kurt HOLZAPFEL, *Der Einfluss der Julirevolution von 1830/32 auf Deutschland.* In: Demokratische und soziale Protestbewegungen in Mitteleuropa 1815-1848/49, ed. Helmut Reinalter, Frankfurt am Main 1986, s. 105-140. R.: Otto Urban, HT 10, s. 361.

1304

Hans FENSKE, *Politischer und sozialer Protest in Süddeutschland nach 1830*. In: Demokratische und soziale Protestbewegungen in Mitteleuropa 1815-1848/49, ed. Helmut Reinalter, Frankfurt am Main 1986, s. 143-201. **R.:** Otto Urban, HT 10, s. 361.

1305

Wolfgang BÜTTNER, *Der Weberaufstand in Schlesien 1844*. In: Demokratische und soziale Protestbewegungen in Mitteleuropa 1815-1848/49, ed. Helmut Reinalter, Frankfurt am Main 1986, s. 220-229. **R.:** Otto Urban, HT 10, s. 361.

1306

Beatrix W. BOUVIER, *Die Anfänge der sozialistischen Bewegung*. In: Demokratische und soziale Protestbewegungen in Mitteleuropa 1815-1848/49, ed. Helmut Reinalter, Frankfurt am Main 1986, s. 265-302. **R.:** Otto Urban, HT 10, s. 361.

1307

Öffentliche Festkultur. Politische Feste in Deutschland von der Aufklärung bis zum Ersten Weltkrieg. Ed. Dieter DÜDING, Peter FRIEDEMANN, Paul MÜNCH. Reinbek bei Hamburg 1988, Rowohlt, 414 s. (= Kultur und Ideen). Recenzovaní autoři: Dieter DÜDING, Paul MÜNCH, Otilie DOTZENROD, Peter BRANDT, Cornelia FOERSTER, Thomas PARENT, Jürgen STEEN, Johannes BURCKHARDT, Leo HAUPTS, Rainer NOLTENIUS, Fritz SCHELLACK, Wolfram SIEMANN, Arno HERZIG, Beatrix W. BOUVIER, Edith LERCH, Peter FRIEDEMANN,

Hermann BAUSINGER. **S.:** Zdeněk Hojda, HT 10, s. 348-352.

1308

Peter BURIAN, *Das Germanische Nationalmuseum und die deutsche Nation*. In: Das Germanische Nationalmuseum Nürnberg 1852-1977. Beiträge zu seiner Geschichte. Ed. Bernward Deneke, Rainer Kashnitz. München-Berlin 1978, s. 127-262. **R.:** Jiří Rak, HT 8, s. 397.

1309

Wolfram SIEMANN, *Soziale Protestbewegungen in der deutschen Revolution 1848/49*. In: Demokratische und soziale Protestbewegungen in Mitteleuropa 1815-1848/49, ed. Helmut Reinalter, Frankfurt am Main 1986, s. 305-326. **R.:** Otto Urban, HT 10, s. 361.

1310

David BLACKBOURN – Geoff ELEY, *Mythen deutscher Geschichtsschreibung. Die gescheiterte bürgerliche Revolution von 1848*. Frankfurt am Main-Berlin-Wien 1980, Ullstein, 139 s. (= Sozialgeschichtliche Bibliothek). **R.:** František Svátek, HT 6-7, s. 528-529.

1311

Lothar MACHTAN – Dietrich MILLES, *Die Klassensymbiose von Junkertum und Bourgeoisie. Zum Verhältnis gesellschaftlicher und politischer Herrschaft in Preussen-Deutschland 1850-1878/79*. Frankfurt am Main-Berlin-Wien 1980, Ullstein, 201 s. (= Sozialgeschichtliche Bibliothek). **R.:** František Svátek, HT 6-7, s. 528.

1312

Hubert GLASER, *Zwischen Großmächten und Mittelstaaten. Über einige Konstanten der deutschen Politik Bayerns in der Ära von der Pförden*. In: Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit 9, 1982, s. 140-188. R.: Jiří Rak, HT 6-7, s. 545.

1313

Maria LAMMICH, *Das deutsche Osteuropabild in der Zeit der Reichsgründung*. Boppard am Rhein 1978, Harald Boldt, VIII + 298 s. (= Beiträge zur Konfliktforschung). R.: Jiří Kořalka, HT 3, s. 186-187.

1314

Hans-Ulrich WEHLER, *Das Deutsche Kaiserreich 1871-1918*. Göttingen 1973, Vandenhoeck & Ruprecht, 3. vyd. 1977, 279 s. (= Deutsche Geschichte, 9). R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 523.

1315

Vernon L. LIDTKE, *Burgbers, Workers and Problems of Class Relationships 1870-1914: Germany in International Perspective*. In: Arbeiter und Bürger im 19. Jahrhundert, ed. Jürgen Kocka, München 1986, s. 29-46. R.: Otto Urban, HT 10, s. 363.

1316

Josef MOOSER, *Arbeiter, Bürger und Priester in den konfessionellen Arbeitervereinen im deutschen Kaiserreich 1880-1914*. In: Arbeiter und Bürger im 19. Jahrhundert, ed. Jürgen Kocka, München 1986, s. 79-105. R.: Otto Urban, HT 10, s. 363.

1317

Hans-Ulrich WEHLER, *Bismarck und der Imperialismus*. Köln-Berlin 1969, Kiepenheuer & Witsch, 3. vyd. 1972, 582 s. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 523.

1318

David CREW, *Bochum. Sozialgeschichte einer deutschen Industriestadt*. Frankfurt am Main-Berlin-Wien 1980, Ullstein, 315 s. (= Sozialgeschichtliche Bibliothek). R.: František Svátek, HT 6-7, s. 527.

1319

Hans REIF, *Arbeiter und Unternehmer in Städten des westlichen Ruhrgebiets 1850-1930. Räumliche Aspekte einer Klassenbildung*. In: Arbeiter und Bürger im 19. Jahrhundert, ed. Jürgen Kocka, München 1986, s. 151-181. R.: Otto Urban, HT 10, s. 364.

1320

Claus RITTER, *Start nach Utopolis*. Berlin 1978, Verlag der Nation, 367 s. R.: Jiří Pokorný, HT 10, s. 354-356.

1321

Claus RITTER, *Anno Utopia oder So war die Zukunft*. Berlin 1982, Verlag der Nation, 360 s. R.: Jiří Pokorný, HT 10, s. 354-356.

1322

Claus RITTER, *Utopolis oder Die Mobilmachung der Zukunft*. Berlin 1987, Verlag der Nation, 368 s. R.: Jiří Pokorný, HT 10, s. 354-356.

1323

8.2.6 Polsko

Edukacja historyczna społeczeństwa polskiego w XIX. w. Ed. Jerzy MATER-NICKI. Warszawa 1981, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 411 s. Recenzovaní autoři: Czesław MAJOREK, Maria WIERZBICKA, Halina WINNICKA. R.: Jiří Rak, HT 9, s. 449.

1324

Anna ŽARNOWSKA, *Arbeiterkultur zwischen Volkskultur und Bürgertum? Das Beispiel Polen.* In: Arbeiter und Bürger im 19. Jahrhundert, ed. Jürgen Kocka, München 1986, s. 113-134. R.: Otto Urban, HT 10, s. 363-364.

1325

9. Dvacáté století

9.1 České dějiny

9.1.1 Česká společnost a Československá republika do roku 1938

Emil BRIX, *Der Böhmisches Ausgleich in Budweis.* Österreichische Osthefte (Wien) 24, 1982, s. 225-248. R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 556.

1326

Petr ČORNEJ, *Vztaž Zdeňka Nejedlébo ke kulturním tradicím 19. století.* In:

Povědomí tradice v novodobé české kultuře, Praha 1988, s. 261-273. R.: Jiří Pokorný, HT 10, s. 340.

1327

Korespondence Zdeňka Nejedlébo s českými historiky. Ed. Josef HANZAL, Blanka SVADBOVÁ. Praha 1978, Academia, 174 s. R.: Petr Čornej, HT 3, s. 181-182.

1328

Ivan TESÁR, *KSČ a studentstvo v předmnichovské republice.* Praha 1980, Státní pedagogické nakladatelství, 320 s. R.: Květa Kořalková, HT 4, s. 329.

1329

Komunisté a Praha 1 (1981), 2 (1981), 3 (1982), 4 (1983), 5 (1984), 6 (1985). Praha, Dům politické výchovy Městského výboru KSČ; Muzeum hlavního města Prahy, 84, 104, 93, 144, 182, 214 s. Recenzovaní autoři: Karel BERÁNEK, Jan GALANDAUER, Růžena HLUŠIČKOVÁ, Jaroslav VRBATA, Eva MYŠKOVÁ, František HUŤKA, Jiří MAŇÁK, Adéla ČAPKOVÁ, Antonín ROBEK, Jaroslav SETIKOVSKÝ, Zdeňka PÁTROVÁ, Vladimír DUBSKÝ, Josef REINER, Jaroslava PATEROVÁ, Alena HÁJKOVÁ, Stanislav BIMAN, Evžen ERBAN, Miloš NOVÝ, Irena MALÁ, Jaroslav KREČ. R.: Květa Kořalková, HT 9, s. 484-486.

1330

Věra HOLÁ, *Jan Šverma 1901-1944.* Praha 1985, Svoboda, 380 s. R.: Květa Kořalková, HT 9, s. 479.

1331

Jiří KOŘALKA, *Das Bauernkriegsjubiläum 1525-1925 in der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei*. In: Mühlhäuser Beiträge zur Geschichte und Kulturgeschichte (Mühlhausen/Thüringen) 5, 1982, s. 36-40. R.: Květa Kořalková, HT 6-7, s. 554.

1332

9.1.2

Německá okupace 1939-1945 a odboj

Tomáš PASÁK, *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha 1980, Univerzita Karlova, 442 s. R.: Květa Kořalková, HT 5, s. 362-363.

1333

Tomáš PASÁK, *Organizační a správní změny v českém školství v období nacistické okupace*. In: In memoriam Zdeňka Fialy, Praha 1978, s. 215-257. R.: Miloslav Polívka, HT 2, s. 150.

1334

Jan KUKLÍK, *Využití nových pramenů k dějinám protifašistického odboje*. In: In memoriam Zdeňka Fialy, Praha 1978, s. 187-213. R.: Miloslav Polívka, HT 2, s. 150.

1335

Nebylo bezejmenných. Kolektiv autorů: Milena BERÁNKOVÁ, Anděla DVOŘÁKOVÁ, Otakar FRANĚK, Jan GALANDAUER, Alena HÁJKOVÁ, Jiří HOLÝ, Zdeněk HOŘENÍ, Barbora KÖPPOVÁ, Ota KOTÍK, Alena KRIVÁNKOVÁ, Jan KUKLÍK, Miloš MARKO, Barbora OSVALDOVÁ, Viera

VOJTKOVÁ. Praha 1986, Novinář, 296 s. R.: Květa Kořalková, HT 10, s. 359-360.
1336

Karel RICHTER, *Jan Šverma o ozbrojeném boji proti fašismu*. Historie a vojenství 33, 1984, s. 43-70. R.: Květa Kořalková, HT 9, s. 479-480.

1337

Růžena HLUŠIČKOVÁ - Ludmila KUBÁTOVÁ - Irena MALÁ, *Železničáři v odboji*. Praha 1976, Nakladatelství dopravy a spojů, 107 s. R.: Jiří Kořalka, HT 2, s. 168-169.

1338

Jan GEBHART - Alena HÁJKOVÁ - Jan KUKLÍK, *2245 dnů odporu. Podíl spojů a spojařů na národně osvobozenec-kém zápase českého lidu v letech 1939-1945*. Praha 1980, Nakladatelství dopravy a spojů, 249 s. R.: Květa Kořalková, HT 4, s. 334.

1339

Čeští učitelé v protifašistickém odboji (1939-1945). Sborník studií a vzpomínek. K vydání připravili Karel ČONDL a Tomáš PASÁK. Praha 1978, Práce, 360 s. Recenzovaní autoři: Břetislav NOVOTNÝ, Oldřich SLÁDEK, Miroslav GÖRTLER, Tomáš PASÁK, Jana PASÁKOVÁ. S.: Květa Kořalková, HT 3, s. 190-191.

1340

Josef VELFL - Eliška DALESOVÁ, *O událostech na příbramském gymnáziu za heydrichiády*. Příbram 1982, Okresní muzeum; okresní redakce Svobody,

31 s. R.: Marián Konečný, HT 6-7, s. 557-558.

1341

Josef TOMEŠ, *Historie v letech zkoušky*. Praha 1985, Český svaz protifašistických bojovníků, 55 s. R.: Jiří Rak, HT 9, s. 480-481.

1342

Karel KVAŠ, *Partyzánské hnutí na Havlíčkobrodsku*. Havlíčkův Brod 1976, Okresní muzeum, nestránkováno. R.: Jiří Kořalka, HT 1, s. 127.

1343

Iva HEROLDOVÁ, *Válka v lidovém podání. Národně osvobozenecký boj volyňských a jugoslávských Čechů*. Praha 1977, Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV, 518 s. R.: Jiří Kořalka, HT 1, s. 129-130.

1344

Alexander I. NEDOREZOV, *Ve společném boji. Účast sovětských občanů na protifašistickém boji Čechů a Slováků*. Praha 1973, Horizont, 120 s. R.: Květa Kořalková, HT 2, s. 173-174.

1345

Zborník Pamätníka-Múzea Slovenského národného povstania 1 (1976), 2 (1977), 3 (1978), 4 (1979). Predseda redakčnej rady Štefan PAŽUR. Zostavovateľka a výkonná redaktorka Mária CHMELAROVÁ. Martin, Osveta; Banská Bystrica, Múzeum Slovenského národného povstania 1976-1979, 337, 272, 174, 184 s. R.: Květa Kořalková, HT 3, s. 176.

1346

Eva SCHMIDT-HARTMANN, *Übersicht über die nationalsozialistische „Endlösung der jüdischen Frage“ in den böhmischen Ländern*. In: Die Juden in den böhmischen Ländern, München-Wien 1983, s. 321-322. R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 406.

1347

9.1.3

Československo v letech 1945-1989

Květen 1945 v jižních Čechách. Upomínkový soubor dokumentárních fotografií. Z dokumentů Státního archivu v Třeboni vybral a slovem doprovodil Lubomír MALÍK. České Budějovice 1985, Jihočeské nakladatelství, 68 s. R.: Stanislav Zita, HT 9, s. 488.

1348

Jaroslav VACULÍK, *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945-1948*. Brno 1984, Univerzita J. E. Purkyně, 223 s. R.: Květa Kořalková, HT 8, s. 415-416.

1349

Bojová cesta volyňských Čechů do vlasti. Z Volyně na Znojemsko. Znojmo, Okresní národní výbor; Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků 1985, 46 s. R.: Květa Kořalková, HT 9, s. 481-482.

1350

Po Československu. Vyd. Irina ČEPIK. Moskva 1985, Sovetskij chudožnik, 168 s. R.: Jaroslav Kořalka, HT 10, s. 369-370.

1351

Květa KOŘALKOVÁ – Jan NEDOMA, *Třicet let Odborového svazu pracovníků místního hospodářství*. Praha 1977, Ediční a propagační služba místního hospodářství, 90 s. R.: Marián Konečný, HT 5, s. 363-364.

1352

Třicet let místního hospodářství. Zpracoval autorský kolektiv pracovníků Ústředního výboru Odborového svazu místního hospodářství [= Květa KOŘALKOVÁ]. Praha 1980, Práce, 160 s. R.: Marián Konečný, HT 5, s. 363-364.

1353

9.1.4

Tábor a Táborsko ve 20. století

Jiří KOŘALKA, *Velká říjnová socialistická revoluce a Táborsko*. Tábor 1977, Komise regionálních dějin Okresního výboru KSČ; Muzeum husitského revolučního hnutí, 17 s. R.: Jan Galandauer, HT 1, s. 130-131.

1354

Jiří KOŘALKA, *Cesta dělnického hnutí Táborska ke komunistické straně (1918-1921)*. In: Jiří Kořalka – František Nesvadba, *Revoluční Tábor. Dvě studie z dějin Tábora a Táborska ve 20. století*. České Budějovice, Jihočeské nakladatelství; Tábor, Muzeum husitského revolučního hnutí 1979, s. 11-119. R.: Miroslav Mudra, HT 3, s. 188-189.

1355

Ludmila KOPEČKOVÁ, *Josef Rejlek*. České Budějovice 1980, Jihočeské nakladatelství, 64 s. (= Postavy jihočeského

dělnického hnutí). R.: Jiří Kořalka, HT 4, s. 332-333.

1356

Táborská rozjímání (Vzpomínky absolventů reálného gymnázia-reálky z let 1936-1944). Sestavil z příspěvků spolužáků Miloš OLIVA, z archivu vybral Jiří VLASÁK. Frýdek-Místek 1985, malotirážní tisk, 53 s. R.: Rudolf Tecl, HT 9, s. 486.

1357

Marián KONEČNÝ, *Kalendář dějin okupace, protifašistického boje a osvobození Táborska Sovětskou armádou*. Tábor 1984, Muzeum husitského revolučního hnutí; Komise regionálních dějin Okresního výboru KSČ, 104 s. R.: Stanislav Zita, HT 9, s. 486-487.

1358

Břetislav NOVOTNÝ, *Táborská obchodní akademie za války*. In: Čeští učitelé v protifašistickém odboji (1939-1945), Praha 1978, s. 166-169. R.: Květa Kořalková, HT 3, s. 191.

1359

Marián KONEČNÝ, *Táborská cesta smrti*. Tábor 1985, Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků, 125 s. R.: Oldřich Sládek, HT 9, s. 487-488.

1360

František NESVADBA, *Osvobození Táborska Sovětskou armádou*. In: Jiří Kořalka – František Nesvadba, *Revoluční Tábor. Dvě studie z dějin Tábora a Táborska ve 20. století*. České Budějovice,

Jihočeské nakladatelství; Tábor, Muzeum husitského revolučního hnutí 1979, s. 121-141. **R.:** Miroslav Mudra, HT 3, s. 189-190.

1361

Čítanka budování socialistického Táborska 1945-1985. Výběr z prací kronikářů Táborska ke 40. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou. Z kronikářských zápisů vybral a komentář napsal Stanislav ZITA. Tábor 1985, Muzeum husitského revolučního hnutí, 56 s. **R.:** Jiří Kořalka, HT 9, s. 488-489.

1362

Marián KONEČNÝ – Jiří KOŘALKA, *Z politických bojů komunistické strany na Táborsku v letech 1946-1948.* In: Tábor-sko: Únor 1948 a současnost, Tábor 1983, s. 1-13. **R.:** Květa Kořalková, HT 6-7, s. 558.

1363

Táborsko: Únor 1948 a současnost. Zpracoval redakční kolektiv pod vedením Antonína VALENTY. Tábor 1983, Okresní výbor KSČ, Okresní národní výbor, 30 s. **S.:** Květa Kořalková, HT 6-7, s. 558.

1364

Počátky socializace zemědělství na Táborsku. Text a fotodokumentaci zpracoval Tadeusz MAZURKIEWICZ. Kapitulu o získání většiny drobných a středních rolníků pro politiku KSČ v letech 1945-1948 napsal Jiří KOŘALKA. Tábor 1979, Okresní zemědělská správa; Muzeum husitského revolučního hnutí, 45 s. **R.:** Stanislav Slavík, HT 3, s. 191-192.

1365

Stanislav VEŘTÁT, *Iniciativa Tábora při zřizování aktivů pro občanské záležitosti v roce 1953.* **Č.:** HT 5, s. 275-282.

1366

Miloš DRDA – Jiří KOŘALKA, *Založení Nadace Tábor.* **K.:** HT 10, s. 371-372.

1367

9.1.5 Slovesná kultura

Vladimír HULPACH, *Kouzelné dudy.* Ústí nad Labem 1985, Severočeské nakladatelství, 195 s. **R.:** Petr Brátka, HT 9, s. 484.

1368

Jaromír DVOŘÁK, *Zdeněk Nejedlý a nová česká literatura.* Praha 1978, Československý spisovatel, 445 s. **R.:** Petr Čornej, HT 5, s. 349-350.

1369

Pavel ROUS, *Postava Petra Hromádky z Jistebnice v románu Václava Kaplického Táborská republika.* Chotěbořský zpravodaj 14, 1985, č. 1-2, s. 11-14. **R.:** Rudolf Tecl, HT 9, s. 441.

1370

9.1.6 Divadlo, film a hudba

Václav KÖNIGSMARK, *Tylova historická dramata v dramaturgickém pojetí Jindřicha Honzla a E. F. Buriana.* In: Pocta Františku Palackému, Olomouc 1979, s. 270-276. **R.:** Jiří Rak, HT 3, s. 181.

1371

Ivan KLIMEŠ – Jiří RAK, *K otázce vztahu filmu a historie.* Film a doba 33,

1987, s. 580-584. R.: Jiří Kořalka, HT IO, s. 356.

1372

Ivan KLIMEŠ - Jiří RAK, *Film a historie*. 1: *Fikce a realita*. 2: *Žánry historického filmu*. 3: *Tradice a stereotypy v českém historickém filmu*. 4: *Film jako pramen historického poznání*. Film a doba 34, 1988, s. 140-145, 330-335, 516-521, 637-642. R.: Jiří Kořalka, HT IO, s. 356-357.

1373

Filmový sborník historický, 1: *Film a literatura*. Praha 1988, Československý filmový ústav. 303 s. S.: Květa Kořalková, HT IO, s. 357-378.

1374

Jiří RAK, *Film Revoluční rok 1848 v kontextu českého historického myšlení*. Filmový sborník historický 1, 1988, s. 131-148. R.: Květa Kořalková, HT IO, s. 357.

1375

Ivan KLIMEŠ, *Jiráskovi Psoblavci a česká kinematografie v období němébo filmu*. Filmový sborník historický 1, 1988, s. 33-72. R.: Květa Kořalková, HT IO, s. 358.

1376

Jindřich RŮŽIČKA, *Deset let snah o filmovou podobu Jiráskovy Filozofské historie 1927-1937*. Filmový sborník historický 1, 1988, s. 73-103. R.: Květa Kořalková, HT IO, s. 358.

1377

Zdeněk MATHAUSER, *Švejkova interpretativní anabáze*. Filmový sborník

historický 1, 1988, s. 173-197. R.: Květa Kořalková, HT IO, s. 358.

1378

Jiří RAK, *Úvahy o národním charakteru českého filmu po roce 1918*. Illuminace 1, 1989, s. 30-42. R.: Květa Kořalková, HT IO, s. 358.

1379

Ivan KLIMEŠ, *Národně obranné tendence v hraném filmu za protektorátu*. Illuminace 1, 1989, s. 53-77. R.: Květa Kořalková, HT IO, s. 358.

1380

Otakar VÁVRA, *Zamyšlení režiséra*. Praha 1982, Panorama, 319 s. R.: Petr Brátka, HT 6-7, s. 555-556.

1381

Jaroslav JIRÁNEK, *Zdeněk Nejedlý a česká hudba*. In: Jaroslav Jiránek, *Muzikologické etudy*, Praha 1981, Panton, s. 195-202. R.: Petr Čornej, HT 5, s. 350.

1382

9.1.7 Výtvarné umění

Petr BRÁTKA, *Výtvarné řešení Národního památníku na Žižkově*. Č.: HT 4, s. 233-237.

1383

Karel VALTER, *Linie. Vzpomínky na českobudějovickou avantgardní uměleckou skupinu a lidi kolem ní*. České Budějovice 1980, Jihočeské nakladatelství, 144 s. R.: Jiří Kořalka, HT 4, s. 333-334.

1384

9.1.8

Historické bádání o husitství
ve 20. století

9.1.8.1

Souhrnné přehledy

Jarold K. ZEMAN, *The Hussite Movement and Reformation in Bohemia, Moravia and Slovakia (1350-1650). A Bibliographical Study Guide (With Particular Reference to Resources in North America)*. Ann Arbor 1977, University of Michigan, XXXV + 390 s. (= Michigan Slavic Publications; Reformation in Central Europe, 1). R.: Ivan Hlaváček, HT 2, s. 154-156.

1385

Jiří KEJŘ, *Cesty bádání o husitství (Úvodní slovo k panelové diskusi)*. Č.: HT 4, s. 245-260. Diskuse: Miloš DRDA, s. 261-262; Ivan HLAVÁČEK, s. 262-264; Zdeňka HLEDÍKOVÁ, s. 264-265; Anežka VIDMANOVÁ, s. 265-266; Pavel SPUNAR, s. 267; Vilém HEROLD, s. 268-270; Jaroslav KOLÁR, s. 270-271; Josef KRÁSA, s. 271-272; Jiří KOŘALKA, s. 272-273; Ivan HLAVÁČEK, s. 273; Eva KAMÍNKOVÁ, s. 274; Jindřich TOMAS, s. 274; Jiří PEŠEK, s. 274-275.

1386

Jiří KOŘALKA, *Nad desátým svazkem Husitského Tábora*. Č.: HT 10, s. 9-16.

1387

9.1.8.2

Vědecká zasedání

Husitský Tábor v českých dějinách. Vědecké sympozium, Tábor, 6.-7. září 1978.

K.: HT 2, s. 5-6. Referáty: s. 7-54, 61-89, 97-142. Diskuse: Emanuel MICHÁLEK, s. 55-56; Václav HUNÁČEK, s. 56-57; Pavel FLOSS, s. 57-58; František ŠMAHEL, s. 58; Amedeo MOLNÁR, s. 58-59; Jiří KEJŘ, s. 59; Jarmila HÁSKOVÁ, s. 95; Josef ŽEMLIČKA, s. 95-96; Belo POLLA, s. 96; Josef PETRÁŇ, s. 143; Eduard MAUR, s. 144-145; Jiří DVORSKÝ, s. 145; Jan HAVRÁNEK, s. 145-146; František CRKOVSKÝ, s. 147-148; Josef JANÁČEK, s. 148.

1388

Idea míru a internacionální spolupráce v busitství. II. busitologické sympozium, Tábor, 9.-11. září 1980. K.: HT 4, s. 7-8. Referáty: s. 9-44, 49-87, 93-115, 119-172, 177-237. Diskuse: Jiří KEJŘ, s. 45; Jana NECHUTOVÁ, s. 45-46; Jiří DVORSKÝ, s. 46-47; Věra HROCHOVÁ, s. 47; Josef VÁLKA, s. 88-89; Ivana RAKOVÁ, s. 89-90; Bohdan ZILYNSKYJ, s. 90-91; Josef JANÁČEK, s. 91-92; Miloslav RANSDORF, s. 116-118; Jarmila HÁSKOVÁ, s. 173-174; Pavel R. POKORNÝ, s. 174-175; Anna SKÝBOVÁ, s. 175; Josef HANZAL, s. 175-176; Jiří TYWONIAK, s. 239-240; Jan HAVRÁNEK, s. 240; Jan GALAN-DAUER, s. 240; Zdeněk URBAN, s. 241-242; Květa KOŘALKOVÁ, s. 242-243; Jaroslav KOLÁR, s. 243-244.

1389

Marián KONEČNÝ, *Dokumentace a zpřístupnění pramenů busitského období. Porada busitologů v Táboře 21. října 1981.* K.: HT 5, s. 365-368.

1390

III. busitologické sympozium. Vědecké sympozium, Tábor, 12.-15. září 1983.

K.: HT 8, s. 7-8. Referáty: HT 8, s. 9-301; HT 10, s. 17-120.

1391

Blanka ZILYNSKÁ, „*Soudce smluvený v Chebu*“. K.: HT 5, s. 379-381.

1392

Soudce smluvený v Chebu. Sborník příspěvků přednesených na sympoziu k 550. výročí. Praha 1983, Panorama; Okresní národní výbor Cheb, 216 s. S.: Petr Čornej, HT 8, s. 370-374.

1393

Petr CHARVÁT, *Symposium „Český stát a stavovství v 15. a 16. století“*. K: HT 6-7, s. 559.

1394

9.1.8.3

České bádání a čeští badatelé

Petr ČORNEJ, *Vývoj názorů na busitství v díle Zdeňka Nejedlého v letech 1898-1920*. Česká literatura 26, 1978, s. 235-247. R.: Jiří Kořalka, HT 2, s. 168.

1395

Petr ČORNEJ, *Pojetí busitského Tábora v díle Zdeňka Nejedlého*. Č.: HT 2, s. 119-127.

1396

Pocta dr. Emmě Urbánkové. Spolupracovníci a přátelé k 70. narozeninám. Ed. Pavel R. POKORNÝ. Praha 1979, Státní knihovna ČSR, 503 s. S.: Ivana Raková, HT 3, s. 144-145.

1397

In memoriam Zdeňka Fialy. Z pomocných věd historických. Praha 1978, Univerzita Karlova, 305 s. S.: Miloslav Polívka, HT 2, s. 149-150.

1398

Ivan HLAVÁČEK, *Profesor Zdeněk Fiala*. In memoriam Zdeňka Fialy. Z pomocných věd historických, Praha 1978, s. 7-23. R.: Miloslav Polívka, HT 2, s. 149.

1399

Jerzy GRYGIEL, *Metody i kierunki badań nad busytyzmem w świetle najnowszych osiągnięć historiografii czeskoślowlackiej*. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Historyczne (Kraków) 80, 1985, s. 9-23. R.: František Šmahel, HT 10, s. 255.

1400

Směřování. Pohled do badatelské a literární dílny Amedea Molnára, provázený příspěvky domácích i zahraničních historiků a teologů. Ed. Noemi REJCHRTOVÁ. Praha 1983, Kalich, 200 s. Recenzovaní autoři: Jan LEHÁR, František ŠMAHEL, Emil PRAŽÁK, Pavel SPUNAR, Josef MACEK, Klaus SCHALLER, Vittorio SUBILIA, Giovanni GONNET, Sergio ROSTAGNO, Josef SMOLÍK, Peter F. BARTON, Marc LIENHARD. S.: Jaroslav Kolár, HT 6-7, s. 550.

1401

František ŠMAHEL, *Miloslav Kaňák († 24. I. 1985)*. K.: HT 8, s. 421.

1402

František ŠMAHEL, *Josef Krása* († 20.2.1985). K.: HT 8, s. 421-423.

1403

25 let Státního ústředního archivu v Praze (Příspěvky z odborného semináře konaného ve dnech 19. a 20. září 1979).

Praha 1980, Státní ústřední archiv, 226 s. Recenzovaní autoři: Vojtěch SÝKORA, Václav VANĚČEK, Elo RÁKOŠ, Jaroslav VRBATA, Věra BERÁNKOVÁ, Marie LIŠKOVÁ, Dagmar CULKOVÁ, Ivan HLAVÁČEK, Jaroslav CHAROUS, Jiří KOŘALKA. R.: Rudolf Tecl, HT 6-7, s. 547-548.

1404

9.1.8.4

Zahraniční bádání a badatelé

František ŠMAHEL, *Paul de Vooght* († 2.II.1983). K.: HT 8, s. 419-420.

1405

František ŠMAHEL, *Frederick G. Heymann* († 25.II.1983). K.: HT 8, s. 420-421.

1406

Miloslav POLÍVKA, *Husitství v sovětské historiografii po roce 1970.* S.: HT 1, s. 117-120.

1407

G. E. SANČUK, *Gusitskoje dvoženije v sovětskoj istoriografii.* In: Voprosy istorii i istočnikovedenija slavjano-germanskich otnošenij, Moskva 1973, Nauka, s. 44-58. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 118.

1408

J. F. IVANOV, *Gusitskije issledovanija sovětskich istorikov.* In: Slavjane v epochu feodalizma. K 100-letiju akademika V. I. Pičety, Moskva 1978, s. 303-310. R.: Petr Čornej, HT 5, s. 286.

1409

G. E. SANČUK, *V. I. Pičeta i izsučenieje istorii Čechoslovakii.* In: Slavjane v epochu feodalizma. K 100-letiju akademika V. I. Pičety, Moskva 1978, s. 82-87. R.: Petr Čornej, HT 5, s. 286.

1410

L. P. LAPTEVA, *Ruský busitolog Nikolaj Iljič Serebrjanskij.* Jihočeský sborník historický 48, 1979, s. 142-151. R.: Jiří Kořalka, HT 3, s. 186.

1411

Ivan HLAVÁČEK, *Profesor Roman Heck zemřel.* K.: HT 3, s. 193-194.

1412

Miroslav ŠESTÁK, *Jaroslav Šidak* († 25.3.1986). K.: HT 9, s. 490.

1413

Ivan HLAVÁČEK, *Z nových epigrafických publikací českých i zahraničních.* In memoriam Zdeňka Fialy. Z pomocných věd historických. Praha 1978, s. 117-139. R.: Miloslav Polívka, HT 2, s. 150.

1414

9.1.9

Druhý život husitství ve 20. století

Zdeněk HOJDA, *Filozoficko-dějinné představy Ladislava Šalouna a pomník*

mistra Jana Husa na Staroměstském náměstí. Č.: HT 4, s. 209-214.

1415

Olga SETTARI, *Zdeněk Nejedlý a pokrokové busitské tradice v hudebě.* In: Tvůrčí odkaz Zdeňka Nejedlého, Brno 1979, s. 41-43. R.: Petr Čornej, HT 3, s. 175.

1416

Jan GALANDAUER, *Poměr Bobumíra Šmerala k náboženské otázkce, klerikalismu a busitství.* Č.: HT 4, s. 215-220.

1417

Miroslav MUDRA, *Husitství v československé armádní tradici.* Č.: HT 4, s. 221-225.

1418

Petr BRÁTKA, *Husitské motivy na československých poštovních známkách 1918-1978.* Č.: HT 3, s. 127-136.

1419

J. F. IVANOV, *Stanovenije marksistsoj koncepcii gusitskogo nasledija v mežvojennoj Čechoslovakii.* Sovetskoje slavjano-vedenije (Moskva) 1977, č. 2, s. 27-39. R.: Miloslav Polívka, HT 1, s. 118.

1420

Jiří KOŘALKA, *Pojetí dějin busitství v ideologicko-politické argumentaci československých komunistů v letech 1934-1936.* Č.: HT 1, s. 79-97.

1421

Květa KOŘALKOVÁ, *Příklad busitů v časopisech československého zabrnmičního*

odboje za druhé světové války. Č.: HT 6-7, s. 391-410.

1422

Petr ČORNEJ, *Husitská tematika v moskevských rozblasových projevech Zdeňka Nejedlého.* Č.: HT 3, s. 121-126.

1423

Tomáš PASÁK – Jana PASÁKOVÁ, *Hrdinové tábořské sekyrárny* (mj. odbojová skupina Žižka z podzimu 1943). In: Čeští učitelé v protifašistickém odboji (1939-1945), Praha 1978, s. 294-297. R.: Květa Kořalková, HT 3, s. 191.

1424

Jiří KOŘALKA, *Ke vzniku busitských názvů partyzánských jednotek v Československu v období druhé světové války.* S.: HT 1, s. 125-127.

1425

Josef PŘÍKRYL, *1. čs. partyzánská brigáda Jana Žižky (srpen-listopad 1944).* Ostrava, Profil 1976, 302 s. R.: Jiří Kořalka, HT 1, s. 126-127.

1426

Miroslav CHMELA, *Naplněný čas života. K historii partyzánské brigády Mistra Jana Husa.* Hradec Králové, Kruh 1980, 96 s. R.: Květa Kořalková, HT 5, s. 358-359.

1427

Zdeněk JELÍNEK, *Železniční destrukce partyzánské brigády Mistra Jana Husa v jižních Čechách v prosinci 1944.* Č.: HT 5, s. 253-273.

1428

Marián KONEČNÝ, *Husitská symbolika v politickém životě Československa v letech 1945-1948 (Příspěvek k teoretickým otázkám aktualizace busitství)*. Č.: HT 8, s. 247-261.

1429

Bohumír JANOUŠEK, *Husitská revoluční tradice v roce 1948*. Č.: HT 1, s. 99-103.

1430

Stanislav SLAVÍK, *K metodologii výzkumu husitských tradic a jejich uplatňování v Československu v letech 1948-1951*. Č.: HT 4, s. 227-231.

1431

Petr BRÁTKA, *Idea busitství v některých aspektech české kultury v letech 1948-1955*. Č.: HT 8, s. 263-270.

1432

Karel ŠTĚCH, *Husitský cyklus*. České Budějovice, Jihočeské nakladatelství 1983, 16 reprodukcí (volné listy) + 4 s. (text). R.: Petr Brátka, HT 6-7, s. 554-555.

1433

Johannes Hus in Konstanz. Der Wiederaufbau des Hus-Hauses in Konstanz. Festschrift zur Einweihung am 6. Juli 1980. Konstanz 1980, Stadt Konstanz, 84 s. R.: Michal Svatoš, HT 4, s. 292-293.

1434

Bohumír JANOUŠEK, *Husitská myšlenka v boji za mír a přátelství mezi národy*. Č.: HT 4, s. 9-20.

1435

9.2 Obecné dějiny

9.2.1 Souhrnné práce

Gewalt und Gewaltlosigkeit. Probleme des 20. Jahrhunderts. Ed. Friedrich ENGEL-JANOSI, Grete KLINGENSTEIN, Heinrich LUTZ. Wien-München 1977, Verlag für Geschichte und Politik, 275 s. (= Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit, 4). R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 541.

1436

Richard Georg PLASCHKA, *Matrosen, Offiziere, Rebellen. Krisenkonfrontationen zur See 1900-1918. Taku, Tsushima, Coronel/Falkland, „Potemkin“, Wilhelmshaven, Cattaro*. 1: *Faktoren der Expansion*. 2: *Keimzellen der Revolution*. Wien-Köln-Graz 1984, Böhlau, 380, 394 s. (= Veröffentlichungen des Österreichischen Ost- und Südosteuropa-Instituts, 12-13). R.: Jiří Kořalka, HT 8, s. 418.

1437

9.2.2 Německo

Rudolf WALTHER, „... aber nach der Sündflut kommen wir und nur wir“. „Zusammenbruchtheorie“, *Marxismus und politischer Defizit in der SPD 1890-1914*. Frankfurt am Main-Berlin-Wien 1981, Ullstein, 383 s. (= Sozialgeschichtliche Bibliothek). R.: František Svátek, HT 6-7, s. 528.

1438

Dieter GROH, *Negative Integration und revolutionärer Attentismus. Die deutsche Sozialdemokratie am Vorabend des Ersten Weltkrieges*. Frankfurt am Main-Berlin 1973, 2. vyd. 1974, Ullstein, 783 s. R.: František Svátek, HT 6-7, s. 528.

1439

Jürgen KOCKA, *Klassengesellschaft im Krieg. Deutsche Sozialgeschichte 1914-1918*. Göttingen 1973, 2. vyd. 1978, Vandenhoeck & Ruprecht, 239 s. (= Kritische Studien zur Geschichtswissenschaft, 8). R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 523.

1440

Klaus SCHWABE, *Deutsche Hochschullehrer und Hitlers Krieg (1936-1940)*. In: Die deutschen Eliten und der Weg in den Zweiten Weltkrieg, ed. Martin BROSZAT, Klaus SCHWABE. München 1989, s. 291-333. R.: Magdaléna Pokorná, HT 10, s. 358-359.

1441

9.2.3 Rakousko

Arnold SUPPAN, *Die österreichischen Volksgruppen. Tendenzen ihrer gesellschaftlichen Entwicklung im 20. Jahrhundert*. Wien 1983, Verlag für Geschichte und Politik, 263 s. (=Österreich Archiv). R.: Jiří Kořalka, HT 6-7, s. 547.

1442

Monika GLETTLER, *Die Wiener Tschechen um 1900. Strukturanalyse der nationalen Minderheit in einer Großstadt*. München-Wien 1972, Oldenbourg, 628 s. (= Veröffentlichungen des

Collegium Carolinum, 28). R.: Jiří Kořalka, HT 4, s. 327.

1443

Karl M. BROUSEK, *Wien und seine Tschechen. Integration und Assimilation einer Minderheit im 20. Jahrhundert*. Wien 1980, Verlag für Geschichte und Politik, 148 s. (= Schriftenreihe des Österreichischen Ost- und Südosteuropainstituts, 7). R.: Jiří Kořalka, HT 4, s. 327-328.

1444

Das Parteienwesen Österreichs und Ungarns in der Zwischenkriegszeit. Ed. Anna M. DRABEK, Richard G. PLASCHKA, Helmut RUMPLER. Wien 1990, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, IX + 230 s. (= Veröffentlichungen der Kommission für die Geschichte Österreichs, 15). Recenzovaní autoři: Helmut RUMPLER, Siegfried BEER. R.: Jiří Kořalka, HT 10, s. 353.

1445

Österreich, Deutschland und die Mächte. Internationale und österreichische Aspekte des „Anschlusses“ vom März 1938. Ed. Gerald STOURZH, Birgitta ZAAR. Wien 1990, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, X + 552 s. (= Veröffentlichungen der Kommission für die Geschichte Österreichs, 16). Recenzovaní autoři: Gerald STOURZH, Mária ORMOS, Georges CASTELLAN, Angelo ARA. R.: Jiří Kořalka, HT 10, s. 353-354.

1446

**9.2.4
Francie**

Les Amis de Pierre Leroux. Bulletin.
Ed. Jacques VIARD. 1-8, Aix-en-Provence 1985-1991, Association des Amis de Pierre Leroux. Recenzovaní autoři: Jacques VIARD, Jiří KOŘALKA, Jean-François DURAND, Michel CARLE. R.: Jiří Kořalka, HT 10, s. 367-369.

I447**9.2.5
Rusko**

B. S. KAGANOVIČ, I. M. Grevs – *istorik gorodskoj kultury*. In: Gorodskaja kultura, ed. V. I. Rutenberg, Leningrad 1986, s. 216-235. R.: Václav Bůžek, HT 10, s. 283.

I448

Rejstřík přispěvatelů

Č.: články a diskuse

S.: souhrnné recenze (zpravidla rozepsané do jednotlivých recenzí)

R.: recenze knih a článků

K.: kronika

- Bartl Július – **Č.:** 749
- Beeskow Hans-Joachim – **Č.:** 770;
R.: 376
- Bělina Pavel – **R.:** 860
- Bělohlávek Miloslav – **Č.:** 521, 837
- Bělohlávková Jana – **R.:** 315, 527, 642, 814
- Beránek Jiří – **R.:** 832
- Beránek Karel – **Č.:** 174, 431; **R.:** 41
- Bobková Lenka – **R.:** 156, 159, 162, 163,
165-171, 232, 233, 242, 282, 343, 787
- Bohatcová Mirjam – **Č.:** 820
- Borovička Michael – **Č.:** 1257; **R.:** 6, 1074,
1075
- Boubín Jaroslav – **Č.:** 569, 621; **R.:** 44,
90, 287, 492, 546, 557, 620, 628, 630,
636, 667, 1024, 1162
- Brátka Petr – **Č.:** 1383, 1419, 1432; **R.:** 626,
1181, 1182, 1184, 1368, 1381, 1433
- Bůžek Václav – **S.:** 91; **R.:** 327, 332-336,
784, 792, 834, 862, 875, 923, 1025, 1448
- Bystrický Vladimír – **R.:** 987
- Crkovský František – **Č.:** 1388
- Čechura Jaroslav – **Č.:** 539, 657, 668; **S.:**
4; **R.:** 200, 201, 212, 217, 219, 226, 247,
274, 281, 294, 295, 298, 299, 313, 654,
670, 676, 681, 719
- Čornej Petr – **Č.:** 587, 599, 691, 699, 1396,
1423; **S.:** 252, 338, 1393; **R.:** 5, 22, 52,
95, 108, 145, 164, 203, 231, 234, 237, 238,
251, 253-270, 280, 288, 305, 306, 310, 313,
326, 339, 393, 409, 444, 457, 465, 496,
498, 499, 509, 515-518, 523, 536, 541, 542,
544, 545, 550, 562-564, 586, 588, 590, 598,
629, 633, 635, 637, 640, 641, 643, 644,
678, 687, 701, 702, 710, 712, 720, 721,
733, 736, 738, 768, 771, 782, 785, 791, 813,
830, 831, 852, 938, 939, 946, 947, 959,
967, 969, 1060, 1132, 1328, 1369, 1382,
1409, 1410, 1416
- Čornejová (Raková) Ivana – **Č.:** 1389;
S.: 1089, 1397; **R.:** 2, 125, 126, 414, 423,
432, 510, 547, 565, 582, 948, 1090, 1091,
1096, 1097, 1099, 1109, 1120-1122, 1129,
1140, 1148, 1150, 1151, 1155, 1156, 1167,
1171, 1172, 1176, 1178, 1180, 1185, 1191
- Daňhelka Jiří – **Č.:** 149
- Douša Jaroslav – **R.:** 596, 597, 799
- Drda Miloš – **Č.:** 132, 135, 182, 1386;
S.: 153; **R.:** 154, 344; **K.:** 1367
- Dvorský Jiří – **Č.:** 1388, 1389
- Fišer František – **Č.:** 840
- Floss Pavel – **Č.:** 1388
- Gabriel František – **Č.:** 655
- Galandauer Jan – **Č.:** 1389, 1417; **R.:** 1354
- Hanzal Josef – **Č.:** 1389; **S.:** 1067; **R.:** 19,
29, 950, 966, 1068, 1104, 1133, 1164
- Hásková Jarmila – **Č.:** 1388, 1389
- Havránek Jan – **Č.:** 1266, 1388, 1389;
S.: 1029; **R.:** 122, 1027, 1028, 1069, 1098
- Herold Vilém – **Č.:** 1386; **R.:** 384, 385
- Hlaváček Ivan – **Č.:** 175, 493, 495, 664,
665, 1386; **R.:** 172, 175, 306, 316, 357,

- 373, 425-429, 449, 512, 513, 524, 583, 584,
 639, 672, 673, 722, 769, 774, 1385;
K.: 1412
- Hledíková Zdeňka – **Č.:** 1386; **R.:** 84, 580,
 581
- Hlinomaz Milan – **Č.:** 1092
- Hoffmann František – **Č.:** 474; **S.:** 788;
R.: 24, 25, 36-38, 58, 59, 178-180, 214,
 225, 248, 273, 297, 302, 351, 503, 593,
 650, 651, 659, 660, 663, 679, 696, 757,
 790, 795, 800, 802
- Hojda Zdeněk – **Č.:** 1415; **S.:** 1308;
R.: 976, 977, 1052, 1102, 1174, 1239
- Horská Pavla – **R.:** 1123
- Hroch Miroslav – **Č.:** 105
- Hrochová Věra – **Č.:** 1389
- Huňáček Václav – **Č.:** 1388
- Charvát Petr – **K.:** 1394
- Chlíbec Jan – **Č.:** 718
- Janáček Josef – **Č.:** 1388, 1389
- Janoušek Bohumír – **Č.:** 1430, 1435
- Jelínek Zdeněk – **Č.:** 1428
- Jurok Jiří – **Č.:** 725
- Kaiserová Kristina – **Č.:** 951; **S.:** 883, 924;
R.: 98, 113, 115-117, 848, 859, 861, 867-
 869, 871-873, 876-878, 880, 881, 884-891,
 893, 895, 898, 901, 904-906, 909, 910,
 913, 925, 926, 931, 934, 935, 937, 952,
 957, 968, 975, 989-991, 1003-1005
- Kamínková Eva – **Č.:** 1386
- Kavka František – **Č.:** 526
- Kejí Jindřich – **Č.:** 589; **R.:** 5, 591
- Kejí Jiří – **Č.:** 452, 608, 737, 1386, 1388,
 1389; **R.:** 227, 381, 382, 605, 735, 745
- Klíma Arnošt – **R.:** 927, 1033
- Kolár Jaroslav – **Č.:** 703, 1386, 1389;
S.: 1401; **R.:** 291, 311, 391, 708
- Konečný Marian – **Č.:** 750, 751, 1429;
R.: 63, 752, 1341, 1352, 1353; **K.:** 1390
- Kořalka Jaroslav – **R.:** 1351
- Kořalka Jiří – **Č.:** 617, 1094, 1209, 1215,
 1216, 1221, 1248, 1251, 1255, 1259, 1264,
 1386, 1387, 1421; **S.:** 8, 67, 99, 121, 124,
 853, 1030-1032, 1105, 1195, 1267, 1289,
 1425; **R.:** 9, 20, 61, 62, 66, 69-77, 80,
 81, 93, 96, 97, 100, 101, 103, 104, 109,
 118-120, 123, 317-319, 323, 324, 340, 482,
 601, 786, 843-845, 854, 903, 932, 953,
 954, 963, 964, 966, 988, 992-995, 1004,
 1017, 1033, 1034, 1038, 1046, 1047, 1050,
 1051, 1054, 1055, 1061, 1066, 1070, 1073,
 1077, 1078, 1080-1088, 1107, 1108, 1110-
 1113, 1115, 1116, 1125, 1128, 1144, 1160,
 1161, 1168-1170, 1175, 1183, 1186, 1188,
 1192, 1193, 1203, 1205, 1206, 1210, 1212,
 1213, 1217, 1218, 1220 1224, 1225, 1227,
 1237, 1242, 1258, 1268-1273, 1277, 1290,
 1294, 1296-1300, 1314, 1315, 1318, 1326,
 1338, 1343, 1344, 1347, 1356, 1362, 1372,
 1373, 1384, 1395, 1411, 1426, 1436, 1437,
 1440, 1442-1447; **K.:** 1367
- Kořalková Květa – **Č.:** 1251, 1389, 1422;
S.: 1340, 1364, 1374; **R.:** 106, 107, 128,
 1249, 1250, 1329-1333, 1336, 1337, 1339,
 1345, 1346, 1349, 1350, 1359, 1363, 1375-
 1380, 1424, 1427
- Krajčů Rudolf – **Č.:** 141, 142; **S.:** 146;
R.: 129, 136-138, 140, 143, 144, 147, 184,
 284, 614, 653
- Král Karel – **Č.:** 839
- Krása Josef – **Č.:** 714, 1386
- Křivský Pavel – **Č.:** 1246; **S.:** 982; **R.:** 152
- Kukánová Zlatuše – **R.:** 471
- Kunštát Miroslav – **R.:** 960
- Langer Jiří – **Č.:** 944
- Lapteva L. P. – **Č.:** 686; **S.:** 1057; **R.:** 1058,

- 1103, 1106, 1236
 Lehár Jan - **R.:** 314
 Macek Josef - **Č.:** 197; **R.:** 10, 85-87, 92, 94, 131, 158, 285, 292, 293, 322, 352, 369, 576, 594, 739, 743, 789, 796, 797, 851, 870, 914, 916
 Martinovský Ivan - **R.:** 23, 215, 216, 301, 341, 342, 346, 529, 666, 723, 726, 731, 754, 758, 760-764, 783, 794, 798, 812, 816, 821, 823, 850, 864, 865, 882, 894, 899, 933
 Maur Eduard - **Č.:** 473, 540, 1388; **S.:** 849; **R.:** 14-18, 26, 33-35, 60, 204-208, 271, 272, 488, 490, 603, 674, 803-805, 869, 907, 940, 956, 1232, 1238, 1245, 1254
 Maurer Helmut - **R.:** 1244
 Melville Ralph - **Č.:** 1247
 Michálek Emanuel - **Č.:** 706, 707, 1388
 Molnár Amedeo - **Č.:** 552, 704, 819, 1388; **S.:** 360; **R.:** 361-368, 377-379, 421, 424, 578, 745, 746, 896, 915, 921, 922
 Mudra Miroslav - **Č.:** 1418; **R.:** 1355, 1361
 Muk Jan - **Č.:** 40, 198
 Nechutová Jana - **Č.:** 560, 715, 1389; **R.:** 11, 309, 422, 475, 863
 Nejedlý Vratislav - **Č.:** 971
 Nořížová Blanka, viz Zilynská
 Novotný Jan - **Č.:** 1241; **R.:** 485, 1056
 Nový Rostislav - **Č.:** 669
 Pánek Jaroslav - **R.:** 807, 815, 817, 985, 1093
 Pešek Jiří - **Č.:** 841, 1231, 1386; **R.:** 30, 345, 766, 824, 838
 Petráň Josef - **Č.:** 196, 1388
 Petráňová Lydia - **Č.:** 196
 Pokorná Magdaléna - **R.:** 1441
 Pokorný Jiří - **S.:** 111, 1142, 1281; **R.:** 110, 1043, 1048, 1064, 1076, 1114, 1117, 1136, 1138, 1141, 1143, 1146, 1147, 1149, 1157, 1158, 1163, 1165, 1166, 1177, 1179, 1187, 1189, 1190, 1321-1323, 1327
 Pokorný Pavel R. - **Č.:** 1389
 Polívka Miloslav - **Č.:** 39, 531; **S.:** 210, 1398, 1407; **R.:** 27, 28, 32, 51, 64, 134, 139, 150, 155, 160, 186, 194, 202, 209, 211, 213, 218, 223, 224, 228-230, 241, 243, 275, 278, 279, 283, 290, 300, 325, 330, 353, 405, 406, 440, 441, 443, 448, 453, 468, 469, 477, 481, 489, 500, 506, 525, 533, 622-624, 648, 661, 684, 685, 692-694, 740, 747, 748, 759, 772, 781, 842, 879, 881, 900, 965, 1234, 1334, 1335, 1396, 1399, 1408, 1414, 1420
 Polla Belo - **Č.:** 1388
 Pražák Emil - **R.:** 390, 395, 459, 505
 Rác Jiří - **Č.:** 836
 Radová-Štiková Milena - **Č.:** 199
 Rak Jiří - **Č.:** 981, 1230, 1240, 1252; **S.:** 102, 112, 996, 1007, 1035, 1062, 1194, 1196, 1274; **R.:** 2, 21, 49, 65, 114, 116, 117, 127, 501, 535, 543, 806, 928-930, 936, 941, 942, 945, 949, 958, 961, 970, 972-974, 979, 980, 983, 984, 986, 997, 998, 1001, 1002, 1008-1016, 1018-1023, 1036, 1037, 1039, 1040, 1042, 1045, 1049, 1053, 1059, 1063, 1065, 1071, 1072, 1112, 1118, 1119, 1124, 1131, 1134, 1135, 1139, 1145, 1152-1154, 1159, 1173, 1197-1202, 1204, 1207, 1208, 1211, 1214, 1219, 1222, 1223, 1226, 1228, 1229, 1233, 1243, 1260-1262, 1265, 1275, 1276, 1286-1288, 1295, 1309, 1313, 1324, 1342, 1371
 Raková Ivana, viz Čornejová
 Ransdorf Miloslav - **Č.:** 1389
 Rejchrtová Noemi - **Č.:** 833; **R.:** 173, 308,

- 435, 690, 734, 793
 Richter Miroslav – Č.: 133
 Roubic Antonín – Č.: 662
 Skopal Michael – R.: 331
 Skýbová Anna – Č.: 818, 1389
 Sládek Oldřich – R.: 1360
 Slavík Stanislav – Č.: 1431; R.: 1365
 Smetana Jan – Č.: 655; R.: 176, 177, 185,
 187-193, 195
 Smolová Věra – S.: 847; R.: 277
 Spunar Pavel – Č.: 494, 1386; S.: 711;
 R.: 354, 388, 408, 436, 442, 520, 575
 Starý Václav – Č.: 1256
 Stejskal Aleš – R.: 784
 Stejskal Karel – Č.: 713
 Sünder Martin – Č.: 897
 Svátek František – S.: 68; R.: 78, 79, 999,
 1000, 1006, 1278, 1282, 1303, 1311, 1312,
 1319, 1438, 1439
 Svatoš Michal – Č.: 556; R.: 1, 19, 394,
 396-402, 404, 407, 410-413, 415, 445,
 458, 476, 508, 532, 551, 554-556, 573, 608,
 609, 680, 724, 729, 730, 767, 780, 920,
 1434
 Šamberger Zdeněk – Č.: 1253
 Šesták Miroslav – K.: 1413
 Šimeček Zdeněk – Č.: 775
 Škabrada Jiří – Č.: 943
 Šmahel František – Č.: 534, 604, 606,
 607, 612, 613, 615, 732, 1388; S.: 8, 416,
 437, 777, 866, 912, 955; R.: 3, 12, 48, 82,
 83, 88, 89, 130, 151, 157, 161, 220, 236,
 239, 240, 244-246, 249, 250, 276, 289,
 303, 304, 307, 312, 320, 321, 328, 329,
 337, 347-350, 356, 358, 359, 370, 372, 374,
 375, 380, 383, 386, 387, 389, 392, 403, 417-
 420, 430, 433, 438, 439, 446, 447, 450,
 451, 454, 460, 462, 463, 466, 467, 470,
 472, 478-480, 483, 484, 487, 491, 507,
 511, 514, 519, 522, 528, 530, 548, 549, 553,
 559, 561, 566, 568, 572, 574, 577, 579, 585,
 592, 595, 602, 609-611, 618, 619, 645-
 647, 656, 658, 671, 677, 683, 688, 689,
 697, 698, 700, 705, 716, 717, 727, 728,
 741, 742, 744, 753, 755, 756, 765, 767, 773,
 778, 801, 826-829, 846, 855-858, 874,
 892, 902, 908, 912, 917-919, 962, 1235,
 1263, 1400; K.: 1402, 1403, 1405, 1406
 Šůla Jaroslav – R.: 537
 Tecl Rudolf – Č.: 183, 600, 616, 617, 810;
 S.: 1095; R.: 7, 13, 31, 42, 43, 45, 46, 53,
 55, 57, 222, 235, 253, 286, 296, 355, 371,
 497, 502, 504, 538, 570, 638, 649, 652,
 776, 811, 825, 835, 1100, 1101, 1137, 1357,
 1370, 1404
 Tomas Jindřich – Č.: 695, 1386
 Truc Miroslav – Č.: 571; R.: 20, 50, 54,
 56, 221, 682, 709, 822
 Tywoniak Jiří – Č.: 1389
 Urban Otto – S.: 1279, 1291; R.: 1041,
 1044, 1079, 1126, 1127, 1280, 1283-1285,
 1292, 1293, 1301, 1302, 1304-1307, 1310,
 1316, 1317, 1320, 1325
 Urban Zdeněk – Č.: 1389
 Vacková Jarmila – Č.: 911
 Válka Josef – Č.: 978, 1389; R.: 461, 486
 Vařeka Josef – Č.: 808
 Veřtát Stanislav – Č.: 1366
 Vidmanová Anežka – Č.: 148, 455, 456,
 1386
 Volfová Eva – Č.: 809
 Vrbata Jaroslav – Č.: 1264
 Waage Vladimír – Č.: 1092
 Zane Barbara – Č.: 779
 Zilynská (Nořížová) Blanka – Č.: 558;
 R.: 464, 567; K.: 1392

Zilynskyj Bohdan - Č.: 1389; R.: 47, 434,
625, 627, 631, 632, 634, 675, 680

Zita Stanislav - R.: 1348, 1358
Žemlička Josef - Č.: 1388; R.: 181

Rejstřík autorů recenzovaných prací

- Ableitinger Alfred - 121
Alexandre-Bidon Daniele - 92
Allmayer-Beck Johann Christoph - 121, 601, 937, 1031
Altmann Ursula - 525
Anděl Jaroslav - 1105, 1192
Anděl Rudolf - 647
Anderson Perry - 989
Angermann Erich - 118
Angermeier Heinz - 866, 874
Anweiler Oskar - 96
Appelt Heinrich - 153
Ara Angelo - 1446
Arnold Klaus - 880
Audisio Gabriel - 921
Ayçoberry Pierre - 1279
Backmund Norbert - 987
Baczowski Krzysztof - 339, 763, 782, 852
Bachinger Karl - 1027
Bajtár Endre - 102, 1002
Balázs Éva H. - 992
Barany George - 1028
Barlmeyer Werner - 268
Bartel Horst - 116, 117, 886, 889
Bartl Július - 351
Barton Peter F. - 1401
Bátori Ingrid - 869
Batowski Henryk - 1029
Bauer Roger - 121
Bausinger Hermann - 1308
Beales Derek - 93, 927
Beer Siegfried - 1032, 1445
Bělina Pavel - 242, 243, 471, 930, 945, 950, 1062
Bělohlávek Miloslav - 521, 643
Bendová Vlasta - 1102
Benedek Gábor - 485
Beneš Antonín - 57
Beneš František - 7
Benešová-Tomanová Zdeňka - 1089, 1151
Beránek Karel (archivář) - 7
Beránek Karel (politik) - 1330
Beránková Milena - 1336
Beránková Věra - 206, 1404
Berding Helmut - 995, 1290
Berger Natalia - 9
Berend Iván T. - 1027
Berida Jaroslav - 54
Berthold Brigitte - 342
Bihl Wolfdieter - 1029, 1030
Bílková Pavla - 940
Biman Stanislav - 1330
Biskup Marian - 761, 764
Bistřícký Jan - 1102
Biškup Marian - 746
Bitterli Urs - 993
Blackbourn David - 1279, 1283, 1311
Blahník Václav - 307
Bláhová Marie - 241, 502
Blažíčková Naděžda - 1089, 1105, 1180, 1183
Blechner Gernot - 438, 447
Blickle Peter - 870
Bobková Lenka - 816
Bogucka Maria - 760
Boháč Zdeněk - 177, 190, 211-213
Boras Zygmunt - 865
Born Karl Erich - 121
Bosl Karl - 251
Botz Gerhard - 121, 124
Boubín Jaroslav - 507, 550, 561, 572, 610

- Bouvier Beatrix W. – 1291, 1307, 1308
 Brabcová Jana – 1184
 Brandmüller Walter – 520
 Brandt Peter – 1308
 Brather Hans-Stephan – 904
 Brauner Wilhelm – 847
 Bredekamp Horst – 84
 Brecht Martin – 891
 Brendler Gerhard – 484, 848, 888
 Breuilly John – 1279
 Bridge Francis Roy – 1032
 Brix Emil – 1054, 1326
 Broft Miroslav – 6, 637
 Bronswijk Alfred C. – 421
 Brosche Wilfried – 8, 48
 Broucek Peter – 1008
 Brousek Karl M. – 1444
 Bruckmüller Ernst – 320, 321, 777, 912
 Brusatti Alois – 1027
 Burckhardt Johannes – 1308
 Burian Peter – 121, 1038, 1274, 1295, 1309
 Buttler Gertrud – 529
 Büttner Wolfgang – 1291, 1306
 Bužga Jaroslav – 1089
 Bydžovská Lenka – 1102
 Bylina Stanisław 280, 316, 374, 449
 Bystrický Vladimír – 598, 641, 645
 Cameron Euan – 915
 Carle Michel – 1447
 Castellan Georges – 1446
 Cegielski Tadeusz – 118
 Cegna Romolo – 369, 454, 462, 619, 705
 Cibula Václav – 1100
 Ciliusová Ingrid – 1102
 Cironisová Eva – 221
 Clavadezscher Otto P. – 912
 Clifton-Everest John M. – 451
 Claus Helmut – 882
 Closson Monique – 92
 Cohen Gary B. – 1086, 1087
 Cooper Sandi E. – 99
 Corsini Umberto – 1029
 Cova Ugo – 1032
 Crampton Richard J. – 1029, 1069
 Crew David – 1319
 Crkovský František – 1265
 Crofts Richard – 878
 Csáky Moritz – 96, 124, 786, 992, 1017,
 1030
 Csendes Peter – 153, 1052
 Culková Dagmar – 1404
 Czachorowska I. – 128
 Czubiński Antoni – 119
 Čapek Jan Blahoslav – 502, 829, 942, 955,
 1263
 Čapkova Adéla – 1330
 Čapkova Dagmar – 956
 Čarek Jiří – 45-47, 638
 Čechová Gabriela – 194
 Čechura Jaroslav – 215, 216, 220, 240,
 244-246, 533, 672
 Čepik Irina – 1351
 Čerešňák Bedřich – 24
 Čermák Miloslav – 950, 1102
 Černý František – 1089, 1142, 1147, 1148
 Černý Miroslav K. – 1089, 1158
 Češka Zdeněk – 162
 Čierny Ján – 4
 Čistožvonov A. N. – 990
 Čondl Karel – 1340
 Čornej Petr – 175, 501, 508, 588, 595, 700,
 708, 1194, 1219, 1327, 1395
 Čornejová (Raková) Ivana – 223, 472,
 544, 959, 960
 Čumpelíková Barbara – 107
 Dahlhaus Carl – 121

- Dalesová Eliška - 1341
 Dangl Vojtech - 6
 Daňhelka Jiří - 422, 423, 430, 303, 392,
 422, 423, 430
 Decot Rolf - 118
 Děd František - 43, 1095
 Delumeau Jean - 86, 87
 Dembińska Maria - 847
 Deneke Bernward - 1274
 Deppermann Klaus - 1004
 Derndarsky Michael - 1035, 1040
 Diels Paul - 711
 Dienst Heide - 348, 777, 847
 Diesel Suse-Marei - 61
 Diestelkamp Bernhard - 857
 Dinklage Karl - 1027
 Diószegi István - 1032, 1050
 Ditrichová Katarína - 1102
 Djordjević Dimitrije - 1029
 Dobossy László - 63
 Dobrovský Josef - 983
 Dolistowska Malgorzata - 1023
 Donat Helmut - 1298
 Dopsch Heinz - 153
 Dörflinger Johannes - 97
 Dotzenrod Ottilie - 1308
 Doubek František - 54
 Douša Jaroslav - 644, 946
 Drabek Anna M. - 8, 963, 1017, 1061, 1195,
 1220, 1289, 1300, 1445
 Drabina Jan - 666, 667
 Dragoun Zdeněk - 191, 231
 Drda Miloš - 131, 134, 136-139, 181
 Drobná Zoroslava - 1204
 Droz Jacques - 1279, 1284
 Dubský Vladimír - 1330
 Duby Georges - 85
 Düding Dieter - 1308
 Dülmen Richard van - 77, 844
 Dunk Hermann von der - 118
 Durand Jean-François 1447
 Durdík Tomáš - 147, 234
 Dürriegl Günter - 1052
 Dvořák Jaromír - 1194, 1369
 Dvořák Karel - 1137
 Dvořák Miloš - 52
 Dvořáková Anděla - 1336
 Dvořáková Lenka - 800
 Dvořáková Zora - 1188
 Ebeling Hans - 99
 Eberhard Winfried - 62, 316, 794
 Ebner Herwig - 847
 Eckert Alfred - 62
 Eley Geoff - 1311
 Eliade Mircea - 352
 Eliáš Jan - 1102
 Elklit Tove - 988
 Ellermayer Jürgen - 319
 Emerson Richard Kenneth - 354
 Engel Evamaria - 343
 Engel Pál - 755, 777
 Engel-Janosi Friedrich - 81, 93, 992, 993,
 1436
 Erban Evžen - 1330
 Erben Václav - 1142, 1187
 Eršil Jaroslav - 151, 162, 497, 793
 Fechtnerová Anna - 960
 Feigl Helmuth - 935
 Feldbauer Peter - 124
 Feldges Mathias - 741
 Feldman Gerald D. - 1279
 Fellner Fritz - 1035, 1036
 Fenske Hans - 1291, 1305
 Fesser Arnold - 906
 Fiala Jiří - 950
 Fiala Zdeněk - 1398, 1399

- Fialová Anděla – 651, 727
 Fialová Anežka – 36
 Fiedlerová Anna – 256, 258
 Finková Dagmar – 1060
 Fišerová Libuše – 1067
 Fleckenstein Josef – 322
 Flegl Michal – 570, 627, 831
 Fliege Jutta – 512, 513
 Floss Pavel – 747, 950
 Fode Henrik – 988
 Foerster Cornelié – 1308
 Fojtík Karel – 1062, 1145
 Fojtíková Jana – 824, 838
 Francek Jindřich – 649
 Franěk Otakar – 1336
 Frankenberger Otakar – 597
 Frey Jiří – 54
 Fridenson Patrick – 1279, 1285
 Friedemann Peter – 1308
 Friedrich Werner – 894
 Fritz Wolfgang D. – 163
 Fröhlich Jiří – 143
 Frolec Václav – 109
 Fügedi Erik – 349, 756, 777
 Furet François – 1000
 Gabriel František – 656
 Galandauer Jan – 122, 1330, 1336
 Gänser Gerald – 777
 Ganseuer Frank – 899
 Garver Bruce M. – 1077, 1195, 1227
 Gebel Doris – 748
 Gebhart Jan – 1339
 Gerschenkron Alexander – 93
 Geyer Michael – 118
 Gieysztor Aleksander – 716
 Gładkiewicz Ryszard – 66
 Gladstein-Kestenber Ruth – 8, 698,
 1081, 1082
 Glaser Hubert – 1035, 1313
 Glettler Monika – 121, 1297, 1443
 Goertz Hans Jürgen – 907
 Gogolák Ludwig – 1029
 Goldinger Walter – 1028
 Gonnet Giovanni (Jean) – 364, 1401
 Good David F. – 1033
 Goras Klara – 1015
 Górski Karol – 761
 Görtler Miroslav – 1340
 Gottas Friedrich – 1029, 1030
 Grabski Andrej Felix – 66
 Gregorovičová Eva – 729
 Griesinger Andreas – 1006
 Groh Dieter – 68, 1278, 1439
 Gross Mirjana – 1300
 Gross Nachum Th. – 1027
 Grothaus Maximilian – 1009
 Grygiel Jerzy 759, 1400
 Gukova S. N. – 336
 Gurevič A. J. – 326
 Gutnova E. V. – 353
 Hacker Jens – 115
 Hagspiel Hermann – 1032
 Haiko Peter – 843
 Hais František – 1164
 Hájková Alena – 1330, 1336, 1339
 Halaga Ondrej – 350
 Hall Bert S. – 602
 Haller-Reifenstein Brigitte – 777, 778
 Hamann Brigitte – 1035, 1037
 Hamann Günther – 97, 957
 Hammermayer Ludwig – 992
 Hanisch Wilhelm – 8, 157
 Hanzal Josef – 1195, 1199, 1200, 1213, 1328
 Hardtwig Wolfgang – 1291, 1302
 Harnisch Hartmut – 859
 Hartungen Christoph von – 912

- Hartweg Frédéric G. – 893
 Hasenohr Geneviève – 847
 Hásková Jarmila – 814
 Hassenpflug-Elzholz Eila – 8, 964
 Haubelt Josef – 1198, 1208
 Haupt Heinz-Gerhard – 1279
 Hauptmann Ferdinand – 1030
 Haupts Leo – 1308
 Häusler Wolfgang – 124, 1030, 1044, 1291
 Havel Rudolf – 983
 Havlíček Borovský Karel – 1067
 Havránek Jan – 99, 1080, 1089, 1105, 1116,
 1117
 Heck Roman – 65, 66, 164, 1412
 Heimann Hans-Dieter – 847
 Heimpel Hermann – 477, 740, 743
 Heindl Waltraud – 1035, 1039
 Heinemeyer Walter – 855
 Heinz Günther – 975
 Heiss Gernot – 96, 99, 843, 997
 Hejl František – 4
 Hejnic Josef – 31, 50, 522, 651, 727
 Hellbling Ernst C. – 1028
 Herkommer Hubert – 439
 Herold Vilém – 162, 386, 389, 396, 399,
 400
 Heroldová Iva – 1062, 1118, 1344
 Herrmann Joachim – 114
 Herzig Arno – 1308
 Heřmanský František – 502
 Heumos Peter – 488, 1125, 1128, 1254
 Heymann Frederick G. – 1406
 Hillgruber Andreas – 121
 Hilsch Peter – 8, 289
 Hitchins Keith – 1029
 Hlaváček Ivan – 173, 200, 233, 235, 278,
 279, 296, 315, 496, 503, 514, 519, 528,
 738, 1399, 1404, 1414
 Hledíková Zdeňka – 4, 159, 162, 296-301,
 313, 500, 771
 Hlušíčková Růžena – 1330, 1338
 Höbelt Lothar – 1031, 1032, 1035, 1053
 Hodrová Daniela – 1089, 1140
 Hoffmann František – 4, 226, 294, 295,
 475, 652
 Hoffmannová Jaroslava – 1195, 1224
 Hofmann Gustav – 17, 33, 205, 206
 Hojda Zdeněk – 186, 950, 1089, 1108, 1167
 Holá Věra – 1331
 Holeton David R. – 690
 Holinková Jiřina – 950
 Holl Karl – 1298
 Holotík Ludovít – 1029
 Holzapfel Kurt – 1291, 1304
 Holý Jiří – 1336
 Homolka Jaromír – 12, 162
 Honl Ivo – 1260
 Honzík Miroslav – 122, 162
 Horálek Jan – 267
 Horálková Zdena – 259
 Horejsek Jaroslav – 1102
 Horváth Pavol – 6
 Horský Zdeněk – 162
 Hořejší Jiřina – 12
 Hoření Zdeněk – 1336
 Hoyer Hans – 1030
 Hoyer Siegfried – 476, 480, 849, 867, 881,
 901, 920
 Hrabák Josef – 162
 Hroch Miroslav – 66, 98, 104, 162, 1105
 Hrochová Věra – 162
 Hrubý Vladimír – 546
 Hubatsch Walter – 121, 872
 Hudec Vladimír – 1102, 1194, 1222
 Hudson Anne – 381-383
 Hugon Augusto Armand – 362
 Hůlek Julius – 1089

- Hulpach Vladimír – 1368
 Huml Václav – 184, 284, 653
 Hůna Vladimír – 55
 Hus Jan – 422
 Huťka František – 1330
 Chadraba Rudolf – 12, 162, 1102
 Chalupa Aleš – 1195, 1203
 Charous Jaroslav – 1404
 Chelčický Petr – 568
 Chevalier Bernard – 331
 Chládková Věra – 255, 257
 Chlebowczyk Józef – 66, 119
 Chmela Miroslav – 1427
 Chmelarová Mária – 1346
 Chocholatý František – 583, 584
 Christensen Carl C. – 910
 Ivanov J. F. – 338, 1234, 1409, 1420
 Ivanov Miroslav – 536
 Iwańczak Wojciech – 158, 285, 292, 293
 Jagschitz Gerhard – 124
 Janáček Josef – 2
 Janáčková Jaroslava – 1105, 1130, 1139
 Janák Jan – 59, 1102
 Jančárek Petr – 807, 817
 Janicki Lech – 119
 Janusová Jana – 14
 Jaworski Rudolf – 62, 103, 1294
 Jiránek Jaroslav – 1159, 1194, 1382
 Jirásko Luděk – 192
 Johanides Josef – 980
 John Josef – 57
 Jordán František – 37
 Jurčenkova L. V. – 1057, 1058, 1236
 Jurok Jiří – 661, 726
 Kadlec Jaroslav – 404, 413, 457, 463, 562, 580-582
 Kaelble Hartmut – 74
 Kaganovič B. S. – 1448
 Kaiser Erika – 777
 Kajínek Karel – 53
 Kalina Tomáš – 185
 Kalivoda Robert – 720
 Kaluza Zénon – 446
 Kaminsky Howard – 739
 Kammerhofer Leopold – 1032
 Kann Robert A. – 121, 925, 1028, 1029
 Káňa Otakar – 14
 Kaňák Bohdan – 498
 Kaňák Miloslav – 15, 1402
 Kapusta Jan – 1089, 1155
 Karlas Ota – 537
 Kartous Peter – 752
 Kashnitz Rainer – 1274, 1276
 Kašička František – 634
 Kašpar Jaroslav – 965
 Katus László – 1029
 Kavka František – 167, 171, 232, 283, 527
 Keil Gundolf – 847
 Kejř Jindřich – 590
 Kejř Jiří – 162, 432, 436, 487, 554, 579, 608, 609, 670, 683
 Kenny Anthony – 378, 385
 Kerov V. L. – 330
 Kestenbergl-Gladstein Ruth, viz Gladstein-Kestenbergl
 Kieckhefer Richard – 375
 Kieval Hillel J. – 9, 1088, 1258
 Kijowski Andrzej – 1022
 Kittel Ellen E. – 847
 Klabouch Jiří – 1028
 Klápště Jan – 176
 Klassen John Martin – 466, 467, 680, 688
 Klemperer Klemens von – 1035
 Kletečka Thomas – 1032
 Klíma Arnošt – 1085, 1126, 1291
 Klimanov L. G. – 334

- Klimeš Ivan – 1372, 1373, 1376, 1380
 Klímová Dagmar – 1062, 1134
 Klingenstein Grete – 81, 93, 96, 97, 992,
 993, 997, 1436
 Klönne Arno – 99
 Klučina Petr – 5, 541, 586, 626, 631
 Knittler Herbert – 843
 Kocka Jürgen – 67, 70, 71, 1272, 1273,
 1277, 1279, 1440
 Koenigsberger Helmut G. – 843
 Köfler Gretl – 912
 Kohler Alfred – 96
 Koch Klaus – 1032
 Kocher Gernot – 847, 931
 Kolár Jaroslav – 304, 310, 784, 830
 Kolečka Josef – 1074
 Koljadko V. I. – 1057, 1103
 Koller Heinrich – 524, 773
 Kolmer Lothar – 357
 Konečný Lubomír – 950, 1089, 1142, 1171,
 1179
 Konečný Marian – 1358, 1360, 1363
 Konečný Zdeněk – 25
 Königsmark Václav – 1194, 1371
 Kopčan Vojtech – 6, 1013, 1014
 Kopecký Milan – 828, 955
 Kopečková Ludmila – 1356
 Kopiczková Božena – 51, 150, 277, 302, 611,
 632
 Köpplová Barbora – 1336
 Korejčík Jiří – 1067
 Korolec Jerzy B. – 398
 Kořalka Jiří – 2, 41, 488, 1029, 1035, 1042,
 1064, 1069, 1089, 1091, 1093, 1127, 1233,
 1238, 1239, 1243, 1244, 1279, 1332, 1354,
 1355, 1363, 1365, 1404, 1447
 Kořalková Květa – 1352, 1353
 Kořan Jan – 16, 207, 271
 Koselleck Reinhart – 844
 Kossok Manfred – 849, 991
 Kostlán Antonín – 671, 701
 Kotalík Jiří – 1089, 1090, 1105, 1141, 1186
 Kotek Josef – 1153
 Kotek Vladislav Tomáš – 425, 427
 Kotík Ota – 1336
 Kouřil Miloš – 1102
 Kovács Elisabeth – 121, 952
 Kovaříková Jana – 66
 Kowalczyk Maria – 765
 Krajčovičová Klára – 1013
 Krajíc Rudolf – 140
 Kramařík Jaroslav – 1261
 Krása Josef – 12, 162, 1403
 Krasa Selma – 1173
 Kraváček František – 1102
 Krbec Miloslav – 1194, 1229
 Krčálová Jarmila – 834
 Kreč Jaroslav – 1330
 Krejčí Karel – 49
 Krejčík Tomáš – 950
 Kreps Miloš – 18, 26, 34, 60, 204
 Kretzenbacher Leopold – 842
 Krchňák Alois – 746
 Kriedte Peter – 317
 Kropf Rudolf – 777
 Kroupa Jiří – 950, 976, 1102
 Krsek Ivo – 950, 973, 974
 Krzemieńska Barbara – 162
 Křivánková Alena – 1336
 Křivský Pavel – 1214
 Kubátová Ludmila – 1338
 Kubů Eduard – 218
 Kubů František – 239, 640, 722
 Kuczynski Jürgen – 1279
 Kuczyński Stefan M. – 346, 758
 Kučera Jan P. – 977, 984

- Kudrna Jaroslav – 4, 89, 162, 955
 Kuklík Jan – 1335, 1336, 1339
 Kurze Dietrich – 376
 Kusternig Andreas – 153
 Kutnar František – 1195, 1212
 Kuťáková Eva – 11
 Kvaš Karel – 1343
 Kyas Vladimír – 308
 Labuda Gerard – 119
 Lammich Maria – 1314
 Lanares Pierre – 416, 417
 Lancinger Luboš – 41
 Lange Ernst Michael – 79
 Langer Adalbert – 62
 Langer Herbert – 1003
 Lapteva L. P. – 3, 338, 440, 443, 448, 481,
 482, 623, 685, 694, 1235, 1237, 1411
 Laštovková Věra – 193
 Lattmann Dieter – 1298
 Laube Adolf – 861, 882, 895, 913
 Lébl Vladimír – 1105, 1161
 Lehár Jan – 1401
 Lehne Friedrich – 1028
 Leisching Peter – 1030
 Leitsch Walter – 1008, 1289
 Lemberg Hans – 8, 62
 Lengauer Hubert – 968, 1035, 1049
 Lenk Werner – 879
 Leoncini Francesco – 419
 Lepenies Wolf – 75
 Lerch Edith – 1308
 Le Roy Ladurie Emmanuel – 329
 Lesný Ivan – 95
 Líbal Dobroslav – 162
 Libera Zdisław – 102, 1021
 Lidtke Vernon L. – 1279, 1316
 Lienhard Marc – 1401
 Lipatnikova G. I. – 325, 405, 406, 441
 Lipscher Vladimír – 8, 962
 Lišková Marie – 938, 1404
 Litak Stanisław – 96, 992
 Livšic G. M. – 489
 Londin Vladimír – 1102
 Loss Sigrid – 882
 Lozek Gerhard – 113
 Luckmann Thomas – 93
 Lüdtke Alf – 1279
 Ludvová Jitka – 1105, 1161
 Lukas Jiří – 189
 Lutz Heinrich – 81, 93, 96, 97, 99, 843,
 845, 853, 854, 873, 992, 993, 998, 1035,
 1436
 Macek Jaroslav – 936
 Macek Josef – 254-259, 261, 262, 264-266,
 270, 276, 291, 393, 416, 420, 553, 823,
 912, 1401
 Macková Olga – 1089, 1172
 Macura Vladimír – 1055, 1089, 1096
 Macůrek Josef – 1207
 Mahler Oldřich – 625, 633
 Macháčková Veronika – 821
 Machilek Franz – 44
 Machtan Lothar – 1312
 Machytka Lubor – 1102
 Maimann Helene – 97
 Mainuš František – 25
 Majorek Czesław – 1324
 Malá Irena – 1330, 1338
 Maleczyńska Ewa – 128
 Malevičová N. S. – 90
 Malík Lubomír – 1348
 Malíř Jiří – 107;9
 Malý Miloslav – 1089
 Mandlmayr Martin C. – 843
 Maňák Jiří – 1330
 Marečková Marie – 229

- Marchelová Marie – 54
 Markl Jaroslav – 1062, 1154
 Marko Miloš – 1336
 Markov Walter – 93, 993
 Marou Henri-Irénée – 81
 Marsina Richard – 5
 Martin Hervé – 358
 Martínek Jan – 429
 Martínková Dana – 11, 505
 Martinovský Ivan – 796, 797, 815
 Martuszewski Edward – 1249
 Mařík Antonín – 723
 März Eduard – 1027
 Massenkeil Günther – 314
 Matějek František – 225, 248
 Maternicki Jerzy – 1324
 Mathauser Zdeněk – 1378
 Mathies Christiane – 769
 Matis Herbert – 121, 1027
 Matteis Maria Christina de – 847
 Mau Rudolf – 887
 Maur Eduard – 2, 29, 208, 290, 806, 905,
 933
 Mauthauserová Světla – 1024
 May Gerhard – 121
 Mayer Gottfried – 1047
 Mazurkiewicz Tadeusz – 1365
 Mazurkiewiczová Helena – 138
 Mažuga V. I. – 327
 McCagg William O. – 123, 1296
 McHardy Karin J. – 843
 McLeod Hugh – 1279, 1280
 Medek Zdeněk Jan – 954
 Medvedev I. P. – 335
 Megner Karl – 1046
 Mejstřík Václav – 61
 Melanová-Kubová Miloslava – 162, 394
 Melville Ralph – 118
 Mentschl Joseph – 1027
 Merlo Grado G. – 368
 Měřínský Zdeněk – 59, 178, 180, 659
 Meuthen Erich – 908
 Meyer Wolfgang – 777
 Mezník Jaroslav – 238
 Michálek Emanuel – 162, 254, 270, 428
 Michálek Jan – 143
 Michalkiewicz S. – 128
 Michna Pavel – 1102
 Míka Alois – 2, 932
 Mikulka Jaromír – 65, 162, 165, 958
 Milles Dietrich – 1312
 Minois Georges – 94
 Mischlewski Adalbert – 847
 Míšková Alena – 561
 Mittenzwei Ingrid – 1005
 Mitterauer Michael – 318, 993
 Moeller Bernd – 871
 Molnár Amedeo – 361, 363, 364, 388, 416,
 418, 426, 464, 548, 549, 551, 566, 568,
 574, 618, 619, 734-736, 744, 745, 775, 825,
 892, 918, 919, 1205, 1206, 1401
 Mommsen Hans – 121
 Mooser Josef – 1279, 1317
 Moravcová Mirjam – 1062, 1089, 1098,
 1124, 1129
 Moravec Milan – 676
 Moraw Peter – 403
 Morgan Victor – 96
 Mothes Gerlinde – 849
 Mraz Gottfried – 992
 Mráz Milan – 11, 162, 401, 402
 Mudra Miroslav – 6
 Mueller Ivan J. – 384
 Mühlpfordt Günter – 868
 Muk Jan – 614, 1102
 Müller Gerhard – 877

- Müller Michael – 488, 1245
 Müller-Luckner Elisabeth – 853, 1279
 Münch Paul – 1308
 Mužík František – 162
 Mylníkov A. S. – 929, 961
 Myška Milan – 940
 Myšková Eva – 1330
 Nagl-Docekal Herta – 93, 99
 Navrátil Jan – 1102
 Neck Rudolf – 124
 Nedoma Jan – 1352
 Nedorezov A. I. – 1345
 Nedvědová Milada – 264-266
 Nechutová Jana – 88, 390, 391, 450, 459-
 461, 560, 563, 826, 955
 Nechvátal Bořivoj – 634
 Nejedlý Vratislav – 59
 Nekuda Vladimír – 179
 Němec Igor – 253, 254, 428
 Němec Karel – 53
 Nesvadba František – 1361
 Neumann Jaromír – 950
 Niederhauser Emil – 102, 1017, 1287
 Nikolajevič Ivanka – 847
 Nipperdey Thomas – 118, 1279
 Noack Karl-Heinz – 1005
 Noltenius Rainer – 1308
 Nordsiek Hans – 169
 Nořížová Blanka, viz Zilynská
 Nováková Markéta – 1089, 1105, 1175,
 1176
 Novotny Alexander – 1028
 Novotný Břetislav – 1340, 1359
 Novotný Jan – 1059
 Novotný Karel – 1223
 Nový Miloš – 1330
 Nový Rostislav – 162, 209, 217, 219, 673,
 677, 678
 Nowak Tadeusz M. – 126
 Obermaier Walter – 1012
 Oehmig Stefan – 898
 Ogris Alfred – 153
 Ogris Werner – 1028
 Oliva Miloš – 1357
 Olivová-Nezbedová Libuše – 1262
 Olszewski Henryk – 119
 Opočenský Milan – 568
 Ormos Mária – 1446
 Orton Lawrence D. – 1195, 1217
 Osvaldová Barbora – 1336
 Ottlová Marta – 1089, 1105, 1156, 1160
 Otruba Gustav – 8, 934, 1083, 1084
 Otruba Mojmír – 1105, 1107, 1133, 1138
 Ozolin A. I. – 228, 230, 275, 338, 453, 684,
 692, 693, 768
 Palacký František – 485, 1205
 Pallaver Günther – 912, 916
 Palotás Emil – 1032
 Pančenko D. V. – 862
 Pánek Jaroslav – 799, 801, 813, 955
 Papp Tibor – 1031
 Parent Thomas – 1308
 Pasák Tomáš – 1333, 1334, 1340, 1424
 Pasáková Jana – 1340, 1424
 Pascu Stefan – 1029
 Paterová Jaroslava – 1330
 Pátrová Zdeňka – 1330
 Patschovsky Alexander – 355, 356, 370-
 373
 Paulinyi Ákos – 1027
 Pavlíková Marie – 1104
 Pazč Bona Beda – 922
 Pazč Piercarlo – 922
 Pažur Štefan – 1346
 Pečířková Jaroslava – 260, 261
 Pečman Rudolf – 950

- Pedersen Anne-Lise – 988
 Pelant Jan – 27, 28, 789
 Pelger Hans – 488, 1232
 Pérez Mauricio – 849
 Perger Richard – 345
 Perůtka Marek – 1102
 Pesek Thomas G. – 1195, 1218
 Peschke Erhard – 578
 Pešek Jiří – 186, 214, 798, 812, 1105, 1115
 Pešina Jaroslav – 12, 162
 Peškov V. N. – 1025
 Pešková Jaroslava – 80, 110, 397, 1089,
 1105, 1122, 1142, 1143
 Peterka Josef – 108
 Peters Jan – 781
 Petrán Josef – 19, 162, 414, 788, 790, 941
 Petrin Silvia – 153, 154, 774
 Petrov M. T. – 333
 Petrová-Pleskotová Anna – 1016
 Petrů Eduard – 22, 950
 Pezet Maurice – 366
 Pferschy Gerhard – 153
 Pfusterschmid-Hardenstein Heinrich –
 1032
 Pilatíková Dagmar – 391
 Pistorius Miloš – 1089, 1097
 Pitrowski Bernard – 119
 Plaschka Richard Georg – 124, 491, 1017,
 1289, 1300, 1437, 1445
 Pleiner Radomír – 16
 Pleterski Janko – 1029
 Pletzer Karel – 949
 Pobudová Marie – 263
 Podhorodecki Leszek – 1019
 Podkowski Edward – 347
 Podlešák Jan – 504, 523
 Podzemský Oldřich – 625
 Poche Emanuel – 12, 13
 Pojsl Miloš – 1102
 Pokorný Pavel R. – 1397
 Pokorný Petr – 15
 Polák Stanislav – 51, 985
 Polišíenský Josef – 948, 950, 1228, 1288
 Politi Giorgio – 914
 Polívka Miloslav – 4, 203, 281, 282, 286,
 287, 470, 492, 522, 530, 532, 681, 687
 Popelová Jiřina – 1197
 Popova I. V. – 1057, 1106
 Pospíchal Miloslav – 1194
 Pospíšil Milan – 1089, 1105, 1156, 1160
 Prah Roman – 1089, 1105, 1142, 1166,
 1170, 1177, 1178
 Prášek Jiří – 42
 Pražák Emil – 304, 518, 712, 1401
 Pražák Jiří – 497
 Preiss Pavel – 972
 Press Volker – 118, 121, 843
 Prinz Friedrich E. – 121, 340
 Prohaska Wolfgang – 1010
 Procházka Rudolf – 250
 Procházková Eva – 236
 Příkryl Josef – 1426
 Puhle Hans-Jürgen – 120
 Radoměřský Pavel – 679
 Radzyner Joanna – 1051
 Rainer Johann – 124
 Raithel-Živsa Irena – 62
 Rak Jiří – 822, 939, 977, 1089, 1105, 1109-
 1111, 1142, 1146, 1242, 1372, 1373, 1375,
 1379
 Rákoš Elo – 1404
 Raková Ivana, viz Čornejová
 Ramhardter Günther – 1032
 Ránki György – 1027, 1279, 1293
 Ransdorf Miloslav – 145, 465, 564
 Rath Brigitte – 847

- Ravn Thomas Bloch – 988
 Reden-Dohna Armgard von – 118
 Reif Hans – 1279, 1320
 Reichert Folker – 153
 Reinalter Helmut – 124, 1017, 1041, 1291
 Reiner Josef – 1330
 Reingrabner Gustav – 843
 Reinhard Wolfgang – 843
 Rejchrt Luděk – 825
 Rejchrtová Noemi – 416, 568, 573, 575,
 689, 717, 825, 832, 1401
 Rettigová Magdalena Dobromila – 1121
 Reulecke Jürgen – 1279
 Rezonov P. I. – 624
 Richter Karel – 106, 1337
 Richter Miroslav – 131
 Richterová Julie – 129
 Ritter Claus – 1321-1323
 Ritter Gerhard A. – 1279
 Robek Antonín – 1062, 1063, 1098, 1330
 Rock Paul – 64
 Rögner-Francke Horst – 115
 Romaňák Andrej – 5, 6, 947
 Rosenmayr Leopold – 93
 Rösslerová Magda – 826
 Rostagno Sergio – 1401
 Rothe Hans – 314, 728
 Rotterová Bohuslava – 802
 Roubic Antonín – 249, 950, 1102
 Roubínek Otakar – 1152
 Roudný Miroslav – 272
 Roup Radomír – 648
 Rous Pavel – 1370
 Rózek Michal – 1020
 Rubcov B. T. – 202
 Ruda Vladimír – 650
 Rudolph Richard L. – 1027
 Rudová-Chocholoušková Hana – 650
 Rukol B. M. – 338, 444, 622
 Rumppler Helmut – 93, 1032, 1035, 1445
 Rürup Reinhard – 69, 1269
 Russocki Stanisław – 4
 Rutenburg V. I. – 91, 332
 Růžička Jindřich – 58, 1377
 Ryšavá Eva – 1164
 Sakař Vladimír – 835
 Samsonowicz Henryk – 864
 Sančuk G. E. – 338, 1408, 1410
 Sandgruber Roman – 1052, 1289
 Sarlós Béla – 1028
 Saurer Edith – 1034
 Sedlák Jan – 1102
 Sedlářová Jitka – 1174
 Seebach Gerhard – 777
 Segl Peter – 377
 Seibt Ferdinand – 8, 61, 62, 316, 488, 490
 Sehnal Jiří – 950
 Sellert Wolfgang – 858
 Setikovský Jaroslav – 1330
 Settari Olga – 1416
 Seyboth Reinhard – 866
 Shahar Shulameth – 847
 Schäfer Franz – 314
 Schaff Adam – 81
 Schäffer Roland – 777
 Schaller Klaus – 1401
 Schamschula Walter – 62, 312
 Scharf Claus – 118
 Schausberger Norbert – 1035
 Schellack Fritz – 1308
 Scheurer Helmut – 93
 Schieder Wolfgang – 1270
 Schildhauer Johannes – 341
 Schilfert Gerhard – 848
 Schindling Anton – 843
 Schmid Peter – 856

- Schmidt Georg – 118
 Schmidt Gerhard – 166
 Schmidt Walter – 117, 889
 Schmidt-Brentano Antonio – 1035, 1045
 Schmidt-Hartmann Eva – 8, 1347
 Schmidtchen Volker – 585
 Schnedl-Bubeniček Hanna – 99, 1299
 Schneider Annecrose – 882, 906
 Schneider Josef – 535
 Schneider Martin – 365
 Schnitter Helmut – 860
 Schorske Carl – 1052
 Schramm Gottfried – 118
 Schryver Reginald de – 118
 Schulz Jindřich – 950
 Schulze Winfried – 846, 994
 Schumann Sabina – 410
 Schüppert Helga – 847
 Schwabe Klaus – 1441
 Schwarz Mario – 153, 344
 Schwarz Reinhard – 896
 Sieferle Rolf Peter – 78
 Siemann Wolfram – 1291, 1308, 1310
 Sirotkovič Hodimir – 1028
 Skalička Jiří – 1102, 1194, 1202
 Sklenář Karel – 1112
 Skoupý Arnošt – 1102
 Skřivánek Milan – 58
 Skutil Jan – 577, 955
 Skýbová Anna – 162, 499, 500, 538, 682,
 709, 795
 Sládek Oldřich – 1340
 Slavík Bedřich – 979
 Smetana Jan – 656
 Smetánka Zdeněk – 130, 147
 Smolík Josef – 1401
 Smolka Jaroslav – 1162
 Smrček Otto – 53, 1101
 Socher Karl – 1027
 Sochor Jiří – 53
 Solar Jan – 57
 Solicki Stanisław – 702
 Someš Jaroslav – 970
 Soukupová Věra – 1182
 Sousedík Stanislav – 966
 Spáčil Vladimír – 32, 249
 Spade Paul Vincent – 385
 Spěváček Jiří – I, II, 155, 156, 160-162, 172,
 274
 Spitz Lewis W. – 909
 Spunar Pavel – 10, II, 395, 428, 435, 511,
 547, 567, 710, 1401
 Spurný Gustav – 35
 Stadler Peter – 917
 Starý Václav – 55, 57
 Staudinger Eduard G. – 1032
 Steen Jürgen – 1308
 Stehlík Miloš – 950, 1102
 Stehlíková Dana – 675
 Stehlíková Eva – 1142, 1163
 Steinborn Božena – 1023
 Steinmetz Max – 849, 902
 Stejskal Karel – 162
 Stella Aldo – 912
 Steurer Leopold – 912
 Stich Alexandr – 969, 1067, 1068, 1089,
 1121, 1136, 1142, 1149, 1151
 Stourzh Gerald – 93, 96, 97, 1029, 1446
 Strítecký Jaroslav – 118, 1157
 Subilia Vittorio – 1401
 Suková Vlasta – 1062, 1065
 Sulitková Ludmila – 250
 Suppan Arnold – 1029, 1300, 1442
 Sutter Berthold – 1029
 Svadbová Blanka – 1194, 1226, 1328
 Svatoš Martin – 21

- Svatoš Michal – 394, 508, 556, 767
 Svejková Olga – 1195, 1210
 Svoboda Ludvík – 162
 Svobodová Jiřina – 1062, 1119
 Sýkora Vojtěch – 1404
 Székely György – 479, 753, 754
 Sziklay László – 102, 1001, 1286
 Szúcs Jenő – 100, 101, 323
 Šalanda Bohuslav – 288
 Šamberger Zdeněk – 1201
 Šanjek Franjo – 746
 Šebesta Pavel – 145, 239
 Ševčík Jiří – 1089, 1099, 1142, 1165, 1189
 Ševčíková Helena – 237
 Ševčíková Jana – 1142, 1165, 1189
 Šidak Jaroslav – 1413
 Šindelář Bedřich – 23
 Škrobáková Ivana – 391
 Škúrková Dagmar – 1102
 Šmahel František – 1, 30, 227, 273, 316,
 407, 408, 411, 412, 424, 434, 445, 458,
 486, 488, 510, 555, 603, 605, 636, 642,
 654, 719, 730, 731, 733, 780, 1401
 Šmelhaus Vratislav – 201
 Šmerda Milan – 1211
 Špiesz Anton – 933
 Štastná Jarmila – 1098
 Štastný Radko – 306, 515-517
 Štastný Vladislav – 66
 Štědroň Miloš – 863
 Štěch Karel – 1433
 Štěpán Václav – 757
 Štěpánek Vladimír – 1105, 1132, 1144
 Štoviček Jan – 674, 803-805, 986
 Šubrtová Alena – 1195, 1225
 Šůla Jaroslav – 506
 Švábenský Mojmír – 152
 Švácha Rostislav – 1102
 Tacenko T. N. – 875
 Tantsch Werner – 269
 Taylor Alan John Percival – 93
 Tazbir Janusz – 125, 762
 Tecl Rudolf – 181, 535
 Tenfelde Klaus – 1279
 Tesár Ivan – 1329
 Teufel Helmut – 8, 827
 Thiret Jean-Michel – 843
 Thompson Edward P. – 999, 1282
 Thoss Dagmar – 847
 Thyssen Anders Pontoppidan – 988
 Tichý Jiří – 53
 Tischler Maria – 8, 697
 Tobjański Zbigniew – 1250
 Toegel Miroslav – 950
 Tomas Jindřich – 791
 Tomeš Josef – 1342
 Töpfer Bernhard – 82, 324, 380, 409, 850
 Topolski Jerzy – 119, 127
 Tourno Giorgio – 367
 Toušek Miroslav – 969
 Trajerová Jana – 55
 Trapl Miloš – 1102
 Trawkowski Stanisław – 125
 Tremel Ferdinand – 1027
 Trojan Jan – 59
 Trossbach Werner – 844
 Trubačová Jiřina – 596
 Truc Miroslav – 247
 Trützschler von Falkenstein Eugenie –
 1073
 Třeštík Dušan – 4, 281
 Tríška Josef – 305, 509, 967
 Turczynski Emanuel – 1030
 Turek Rudolf – 187
 Tyl Josef Kajetán – 1133
 Udalcov I. I. – 1056

- Uhlíř Dušan – 1102
 Uiblein Paul – 772
 Uitz Erika – 847
 Ulianich Boris – 118
 Unger Josef – 179
 Urban Jan – 224, 545, 591
 Urban Otto – 1048, 1066, 1070, 1075,
 1076, 1089, 1105, 1113, 1114, 1120, 1142
 Urbanitsch Peter – 1026, 1029
 Urbánková Emma – 1397
 Ušakov V. A. – 1025
 Vacková Jarmila – 719
 Vaculík Jaroslav – 1349
 Vačkářová Jana – 543
 Vácha Lumír – 314
 Valenta Antonín – 1364
 Válka Josef – 24, 576, 592-594, 658, 660,
 696, 721, 742, 783, 792, 950, 955, 978
 Valouch František – 1194
 Valter Karel – 1384
 Vaněček Václav – 162, 1404
 Vaniš Jaroslav – 646
 Varcl Ladislav – 20
 Vasold Manfred – 379
 Vauchez André – 359
 Vavra Elisabeth – 847
 Vavra Ivan – 195
 Vavra Otakar – 1381
 Vavra Vlastimil – 6
 Veldrup Dieter – 170
 Velfl Josef – 1341
 Veltruský Jarmila F. – 311
 Verbík Antonín – 3, 56, 663
 Verdon Jean – 847
 Viard Jacques – 1447
 Vidmanová Anežka – 11, 162, 433, 307,
 433, 442
 Vierhaus Rudolf – 1274, 1275, 1279, 1292
 Viktora Viktor – 1089, 1150
 Vilfan Sergij – 777
 Vinogradova A. I. – 338
 Vintř Josef – 309
 Vitezić Ivan – 1030
 Vlach Jaroslav – 38
 Vlasák Jiří – 1357
 Vlček Emanuel – 162, 542
 Vlček Tomáš – 1089, 1105, 1168, 1185
 Vocelka Karl – 787, 1008
 Vogler Günther – 183, 483, 885
 Vogt Martin – 118
 Voit Petr – 950
 Vojtěch Tomáš – 1078
 Vojtková Viera – 1336
 Volavková Hana – 1181
 Volet-Jeannert Helena – 1123
 Volz Ingrid – 884, 904
 Vondrák Pavel – 54
 Vooght Paul de – 1405
 Voragine Jakub de – 307
 Vostřáková H. – 43, 1095
 Vozgín V. E. – 923
 Vrbata Jaroslav – 1330, 1404
 Všetečka Jiří – 626
 Waage Vladimír – 1092
 Wagner Hans – 926
 Wagner Walter – 1031
 Wagner-Rieger Renate – 121, 993
 Waissenberger Robert – 1007
 Walsh Katherine – 328
 Walter Mieczysław – 711
 Walther Rudolf – 1438
 Wandruszka Adam – 121, 1017, 1026,
 1028, 1029, 1300
 Wangermann Ernst – 928, 1035
 Waska Karel – 598
 Wehler Hans-Ulrich – 67, 76, 120, 903,

- 1268, 1271, 1279, 1301, 1315, 1318
 Wehr Gerhard - 415
 Weinzierl Erika - 124
 Weinzierl Michael - 97
 Weinzierl Ulrich - 1035
 Weis Ulman - 900
 Weltin Max - 153
 Wengenroth Ulrich - 118
 Werner Ernst - 337, 478
 Wessely Kurt - 1027
 Wierzbicka Maria - 1324
 Wiesflecker Hermann - 851
 Wimmer Jan - 126, 1008, 1018
 Winnicka Halina - 1324
 Wirtz Rainer - 1303
 Wittlich Petr - 1089, 1105, 1169, 1191
 Witzmann Reingard - 1011
 Wiždálková Bedřiška - 565
 Wlodarski M. - 766
 Wohlfeil Rainer - 890
 Wójcik Zbigniew - 1008
 Wolny Reinhold Joseph - 953
 Wondrák Eduard - 1102
 Wötzel Christina - 168
 Wriedt Markus - 118
 Wünschová Felicitas - 1121
 Wyclif John - 384, 385
 Wysocki Josef - 1027
 Zaar Birgitta - 1446
 Zacek Joseph Frederick - 1193, 1195
 Zálaha Jiří - 222, 776
 Zaoralová Marie - 59
 Zatloukal Pavel - 1102, 1190
 Zauner Alois - 153
 Závodský Artur - 1131
 Zelený Rostislav - 404
 Zeman Jarold K. - 1385
 Zeman František - 54
 Ziejka Franciszek - 1023
 Zientara Benedykt - 119
 Zilynská (Nořížová) Blanka - 557, 559,
 620, 630, 701
 Zilynskij Bohdan - 237, 468, 469, 628,
 629, 635, 785, 798, 811, 812
 Zimmermann Walter - 876
 Zita Stanislav - 1362
 Zítko Milan - 1135
 Zöllner Erich - 124, 924, 1029
 Zvěřina Václav - 53
 Žáček Václav - 1071, 1072
 Žarnowska Anna - 1279, 1325
 Žemlička Josef - 176, 188

Husitský Tábor
Sborník Husitského muzea – supplementum II

Vedoucí redakce: Miloš Drda

Výkonný redaktor: Zdeněk Vybíral

Adresa redakce:

ředitelství Husitského muzea, Mikuláše z Husi 44

390 01 Tábor

<http://www.husmuzeum.cz>, e-mail: vybiral@husmuzeum.cz,

tel.: 381 251 885

K vydání připravilo nakladatelství albis international Kristiny Kaiserové
v Ústí nad Labem nákladem: 500 kusů

Grafický návrh obálky: Petr Brátka

Tisk a vazba: Josef Hlávko v Novém Městě nad Metují

ISBN 80-86067-98-x